ฯ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

วินยปิฏเก

วินยสงฺคห-อฏฺฐกถา

คนฺถารมฺภกถา

วตฺถุตฺตยํ นมสฺสิตฺวา, สรณํ สพฺพปาณินํ;
วินเย ปาฏวตฺถาย, โยคาวจรภิกฺขุนํฯ

วิปฺปกิณฺณมเนกตฺถ, ปาฬิมุตฺตวินิจฺฉยํ;
สมาหริตฺวา เอกตฺถ, ทสฺสยิสฺสมนากุลํฯ

ตตฺรายํ มาติกา –

‘‘ทิวาเสยฺยา ปริกฺขาโร, เภสชฺชกรณมฺปิ จ;
ปริตฺตํ ปฏิสนฺถาโร, วิญฺญตฺติ กุลสงฺคโหฯ

‘‘มจฺฉมํสํ อนามาสํ, อธิฏฺฐานวิกปฺปนํ;
จีวเรนวินาวาโส, ภณฺฑสฺส ปฏิสามนํฯ

‘‘กยวิกฺกยสมาปตฺติ, รูปิยาทิปฏิคฺคโห;
ทานวิสฺสาสคฺคาเหหิ, ลาภสฺส ปริณามนํฯ

‘‘ปถวี ภูตคาโม จ, ทุวิธํ สหเสยฺยกํ;
วิหาเร สงฺฆิเก เสยฺยํ, สนฺถริตฺวาน ปกฺกโมฯ

‘‘กาลิกานิปิ จตฺตาริ, กปฺปิยา จตุภูมิโย;
ขาทนียาทิปฏิคฺคาโห, ปฏิเกฺขปปวารณาฯ

‘‘ปพฺพชฺชา นิสฺสโย สีมา, อุโปสถปวารณํ;
วสฺสูปนายิกา วตฺตํ, จตุปจฺจยภาชนํฯ

‘‘กถินํ ครุภณฺฑานิ, โจทนาทิวินิจฺฉโย;
ครุกาปตฺติวุฏฺฐานํ, กมฺมากมฺมํ ปกิณฺณก’’นฺติฯ

๑. ทิวาเสยฺยวินิจฺฉยกถา

๑. ตตฺถ **ทิวาเสยฺยาติ** ทิวานิปชฺชนํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ทิวา ปฏิสลฺลียนฺเตน ทฺวารํ สํวริตฺวา ปฏิสลฺลียิตุ’’นฺติ (ปารา. ๗๗) วจนโต ทิวา นิปชฺชนฺเตน ทฺวารํ สํวริตฺวา นิปชฺชิตพฺพํฯ เอตฺถ จ กิญฺจาปิ ปาฬิยํ ‘‘อยํ นาม อาปตฺตี’’ติ น วุตฺตา, วิวริตฺวา นิปนฺนโทเสน ปน อุปฺปนฺเน วตฺถุสฺมึ ทฺวารํ สํวริตฺวา นิปชฺชิตุํ อนุญฺญาตตฺตา อสํวริตฺวา นิปชฺชนฺตสฺส **อฏฺฐกถายํ** ทุกฺกฏํ (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๗๗) วุตฺตํฯ ภควโต หิ อธิปฺปายํ ญตฺวา อุปาลิตฺเถราทีหิ อฏฺฐกถา ฐปิตาฯ ‘‘อตฺถาปตฺติ ทิวา อาปชฺชติ, โน รตฺติ’’นฺติ (ปริ. ๓๒๓) อิมินาปิ เจตํ สิทฺธํฯ

๒. กีทิสํ ปน ทฺวารํ สํวริตพฺพํ, กีทิสํ น สํวริตพฺพํ? รุกฺขปทรเวฬุปทรกิลญฺชปณฺณาทีนํ เยน เกนจิ กวาฏํ กตฺวา เหฏฺฐา อุทุกฺขเล อุปริ อุตฺตรปาสเก จ ปเวเสตฺวา กตํ ปริวตฺตกทฺวารเมว สํวริตพฺพํฯ อญฺญํ โครูปานํ วเชสุ วิย รุกฺขสูจิกณฺฏกทฺวารํ, คามถกนกํ จกฺกลกยุตฺตทฺวารํ, ผลเกสุ วา กิฏิกาสุ วา เทฺว ตีณิ จกฺกลกานิ โยเชตฺวา กตํ สํสรณกิฏิกทฺวารํ, อาปเณสุ วิย กตํ อุคฺฆาฏนกิฏิกทฺวารํ, ทฺวีสุ ตีสุ ฐาเนสุ เวฬุสลากา โคเปฺผตฺวา ปณฺณกุฏีสุ กตํ สลากหตฺถกทฺวารํ, ทุสฺสสาณิทฺวารนฺติ เอวรูปํ ทฺวารํ น สํวริตพฺพํฯ ปตฺตหตฺถสฺส กวาฏปฺปณามเน ปน เอกํ ทุสฺสสาณิทฺวารเมว อนาปตฺติกรํ, อวเสสานิ ปณาเมนฺตสฺส อาปตฺติฯ ทิวา ปฏิสลฺลียนฺตสฺส ปน ปริวตฺตกทฺวารเมว อาปตฺติกรํ, เสสานิ สํวริตฺวา วา อสํวริตฺวา วา นิปชฺชนฺตสฺส อาปตฺติ นตฺถิ, สํวริตฺวา ปน นิปชฺชิตพฺพํ, เอตํ วตฺตํฯ

๓. ปริวตฺตกทฺวารํ กิตฺตเกน สํวุตํ โหติ? สูจิฆฏิกาสุ ทินฺนาสุ สํวุตเมว โหติฯ อปิจ โข สูจิมตฺตมฺปิ ทินฺเน วฏฺฏติ, ฆฏิกามตฺตมฺปิ ทินฺเน วฏฺฏติ, ทฺวารพาหํ ผุสิตฺวา ฐปิตมตฺตมฺปิ วฏฺฏติ, อีสกํ อผุสิเตปิ วฏฺฏติ, สพฺพนฺติเมน วิธินา ยาวตา สีสํ นปฺปวิสติ, ตาวตา อผุสิเตปิ วฏฺฏติฯ สเจ พหูนํ วฬญฺชนฏฺฐานํ โหติ, ภิกฺขุํ วา สามเณรํ วา ‘‘ทฺวารํ, อาวุโส, ชคฺคาหี’’ติ วตฺวาปิ นิปชฺชิตุํ วฏฺฏติฯ อถ ภิกฺขู จีวรกมฺมํ วา อญฺญํ วา กิญฺจิ กโรนฺตา นิสินฺนา โหนฺติ, ‘‘เอเต ทฺวารํ ชคฺคิสฺสนฺตี’’ติ อาโภคํ กตฺวาปิ นิปชฺชิตุํ วฏฺฏติฯ **กุรุนฺทฏฺฐกถายํ** ปน ‘‘อุปาสกมฺปิ อาปุจฺฉิตฺวา วา ‘เอส ชคฺคิสฺสตี’ติ อาโภคํ กตฺวา วา นิปชฺชิตุํ วฏฺฏติ, เกวลํ ภิกฺขุนึ วา มาตุคามํ วา อาปุจฺฉิตุํ น วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํ, ตํ ยุตฺตํฯ เอวํ สพฺพตฺถปิ โย โย เถรวาโท วา อฏฺฐกถาวาโท วา ปจฺฉา วุจฺจติ, โส โสว ปมาณนฺติ คเหตพฺพํฯ

๔. อถ ทฺวารสฺส อุทุกฺขลํ วา อุตฺตรปาสโก วา ภินฺโน โหติ อฏฺฐปิโต วา, สํวริตุํ น สกฺกติ, นวกมฺมตฺถํ วา ปน อิฏฺฐกปุญฺโช วา มตฺติกาทีนํ วา ราสิ อนฺโตทฺวาเร กโต โหติ, อฏฺฏํ วา พนฺธนฺติ, ยถา สํวริตุํ น สกฺกติฯ เอวรูเป อนฺตราเย สติ อสํวริตฺวาปิ นิปชฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ยทิ ปน กวาฏํ นตฺถิ, ลทฺธกปฺปเมวฯ อุปริ สยนฺเตน นิเสฺสณึ อาโรเปตฺวา นิปชฺชิตพฺพํฯ สเจ นิเสฺสณิมตฺถเก ถกนกํ โหติ, ถเกตฺวาปิ นิปชฺชิตพฺพํฯ คพฺเภ นิปชฺชนฺเตน คพฺภทฺวารํ วา ปมุขทฺวารํ วา ยํ กิญฺจิ สํวริตฺวา นิปชฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ เอกกุฏฺฏเก เคเห ทฺวีสุ ปเสฺสสุ ทฺวารานิ กตฺวา วฬญฺชนฺติ, เทฺวปิ ทฺวารานิ ชคฺคิตพฺพานิ, ติภูมเกปิ ปาสาเท ทฺวารํ ชคฺคิตพฺพเมวฯ สเจ ภิกฺขาจารา ปฏิกฺกมฺม โลหปาสาทสทิสํ ปาสาทํ พหู ภิกฺขู ทิวาวิหารตฺถํ ปวิสนฺติ, สงฺฆตฺเถเรน ทฺวารปาลสฺส ‘‘ทฺวารํ ชคฺคาหี’’ติ วตฺวา วา ‘‘ทฺวารชคฺคนํ นาม เอตสฺส ภาโร’’ติ อาโภคํ กตฺวา วา ปวิสิตฺวา นิปชฺชิตพฺพํฯ ยาว สงฺฆนวเกน เอวเมว กาตพฺพํฯ ปุเร ปวิสนฺตานํ ‘‘ทฺวารชคฺคนํ นาม ปจฺฉิมานํ ภาโร’’ติ เอวํ อาโภคํ กาตุมฺปิ วฏฺฏติฯ อนาปุจฺฉา วา อาโภคํ อกตฺวา วา อโนฺตคพฺเภ วา อสํวุตทฺวาเร พหิ วา นิปชฺชนฺตานํ อาปตฺติฯ คพฺเภ วา พหิ วา

นิปชฺชนกาเลปิ ‘‘ทฺวารชคฺคนํ นาม มหาทฺวาเร ทฺวารปาลสฺส ภาโร’’ติ อาโภคํ กตฺวา นิปชฺชิตุํ วฏฺฏติเยวฯ เอวํ โลหปาสาทาทีสุ อากาสตเล นิปชฺชเนฺตนปิ ทฺวารํ สํวริตพฺพเมวฯ

อยเเฺมตฺถ สเงฺขโป – อิทํ ทิวาปฏิสลฺลียนํ เยน เกนจิ ปริกฺขิเตฺต สทฺวารพเนฺธ ฐาเน กถิตํ, ตสฺมา อโพฺภกาเส วา รุกฺขมูเล วา มณฺฑเป วา ยตฺถ กตฺถจิ สทฺวารพเนฺธ นิปชฺชเนฺตน ทฺวารํ สํวริตฺวาว นิปชฺชิตพฺพํฯ สเจ มหาปริเวณํ โหติ มหาโพธิยงฺคณโลหปาสาทงฺคณสทิสํ พหูนํ โอสรณฏฺฐานํ, ยตฺถ ทฺวารํ สํวุตมฺปิ สํวุตฏฺฐาเน น ติฏฺฐติ, ทฺวารํ อลภเนฺตา ปาการํ อารุหิตฺวาปิ วิจรนฺติ, ตตฺถ สํวรณกิจฺจํ นตฺถิฯ รตฺติํ ทฺวารํ วิวริตฺวา นิปโนฺน อรุเณ อุคฺคเต วุฏฺฐาติ, อนาปตฺติฯ สเจ ปน ปพุชฺฌิตฺวา ปุน สุปติ, อาปตฺติฯ โย ปน ‘‘อรุเณ อุคฺคเต วุฏฺฐหิสฺสามี’’ติ ปริจฺฉินฺทิตฺวาว ทฺวารํ อสํวริตฺวา รตฺติํ นิปชฺชติ, ยถาปริเจฺฉทเมว วุฏฺฐาติ, ตสฺส อาปตฺติเยวฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘เอวํ นิปชฺชโนฺต อนาทริยทุกฺกฏาปิ น มุจฺจตี’’ติ วุตฺตํฯ

๕. โย ปน พหุเทว รตฺติํ ชคฺคิตฺวา อทฺธานํ วา คนฺตฺวา ทิวา กิลนฺตรูโป มเญฺจ นิสิโนฺน ปาเท ภูมิโต อโมเจตฺวาว นิทฺทาวเสน นิปชฺชติ, ตสฺส อนาปตฺติฯ สเจ โอกฺกนฺตนิโทฺท อชานโนฺตปิ ปาเท มญฺจกํ อาโรเปติ, อาปตฺติเยวฯ นิสีทิตฺวา อปสฺสาย สุปนฺตสฺส อนาปตฺติฯ โยปิ จ ‘‘นิทฺทํ วิโนเทสฺสามี’’ติ จงฺกมโนฺต ปติตฺวา สหสา วุฏฺฐาติ, ตสฺสปิ อนาปตฺติฯ โย ปน ปติตฺวา ตเตฺถว สยติ, น วุฏฺฐาติ, ตสฺส อาปตฺติฯ

โก มุจฺจติ, โก น มุจฺจตีติ? **มหาปจฺจริยํ** ตาว ‘‘เอกภเงฺคน นิปโนฺนโก เอว มุจฺจติฯ ปาเท ปน ภูมิโต โมเจตฺวา นิปโนฺนปิ ยกฺขคหิตโกปิ วิสญฺญีภูโตปิ น มุจฺจตี’’ติ วุตฺตํฯ **กุรุนฺทฏฺฐกถายํ** ปน ‘‘พนฺธิตฺวา นิปชฺชาปิโตว มุจฺจตี’’ติ วุตฺตํฯ **มหาอฏฺฐกถายํ** ปน ‘‘โย จงฺกมโนฺต มุจฺฉิตฺวา ปติโต ตเตฺถว สุปติ, ตสฺสปิ อวิสยตาย อาปตฺติ น ทิสฺสติฯ อาจริยา ปน เอวํ น กถยนฺติ, ตสฺมา อาปตฺติเยวาติ มหาปทุมเตฺถเรน วุตฺตํฯ เทฺว ปน ชนา อาปตฺติโต มุจฺจนฺติเยว, โย จ ยกฺขคหิตโก, โย จ พนฺธิตฺวา นิปชฺชาปิโต’’ติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ทิวาเสยฺยวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒. ปริกฺขารวินิจฺฉยกถา

๖. **ปริกฺขาโร**ติ สมณปริกฺขาโรฯ ตตฺรายํ กปฺปิยากปฺปิยปริกฺขารวินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๘๕) – เกจิ ตาลปณฺณจฺฉตฺตํ อโนฺต วา พหิ วา ปญฺจวเณฺณน สุเตฺตน สิพฺพิตฺวา วณฺณมฏฺฐํ กโรนฺติ, ตํ น วฏฺฏติฯ เอกวเณฺณน ปน นีเลน วา ปีตเกน วา เยน เกนจิ สุเตฺตน อโนฺต วา พหิ วา สิพฺพิตุํ , ฉตฺตทณฺฑคฺคาหกํ สลากปญฺชรํ วา วินนฺธิตุํ วฏฺฏติ, ตญฺจ โข ถิรกรณตฺถํ วฏฺฏติ, น วณฺณมฏฺฐตฺถายฯ ฉตฺตปเณฺณสุ มกรทนฺตกํ วา อฑฺฒจนฺทกํ วา ฉินฺทิตุํ น วฏฺฏติฯ ฉตฺตทเณฺฑ เคหตฺถเมฺภสุ วิย ฆฏโก วา วาฬรูปกํ วา น วฏฺฏติฯ สเจปิ สพฺพตฺถ อารเคน เลขา ทินฺนา โหติ, สาปิ น วฏฺฏติฯ ฆฏกํ วา วาฬรูปกํ วา ภินฺทิตฺวา ธาเรตพฺพํ, เลขาปิ ฆํสิตฺวา วา อปเนตพฺพา, สุตฺตเกน วา ทโณฺฑ เวเฐตโพฺพฯ ทณฺฑพุเนฺท ปน อหิจฺฉตฺตกสณฺฐานํ วฏฺฏติฯ วาตปฺปหาเรน อจลนตฺถํ ฉตฺตมณฺฑลิกํ รชฺชุเกหิ คาเหตฺวา ทเณฺฑ พนฺธนฺติ, ตสฺมิํ พนฺธนฏฺฐาเน วลยมิว อุกฺกิริตฺวา เลขํ ฐเปนฺติ, สา วฏฺฏติฯ

๗. จีวรมณฺฑนตฺถาย นานาสุตฺตเกหิ สตปทิสทิสํ สิพฺพนฺตา อาคนฺตุกปฏฺฏํ ฐเปนฺติ, อญฺญมฺปิ ยํ กิญฺจิ สูจิกมฺมวิการํ กโรนฺติ, ปฏฺฏมุเข วา ปริยเนฺต วา เวณิํ วา สงฺขลิกํ วา มุคฺครํ วา เอวมาทิ สพฺพํ น วฏฺฏติ, ปกติสูจิกมฺมเมว วฏฺฏติฯ คณฺฐิกปฏฺฏกญฺจ ปาสกปฏฺฏกญฺจ อฏฺฐโกณมฺปิ โสฬสโกณมฺปิ กโรนฺติ, ตตฺถ อคฺฆิยคยมุคฺคราทีนิ ทเสฺสนฺติ, กกฺกฏกฺขีนิ อุกฺกิรนฺติ, สพฺพํ น วฏฺฏติ, จตุโกณเมว วฏฺฏติ, โกณสุตฺตปีฬกา จ จีวเร รเตฺต ทุวิเญฺญยฺยรูปา วฏฺฏนฺติฯ กญฺชิกปิฏฺฐขลิออลกาทีสุ จีวรํ ปกฺขิปิตุํ น วฏฺฏติ, จีวรกมฺมกาเล ปน หตฺถมลสูจิมลาทีนํ โธวนตฺถํ กิลิฏฺฐกาเล จ โธวนตฺถํ วฏฺฏติ, คนฺธํ วา ลาขํ วา เตลํ วา รชเน ปกฺขิปิตุํ น วฏฺฏติฯ

รชเนสุ จ หลิทฺทิํ ฐเปตฺวา สพฺพํ **มูลรชนํ** วฏฺฏติ, มญฺชิฏฺฐิญฺจ ตุงฺคหารญฺจ ฐเปตฺวา สพฺพํ **ขนฺธรชนํ** วฏฺฏติฯ ตุงฺคหาโร นาม เอโก สกณฺฏกรุกฺโข, ตสฺส หริตาลวณฺณํ **ขนฺธรชนํ** โหติฯ โลทฺทญฺจ กณฺฑุลญฺจ ฐเปตฺวา สพฺพํ **ตจรชนํ** วฏฺฏติฯ อลฺลิปตฺตญฺจ นีลิปตฺตญฺจ ฐเปตฺวา สพฺพํ **ปตฺตรชนํ** วฏฺฏติฯ คิหิปริภุตฺตกํ ปน อลฺลิปเตฺตน เอกวารํ รชิตุํ วฏฺฏติฯ กิํสุกปุปฺผญฺจ กุสุมฺภปุปฺผญฺจ ฐเปตฺวา สพฺพํ **ปุปฺผรชนํ** วฏฺฏติฯ **ผลรชเน** ปน น กิญฺจิ น วฏฺฏติ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๘๔)ฯ

๘. จีวรํ รชิตฺวา สเงฺขน วา มณินา วา เยน เกนจิ น ฆเฏฺฏตพฺพํ, ภูมิยํ ชาณุกานิ นิหนฺตฺวา หเตฺถหิ คเหตฺวา โทณิยมฺปิ น ฆํสิตพฺพํฯ โทณิยํ วา ผลเก วา ฐเปตฺวา อเนฺต คาหาเปตฺวา หเตฺถน ปหริตุํ ปน วฏฺฏติ, ตมฺปิ มุฏฺฐินา น กาตพฺพํฯ โปราณกเตฺถรา ปน โทณิยมฺปิ น ฐเปสุํฯ เอโก จีวรํ คเหตฺวา ติฏฺฐติ, อปโร หเตฺถ กตฺวา หเตฺถน ปหรติฯ จีวรสฺส กณฺณสุตฺตกํ น วฏฺฏติ, รชิตกาเล ฉินฺทิตพฺพํฯ ยํ ปน ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, กณฺณสุตฺตก''นฺติ (มหาว. ๓๔๔) เอวํ อนุญฺญาตํ, ตํ อนุวาเต ปาสกํ กตฺวา พนฺธิตพฺพํ รชนกาเล ลคฺคนตฺถายฯ คณฺฐิเกปิ โสภากรณตฺถํ เลขา วา ปีฬกา วา น วฏฺฏติ, นาเสตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ

๙. ปเตฺต วา ถาลเก วา อารเคน เลขํ กโรนฺติ อโนฺต วา พหิ วา, น วฏฺฏติฯ ปตฺตํ ภมํ อาโรเปตฺวา มชฺชิตฺวา ปจนฺติ ''มณิวณฺณํ กริสฺสามา''ติ, น วฏฺฏติ, เตลวโณฺณ ปน วฏฺฏติฯ ปตฺตมณฺฑเล ภิตฺติกมฺมํ น วฏฺฏติ, มกรทนฺตกํ ปน วฏฺฏติฯ

ธมกรณฉตฺตกสฺส อุปริ วา เหฏฺฐา วา ธมกรณกุจฺฉิยํ วา เลขา น วฏฺฏติ, ฉตฺตมุขวฏฺฏิยํ ปนสฺส เลขา วฏฺฏติฯ

๑๐. กายพนฺธนสฺส โสภนตฺถํ ตหึ ตหึ ทิคุณํ สุตฺตํ โกเฏฺฏนฺติ, กกฺกฏกฺขีนิ อุฏฺฐาเปนฺติ, น วฏฺฏติ, อุโภสุ ปน อเนฺตสุ ทสามุขสฺส ถิรภาวาย ทิคุณํ โกเฏฺฏตุํ วฏฺฏติฯ ทสามุเข ปน ฆฏกํ วา มกรมุขํ วา เทฑฺฒุภสีสํ วา ยํ กิญฺจิ วิการรูปํ กาตุํ น วฏฺฏติ, ตตฺถ ตตฺถ อจฺฉีนิ ทเสฺสตฺวา มาลากมฺมาทีนิ วา กตฺวา โกฏฺฏิตกายพนฺธนมฺปิ น วฏฺฏติ, อุชุกเมว ปน มจฺฉกณฺฏกํ วา ขชฺชูริปตฺตกํ วา มฏฺฐกปฏฺฏิกํ วา กตฺวา โกเฏฺฏตุํ วฏฺฏติฯ กายพนฺธนสฺส ทสา เอกา วฏฺฏติ, เทฺว ตีณิ จตฺตาริปิ วฏฺฏนฺติ, ตโต ปรํ น วฏฺฏนฺติฯ รชฺชุกกายพนฺธนํ เอกเมว วฏฺฏติ, ปามงฺคสณฺฐานํ ปน เอกมฺปิ น วฏฺฏติ, ทสา ปน ปามงฺคสณฺฐานาปิ วฏฺฏติ, พหุรชฺชุเก เอกโต กตฺวา เอเกน นิรนฺตรํ เวเฐตฺวา กตํ พหุรชฺชุกนฺติ น วตฺตพฺพํ, ตํ วฏฺฏติฯ

กายพนฺธนวิเธ อฏฺฐมงฺคลาทิกํ ยํ กิญฺจิ วิการรูปํ น วฏฺฏติ, ปริเจฺฉทเลขามตฺตํ วฏฺฏติฯ วิธกสฺส อุโภสุ อเนฺตสุ ถิรกรณตฺถาย ฆฏกํ กโรนฺติ, อยมฺปิ วฏฺฏติฯ

๑๑. อญฺชนิยํ อิตฺถิปุริสจตุปฺปทสกุณรูปํ วา มาลากมฺมลตากมฺมมกรทนฺตกโคมุตฺตกอฑฺฒจนฺทกาทิเภทํ วา วิการรูปํ น วฏฺฏติ, ฆํสิตฺวา วา ภินฺทิตฺวา วา ยถา วา น ปญฺญายติ, ตถา สุตฺตเกน เวเฐตฺวา วฬญฺชตพฺพาฯ อุชุกเมว ปน จตุรํสา วา อฏฺฐํสา วา โสฬสํสา วา อญฺชนี วฏฺฏติฯ เหฏฺฐโตปิสฺสา เทฺว วา ติโสฺส วา วฏฺฏเลขาโย วฏฺฏนฺติ, คีวายมฺปิสฺสา ปิธานกพนฺธนตฺถํ เอกา วฏฺฏเลขา วฏฺฏติฯ

อญฺชนีสลากายปิ วณฺณมฏฺฐกมฺมํ น วฏฺฏติ, อญฺชนีถวิกายปิ ยํ กิญฺจิ นานาวเณฺณน สุเตฺตน วณฺณมฏฺฐกมฺมํ น วฏฺฏติฯ เอเสว นโย กุญฺจิกโกสเกปิฯ กุญฺจิกาย วณฺณมฏฺฐกมฺมํ น วฏฺฏติ, ตถา สิปาฏิกายฯ เอกวณฺณสุเตฺตน ปน เยน เกนจิ ยํ กิญฺจิ สิพฺพิตุํ วฏฺฏติฯ

๑๒. อารกณฺฏเกปิ วฏฺฏมณิกํ วา อญฺญํ วา วณฺณมฏฺฐํ น วฏฺฏติ, คีวายํ ปน ปริเจฺฉทเลขา วฏฺฏติฯ ปิปฺผลิเกปิ มณิกํ วา ปีฬกํ วา ยํ กิญฺจิ อุฏฺฐาเปตุํ น วฏฺฏติ, ทณฺฑเก ปน ปริเจฺฉทเลขา วฏฺฏติฯ นขเจฺฉทนํ วลิตกํเยว กโรนฺติ, ตสฺมา ตํ วฏฺฏติฯ อุตฺตรารณิยํ วาปิ อรณิธนุเก วา อุปริเปลฺลนทณฺฑเก วา มาลากมฺมาทิ ยํ กิญฺจิ วณฺณมฏฺฐํ น วฏฺฏติฯ เปลฺลนทณฺฑกสฺส ปน เวมเชฺฌ มณฺฑลํ โหติ, ตตฺถ ปริเจฺฉทเลขามตฺตํ วฏฺฏติฯ สูจิสณฺฑาสํ กโรนฺติ, เยน สูจึ ฑํสาเปตฺวา ฆํสนฺติ, ตตฺถ มกรมุขาทิกํ ยํ กิญฺจิ วณฺณมฏฺฐํ น วฏฺฏติ, สูจิฑํสนตฺถํ ปน มุขมตฺตํ โหติ, ตํ วฏฺฏติฯ

ทนฺตกฏฺฐเจฺฉทนวาสิยมฺปิ ยํ กิญฺจิ วณฺณมฏฺฐํ น วฏฺฏติ, อุชุกเมว กปฺปิยโลเหน อุโภสุ วา ปเสฺสสุ จตุรํสํ วา อฏฺฐํสํ วา พนฺธิตุํ วฏฺฏติฯ กตฺตรทเณฺฑปิ ยํ กิญฺจิ วณฺณมฏฺฐํ น วฏฺฏติ, เหฏฺฐา เอกา วา เทฺว วา วฏฺฏเลขา อุปริ อหิจฺฉตฺตกมกุฬมตฺตญฺจ วฏฺฏติฯ

๑๓. เตลภาชเนสุ วิสาเณ วา นาฬิยํ วา อลาพุเก วา อามณฺฑสารเก วา ฐเปตฺวา อิตฺถิรูปํ ปุริสรูปญฺจ อวเสสํ สพฺพมฺปิ วณฺณมฏฺฐกมฺมํ วฏฺฏติฯ มญฺจปีเฐ ภิสิพิโมฺพหเน ภูมตฺถรเณ ปาทปุญฺฉเน จงฺกมนภิสิยา สมฺมุญฺชนิยํ กจวรฉฑฺฑนเก รชนโทณิกาย ปานียอุฬุเงฺก ปานียฆเฏ ปาทกถลิกาย ผลกปีฐเก วลยาธารเก ทณฺฑาธารเก ปตฺตปิธาเน ตาลวเณฺฏ พีชเนติ เอเตสุ สพฺพํ มาลากมฺมาทิ วณฺณมฏฺฐกมฺมํ วฏฺฏติฯ

๑๔. เสนาสเน ปน ทฺวารกวาฏวาตปานกวาฏาทีสุ สพฺพรตนมยมฺปิ วณฺณมฏฺฐกมฺมํ วฏฺฏติฯ เสนาสเน กิญฺจิ ปฏิเสเธตพฺพํ นตฺถิ อญฺญตฺร วิรุทฺธเสนาสนา ฯ วิรุทฺธเสนาสนํ นาม อญฺเญสํ สีมาย ราชวลฺลเภหิ กตเสนาสนํ วุจฺจติฯ ตสฺมา เย ตาทิสํ เสนาสนํ กโรนฺติ, เต วตฺตพฺพา ''มา อมฺหากํ สีมาย เสนาสนํ กโรถา''ติฯ อนาทิยิตฺวา กโรนฺติเยว, ปุนปิ วตฺตพฺพา ''มา เอวํ อกตฺถ, มา อมฺหากํ อุโปสถปวารณานํ อนฺตรายมกตฺถ, มา สามคฺคิํ ภินฺทิตฺถ, ตุมฺหากํ เสนาสนํ กตมฺปิ กตฏฺฐาเน น ฐสฺสตี''ติฯ สเจ พลกฺกาเรน กโรนฺติเยว, ยทา เตสํ ลชฺชิปริสา อุสฺสนฺนา โหติ, สกฺกา จ โหติ ลทฺธุํ ธมฺมิโก วินิจฺฉโย, ตทา เตสํ เปเสตพฺพํ ''ตุมฺหากํ อาวาสํ หรถา''ติฯ สเจ ยาวตติยํ เปสิเต หรนฺติ, สาธุฯ โน เจ หรนฺติ, ฐเปตฺวา โพธิญฺจ เจติยญฺจ อวเสสเสนาสนานิ ภินฺทิตพฺพานิ, โน จ โข อปริโภคํ กโรเนฺตหิ, ปฏิปาฏิยา ปน ฉทนโคปานสีอิฏฺฐกาทีนิ อปเนตฺวา เตสํ เปเสตพฺพํ ''ตุมฺหากํ ทพฺพสมฺภาเร หรถา''ติฯ สเจ หรนฺติ, สาธุฯ โน เจ หรนฺติ, อถ เตสุ ทพฺพสมฺภาเรสุ หิมวสฺสวาตาตปาทีหิ ปูติภูเตสุ วา โจเรหิ วา หเฏสุ อคฺคินา วา ทเฑฺฒสุ สีมสามิกา ภิกฺขู อนุปวชฺชา, น ลพฺภา โจเทตุํ ''ตุเมฺหหิ อมฺหากํ ทพฺพสมฺภารา นาสิตา''ติ วา ''ตุมฺหากํ คีวา''ติ วาฯ ยํ ปน สีมสามิเกหิ ภิกฺขูหิ กตํ, ตํ สุกตเมว โหติฯ โยปิ ภิกฺขุ พหุสฺสุโต วินยญฺญู อญฺญํ ภิกฺขุํ อกปฺปิยปริกฺขารํ คเหตฺวา วิจรนฺตํ ทิสฺวา ฉินฺทาเปยฺย วา ภินฺทาเปยฺย วา, อนุปวโชฺช, โส เนว โจเทตโพฺพ น สาเรตโพฺพ, น ตํ ลพฺภา วตฺตุํ ''อยํ นาม มม ปริกฺขาโร ตยา นาสิโต, ตํ เม เทหี''ติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ปริกฺขารวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๓. เภสชฺชาทิกรณวินิจฺฉยกถา

๑๕. **เภสชฺชกรณปริตฺตปฏิสนฺถาเรสุ** ปน **เภสชฺชกรเณ** ตาว อยํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๑๘๕-๗) – อาคตาคตสฺส ปรชนสฺส เภสชฺชํ น กาตพฺพํ, กโรนฺโต ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ ปญฺจนฺนํ ปน สหธมฺมิกานํ กาตพฺพํ ภิกฺขุสฺส ภิกฺขุนิยา สิกฺขมานาย สามเณรสฺส สามเณริยาติฯ สมสีลสทฺธาปญฺญานญฺหิ เอเตสํ ตีสุ สิกฺขาสุ ยุตฺตานํ เภสชฺชํ อกาตุํ น ลพฺภติฯ กโรเนฺตน จ สเจ เตสํ อตฺถิ, เตสํ สนฺตกํ คเหตฺวา โยเชตฺวา ทาตพฺพํ, สเจ นตฺถิ, อตฺตโน สนฺตกํ กาตพฺพํฯ สเจ อตฺตโนปิ นตฺถิ, ภิกฺขาจารวเตฺตน วา ญาตกปวาริตฏฺฐานโต วา ปริเยสิตพฺพํ, อลภเนฺตน คิลานสฺส อตฺถาย อกตวิญฺญตฺติยาปิ อาหริตฺวา กาตพฺพํฯ

๑๖. อปเรสมฺปิ ปญฺจนฺนํ กาตุํ วฏฺฏติ มาตุ ปิตุ ตทุปฏฺฐากานํ อตฺตโน เวยฺยาวจฺจกรสฺส ปณฺฑุปลาสสฺส จาติฯ **ปณฺฑุปลาโส** นาม โย ปพฺพชฺชาเปโกฺข ยาว ปตฺตจีวรํ ปฏิยาทิยติ, ตาว วิหาเร วสติฯ เตสุ สเจ มาตาปิตโร อิสฺสรา โหนฺติ น ปจฺจาสีสนฺติ, อกาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน รเชฺชปิ ฐิตา ปจฺจาสีสนฺติ, อกาตุํ น วฏฺฏติฯ เภสชฺชํ ปจฺจาสีสนฺตานํ เภสชฺชํ ทาตพฺพํ, โยเชตุํ อชานนฺตานํ โยเชตฺวา ทาตพฺพํฯ สเพฺพสํ อตฺถาย สหธมฺมิเกสุ วุตฺตนเยเนว ปริเยสิตพฺพํฯ สเจ ปน มาตรํ วิหารํ อาเนตฺวา ชคฺคติ, สพฺพํ ปริกมฺมํ อนามสเนฺตน กาตพฺพํ, ขาทนียโภชนียํ สหตฺถา ทาตพฺพํฯ ปิตา ปน ยถา สามเณโร, เอวํ สหเตฺถน นฺหาปนสมฺพาหนาทีนิ กตฺวา อุปฏฺฐาตโพฺพฯ เย จ มาตาปิตโร อุปฏฺฐหนฺติ ปฏิชคฺคนฺติ, เตสมฺปิ เอวเมว กาตพฺพํฯ **เวยฺยาวจฺจกโร** นาม โย เวตนํ คเหตฺวา อรเญฺญ ทารูนิ วา ฉินฺทติ, อญฺญํ วา กิญฺจิ กมฺมํ กโรติ, ตสฺส โรเค อุปฺปเนฺน ยาว ญาตกา น ปสฺสนฺติ, ตาว เภสชฺชํ กาตพฺพํฯ โย ปน ภิกฺขุนิสฺสิตโกว หุตฺวา สพฺพกมฺมานิ กโรติ, ตสฺส เภสชฺชํ กาตพฺพเมวฯ ปณฺฑุปลาเสปิ สามเณเร วิย ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

๑๗. อปเรสมฺปิ ทสนฺนํ กาตุํ วฏฺฏติ เชฏฺฐภาตุ กนิฏฺฐภาตุ เชฏฺฐภคินิยา กนิฏฺฐภคินิยา จูฬมาตุยา มหามาตุยา จูฬปิตุโน มหาปิตุโน ปิตุจฺฉาย มาตุลสฺสาติฯ เตสํ ปน สเพฺพสมฺปิ กโรเนฺตน เตสํเยว สนฺตกํ เภสชฺชํ คเหตฺวา เกวลํ โยเชตฺวา ทาตพฺพํฯ สเจ ปน นปฺปโหนฺติ ยาจนฺติ จ ''เทถ โน, ภเนฺต, ตุมฺหากํ ปฏิทสฺสามา''ติ, ตาวกาลิกํ ทาตพฺพํฯ สเจปิ น ยาจนฺติ, ''อมฺหากํ เภสชฺชํ อตฺถิ, ตาวกาลิกํ คณฺหถา''ติ วตฺวา วา ''ยทา เตสํ ภวิสฺสติ, ตทา ทสฺสนฺตี''ติ อาโภคํ วา กตฺวา ทาตพฺพํฯ สเจ ปฏิเทนฺติ, คเหตพฺพํฯ โน เจ เทนฺติ, น โจเทตพฺพาฯ เอเต ทส ญาตเก ฐเปตฺวา อเญฺญสํ น กาตพฺพํฯ

เอเตสํ ปุตฺตปรมฺปราย ปน ยาว สตฺตมา กุลปริวฏฺฏา, ตาว จตฺตาโร ปจฺจเย อาหราเปนฺตสฺส อกตวิญฺญตฺติ วา เภสชฺชํ กโรนฺตสฺส เวชฺชกมฺมํ วา กุลทูสกาปตฺติ วา น โหติฯ สเจ ภาตุ ชายา, ภคินิยา สามิโก วา คิลาโน โหติ, ญาตกา เจ, เตสมฺปิ วฏฺฏติฯ อญฺญาตกา เจ, ภาตุ จ ภคินิยา จ กตฺวา ทาตพฺพํ ''ตุมฺหากํ ชคฺคนฏฺฐาเน เทถา''ติฯ อถ วา เตสํ ปุตฺตานํ กตฺวา ทาตพฺพํ ''ตุมฺหากํ มาตาปิตูนํ เทถา''ติฯ เอเตนุปาเยน สพฺพปเทสุ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

เตสํ อตฺถาย จ สามเณเรหิ อรญฺญโต เภสชฺชํ อาหราเปเนฺตน ญาติสามเณเรหิ วา อาหราเปตพฺพํ, อญฺญาตเกหิ อตฺตโน อตฺถาย วา อาหราเปตฺวา ทาตพฺพํฯ เตหิปิ ''อุปชฺฌายสฺส อาหรามา''ติ วตฺตสีเสน อาหริตพฺพํฯ อุปชฺฌายสฺส มาตาปิตโร คิลานา วิหารํ อาคจฺฉนฺติ, อุปชฺฌาโย จ ทิสาปกฺกโนฺต โหติ, สทฺธิวิหาริเกน อุปชฺฌายสฺส สนฺตกํ เภสชฺชํ ทาตพฺพํฯ โน เจ อตฺถิ, อตฺตโน เภสชฺชํ อุปชฺฌายสฺส ปริจฺจชิตฺวา ทาตพฺพํฯ อตฺตโนปิ

อสเนฺต วุตฺตนเยเนว ปริเยสิตฺวา อุปชฺฌายสฺส สนฺตกํ กตฺวา ทาตพฺพํฯ อุปชฺฌาเยนปิ สทฺธิวิหาริกสฺส มาตาปิตูสุ เอวเมว ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ เอเสว นโย อาจริยเนฺตวาสิเกสุปิฯ อโญฺญปิ โย อาคนฺตุโก วา โจโร วา ยุทฺธปราชิโต อิสฺสโร วา ญาตเกหิ ปริจฺจตฺโต กปโณ วา คมิยมนุโสฺส วา คิลาโน หุตฺวา วิหารํ ปวิสติ, สเพฺพสํ อปจฺจาสีสเนฺตน เภสชฺชํ กาตพฺพํฯ

๑๘. สทฺธํ กุลํ โหติ จตูหิ ปจฺจเยหิ อุปฏฺฐายกํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส มาตาปิตุฏฺฐานิยํ, ตตฺร เจ โกจิ คิลาโน โหติ, ตสฺสตฺถาย วิสฺสาเสน ‘‘เภสชฺชํ กตฺวา ภเนฺต เทถา’’ติ วทนฺติ, เนว ทาตพฺพํ น กาตพฺพํฯ อถ ปน กปฺปิยํ ญตฺวา เอวํ ปุจฺฉนฺติ ‘‘ภเนฺต, อสุกสฺส นาม โรคสฺส กึ เภสชฺชํ กโรนฺตี’’ติ, ‘‘อิทญฺจิทญฺจ คเหตฺวา กโรนฺตี’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘ภเนฺต, มยฺหํ มาตา คิลานา, เภสชฺชํ ตาว อาจิกฺขถา’’ติ เอวํ ปุจฺฉิเต ปน น อาจิกฺขิตพฺพํ, อญฺญมญฺญํ ปน กถา กาตพฺพา ‘‘อาวุโส, อสุกสฺส นาม ภิกฺขุโน อิมสฺมึ โรเค กึ เภสชฺชํ กรึสู’’ติฯ อิทญฺจิทญฺจ เภสชฺชํ ภเนฺตติฯ ตํ สุตฺวา อิตโร มาตุ เภสชฺชํ กโรติ, วฏฺฏติฯ มหาปทุมเตฺถโร กิร วสภรโญฺญปิ เทวิยา โรเค อุปฺปเนฺน เอกาย อิตฺถิยา อาคนฺตฺวา ปุจฺฉิโต ‘‘น ชานามี’’ติ อวตฺวา เอวเมว ภิกฺขูหิ สทฺธึ สมุลฺลเปสิฯ ตํ สุตฺวา ตสฺสา เภสชฺชมกํสุฯ วูปสเนฺต จ โรเค ติจีวเรน ตีหิ จ กหาปณสเตหิ สทฺธึ เภสชฺชจงฺโกฏกํ ปูเรตฺวา อาหริตฺวา เถรสฺส ปาทมูเล ฐเปตฺวา ‘‘ภเนฺต, ปุปฺผปูชํ กโรถา’’ติ อาหํสุฯ เถโร ‘‘อาจริยภาโค นาม อย’’นฺติ กปฺปิยวเสน คาหาเปตฺวา ปุปฺผปูชมกาสิฯ เอวํ ตาว เภสเชฺช ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

๑๙. **ปริเตฺต** ปน ‘‘คิลานสฺส ปริตฺตํ กโรถ, ภเนฺต’’ติ วุเตฺต น กาตพฺพํ, ‘‘ปริตฺตํ ภณถา’’ติ วุเตฺต ปน ภณิตพฺพํฯ สเจปิสฺส เอวํ โหติ ‘‘มนุสฺสา นาม น ชานนฺติ, อกริยมาเน วิปฺปฏิสาริโน ภวิสฺสนฺตี’’ติ, กาตพฺพํฯ ‘‘ปริโตฺตทกํ ปริตฺตสุตฺตํ กตฺวา เทถา’’ติ วุเตฺต ปน เตสํเยว อุทกํ หเตฺถน จาเลตฺวา สุตฺตํ ปริมชฺชิตฺวา ทาตพฺพํฯ สเจ วิหารโต อุทกํ อตฺตโน สนฺตกํ วา สุตฺตํ เทติ, ทุกฺกฏํฯ มนุสฺสา อุทกญฺจ สุตฺตญฺจ คเหตฺวา นิสีทิตฺวา ‘‘ปริตฺตํ ภณถา’’ติ วทนฺติ, กาตพฺพํฯ โน เจ ชานนฺติ, อาจิกฺขิตพฺพํฯ ภิกฺขูนํ นิสินฺนานํ ปาเทสุ อุทกํ อากิริตฺวา สุตฺตญฺจ ฐเปตฺวา คจฺฉนฺติ ‘‘ปริตฺตํ กโรถ, ปริตฺตํ ภณถา’’ติ, น ปาทา อปเนตพฺพาฯ มนุสฺสา หิ วิปฺปฏิสาริโน โหนฺติฯ อโนฺตคาเมปิ คิลานสฺส อตฺถาย วิหารํ เปเสนฺติ ‘‘ปริตฺตํ ภณนฺตู’’ติ, ภณิตพฺพํฯ อโนฺตคาเม ราชเคหาทีสุ โรเค วา อุปทฺทเว วา อุปฺปเนฺน ปโกฺกสาเปตฺวา ภณาเปนฺติ, **อาฏานาฏิยสุตฺตาทีนิ** ภณิตพฺพานิฯ ‘‘อาคนฺตฺวา คิลานสฺส สิกฺขาปทานิ เทนฺตุ, ธมฺมํ กเถนฺตุ, ราชเนฺตปุเร วา อมจฺจเคเห วา อาคนฺตฺวา สิกฺขาปทานิ เทนฺตุ, ธมฺมํ กเถนฺตู’’ติ เปสิเตปิ คนฺตฺวา สิกฺขาปทานิ ทาตพฺพานิ, ธโมฺม กเถตโพฺพฯ ‘‘มตานํ ปริวารตฺถํ อาคจฺฉนฺตู’’ติ ปโกฺกสนฺติ, น คนฺตพฺพํฯ ‘‘สีวถิกทสฺสเน อสุภทสฺสเน จ มรณสฺสตึ ปฏิลภิสฺสามา’’ติ กมฺมฏฺฐานสีเสน คนฺตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘ปหาเรทิเนฺน มเตปิ อมรณาธิปฺปายสฺส อนาปตฺติ วุตฺตา’’ติ น เอตฺตเกเนว อมนุสฺสคหิตสฺส ปหาโร ทาตโพฺพ , ตาลปณฺณํ ปน ปริตฺตสุตฺตํ วา หเตฺถ วา ปาเท วา พนฺธิตพฺพํ, รตนสุตฺตาทีนิ ปริตฺตานิ ภณิตพฺพานิ, ‘‘มา สีลวนฺตํ ภิกฺขุํ วิเหเฐหี’’ติ ธมฺมกถา กาตพฺพา, อาฏานาฏิยปริตฺตํ วา ภณิตพฺพํฯ

อิธ ปน อาฏานาฏิยปริตฺตสฺส ปริกมฺมํ เวทิตพฺพํ (ที. นิ. อฏฺฐ. ๓.๒๘๒)ฯ ปฐมเมว หิ **อาฏานาฏิยสุตฺตํ** น ภณิตพฺพํ, **เมตฺตสุตฺตํ** (ขุ. ปา. ๙.๑ อาทโย; สุ. นิ. ๑๔๓ อาทโย) **ธชคฺคสุตฺตํ** (สํ. นิ. ๑.๒๔๙) **รตนสุตฺต**นฺติ (ขุ. ปา. ๖.๑ อาทโย; สุ. นิ. ๒๒๔ อาทโย) อิมานิ สตฺตาหํ ภณิตพฺพานิฯ สเจ มุญฺจติ, สุนฺทรํฯ โน เจ มุญฺจติ, อาฏานาฏิยสุตฺตํ ภณิตพฺพํฯ ตํ ภณเนฺตน จ ภิกฺขุนา ปิฏฺฐํ วา มํสํ วา น ขาทิตพฺพํ, สุสาเน น วสิตพฺพํฯ กสฺมา? อมนุสฺสา โอตารํ ลภนฺติฯ ปริตฺตกรณฏฺฐานํ หริตูปลิตฺตํ กาเรตฺวา ตตฺถ ปริสุทฺธํ อาสนํ ปญฺญเปตฺวา นิสี

ทิตพฺพํฯ ปริตฺตการโก ภิกฺขุ วิหารโต ฆรํ เนเนฺตหิ ผลกาวุเธหิ ปริวาเรตฺวา เนตโพฺพฯ อโพฺภกาเส นิสีทิตฺวา น วตฺตพฺพํ, ทฺวารวาตปานานิ ปิทหิตฺวา นิสิเนฺนน อาวุธหเตฺถหิ สมฺปริวาริเตน เมตฺตจิตฺตํ ปุเรจาริกํ กตฺวา วตฺตพฺพํ, ปฐมํ สิกฺขาปทานิ คาหาเปตฺวา สีเล ปติฏฺฐิตสฺส ปริตฺตํ กาตพฺพํฯ เอวมฺปิ โมเจตุํ อสโกฺกเนฺตน วิหารํ เนตฺวา เจติยงฺคเณ นิปชฺชาเปตฺวา อาสนปูชํ กาเรตฺวา ทีเป ชาลาเปตฺวา เจติยงฺคณํ สมฺมชฺชิตฺวา มงฺคลกถา วตฺตพฺพา, สพฺพสนฺนิปาโต โฆเสตโพฺพ, วิหารสฺส อุปวเน เชฏฺฐกรุโกฺข นาม โหติ, ตตฺถ ‘‘ภิกฺขุสโงฺฆ ตุมฺหากํ อาคมนํ ปติมาเนตี’’ติ ปหิณิตพฺพํฯ สพฺพสนฺนิปาตฏฺฐาเน อนาคนฺตุํ นาม น ลภติ, ตโต อมนุสฺสคหิตโก ‘‘ตฺวํ โกนาโมสี’’ติ ปุจฺฉิตโพฺพ, นาเม กถิเต นาเมเนว อาลปิตโพฺพ, ‘‘อิตฺถนฺนาม ตุยฺหํ มาลาคนฺธาทีสุ ปตฺติ, อาสนปูชายํ ปตฺติ, ปิณฺฑปาเต ปตฺติ, ภิกฺขุสเงฺฆน ตุยฺหํ ปณฺณาการตฺถาย มหามงฺคลกถา วุตฺตา, ภิกฺขุสเงฺฆ คารเวน เอตํ มุญฺจาหี’’ติ โมเจตโพฺพฯ สเจ น มุญฺจติ, เทวตานํ อาโรเจตพฺพํ ‘‘ตุเมฺห ชานาถ, อยํ อมนุโสฺส อมฺหากํ วจนํ น กโรติ, มยํ พุทฺธอาณํ กริสฺสามา’’ติ ปริตฺตํ กาตพฺพํฯ เอตํ ตาว คิหีนํ ปริกมฺมํฯ สเจ ปน ภิกฺขุ อมนุเสฺสน คหิโต โหติ, อาสนานิ โธวิตฺวา สพฺพสนฺนิปาตํ โฆสาเปตฺวา คนฺธมาลาทีสุ ปตฺติํ ทตฺวา ปริตฺตํ ภณิตพฺพํ, อิทํ ภิกฺขูนํ ปริกมฺมํฯ เอวํ ปริเตฺต ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

๒๐. ปฏิสนฺถาเร ปน อยํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๑๘๕-๗) – อนามฏฺฐปิณฺฑปาโต กสฺส ทาตโพฺพ, กสฺส น ทาตโพฺพ? มาตาปิตูนํ ตาว ทาตโพฺพฯ สเจปิ กหาปณคฺฆนโก โหติ, สทฺธาเทยฺยวินิปาตนํ นตฺถิฯ มาตาปิตุอุปฏฺฐากานํ เวยฺยาวจฺจกรสฺส ปณฺฑุปลาสสฺส จาติ เอเตสมฺปิ ทาตโพฺพฯ ตตฺถ ปณฺฑุปลาสสฺส ถาลเก ปกฺขิปิตฺวาปิ ทาตุํ วฏฺฏติ, ตํ ฐเปตฺวา อเญฺญสํ อคาริกานํ มาตาปิตูนมฺปิ น วฏฺฏติฯ **ปพฺพชิตปริโภโค หิ อคาริกานํ เจติยฏฺฐานิโย**ฯ อปิจ อนามฏฺฐปิณฺฑปาโต นาเมส สมฺปตฺตสฺส ทามริกโจรสฺสปิ อิสฺสริยสฺสปิ ทาตโพฺพฯ กสฺมา? เต หิ อทียมาเนปิ ‘‘น เทนฺตี’’ติ อามสิตฺวา ทียมาเนปิ ‘‘อุจฺฉิฏฺฐกํ เทนฺตี’’ติ กุชฺฌนฺติ, กุทฺธา ชีวิตาปิ โวโรเปนฺติ, สาสนสฺสปิ อนฺตรายํ กโรนฺติฯ รชฺชํ ปตฺถยมานสฺส วิจรโต โจรนาคสฺส วตฺถุ เจตฺถ กเถตพฺพํฯ เอวํ อนามฏฺฐปิณฺฑปาเต ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

ปฏิสนฺถาโร จ นามายํ กสฺส กาตโพฺพ, กสฺส น กาตโพฺพ? ปฏิสนฺถาโร นาม วิหารํ สมฺปตฺตสฺส ยสฺส กสฺสจิ อาคนฺตุกสฺส วา ทลิทฺทสฺส วา โจรสฺส วา อิสฺสรสฺส วา กาตโพฺพเยวฯ กถํ? อาคนฺตุกํ ตาว ขีณปริพฺพยํ วิหารํ สมฺปตฺตํ ทิสฺวา ‘‘ปานียํ ปิวา’’ติ ทาตพฺพํ, ปาทมกฺขนเตลํ ทาตพฺพํ, กาเล อาคตสฺส ยาคุภตฺตํ, วิกาเล อาคตสฺส สเจ ตณฺฑุลา อตฺถิ, ตณฺฑุลา ทาตพฺพาฯ อเวลาย สมฺปโตฺตปิ ‘‘คจฺฉาหี’’ติ น วตฺตโพฺพ, สยนฏฺฐานํ ทาตพฺพํฯ สพฺพํ อปจฺจาสีสเนฺตเนว กาตพฺพํฯ ‘‘มนุสฺสา นาม จตุปจฺจยทายกา, เอวํ สงฺคเห กริยมาเน ปุนปฺปุนํ ปสีทิตฺวา อุปการํ กริสฺสนฺตี’’ติ จิตฺตํ น อุปฺปาเทตพฺพํฯ โจรานํ ปน สงฺฆิกมฺปิ ทาตพฺพํฯ ปฏิสนฺถารานิสํสทีปนตฺถญฺจ โจรนาควตฺถุ, ภาตรา สทฺธิํ ชมฺพุทีปคตสฺส มหานาครโญฺญ วตฺถุ, ปิตุราชสฺส รเชฺช จตุนฺนํ อมจฺจานํ วตฺถุ, อภยโจรวตฺถูติ เอวมาทีนิ พหูนิ วตฺถูนิ **มหาอฏฺฐกถายํ** วิตฺถารโต วุตฺตานิฯ

ตตฺรายํ เอกวตฺถุทีปนา – สีหฬทีเป กิร อภโย นาม โจโร ปญฺจสตปริวาโร เอกสฺมิํ ฐาเน ขนฺธาวารํ พนฺธิตฺวา สมนฺตา ติโยชนํ อุพฺพาเสตฺวา วสติฯ อนุราธปุรวาสิโน กทมฺพนทิํ น อุตฺตรนฺติ, เจติยคิริมเคฺค ชนสญฺจาโร อุปจฺฉิโนฺนฯ อเถกทิวสํ โจโร ‘‘เจติยคิริํ วิลุมฺปิสฺสามี’’ติ อคมาสิฯ อารามิกา ทิสฺวา ทีฆภาณกอภยเตฺถรสฺส อาโรเจสุํฯ เถโร ‘‘สปฺปิผาณิตาทีนิ อตฺถี’’ติ ปุจฺฉิฯ ‘‘อตฺถิ, ภเนฺต’’ติฯ ‘‘โจรานํ เทถ’’ฯ ‘‘ตณฺฑุลา อตฺถี’’ติฯ ‘‘อตฺถิ, ภเนฺต, สงฺฆสฺสตฺถาย อาหฏา ตณฺฑุลา จ ปกฺกสากญฺจ โครโส จา’’ติฯ ‘‘ภตฺตํ สมฺปาเทตฺวา โจรานํ

เทถา’’ติฯ อารามิกา ตถา กริํสุฯ โจรา ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา ‘‘เกนายํ ปฏิสนฺถาโร กโต’’ติ ปุจฺฉิํสุฯ ‘‘อมฺหากํ อเยฺยน อภยเตฺถเรนา’’ติฯ โจรา เถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา อาหํสุ ‘‘มยํ ‘สงฺฆสฺส จ เจติยสฺส จ สนฺตกํ อจฺฉินฺทิตฺวา คเหสฺสามา’ติ อาคตา, ตุมฺหากํ ปน อิมินา ปฏิสนฺถาเรน มยํ ปสนฺนา, อชฺช ปฏฺฐาย วิหาเร ธมฺมิการกฺขา อมฺหากํ อายตฺตา โหตุ, นาครา อาคนฺตฺวา ทานํ เทนฺตุ, เจติยํ วนฺทนฺตู’’ติฯ ตโต ปฏฺฐาย จ นาคเร ทานํ ทาตุํ อาคจฺฉเนฺต นทีตีเรเยว ปจฺจุคฺคนฺตฺวา รกฺขนฺตา วิหารํ เนนฺติ, วิหาเรปิ ทานํ เทนฺตานํ รกฺขํ กตฺวา ติฏฺฐนฺติฯ เตปิ ภิกฺขูนํ ภุตฺตาวเสสํ โจรานํ เทนฺติฯ คมนกาเลปิ เต โจรา นทีตีรํ ปาเปตฺวา นิวตฺตนฺติฯ

อเถกทิวสํ ภิกฺขุสเงฺฆ ขียนกกถา อุปฺปนฺนา ‘‘เถโร อิสฺสรวตาย สงฺฆสนฺตกํ โจรานํ อทาสี’’ติฯ เถโร สนฺนิปาตํ การาเปตฺวา อาห ‘‘โจรา ‘สงฺฆสฺส ปกติวฏฺฏญฺจ เจติยสนฺตกญฺจ อจฺฉินฺทิตฺวา คณฺหิสฺสามา’ติ อาคมิํสุ, อถ เตสํ มยา ‘เอตํ น หริสฺสนฺตี’ติ เอตฺตโก นาม ปฏิสนฺถาโร กโต, ตํ สพฺพมฺปิ เอกโต สมฺปิเณฺฑตฺวา อคฺฆาเปถ, เตน การเณน อวิลุตฺตํ ภณฺฑํ เอกโต สมฺปิเณฺฑตฺวา อคฺฆาเปถา’’ติฯ ตโต สพฺพมฺปิ เถเรน ทินฺนกํ เจติยฆเร เอกํ วรโปตฺถกจิตฺตตฺถรณํ น อคฺฆติฯ ตโต อาหํสุ ‘‘เถเรน กโต ปฏิสนฺถาโร สุกโต, โจเทตุํ วา สาเรตุํ วา น ลพฺภติ, คีวา วา อวหาโร วา นตฺถี’’ติฯ เอวํ มหานิสํโส ปฏิสนฺถาโรติ สลฺลเกฺขตฺวา กตฺตโพฺพ ปณฺฑิเตน ภิกฺขุนาติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

เภสชฺชาทิกรณวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๔. วิญฺญตฺติวินิจฺฉยกถา

๒๑. **วิญฺญตฺตี**ติ ยาจนาฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๓๔๒) – มูลเจฺฉชฺชาย ปุริสํ ยาจิตุํ น วฏฺฏติ, ‘‘สหายตฺถาย กมฺมกรณตฺถาย ปุริสํ เทถา’’ติ ยาจิตุํ วฏฺฏติ, ปุริเสน กตฺตพฺพํ หตฺถกมฺมสงฺขาตํ ปุริสตฺตกรํ ยาจิตุํ วฏฺฏติเยวฯ หตฺถกมฺมญฺหิ กิญฺจิ วตฺถุ น โหติ, ตสฺมา ตํ ฐเปตฺวา มิคลุทฺทกมจฺฉพนฺธกาทีนํ สกกมฺมํ อวเสสํ สพฺพํ กปฺปิยํฯ ‘‘กึ, ภนฺเต, อาคตาตฺถ เกน กเมฺมนา’’ติ ปุจฺฉิเต วา อปุจฺฉิเต วา ยาจิตุํ วฏฺฏติ, วิญฺญตฺติปจฺจยา โทโส นตฺถิฯ มิคลุทฺทกาทโย ปน สกกมฺมํ น ยาจิตพฺพา, ‘‘หตฺถกมฺมํ เทถา’’ติ อนิยเมตฺวาปิ น ยาจิตพฺพาฯ เอวํ ยาจิตา หิ เต ‘‘สาธุ, ภนฺเต’’ติ ภิกฺขู อุโยฺยเชตฺวา มิเคปิ มาเรตฺวา อาหเรยฺยุํฯ นิยเมตฺวา ปน ‘‘วิหาเร กิญฺจิ กตฺตพฺพํ อตฺถิ, ตตฺถ หตฺถกมฺมํ เทถา’’ติ ยาจิตพฺพา, ผาลนงฺคลาทีนิ อุปกรณานิ คเหตฺวา กสิตุํ วา วปิตุํ วา ลายิตุํ วา คจฺฉนฺตํ สกกิจฺจปสุตมฺปิ กสฺสกํ วา อญฺญํ วา กิญฺจิ หตฺถกมฺมํ ยาจิตุํ วฏฺฏเตวฯ โย ปน วิฆาสาโท วา อโญฺญ วา โกจิ นิกฺกโมฺม นิรตฺถกกถํ กเถโนฺต นิทฺทายโนฺต วา วิหรติ, เอวรูปํ อยาจิตฺวาปิ ‘‘เอหิ เร อิทํ วา อิทํ วา กโรหี’’ติ ยทิจฺฉกํ การาเปตุํ วฏฺฏติฯ

หตฺถกมฺมสฺส ปน สพฺพกปฺปิยภาวทีปนตฺถํ อิมํ นยํ กเถนฺติฯ สเจ หิ ภิกฺขุ ปาสาทํ กาเรตุกาโม โหติ, ถมฺภตฺถาย ปาสาณโกฏฺฏกานํ ฆรํ คนฺตฺวา วตฺตพฺพํ ‘‘หตฺถกมฺมํ ลทฺธุํ วฏฺฏติ อุปาสกา’’ติฯ ‘‘กึ กาตพฺพํ, ภนฺเต’’ติ? ‘‘ปาสาณตฺถมฺภา อุทฺธริตฺวา ทาตพฺพา’’ติฯ สเจ เต อุทฺธริตฺวา วา เทนฺติ, อุทฺธริตฺวา นิกฺขิเตฺต อตฺตโน ถเมฺภ วา เทนฺติ, วฏฺฏติฯ อถาปิ วทนฺติ ‘‘อมฺหากํ, ภนฺเต, หตฺถกมฺมํ กาตุํ ขโณ นตฺถิ, อญฺญํ อุทฺธราเปถ, ตสฺส มูลํ ทสฺสามา’’ติ, อุทฺธราเปตฺวา ‘‘ปาสาณตฺถเมฺภ อุทฺธฏมนุสฺสานํ มูลํ เทถา’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ เอเตเนว อุปาเยน ปาสาททารูนํ อตฺถาย วฑฺฒกีนํ สนฺติกํ, อิฏฺฐกตฺถาย อิฏฺฐกวฑฺฒกีนํ, ฉทนตฺถาย เคหจฺฉาทกานํ, จิตฺตกมฺมตฺถาย จิตฺตการานนฺติ เยน เยน อโตฺถ โหติ, ตสฺส ตสฺส อตฺถาย เตสํ เตสํ สิปฺปการกานํ สนฺติกํ คนฺตฺวา หตฺถกมฺมํ ยาจิตุํ วฏฺฏติ, หตฺถกมฺมยาจนวเสน จ มูลเจฺฉชฺชาย วา ภตฺตเวตนานุปฺปทาเนน วา ลทฺธมฺปิ สพฺพํ คเหตุํ วฏฺฏติฯ อรญฺญโต อาหราเปเนฺตน จ สพฺพํ อนชฺฌาวุตฺถกํ อาหราเปตพฺพํฯ

๒๒. น เกวลญฺจ ปาสาทํ กาเรตุกาเมน, มญฺจปีฐปตฺตปริสฺสาวนธมกรณจีวราทีนิ การาเปตุกาเมนปิ ทารุโลหสุตฺตาทีนิ ลภิตฺวา เต เต สิปฺปการเก อุปสงฺกมิตฺวา วุตฺตนเยเนว หตฺถกมฺมํ ยาจิตพฺพํฯ หตฺถกมฺมยาจนวเสน จ มูลเจฺฉชฺชาย วา ภตฺตเวตนานุปฺปทาเนน วา ลทฺธมฺปิ สพฺพํ คเหตพฺพํฯ สเจ ปน กาตุํ น อิจฺฉนฺติ, ภตฺตเวตนํ ปจฺจาสีสนฺติ, อกปฺปิยกหาปณาทิ น ทาตพฺพํ, ภิกฺขาจารวเตฺตน ตณฺฑุลาทีนิ ปริเยสิตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติฯ หตฺถกมฺมวเสน ปตฺตํ กาเรตฺวา ตเถว ปาเจตฺวา นวปกฺกสฺส ปตฺตสฺส ปุญฺฉนเตลตฺถาย อโนฺตคามํ ปวิเฏฺฐน ‘‘ภิกฺขาย อาคโต’’ติ สลฺลเกฺขตฺวา ยาคุยา วา ภเตฺต วา อานีเต หเตฺถน ปโตฺต ปิธาตโพฺพฯ สเจ อุปาสิกา ‘‘กึ, ภนฺเต’’ติ ปุจฺฉติ, ‘‘นวปโกฺก ปโตฺต, ปุญฺฉนเตเลน อโตฺถ’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ สา ‘‘เทหิ, ภนฺเต’’ติ ปตฺตํ คเหตฺวา เตเลน ปุญฺฉิตฺวา ยาคุยา วา ภตฺตสฺส วา ปูเรตฺวา เทติ, วิญฺญตฺติ นาม น โหติ, คเหตุํ วฏฺฏติฯ

๒๓. ภิกฺขู ปเคว ปิณฺฑาย จริตฺวา อาสนสาลํ คนฺตฺวา อาสนํ อปสฺสนฺตา ติฏฺฐนฺติฯ ตตฺร เจ อุปาสกา ภิกฺขู ฐิเต ทิสฺวา สยเมว อาสนานิ อาหราเปนฺติ, นิสีทิตฺวา คจฺฉเนฺตหิ อาปุจฺฉิตฺวา คนฺตพฺพํ, อนาปุจฺฉา คตานมฺปิ นฏฺฐํ คีวา น โหติ, อาปุจฺฉิตฺวา คมนํ ปน วตฺตํฯ สเจ ภิกฺ

ขูหิ ‘‘อาสนานิ อาหรถา’’ติ วุเตฺตหิ อาหฏานิ โหนฺติ, อาปุจฺฉิตฺวาว คนฺตพฺพํ, อนาปุจฺฉา คตานํ วตฺตเภโท จ นฏฺฐญฺจ คีวาฯ อตฺถรณโกชวกาทีสุปิ เอเสว นโยฯ

มกฺขิกา พหุกา โหนฺติ, ‘‘มกฺขิกพีชนึ อาหรถา’’ติ วตฺตพฺพํ, ปุจฺฉิมนฺทสาขาทีนิ อาหรนฺติ, กปฺปิยํ การาเปตฺวา ปฏิคฺคเหตพฺพานิฯ อาสนสาลายํ อุทกภาชนํ ริตฺตํ โหติ, ‘‘ธมกรณํ คณฺหาหี’’ติ น วตฺตพฺพํฯ ธมกรณญฺหิ ริตฺตภาชเน ปกฺขิปโนฺต ภิเนฺทยฺย, ‘‘นทึ วา ตฬากํ วา คนฺตฺวา อุทกํ อาหรา’’ติ ปน วตฺตุํ วฏฺฏติ, ‘‘เคหโต อาหรา’’ติ เนว วตฺตุํ วฏฺฏติ, น อาหฏํ ปริภุญฺชิตุํฯ อาสนสาลาย วา อรเญฺญ วา ภตฺตกิจฺจํ กโรเนฺตหิ ตตฺถ ชาตกํ อนชฺฌาวุตฺถกํ ยํ กิญฺจิ อุตฺตริภงฺคารหํ ปตฺตํ วา ผลํ วา สเจ กิญฺจิ กมฺมํ กโรนฺตํ อาหราเปติ, หตฺถกมฺมวเสน อาหราเปตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, อลชฺชีหิ ปน ภิกฺขูหิ วา สามเณเรหิ วา หตฺถกมฺมํ น กาเรตพฺพํฯ อยํ ตาว ปุริสตฺตกเร นโยฯ

๒๔. โคณํ ปน อญฺญาตกอปฺปวาริตฏฺฐานโต อาหราเปตุํ น วฏฺฏติ, อาหราเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ ญาตกปวาริตฏฺฐานโตปิ มูลเจฺฉชฺชาย ยาจิตุํ น วฏฺฏติ, ตาวกาลิกนเยน สพฺพตฺถ วฏฺฏติฯ เอวํ อาหราปิตญฺจ โคณํ รกฺขิตฺวา ชคฺคิตฺวา สามิกา ปฏิจฺฉาเปตพฺพาฯ สจสฺส ปาโท วา สิงฺคํ วา ภิชฺชติ วา นสฺสติ วา, สามิกา เจ สมฺปฏิจฺฉนฺติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ สมฺปฏิจฺฉนฺติ, คีวา โหติฯ สเจ ‘‘ตุมฺหากํเยว เทมา’’ติ วทนฺติ, น สมฺปฏิจฺฉิตพฺพํฯ ‘‘วิหารสฺส เทมา’’ติ วุเตฺต ปน ‘‘อารามิกานํ อาจิกฺขถ ชคฺคนตฺถายา’’ติ วตฺตพฺพาฯ

๒๕. ‘‘สกฏํ เทถา’’ติปิ อญฺญาตกอปฺปวาริเต วตฺตุํ น วฏฺฏติ, วิญฺญตฺติ เอว โหติ, ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ ญาตกปวาริตฏฺฐาเน ปน วฏฺฏติ, ตาวกาลิกํ วฏฺฏติ, กมฺมํ ปน กตฺวา ปุน ทาตพฺพํฯ สเจ เนมิอาทีนิ ภิชฺชนฺติ, ปากติกานิ กตฺวา ทาตพฺพํ, นฏฺเฐ คีวา โหติฯ ‘‘ตุมฺหากเมว เทมา’’ติ วุเตฺต ทารุภณฺฑํ นาม สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ เอส นโย วาสิผรสุกุฐารีกุทาลนิขาทเนสุ วลฺลิอาทีสุ จ ปรปริคฺคหิเตสุฯ ครุภณฺฑปฺปโหนเกสุเยว วลฺลิอาทีสุ วิญฺญตฺติ โหติ, น ตโต โอรํฯ

๒๖. อนชฺฌาวุตฺถกํ ปน ยํ กิญฺจิ อาหราเปตุํ วฏฺฏติฯ รกฺขิตโคปิตฏฺฐาเนเยว หิ วิญฺญตฺติ นาม วุจฺจติฯ สา ทฺวีสุ ปจฺจเยสุ สเพฺพน สพฺพํ น วฏฺฏติฯ เสนาสนปจฺจเย ปน ‘‘อาหร เทหี’’ติ วิญฺญตฺติมตฺตเมว น วฏฺฏติ, ปริกโถภาสนิมิตฺตกมฺมานิ วฏฺฏนฺติฯ ตตฺถ อุโปสถาคารํ วา โภชนสาลํ วา อญฺญํ วา กิญฺจิ เสนาสนํ อิจฺฉโต ‘‘อิมสฺมึ วต โอกาเส เอวรูปํ เสนาสนํ กาตุํ วฏฺฏตี’’ติ วา ‘‘ยุตฺต’’นฺติ วา ‘‘อนุรูป’’นฺติ วาติอาทินา นเยน วจนํ **ปริกถา** นามฯ อุปาสกา ตุเมฺห กุหึ วสถาติฯ ปาสาเท, ภเนฺตติฯ ‘‘กึ ภิกฺขูนํ ปน อุปาสกา ปาสาโท น วฏฺฏตี’’ติ เอวมาทิวจนํ **โอภาโส** นามฯ มนุเสฺส ทิสฺวา รชฺชุํ ปสาเรติ, ขีเล อาโกฏาเปติ, ‘‘กึ อิทํ, ภเนฺต’’ติ วุเตฺต ‘‘อิธ อาวาสํ กริสฺสามา’’ติ เอวมาทิกรณํ ปน **นิมิตฺตกมฺมํ** นามฯ คิลานปจฺจเย ปน วิญฺญตฺติปิ วฏฺฏติ, ปเคว ปริกถาทีนิฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

วิญฺญตฺติวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๕. กุลสงฺคหวินิจฺฉยกถา

๒๗. **กุลสงฺคโห**ติ ปุปฺผผลาทีหิ กุลานํ สงฺคโห กุลสงฺคโหฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๔๓๑) – กุลสงฺคหตฺถาย มาลาวจฺฉาทีนิ โรเปตุํ วา โรปาเปตุํ วา สิญฺจิตุํ วา สิญฺจาเปตุํ วา ปุปฺผานิ โอจินิตุํ วา โอจินาเปตุํ วา คนฺถิตุํ วา คนฺถาเปตุํ วา น วฏฺฏติฯ ตตฺถ อกปฺปิยโวหาโร กปฺปิยโวหาโร ปริยาโย โอภาโส นิมิตฺตกมฺมนฺติ อิมานิ ปญฺจ ชานิตพฺพานิฯ

๒๘. ตตฺถ **อกปฺปิยโวหาโร** นาม อลฺลหริตานํ โกฏฺฏนํ โกฏฺฏาปนํ, อาวาฏสฺส ขณนํ ขณาปนํ, มาลาวจฺฉสฺส โรปนํ โรปาปนํ, อาฬิยา พนฺธนํ พนฺธาปนํ, อุทกสฺส เสจนํ เสจาปนํ, มาติกาย สมฺมุขกรณํ, กปฺปิยอุทกสิญฺจนํ, หตฺถปาทมุขโธวนนหาโนทกสิญฺจนํฯ **กปฺปิยโวหาโร** นาม ‘‘อิมํ รุกฺขํ ชาน, อิมํ อาวาฏํ ชาน, อิมํ มาลาวจฺฉํ ชาน, เอตฺถ อุทกํ ชานา’’ติอาทิวจนํ สุกฺขมาติกาย อุชุกรณญฺจฯ **ปริยาโย** นาม ‘‘ปณฺฑิเตน มาลาวจฺฉาทโย โรปาเปตพฺพา, นจิรสฺเสว อุปการาย สํวตฺตนฺตี’’ติอาทิวจนํฯ **โอภาโส** นาม กุทาลขณิตฺตาทีนิ จ มาลาวจฺเฉ จ คเหตฺวา ฐานํฯ เอวํ ฐิตญฺหิ สามเณราทโย ทิสฺวา ‘‘เถโร การาเปตุกาโม’’ติ คนฺตฺวา กโรนฺติฯ **นิมิตฺตกมฺมํ** นาม กุทาลขณิตฺติวาสิผรสุอุทกภาชนานิ อาหริตฺวา สมีเป ฐปนํฯ

๒๙. อิมานิ ปญฺจปิ กุลสงฺคหตฺถาย โรปนโรปาปนาทีสุ น วฏฺฏนฺติฯ ผลปริโภคตฺถาย กปฺปิยากปฺปิยโวหารทฺวยเมว น วฏฺฏติ, อิตรตฺตยํ วฏฺฏติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘กปฺปิยโวหาโรปิ วฏฺฏติ, ยญฺจ อตฺตโน ปริโภคตฺถาย วฏฺฏติ, ตํ อญฺญปุคฺคลสฺส วา สงฺฆสฺส วา เจติยสฺส วา อตฺถายปิ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ อารามตฺถาย ปน วนตฺถาย ฉายตฺถาย จ อกปฺปิยโวหารมตฺตเมว น วฏฺฏติ, เสสํ วฏฺฏติฯ น เกวลญฺจ เสสํ, ยํ กิญฺจิ มาติกมฺปิ อุชุํ กาตุํ กปฺปิยอุทกํ สิญฺจิตุํ นหานโกฏฺฐกํ กตฺวา นหายิตุํ หตฺถปาทมุขโธวนอุทกานิ จ ตตฺถ ฉฑฺเฑตุมฺปิ วฏฺฏติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน **กุรุนฺทิยญฺจ** ‘‘กปฺปิยปถวิยํ สยํ โรเปตุมฺปิ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ อารามาทิอตฺถาย ปน โรปิตสฺส วา โรปาปิตสฺส วา ผลํ ปริภุญฺชิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ

๓๐. อยํ ปน อาทิโต ปฏฺฐาย วิตฺถาเรน อาปตฺติวินิจฺฉโย – กุลทูสนตฺถาย อกปฺปิยปถวิยํ มาลาวจฺฉํ โรเปนฺตสฺส ปาจิตฺติยเญฺจว ทุกฺกฏญฺจ, ตถา อกปฺปิยโวหาเรน โรปาเปนฺตสฺสฯ กปฺปิยปถวิยํ โรปเนปิ โรปาปเนปิ ทุกฺกฏเมวฯ อุภยตฺราปิ สกึ อาณตฺติยา พหูนมฺปิ โรปเน เอกเมว สปาจิตฺติยทุกฺกฏํ วา สุทฺธทุกฺกฏํ วา โหติฯ ปริโภคตฺถาย กปฺปิยภูมิยํ วา อกปฺปิยภูมิยํ วา กปฺปิยโวหาเรน โรปาปเน อนาปตฺติฯ อารามาทิอตฺถายปิ อกปฺปิยปถวิยํ โรเปนฺตสฺส วา อกปฺปิยวจเนน โรปาเปนฺตสฺส วา ปาจิตฺติยํฯ อยํ ปน นโย **มหาอฏฺฐกถายํ** น สุฏฺฐุ วิภตฺโต, **มหาปจฺจริยํ** ปน วิภตฺโตติฯ

สิญฺจนสิญฺจาปเน ปน อกปฺปิยอุทเกน สพฺพตฺถ ปาจิตฺติยํ, กุลทูสนปริโภคตฺถาย ทุกฺกฏมฺปิฯ กปฺปิเยน เตสํเยว ทฺวินฺนํ อตฺถาย ทุกฺกฏํ, ปริโภคตฺถาย เจตฺถ กปฺปิยโวหาเรน สิญฺจาปเน อนาปตฺติฯ อาปตฺติฏฺฐาเน ปน ธาราวจฺเฉทวเสน ปโยคพหุลตาย จ อาปตฺติพหุลตา เวทิตพฺพาฯ

กุลสงฺคหตฺถาย โอจินเน ปุปฺผคณนาย ทุกฺกฏปาจิตฺติยานิ, อญฺญตฺถ ปาจิตฺติยาเนวฯ พหูนิ ปน ปุปฺผานิ เอกปโยเคน โอจินนฺโต ปโยควเสน กาเรตพฺโพฯ โอจินาปเน กุลทูสนตฺถาย สกึ อาณตฺโต พหุมฺปิ โอจินาติ, เอกเมว สปาจิตฺติยทุกฺกฏํ, อญฺญตฺร ปาจิตฺติยเมวฯ

๓๑. คนฺถนคนฺถาปเนสุ ปน สพฺพาปิ ฉ ปุปฺผวิกติโย เวทิตพฺพา – คนฺถิมํ โคปฺผิมํ เวธิมํ เวฐิมํ ปูริมํ วายิมนฺติฯ ตตฺถ **คนฺถิมํ** นาม สทณฺฑเกสุ วา อุปฺปลปทุมาทีสุ อเญฺญสุ วา ทีฆวเณฺฏสุ ปุเปฺผสุ ทฏฺฐพฺพํฯ ทณฺฑเกน วา ทณฺฑกํ, วเณฺฏน วา วณฺฏํ คเนฺถตฺวา กตเมว หิ คนฺถิมํฯ ตํ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา กาตุมฺปิ อกปฺปิยวจเนน การาเปตุมฺปิ น วฏฺฏติ, ‘‘เอวํ ชาน, เอวํ กเต โสเภยฺย, ยถา เอตานิ ปุปฺผานิ น วิกิริยนฺติ, ตถา กโรหี’’ติอาทินา ปน กปฺปิยวจเนน การาเปตุํ วฏฺฏติฯ

โคปฺผิมํ นาม สุเตฺตน วา วากาทีหิ วา วสฺสิกปุปฺผาทีนํ เอกโตวณฺฏิกอุภโตวณฺฏิกมาลาวเสน โคปฺผนํ, วากํ วา รชฺชุํ วา ทิคุณํ กตฺวา ตตฺถ อวณฺฏกานิ นีปปุปฺผาทีนิ ปเวเสตฺวา ปฏิปาฏิยา พนฺธนฺติ, เอตมฺปิ โคปฺผิมเมวฯ สพฺพํ ปุริมนเยเนว น วฏฺฏติฯ

เวธิมํ นาม สวณฺฏกานิ วสฺสิกปุปฺผาทีนิ วเณฺฏ, อวณฺฏกานิ วกุลปุปฺผาทีนิ อตฺตโน ฉิเทฺทสุ สูจิตาลหีราทีหิ วินิวิชฺฌิตฺวา อาวุนนฺติ, เอตํ เวธิมํ นามฯ ตํ ปุริมนเยเนว น วฏฺฏติฯ เกจิ ปน กทลิกฺขนฺธมฺหิ กณฺฏเก วา ตาลหีราทีนิ วา ปเวเสตฺวา ตตฺถ ปุปฺผานิ วินิวิชฺฌิตฺวา ฐเปนฺติ, เกจิ กณฺฏกสาขาสุ, เกจิ ปุปฺผฉตฺตปุปฺผกูฏาคารกรณตฺถํ ฉเตฺต จ ภิตฺติยญฺจ ปเวเสตฺวา ฐปิตกณฺฏเกสุ, เกจิ ธมฺมาสนวิตาเน พทฺธกณฺฏเกสุ, เกจิ กณิการปุปฺผาทีนิ สลากาหิ วิชฺฌนฺติ, ฉตฺตาธิฉตฺตํ วิย กโรนฺติ, ตํ อติโอฬาริกเมวฯ ปุปฺผวิชฺฌนตฺถํ ปน ธมฺมาสนวิตาเน กณฺฏกมฺปิ พนฺธิตุํ กณฺฏกาทีหิ วา เอกปุปฺผมฺปิ วิชฺฌิตุํ ปุเปฺผเยว วา ปุปฺผํ ปเวเสตุํ น วฏฺฏติฯ ชาลวิตานเวทิกนาคทนฺตกปุปฺผปฏิจฺฉกตาลปณฺณคุฬิกาทีนํ ปน ฉิเทฺทสุ อโสกปิณฺฑิยา วา อนฺตเรสุ ปุปฺผานิ ปเวเสตุํ น โทโสฯ น เหตํ เวธิมํ โหติฯ ธมฺมรชฺชุยมฺปิ เอเสว นโยฯ

เวฐิมํ นาม ปุปฺผทามปุปฺผหตฺถเกสุ ทฏฺฐพฺพํฯ เกจิ หิ มตฺถกทามํ กโรนฺตา เหฏฺฐา ฆฏกาการํ ทเสฺสตุํ ปุเปฺผหิ เวเฐนฺติ, เกจิ อฏฺฐ อฏฺฐ วา ทส ทส วา อุปฺปลปุปฺผาทีนิ สุเตฺตน วา วาเกน วา ทณฺฑเกสุ พนฺธิตฺวา อุปฺปลหตฺถเก วา ปทุมหตฺถเก วา กโรนฺติ, ตํ สพฺพํ ปุริมนเยเนว น วฏฺฏติฯ สามเณเรหิ อุปฺปาเฏตฺวา ถเล ฐปิตอุปฺปลาทีนิ กาสาเวน ภณฺฑิกมฺปิ พนฺธิตุํ น วฏฺฏติฯ เตสํเยว ปน วาเกน วา ทณฺฑเกน วา พนฺธิตุํ อํสภณฺฑิกํ วา กาตุํ วฏฺฏติฯ อํสภณฺฑิกํ นาม ขเนฺธ ฐปิตกาสาวสฺส อุโภ อเนฺต อาหริตฺวา ภณฺฑิกํ กตฺวา ตสฺมิํ ปสิพฺพเก วิย ปุปฺผานิ ปกฺขิปนฺติ, อยํ วุจฺจติ อํสภณฺฑิกา, เอตํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ทณฺฑเกหิ ปทุมินิปณฺณํ วิชฺฌิตฺวา อุปฺปลาทีนิ ปเณฺณน เวเฐตฺวา คณฺหนฺติ, ตตฺราปิ ปุปฺผานํ อุปริ ปทุมินิปณฺณเมว พนฺธิตุํ วฏฺฏติ, เหฏฺฐา ทณฺฑกํ ปน พนฺธิตุํ น วฏฺฏติฯ

ปูริมํ นาม มาลาคุเณ จ ปุปฺผปเฏ จ ทฏฺฐพฺพํฯ โย หิ มาลาคุเณน เจติยํ วา โพธิํ วา เวทิกํ วา ปริกฺขิปโนฺต ปุน อาเนตฺวา ปุริมฏฺฐานํ อติกฺกาเมติ, เอตฺตาวตา ปูริมํ นาม โหติ, โก ปน วาโท อเนกกฺขตฺตุํ ปริกฺขิปนฺตสฺสฯ นาคทนฺตกนฺตเรหิ ปเวเสตฺวา หรโนฺต โอลมฺพกํ กตฺวา ปุน นาคทนฺตกํ ปริกฺขิปติ, เอตมฺปิ ปูริมํ นามฯ นาคทนฺตเก ปน ปุปฺผวลยํ ปเวเสตุํ วฏฺฏติฯ มาลาคุเณหิ ปุปฺผปฏํ กโรนฺติ, ตตฺราปิ เอกเมว มาลาคุณํ หริตุํ วฏฺฏติฯ ปุน ปจฺจาหรโต ปูริมเมว โหติฯ ตํ สพฺพํ ปุริมนเยเนว น วฏฺฏติฯ มาลาคุเณหิ ปน พหูหิปิ กตํ ปุปฺผทามํ ลภิตฺวา อาสนมตฺถกาทีสุ พนฺธิตุํ วฏฺฏติฯ อติทีฆํ ปน มาลาคุณํ เอกวารํ หริตฺวา ปริกฺขิปิตฺวา ปุน อิตรสฺส ภิกฺขุโน ทาตุํ วฏฺฏติ, เตนปิ ตเถว กาตุํ วฏฺฏติฯ

วายิมํ นาม ปุปฺผชาลปุปฺผปฏปุปฺผรูเปสุ ทฏฺฐพฺพํฯ เจติเย ปุปฺผชาลํ กโรนฺตสฺส เอกเมกมฺหิ ชาลฉิทฺทเก ทุกฺกฏํฯ ภิตฺติฉตฺตโพธิตฺถมฺภาทีสุปิ เอเสว นโยฯ ปุปฺผปฏํ ปน ปเรหิ ปูริตมฺปิ วายิตุํ น ลพฺภติฯ โคปฺผิมปุเปฺผเหว หตฺถิอสฺสาทิรูปกานิ กโรนฺติ, ตานิปิ วายิมฏฺฐาเน

ติฏฺฐนฺติฯ ปุริมนเยเนว สพฺพํ น วฏฺฏติฯ อเญฺญหิ กตปริเจฺฉเท ปน ปุปฺผานิ ฐเปเนฺตน หตฺถิอสฺสาทิรูปกมฺปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน กฬมฺพเกน อฑฺฒจนฺทเกน จ สทฺธึ อฏฺฐ ปุปฺผวิกติโย วุตฺตาฯ

๓๒. ตตฺถ **กฬมฺพโก**ติ อฑฺฒจนฺทกนฺตเร ฆฏิกทามโอลมฺพโก วุโตฺตฯ **อฑฺฒจนฺทโก**ติ อฑฺฒจนฺทากาเรน มาลาคุณปริเกฺขโปฯ ตทุภยมฺปิ ปูริเมเยว ปวิฏฺฐํฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘เทฺว ตโย มาลาคุเณ เอกโต กตฺวา ปุปฺผทามกรณมฺปิ วาฏยิมํเยวา’’ติ วุตฺตํฯ ตมฺปิ อิธ ปูริมฏฺฐาเนเยว ปวิฏฺฐํฯ น เกวลญฺจ ปุปฺผทามเมว, ปิฏฺฐมยทามมฺปิ เคณฺฑุกปุปฺผทามมฺปิ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ ขรปตฺตทามมฺปิ สิกฺขาปทสฺส สาธารณตฺตา ภิกฺขูนมฺปิ ภิกฺขุนีนมฺปิ เนว กาตุํ, น การาเปตุํ วฏฺฏติ, ปูชานิมิตฺตํ ปน กปฺปิยวจนํ สพฺพตฺถ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ ปริยายโอภาสนิมิตฺตกมฺมานิ วฏฺฏนฺติเยวฯ

โย หริตฺวา วา หราเปตฺวา วา ปโกฺกสิตฺวา วา ปโกฺกสาเปตฺวา วา สยํ วา อุปคตานํ ยํ กิญฺจิ อตฺตโน สนฺตกํ ปุปฺผํ กุลสงฺคหตฺถาย เทติ, ตสฺส ทุกฺกฏํ, ปรสนฺตกํ เทติ, ทุกฺกฏเมวฯ เถยฺยจิเตฺตน เทติ, ภณฺฑคฺฆน กาเรตโพฺพฯ เอส นโย สงฺฆิเกปิฯ อยํ ปน วิเสโส – เสนาสนตฺถาย นิยมิตํ อิสฺสรวตาย ททโต ถุลฺลจฺจยนฺติฯ

๓๓. ปุปฺผํ นาม กสฺส ทาตุํ วฏฺฏติ, กสฺส น วฏฺฏตีติ? มาตาปิตูนํ ตาว หริตฺวาปิ หราเปตฺวาปิ ปโกฺกสิตฺวาปิ ปโกฺกสาเปตฺวาปิ ทาตุํ วฏฺฏติ , เสสญาตกานํ ปโกฺกสาเปตฺวาวฯ ตญฺจ โข วตฺถุปูชนตฺถาย, มณฺฑนตฺถาย ปน สิวลิงฺคาทิปูชนตฺถาย วา กสฺสจิปิ ทาตุํ น วฏฺฏติฯ มาตาปิตูนญฺจ หราเปเนฺตน ญาติสามเณเรเหว หราเปตพฺพํฯ อิตเร ปน ยทิ สยเมว อิจฺฉนฺติ, วฏฺฏติฯ สมฺมเตน ปุปฺผภาชเกน ปุปฺผภาชนกาเล สมฺปตฺตานํ สามเณรานํ อุปฑฺฒภาคํ ทาตุํ วฏฺฏติฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘สมฺปตฺตคิหีนํ อุปฑฺฒภาคํ’’, **มหาปจฺจริยํ** ‘‘จูฬกํ ทาตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ อสมฺมเตน อปโลเกตฺวา ทาตพฺพํฯ อาจริยุปชฺฌาเยสุ สคารวา สามเณรา พหูนิ ปุปฺผานิ อาหริตฺวา ราสึ กตฺวา ฐเปนฺติ, เถรา ปาโตว สมฺปตฺตานํ สทฺธิวิหาริกาทีนํ อุปาสกาทีนํ วา ‘‘ตฺวํ อิทํ คณฺห, ตฺวํ อิทํ คณฺหา’’ติ เทนฺติ, ปุปฺผทานํ นาม น โหติฯ ‘‘เจติยํ ปูเชสฺสามา’’ติ คเหตฺวา คจฺฉนฺตาปิ ปูชํ กโรนฺตาปิ ตตฺถ ตตฺถ สมฺปตฺตานํ เจติยปูชนตฺถาย เทนฺติ, เอตมฺปิ ปุปฺผทานํ นาม น โหติฯ อุปาสเก อกฺกปุปฺผาทีหิ ปูเชเนฺต ทิสฺวา ‘‘วิหาเร กณิการปุปฺผาทีนิ อตฺถิ, อุปาสกา ตานิ คเหตฺวา ปูเชถา’’ติ วตฺตุมฺปิ วฏฺฏติฯ ภิกฺขู ปุปฺผปูชํ กตฺวา ทิวาตรํ คามํ ปวิฏฺเฐ ‘‘กึ, ภเนฺต, อติทิวา ปวิฏฺฐตฺถา’’ติ ปุจฺฉนฺติ, ‘‘วิหาเร ปุปฺผานิ พหูนิ, ปูชํ อกริมฺหา’’ติ วทนฺติฯ มนุสฺสา ‘‘พหูนิ กิร วิหาเร ปุปฺผานี’’ติ ปุนทิวเส ปหูตํ ขาทนียํ โภชนียํ คเหตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ปุปฺผปูชญฺจ กโรนฺติ ทานญฺจ เทนฺติ, วฏฺฏติฯ

๓๔. มนุสฺสา ‘‘มยํ, ภเนฺต, อสุกทิวสํ นาม ปูเชสฺสามา’’ติ ปุปฺผวารํ ยาจิตฺวา อนุญฺญาตทิวเส อาคจฺฉนฺติ, สามเณเรหิ จ ปเคว ปุปฺผานิ โอจินิตฺวา ฐปิตานิ โหนฺติ, เต รุเกฺขสุ ปุปฺผานิ อปสฺสนฺตา ‘‘กุหึ, ภเนฺต, ปุปฺผานี’’ติ วทนฺติ, สามเณเรหิ โอจินิตฺวา ฐปิตานิ, ตุเมฺห ปน ปูเชตฺวา คจฺฉถ, สโงฺฆ อญฺญํ ทิวสํ ปูเชสฺสตีติฯ เต ปูเชตฺวา ทานํ ทตฺวา คจฺฉนฺติ, วฏฺฏติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน **กุรุนฺทิยญฺจ** ‘‘เถรา สามเณเรหิ ทาเปตุํ น ลภนฺติ, สเจ สยเมว ตานิ ปุปฺผานิ เตสํ เทนฺติ, วฏฺฏติฯ เถเรหิ ปน ‘สามเณเรหิ โอจินิตฺวา ฐปิตานี’ติ เอตฺตกเมว วตฺตพฺพ’’นฺติ วุตฺตํฯ สเจ ปน ปุปฺผวารํ ยาจิตฺวา อโนจิเตสุ ปุเปฺผสุ ยาคุภตฺตาทีนิ อาทาย อาคนฺตฺวา สามเณเร ‘‘โอจินิตฺวา เทถา’’ติ วทนฺติ, ญาติสามเณรานํเยว โอจินิตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติฯ อญฺญาตเก อุกฺขิปิตฺวา รุกฺขสาขาย ฐเปนฺติ, น โอโรหิตฺวา ปลายิตพฺพํ, โอจินิตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติ ฯ สเจ ปน

โกจิ ธมฺมกถิโก ‘‘พหูนิ อุปาสกา วิหาเร ปุปฺผานิ, ยาคุภตฺตาทีนิ อาทาย คนฺตฺวา ปุปฺผปูชํ กโรถา’’ติ วทติ, ตเสฺสว น กปฺปตีติ **มหาปจฺจริยญฺจ กุรุนฺทิยญฺจ** วุตฺตํฯ **มหาอฏฺฐกถายํ** ปน ‘‘เอตํ อกปฺปิยํ น วฏฺฏตี’’ติ อวิเสเสน วุตฺตํฯ

๓๕. ผลมฺปิ อตฺตโน สนฺตกํ วุตฺตนเยเนว มาตาปิตูนญฺจ เสสญาตีนญฺจ ทาตุํ วฏฺฏติฯ กุลสงฺคหตฺถาย ปน เทนฺตสฺส วุตฺตนเยเนว อตฺตโน สนฺตเก ปรสนฺตเก สงฺฆิเก เสนาสนตฺถาย นิยมิเต จ ทุกฺกฏาทีนิ เวทิตพฺพานิฯ อตฺตโน สนฺตกํเยว คิลานมนุสฺสานํ วา สมฺปตฺตอิสฺสรานํ วา ขีณปริพฺพยานํ วา ทาตุํ วฏฺฏติ, ผลทานํ น โหติฯ ผลภาชเกนปิ สมฺมเตน สงฺฆสฺส ผลภาชนกาเล สมฺปตฺตมนุสฺสานํ อุปฑฺฒภาคํ ทาตุํ วฏฺฏติ, อสมฺมเตน อปโลเกตฺวา ทาตพฺพํฯ สงฺฆาราเมปิ ผลปริเจฺฉเทน วา รุกฺขปริเจฺฉเทน วา กติกา กาตพฺพา ‘‘ตโต คิลานมนุสฺสานํ วา อเญฺญสํ วา ผลํ ยาจนฺตานํ ยถาปริเจฺฉเทน จตฺตาริ ปญฺจ ผลานิ ทาตพฺพานิ, รุกฺขา วา ทเสฺสตพฺพา ‘อิโต คเหตุํ ลพฺภตี’’’ติฯ ‘‘อิธ ผลานิ สุนฺทรานิ, อิโต คณฺหถา’’ติ เอวํ ปน น วตฺตพฺพํฯ อตฺตโน สนฺตกํ สิรีสจุณฺณํ วา อญฺญํ วา ยํ กิญฺจิ กสาวํ กุลสงฺคหตฺถาย เทติ, ทุกฺกฏํฯ ปรสนฺตกาทีสุปิ วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ อยํ ปน วิเสโส – สงฺฆสฺส รกฺขิตโคปิตาปิ รุกฺขฉลฺลิ ครุภณฺฑเมวาติฯ มตฺติกทนฺตกฏฺฐเวฬุปเณฺณสุปิ ครุภณฺฑูปคํ ญตฺวา จุเณฺณ วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

๓๖. **ชงฺฆเปสนิย**นฺติ คิหีนํ ทูเตยฺยํ สาสนหรณกมฺมํ วุจฺจติ, ตํ น กาตพฺพํฯ คิหีนญฺหิ สาสนํ คเหตฺวา คจฺฉนฺตสฺส ปเท ปเท ทุกฺกฏํฯ ตํ กมฺมํ นิสฺสาย ลทฺธโภชนํ ภุญฺชนฺตสฺสปิ อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ทุกฺกฏํฯ ปฐมํ สาสนํ อคฺคเหตฺวาปิ ปจฺฉา ‘‘อยํ ทานิ โส คาโม, หนฺท นํ สาสนํ อาโรเจมี’’ติ มคฺคา โอกฺกมนฺตสฺสปิ ปเท ปเท ทุกฺกฏํฯ สาสนํ อาโรเจตฺวา ลทฺธโภชนํ ภุญฺชโต ปุริมนเยเนว ทุกฺกฏํฯ สาสนํ อคฺคเหตฺวา อาคเตน ปน ‘‘ภเนฺต, ตสฺมิํ คาเม อิตฺถนฺนามสฺส กา ปวตฺตี’’ติ ปุจฺฉิยมาเนน กเถตุํ วฏฺฏติ, ปุจฺฉิตปเญฺห โทโส นตฺถิฯ ปญฺจนฺนํ ปน สหธมฺมิกานํ มาตาปิตูนํ ปณฺฑุปลาสสฺส อตฺตโน เวยฺยาวจฺจกรสฺส สาสนํ หริตุํ วฏฺฏติ, คิหีนญฺจ กปฺปิยสาสนํ, ตสฺมา ‘‘มม วจเนน ภควโต ปาเท วนฺทถา’’ติ วา ‘‘เจติยํ ปฏิมํ โพธิํ สงฺฆเตฺถรํ วนฺทถา’’ติ วา ‘‘เจติเย คนฺธปูชํ กโรถา’’ติ วา ‘‘ปุปฺผปูชํ กโรถา’’ติ วา ‘‘ภิกฺขู สนฺนิปาเตถ, ทานํ ทสฺสาม, ธมฺมํ เทสาปยิสฺสามา’’ติ วา อีทิเสสุ สาสเนสุ กุกฺกุจฺจํ น กาตพฺพํฯ กปฺปิยสาสนานิ หิ เอตานิ, น คิหีนํ คิหิกมฺมปฏิสํยุตฺตานีติฯ อิเมหิ ปน อฏฺฐหิ กุลทูสกกเมฺมหิ อุปฺปนฺนปจฺจยา ปญฺจนฺนมฺปิ สหธมฺมิกานํ น กปฺปนฺติฯ อภูตาโรจนรูปิยสํโวหาเรหิ อุปฺปนฺนปจฺจยสทิสาว โหนฺติฯ

ปพฺพาชนียกมฺมกโต ปน ยสฺมิํ คาเม วา นิคเม วา กุลทูสกกมฺมํ กตํ, ยสฺมิญฺจ วิหาเร วสติ, เนว ตสฺมิํ คาเม วา นิคเม วา จริตุํ ลภติ, น วิหาเร วสิตุํฯ ปฏิปฺปสฺสทฺธกเมฺมนปิ จ เตน เยสุ กุเลสุ ปุเพฺพ กุลทูสกกมฺมํ กตํ, ตโต อุปฺปนฺนปจฺจยา น คเหตพฺพา, อาสวกฺขยปเตฺตนปิ น คเหตพฺพา, อกปฺปิยาว โหนฺติฯ ‘‘กสฺมา น คณฺหถา’’ติ ปุจฺฉิเตน ‘‘ปุเพฺพ เอวํ กตตฺตา’’ติ วุเตฺต สเจ วทนฺติ ‘‘น มยํ เตน การเณน เทม, อิทานิ สีลวนฺตตาย เทมา’’ติ, คเหตพฺพาฯ ปกติยา ทานฏฺฐาเนเยว กุลทูสกกมฺมํ กตํ โหติ, ตโต ปกติทานเมว คเหตุํ วฏฺฏติฯ ยํ วเฑฺฒตฺวา เทนฺติ, ตํ น วฏฺฏติฯ ยสฺมา จ ปุจฺฉิตปเญฺห โทโส นตฺถิ, ตสฺมา อญฺญมฺปิ ภิกฺขุํ ปุพฺพเณฺห วา สายเณฺห วา อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐํ โกจิ ปุเจฺฉยฺย ‘‘กสฺมา, ภเนฺต, จรถา’’ติฯ เยนเตฺถน จรติ, ตํ อาจิกฺขิตฺวา ‘‘ลทฺธํ น ลทฺธ’’นฺติ วุเตฺต สเจ น ลทฺธํ, ‘‘น ลทฺธ’’นฺติ วตฺวา ยํ โส เทติ, ตํ คเหตุํ วฏฺฏติฯ

๓๗. ‘‘น จ, ภิกฺขเว, ปณิธาย อรเญฺญ วตฺถพฺพํ, โย วเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ น จ, ภิกฺขเว, ปณิธาย ปิณฺฑาย จริตพฺพํ…เป…. น จ, ภิกฺขเว, ปณิธาย จงฺกมิตพฺพํ…เป…. น จ, ภิกฺขเว, ปณิธาย ฐาตพฺพํ…เป…. น จ, ภิกฺขเว, ปณิธาย นิสีทิตพฺพํ…เป…. น จ, ภิกฺขเว, ปณิธาย เสยฺยา กเปฺปตพฺพา, โย กเปฺปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (ปารา. ๒๒๓ อาทโย) วุตฺตตฺตา ‘‘เอวํ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๒๒๓) อรเญฺญ วสนฺตํ มํ ชโน อรหเตฺต วา เสกฺขภูมิยํ วา สมฺภาเวสฺสติ, ตโต โลกสฺส สกฺกโต ภวิสฺสามิ ครุกโต มานิโต ปูชิโต’’ติ เอวํ ปตฺถนํ กตฺวา อรเญฺญ น วสิตพฺพํฯ เอวํ ปณิธาย ‘‘อรเญฺญ วสิสฺสามี’’ติ คจฺฉนฺตสฺส ปทวาเร ปทวาเร ทุกฺกฏํ, ตถา อรเญฺญ กุฏิกรณจงฺกมนนิสีทนนิวาสนปารุปนาทีสุ สพฺพกิเจฺจสุ ปโยเค ปโยเค ทุกฺกฏํ, ตสฺมา เอวํ อรเญฺญ น วสิตพฺพํฯ เอวํ วสโนฺต หิ สมฺภาวนํ ลภตุ วา มา วา, ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ โย ปน สมาทินฺนธุตโงฺค ‘‘ธุตงฺคํ รกฺขิสฺสามี’’ติ วา ‘‘คามเนฺต เม วสโต จิตฺตํ วิกฺขิปติ, อรญฺญํ สปฺปาย’’นฺติ จิเนฺตตฺวา วา ‘‘อทฺธา อรเญฺญ ติณฺณํ วิเวกานํ อญฺญตรํ ปาปุณิสฺสามี’’ติ วา ‘‘อรญฺญํ ปวิสิตฺวา อรหตฺตํ อปาปุณิตฺวา น นิกฺขมิสฺสามี’’ติ วา ‘‘อรญฺญวาโส นาม ภควตา ปสโตฺถ, มยิ จ อรเญฺญ วสเนฺต พหู สพฺรหฺมจารี คามนฺตํ หิตฺวา อารญฺญกา ภวิสฺสนฺตี’’ติ วา เอวํ อนวชฺชวาสํ วสิตุกาโม โหติ, เตเนว วสิตพฺพํฯ ปิณฺฑาย จรนฺตสฺสปิ ‘‘อภิกฺกนฺตาทีนิ สณฺฐเปตฺวา ปิณฺฑาย จริสฺสามี’’ติ นิวาสนปารุปนกิจฺจโต ปภุติ ยาว โภชนปริโยสานํ, ตาว ปโยเค ปโยเค ทุกฺกฏํ, สมฺภาวนํ ลภตุ วา มา วา, ทุกฺกฏเมวฯ ขนฺธกวตฺตเสขิยวตฺตปริปูรณตฺถํ ปน สพฺรหฺมจารีนํ ทิฏฺฐานุคติอาปชฺชนตฺถํ วา ปาสาทิเกหิ อภิกฺกมปฏิกฺกมาทีหิ ปิณฺฑาย ปวิสโนฺต อนุปวโชฺช วิญฺญูนํฯ จงฺกมนาทีสุปิ เอเสว นโยฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

กุลสงฺคหวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๖. มจฺฉมํสวินิจฺฉยกถา

๓๘. มจฺฉมํเสสุ ปน มจฺฉคฺคหเณน สพฺพมฺปิ ชลชํ วุตฺตํฯ ตตฺถ อกปฺปิยํ นาม นตฺถิฯ มํเสสุ ปน มนุสฺสหตฺถิอสฺสสุนขอหิสีหพฺยคฺฆทีปิอจฺฉตรจฺฉานํ วเสน ทส มํสานิ อกปฺปิยานิฯ ตตฺถ มนุสฺสมํเส ถุลฺลจฺจยํ, เสเสสุ ทุกฺกฏํฯ อิติ อิเมสํ มนุสฺสาทีนํ ทสนฺนํ มํสมฺปิ อฏฺฐิปิ โลหิตมฺปิ จมฺมมฺปิ โลมมฺปิ สพฺพํ น วฏฺฏติฯ วสาสุ ปน เอกา มนุสฺสวสาว น วฏฺฏติฯ ขีราทีสุ อกปฺปิยํ นาม นตฺถิฯ อิเมสุ ปน อกปฺปิยมํเสสุ อฏฺฐิอาทีสุ วา ยํ กิญฺจิ ญตฺวา วา อญฺญตฺวา วา ขาทนฺตสฺส อาปตฺติเยวฯ ยทา ชานาติ, ตทา เทเสตพฺพาฯ ‘‘อปุจฺฉิตฺวาว ขาทิสฺสามี’’ติ คณฺหโต ปฏิคฺคหเณปิ ทุกฺกฏํ, ‘‘ปุจฺฉิตฺวา ขาทิสฺสามี’’ติ คณฺหโต อนาปตฺติฯ อุทฺทิสฺสกตํ ปน ชานิตฺวา ขาทนฺตเสฺสว อาปตฺติ, ปจฺฉา ชานโนฺต อาปตฺติยา น กาเรตโพฺพ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๘๑)ฯ

ตตฺถ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๔๑๐) **อุทฺทิสฺสกตํ** นาม ภิกฺขูนํ อตฺถาย วธิตฺวา สมฺปาทิตํ มจฺฉมํสํฯ อุภยมฺปิ หิ อุทฺทิสฺสกตํ น วฏฺฏติฯ ตมฺปิ อทิฏฺฐํ อสุตํ อปริสงฺกิตํ วฏฺฏติฯ ติโกฏิปริสุทฺธญฺหิ มจฺฉมํสํ ภควตา อนุญฺญาตํ อทิฏฺฐํ อสุตํ อปริสงฺกิตํฯ ตตฺถ **อทิฏฺฐํ** นาม ภิกฺขูนํ อตฺถาย มิคมเจฺฉ วธิตฺวา คยฺหมานํ อทิฏฺฐํฯ **อสุตํ** นาม ภิกฺขูนํ อตฺถาย มิคมเจฺฉ วธิตฺวา คหิตนฺติ อสุตํฯ **อปริสงฺกิตํ** ปน ทิฏฺฐปริสงฺกิตํ สุตปริสงฺกิตํ ตทุภยวินิมุตฺตปริสงฺกิตญฺจ ญตฺวา ตพฺพิปกฺขโต ชานิตพฺพํฯ กถํ? อิธ ภิกฺขู ปสฺสนฺติ มนุเสฺส ชาลวาคุราทิหเตฺถ คามโต วา นิกฺขมเนฺต อรเญฺญ วา วิจรเนฺตฯ ทุติยทิวเส จ เนสํ ตํ คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐานํ สมจฺฉมํสํ ปิณฺฑปาตํ อภิหรนฺติฯ เต เตน ทิเฏฺฐน ปริสงฺกนฺติ ‘‘ภิกฺขูนํ นุ โข อตฺถาย กต’’นฺติ, อิทํ **ทิฏฺฐปริสงฺกิตํ,** เอตํ คเหตุํ น วฏฺฏติฯ ยํ เอวํ อปริสงฺกิตํ, ตํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน เต มนุสฺสา ‘‘กสฺมา, ภเนฺต, น คณฺหถา’’ติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถํ สุตฺวา ‘‘นยิทํ, ภเนฺต, ภิกฺขูนํ อตฺถาย กตํ, อเมฺหหิ อตฺตโน อตฺถาย วา ราชยุตฺตาทีนํ วา อตฺถาย กต’’นฺติ วทนฺติ, กปฺปติฯ

น เหว โข ภิกฺขู ปสฺสนฺติ, อปิจ โข สุณนฺติ ‘‘มนุสฺสา กิร ชาลวาคุราทิหตฺถา คามโต วา นิกฺขมนฺติ, อรเญฺญ วา วิจรนฺตี’’ติฯ ทุติยทิวเส จ เตสํ ตํ คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐานํ สมจฺฉมํสํ ปิณฺฑปาตํ อภิหรนฺติฯ เต เตน สุเตน ปริสงฺกนฺติ ‘‘ภิกฺขูนํ นุ โข อตฺถาย กต’’นฺติ, อิทํ **สุตปริสงฺกิตํ** นาม, เอตํ คเหตุํ น วฏฺฏติฯ ยํ เอวํ อปริสงฺกิตํ, ตํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน เต มนุสฺสา ‘‘กสฺมา, ภเนฺต, น คณฺหถา’’ติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถํ สุตฺวา ‘‘นยิทํ, ภเนฺต, ภิกฺขูนํ อตฺถาย กตํ, อเมฺหหิ อตฺตโน อตฺถาย วา ราชยุตฺตาทีนํ วา อตฺถาย กต’’นฺติ วทนฺติ, กปฺปติฯ

น เหว โข ปน ภิกฺขู ปสฺสนฺติ น สุณนฺติ, อปิจ โข เตสํ ตํ คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐานํ ปตฺตํ คเหตฺวา สมจฺฉมํสํ ปิณฺฑปาตํ อภิสงฺขริตฺวา อภิหรนฺติฯ เต ปริสงฺกนฺติ ‘‘ภิกฺขูนํ นุ โข อตฺถาย กต’’นฺติ, อิทํ **ตทุภยวินิมุตฺตปริสงฺกิตํ** นาม, เอตมฺปิ คเหตุํ น วฏฺฏติฯ ยํ เอวํ อปริสงฺกิตํ, ตํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน เต มนุสฺสา ‘‘กสฺมา, ภเนฺต, น คณฺหถา’’ติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถํ สุตฺวา ‘‘นยิทํ, ภเนฺต, ภิกฺขูนํ อตฺถาย กตํ, อเมฺหหิ อตฺตโน อตฺถาย วา ราชยุตฺตาทีนํ วา อตฺถาย กตํ, ปวตฺตมํสํ วา กปฺปิยเมว ลภิตฺวา ภิกฺขูนํ อตฺถาย สมฺปาทิต’’นฺติ วทนฺติ, กปฺปติฯ มตานํ เปตกิจฺจตฺถาย มงฺคลาทีนํ วา อตฺถาย กเตปิ เอเสว นโยฯ ยํ ยญฺหิ ภิกฺขูนํเยว อตฺถาย อกตํ, ยตฺถ จ นิเพฺพมติโก โหติ, ตํ สพฺพํ กปฺปติฯ

๓๙. สเจ ปน เอกสฺมึ วิหาเร ภิกฺขูนํ อุทฺทิสฺสกตํ โหติ, เต จ อตฺตโน อตฺถาย กตภาวํ น ชานนฺติ, อเญฺญ ชานนฺติฯ เย ชานนฺติ, เตสํ น วฏฺฏติ, อิตเรสํ ปน วฏฺฏติฯ อเญฺญ น ชานนฺติ,

เตเยว ชานนฺติ, เตสํเยว น วฏฺฏติ, อเญฺญสํ วฏฺฏติฯ เตปิ ‘‘อมฺหากํ อตฺถาย กต’’นฺติ ชานนฺติ, อเญฺญปิ ‘‘เอเตสํ อตฺถาย กต’’นฺติ ชานนฺติ, สเพฺพสมฺปิ น วฏฺฏติฯ สเพฺพ น ชานนฺติ, สเพฺพสมฺปิ วฏฺฏติฯ ปญฺจสุ หิ สหธมฺมิเกสุ ยสฺส วา ตสฺส วา อตฺถาย อุทฺทิสฺสกตํ สเพฺพสํ น กปฺปติฯ

สเจ ปน โกจิ เอกํ ภิกฺขุํ อุทฺทิสฺส ปาณํ วธิตฺวา ตสฺส ปตฺตํ ปูเรตฺวา เทติ, โส จ อตฺตโน อตฺถาย กตภาวํ ชานํเยว คเหตฺวา อญฺญสฺส ภิกฺขุโน เทติ, โส ตํ ตสฺส สทฺธาย ปริภุญฺชติ, กสฺส อาปตฺตีติ? ทฺวินฺนมฺปิ อนาปตฺติฯ ยญฺหิ อุทฺทิสฺส กตํ, ตสฺส อภุตฺตตาย อนาปตฺติ, อิตรสฺส อชานนตายฯ กปฺปิยมํสสฺส หิ ปฏิคฺคหเณ อาปตฺติ นตฺถิ, อุทฺทิสฺสกตญฺจ อชานิตฺวา ภุตฺตสฺส ปจฺฉา ญตฺวา อาปตฺติเทสนากิจฺจํ นาม นตฺถิฯ อกปฺปิยมํสํ ปน อชานิตฺวา ภุเตฺตน ปจฺฉา ญตฺวาปิ อาปตฺติ เทเสตพฺพาฯ อุทฺทิสฺสกตญฺหิ ญตฺวา ภุญฺชโตว อาปตฺติ, อกปฺปิยมํสํ อชานิตฺวา ภุญฺชนฺตสฺสปิ อาปตฺติเยว, ตสฺมา อาปตฺติภีรุเกน รูปํ สลฺลเกฺขเนฺตนปิ ปุจฺฉิตฺวาว มํสํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ ปริโภคกาเล ‘‘ปุจฺฉิตฺวา ปริภุญฺชิสฺสามี’’ติ วา คเหตฺวา ปุจฺฉิตฺวาว ปริภุญฺชิตพฺพํฯ กสฺมา? ทุวิเญฺญยฺยตฺตาฯ อจฺฉมํสมฺปิ หิ สูกรมํสสทิสํ โหติ, ทีปิมํสาทีนิ จ มิคมํสาทิสทิสานิ, ตสฺมา ปุจฺฉิตฺวา คหณเมว วตฺตนฺติ วทนฺติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

มจฺฉมํสวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๗. อนามาสวินิจฺฉยกถา

๔๐. **อนามาส**นฺติ น ปรามสิตพฺพํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๒๘๑) – ยสฺมา มาตา วา โหตุ ธีตา วา ภคินี วา, อิตฺถี นาม สพฺพาปิ พฺรหฺมจริยสฺส ปาริพนฺถิกาว อนามาสา จ, ตสฺมา ‘‘อยํ เม มาตา, อยํ เม ธีตา, อยํ เม ภคินี’’ติ เคหสฺสิตเปเมน อามสโตปิ ทุกฺกฏเมว วุตฺตํฯ อิมํ ปน ภควโต อาณํ อนุสฺสรเนฺตน สเจปิ นทีโสเตน วุยฺหมานํ มาตรํ ปสฺสติ, เนว หเตฺถน ปรามสิตพฺพา, ปณฺฑิเตน ปน ภิกฺขุนา นาวา วา ผลกํ วา กทลิกฺขโนฺธ วา ทารุกฺขโนฺธ วา อุปสํหริตโพฺพฯ ตสฺมิํ อสติ กาสาวมฺปิ อุปสํหริตฺวา ปุรโต ฐเปตพฺพํ, ‘‘เอตฺถ คณฺหาหี’’ติ ปน น วตฺตพฺพาฯ คหิเต ‘‘ปริกฺขารํ กฑฺฒามี’’ติ กฑฺฒเนฺตน คนฺตพฺพํฯ สเจ ปน ภายติ, ปุรโต ปุรโต คนฺตฺวา ‘‘มา ภายี’’ติ สมสฺสาเสตพฺพาฯ สเจ ภายมานา ปุตฺตสฺส สหสา ขเนฺธ วา อภิรุหติ, หเตฺถ วา คณฺหาติ, น ‘‘อเปหิ มหลฺลิเก’’ติ นิทฺธุนิตพฺพา, ถลํ ปาเปตพฺพาฯ กทฺทเม ลคฺคายปิ กูเป ปติตายปิ เอเสว นโยฯ ตตฺราปิ หิ โยตฺตํ วา วตฺถํ วา ปกฺขิปิตฺวา หเตฺถน คหิตภาวํ ญตฺวา อุทฺธริตพฺพา, น เตฺวว อามสิตพฺพาฯ

น เกวลญฺจ มาตุคามสฺส สรีรเมว อนามาสํ, นิวาสนปารุปนมฺปิ อาภรณภณฺฑมฺปิ อนฺตมโส ติณณฺฑุปกํ วา ตาลปณฺณมุทฺทิกํ วา อุปาทาย อนามาสเมวฯ ตญฺจ โข นิวาสนปาวุรณํ ปิฬนฺธนตฺถาย ฐปิตเมวฯ สเจ ปน นิวาสนํ วา ปารุปนํ วา ปริวเตฺตตฺวา จีวรตฺถาย ปาทมูเล ฐเปติ, วฏฺฏติฯ อาภรณภเณฺฑสุ ปน สีสปสาธนทนฺตสูจิอาทิกปฺปิยภณฺฑํ ‘‘อิมํ, ภเนฺต, ตุมฺหากํ เทม, คณฺหถา’’ติ ทียมานํ สิปาฏิกาสูจิอาทิอุปกรณตฺถาย คเหตพฺพํฯ สุวณฺณรชตมุตฺตาทิมยํ ปน อนามาสเมว, ทียมานมฺปิ น คเหตพฺพํฯ น เกวลญฺจ เอตาสํ สรีรูปคเมว อนามาสํ, อิตฺถิสณฺฐาเนน กตํ กฏฺฐรูปมฺปิ ทนฺตรูปมฺปิ อยรูปมฺปิ โลหรูปมฺปิ ติปุรูปมฺปิ โปตฺถกรูปมฺปิ สพฺพรตนรูปมฺปิ อนฺตมโส ปิฏฺฐมยรูปมฺปิ อนามาสเมวฯ ปริโภคตฺถาย ปน ‘‘อิทํ ตุมฺหากํ โหตู’’ติ ลภิตฺวา ฐเปตฺวา สพฺพรตนมยํ อวเสสํ ภินฺทิตฺวา อุปกรณารหํ อุปกรเณ, ปริโภคารหํ ปริโภเค อุปเนตุํ วฏฺฏติฯ

๔๑. ยถา จ อิตฺถิรูปกํ, เอวํ สตฺตวิธํ ธญฺญมฺปิ อนามาสเมวฯ ตสฺมา เขตฺตมเชฺฌน คจฺฉเนฺตน ตตฺถชาตกมฺปิ ธญฺญผลํ น อามสเนฺตน คนฺตพฺพํฯ สเจ ฆรทฺวาเร วา อนฺตรามเคฺค วา ธญฺญํ ปสาริตํ โหติ, ปเสฺสน จ มโคฺค อตฺถิ, น มทฺทเนฺตน คนฺตพฺพํฯ คมนมเคฺค อสติ มคฺคํ อธิฏฺฐาย คนฺตพฺพํฯ อนฺตรฆเร ธญฺญสฺส อุปริ อาสนํ ปญฺญเปตฺวา เทนฺติ, นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ เกจิ อาสนสาลาย ธญฺญํ อากิรนฺติ, สเจ สกฺกา โหติ หราเปตุํ, หราเปตพฺพํฯ โน เจ, เอกมนฺตํ ธญฺญํ อมทฺทเนฺตน ปีฐกํ ปญฺญเปตฺวา นิสีทิตพฺพํฯ สเจ โอกาโส น โหติ, มนุสฺสา ธญฺญมเชฺฌเยว ปญฺญเปตฺวา เทนฺติ, นิสีทิตพฺพํฯ ตตฺถชาตกานิ มุคฺคมาสาทีนิ อปรณฺณานิปิ ตาลปนสาทีนิ วา ผลานิ กีฬเนฺตน น อามสิตพฺพานิฯ มนุเสฺสหิ ราสิกเตสุปิ เอเสว นโยฯ อรเญฺญ ปน รุกฺขโต ปติตานิ ผลานิ ‘‘อนุปสมฺปนฺนานํ ทสฺสามี’’ติ คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ

๔๒. มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สโงฺข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตโงฺก มสารคลฺลนฺติ อิเมสุ ทสสุ รตเนสุ **มุตฺตา** อโธตา อวิทฺธา ยถาชาตาว อามสิตุํ วฏฺฏติ, เสสา อนามาสาติ วทนฺติ, ตํ น คเหตพฺพํฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘มุตฺตา โธตาปิ อโธตาปิ อนามาสา, ภณฺฑมูลตฺถาย จ สมฺปฏิจฺฉิตุํ น วฏฺฏติ, กุฏฺฐโรคสฺส เภสชฺชตฺถาย ปน วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํ, ตํ ยุตฺตํฯ อนฺตมโส ชาติผลิกํ อุปาทาย สโพฺพปิ นีลปีตาทิวณฺณเภโท **มณิ** โธตวิทฺธวฏฺฏิโต อนามาโส, ยถาชาโต ปน อากรมุโตฺต ปตฺตาทิภณฺฑมูลตฺถํ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏตีติ วุตฺตํ, ตมฺปิ **มหาปจฺจริยํ** ปฏิกฺขิตฺตํฯ ปจิตฺวา กโต กาจมณิเยเวโก วฏฺฏตีติ วุตฺตํฯ **เวฬุริเย**ปิ มณิสทิโสว วินิจฺฉโยฯ

สโงฺข ธมนสโงฺข จ โธตวิโทฺธ จ รตนมิโสฺส อนามาโส, ปานียสโงฺข โธโตปิ อโธโตปิ อามาโสวฯ เสสญฺจ อญฺชนาทิเภสชฺชตฺถายปิ ภณฺฑมูลตฺถายปิ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ **สิลา** โธตวิทฺธา รตนสํยุตฺตา มุคฺควณฺณาว อนามาสา, เสสา สตฺถกนิฆํสนาทิอตฺถาย คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ **รตนสํยุตฺตา**ติ สุวเณฺณน สทฺธิํ โยเชตฺวา ปจิตฺวา กตาติ วทนฺติฯ **ปวาฬํ** โธตวิทฺธํ อนามาสํ, เสสํ อามาสญฺจ ภณฺฑมูลตฺถญฺจ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏตีติ วทนฺติ, ตํ น คเหตพฺพํฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘โธตมฺปิ อโธตมฺปิ สพฺพํ อนามาสญฺจ น จ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํ, ตํ ยุตฺตํฯ

รชตญฺจ **ชาตรูป**ญฺจ กตภณฺฑมฺปิ อกตภณฺฑมฺปิ สเพฺพน สพฺพํ พีชโต ปฏฺฐาย อนามาสญฺจ อสมฺปฏิจฺฉนียญฺจฯ อุตฺตรราชปุโตฺต กิร สุวณฺณเจติยํ การาเปตฺวา มหาปทุมเตฺถรสฺส เปเสสิฯ เถโร ‘‘น กปฺปตี’’ติ ปฏิกฺขิปิฯ เจติยฆเร สุวณฺณปทุมสุวณฺณพุพฺพุฬกาทีนิ โหนฺติ, เอตานิปิ อนามาสานิฯ เจติยฆรโคปกา ปน รูปิยฉฑฺฑกฏฺฐาเน ฐิตา , ตสฺมา เตสํ เกฬาปยิตุํ วฏฺฏตีติ วุตฺตํฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ตมฺปิ ปฏิกฺขิตฺตํ, สุวณฺณเจติเย กจวรเมว หริตุํ วฏฺฏตีติ เอตฺตกเมว อนุญฺญาตํฯ อารกูฏโลหมฺปิ ชาตรูปคติกเมว อนามาสนฺติ สพฺพฏฺฐกถาสุ วุตฺตํฯ เสนาสนปริโภเค ปน สโพฺพปิ กปฺปิโย, ตสฺมา ชาตรูปรชตมยา สเพฺพปิ เสนาสนปริกฺขารา อามาสา, ภิกฺขูนํ ธมฺมวินยวณฺณนฏฺฐาเน รตนมณฺฑเป กโรนฺติ ผลิกตฺถเมฺภ รตนทามปฏิมณฺฑิเต, ตตฺถ สพฺพูปกรณานิ ภิกฺขูนํ ปฏิชคฺคิตุํ วฏฺฏนฺติฯ **โลหิตงฺกมสารคลฺลา** โธตวิทฺธา อนามาสา, อิตเร อามาสา, ภณฺฑมูลตฺถาย จ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏตีติ วุตฺตํฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘โธตาปิ อโธตาปิ สพฺพโส อนามาสา, น จ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏนฺตี’’ติ ปฏิกฺขิตฺตํฯ

๔๓. สพฺพํ **อาวุธ**ภณฺฑํ อนามาสํ, ภณฺฑมูลตฺถาย ทียมานมฺปิ น สมฺปฏิจฺฉิตพฺพํฯ สตฺถวณิชฺชา นาม น วฏฺฏติฯ สุทฺธธนุทณฺฑกปิ ธนุชิยาปิ ปโตโทปิ โตมโรปิ องฺกุโสปิ อนฺตมโส วาสิผรสุอาทีนิปิ อาวุธสเงฺขเปน กตานิ อนามาสานิฯ สเจ เกนจิ วิหาเร สตฺติ วา โตมโร วา ฐปิโต โหติ, วิหารํ ชคฺคเนฺตน ‘‘หรนฺตู’’ติ สามิกานํ เปเสตพฺพํฯ สเจ น หรนฺติ, ตํ อจาเลเนฺตน วิหาโร ปฏิชคฺคิตโพฺพฯ ยุทฺธภูมิยํ ปน ปติตํ อสิํ วา สตฺติํ วา โตมรํ วา ทิสฺวา ปาสาเณน วา เกนจิ วา อสิํ ภินฺทิตฺวา สตฺถกตฺถาย คเหตุํ วฏฺฏติฯ อิตรานิปิ วิโยเชตฺวา กิญฺจิ สตฺถกตฺถาย, กิญฺจิ กตฺตรทณฺฑาทิอตฺถาย คเหตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อิทํ คณฺหถา’’ติ ทียมานํ ปน วินาเสตฺวา ‘‘กปฺปิยภณฺฑํ กริสฺสามี’’ติ สพฺพมฺปิ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ

มจฺฉชาลปกฺขิชาลาทีนิปิ ผลกชาลิกาทีนิปิ สรปริตฺตาณานิปิ สพฺพานิ อนามาสานิ, ปริโภคตฺถาย ลพฺภมาเนสุ ปน ชาลํ ตาว ‘‘อาสนสฺส วา เจติยสฺส วา อุปริ พนฺธิสฺสามิ, ฉตฺตํ วา เวเฐสฺสามี’’ติ คเหตุํ วฏฺฏติฯ สรปริตฺตาณํ สพฺพมฺปิ ภณฺฑมูลตฺถาย สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ ปรูปโรธนิวารณญฺหิ เอตํ, น อุปโรธกรนฺติฯ ผลกํ ‘‘ทนฺตกฏฺฐภาชนํ กริสฺสามี’’ติ คเหตุํ วฏฺฏติฯ

จมฺมวินทฺธานิ วีณาเภริอาทีนิ อนามาสานิฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘เภริสงฺฆาโฏปิ วีณาสงฺฆาโฏปิ ตุจฺฉโปกฺขรมฺปิ มุขวฏฺฏิยํ อาโรปิตจมฺมมฺปิ วีณาทณฺฑโกปิ สพฺพํ อนามาส’’นฺติ วุตฺตํฯ โอนหิตุํ วา โอนหาเปตุํ วา วาเทตุํ วา วาทาเปตุํ วา น ลพฺภติเยวฯ เจติยงฺคเณ ปูชํ กตฺวา มนุเสฺสหิ ฉฑฺฑิตํ ทิสฺวาปิ อจาเลตฺวาว อนฺตรนฺตเร สมฺมชฺชิตพฺพํ, กจวรฉฑฺฑนกาเล ปน กจวรนิยาเมเนว หริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตุํ วฏฺฏตีติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ ภณฺฑมูลตฺถาย สมฺปฏิจฺฉิตุมฺปิ วฏฺฏติ, ปริโภคตฺถาย ลพฺภมาเนสุ ปน วีณาโทณิกญฺจ เภริโปกฺขรญฺจ ทนฺตกฏฺฐภาชนํ กริสฺสาม, จมฺมํ สตฺถกโกสกนฺติ เอวํ ตสฺส ตสฺส ปริกฺขารสฺส อุปกรณตฺถาย คเหตฺวา ตถา ตถา กาตุํ วฏฺฏติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

อนามาสวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๘. อธิฏฺฐานวิกปฺปนวินิจฺฉยกถา

๔๔. **อธิฏฺฐานวิกปฺปเนสุ** ปน – อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ติจีวรํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกเปฺปตุํ, วสฺสิกสาฏิกํ วสฺสานํ จาตุมาสํ อธิฏฺฐาตุํ ตโต ปรํ วิกเปฺปตุํ, นิสีทนํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกเปฺปตุํ, ปจฺจตฺถรณํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกเปฺปตุํ, กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทึ ยาว อาพาธา อธิฏฺฐาตุํ ตโต ปรํ วิกเปฺปตุํ, มุขปุญฺฉนโจฬํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกเปฺปตุํ, ปริกฺขารโจฬํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกเปฺปตุ''นฺติ (มหาว. ๓๕๘) วจนโต ติจีวราทินิยาเมเนว อธิฏฺฐหิตฺวา ปริภุญฺชิตุกาเมน ''อิมํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามี''ติอาทินา นามํ วตฺวา อธิฏฺฐาตพฺพํฯ วิกเปฺปเนฺตน ปน นามํ อคฺคเหตฺวาว ''อิมํ จีวรํ ตุยฺหํ วิกเปฺปมี''ติ วตฺวา วิกเปฺปตพฺพํฯ ตตฺถ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๔๖๙) **ติจีวรํ** อธิฏฺฐหเนฺตน รชิตฺวา กปฺปพินฺทุํ ทตฺวา ปมาณยุตฺตเมว อธิฏฺฐาตพฺพํฯ อสฺส ปมาณํ อุกฺกฏฺฐปริเจฺฉเทน สุคตจีวรโต อูนกํ วฏฺฏติ, ลามกปริเจฺฉเทน สงฺฆาฏิยา อุตฺตราสงฺคสฺส จ ทีฆโต มุฏฺฐิปญฺจกํ, ติริยํ มุฏฺฐิตฺติกํ ปมาณํ วฏฺฏติฯ อนฺตรวาสโก ทีฆโส มุฏฺฐิปญฺจโก, ติริยํ ทฺวิหโตฺถปิ วฏฺฏติฯ ปารุปเนนปิ หิ สกฺกา นาภึ ปฏิจฺฉาเทตุนฺติฯ วุตฺตปฺปมาณโต ปน อติเรกญฺจ อูนกญฺจ ''ปริกฺขารโจฬก''นฺติ อธิฏฺฐาตพฺพํฯ

ตตฺถ ยสฺมา ''เทฺว จีวรสฺส อธิฏฺฐานา กาเยน วา อธิเฏฺฐติ, วาจาย วา อธิเฏฺฐตี''ติ (ปริ. ๓๒๒) วุตฺตํ, ตสฺมา ปุราณสงฺฆาฏึ ''อิมํ สงฺฆาฏึ ปจฺจุทฺธรามี''ติ ปจฺจุทฺธริตฺวา นวํ สงฺฆาฏึ หเตฺถน คเหตฺวา ''อิมํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามี''ติ จิเตฺตน อาโภคํ กตฺวา กายวิการํ กโรเนฺตน กาเยน อธิฏฺฐาตพฺพาฯ อิทํ กาเยน อธิฏฺฐานํ, ตํ เยน เกนจิ สรีราวยเวน อผุสนฺตสฺส น วฏฺฏติฯ วาจาย อธิฏฺฐาเน ปน วจีเภทํ กตฺวา วาจาย อธิฏฺฐาตพฺพาฯ ตตฺร ทุวิธํ อธิฏฺฐานํ – สเจ หตฺถปาเส โหติ, ''อิมํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามี''ติ วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ อถ อโนฺตคเพฺภ วา อุปริปาสาเท วา สามนฺตวิหาเร วา โหติ, ฐปิตฏฺฐานํ สลฺลเกฺขตฺวา ''เอตํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามี''ติ วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ เอส นโย อุตฺตราสเงฺค อนฺตรวาสเก จฯ นามมตฺตเมว หิ วิเสโส, ตสฺมา สพฺพานิ สงฺฆาฏึ อุตฺตราสงฺคํ อนฺตรวาสกนฺติ เอวํ อตฺตโน นาเมเนว อธิฏฺฐาตพฺพานิฯ สเจ อธิฏฺฐหิตฺวา ฐปิตวเตฺถหิ สงฺฆาฏิอาทีนิ กโรติ, นิฏฺฐิเต รชเน จ กเปฺป จ ''อิมํ ปจฺจุทฺธรามี''ติ ปจฺจุทฺธริตฺวา ปุน อธิฏฺฐาตพฺพานิฯ อธิฏฺฐิเตน ปน สทฺธึ มหนฺตตรเมว ทุติยปฏฺฏํ วา ขณฺฑํ วา สิพฺพเนฺตน ปุน อธิฏฺฐาตพฺพํฯ สเม วา ขุทฺทเก วา อธิฏฺฐานกิจฺจํ นตฺถิฯ

ติจีวรํ ปน ปริกฺขารโจฬํ อธิฏฺฐาตุํ วฏฺฏติ, น วฏฺฏตีติ? มหาปทุมเตฺถโร กิราห ''ติจีวรํ ติจีวรเมว อธิฏฺฐาตพฺพํ, สเจ ปริกฺขารโจฬาธิฏฺฐานํ ลเภยฺย, อุโทสิตสิกฺขาปเท ปริหาโร นิรตฺถโก ภเวยฺยา''ติฯ เอวํ วุเตฺต กิร อวเสสา ภิกฺขู อาหํสุ ''ปริกฺขารโจฬมฺปิ ภควตาว 'อธิฏฺฐาตพฺพ'นฺติ วุตฺตํ, ตสฺมา วฏฺฏตี''ติฯ **มหาปจฺจริย**มฺปิ วุตฺตํ ''ปริกฺขารโจฬํ นาม ปาเฏกฺกํ นิธานมุขเมตํฯ ติจีวรํ 'ปริกฺขารโจฬ'นฺติ อธิฏฺฐหิตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, อุโทสิตสิกฺขาปเท (ปารา. ๔๗๑ อาทโย) ปน ติจีวรํ อธิฏฺฐหิตฺวา ปริหรนฺตสฺส ปริหาโร วุโตฺต''ติฯ อุภโตวิภงฺคภาณโก ปุณฺณวาลิกวาสี มหาติสฺสเตฺถโรปิ กิราห ''มยํ ปุเพฺพ มหาเถรานํ อสฺสุมฺหา 'อรญฺญวาสิโน ภิกฺขู รุกฺขสุสิราทีสุ จีวรํ ฐเปตฺวา ปธานํ ปทหนฺตตฺถาย คจฺฉนฺติ, สามนฺตวิหาเร ธมฺมสฺสวนตฺถาย คตานญฺจ เตสํ สูริเย อุฏฺฐิเต สามเณรา วา ทหรภิกฺขู วา ปตฺตจีวรํ คเหตฺวา คจฺฉนฺติ, ตสฺมา สุขปริโภคตฺถํ ติจีวรํ ปริกฺขารโจฬํ อธิฏฺฐาตุํ วฏฺฏตี'''ติฯ **มหาปจฺจริยมฺปิ** วุตฺตํ ''ปุเพฺพ อารญฺญิกา ภิกฺขู อพทฺธสีมาย ทุปฺปริหารนฺติ ติจีวรํ ปริกฺขารโจฬเมว อธิฏฺฐหิตฺวา ปริภุญฺชึสู''ติฯ

๔๕. **วสฺสิกสาฏิกา** อนติริตฺตปฺปมาณา นามํ คเหตฺวา วุตฺตนเยเนว จตฺตาโร วสฺสิเก มาเส อธิฏฺฐาตพฺพา, ตโต ปรํ ปจฺจุทฺธริตฺวา วิกเปฺปตพฺพาฯ วณฺณเภทมตฺตรตฺตาปิ เจสา วฏฺฏติ, เทฺว ปน น วฏฺฏนฺติฯ **นิสีทนํ** วุตฺตนเยน อธิฏฺฐาตพฺพเมว, ตญฺจ โข ปมาณยุตฺตํ เอกเมว, เทฺว น วฏฺฏนฺติฯ **ปจฺจตฺถรณ**มฺปิ อธิฏฺฐาตพฺพเมว, ตํ ปน มหนฺตมฺปิ วฏฺฏติ, เอกมฺปิ วฏฺฏติ, พหูนิปิ วฏฺฏนฺติ, นีลมฺปิ ปีตกมฺปิ สทสมฺปิ ปุปฺผทสมฺปีติ สพฺพปฺปการํ วฏฺฏติฯ **กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิ** ยาว อาพาโธ อตฺถิ, ตาว ปมาณิกา อธิฏฺฐาตพฺพาฯ อาพาเธ วูปสเนฺต ปจฺจุทฺธริตฺวา วิกเปฺปตพฺพา, เอกาว วฏฺฏติฯ **มุขปุญฺฉนโจฬํ** อธิฏฺฐาตพฺพเมว, ยาว เอกํ โธวียติ, ตาว อญฺญํ ปริโภคตฺถาย อิจฺฉิตพฺพนฺติ เทฺวปิ วฏฺฏนฺติฯ อปเร ปน เถรา ''นิธานมุขเมตํ, พหูนิปิ วฏฺฏนฺตี''ติ วทนฺติฯ **ปริกฺขารโจฬํ** คณนา นตฺถิ, ยตฺตกํ อิจฺฉติ, ตตฺตกํ อธิฏฺฐาตพฺพเมวฯ **ถวิกาปิ** **ปริสฺสาวน**มฺปิ วิกปฺปนูปคปจฺฉิมจีวรปฺปมาณํ ''ปริกฺขารโจฬํ''นฺติ อธิฏฺฐาตพฺพเมวฯ ตสฺส ปมาณํ ทีฆโต เทฺว วิทตฺถิโย ติริยํ วิทตฺถิ, ตํ ปน ทีฆโต วฑฺฒกีหตฺถปฺปมาณํ, วิตฺถารโต ตโต อุปฑฺฒปฺปมาณํ โหติฯ ตตฺรายํ ปาฬิ ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อายาเมน อฏฺฐงฺคุลํ สุคตงฺคุเลน จตุรงฺคุลวิตฺถตํ ปจฺฉิมํ จีวรํ วิกเปฺปตุ''นฺติ (มหาว. ๓๕๘)ฯ พหูนิปิ เอกโต กตฺวา ''อิมานิ จีวรานิ ปริกฺขารโจฬานิ อธิฏฺฐามี''ติ อธิฏฺฐาตุมฺปิ วฏฺฏติเยวฯ เภสชฺชนวกมฺมมาตาปิตุอาทีนํ อตฺถาย ฐเปเนฺตน อนธิฏฺฐิเตปิ นตฺถิ อาปตฺติฯ มญฺจภิสิ ปีฐภิสิ พิมฺโพหนํ ปาวาโร โกชโวติ เอเตสุ ปน เสนาสนปริกฺขารตฺถาย ทินฺนปจฺจตฺถรเณ จ อธิฏฺฐานกิจฺจํ นตฺถิเยวฯ

สเจ ปน (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๖๓๖-๓๘) ญาตกปวาริตฏฺฐานโต สุตฺตํ ลภิตฺวา ญาตกปวาริเตเนว ตนฺตวาเยน อเญฺญน วา มูลํ ทตฺวา จีวรํ วายาเปติ, วายาปนปจฺจยา อนาปตฺติฯ ทสาหาติกฺกมนปจฺจยา ปน อาปตฺตึ รกฺขเนฺตน วิกปฺปนุปคปฺปมาณมเตฺต วีเต ตเนฺต ฐิตํเยว อธิฏฺฐาตพฺพํฯ ทสาหาติกฺกเมน นิฏฺฐาปิยมานญฺหิ นิสฺสคฺคิยํ ภเวยฺยาติฯ ญาตกาทีหิ ตนฺตํ อาโรปาเปตฺวา ''ตุมฺหากํ, ภเนฺต, อิทํ จีวรํ คเณฺหยฺยาถา''ติ นิยฺยาติเตปิ เอเสว นโยฯ

สเจ ตนฺตวาโย เอวํ ปโยชิโต วา สยํ ทาตุกาโม วา หุตฺวา ''อหํ, ภเนฺต, ตุมฺหากํ จีวรํ อสุกทิวเส นาม วายิตฺวา ฐเปสฺสามี''ติ วทติ, ภิกฺขุ จ เตน ปริจฺฉินฺนทิวสโต ปฏฺฐาย ทสาหํ อติกฺกาเมติ, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน ตนฺตวาโย ''อหํ ตุมฺหากํ จีวรํ วายิตฺวา สาสนํ เปเสสฺสามี''ติ วตฺวา ตเถว กโรติ, เตน เปสิตภิกฺขุ ปน ตสฺส ภิกฺขุโน น อาโรเจติ, อโญฺญ ทิสฺวา วา สุตฺวา วา ''ตุมฺหากํ, ภเนฺต, จีวรํ นิฏฺฐิต''นฺติ อาโรเจติ, เอตสฺส อาโรจนํ น ปมาณํฯ ยทา ปน เตน เปสิโตเยว อาโรเจติ, ตสฺส วจนํ สุตทิวสโต ปฏฺฐาย ทสาหํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

สเจ ตนฺตวาโย ''อหํ ตุมฺหากํ จีวรํ วายิตฺวา กสฺสจิ หเตฺถ ปหิณิสฺสามี''ติ วตฺวา ตเถว กโรติ, จีวรํ คเหตฺวา คตภิกฺขุ ปน อตฺตโน ปริเวเณ ฐเปตฺวา ตสฺส น อาโรเจติ, อโญฺญ โกจิ ภณติ ''อปิ, ภเนฺต, อธุนา อาภตํ จีวรํ สุนฺทร''นฺติฯ กุหึ, อาวุโส, จีวรนฺติฯ อิตฺถนฺนามสฺส หเตฺถ เปสิตนฺติฯ เอตสฺสปิ วจนํ น ปมาณํฯ ยทา ปน โส ภิกฺขุ จีวรํ เทติ, ลทฺธทิวสโต ปฏฺฐาย ทสาหํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน วายาปนมูลํ อทินฺนํ โหติ, ยาว กากณิกมตฺตมฺปิ อวสิฏฺฐํ, ตาว รกฺขติฯ

๔๖. อธิฏฺฐิตจีวรํ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๔๖๙) ปน ปริภุญฺชโต กถํ อธิฏฺฐานํ วิชหตีติ ? อญฺญสฺส ทาเนน อจฺฉินฺทิตฺวา คหเณน วิสฺสาสคฺคาเหน หีนายาวตฺตเนน สิกฺขาปจฺจกฺขาเนน กาลกิริยาย ลิงฺคปริวตฺตเนน ปจฺจุทฺธรเณน ฉิทฺทภาเวนาติ อิเมหิ นวหิ การเณหิ วิชหติฯ

ตตฺถ ปุริเมหิ อฏฺฐหิ สพฺพจีวรานิ อธิฏฺฐานํ วิชหนฺติ, ฉิทฺทภาเวน ปน ติจีวรเสฺสว สพฺพฏฺฐกถาสุ อธิฏฺฐานวิชหนํ วุตฺตํ, ตญฺจ นขปิฏฺฐิปฺปมาเณน ฉิทฺเทนฯ ตตฺถ นขปิฏฺฐิปฺปมาณํ กนิฏฺฐงฺคุลินขวเสน เวทิตพฺพํ, ฉิทฺทญฺจ วินิวิทฺธฉิทฺทเมวฯ ฉิทฺทสฺส หิ อพฺภนฺตเร เอกตนฺตุ เจปิ อจฺฉินฺโนน โหติ, รกฺขติฯ ตตฺถ สงฺฆาฏิยา จ อุตฺตราสงฺคสฺส จ ทีฆนฺตโต วิทตฺถิปฺปมาณสฺส, ติริยนฺตโต อฏฺฐงฺคุลปฺปมาณสฺส ปเทสสฺส โอรโต ฉิทฺทํ อธิฏฺฐานํ ภินฺทติ, อนฺตรวาสกสฺส ปน ทีฆนฺตโต วิทตฺถิปฺปมาณเสฺสว, ติริยนฺตโต จตุรงฺคุลปฺปมาณสฺส ปเทสสฺส โอรโต ฉิทฺทํ อธิฏฺฐานํ ภินฺทติ, ปรโต น ภินฺทติ, ตสฺมา ชาเต ฉิทฺเท ติจีวรํ อติเรกจีวรฏฺฐาเน ติฏฺฐติ, สูจิกมฺมํ กตฺวา ปุน อธิฏฺฐาตพฺพํฯ โย ปน ทุพฺพลฏฺฐาเน ปฐมํ อคฺคฬํ ทตฺวา ปจฺฉา ทุพฺพลฏฺฐานํ ฉินฺทิตฺวา อปเนติ, อธิฏฺฐานํ น ภิชฺชติฯ มณฺฑลปริวตฺตเนปิ เอเสว นโยฯ ทุปฏฺฏสฺส เอกสฺมึ ปฏเล ฉิทฺเท วา ชาเต คฬิเต วา อธิฏฺฐานํ น ภิชฺชติ, ขุทฺทกํ จีวรํ มหนฺตํ กโรติ, มหนฺตํ วา ขุทฺทกํ กโรติ, อธิฏฺฐานํ น ภิชฺชติฯ อุโภ โกฏิโย มเชฺฌ กโรนฺโต สเจ ปฐมํ ฉินฺทิตฺวา ปจฺฉา ฆเฏติ, อธิฏฺฐานํ ภิชฺชติฯ อถ ฆเฏตฺวา ฉินฺทติ, น ภิชฺชติฯ รชเกหิ โธวาเปตฺวา เสตํ การาเปนฺตสฺสปิ อธิฏฺฐานํ อธิฏฺฐานเมวาติฯ อยํ ตาว อธิฏฺฐาเน วินิจฺฉโยฯ

๔๗. วิกปฺปเน ปน เทฺว วิกปฺปนา สมฺมุขาวิกปฺปนา ปรมฺมุขาวิกปฺปนา จฯ กถํ สมฺมุขาวิกปฺปนา โหติ? จีวรานํ เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ‘‘อิมํ จีวร’’นฺติ วา ‘‘อิมานิ จีวรานี’’ติ วา ‘‘เอตํ จีวร’’นฺติ วา ‘‘เอตานิ จีวรานี’’ติ วา วตฺวา ‘‘ตุยฺหํ วิกเปฺปมี’’ติ วตฺตพฺพํ, อยเมกา สมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฏฺฏติ, ปริภุญฺชิตุํ ปน วิสฺสเชฺชตุํ วา อธิฏฺฐาตุํ วา น วฏฺฏติฯ ‘‘มยฺหํ สนฺตกํ, มยฺหํ สนฺตกานิ ปริภุญฺช วา วิสฺสเชฺชหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหี’’ติ เอวํ ปน วุเตฺต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฏฺฏนฺติฯ

อปโร นโย – ตเถว จีวรานํ เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ตเสฺสว ภิกฺขุโน สนฺติเก ‘‘อิมํ จีวร’’นฺติ วา ‘‘อิมานิ จีวรานี’’ติ วา ‘‘เอตํ จีวร’’นฺติ วา ‘‘เอตานิ จีวรานี’’ติ วา วตฺวา ปญฺจสุ สหธมฺมิเกสุ อญฺญตรสฺส อตฺตนา อภิรุจิตสฺส ยสฺส กสฺสจิ นามํ คเหตฺวา ‘‘ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน วิกเปฺปมี’’ติ วา ‘‘ติสฺสาย ภิกฺขุนิยา, ติสฺสาย สิกฺขมานาย, ติสฺสสฺส สามเณรสฺส, ติสฺสาย สามเณริยา วิกเปฺปมี’’ติ วา วตฺตพฺพํ, อยํ อปราปิ สมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฏฺฏติ, ปริโภคาทีสุ ปน เอกมฺปิ น วฏฺฏติฯ เตน ปน ภิกฺขุนา ‘‘ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน สนฺตกํ…เป.… ติสฺสาย สามเณริยา สนฺตกํ ปริภุญฺช วา วิสฺสเชฺชหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหี’’ติ วุเตฺต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฏฺฏนฺติฯ

กถํ ปรมฺมุขาวิกปฺปนา โหติ? จีวรานํ ตเถว เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ‘‘อิมํ จีวร’’นฺติ วา ‘‘อิมานิ จีวรานี’’ติ วา ‘‘เอตํ จีวร’’นฺติ วา ‘‘เอตานิ จีวรานี’’ติ วา วตฺวา ‘‘ตุยฺหํ วิกปฺปนตฺถาย ทมฺมี’’ติ วตฺตพฺพํฯ เตน วตฺตโพฺพ ‘‘โก เต มิโตฺต วา สนฺทิโฏฺฐ วา’’ติฯ ตโต อิตเรน ปุริมนเยเนว ‘‘ติโสฺส ภิกฺขู’’ติ วา…เป.… ‘‘ติสฺสา สามเณรี’’ติ วา วตฺตพฺพํฯ ปุน เตน ภิกฺขุนา ‘‘อหํ ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน ทมฺมี’’ติ วา…เป.… ‘‘ติสฺสาย สามเณริยา ทมฺมี’’ติ วา วตฺตพฺพํ, อยํ ปรมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฏฺฏติ, ปริโภคาทีสุ ปน เอกมฺปิ น วฏฺฏติฯ เตน ปน ภิกฺขุนา ทุติยสมฺมุขาวิกปฺปนายํ วุตฺตนเยเนว ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส สนฺตกํ ปริภุญฺช วา วิสฺสเชฺชหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหี’’ติ วุเตฺต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฏฺฏนฺติฯ

ทฺวินฺนํ วิกปฺปนานํ กึ นานากรณํ? สมฺมุขาวิกปฺปนายํ สยํ วิกเปฺปตฺวา ปเรน ปจฺจุทฺธราเปติ, ปรมฺมุขาวิกปฺปนายํ ปเรเนว วิกปฺปาเปตฺวา ปเรเนว ปจฺจุทฺธราเปติ, อิทเมตฺถ นานา

กรณํฯ สเจ ปน ยสฺส วิกเปฺปติ, โส ปญฺญตฺติโกวิโท น โหติ, น ชานาติ ปจฺจุทฺธริตุํ, ตํ จีวรํ คเหตฺวา อญฺญสฺส พฺยตฺตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ปุน วิกเปฺปตฺวา ปเรน ปจฺจุทฺธราเปตพฺพํฯ วิกปฺปิตวิกปฺปนา นาเมสา วฏฺฏติฯ เอวํ ตาว จีวเร อธิฏฺฐานวิกปฺปนานโย เวทิตโพฺพฯ

๔๘. ปเตฺต ปน อยํ นโย – ปตฺตํ อธิฏฺฐหเนฺตน อุกฺกฏฺฐมชฺฌิโมมกานํ อญฺญตโร ปมาณยุเตฺตว อธิฏฺฐาตโพฺพฯ ตสฺส ปมาณํ ''อฑฺฒาฬฺหโกทนํ คณฺหาตี''ติอาทินา (ปารา. ๖๐๒) นเยน ปาฬิยํ วุตฺตํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๖๐๒ อาทโย) – อนุปหตปุราณสาลิตณฺฑุลานํ สุโกฏฺฏิตปริสุทฺธานํ เทฺว มคธนาฬิโย คเหตฺวา เตหิ ตณฺฑุเลหิ อนุตฺตณฺฑุลมกิลินฺนมปิณฺฑิตํ สุวิสทํ กุนฺทมกุฬราสิสทิสํ อวสฺสาวิโตทนํ ปจิตฺวา นิรวเสสํ ปเตฺต ปกฺขิปิตฺวา ตสฺส โอทนสฺส จตุตฺถภาคปฺปมาโณ นาติฆโน นาติตนุโก หตฺถหาริโย สพฺพสมฺภารสงฺขโต มุคฺคสูโป ปกฺขิปิตโพฺพ, ตโต อาโลปสฺส อาโลปสฺส อนุรูปํ ยาวจริมาโลปปฺปโหนกํ มจฺฉมํสาทิพฺยญฺชนํ ปกฺขิปิตพฺพํ, สปฺปิเตลตกฺกรสกญฺชิกาทีนิ ปน คณนูปคานิ น โหนฺติฯ ตานิ หิ โอทนคติกานิ โหนฺติ, เนว หาเปตุํ, น วฑฺเฒตุํ สโกฺกนฺติฯ เอวเมตํ สพฺพมฺปิ ปกฺขิตฺตํ สเจ ปตฺตสฺส มุขวฏฺฏิยา เหฏฺฐิมราชิสมํ ติฏฺฐติ, สุเตฺตน วา หีเรน วา ฉินฺทนฺตสฺส สุตฺตสฺส วา หีรสฺส วา เหฏฺฐิมนฺตํ ผุสติ, อยํ **อุกฺกโฏฺฐ** นาม ปโตฺตฯ สเจ ตํ ราชิํ อติกฺกมฺม ถูปีกตํ ติฏฺฐติ, อยํ **อุกฺกโฏฺฐมโก** นาม ปโตฺตฯ สเจ ตํ ราชิํ น สมฺปาปุณาติ อโนฺตคธเมว โหติ, อยํ **อุกฺกฏฺฐุกฺกโฏฺฐ** นาม ปโตฺตฯ

อุกฺกฏฺฐโต อุปฑฺฒปฺปมาโณ มชฺฌิโม นาม ปโตฺตฯ มชฺฌิมโต อุปฑฺฒปฺปมาโณ โอมโกฯ ตสฺมา สเจ มคธนาฬิยา นาฬิโกทนาทิสพฺพมฺปิ ปกฺขิตฺตํ วุตฺตนเยเนว เหฏฺฐิมราชิสมํ ติฏฺฐติ, อยํ **มชฺฌิโม** นาม ปโตฺตฯ สเจ ตํ ราชิํ อติกฺกมฺม ถูปีกตํ ติฏฺฐติ, อยํ **มชฺฌิโมมโก** นาม ปโตฺตฯ สเจ ตํ ราชิํ น สมฺปาปุณาติ อโนฺตคธเมว โหติ, อยํ **มชฺฌิมุกฺกโฏฺฐ** นาม ปโตฺตฯ สเจ มคธนาฬิยา อุปฑฺฒนาฬิโกทนาทิสพฺพมฺปิ ปกฺขิตฺตํ เหฏฺฐิมราชิสมํ ติฏฺฐติ, อยํ **โอมโก** นาม ปโตฺตฯ สเจ ตํ ราชิํ อติกฺกมฺม ถูปีกตํ ติฏฺฐติ, อยํ **โอมโกมโก** นาม ปโตฺตฯ สเจ ตํ ราชิํ น สมฺปาปุณาติ อโนฺตคธเมว โหติ, อยํ **โอมกุกฺกโฏฺฐ** นาม ปโตฺตฯ เอวเมเต นว ปตฺตาฯ เตสุ เทฺว อปตฺตา อุกฺกฏฺฐุกฺกโฏฺฐ จ โอมโกมโก จาติฯ ตสฺมา เอเต ภาชนปริโภเคน ปริภุญฺชิตพฺพา, น อธิฏฺฐานูปคา น วิกปฺปนูปคาฯ อิตเร ปน สตฺต อธิฏฺฐหิตฺวา วา วิกเปฺปตฺวา วา ปริภุญฺชิตพฺพาฯ

ปมาณยุตฺตานมฺปิ เอเตสํ อธิฏฺฐานวิกปฺปนูปคตฺตํ เอวํ เวทิตพฺพํ – อโยปโตฺต ปญฺจหิ ปาเกหิ, มตฺติกาปโตฺต ทฺวีหิ ปาเกหิ ปกฺโก อธิฏฺฐานูปโคฯ อุโภปิ ยํ มูลํ ทาตพฺพํ, ตสฺมิํ ทินฺนเยวฯ สเจ เอโกปิ ปาโก อูโน โหติ, กากณิกมตฺตมฺปิ วา มูลํ อทินฺนํ, น อธิฏฺฐานูปโคฯ สเจ ปตฺตสามิโก วทติ ''ยทา ตุมฺหากํ มูลํ ภวิสฺสติ, ตทา ทสฺสถ อธิฏฺฐหิตฺวา ปริภุญฺชถา''ติ, เนว อธิฏฺฐานูปโค โหติ, ปากสฺส หิ อูนตฺตา ปตฺตสงฺขฺยํ น คจฺฉติ, มูลสฺส สกลสฺส วา เอกเทสสฺส วา อทินฺนตฺตา สกภาวํ น อุเปติ, อญฺญเสฺสว สนฺตโก โหติ, ตสฺมา ปาเก จ มูเล จ สุนิฏฺฐิเตเยว อธิฏฺฐานูปโค โหติฯ โย อธิฏฺฐานูปโค, เสฺวว วิกปฺปนูปโคฯ โส หตฺถํ อาคโตปิ อนาคโตปิ อธิฏฺฐาตโพฺพ วิกเปฺปตโพฺพ วาฯ ยทิ หิ ปตฺตการโก มูลํ ลภิตฺวา สยํ วา ทาตุกาโม หุตฺวา ''อหํ ภเนฺต ตุมฺหากํ ปตฺตํ กตฺวา อสุกทิวเส นาม ปจิตฺวา ฐเปสฺสามี''ติ วทติ, ภิกฺขุ จ เตน ปริจฺฉินฺนทิวสโต ปฏฺฐาย ทสาหํ อติกฺกาเมติ, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน ปตฺตการโก ''อหํ ตุมฺหากํ ปตฺตํ กตฺวา ปจิตฺวา สาสนํ เปเสสฺสามี''ติ วตฺวา ตเถว กโรติ, เตน เปสิตภิกฺขุ ปน ตสฺส ภิกฺขุโน น อาโรเจติ, อโญฺญ ทิสฺวา วา สุตฺวา วา ''ตุมฺหากํ, ภเนฺต, ปโตฺต นิฏฺฐิโต''ติ อาโรเจติ, เอตสฺส อาโรจนํ น ปมาณํฯ ยทา ปน เตน เปสิโตเยว อาโรเจติ, ตสฺส วจนํ

สุตฺทิวสโต ปฏฺฐาย ทสาหํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน ปตฺตการโก ‘‘อหํ ตุมฺหากํ ปตฺตํ กตฺวา ปจิตฺวา กสฺสจิ หตฺถ ปหิณิสฺสามี’’ติ วตฺวา ตเถว กโรติ, ปตฺตํ คเหตฺวา อาคตภิกฺขุ ปน อตฺตโน ปริเวเณ ฐเปตฺวา ตสฺส น อาโรเจติ, อโญฺญ โกจิ ภณติ ‘‘อปิ, ภเนฺต, อธุนา อาภโต ปโตฺต สุนฺทโร’’ติฯ ‘‘กุหิํ, อาวุโส, ปโตฺต’’ติ? ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส หเตฺถ เปสิโต’’ติฯ เอตสฺสปิ วจนํ น ปมาณํฯ ยทา ปน โส ภิกฺขุ ปตฺตํ เทติ, ลทฺธทิวสโต ปฏฺฐาย ทสาหํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ, ตสฺมา ทสาหํ อนติกฺกาเมตฺวาว อธิฎฺฐาตโพฺพ วิกเปฺปตโพฺพ วาฯ

ตตฺถ เทฺว ปตฺตสฺส อธิฎฺฐานา กาเยน วา อธิฎฺฐาติ, วาจาย วา อธิฎฺฐาติฯ เตสํ วเสน อธิฎฺฐหเนฺตน ‘‘อิมํ ปตฺตํ ปจฺจุทฺธรามี’’ติ วา ‘‘เอตํ ปตฺตํ ปจฺจุทฺธรามี’’ติ วา วตฺวา เอวํ สมฺมุเข วา ปรมฺมุเข วา ฐิตํ ปุราณปตฺตํ ปจฺจุทฺธริตฺวา อญฺญสฺส วา ทตฺวา นวํ ปตฺตํ ยตฺถ กตฺถจิ ฐิตํ หเตฺถน ปรามสิตฺวา ‘‘อิทํ ปตฺตํ อธิฎฺฐามี’’ติ จิเตฺตน อาโภคํ กตฺวา กายวิการํ กโรเนฺตน กาเยน วา อธิฎฺฐาตโพฺพฯ วจีเภทํ กตฺวา วาจาย วา อธิฎฺฐาภโพฺพฯ ตตฺร ทุวิธํ อธิฎฺฐานํ – สเจ หตฺถปาเส โหติ, ‘‘อิมํ ปตฺตํ อธิฎฺฐามี’’ติ วาจา ภินฺทิตพฺพา, อถ อโนฺตคเพฺภ วา อุปริปาสาเท วา สามนฺตวิหาเร วา โหติ, ฐปิตฎฺฐานํ สลฺลเกฺขตฺวา ‘‘เอตํ ปตฺตํ อธิฎฺฐามี’’ติ วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ อธิฎฺฐหเนฺตน ปน เอกเกน อธิฎฺฐาตุมฺปิ วฎฺฎติ, อญฺญสฺส สนฺติเก อธิฎฺฐาตุมฺปิ วฎฺฎติฯ อญฺญสฺส สนฺติเก อยมานิสํโส – สจสฺส ‘‘อธิฎฺฐิโต นุ โข เม, โน’’ติ วิมติ อุปฺปชฺชติ, อิตโร สาเรตฺวา วิมติํ ฉินฺทิสฺสตีติฯ สเจ โกจิ ทส ปเตฺต ลภิตฺวา สเพฺพ อตฺตนาว ปริภุญฺชิตุกาโม โหติ, น สเพฺพ อธิฎฺฐาตพฺพา, เอกํ ปตฺตํ อธิฎฺฐาย ปุนทิวเส ตํ ปจฺจุทฺธริตฺวา อโญฺญ อธิฎฺฐาตโพฺพฯ เอเตเนว อุปาเยน วสฺสสตมฺปิ ปริหริตุํ สกฺกาฯ

เอวํ อปฺปมตฺตสฺส สิยา อธิฎฺฐานวิชหนนฺติ? สิยาฯ สเจ หิ สยํ ปตฺตํ อญฺญสฺส เทติ, วิพฺภมติ วา, สิกฺขํ วา ปจฺจกฺขาติ, กาลํ วา กโรติ, ลิงฺคํ วาสฺส ปริวตฺตติ, ปจฺจุทฺธรติ วา, ปเตฺต วา ฉิทฺทํ โหติ, อธิฎฺฐานํ วิชหติฯ วุตฺตเญฺจตํ –

> ‘‘ทินฺนวิพฺภนฺตปจฺจกฺขา , กาลกิริยากเตน จ;
> ลิงฺคปจฺจุทฺธรา เจว, ฉิเทฺทน ภวติ สตฺตม’’นฺติฯ (ปารา. อฎฺฐ. ๒.๖๐๘) –

โจรคหณวิสฺสาสคฺคาเหหิปิ วิชหติเยวฯ กิตฺตเกน ฉิเทฺทน อธิฎฺฐานํ ภิชฺชติ? เยน กงฺคุสิตฺถํ นิกฺขมติ เจว ปวิสติ จฯ อิทญฺหิ สตฺตนฺนํ ธญฺญานํ ลามกธญฺญสิตฺถํฯ ตสฺมิํ ฉิเทฺท อยจุเณฺณน วา อาณิยา วา ปฎิปากติเก กเต ทสาหพฺภนฺตเร ปุน อธิฎฺฐาตโพฺพฯ อยํ ตาเวตฺถ อธิฎฺฐาเน วินิจฺฉโยฯ

๔๙. วิกปฺปเน ปน เทฺว วิกปฺปนา สมฺมุขาวิกปฺปนา เจว ปรมฺมุขาวิกปฺปนา จฯ กถํ สมฺมุขาวิกปฺปนา โหติ? ปตฺตานํ เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ‘‘อิมํ ปตฺต’’นฺติ วา ‘‘อิเม ปเตฺต’’ติ วา ‘‘เอตํ ปตฺต’’นฺติ วา ‘‘เอเต ปเตฺต’’ติ วา วตฺวา ‘‘ตุยฺหํ วิกเปฺปมี’’ติ วตฺตพฺพํ, อยเมกา สมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฎฺฎติ, ปริภุญฺชิตุํ ปน วิสฺสเชฺชตุํ วา อธิฎฺฐาตุํ วา น วฎฺฎติฯ ‘‘มยฺหํ สนฺตกํ ปริภุญฺช วา วิสฺสเชฺชหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหี’’ติ เอวํ ปน วุเตฺต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฎฺฎนฺติฯ

อปโร นโย – ตเถว ปตฺตานํ เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ตเสฺสว ภิกฺขุโน สนฺติเก ‘‘อิมํ ปตฺต’’นฺติ วา ‘‘อิเม ปเตฺต’’ติ วา ‘‘เอตํ ปตฺต’’นฺติ วา ‘‘เอเต ปเตฺต’’ติ วา วตฺวา ปญฺจสุ สหธมฺมิเกสุ อญฺญตรสฺส อตฺตนา อภิรุจิตสฺส ยสฺส กสฺสจิ นามํ คเหตฺวา ‘‘ติสฺสสฺส

ภิกฺขุโน วิกปฺปมี’’ติ วา ‘‘ติสฺสาย ภิกฺขุนิยา, สิกฺขมานาย, สามเณรสฺส, ติสฺสาย สามเณริยา วิกปฺปมี’’ติ วา วตฺตพฺพํ, อยํ อปราปิ สมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฏฺฏติฯ ปริโภคาทีสุ ปน เอกมฺปิ น วฏฺฏติฯ เตน ปน ภิกฺขุนา ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน สนฺตกํ…เป…. ติสฺสาย สามเณริยา สนฺตกํ ปริภุญฺช วา วิสฺสชฺเชหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหีติ วุตฺเต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฏฺฏนฺติฯ

กถํ ปรมฺมุขาวิกปฺปนา โหติ? ปตฺตานํ ตเถว เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ‘‘อิมํ ปตฺต’’นฺติ วา ‘‘อิเม ปตฺเต’’ติ วา ‘‘เอตํ ปตฺต’’นฺติ วา ‘‘เอเต ปตฺเต’’ติ วา วตฺวา ‘‘ตุยฺหํ วิกปฺปนตฺถาย ทมฺมี’’ติ วตฺตพฺพํฯ เตน วตฺตพฺโพ ‘‘โก เต มิตฺโต วา สนฺทิฏฺโฐ วา’’ติ ฯ ตโต อิตเรน ปุริมนเยน ‘‘ติสฺโส ภิกฺขู’’ติ วา…เป…. ‘‘ติสฺสา สามเณรี’’ติ วา วตฺตพฺพํฯ ปุน เตน ภิกฺขุนา ‘‘อหํ ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน ทมฺมี’’ติ วา…เป…. ‘‘ติสฺสาย สามเณริยา ทมฺมี’’ติ วา วตฺตพฺพํ, อยํ ปรมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฏฺฏติ, ปริโภคาทีสุ ปน เอกมฺปิ น วฏฺฏติฯ เตน ปน ภิกฺขุนา ทุติยสมฺมุขาวิกปฺปนายํ วุตฺตนเยเนว ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส สนฺตกํ ปริภุญฺช วา วิสฺสชฺเชหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหี’’ติ วุตฺเต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฏฺฏนฺติฯ อยํ วิกปฺปเน นโยฯ

๕๐. เอวํ อธิฏฺฐหิตฺวา วิกปฺเปตฺวา จ ปริภุญฺชเนฺตน ปตฺเต ภินฺเน กึ กาตพฺพนฺติ? ยสฺส ปตฺเต ราชิมุขวฏฺฏิโต เหฏฺฐา ทฺวงฺคุลปฺปมาณา น โหติ เตน น กิญฺจิ กาตพฺพํฯ ยสฺส (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๖๑๒-๓) ปน ตาทิสา เอกาปิ ราชิ โหติ, เตน ตสฺสา ราชิยา เหฏฺฐิมปริยเนฺต ปตฺตเวธเกน วิชฺฌิตฺวา ปจิตฺวา สุตฺตรชฺชุกมกจิรชฺชุกาทีหิ วา ติปุสุตฺตเกน วา พนฺธิตฺวา ตํ พนฺธนํ อามิสสฺส อลคฺคนตฺถํ ติปุปเฏฺฏน วา เกนจิ วา พทฺธสิเลเสน ปฏิจฺฉาเทตพฺพํฯ โส จ ปโตฺต อธิฏฺฐหิตฺวา ปริภุญฺชิตโพฺพฯ สุขุมํ วา ฉิทฺทํ กตฺวา พนฺธิตโพฺพฯ สุเทฺธหิ ปน มธุกสิตฺถกลาขาสชฺชุรสาทีหิ พนฺธิตุํ น วฏฺฏติ, ผาณิตํ ฌาเปตฺวา ปาสาณจุเณฺณน พนฺธิตุํ วฏฺฏติฯ มุขวฏฺฏิสมีเป ปน ปตฺตเวธเกน วิชฺฌิยมาโน กปาลสฺส พหลตฺตา ภิชฺชติ, ตสฺมา เหฏฺฐา วิชฺฌิตโพฺพฯ ยสฺส ปน เทฺว ราชิโย, เอกาเยว วา จตุรงฺคุลา, ตสฺส เทฺว พนฺธนานิ ทาตพฺพานิฯ ยสฺส ติโสฺส, เอกาเยว วา ฉฬงฺคุลา, ตสฺส ตีณิฯ ยสฺส จตโสฺส, เอกาเยว วา อฏฺฐงฺคุลา, ตสฺส จตฺตาริฯ ยสฺส ปญฺจ, เอกาเยว วา ทสงฺคุลา, โส พโทฺธปิ อพโทฺธปิ อปโตฺตเยว, อโญฺญ วิญฺญาเปตโพฺพฯ เอส ตาว มตฺติกาปเตฺต วินิจฺฉโยฯ

อโยปเตฺต ปน สเจปิ ปญฺจ วา อติเรกานิ วา ฉิทฺทานิ โหนฺติ, ตานิ จ อยจุเณฺณน วา อาณิยา วา โลหมณฺฑลเกน วา พทฺธานิ มฏฺฐานิ โหนฺติ, เสฺวว ปโตฺต ปริภุญฺชิตโพฺพ, อโญฺญ น วิญฺญาเปตโพฺพฯ อถ ปน เอกมฺปิ ฉิทฺทํ มหนฺตํ โหติ, โลหมณฺฑลเกน พทฺธมฺปิ มฏฺฐํ น โหติ, ปเตฺต อามิสํ ลคฺคติ, อกปฺปิโย โหติ, อยํ อปโตฺต, อโญฺญ วิญฺญาเปตโพฺพฯ วิญฺญาเปเนฺตน จ สงฺฆวเสน ปวาริตฏฺฐาเน ปญฺจพนฺธเนเนว ปเตฺตน อญฺญํ ปตฺตํ วิญฺญาเปตุํ วฏฺฏติ, ปุคฺคลวเสน ปน ปวาริตฏฺฐาเน อูนปญฺจพนฺธเนนาปิ วฏฺฏติฯ ปตฺตํ ลภิตฺวา ปริภุญฺชเนฺตน จ ยาคุรนฺธนรชนปจนาทินา อปริโภเคน น ปริภุญฺชิตโพฺพ, อนฺตรามเคฺค ปน พฺยาธิมฺหิ อุปฺปเนฺน อญฺญสฺมึ ภาชเน อสติ มตฺติกาย ลิเมฺปตฺวา ยาคุํ วา ปจิตุํ อุทกํ วา ตาเปตุํ วฏฺฏติฯ มญฺจปีฐฉตฺตนาคทนฺตกาทิเก อเทเสปิ น นิกฺขิปิตโพฺพฯ ปตฺตสฺส หิ นิกฺขิปนเทโส ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปตฺตาธารก’’นฺติอาทินา (จูฬว. ๒๕๔) นเยน ขนฺธเก วุโตฺตเยวฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

อธิฏฺฐานวิกปฺปนวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๙. จีวรวิปฺปวาสวินิจฺฉยกถา

๕๑. **จีวเรนวินาวาโส**ติ ติจีวราธิฏฺฐาเนน อธิฏฺฐิตานํ ติณฺณํ จีวรานํ อญฺญตเรน วิปฺปวาโสฯ เอวํ อธิฏฺฐิเตสุ หิ ตีสุ จีวเรสุ เอเกนปิ วินา วสิตุํ น วฏฺฏติ, วสนฺตสฺส สห อรุณุคฺคมนา จีวรํ นิสฺสคฺคิยํ โหติ, ตสฺมา อรุณุคฺคมนสมเย จีวรํ อฑฺฒเตยฺยรตนปฺปมาเณ หตฺถปาเส กตฺวา วสิตพฺพํฯ คามนิเวสนอุโทสิตอฑฺฒมาฬปาสาทหมฺมิยนาวาสตฺถเขตฺตธญฺญกรณอารามวิหารรุกฺขมูลอโชฺฌกาเสสุ ปน อยํ วิเสโส (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๔๗๗-๘) – สเจ เอกสฺส รโญฺญ คามโภชกสฺส วา สนฺตโก **คาโม** โหติ, เยน เกนจิ ปาการเรน วา วติยา วา ปริขาย วา ปริกฺขิโตฺต จ, เอวรูเป คาเม จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา คามพฺภนฺตเร ยตฺถ กตฺถจิ ยถารุจิตฏฺฐาเนน อรุณํ อุฏฺฐาเปตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน อปริกฺขิโตฺต โหติ, เอวรูเป คาเม ยสฺมิํ ฆเร จีวรํ นิกฺขิตฺตํ, ตสฺมิํ วตฺถพฺพํ, ตสฺส วา ฆรสฺส หตฺถปาเส สมนฺตา อฑฺฒเตยฺยรตนพฺภนฺตเร วสิตพฺพํฯ ตํ ปมาณํ อติกฺกมิตฺวา สเจปิ อิทฺธิมา ภิกฺขุ อากาเส อรุณํ อุฏฺฐาเปติ, จีวรํ นิสฺสคฺคิยเมว โหติฯ

สเจ นานาราชูนํ วา โภชกานํ วา คาโม โหติ เวสาลีกุสินาราทิสทิโส ปริกฺขิโตฺต จ, เอวรูเป คาเม ยสฺมิํ ฆเร จีวรํ นิกฺขิตฺตํ, ตตฺถ วา วตฺถพฺพํ, ตตฺถ สทฺทสงฺฆฏฺฏเนน วา ชนสมฺพาเธน วา วสิตุํ อสโกฺกเนฺตน สภาเย วา วตฺถพฺพํ นครทฺวารมูเล วาฯ ตตฺราปิ วสิตุํ อสโกฺกเนฺตน ยตฺถ กตฺถจิ ผาสุกฏฺฐาเน วสิตฺวา อโนฺตอรุเณ อาคมฺม เตสํเยว สภายนครทฺวารมูลานํ หตฺถปาเส วสิตพฺพํฯ ฆรสฺส ปน จีวรสฺส วา หตฺถปาเส วตฺตพฺพเมว นตฺถิฯ

สเจ ฆเร อฏฺฐเปตฺวา ‘‘สภาเย ฐเปสฺสามี’’ติ สภายํ คจฺฉโนฺต หตฺถํ ปสาเรตฺวา ‘‘หนฺทิมํ จีวรํ ฐเปหี’’ติ เอวํ นิเกฺขปสฺเข หตฺถปาสคเต กิสฺมิญฺจิ อาปเณ จีวรํ นิกฺขิปติ, เตน ปุริมน เยเนว สภาเย วา วตฺถพฺพํ, ทฺวารมูเล วา เตสํ หตฺถปาเส วา วสิตพฺพํฯ

สเจ นครสฺส พหูนิปิ ทฺวารานิ โหนฺติ พหูนิ จ สภายานิ, สพฺพตฺถ วสิตุํ น วฏฺฏติฯ ยสฺสา ปน วีถิยา จีวรํ ฐปิตํ, ยํ ตสฺสา สมฺมุขฏฺฐาเน สภายญฺจ ทฺวารญฺจ, ตสฺส สภายสฺส จ ทฺวารสฺส จ หตฺถปาเส วสิตพฺพํฯ เอวญฺหิ สติ สกฺกา จีวรสฺส ปวตฺติํ ชานิตุํ ฯ สภายํ ปน คจฺฉเนฺตน ยสฺส อาปณิกสฺส หเตฺถ นิกฺขิตฺตํ, สเจ โส ตํ จีวรํ อติหริตฺวา ฆเร นิกฺขิปติ, วีถิหตฺถปาโส น รกฺขติ, ฆรสฺส หตฺถปาเส วตฺถพฺพํฯ สเจ มหนฺตํ ฆรํ โหติ เทฺว วีถิโย ผริตฺวา ฐิตํ, ปุรโต วา ปจฺฉโต วา หตฺถปาเสเยว อรุณํ อุฏฺฐาเปตพฺพํฯ สภาเย นิกฺขิปิตฺวา ปน สภาเย วา ตสฺส สมฺมุเข นครทฺวารมูเล วา เตสํเยว หตฺถปาเส วา อรุณํ อุฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปน คาโม อปริกฺขิโตฺต โหติ, ยสฺมิํ ฆเร จีวรํ นิกฺขิตฺตํ, ตสฺมิํ ฆเร ตสฺส ฆรสฺส วา หตฺถปาเส วตฺถพฺพํฯ

สเจ (ปารา. ๔๘๐) เอกกุลสฺส สนฺตกํ **นิเวสนํ** โหติ ปริกฺขิตฺตญฺจ นานาคพฺภํ นานาโอวรกํ, อโนฺตนิเวสเน จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา อโนฺตนิเวสเน วตฺถพฺพํฯ สเจ อปริกฺขิตฺตํ, ยสฺมิํ คเพฺภ จีวรํ นิกฺขิตฺตํ โหติ, ตสฺมิํ คเพฺภ วตฺถพฺพํ คพฺภสฺส หตฺถปาเส วาฯ สเจ นานากุลสฺส นิเวสนํ โหติ ปริกฺขิตฺตญฺจ นานาคพฺภํ นานาโอวรกํ, ยสฺมิํ คเพฺภ จีวรํ นิกฺขิตฺตํ โหติ, ตสฺมิํ คเพฺภ วตฺถพฺพํ, สเพฺพสํ สาธารเณ ฆรทฺวารมูเล วา คพฺภสฺส วา ฆรทฺวารมูลสฺส วา หตฺถปาเสฯ สเจ อปริกฺขิตฺตํ โหติ, ยสฺมิํ คเพฺภ จีวรํ นิกฺขิตฺตํ, ตสฺมิํ คเพฺภ วตฺถพฺพํ คพฺภสฺส วา หตฺถปาเสฯ **อุโทสิตอฑฺฒมาฬปาสาทหมฺมิเยสุ**ปิ นิเวสเน วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

สเจ เอกกุลสฺส **นาวา** โหติ, อโนฺตนาวายํ จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา อโนฺตนาวายํ วตฺถพฺพํฯ สเจ นานากุลสฺส นาวา โหติ นานาคพฺภา นานาโอวรกา, ยสฺมิํ โอวรเก จีวรํ นิกฺขิตฺตํ โหติ, ตสฺมิํ

โอวรเก วตฺถพฺพํ โอวรกสฺส หตฺถปาเส วาฯ

สเจ เอกกุลสฺส **สโตฺถ** โหติ, ตสฺมึ สเตฺถ จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา ปุรโต วา ปจฺฉโต วา สตฺตพฺภนฺตรา น วิชหิตพฺพา, ปสฺสโต อพฺภนฺตรํ น วิชหิตพฺพํฯ เอกํ อพฺภนฺตรํ อฏฺฐวีสติหตฺถํ โหติฯ สเจ นานากุลสฺส สโตฺถ โหติ, สเตฺถ จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา จีวรสฺส หตฺถปาเส วสิตพฺพํฯ สเจ สโตฺถ คจฺฉโนฺต คามํ วา นทึ วา ปริยาทิยิตฺวา ติฏฺฐติ, อโนฺตปวิเฏฺฐน สทฺธึ เอกาพโทฺธ หุตฺวา โอรณฺจ ปารณฺจ ผริตฺวา ฐิโต โหติ, สตฺถปริหาโร ลพฺภติฯ อถ คาเม วา นทิยา วา ปริยาปโนฺน โหติ, คามปริหาโร เจว นทีปริหาโร จ ลพฺภติฯ สเจ วิหารสีมํ อติกฺกมิตฺวา ติฏฺฐติ, อโนฺตสีมาย จ จีวรํ โหติ, วิหารํ คนฺตฺวา วสิตพฺพํฯ สเจ พหิสีมาย จีวรํ โหติ, สตฺถสมีเปเยว วสิตพฺพํฯ สเจ คจฺฉโนฺต สโตฺถ สกเฏ วา ภเคฺค โคเณ วา นเฏฺฐ อนฺตรา ฉิชฺชติ, ยสฺมึ โกฏฺฐาเส จีวรํ นิกฺขิตฺตํ, ตตฺถ วสิตพฺพํฯ

สเจ เอกกุลสฺส **เขตฺตํ** โหติ ปริกฺขิตฺตณฺจ, อโนฺตเขเตฺต จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา อโนฺตเขเตฺต วตฺถพฺพํฯ สเจ อปริกฺขิตฺตํ โหติ, จีวรสฺส หตฺถปาเส วสิตพฺพํฯ สเจ นานากุลสฺส เขตฺตํ โหติ ปริกฺขิตฺตณฺจ, อโนฺตเขเตฺต จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา ทฺวารมูเล วตฺถพฺพํ ทฺวารมูลสฺส หตฺถปาเส วาฯ สเจ อปริกฺขิตฺตํ โหติ, จีวรสฺส หตฺถปาเส วสิตพฺพํฯ

สเจ เอกกุลสฺส **ธญฺญกรณํ** โหติ ปริกฺขิตฺตณฺจ, อโนฺตธญฺญกรเณ จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา อโนฺตธญฺญกรเณ วตฺถพฺพํฯ สเจ อปริกฺขิตฺตํ โหติ, จีวรสฺส หตฺถปาเส วสิตพฺพํฯ สเจ นานากุลสฺส ธญฺญกรณํ โหติ ปริกฺขิตฺตณฺจ, อโนฺตธญฺญกรเณ จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา ทฺวารมูเล วา วตฺถพฺพํ ทฺวารมูลสฺส วา หตฺถปาเสฯ สเจ อปริกฺขิตฺตํ โหติ, จีวรสฺส หตฺถปาเส วสิตพฺพํฯ **ปุปฺผาราม ผลาราเมสุ**ปิ เขเตฺต วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

สเจ เอกกุลสฺส **วิหาโร** โหติ ปริกฺขิโตฺต จ, อโนฺตวิหาเร จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา อโนฺตวิหาเร วตฺถพฺพํฯ สเจ อปริกฺขิโตฺต โหติ, ยสฺมึ วิหาเร จีวรํ นิกฺขิตฺตํ, ตสฺมึ วตฺถพฺพํ ตสฺส วิหารสฺส วา หตฺถปาเสฯ

สเจ เอกกุลสฺส **รุกฺขมูลํ** โหติ, ยํ มชฺฌนฺหิเก กาเล สมนฺตา ฉายา ผรติ, อโนฺตฉายาย จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา อโนฺตฉายาย วตฺถพฺพํฯ วิรฬสาขสฺส ปน รุกฺขสฺส อาตเปน ผุโฏฺฐกาเส ฐปิตํ นิสฺสคฺคิยเมว โหติ, ตสฺมา ตาทิสสฺส รุกฺขสฺส สาขจฺฉายาย วา ขนฺธจฺฉายาย วา ฐเปตพฺพํฯ สเจ สาขาย วา วิฏเป วา ฐเปติ, อุปริ อญฺญสาขจฺฉายาย ผุโฏฺฐกาเสเยว ฐเปตพฺพํฯ ขุชฺชรุกฺขสฺส ฉายา ทูรํ คจฺฉติ, ฉายาย คตฏฺฐาเน ฐเปตุํ วฏฺฏติเยวฯ สเจ นานากุลสฺส รุกฺขมูลํ โหติ, จีวรสฺส หตฺถปาเส วสิตพฺพํฯ

อโชฺฌกาเส ปน อคามเก อรเญฺญ จีวรํ ฐเปตฺวา ตสฺส สมนฺตา สตฺตพฺภนฺตเร วสิตพฺพํฯ อคามกํ นาม อรญฺญํ วิญฺฌาฏวีอาทีสุ วา สมุทฺทมเชฺฌ วา มจฺฉพนฺธานํ อคมนปเถ ทีปเกสุ ลพฺภติฯ ตาทิเส อรเญฺญ มเชฺฌ ฐิตสฺส สมนฺตา สตฺตพฺภนฺตรปริเจฺฉโท, วินิเพฺพเธน จุทฺทส โหนฺติฯ มเชฺฌ นิสิโนฺน ปุรตฺถิมาย วา ปจฺฉิมาย วา ทิสาย ปริยเนฺต ฐปิตจีวรํ รกฺขติฯ สเจ ปน อรุณุคฺคมนสมเย เกสคฺคมตฺตมฺปิ ปุรตฺถิมํ ทิสํ คจฺฉติ, ปจฺฉิมาย ทิสาย จีวรํ นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ เอส นโย อิตรสฺมึฯ นิสฺสคฺคิยํ ปน จีวรํ อนิสฺสชฺชิตฺวา ปริภุญฺชโนฺต ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ

๕๒. สเจ ปธานิโก ภิกฺขุ สพฺพรตฺตึ ปธานมนุยุญฺชิตฺวา ปจฺจูสสมเย ‘‘นหายิสฺสามี’’ติ ตีณิ จีวรานิ ตีเร ฐเปตฺวา นทึ โอตรติ, นหายนฺตเสฺสว จสฺส อรุณํ อุฏฺฐหติ, กึ กาตพฺพํ? โส หิ

ยทิ อุตฺตริตฺวา จีวรํ นิวาเสติ, นิสฺสคฺคิยํ จีวรํ, อนิสฺสชฺชิตฺวา ปริภุญฺชนปจฺจยา ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ อถ นโคฺค คจฺฉติ, เอวมฺปิ ทุกฺกฏํ อาปชฺชตีติ? นาปชฺชติฯ โส หิ ยาว อญฺญํ ภิกฺขุํ ทิสฺวา วินยกมฺมํ น กโรติ, ตาว เตสํ จีวรานํ อปริโภคารหตฺตา นฏฺฐจีวรฏฺฐาเน ฐิโต โหติ, นฏฺฐจีวรสฺส จ อกปฺปิยํ นาม นตฺถิ, ตสฺมา เอกํ นิวาเสตฺวา เทฺว หตฺเถน คเหตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา วินยกมฺมํ กาตพฺพํฯ สเจ ทูเร วิหาโร โหติ, อนฺตรามเคฺค มนุสฺสา สญฺจรนฺติ, เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปิตฺวา เอกํ อํสกูเฏ ฐเปตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สภาคํ ภิกฺขุํ น ปสฺสติ, ภิกฺขาจารํ คตา โหนฺติ, สงฺฆาฏึ พหิคาเม ฐเปตฺวา สนฺตรุตฺตเรน อาสนสาลํ คนฺตฺวา วินยกมฺมํ กาตพฺพํฯ สเจ พหิคาเม โจรภยํ โหติ, ปารุปิตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจ อาสนสาลา สมฺพาธา โหติ, ชนากิณฺณา น สกฺกา เอกมเนฺต จีวรํ อปเนตฺวา วินยกมฺมํ กาตุํ, เอกํ ภิกฺขุํ อาทาย พหิคามํ คนฺตฺวา วินยกมฺมํ กตฺวา จีวรานิ ปริภุญฺชิตพฺพานิฯ

สเจ เถรา ภิกฺขู ทหรานํ หเตฺถ ปตฺตจีวรํ ทตฺวา มคฺคํ คจฺฉนฺตา ปจฺฉิมยาเม สยิตุกามา โหนฺติ, อตฺตโน อตฺตโน จีวรํ หตฺถปาเส กตฺวาว สยิตพฺพํฯ สเจ คจฺฉนฺตานํเยว อสมฺปเตฺตสุ ทหเรสุ อรุณํ อุคฺคจฺฉติ, จีวรํ นิสฺสคฺคิยํ โหติ, นิสฺสโย ปน น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ ทหรานมฺปิ ปุรโต คจฺฉนฺตานํ เถเรสุ อสมฺปเตฺตสุ เอเสว นโยฯ มคฺคํ วิรชฺฌิตฺวา อรเญฺญ อญฺญมญฺญํ อปสฺสเนฺตสุปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ทหรา ‘‘มยํ, ภเนฺต, มุหุตฺตํ สยิตฺวา อสุกสฺมึ นาม โอกาเส ตุเมฺห สมฺปาปุณิสฺสามา’’ติ วตฺวา ยาว อรุณุคฺคมนา สยนฺติ, จีวรญฺจ นิสฺสคฺคิยํ โหติ, นิสฺสโย จ ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ ทหเร อุโยฺยเชตฺวา เถเรสุ สยเนฺตสุปิ เอเสว นโยฯ เทฺวธาปถํ ทิสฺวา เถรา ‘‘อยํ มโคฺค’’ , ทหรา ‘‘อยํ มโคฺค’’ติ วตฺวา อญฺญมญฺญสฺส วจนํ อคฺคเหตฺวา คตา, สห อรุณสฺส อุคฺคมนา จีวรานิ จ นิสฺสคฺคิยานิ โหนฺติ, นิสฺสโย จ ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ ทหรา มคฺคโต โอกฺกมฺม ‘‘อโนฺตอรุเณเยว นิวตฺติสฺสามา’’ติ เภสชฺชตฺถาย คามํ ปวิสิตฺวา อาคจฺฉนฺติ, อสมฺปตฺตานํเยว จ เนสํ อรุโณ อุคฺคจฺฉติ, จีวรานิ นิสฺสคฺคิยานิ โหนฺติ, นิสฺสโย ปน น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ ปน เธนุภเยน วา สุนขภเยน วา มุหุตฺตํ ฐตฺวา ‘‘คมิสฺสามา’’ติ ฐตฺวา วา นิสีทิตฺวา วา คจฺฉนฺติ, อนฺตรา อรุเณ อุคฺคเต จีวรานิ จ นิสฺสคฺคิยานิ โหนฺติ, นิสฺสโย จ ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ

สเจ ‘‘อโนฺตอรุเณเยว อาคมิสฺสามา’’ติ อโนฺตสีมายํ คามํ ปวิฏฺฐานํ อนฺตรา อรุโณ อุคฺคจฺฉติ, เนว จีวรานิ นิสฺสคฺคิยานิ โหนฺติ, น นิสฺสโย ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ ปน ‘‘วิภายตุ ตาววา’’ติ นิสีทนฺติ, อรุเณ อุคฺคเต น จีวรานิ นิสฺสคฺคิยานิ โหนฺติ, นิสฺสโย ปน ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ เยปิ ‘‘อโนฺตอรุเณเยว อาคมิสฺสามา’’ติ สามนฺตวิหารํ ธมฺมสฺสวนตฺถาย สอุสฺสาหา คจฺฉนฺติ, อนฺตรามเคฺคเยว จ เนสํ อรุโณ อุคฺคจฺฉติ, จีวรานิ นิสฺสคฺคิยานิ โหนฺติ, นิสฺสโย ปน น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ ธมฺมคารเวน ‘‘ยาวปริโยสานํ สุตฺวาว คมิสฺสามา’’ติ นิสีทนฺติ, สห อรุณสฺส อุคฺคมนา จีวรานิปิ นิสฺสคฺคิยานิ โหนฺติ, นิสฺสโย จ ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ เถเรน ทหรํ จีวรโธวนตฺถาย คามกํ เปเสเนฺตน อตฺตโน จีวรํ ปจฺจุทฺธริตฺวาว ทาตพฺพํ, ทหรสฺสปิ จีวรํ ปจฺจุทฺธราเปตฺวาว ฐเปตพฺพํฯ สเจ อสติยา คจฺฉติ, อตฺตโน จีวรํ ปจฺจุทฺธริตฺวา ทหรสฺส จีวรํ วิสฺสาเสน คเหตฺวา ฐเปตพฺพํฯ สเจ เถโร น สรติ, ทหโรว สรติ, ทหเรน อตฺตโน จีวรํ ปจฺจุทฺธริตฺวา เถรสฺส จีวรํ วิสฺสาเสน คเหตฺวา คนฺตฺวา วตฺตพฺพํ ‘‘ภเนฺต, ตุมฺหากํ จีวรํ อธิฏฺฐหิตฺวา ปริภุญฺชถา’’ติฯ อตฺตโนปิ จีวรํ อธิฏฺฐาตพฺพํฯ เอวํ เอกสฺส สติยาปิ อาปตฺติโมโกฺข โหติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

จีวรวิปฺปวาสวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๐. ภณฺฑปฏิสามนวินิจฺฉยกถา

๕๓. ภณฺฑสฺส ปฏิสามนนฺติ ปเรสํ ภณฺฑสฺส โคปนํฯ ปเรสญฺหิ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๕๐๖) กปฺปิยวตฺถุ วา โหตุ อกปฺปิยวตฺถุ วา, อนฺตมโส มาตุ กณฺณปิฬนฺธนํ กาลปณฺณมฺปิ คิหิสนฺตกํ ภณฺฑาคาริกสีเสน ปฏิสาเมนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน มาตาปิตูนํ สนฺตกํ อวสฺสํ ปฏิสาเมตพฺพํ กปฺปิยภณฺฑํ โหติ, อตฺตโน อตฺถาย คเหตฺวา ปฏิสาเมตพฺพํฯ ‘‘อิทํ ปฏิสาเมตฺวา เทหี’’ติ ปน วุตฺเต ‘‘น วฏฺฏตี’’ติ ปฏิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ ‘‘ปฏิสาเมหี’’ติ ปาเตตฺวา คจฺฉนฺติ, ปลิโพโธ นาม โหติ, ปฏิสาเมตุํ วฏฺฏติฯ วิหาเร กมฺมํ กโรนฺตา วฑฺฒกีอาทโย วา ราชวลฺลภา วา ‘‘อตฺตโน อุปกรณภณฺฑํ วา สยนภณฺฑํ วา ปฏิสาเมตฺวา เทถา’’ติ วทนฺติ, ฉนฺเทนปิ ภเยนปิ น กาตพฺพเมว, คุตฺตฏฺฐานํ ปน ทเสฺสตุํ วฏฺฏติ, พลกฺกาเรน ปาเตตฺวา คเตสุ จ ปฏิสาเมตุํฯ

สเจ (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๑๑๑) อตฺตโน หตฺเถ ปฏิสามนตฺถาย ฐปิตํ ภณฺฑํ สามิเกน ‘‘เทหิ เม ภณฺฑ’’นฺติ ยาจิโต อทาตุกาโม ‘‘นาหํ คณฺหามี’’ติ ภณติ, สมฺปชานมุสาวาเทปิ อทินฺนาทานสฺส ปโยคตฺตา ทุกฺกฏํฯ ‘‘กึ ตุเมฺห ภณถ, เนวิทํ มยฺหํ อนุรูปํ, น ตุมฺหาก’’นฺติอาทีนิ วทนฺตสฺสปิ ทุกฺกฏเมวฯ ‘‘รโห มยา เอตสฺส หตฺเถ ฐปิตํ, น อโญฺญ โกจิ ชานาติ, ทสฺสติ นุ โข เม, โน’’ติ สามิโก วิมตึ อุปฺปาเทติ, ภิกฺขุสฺส ถุลฺลจฺจยํฯ ตสฺส ผรุสาทิภาวํ ทิสฺวา สามิโก ‘‘น มยฺหํ ทสฺสตี’’ติ ธุรํ นิกฺขิปติ, ตตฺร สจายํ ภิกฺขุ ‘‘กิลเมตฺวา นํ ทสฺสามี’’ติ ทาเน สอุสฺสาโห, รกฺขติ ตาวฯ สเจปิ โส ทาเน นิรุสฺสาโห, ภณฺฑสามิโก ปน คหเณ สอุสฺสาโห, รกฺขติเยวฯ ยทิ ปน ตสฺมึ ทาเน นิรุสฺสาโห ภณฺฑสามิโก ‘‘น มยฺหํ ทสฺสตี’’ติ ธุรํ นิกฺขิปติ, เอวํ อุภินฺนํ ธุรนิเกฺขเปน ภิกฺขุโน ปาราชิกํฯ ยทิปิ มุเขน ‘‘ทสฺสามี’’ติ วทติ, จิเตฺตน ปน อทาตุกาโม, เอวมฺปิ สามิกสฺส ธุรนิเกฺขเป ปาราชิกํฯ ตํ ปน สโงฺคปนตฺถาย อตฺตโน หตฺเถ ปเรหิ ฐปิตํ ภณฺฑํ อคุตฺตเทสโต ฐานา จาเวตฺวา คุตฺตฏฺฐาเน ฐปนตฺถาย หรโต อนาปตฺติฯ เถยฺยจิเตฺตนปิ ฐานา จาเวนฺตสฺส อวหาโร นตฺถิฯ กสฺมา? อตฺตโน หตฺเถ นิกฺขิตฺตตฺตา, ภณฺฑเทยฺยํ ปน โหติฯ เถยฺยจิเตฺตน ปริภุญฺชโตปิ เอเสว นโยฯ

๕๔. ปญฺจนฺนํ สหธมฺมิกานํ สนฺตกํ ปน ยํ กิญฺจิ ปริกฺขารํ ปฏิสาเมตุํ วฏฺฏติฯ สเจ อาคนฺตุโก ภิกฺขุ อาวาสิกานํ จีวรกมฺมํ กโรนฺตานํ สมีเป ปตฺตจีวรํ ฐเปตฺวา ‘‘เอเต สโงฺคเปสฺสนฺตี’’ติ มญฺญมาโน นหายิตุํ วา อญฺญตฺร วา คจฺฉติ, สเจ ตํ อาวาสิกา สโงฺคเปนฺติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ, นเฏฺฐ คีวา น โหติฯ สเจปิ โส ‘‘อิทํ, ภเนฺต, ฐเปถา’’ติ วตฺวา คจฺฉติ, อิตเร จ กิจฺจปสุตตฺตา น ชานนฺติ, เอเสว นโยฯ อถาปิ เต ‘‘อิทํ, ภเนฺต, ฐเปถา’’ติ วุตฺตา ‘‘มยํ พฺยาวฏา’’ติ ปฏิกฺขิปนฺติ, อิตโร จ ‘‘อวสฺสํ ฐเปสฺสนฺตี’’ติ อนาทิยิตฺวา คจฺฉติ, เอเสว นโยฯ สเจ ปน เต เตน ยาจิตา วา อยาจิตา วา ‘‘มยํ ฐเปสฺสาม, ตฺวํ คจฺฉา’’ติ วทนฺติ, ตํ สโงฺคปิตพฺพํฯ โน เจ สโงฺคเปนฺติ, นเฏฺฐ คีวาฯ กสฺมา? สมฺปฏิจฺฉิตตฺตาฯ

โย ภิกฺขุ ภณฺฑาคาริโก หุตฺวา ปจฺจูสสมเย เอว ภิกฺขูนํ ปตฺตจีวรานิ เหฏฺฐาปาสาทํ โอโรเปตฺวา ทฺวารํ อปิทหิตฺวา เตสมฺปิ อนาโรเจตฺวาว ทูเร ภิกฺขาจารํ คจฺฉติ, ตานิ เจ โจรา หรนฺติ, ตเสฺสว คีวาฯ โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ ‘‘โอโรเปถ, ภเนฺต, ปตฺตจีวรานิ, กาโล สลากคฺคหณสฺสา’’ติ วุโตฺต ‘‘สมาคตาตฺถา’’ติ ปุจฺฉิตฺวา ‘‘อาม สมาคตามฺหา’’ติ วุเตฺต ปตฺตจีวรานิ นีหริตฺวา นิกฺขิปิตฺวา ภณฺฑาคารทฺวารํ พนฺธิตฺวา ‘‘ตุเมฺห ปตฺตจีวรานิ คเหตฺวา เหฏฺฐาปาสาทฺวารํ ปฏิชคฺคิตฺวา คเจฺฉยฺยาถา’’ติ วตฺวา คจฺฉติฯ ตตฺร เจโก อลสชาติโก ภิกฺขุ ภิกฺขูสุ คเตสุ ปจฺฉา อกฺขีนิ ปุญฺฉโนฺต อุฏฺฐหิตฺวา อุทกฏฺฐานํ มุขโธวนตฺถํ คจฺฉติ, ตํ ขณํ ทิสฺวา โจรา ตสฺส ปตฺตจีวรํ หรนฺติ, สุหฏํ, ภณฺฑาคาริกสฺส คีวา น โหติฯ

สเจปิ โกจิ ภณฺฑาคาริกสฺส อนาโรเจตฺวาว ภณฺฑาคาเร อตฺตโน ปริกฺขารํ ฐเปติ, ตสฺมิมฺปิ นฏฺเฐ ภณฺฑาคาริกสฺส คีวา น โหติฯ สเจ ปน ภณฺฑาคาริโก ตํ ทิสฺวา ‘‘อฏฺฐาเน ฐปิต’’นฺติ คเหตฺวา ฐเปติ, นฏฺเฐ ตเสฺสว คีวาฯ สเจปิ ฐปิตภิกฺขุนา ‘‘มยา, ภนฺเต, อีทิโส นาม ปริกฺขาโร ฐปิโต, อุปธาเรยฺยาถา’’ติ วุโตฺต ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฏิจฺฉติ, ทุนฺนิกฺขิตฺตํ วา มญฺญมาโน อญฺญสฺมึ ฐาเน ฐเปติ, นฏฺเฐ ตเสฺสว คีวาฯ ‘‘นาหํ ชานามี’’ติ ปฏิกฺขิปนฺตสฺส ปน นตฺถิ คีวาฯ โยปิ ตสฺส ปสฺสนฺตเสฺสว ฐเปติ, ภณฺฑาคาริกญฺจ น สมฺปฏิจฺฉาเปติ, นฏฺฐํ สุนฏฺฐเมวฯ สเจ ปน นํ ภณฺฑาคาริโก อญฺญตฺร ฐเปติ, นฏฺเฐ คีวา ฯ สเจ ภณฺฑาคารํ สุคุตฺตํ, สโพฺพ สงฺฆสฺส เจติยสฺส จ ปริกฺขาโร ตเตฺถว ฐปียติ, ภณฺฑาคาริโก จ พาโล อพฺยโตฺต ทฺวารํ วิวริตฺวา ธมฺมกถํ วา โสตุํ อญฺญํ วา กิญฺจิ กาตุํ กตฺถจิ คจฺฉติ, ตํ ขณํ ทิสฺวา ยตฺตกํ โจรา หรนฺติ, สพฺพํ ตสฺส คีวาฯ ภณฺฑาคารโต นิกฺขมิตฺวา พหิ จงฺกมนฺตสฺส วา ทฺวารํ วิวริตฺวา สรีรํ อุตุํ คาหาเปนฺตสฺส วา ตเตฺถว สมณธมฺมานุโยเคน นิสินฺนสฺส วา ตเตฺถว นิสีทิตฺวา เกนจิ กเมฺมน พฺยาวฏสฺส วา อุจฺจารปสฺสาวปีฬิตสฺสปิ สโต ตเตฺถว อุปจาเร วิชฺชมาเน พหิ คจฺฉโต วา อเญฺญน วา เกนจิ อากาเรน ปมตฺตสฺส สโต ทฺวารํ วิวริตฺวา วา วิวฏเมว ปวิสิตฺวา วา สนฺธึ ฉินฺทิตฺวา วา ยตฺตกํ ตสฺส ปมาทปจฺจยา โจรา หรนฺติ, สพฺพํ ตเสฺสว คีวาฯ ‘‘อุณฺหสมเย ปน วาตปานํ วิวริตฺวา นิปชฺชิตุํ วฏฺฏตี’’ติ วทนฺติฯ อุจฺจารปีฬิตสฺส ปน ตสฺมึ อุปจาเร อสติ อญฺญตฺถ คจฺฉนฺตสฺส คิลานปเกฺข ฐิตตฺตา อวิสโย, ตสฺมา คีวา น โหติฯ

๕๕. โย ปน อโนฺต อุณฺหปีฬิโต ทฺวารํ สุคุตฺตํ กตฺวา พหิ นิกฺขมติ, โจรา ตํ คเหตฺวา ‘‘ทฺวารํ วิวรา’’ติ วทนฺติ, ยาวตติยํ น วิวริตพฺพํฯ ยทิ ปน เต โจรา ‘‘สเจ น วิวรสิ, ตญฺจ มาเรสฺสาม, ทฺวารญฺจ ภินฺทิตฺวา ปริกฺขารํ หริสฺสามา’’ติ ผรสุอาทีนิ อุกฺขิปนฺติ, ‘‘มยิ จ มเต สงฺฆสฺส จ เสนาสเน วินเฏฺฐ คุโณ นตฺถี’’ติ วิวริตุํ วฏฺฏติฯ อิธาปิ ‘‘อวิสยตฺตา คีวา นตฺถี’’ติ วทนฺติฯ สเจ โกจิ อาคนฺตุโก กุญฺจิกํ วา เทติ, ทฺวารํ วา วิวรติ, ยตฺตกํ โจรา หรนฺติ, สพฺพํ ตสฺส คีวาฯ สเงฺฆน ภณฺฑาคารํ คุตฺตตฺถาย สูจิยนฺตกญฺจ กุญฺจิกมุทฺทิกา จ โยเชตฺวา ทินฺนา โหติ, ภณฺฑาคาริโก ฆฏิกมตฺตํ ทตฺวา นิปชฺชติ, โจรา วิวริตฺวา ปริกฺขารํ หรนฺติ, ตเสฺสว คีวาฯ สูจิยนฺตกญฺจ กุญฺจิกมุทฺทิกญฺจ โยเชตฺวา นิปนฺนํ ปเนตํ สเจ โจรา อาคนฺตฺวา ‘‘ทฺวารํ วิวราหี’’ติ วทนฺติ, ตตฺถ ปุริมนเยเนว ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ เอวํ สุคุตฺตํ กตฺวา นิปเนฺน ปน สเจ ภิตฺตึ วา ฉทนํ วา ภินฺทิตฺวา อุมเงฺคน วา ปวิสิตฺวา หรนฺติ, น ตสฺส คีวาฯ

สเจ ภณฺฑาคาเร อเญฺญปิ เถรา วสนฺติ, วิวเฏ ทฺวาเร อตฺตโน อตฺตโน ปริกฺขารํ คเหตฺวา คจฺฉนฺติ, ภณฺฑาคาริโก เตสุ คเตสุ ทฺวารํ น ชคฺคติ, สเจ ตตฺถ กิญฺจิ อวหรียติ, ภณฺฑาคาริกสฺส อิสฺสรวตาย ภณฺฑาคาริกเสฺสว คีวา, เถเรหิ ปน สหาเยหิ ภวิตพฺพํฯ อยญฺหิ สามีจิฯ ยทิ ภณฺฑาคาริโก ‘‘ตุเมฺห พหิ ฐตฺวา ตุมฺหากํ ปริกฺขารํ คณฺหถ , มา ปวิสิตฺถา’’ติ วทติ, เตสญฺจ เอโก โลลมหาเถโร สามเณเรหิ เจว อุปฏฺฐาเกหิ จ สทฺธึ ภณฺฑาคารํ ปวิสิตฺวา นิสีทติ เจว นิปชฺชติ จ, ยตฺตกํ ภณฺฑํ นสฺสติ, สพฺพํ ตสฺส คีวา, ภณฺฑาคาริเกน ปน อวเสสเถเรหิ จ สหาเยหิ ภวิตพฺพํฯ อถ ภณฺฑาคาริโกว โลลสามเณเร จ อุปฏฺฐาเก จ คเหตฺวา ภณฺฑาคาเร นิสีทติ เจว นิปชฺชติ จ, ยตฺตกํ นสฺสติ, สพฺพํ ตเสฺสว คีวาฯ ตสฺมา ภณฺฑาคาริเกเนว ตตฺถ วสิตพฺพํ, อวเสเสหิ อเปฺปว รุกฺขมูเล วสิตพฺพํ, น จ ภณฺฑาคาเรติฯ

๕๖. เย ปน อตฺตโน อตฺตโน สภาคภิกฺขูนํ วสนคเพฺภสุ ปริกฺขารํ ฐเปนฺติ, ปริกฺขาเร นเฏฺฐ เยหิ ฐปิโต, เตสํเยว คีวา, อิตเรหิ ปน สหาเยหิ ภวิตพฺพํฯ ยทิ ปน สโงฺฆ ภณฺฑาคาริกสฺส วิหาเรเยว ยาคุภตฺตํ ทาเปติ, โส จ ภิกฺขาจารตฺถาย คามํ คจฺฉติ, นฏฺฐํ ตเสฺสว คีวาฯ ภิกฺขาจารํ ปวิสเนฺตหิ อติเรกจีวรํ รกฺขณตฺถาย ฐปิตวิหารวาริกสฺสปิ ยาคุภตฺตํ วา นิวาปํ วา ลภ

มานเสฺสว ภิกฺขาจารํ คจฺฉโต ยํ ตตฺถ นสฺสติ, สพฺพํ คีวาฯ น เกวลญฺจ เอตฺตกเมว, ภณฺฑาคาริกสฺส วิย ยํ ตสฺส ปมาทปจฺจยา นสฺสติ, สพฺพํ คีวาฯ

สเจ วิหาโร มหา โหติ, อญฺญํ ปเทสํ รกฺขิตุํ คจฺฉนฺตสฺส อญฺญสฺมิํ ปเทเส นิกฺขิตฺตํ หรนฺติ, อวิสยตฺตา คีวา น โหติฯ อีทิเส ปน วิหาเร เวมชฺเฌ สเพฺพสํ โอสรณฏฺฐาเน ปริกฺขาเร ฐเปตฺวา นิสีทิตพฺพํ, วิหารวาริกา วา เทฺว ตโย ฐเปตพฺพาฯ สเจ เตสมฺปิ อปฺปมตฺตานํ อิโต จิโต จ รกฺขตํเยว กิญฺจิ นสฺสติ, คีวา น โหติฯ วิหารวาริเก พนฺธิตฺวา หริตภณฺฑมฺปิ โจรานํ ปฏิปถํ คเตสุ อเญฺญน มเคฺคน หริตภณฺฑมฺปิ น เตสํ คีวาฯ สเจ วิหารวาริกานํ วิหาเร ทาตพฺพํ ยาคุภตฺตํ วา นิวาโป วา น โหติ, เตหิ ปตฺตพฺพลาภโต อติเรกา เทฺว ติโสฺส ยาคุสลากา เตสํ ปโหนกภตฺตสลากา จ ฐเปตุํ วฏฺฏติ, นิพทฺธํ กตฺวา ปน น ฐเปตพฺพาฯ มนุสฺสา หิ วิปฺปฏิสาริโน โหนฺติ ‘‘วิหารวาริกาเยว อมฺหากํ ภตฺตํ ภุญฺชนฺตี’’ติ, ตสฺมา ปริวเตฺตตฺวา ปริวเตฺตตฺวา ฐเปตพฺพาฯ สเจ เตสํ สภาคา สลากภตฺตาทีนิ อาหริตฺวา เทนฺติ, อิเจฺจตํ กุสลํ ฯ โนเจ เทนฺติ, วารํ คาหาเปตฺวา นีหราเปตพฺพานิฯ สเจ วิหารวาริโก เทฺว ติโสฺส ยาคุสลากา จ จตฺตาริ ปญฺจ สลากภตฺตานิ จ ลภมาโน ภิกฺขาจารํ คจฺฉติ, ภณฺฑาคาริกสฺส วิย สพฺพํ นฏฺฐํ คีวา โหติฯ สเจ สงฺฆสฺส วิหารปาลานํ ทาตพฺพํ ภตฺตํ วา นิวาโป วา นตฺถิ, ภิกฺขู วิหารวารํ คเหตฺวา อตฺตโน อตฺตโน นิสฺสิตเก วิหารํ ชคฺคาเปนฺติ, สมฺปตฺตวารํ อคฺคเหตุํ น ลภติฯ ยถา อเญฺญ ภิกฺขู กโรนฺติ, ตเถว กาตพฺพํฯ ภิกฺขูหิ ปน อสหายสฺส วา อทุติยสฺส วา ยสฺส สภาโค ภิกฺขุ ภตฺตํ อาเนตฺวา ทาตา นตฺถิ, เอวรูปสฺส วาโร น ปาเปตโพฺพฯ

ยมฺปิ ปากวฏฺฏตฺถาย วิหาเร ฐเปนฺติ, ตํ คเหตฺวา อุปชีวเนฺตน ฐาตพฺพํฯ โย ตํ น อุปชีวติ, โส วารํ น คาหาเปตโพฺพฯ ผลาผลตฺถายปิ วิหาเร ภิกฺขุํ ฐเปนฺติ, ชคฺคิตฺวา โคเปตฺวา ผลวาเรน ภาเชตฺวา ขาทนฺติฯ โย ตานิ ขาทติ, เตน ฐาตพฺพํ, อนุปชีวโนฺต น คาหาเปตโพฺพฯ เสนาสนมญฺจปีฐปจฺจตฺถรณรกฺขณตฺถายปิ ฐเปนฺติ, อาวาเส วสเนฺตน ฐาตพฺพํ, อโพฺภกาสิโก ปน รุกฺขมูลิโก วา น คาหาเปตโพฺพฯ เอโก นวโก โหติ, พหุสฺสุโต ปน พหูนํ ธมฺมํ วาเจติ, ปริปุจฺฉํ เทติ, ปาฬิํ วเณฺณติ, ธมฺมกถํ กเถติ, สงฺฆสฺส ภารํ นิตฺถรติ, อยํ ลาภํ ปริภุญฺชโนฺตปิ อาวาเส วสโนฺตปิ วารํ น คาหาเปตโพฺพฯ ‘‘ปุริสวิเสโส นาม ญาตโพฺพ’’ติ วทนฺติฯ อุโปสถาคารปฏิมาฆรชคฺคนกสฺส ปน ทิคุณํ ยาคุภตฺตํ, เทวสิกํ ตณฺฑุลนาฬิ, สํวจฺฉเร ติจีวรํ ทสวีสคฺฆนกํ กปฺปิยภณฺฑญฺจ ทาตพฺพํฯ สเจ ปน ตสฺส ตํ ลภมานเสฺสว ปมาเทน ตตฺถ กิญฺจิ นสฺสติ, สพฺพํ คีวาฯ พนฺธิตฺวา พลกฺกาเรน อจฺฉินฺนํ, น คีวาฯ ตตฺถ เจติยสฺส วา สงฺฆสฺส วา สนฺตเกน เจติยสฺส สนฺตกํ รกฺขาเปตุํ วฏฺฏติ, เจติยสฺส สนฺตเกน สงฺฆสฺส สนฺตกํ รกฺขาเปตุํ น วฏฺฏติฯ ยํ ปน เจติยสฺส สนฺตเกน สทฺธิํ สงฺฆสฺส สนฺตกํ ฐปิตํ โหติ, ตํ เจติยสนฺตเก รกฺขาปิเต รกฺขิตเมว โหตีติ เอวํ วฏฺฏติฯ ปกฺขวาเรน อุโปสถาคาราทีนิ รกฺขโตปิ ปมาทวเสน นฏฺฐํ คีวาเยวาติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ภณฺฑปฏิสามนวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๑. กยวิกฺกยสมาปตฺติวินิจฺฉยกถา

๕๗. **กยวิกฺกยสมาปตฺตี**ติ กยวิกฺกยสมาปชฺชนํฯ ‘‘อิมินา อิมํ เทหี’’ติอาทินา (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๙๕) หิ นเยน ปรสฺส กปฺปิยภณฺฑํ คณฺหนฺโต กยํ สมาปชฺชติ, อตฺตโน กปฺปิยภณฺฑํ เทนฺโต วิกฺกยํฯ อยํ ปน กยวิกฺกโย ฐเปตฺวา ปญฺจ สหธมฺมิเก อวเสเสหิ คิหิปพฺพชิเตหิ อนฺตมโส มาตาปิตูหิปิ สทฺธึ น วฏฺฏติฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – วตฺเถน วา วตฺถํ โหตุ, ภตฺเตน วา ภตฺตํ, ยํ กิญฺจิ กปฺปิยํ ‘‘อิมินา อิมํ เทหี’’ติ วทติ, ทุกฺกฏํฯ เอวํ วตฺวา มาตุยาปิ อตฺตโน ภณฺฑํ เทติ, ทุกฺกฏํ, ‘‘อิมินา อิมํ เทหี’’ติ วุตฺโต วา ‘‘อิมํ เทหิ, อิมํ เต ทสฺสามี’’ติ ตํ วตฺวา วา มาตุยาปิ ภณฺฑํ อตฺตนา คณฺหาติ, ทุกฺกฏํ, อตฺตโน ภเณฺฑ ปรหตฺถํ, ปรภเณฺฑ จ อตฺตโน หตฺถํ สมฺปตฺเต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ มาตรํ วา ปน ปิตรํ วา ‘‘อิมํ เทหี’’ติ วทโต วิญฺญตฺติ น โหติ, ‘‘อิมํ คณฺหาหี’’ติ ททโต สทฺธาเทยฺยวินิปาตนํ น โหติฯ อญฺญาตกํ ‘‘อิมํ เทหี’’ติ วทโต วิญฺญตฺติ, ‘‘อิมํ คณฺหาหี’’ติ ททโต สทฺธาเทยฺยวินิปาตนํ, ‘‘อิมินา อิมํ เทหี’’ติ กยวิกฺกยํ อาปชฺชโต นิสฺสคฺคิยํฯ ตสฺมา กปฺปิยภณฺฑํ ปริวตฺตเนฺตน มาตาปิตูหิปิ สทฺธึ กยวิกฺกยํ, อญฺญาตเกหิ สทฺธึ ติโสฺส อาปตฺติโย โมเจเนฺตน ปริวเตฺตตพฺพํฯ

ตตฺรายํ ปริวตฺตนวิธิ – ภิกฺขุสฺส ปาเถยฺยตณฺฑุลา โหนฺติ, โส อนฺตรามเคฺค ภตฺตหตฺถํ ปุริสํ ทิสฺวา ‘‘อมฺหากํ ตณฺฑุลา อตฺถิ, น จ โน อิเมหิ อโตฺถ, ภเตฺตน ปน อโตฺถ’’ติ วทติ, ปุริโส ตณฺฑุเล คเหตฺวา ภตฺตํ เทติ, วฏฺฏติฯ ติโสฺสปิ อาปตฺติโย น โหนฺติ, อนฺตมโส นิมิตฺตกมฺมมตฺตมฺปิ น โหติฯ กสฺมา? มูลสฺส อตฺถิตายฯ โย ปน เอวํ อกตฺวา ‘‘อิมินา อิมํ เทหี’’ติ ปริวเตฺตติ, ยถาวตฺถุกเมวฯ วิฆาสาทํ ทิสฺวา ‘‘อิมํ โอทนํ ภุญฺชิตฺวา รชนํ วา ทารูนิ วา อาหรา’’ติ วทติ, รชนฉลฺลิคณนาย ทารุคณนาย จ นิสฺสคฺคิยานิ โหนฺติฯ ‘‘อิมํ โอทนํ ภุญฺชิตฺวา อิมํ นาม กโรถา’’ติ ทนฺตการาทีหิ สิปฺปิเกหิ ธมฺมกรณาทีสุ ตํ ตํ ปริกฺขารํ กาเรติ, รชเกหิ วา วตฺถํ โธวาเปติ, ยถาวตฺถุกเมวฯ นหาปิเตน เกเส ฉินฺทาเปติ , กมฺมกาเรหิ นวกมฺมํ กาเรติ, ยถาวตฺถุกเมวฯ สเจ ปน ‘‘อิทํ ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา อิทํ กโรถา’’ติ น วทติ, ‘‘อิทํ ภตฺตํ ภุญฺช, ภุโตฺตสิ, ภุญฺชิสฺสสิ, อิทํ นาม กโรหี’’ติ วทติ, วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ กิญฺจาปิ วตฺถโธวเน วา เกสเจฺฉทเน วา ภูมิโสธนาทินวกเมฺม วา ปรภณฺฑํ อตฺตโน หตฺถคตํ นิสฺสชฺชิตพฺพํ นาม นตฺถิ, **มหาอฏฺฐกถายํ** ปน ทฬฺหํ กตฺวา วุตฺตตฺตา น สกฺกา เอตํ ปฏิกฺขิปิตุํ, ตสฺมา ยถา นิสฺสคฺคิยวตฺถุมฺหิ ปริภุเตฺต วา นเฏฺฐ วา ปาจิตฺติยํ เทเสติ, เอวมิธาปิ เทเสตพฺพํฯ

ยํ กิญฺจิ กปฺปิยภณฺฑํ คณฺหิตุกามตาย อคฺฆํ ปุจฺฉิตุํ วฏฺฏติ, ตสฺมา ‘‘อยํ ตว ปโตฺต กึ อคฺฆตี’’ติ ปุจฺฉิเต ‘‘อิทํ นามา’’ติ วทติ, สเจ อตฺตโน กปฺปิยภณฺฑํ มหคฺฆํ โหติ, เอวญฺจ นํ ปฏิวทติ ‘‘อุปาสก มม อิทํ วตฺถุ มหคฺฆํ, ตว ปตฺตํ อญฺญสฺส เทหี’’ติฯ ตํ สุตฺวา อิตโร ‘‘อญฺญํ ถาลกมฺปิ ทสฺสามี’’ติ วทติ, คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ โส ปโตฺต มหโคฺฆ, ภิกฺขุโน วตฺถุ อปฺปคฺฆํ, ปตฺตสามิโก จสฺส อปฺปคฺฆภาวํ น ชานาติ, ปโตฺต น คเหตโพฺพ, ‘‘มม วตฺถุ อปฺปคฺฆ’’นฺติ อาจิกฺขิตพฺพํฯ มหคฺฆภาวํ ญตฺวา วเญฺจตฺวา คณฺหเนฺตปิ หิ ภณฺฑํ อคฺฆาเปตฺวา กาเรตพฺพตํ อาปชฺชติฯ สเจ ปตฺตสามิโก ‘‘โหตุ, ภเนฺต, เสสํ มม ปุญฺญํ ภวิสฺสตี’’ติ เทติ, วฏฺฏติฯ กปฺปิยการกสฺส ปน ‘‘อิมินา อิมํ คเหตฺวา เทหี’’ติ อาจิกฺขิตุํ วฏฺฏติ, ตสฺมา ยสฺส หตฺถโต ภณฺฑํ คณฺหาติ, ตํ ฐเปตฺวา อญฺญํ อนฺตมโส ตสฺส ปุตฺตภาติกมฺปิ กปฺปิยการกํ กตฺวา ‘‘อิมินา อิมํ นาม คเหตฺวา เทหี’’ติ อาจิกฺขติ, โส เจ เฉโก โหติ, ปุนปฺปุนํ อปเนตฺวา วิวทิตฺวา คณฺหาติ, ตุณฺหีภู

เตน ฐาตพฺพํฯ โน เจ เฉโก โหติ, น ชานาติ คเหตุํ, วาณิชโก จ ตํ วเญฺจติ, ‘‘มา คณฺหาหี’’ติ วตฺตพฺพํฯ

‘‘อิทํ ปฏิคฺคหิตํ เตลํ วา สปฺปิ วา อมฺหากํ อตฺถิ, อมฺหากญฺจ อเญฺญน อปฺปฏิคฺคหิตเกน อโตฺถ’’ติ วุเตฺต ปน สเจ โส ตํ คเหตฺวา อญฺญํ เทติ, ปฐมํ อตฺตโน เตลํ น มินาเปตพฺพํฯ กสฺมา? นาฬิยญฺหิ อวสิฏฺฐเตลํ โหติ, ตํ ปจฺฉา มินนฺตสฺส อปฺปฏิคฺคหิตํ ทูเสยฺยฯ อยญฺจ กยวิกฺกโย นาม กปฺปิยภณฺฑวเสน วุโตฺตฯ กปฺปิเยน หิ กปฺปิยํ ปริวเตฺตนฺตสฺส กยวิกฺกยสิกฺขาปเทน นิสฺสคฺคิยํ วุตฺตํ, อกปฺปิเยน ปน อกปฺปิยํ ปริวเตฺตนฺตสฺส, กปฺปิเยน วา อกปฺปิยํ อกปฺปิเยน วา กปฺปิยํ ปริวเตฺตนฺตสฺส รูปิยสํโวหารสิกฺขาปเทน นิสฺสคฺคิยํ, ตสฺมา อุโภสุ วา เอกสฺมิํ วา อกปฺปิเย สติ รูปิยสํโวหาโร นาม โหติฯ

๕๘. รูปิยสํโวหารสฺส จ ครุภาวทีปนตฺถํ อิทํ ปตฺตจตุกฺกํ เวทิตพฺพํฯ โย หิ รูปิยํ อุคฺคณฺหิตฺวา เตน อยพีชํ สมุฎฺฐาเปติ, ตํ โกฏฺฏาเปตฺวา เตน โลเหน ปตฺตํ กาเรติ, อยํ ปโตฺต มหาอกปฺปิโย นาม, น สกฺกา เกนจิ อุปาเยน กปฺปิโย กาตุํฯ สเจปิ ตํ วินาเสตฺวา ถาลกํ กาเรติ, ตมฺปิ อกปฺปิยํฯ วาสิํ กาเรติ, ตาย ฉินฺนทนฺตกฏฺฐมฺปิ อกปฺปิยํฯ พฬิสํ กาเรติ, เตน มาริตา มจฺฉาปิ อกปฺปิยาฯ วาสิํ ตาเปตฺวา อุทกํ วา ขีรํ วา อุณฺหาเปติ, ตมฺปิ อกปฺปิยเมวฯ

โย ปน รูปิยํ อุคฺคณฺหิตฺวา เตน ปตฺตํ กิณาติ, อยมฺปิ ปโตฺต อกปฺปิโยฯ ‘‘ปญฺจนฺนมฺปิ สหธมฺมิกานํ น กปฺปตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ สกฺกา ปน กปฺปิโย กาตุํฯ โส หิ มูเล มูลสามิกานํ, ปเตฺต จ ปตฺตสามิกานํ ทินฺเนน กปฺปิโย โหติ, กปฺปิยภณฺฑํ ทตฺวา คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ

โยปิ รูปิยํ อุคฺคณฺหาเปตฺวา กปฺปิยการเกน สทฺธิํ กมฺมารกุลํ คนฺตฺวา ปตฺตํ ทิสฺวา ‘‘อยํ มยฺหํ รุจฺจตี’’ติ วทติ, กปฺปิยการโก จ ตํ รูปิยํ ทตฺวา กมฺมารํ สญฺญาเปติ, อยมฺปิ ปโตฺต กปฺปิยโวหาเรน คหิโตปิ ทุติยปตฺตสทิโสเยว, มูลสฺส สมฺปฏิจฺฉิตตฺตา อกปฺปิโยฯ กสฺมา เสสานํ น กปฺปตีติ? มูลสฺส อนิสฺสฏฺฐตฺตาฯ

โย ปน รูปิยํ อสมฺปฏิจฺฉิตฺวา ‘‘เถรสฺส ปตฺตํ กิณิตฺวา เทหี’’ติ ปหิตกปฺปิยการเกน สทฺธิํ กมฺมารกุลํ คนฺตฺวา ปตฺตํ ทิสฺวา ‘‘อิเม กหาปเณ คเหตฺวา อิมํ เทหี’’ติ กหาปเณ ทาเปตฺวา คหิโต, อยํ ปโตฺต เอตเสฺสว ภิกฺขุโน น วฏฺฏติ ทุพฺพิจาริตตฺตา, อเญฺญสํ ปน วฏฺฏติ มูลสฺส อสมฺปฏิจฺฉิตตฺตาฯ มหาสุมเตฺถรสฺส กิร อุปชฺฌาโย อนุรุทฺธเตฺถโร นาม อโหสิฯ โส อตฺตโน เอวรูปํ ปตฺตํ สปฺปิสฺส ปูเรตฺวา สงฺฆสฺส นิสฺสชฺชิฯ ติปิฏกจูฬนาคเตฺถรสฺส สทฺธิวิหาริกานํ เอวรูโป ปโตฺต อโหสิฯ ตํ เถโรปิ สปฺปิสฺส ปูเรตฺวา สงฺฆสฺส นิสฺสชฺชาเปสีติฯ อิทํ อกปฺปิยปตฺตจตุกฺกํฯ

สเจ ปน รูปิยํ อสมฺปฏิจฺฉิตฺวา ‘‘เถรสฺส ปตฺตํ กิณิตฺวา เทหี’’ติ ปหิตกปฺปิยการเกน สทฺธิํ กมฺมารกุลํ คนฺตฺวา ปตฺตํ ทิสฺวา ‘‘อยํ มยฺหํ รุจฺจตี’’ติ วา ‘‘อิมาหํ คเหสฺสามี’’ติ วา วทติ, กปฺปิยการโก จ ตํ รูปิยํ ทตฺวา กมฺมารํ สญฺญาเปติ, อยํ ปโตฺต สพฺพกปฺปิโย พุทฺธานมฺปิ ปริโภคารโหฯ อิมํ ปน รูปิยสํโวหารํ กโรเนฺตน ‘‘อิมินา อิมํ คเหตฺวา เทหี’’ติ กปฺปิยการกมฺปิ อาจิกฺขิตุํ น วฏฺฏติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

กยวิกฺกยสมาปตฺติวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๒. รูปิยาทิปฏิคฺคหณวินิจฺฉยกถา

๕๙. **รูปิยาทิปฏิคฺคโห**ติ ชาตรูปาทิปฏิคฺคณฺหนํฯ ตตฺถ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๘๓-๔) ชาตรูปํ รชตํ ชาตรูปมาสโก รชตมาสโกติ จตุพฺพิธํ นิสฺสคฺคิยวตฺถุฯ ตมฺพโลหาทีหิ กโต **โลหมาสโก**ฯ สารทารุนา วา เวฬุเปสิกาย วา อนฺตมโส ตาลปเณฺณนปิ รูปํ ฉินฺทิตฺวา กโต **ทารุมาสโก**ฯ ลาขาย วา นิยฺยาเสน วา รูปํ สมุฏฺฐาเปตฺวา กโต **ชตุมาสโก**ฯ โย โย ยตฺถ ยตฺถ ชนปเท ยทา ยทา โวหารํ คจฺฉติ, อนฺตมโส อฏฺฐิมโยปิ จมฺมมโยปิ รุกฺขผลพีชมโยปิ สมุฏฺฐาปิตรูโปปิ อสมุฏฺฐาปิตรูโปปีติ อยํ สโพฺพปิ รชตมาสเกเนว สงฺคหิโตฯ มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สโงฺข สิลา ปวาฬํ โลหิตโงฺก มสารคลฺลํ สตฺต ธญฺญานิ ทาสิทาสเขตฺตวตฺถุปุปฺผารามผลารามาทโยติ อิทํ ทุกฺกฏวตฺถุฯ ตตฺถ นิสฺสคฺคิยวตฺถุํ อตฺตโน วา สงฺฆคณปุคฺคลเจติยานํ วา อตฺถาย สมฺปฏิจฺฉิตุํ น วฏฺฏติฯ อตฺตโน อตฺถาย สมฺปฏิจฺฉโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ โหติ, เสสานํ อตฺถาย ทุกฺกฏํฯ ทุกฺกฏวตฺถุํ สเพฺพสมฺปิ อตฺถาย สมฺปฏิจฺฉโต ทุกฺกฏเมวฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๓๘-๙) – สเจ โกจิ ชาตรูปรชตํ อาหริตฺวา ‘‘อิทํ สงฺฆสฺส ทมฺมิ, อารามํ วา กโรถ เจติยํ วา โภชนสาลาทีนํ วา อญฺญตร’’นฺติ วทติ, อิทํ สมฺปฏิจฺฉิตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปน ‘‘นยิทํ ภิกฺขูนํ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏตี’’ติ ปฏิกฺขิเตฺต ‘‘วฑฺฒกีนํ วา กมฺมการานํ วา หเตฺถ ภวิสฺสติ , เกวลํ ตุเมฺห สุกตทุกฺกฏํ ชานาถา’’ติ วตฺวา เตสํ หเตฺถ ทตฺวา ปกฺกมติ, วฏฺฏติฯ อถาปิ ‘‘มม มนุสฺสานํ หเตฺถ ภวิสฺสติ, มยฺหเมว วา หเตฺถ ภวิสฺสติ, เกวลํ ตุเมฺห ยํ ยสฺส ทาตพฺพํ, ตทตฺถาย เปเสถา’’ติ วทติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจ ปน สํฆํ วา คณํ วา ปุคฺคลํ วา อนามสิตฺวา ‘‘อิทํ หิรญฺญสุวณฺณํ เจติยสฺส เทม, วิหารสฺส เทม, นวกมฺมสฺส เทมา’’ติ วทนฺติ, ปฏิกฺขิปิตุํ น วฏฺฏติ, ‘‘อิเม อิทํ ภณนฺตี’’ติ กปฺปิยการกานํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ ‘‘เจติยาทีนํ อตฺถาย ตุเมฺห คเหตฺวา ฐเปตฺวา’’ติ วุเตฺต ปน ‘‘อมฺหากํ คเหตุํ น วฏฺฏตี’’ติ ปฏิกฺขิปิตพฺพํฯ

สเจ ปน โกจิ พหุํ หิรญฺญสุวณฺณํ อาเนตฺวา ‘‘อิทํ สํฆสฺส ทมฺมิ, จตฺตาโร ปจฺจเย ปริภุญฺชถา’’ติ วทติ, ตเญฺจ สํโฆ สมฺปฏิจฺฉติ, ปฏิคฺคหเณปิ ปริโภเคปิ อาปตฺติฯ ตตฺร เจโก ภิกฺขุ ‘‘นยิทํ กปฺปตี’’ติ ปฏิกฺขิปติ, อุปาสโก จ ‘‘ยทิน กปฺปติ, มยฺหเมว ภวิสฺสตี’’ติ ตํ อาทาย คจฺฉติฯ โส ภิกฺขุ ‘‘ตยา สํฆสฺส ลาภนฺตราโย กโต’’ติ น เกนจิ กิญฺจิ วตฺตโพฺพฯ โย หิ ตํ โจเทติ, เสฺวว สาปตฺติโก โหติฯ เตน ปเนเกน พหู อนาปตฺติกา กตาฯ สเจ ปน ภิกฺขูหิ ‘‘น วฏฺฏตี’’ติ ปฏิกฺขิเตฺต ‘‘กปฺปิยการกานํ วา หเตฺถ ภวิสฺสติ, มม ปุริสานํ วา มยฺหํ วา หเตฺถ ภวิสฺสติ, เกวลํ ตุเมฺห ปจฺจเย ปริภุญฺชถา’’ติ วทติ, วฏฺฏติฯ

จตุปจฺจยตฺถาย จ ทินฺนํ เยน เยน ปจฺจเยน อโตฺถ โหติ, ตํ ตทตฺถํ อุปเนตพฺพํฯ **จิวรตฺถาย** ทินฺนํ จีวเรเยว อุปเนตพฺพํฯ สเจ จีวเรน ตาทิโส อโตฺถ นตฺถิ, ปิณฺฑปาตาทีหิ สํโฆ กิลมติ, สํฆสุฏฺฐุตาย อปโลเกตฺวา ตทตฺถายปิ อุปเนตพฺพํฯ เอส นโย **ปิณฺฑปาตคิลานปจฺจยตฺถาย** ทิเนฺนปิฯ **เสนาสนตฺถาย** ทินฺนํ ปน เสนาสนสฺส ครุภณฺฑตฺตา เสนาสเนเยว อุปเนตพฺพํฯ สเจ ปน ภิกฺขูสุ เสนาสนํ ฉเฑฺฑตฺวา คเตสุ เสนาสนํ วินสฺสติ, อีทิเส กาเล เสนาสนํ วิสฺสเชฺชตฺวาปิ ภิกฺขูนํ ปริโภโค อนุญฺญาโต, ตสฺมา เสนาสนชคฺคนตฺถํ มูลเจฺฉชฺชํ อกตฺวา ยาปนมตฺตํ ปริภุญฺชิตพฺพํฯ

๖๐. สเจ โกจิ ‘‘มยฺหํ ติสฺสสฺสมฺปาทนกํ มหาตฬากํ อตฺถิ, ตํ สํฆสฺส ทมฺมี’’ติ วทติ, ตเญฺจ สํโฆ สมฺปฏิจฺฉติ, ปฏิคฺคหเณปิ ปริโภเคปิ อาปตฺติเยวฯ โย ปน ตํ ปฏิกฺขิปติ, โส ปุริ

มนเยเนว น เกนจิ กิญฺจิ วตฺตโพฺพฯ โย หิ ตํ โจเทติ, เสฺวว สาปตฺติโก โหติ ฯ เตน ปเนเกน พหู อนาปตฺติกา กตาฯ โย ปน ‘‘ตาทิสํเยว ตฬากํ ทมฺมี’’ติ วตฺวา ภิกฺขูหิ ‘‘น วฏฺฏตี’’ติ ปฏิกฺขิโตฺต วทติ ‘‘อสุกญฺจ อสุกญฺจ สงฺฆสฺส ตฬากํ อตฺถิ, ตํ กถํ วฏฺฏตี’’ติฯ โส วตฺตโพฺพ ‘‘กปฺปิยํ กตฺวา ทินฺนํ ภวิสฺสตี’’ติฯ กถํ ทินฺนํ กปฺปิยํ โหตีติฯ ‘‘จตฺตาโร ปจฺจเย ปริภุญฺชถา’’ติ วตฺวา ทินฺนนฺติฯ โส สเจ ‘‘สาธุ, ภเนฺต จตฺตาโร ปจฺจเย ปริภุญฺชถา’’ติ เทติ, วฏฺฏติฯ อถาปิ ‘‘ตฬากํ คณฺหถา’’ติ วตฺวา ‘‘น วฏฺฏตี’’ติ ปฏิกฺขิโตฺต ‘‘กปฺปิยการโก อตฺถี’’ติ ปุจฺฉิตฺวา ‘‘นตฺถี’’ติ วุเตฺต ‘‘อิทํ อสุโก นาม วิจาเรสฺสติ, อสุกสฺส วา หเตฺถ มยฺหํ วา หเตฺถ ภวิสฺสติ, ส โงฺฆ กปฺปิยภณฺฑํ ปริภุญฺชตู’’ติ วทติ, วฏฺฏติฯ สเจปิ ‘‘น วฏฺฏตี’’ติ ปฏิกฺขิโตฺต ‘‘อุทกํ ปริภุญฺชิสฺสติ, ภณฺฑกํ โธวิสฺสติ, มิคปกฺขิโน ปิวิสฺสนฺตี’’ติ วทติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ อถาปิ ‘‘น วฏฺฏตี’’ติ ปฏิกฺขิโตฺต วทติ ‘‘กปฺปิยสีเสน คณฺหถา’’ติฯ ‘‘สาธุ อุปาสก, สโงฺฆ ปานียํ ปิวิสฺสติ, ภณฺฑกํ โธวิสฺสติ, มิคปกฺขิโน ปิวิสฺสนฺตี’’ติ วตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ อถาปิ ‘‘มม ตฬากํ วา โปกฺขรณิํ วา สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ วุเตฺต ‘‘สาธุ อุปาสก, สโงฺฆ ปานียํ ปิวิสฺสตี’’ติอาทีนิ วตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติเยวฯ

ยทิ ปน ภิกฺขูหิ หตฺถกมฺมํ ยาจิตฺวา สหเตฺถน จ กปฺปิยปถวิํ ขณิตฺวา อุทกปริโภคตฺถาย ตฬากํ การิตํ โหติ, ตเญฺจ นิสฺสาย สสฺสํ นิปฺผาเทตฺวา มนุสฺสา วิหาเร กปฺปิยภณฺฑํ เทนฺติ, วฏฺฏติฯ อถ มนุสฺสา เอว สงฺฆสฺส อุปการตฺถาย สงฺฆิกภูมิํ ขณิตฺวา ตํ นิสฺสาย นิปฺผนฺนสสฺสโต กปฺปิยภณฺฑํ เทนฺติ, เอตมฺปิ วฏฺฏติฯ ‘‘อมฺหากํ เอกํ กปฺปิยการกํ ฐเปถา’’ติ วุเตฺต จ ฐเปตุมฺปิ ลพฺภติฯ อถ เต มนุสฺสา ราชพลินา อุปทฺทุตา ปกฺกมนฺติ, อเญฺญ ปฏิปชฺชนฺติ, น จ ภิกฺขูนํ กิญฺจิ เทนฺติ, อุทกํ วาเรตุํ ลพฺภติ, ตญฺจ โข กสิกมฺมกาเลเยว, น สสฺสกาเลฯ สเจ เต วทนฺติ ‘‘นนุ, ภเนฺต, ปุเพฺพปิ มนุสฺสา อิมํ นิสฺสาย สสฺสํ อกํสู’’ติ, ตโต วตฺตพฺพา ‘‘เต สงฺฆสฺส อิมญฺจ อิมญฺจ อุปการํ อกํสุ, อิทญฺจิทญฺจ กปฺปิยภณฺฑกํ อทํสู’’ติฯ สเจ เต วทนฺติ ‘‘มยมฺปิ ทสฺสามา’’ติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ

สเจ ปน โกจิ อพฺยโตฺต อกปฺปิยโวหาเรน ตฬากํ ปฏิคฺคณฺหาติ วา กาเรติ วา, ตํ ภิกฺขูหิ น ปริภุญฺชิตพฺพํ, ตํ นิสฺสาย ลทฺธกปฺปิยภณฺฑมฺปิ อกปฺปิยเมว ฯ สเจ ภิกฺขูหิ ปริจฺจตฺตภาวํ ญตฺวา สามิโก วา ตสฺส ปุตฺตธีตโร วา อโญฺญ วา โกจิ วํเส อุปฺปโนฺน ปุน กปฺปิยโวหาเรน เทติ, วฏฺฏติฯ ปจฺฉิเนฺน กุลวํเส โย ตสฺส ชนปทสฺส สามิโก, โส อจฺฉินฺทิตฺวา กปฺปิยโวหาเรน ปุน เทติ จิตฺตลปพฺพเต ภิกฺขุนา นีหฏอุทกวาหกํ **อฬนาคราชมเหสี** วิย, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ กปฺปิยโวหาเรปิ อุทกวเสน ปฏิคฺคหิตตฬาเก สุทฺธจิตฺตานํ มตฺติกุทฺธรณปาฬิพนฺธนาทีนิ จ กาตุํ วฏฺฏติฯ ตํ นิสฺสาย ปน สสฺสํ กโรเนฺต ทิสฺวา กปฺปิยการกํ ฐเปตุํ น วฏฺฏติฯ ยทิ เต สยเมว กปฺปิยภณฺฑํ เทนฺติ, คเหตพฺพํฯ โน เจ เทนฺติ, น โจเทตพฺพํฯ ปจฺจยวเสน ปฏิคฺคหิตตฬาเก กปฺปิยการกํ ฐเปตุํ วฏฺฏติ, มตฺติกุทฺธรณปาฬิพนฺธนาทีนิ กาเรตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ กปฺปิยการกา สยเมว กโรนฺติ, วฏฺฏติฯ อพฺยเตฺตน ปน ลชฺชิภิกฺขุนา การาปิเตสุ กิญฺจาปิ ปฏิคฺคหณํ กปฺปิยํ, ภิกฺขุสฺส ปน ปโยคปจฺจยา อุปฺปเนฺนน มิสฺสตฺตา วิสคตปิณฺฑปาโต วิย อกปฺปิยมํสรสมิสฺส โภชนํ วิย จ ทุพฺพินิโภคํ โหติ, สเพฺพสํ อกปฺปิยเมวฯ

๖๑. สเจ ปน อุทกสฺส โอกาโส อตฺถิ, ตฬากสฺส ปาฬิ ถิรา, ‘‘ยถา พหุํ อุทกํ คณฺหาติ, เอวํ กโรหิ, ตีรสมีเป อุทกํ กโรหี’’ติ เอวํ อุทกเมว วิจาเรติ, วฏฺฏติฯ อุทฺธเน อคฺคิํ น ปาเตนฺติ, ‘‘อุทกกมฺมํ ลพฺภตุ อุปาสกา’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติ, ‘‘สสฺสํ กตฺวา อาหรถา’’ติ วตฺตุํ ปน น วฏฺฏติฯ สเจ ปน ตฬาเก อติพหุํ อุทกํ ทิสฺวา ปสฺสโต วา ปิฏฺฐิโต วา มาติกํ นีหราเปติ, วนํ ฉินฺทาเปตฺ

วา เกทาเร การาเปติ, โปราณเกทาเรสุ วา ปกติภาคํ อคฺคเหตฺวา อติเรกํ คณฺหาติ, นวสเสฺส วา อปริจฺฉินฺนภาเค “เอตฺตเก กหาปเณ เทถา”ติ กหาปเณ อุฏฺฐาเปติ, สเพฺพสํ อกปฺปิยํฯ

โย ปน “กสถ วปถา”ติ อวตฺวา “เอตฺตกาย ภูมิยา เอตฺตโก นาม ภาโค”ติ เอวํ ภูมึ วา ปติฏฺฐาเปติ, “เอตฺตเก ภูมิภาเค อเมฺหหิ สสฺสํ กตํ, เอตฺตกํ นาม ภาคํ คณฺหถา”ติ วทเนฺตสุ กสฺสเกสุ ภูมิปฺปมาณคหณตฺถํ รชฺชุยา วา ทเณฺฑน วา มินาติ, ขเล วา ฐตฺวา รกฺขติ, ขลโต วา นีหราเปติ, โกฏฺฐาคาเร วา ปฏิสาเมติ, ตเสฺสว ตํ อกปฺปิยํฯ สเจ กสฺสกา กหาปเณ อาหริตฺวา “อิเม สงฺฆสฺส อาหฏา”ติ วทนฺติ, อญฺญตโร จ ภิกฺขุ “น สโงฺฆ กหาปเณ ขาทตี”ติ สญฺญาย “เอตฺตเกหิ กหาปเณหิ สาฎเก อาหรถ , เอตฺตเกหิ ยาคุอาทีนิ สมฺปาเทถา”ติ วทติ, ยํ เต อาหรนฺติ, ตํ สเพฺพสํ อกปฺปิยํฯ กสฺมา? กหาปณานํ วิจาริตตฺตาฯ สเจ ธญฺญํ อาหริตฺวา “อิทํ สงฺฆสฺส อาหฎ”นฺติ วทนฺติ, อญฺญตโร จ ภิกฺขุ ปุริมนเยเนว “เอตฺตเกหิ วีหีหิ อิทญฺจิทญฺจ อาหรถา”ติ วทติ, ยํ เต อาหรนฺติ, ตํ ตเสฺสว อกปฺปิยํฯ กสฺมา? ธญฺญสฺส วิจาริตตฺตาฯ สเจ ตณฺฑุลํ วา อปรณฺณํ วา อาหริตฺวา “อิทํ สงฺฆสฺส อาหฎ”นฺติ วทนฺติ, อญฺญตโร จ ภิกฺขุ ปุริมนเยเนว “เอตฺตเกหิ ตณฺฑุเลหิ อิทญฺจิทญฺจ อาหรถา”ติ วทติ, ยํ เต อาหรนฺติ, ตํ สเพฺพสํ กปฺปิยํฯ กสฺมา? กปฺปิยานํ ตณฺฑุลาทีนํ วิจาริตตฺตาฯ กยวิกฺกเยปิ อนาปตฺติ กปฺปิยการกสฺส อาจิกฺขิตตฺตาฯ

๖๒. ปุเพฺพ ปน จิตฺตลปพฺพเต เอโก ภิกฺขุ จตุสาลทฺวาเร “อโห วต เสฺว สงฺฆสฺส เอตฺตกปฺปมาเณ ปูเว ปเจยฺยุ”นฺติ อารามิกานํ สญฺญาชนนตฺถํ ภูมิยํ มณฺฑลํ อกาสิฯ ตํ ทิสฺวา เฉโก อารามิโก ตเถว กตฺวา ทุติยทิวเส เภริยา อาโกฏิตาย สนฺนิปติเต สเงฺฆ ปูวํ คเหตฺวา สงฺฆเตฺถรํ อาห – “ภเนฺต, อเมฺหหิ อิโต ปุเพฺพ เนว ปิตูนํ, น ปิตามหานํ เอวรูปํ สุตปุพฺพํ, เอเกน อเยฺยน จตุสาลทฺวาเร ปูวตฺถาย สญฺญา กตา, อิโต ทานิ ปภุติ อยฺยา อตฺตโน อตฺตโน จิตฺตานุรูปํ วทนฺตุ, อมฺหากมฺปิ ผาสุวิหาโร ภวิสฺสตี”ติฯ มหาเถโร ตโตว นิวตฺติ, เอกภิกฺขุนาปิ ปูโว น คหิโตฯ เอวํ ปุเพฺพ ตตฺรุปฺปาทํ น ปริภุญฺชิํสุฯ ตสฺมา –

> สเลฺลขํ อจฺจชเนฺตน, อปฺปมเตฺตน ภิกฺขุนา;
> กปฺปิเยปิ น กาตพฺพา, อามิสตฺถาย โลลตาติฯ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๓๘-๙);

โย จายํ ตฬาเก วุโตฺต, โปกฺขรณีอุทกวาหกมาติกาทีสุปิ เอเสว นโยฯ

๖๓. ปุพฺพณฺณาปรณฺณอุจฺฉุผลาผลาทีนํ วิรุหนฏฺฐานํ ยํ กิญฺจิ เขตฺตํ วา วตฺถุํ วา “ทมฺมี”ติ วุเตฺตปิ “น วฏฺฏตี”ติ ปฏิกฺขิปิตฺวา ตฬาเก วุตฺตนเยเนว ยทา กปฺปิยโวหาเรน “จตุปจฺจยปริโภคตฺถาย ทมฺมี”ติ วทติ, ตทา สมฺปฏิจฺฉิตพฺพํ, “วนํ ทมฺมิ อรญฺญํ ทมฺมี”ติ วุเตฺต ปน วฏฺฏติฯ สเจ มนุสฺสา ภิกฺขูหิ อนาณตฺตาเยว ตตฺถ รุกฺเข ฉินฺทิตฺวา อปรณฺณาทีนิ สมฺปาเทตฺวา ภิกฺขูนํ ภาคํ เทนฺติ, วฏฺฏติ, อเทนฺตา น โจเทตพฺพาฯ สเจ เกนจิเทว อนฺตราเยน เตสุ ปกฺกเนฺตสุ อเญฺญ กโรนฺติ, น จ ภิกฺขูนํ กิญฺจิ เทนฺติ, เต วาเรตพฺพาฯ สเจ วทนฺติ “นนุ, ภเนฺต, ปุเพฺพ มนุสฺสา อิธ สสฺสานิ อกํสู”ติ, ตโต วตฺตพฺพา “เต สงฺฆสฺส อิทญฺจิทญฺจ กปฺปิยภณฺฑํ อทํสู”ติฯ สเจ วทนฺติ “มยมฺปิ ทสฺสามา”ติ, เอวํ วฏฺฏติฯ

กิญฺจิ สสฺสุฏฺฐานกํ ภูมิปฺปเทสํ สนฺธาย “สีมํ เทมา”ติ วทนฺติ, วฏฺฏติฯ สีมปริเจฺฉทนตฺถํ ปน ถมฺภา วา ปาสาณา วา สยํ น ฐเปตพฺพา, ภูมิ นาม อนคฺฆา, อปฺปเกนปิ ปาราชิโก ภเวยฺยฯ อารามิกานํ ปน วตฺตพฺพํ “อิมินา ฐาเนน อมฺหากํ สีมา คตา”ติฯ สเจปิ หิ เต อธิกํ

คณฺหนฺติ, ปริยาเยน กถิตตฺตา อนาปตฺติฯ ยทิ ปน ราชราชมหามตฺตาทโย สยเมว ถเมฺภ ฐปา เปตฺวา “จตฺตาโร ปจฺจเย ปริภุญฺชถา”ติ เทนฺติ, วฏฺฏติเยวฯ

สเจ โกจิ อโนฺตสีมายํ ตฬากํ วา ขณติ, วิหารมเชฺฌน วา มาติกํ เนติ, เจติยงฺคณโพธิ ยงฺคณาทีนิ ทุสฺสนฺติ, วาเรตโพฺพฯ สเจ สโงฺฆ กิญฺจิ ลภิตฺวา อามิสครุกตาย น วาเรติ, เอโก ภิกฺขุ วาเรติ, โสว ภิกฺขุ อิสฺสโรฯ สเจ เอโก ภิกฺขุ น วาเรติ “เนถ ตุเมฺห”ติ, เตสํเยว ปโกฺข โหติฯ สโงฺฆ วาเรติ, สโงฺฆว อิสฺสโรฯ สงฺฆิเกสุ หิ กเมฺมสุ โย ธมฺมกมฺมํ กโรติ, โสว อิสฺสโรฯ สเจ วาริยมาโนปิ กโรติ, เหฏฺฐา คหิตํ ปํสุํ เหฏฺฐา ปกฺขิปิตฺวา, อุปริ คหิตํ ปํสุํ อุปริ ปกฺขิปิตฺวา ปูเรตพฺพาฯ

สเจ โกจิ ยถาชาตเมว อุจฺฉุํ วา อปรณฺณํ วา อลาพุกุมฺภณฺฑาทิกํ วา วลฺลิผลํ ทาตุกา โม “เอตํ สพฺพํ อุจฺฉุเขตฺตํ อปรณฺณวตฺถุํ วลฺลิผลาวาฏํ ทมฺมี”ติ วทติ, สห วตฺถุนา ปรามฏฺฐตฺ ตา น วฏฺฏตีติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปน “อภิลาปมตฺตเมตํ, สามิกานํเยว หิ โส ภูมิภาโค, ตสฺมา วฏฺฏตี”ติ อาหฯ “ทาสํ ทมฺมี”ติ วทติ, น วฏฺฏติฯ “อารามิกํ ทมฺมิ, เวยฺ ยาวจฺจกรํ ทมฺมิ, กปฺปิยการกํ ทมฺมี”ติ วุเตฺต วฏฺฏติฯ สเจ อารามิโก ปุเรภตฺตมฺปิ ปจฺฉาภตฺ ตมฺปิ สงฺฆเสฺสว กมฺมํ กโรติ, สามเณรสฺส วิย สพฺพํ เภสชฺชํ ปฏิชคฺคนมฺปิ ตสฺส กาตพฺพํฯ สเจ ปุเรภตฺตเมว สงฺฆสฺส กมฺมํ กโรติ, ปจฺฉาภตฺตํ อตฺตโน กโรติ, สายํ นิวาโป น ทาตโพฺพฯ เยปิ ปญฺจทิวสวาเรน วา ปกฺขวาเรน วา สงฺฆสฺส กมฺมํ กตฺวา เสสกาเล อตฺตโน กมฺมํ กโรนฺติ, เต สมฺปิ กรณกาเลเยว ภตฺตญฺจ นิวาโป จ ทาตโพฺพฯ สเจ สงฺฆสฺส กมฺมํ นตฺถิ, อตฺตโนเยว กมฺมํ กตฺวา ชีวนฺติ, เต เจ หตฺถกมฺมมูลํ อาเนตฺวา เทนฺติ, คเหตพฺพํฯ โน เจ เทนฺติ, น กิญฺจิ วตฺตพฺพาฯ ยํ กิญฺจิ รชกทาสมฺปิ เปสการทาสมฺปิ อารามิกนาเมน สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ

สเจ “คาโว เทมา”ติ วทนฺติ, “น วฏฺฏตี”ติ ปฏิกฺขิปิตพฺพาฯ อิมา คาโว กุโตติฯ ปญฺจิ เตหิ ปญฺจโครสปริโภคตฺถาย ทินฺนาติฯ “มยมฺปิ ปญฺจโครสปริโภคตฺถาย เทมา”ติ วุเตฺต วฏฺฏนฺติฯ อชิกาทีสุปิ เอเสว นโยฯ “หตฺถึ เทม, อสฺสํ, มหึสํ, กุกฺกุฏํ, สูกรํ เทมา”ติ วทนฺติ, สมฺปฏิจฺฉิตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ เกจิ มนุสฺสา “อโปฺปสฺสุกฺกา, ภเนฺต, ตุเมฺห โหถ, มยํ อิเม คเหตฺ วา ตุมฺหากํ กปฺปิยภณฺฑํ ทสฺสามา”ติ คณฺหนฺติ, วฏฺฏติฯ กุกฺกุฏสูกเร “สุขํ ชีวนฺตู”ติ อรเญฺญ วิสฺสชฺชาเปตุํ วฏฺฏติฯ “อิมํ ตฬากํ, อิมํ เขตฺตํ, อิมํ วตฺถุํ วิหารสฺส เทมา”ติ วุเตฺต ปฏิกฺขิปิตุํ น ลพฺภติฯ

๖๔. สเจ โกจิ ภิกฺขุํ อุทฺทิสฺส ทูเตน หิรญฺญสุวณฺณาทิจีวรเจตาปนฺนํ ปหิเณยฺย “อิมินา จีวรเจตาปเนฺนน จีวรํ เจตาเปตฺวา อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวเรน อจฺฉาเทหี”ติ, โส เจ ทูโต ตํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย “อิทํ โข, ภเนฺต, อายสฺมนฺตํ อุทฺทิสฺส จีวรเจตาปนฺนํ อาภตํ, ปฏิคฺคณฺหตุ อายสฺมา จีวรเจตาปนฺน”นฺติ, เตน ภิกฺขุนา โส ทูโต เอวมสฺส วจนีโย “น โข มยํ, อาวุโส, จีวรเจตาปนฺนํ ปฏิคฺคณฺหาม, จีวรญฺจ โข มยํ ปฏิคฺคณฺหาม กาเลน กปฺปิย”นฺติฯ โส เจ ทูโต ตํ ภิกฺขุํ เอวํ วเทยฺย “อตฺถิ ปนายสฺมโต โกจิ เวยฺยาวจฺจกโร”ติ, จีวรตฺถิเกน ภิกฺ ขุนา เวยฺยาวจฺจกโร นิทฺทิสิตโพฺพ อารามิโก วา อุปาสโก วา “เอโส โข, อาวุโส, ภิกฺขูนํ เวยฺ ยาวจฺจกโร”ติฯ น วตฺตโพฺพ “ตสฺส เทหี”ติ วา “โส วา นิกฺขิปิสฺสติ, โส วา ปริวเตฺตสฺสติ, โส วา เจตาเปสฺสตี”ติ ฯ โส เจ ทูโต ตํ เวยฺยาวจฺจกรํ สญฺญาเปตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ ว เทยฺย “ยํ โข, ภเนฺต, อายสฺมา เวยฺยาวจฺจกรํ นิทฺทิสิ, อาณโตฺต โส มยา, อุปสงฺกมตุ อายสฺ มา กาเลน, จีวเรน ตํ อจฺฉาเทสฺสตี”ติฯ จีวรตฺถิเกน ภิกฺขุนา เวยฺยาวจฺจกโร อุปสงฺกมิตฺวา ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ โจเทตโพฺพ สาเรตโพฺพ “อโตฺถ เม, อาวุโส, จีวเรนา”ติฯ น วตฺตโพฺพ “เทหิ

เม จีวรํ, อาหร เม จีวรํ, ปริวเตฺตหิ เม จีวรํ, เจตาเปหิ เม จีวร’’นฺติฯ สเจ ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ โจทยมาโน สารยมาโน ตํ จีวรํ อภินิปฺผาเทติ, อิจฺเจตํ กุสลํฯ โน เจ อภินิปฺผาเทติ, ตตฺถ คนฺตฺวา จตุกฺขตฺตุํ ปญฺจกฺขตฺตุํ ฉกฺขตฺตุปรมํ ตุณฺหีภูเตน อุทฺทิสฺส ฐาตพฺพํ, น อาสเน นิสีทิตพฺพํ, น อามิสํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, น ธมฺโม ภาสิตพฺโพฯ ‘‘กึ การณา อาคโตสี’’ติ ปุจฺฉิยมาเนน ‘‘ชานาหิ, อาวุโส’’ติ เอตฺตกเมว วตฺตพฺพํฯ

สเจ อาสเน วา นิสีทติ, อามิสํ วา ปฏิคฺคณฺหาติ, ธมฺมํ วา ภาสติ, ฐานํ ภญฺชติฯ สเจ จตุกฺขตฺตุํ โจเทติ, จตุกฺขตฺตุํ ฐาตพฺพํฯ ปญฺจกฺขตฺตุํ โจเทติ, ทฺวิกฺขตฺตุํ ฐาตพฺพํฯ ฉกฺขตฺตุํ โจเทติ, น ฐาตพฺพํฯ เอกาย หิ โจทนาย ฐานทฺวยํ ภญฺชติฯ ยถา ฉกฺขตฺตุํ โจเทตฺวา น ฐาตพฺพํ, เอวํ ทฺวาทสกฺขตฺตุํ ฐตฺวา น โจเทตพฺพํฯ ตสฺมา สเจ โจเทติเยว น ติฏฺฐติ, ฉ โจทนา ลพฺภนฺติฯ สเจ ติฏฺฐติเยว น โจเทติ, ทฺวาทส ฐานานิ ลพฺภนฺติฯ สเจ โจเทติปิ ติฏฺฐติปิ, เอกาย โจทนาย เทฺว ฐานานิ หาเปตพฺพานิฯ ตตฺถ โย เอกทิวสเมว ปุนปฺปุนํ คนฺตฺวา ฉกฺขตฺตุํ โจเทติ, สกึเยว วา คนฺตฺวา ‘‘อโตฺถ เม, อาวุโส, จีวเรนา’’ติ ฉกฺขตฺตุํ วทติ, ตตฺถ เอกทิวสเมว ปุนปฺปุนํ คนฺตฺวา ทฺวาทสกฺขตฺตุํ ติฏฺฐติ, สกิเมว วา คนฺตฺวา ตตฺร ตตฺร ฐาเน ติฏฺฐติ, โสปิ สพฺพโจทนาโย สพฺพฏฺฐานานิ จ ภญฺชติ, โก ปน วาโท นานาทิวเสสุฯ ตโต เจ อุตฺตริ วายมมาโน ตํ จีวรํ อภินิปฺผาเทติ, ปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ โน เจ สโกฺกติ ตํ อภินิปฺผาเทตุํ, ยโต ราชโต ราชมหามตฺตโต วา อสฺส ภิกฺขุโน ตํ จีวรเจตาปนฺนํ อานีตํ, ตสฺส สนฺติกํ สามํ วา คนฺตพฺพํ, ทูโต วา ปาเหตโพฺพ ‘‘ยํ โข ตุเมฺห อายสฺมโนฺต ภิกฺขุํ อุทฺทิสฺส จีวรเจตาปนฺนํ ปหิณิตฺถ, น ตํ ตสฺส ภิกฺขุโน กิญฺจิ อตฺถํ อนุโภติ, ยุญฺชนฺตายสฺมโนฺต สกํ, มา ตุมฺหากํ สนฺตกํ วินสฺสตู’’ติฯ อยํ ตตฺถ สามีจิฯ โย ปน เนว สามํ คจฺฉติ, น ทูตํ ปาเหติ, วตฺตเภเท ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ

๖๕. กึ ปน (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๓๘-๙) สพฺพกปฺปิยการเกสุ เอวํ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ? น ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ อยญฺหิ กปฺปิยการโก นาม สเงฺขปโต ทุวิโธ นิทฺทิโฏฺฐ อนิทฺทิโฏฺฐ จฯ ตตฺถ นิทฺทิโฏฺฐ ทุวิโธ ภิกฺขุนา นิทฺทิโฏฺฐ ทูเตน นิทฺทิโฏฺฐติฯ อนิทฺทิโฏฺฐปิ ทุวิโธ มุขเววฏิกกปฺปิยการโก ปรมฺมุขกปฺปิยการโกติฯ เตสุ ภิกฺขุนา นิทฺทิโฏฺฐ สมฺมุขาสมฺมุขวเสน จตุพฺพิโธ โหติ, ตถา ทูเตน นิทฺทิโฏฺฐปิฯ กถํ? อิเธกโจฺจ ภิกฺขุสฺส จีวรตฺถาย ทูเตน อกปฺปิยวตฺถุํ ปหิณติ, ทูโต ตํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา ‘‘อิทํ, ภเนฺต, อิตฺถนฺนาเมน ตุมฺหากํ จีวรตฺถาย ปหิตํ, คณฺหถา’’นฺติ วทติ, ภิกฺขุ ‘‘นยิทํ กปฺปตี’’ติ ปฏิกฺขิปติ, ทูโต ‘‘อตฺถิ ปน เต, ภเนฺต, เวยฺยาวจฺจกโร’’ติ ปุจฺฉติ, ปุญฺญตฺถิเกหิ จ อุปาสเกหิ ‘‘ภิกฺขูนํ เวยฺยาวจฺจํ กโรถา’’ติ อาณตฺตา วา, ภิกฺขูนํ วา สนฺทิฏฺฐสมฺภตฺตา เกจิ เวยฺยาวจฺจกรา โหนฺติ, เตสํ อญฺญตโร ตสฺมึ ขเณ ภิกฺขุสฺส สนฺติเก นิสิโนฺน โหติ, ภิกฺขุ ตํ นิทฺทิสติ ‘‘อยํ ภิกฺขูนํ เวยฺยาวจฺจกโร’’ติ, ทูโต ตสฺส หเตฺถ อกปฺปิยวตฺถุํ ทตฺวา ‘‘เถรสฺส จีวรํ กิณิตฺวา เทหี’’ติ คจฺฉติ, อยํ ภิกฺขุนา สมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐฯ

โน เจ ภิกฺขุสฺส สนฺติเก นิสิโนฺน โหติ, อปิจ โข ภิกฺขุ นิทฺทิสติ ‘‘อสุกสฺมึ นาม คาเม อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขูนํ เวยฺยาวจฺจกโร’’ติ, โส คนฺตฺวา ตสฺส หเตฺถ อกปฺปิยวตฺถุํ ทตฺวา ‘‘เถรสฺส จีวรํ กิณิตฺวา ทเทยฺยาสี’’ติ อาคนฺตฺวา ภิกฺขุสฺส อาโรเจตฺวา คจฺฉติ, อยเมโก ภิกฺขุนา อสมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐฯ

น เหว โข โส ทูโต อตฺตนา อาคนฺตฺวา อาโรเจติ, อปิจ โข อญฺญํ ปหิณติ ‘‘ทินฺนํ มยา, ภเนฺต, ตสฺส หเตฺถ จีวรเจตาปนฺนํ, ตุเมฺห จีวรํ คเณฺหยฺยาถา’’ติ, อยํ ทุติโย ภิกฺขุนา อสมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐฯ

น เหว โข อญฺญํ ปหิณติ, อปิจ คจฺฉนฺโต ภิกฺขุํ วทติ ‘‘อหํ ตสฺส หตฺถ จีวรเจตาปนฺนํ ทสฺสามิ, ตุเมฺห จีวรํ คเณฺหยฺยาถา’’ติ, อยํ ตติโย ภิกฺขุนา อสมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐติ เอวํ เอโก สมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐ ตโย อสมฺมุขานิทฺทิฏฺฐาติ อิเม จตฺตาโร ภิกฺขุนา นิทฺทิฏฺฐเวยฺยาวจฺจกรา นามฯ เอเตสุ อิธ วุตฺตนเยเนว ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

อปโร ภิกฺขุ ปุริมนเยเนว ทูเตน ปุจฺฉิโต นตฺถิตาย วา อวิจาเรตุกามตาย วา ‘‘นตฺถมฺหากํ กปฺปิยการโก’’ติ วทติ, ตสฺมิํ ขเณ โกจิ มนุสฺโส อาคจฺฉติ, ทูโต ตสฺส หตฺถ อกปฺปิยวตฺถุํ ทตฺวา ‘‘อิมสฺส หตฺถโต จีวรํ คเณฺหยฺยาถา’’ติ วตฺวา คจฺฉติ, อยํ ทูเตน สมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐติ เอวํ เอโก สมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐฯ

อปโร ทูโต คามํ ปวิสิตฺวา อตฺตนา อภิรุจิตสฺส กสฺสจิ หตฺถ อกปฺปิยวตฺถุํ ทตฺวา ปุริมนเยเนว อาคนฺตฺวา วา อาโรเจติ, อญฺญํ วา ปหิณติ ‘‘อหํ อสุกสฺส นาม หตฺถ จีวรเจตาปนฺนํ ทสฺสามิ, ตุเมฺห จีวรํ คเณฺหยฺยาถา’’ติ วตฺวา วา คจฺฉติ, อยํ ตติโย ทูเตน อสมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐติ เอวํ เอโก สมฺมุขานิทฺทิโฏฺฐ ตโย อสมฺมุขานิทฺทิฏฺฐาติ อิเม จตฺตาโร ทูเตน นิทฺทิฏฺฐเวยฺยาวจฺจกรา นามฯ เอเตสุ เมณฺฑกสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ วุตฺตเญฺหตํ –

‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, มนุสฺสา สทฺธา ปสนฺนา, เต กปฺปิยการกานํ หตฺถ หิรญฺญํ อุปนิกฺขิปนฺติ ‘อิมินา ยํ อยฺยสฺส กปฺปิยํ, ตํ เทถา’ติฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ยํ ตโต กปฺปิยํ, ตํ สาทิตุํ, น เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, ‘เกนจิ ปริยาเยน ชาตรูปรชตํ สาทิตพฺพํ ปริเยสิตพฺพ’นฺติ วทามี’’ติ (มหาว. ๒๙๙)ฯ

เอตฺถ โจทนาย ปริมาณํ นตฺถิ, มูลํ อสาทิยนฺเตน สหสฺสกฺขตฺตุมฺปิ โจทนาย วา ฐาเนน วา กปฺปิยภณฺฑํ สาทิตุํ วฏฺฏติฯ โน เจ เทติ, อญฺญํ กปฺปิยการกํ ฐเปตฺวาปิ อาหราเปตพฺพํฯ สเจ อิจฺฉติ, มูลสามิกานมฺปิ กเถตพฺพํฯ โน เจ อิจฺฉติ, น กเถตพฺพํฯ

อปโร ภิกฺขุ ปุริมนเยเนว ทูเตน ปุจฺฉิโต ‘‘นตฺถมฺหากํ กปฺปิยการโก’’ติ วทติ, ตทโญฺญ สมีเป ฐิโต สุตฺวา ‘‘อาหร โภ, อหํ อยฺยสฺส จีวรํ เจตาเปตฺวา ทสฺสามี’’ติ วทติฯ ทูโต ‘‘หนฺท โภ ทเทยฺยาสี’’ติ ตสฺส หตฺถ ทตฺวา ภิกฺขุสฺส อนาโรเจตฺวาว คจฺฉติ, อยํ มุขเววฏิกกปฺปิยการโกฯ อปโร ภิกฺขุโน อุปฏฺฐากสฺส วา อญฺญสฺส วา หตฺถ อกปฺปิยวตฺถุํ ทตฺวา ‘‘เถรสฺส จีวรํ ทเทยฺยาสี’’ติ เอตฺตาว ปกฺกมติ, อยํ ปรมฺมุขากปฺปิยการโกติ อิเม เทฺว อนิทฺทิฏฺฐกปฺปิยการกา นามฯ เอเตสุ อญฺญาตกอปฺปวาริเตสุ วิย ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ สเจ สยเมว จีวรํ อาเนตฺวา ททนฺติ, คเหตพฺพํฯ โน เจ, น กิญฺจิ วตฺตพฺพาฯ ยถา จ ทูตสฺส หตฺถ จีวรตฺถาย อกปฺปิยวตฺถุมฺหิ เปสิเต วินิจฺฉโย วุโตฺต, เอวํ ปิณฺฑปาตาทีนมฺปิ อตฺถาย เปสิเต สยํ อาคนฺตฺวา ทียมาเน จ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

๖๖. อุปนิกฺขิตฺตสาทิยเน ปน อยํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๘๓-๔) – กิญฺจิ อกปฺปิยวตฺถุํ ปาทมูเล ฐเปตฺวา ‘‘อิทํ อยฺยสฺส โหตู’’ติ วุเตฺต สเจปิ จิเตฺตน สาทิยติ, คณฺหิตุกาโม โหติ, กาเยน วา วาจาย วา ‘‘นยิทํ กปฺปตี’’ติ ปฏิกฺขิปติ, อนาปตฺติ ฯ กายวาจาหิ วา อปฺปฏิกฺขิปิตฺวาปิ สุทฺธจิโตฺต หุตฺวา ‘‘นยิทํ อมฺหากํ กปฺปตี’’ติ น สาทิยติ, อนาปตฺติเยวฯ ตีสุ ทฺวาเรสุ หิ เยน เกนจิ ปฏิกฺขิตฺตํ ปฏิกฺขิตฺตเมว โหติฯ สเจ ปน กายวาจาหิ อปฺปฏิกฺขิปิตฺวา จิเตฺตน อธิวาเสติ, กายวาจาหิ กตฺตพฺพสฺส ปฏิเกฺขปสฺส อกรณโต อกิริยสมุฏฺฐานํ กายทฺวาเร จ วจีทฺวาเร จ อาปตฺตึ อาปชฺชติ, มโนทฺวาเร ปน อาปตฺติ นาม นตฺถิฯ

เอโก สตํ วา สหสฺสํ วา ปาทมูเล ฐเปติ ‘‘ตุยฺหิทํ โหตู’’ติ, ภิกฺขุ ‘‘นยิทํ กปฺปตี’’ติ ปฏิกฺขิปติ, อุปาสโก ‘‘ปริจฺจตฺตํ มยา ตุมฺหาก’’นฺติ คโต, อโญฺญ ตตฺถ อาคนฺตฺวา ปุจฺฉติ ‘‘กึ, ภนฺเต, อิท’’นฺติ, ยํ เตน จ อตฺตนา จ วุตฺตํ, ตํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ โส เจ วทติ ‘‘โคปยิสฺสามหํ, ภนฺเต, คุตฺตฏฺฐานํ ทเสฺสถา’’ติ, สตฺตภูมิกมฺปิ ปาสาทํ อภิรุหิตฺวา ‘‘อิทํ คุตฺตฏฺฐาน’’นฺติ อาจิกฺขิตพฺพํ, ‘‘อิธ นิกฺขิปาหี’’ติ น วตฺตพฺพํฯ เอตฺตาวตา กปฺปิยญฺจ อกปฺปิยญฺจ นิสฺสาย ฐิตํ โหติ, ทฺวารํ ปิทหิตฺวา รกฺขเนฺตน วสิตพฺพํฯ สเจ กิญฺจิ วิกฺกายิกภณฺฑํ ปตฺตํ วา จีวรํ วา คเหตฺวา อาคจฺฉติ, ‘‘อิทํ คเหสฺสถ, ภนฺเต’’ติ วุเตฺต ‘‘อุปาสก, อตฺถิ อมฺหากํ อิมินา อโตฺถ, วตฺถุ จ เอวรูปํ นาม สํวิชฺชติ, กปฺปิยการโก นตฺถี’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ โส วทติ ‘‘อหํ กปฺปิยการโก ภวิสฺสามิ, ทฺวารํ วิวริตฺวา เทถา’’ติ, ทฺวารํ วิวริตฺวา ‘‘อิมสฺมึ โอกาเส ฐปิต’’นฺติ วตฺตพฺพํ, ‘‘อิทํ คณฺหา’’ติ น วตฺตพฺพํฯ เอวมฺปิ กปฺปิยญฺจ อกปฺปิยญฺจ นิสฺสาย ฐิตเมว โหติฯ โส เจ ตํ คเหตฺวา ตสฺส กปฺปิยภณฺฑํ เทติ, วฏฺฏติฯ สเจ อธิกํ คณฺหาติ, ‘‘น มยํ ตว ภณฺฑํ คณฺหาม, นิกฺขมาหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ

๖๗. เยน ปน ชาตรูปาทิจตุพฺพิธํ นิสฺสคฺคิยวตฺถุ ปฏิคฺคหิตํ, เตน กึ กาตพฺพนฺติ? สงฺฆมเชฺฌ นิสฺสชฺชิตพฺพํฯ กถํ? เตน ภิกฺขุนา (ปารา. ๕๘๔) สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา วุฑฺฒานํ ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย ‘‘อหํ, ภนฺเต, รูปิยํ ปฏิคฺคเหสึ, อิทํ เม นิสฺสคฺคิยํ, อิมาหํ นิสฺสชฺชามี’’ติ นิสฺสชฺชิตฺวา อาปตฺติ เทเสตพฺพาฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน อาปตฺติ ปฏิคฺคเหตพฺพาฯ สเจ ตตฺถ อาคจฺฉติ อารามิโก วา อุปาสโก วา, โส วตฺตโพฺพ ‘‘อาวุโส, อิทํ ชานาหี’’ติฯ สเจ โส ภณติ ‘‘อิมินา กึ อาหริสฺสามี’’ติ, น วตฺตโพฺพ ‘‘อิมํ วา อิมํ วา อาหรา’’ติ, กปฺปิยํ อาจิกฺขิตพฺพํ สปฺปึ วา เตลํ วา มธุํ วา ผาณิตํ วาฯ อาจิกฺขเนฺตน จ ‘‘อิมินา สปฺปึ วา เตลํ วา มธุํ วา ผาณิตํ วา อาหรา’’ติ น วตฺตพฺพํ, ‘‘อิทญฺจิทญฺจ สงฺฆสฺส กปฺปิย’’นฺติ เอตฺตกเมว วตฺตพฺพํฯ สเจ โส เตน ปริวเตฺตตฺวา กปฺปิยํ อาหรติ, รูปิยปฏิคฺคาหกํ ฐเปตฺวา สเพฺพเหว ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํ, รูปิยปฏิคฺคาหเกน ภาโค น คเหตโพฺพฯ

อเญฺญสํ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๘๓-๔) ภิกฺขูนํ วา อารามิกานํ วา ปตฺตภาคมฺปิ ลภิตฺวา ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏติ, อนฺตมโส มกฺกฏาทีหิ ตโต หริตฺวา อรเญฺญ ฐปิตํ วา เตสํ หตฺถโต คฬิตํ วา ติรจฺฉานปฏิคฺคหิตมฺปิ ปํสุกูลมฺปิ น วฏฺฏติเยวฯ ตโต อาหเฏน ผาณิเตน เสนาสนธูปนมฺปิ น วฏฺฏติฯ สปฺปินา วา เตเลน วา ปทีปํ กตฺวา ทีปาโลเก นิปชฺชิตุํ, กสิณปริกมฺมํ กาตุํ, โปตฺถกมฺปิ วาเจตุํ น วฏฺฏติฯ เตลมธุผาณิเตหิ ปน สรีเร วณํ มเกฺขตุํ น วฏฺฏติเยวฯ เตน วตฺถุนา มญฺจปีฐาทีนิ วา คณฺหนฺติ, อุโปสถาคารํ วา โภชนสาลํ วา กโรนฺติ, ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ ฉายาปิ เคหปริเจฺฉเทน ฐิตาว น วฏฺฏติ, ปริเจฺฉทาติกฺกนฺตา อาคนฺตุกตฺตา วฏฺฏติฯ ตํ วตฺถุํ วิสฺสเชฺชตฺวา กเตน มเคฺคนปิ เสตุนาปิ นาวายปิ อุฬุเมฺปนาปิ คนฺตุํ น วฏฺฏติฯ เตน วตฺถุนา ขณาปิตาย โปกฺขรณิยา อุพฺภิโททกํ ปาตุํ วา ปริภุญฺชิตุํ วา น วฏฺฏติฯ อโนฺต อุทเก ปน อสติ อญฺญํ อาคนฺตุกํ อุทกํ วา วโสฺสทกํ วา ปวิฏฺฐํ วฏฺฏติฯ กีตาย เยน สทฺธึ กีตา, ตํ อาคนฺตุกมฺปิ น วฏฺฏติฯ ตํ วตฺถุํ อุปนิเกฺขปํ ฐเปตฺวา สโงฺฆ ปจฺจเย ปริภุญฺชติ, เตปิ ปจฺจยา ตสฺส น วฏฺฏนฺติฯ อาราโม คหิโต โหติ, โสปิ ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ ยทิ ภูมิปิ พีชมฺปิ อกปฺปิยํ, เนว ภูมึ, น ผลํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ภูมึเยว กิณิตฺวา อญฺญานิ พีชานิ โรปิตานิ, ผลํ วฏฺฏติฯ อถ พีชานิ กิณิตฺวา กปฺปิยภูมิยํ โรปิตานิ, ผลํ น วฏฺฏติ, ภูมิยํ นิสีทิตุํ วา นิปชฺชิตุํ วา วฏฺฏติฯ

สเจ ปน ตตฺถ อาคโต กปฺปิยการโก ตํ ปริวเตฺตตฺวา สงฺฆสฺส กปฺปิยํ สปฺปิเตลาทึ อาหริตุํ น ชานาติ, โส วตฺตโพฺพ ‘‘อาวุโส, อิมํ ฉเฑฺฑหี’’ติฯ สเจ โส ฉเฑฺฑติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ

ฉเฑฑติ, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ รูปิยฉฑฺฑโก สมฺมนฺนิตพฺโพ โย น ฉนฺทาคตึ ค เจฺฉยฺย, น โทสาคตึ คเจฺฉยฺย, น โมหาคตึ คเจฺฉยฺย, น ภยาคตึ คเจฺฉยฺย, ฉฑฺฑิ ตาฉฑฺฑิตญฺจ ชาเนยฺยฯ เอวญฺจ ปน สมฺมนฺนิตพฺโพ, ปฐมํ ภิกฺขุ ยาจิตพฺโพ, ยาจิตฺวา พฺยเตฺ ตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตพฺโพ –

> ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ รูปิย ฉฑฺฑกํ สมฺมเนฺนยฺย, เอสา ญตฺติฯ สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ รูปิยฉฑฺฑกํ สมฺมนฺนติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน รูปิยฉฑฺฑกสฺส สมฺมุติ , โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ สมฺมโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ รูปิยฉฑฺฑโก, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ (ปารา. ๕๘๕)ฯ

๖๘. เตน สมฺมเตน (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๘๕) ภิกฺขุนา นิมิตฺตํ อกตฺวา อกฺขีนิ นิมีเลตฺวา นทิยา วา ปปาเต วา วนคหเน วา คูถํ วิย อนเปกฺเขน ปติโตกาสํ อสมนฺนาหเนฺตน ฉเฑฺฑตพฺพํฯ สเจ นิมิตฺตํ กตฺวา ปาเตติ, ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ เอวํ ชิคุจฺฉิตเพฺพปิ รูปิเย ภควา ปริยาเยน ภิกฺขูนํ ปริโภคํ อาจิกฺขิฯ รูปิยปฏิคฺคาหกสฺส ปน เกนจิ ปริยาเยน ตโต อุปฺ ปนฺนปจฺจยปริโภโค น วฏฺฏติฯ ยถา จายํ เอตสฺส น วฏฺฏติ, เอวํ อสนฺตสมฺภาวนาย วา กุลทู สกกเมฺมน วา กุหนาทีหิ วาอุปฺปนฺนปจฺจยา เนว ตสฺส, น อญฺญสฺส วฏฺฏนฺติ, ธเมฺมน สเมน อุปฺปนฺนาปิ อปจฺจเวกฺขิตฺวา ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏนฺติฯ จตฺตาโร หิ ปริโภคา – เถยฺยปริโภโค อิณ ปริโภโค ทายชฺชปริโภโค สามิปริโภโคติฯ ตตฺถ สงฺฆมเชฺฌปิ นิสีทิตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส ทุสฺ สีลสฺส ปริโภโค **เถยฺยปริโภโค** นามฯ สีลวโต อปจฺจเวกฺขิตปริโภโค **อิณปริโภโค** นามฯ ตสฺมา จีวรํ ปริโภเค ปริโภเค ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, ปิณฺฑปาโต อาโลเป อาโลเป , ตถา อส โกฺกเนฺตน ปุเรภตฺตปจฺฉาภตฺตปุริมยามมชฺฌิมยามปจฺฉิมยาเมสุฯ สจสฺส อปจฺจเวกฺขโต อรุ โณ อุคฺคจฺฉติ, อิณปริโภคฏฺฐาเน ติฏฺฐติฯ เสนาสนมฺปิ ปริโภเค ปริโภเค ปจฺจเวกฺขิตพฺพํฯ เภสชฺชสฺส ปฏิคฺคหเณปิ ปริโภเคปิ สติปจฺจยตา วฏฺฏติ, เอวํ สเนฺตปิ ปฏิคฺคหเณ สตึ กตฺวา ปริโภเค อกโรนฺตเสฺสว อาปตฺติ, ปฏิคฺคหเณ ปน สตึ อกตฺวา ปริโภเค กโรนฺตสฺส อนาปตฺติฯ จตุพฺพิธา หิ สุทฺธิ – เทสนาสุทฺธิ สํวรสุทฺธิ ปริเยฏฺฐิสุทฺธิ ปจฺจเวกฺขณสุทฺธีติฯ

ตตฺถ **เทสนาสุทฺธิ** นาม ปาติโมกฺขสํวรสีลํฯ ตญฺหิ เทสนาย สุชฺฌนโต ‘‘เทสนา สุทฺธี’’ติ วุจฺจติฯ **สํวรสุทฺธิ** นาม อินฺทฺริยสํวรสีลํฯ ตญฺหิ ‘‘น ปุเนวํ กริสฺสามี’’ติ จิตฺตาธิฏฺฐาน สํวเรเนว สุชฺฌนโต ‘‘สํวรสุทฺธี’’ติ วุจฺจติฯ **ปริเยฏฺฐิสุทฺธิ** นาม อาชีวปาริสุทฺธิสีลํฯ ตญฺหิ อเนสนํ ปหาย ธเมฺมน สเมน ปจฺจเย อุปฺปาเทนฺตสฺส ปริเยสนาย สุทฺธตฺตา ‘‘ปริเยฏฺฐิ สุทฺธี’’ติ วุจฺจติฯ **ปจฺจเวกฺขณสุทฺธิ** นาม ปจฺจยปริโภคสนฺนิสฺสิตสีลํฯ ตญฺหิ ‘‘ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรํ ปฏิเสวามี’’ติอาทินา (ม. นิ. ๑.๒๓; อ. นิ. ๖.๕๘) นเยน วุเตฺตน ปจฺจเวกฺขเณน สุชฺฌนโต ‘‘ปจฺจเวกฺขณสุทฺธี’’ติ วุจฺจติ, เตน วุตฺตํ ‘‘ปฏิคฺคหเณ ปน สตึ อกตฺวา ปริโภเค ก โรนฺตสฺส อนาปตฺตี’’ติฯ

สตฺตนฺนํ เสกฺขานํ ปจฺจยปริโภโค **ทายชฺชปริโภโค** นามฯ เต หิ ภควโต ปุตฺตา, ตสฺมา ปิตุสนฺตกานํ ปจฺจยานํ ทายาทา หุตฺวา เต ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺติฯ กึ ปน เต ภควโต ปจฺจเย ปริ ภุญฺชนฺติ, คิหีนํ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตีติ? คิหีหิ ทินฺนาปิ ภควตา อนุญฺญาตตฺตา ภควโต สนฺตกา โหนฺติ, ตสฺมา ภควโต ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตีติ เวทิตพฺพํฯ **ธมฺมทายาทสุตฺต** (ม. นิ. ๑.๒๙ อา ทโย) เญฺจตฺถ สาธกํฯ ขีณาสวานํ ปริโภโค **สามิปริโภโค** นามฯ เต หิ ตณฺหาย ทาสพฺยํ อตี

ตตฺตา สามิโน หุตฺวา ปริภุญฺชนฺติฯ อิติ อิเมสุ ปริโภเคสุ สามิปริโภโค จ ทายชฺชปริโภโค จ สเพฺพสมฺปิ วฏฺฏติ, อิณปริโภโค น วฏฺฏติ, เถยฺยปริโภเค กถาเยว นตฺถิฯ

อปเรปิ จตฺตาโร ปริโภคา – ลชฺชิปริโภโค อลชฺชิปริโภโค ธมฺมิยปริโภโค อธมฺมิยปริโภโคติฯ ตตฺถ อลชฺชิโน ลชฺชินา สทฺธึ ปริโภโค วฏฺฏติ, อาปตฺติยา น กาเรตโพฺพฯ ลชฺชิโน อลชฺชินา สทฺธึ ยาว น ชานาติ, ตาว วฏฺฏติฯ อาทิโต ปฏฺฐาย หิ อลชฺชี นาม นตฺถิ, ตสฺมา ยทาสฺส อลชฺชิภาวํ ชานาติ, ตทา วตฺตโพฺพ ‘‘ตุเมฺห กายทฺวาเร วจีทฺวาเร จ วีติกฺกมํ กโรถ, ตํ อปฺปติรูปํ, มา เอวมกตฺถา’’ติฯ สเจ อนาทิยิตฺวา กโรติเยว, ยทิ เตน สทฺธึ ปริโภคํ กโรติ, โสปิ อลชฺชีเยว โหติฯ โยปิ อตฺตโน ภารภูเตน อลชฺชินา สทฺธึ ปริโภคํ กโรติ, โสปิ นิวาเรตโพฺพฯ สเจ น โอรมติ, อยมฺปิ อลชฺชีเยว โหติฯ เอวํ เอโก อลชฺชี อลชฺชิสตมฺปิ กโรติฯ อลชฺชิโน ปน อลชฺชินาว สทฺธึ ปริโภเค อาปตฺติ นาม นตฺถิฯ ลชฺชิโน ลชฺชินา สทฺธึ ปริโภโค ทฺวินฺนํ ขตฺติยกุมารานํ สุวณฺณปาติยํ โภชนสทิโสฯ ธมฺมิยาธมฺมิยปริโภโค ปจฺจยวเสเนว เวทิตโพฺพฯ ตตฺถ สเจ ปุคฺคโลปิ อลชฺชี, ปิณฺฑปาโตปิ อธมฺมิโย, อุโภ เชคุจฺฉาฯ ปุคฺคโล อลชฺชี, ปิณฺฑปาโต ธมฺมิโย, ปุคฺคลํ ชิคุจฺฉิตฺวา ปิณฺฑปาโต น คเหตโพฺพฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘ทุสฺสีโล สงฺฆโต อุทฺเทสภตฺตาทีนิ ลภิตฺวา สงฺฆเสฺสว เทติ, เอตานิ ยถาทานเมว คหิตตฺตา วฏฺฏนฺตี’’ติ วุตฺตํฯ ปุคฺคโล ลชฺชี, ปิณฺฑปาโต อธมฺมิโย, ปิณฺฑปาโต เชคุโจฺฉ น คเหตโพฺพฯ ปุคฺคโล ลชฺชี, ปิณฺฑปาโตปิ ธมฺมิโย, วฏฺฏติฯ

อปเร เทฺว ปคฺคหา เทฺว จ ปริโภคา – ลชฺชิปคฺคโห อลชฺชิปคฺคโห, ธมฺมปริโภโค อามิสปริโภโคติฯ ตตฺถ อลชฺชิโน ลชฺชึ ปคฺคเหตุํ วฏฺฏติ, น โส อาปตฺติยา กาเรตโพฺพ ฯ สเจ ปน ลชฺชี อลชฺชึ ปคฺคณฺหาติ, อนุโมทนาย อเชฺฌสติ, ธมฺมกถาย อเชฺฌสติ, กุเลสุ อุปตฺถเมฺภติ, อิตโรปิ ‘‘อมฺหากํ อาจริโย อีทิโส จ อีทิโส จา’’ติ ตสฺส ปริสติ วณฺณํ ภาสติ, อยํ สาสนํ โอสกฺกาเปติ อนฺตรธาเปตีติ เวทิตโพฺพฯ ธมฺมปริโภคอามิสปริโภเคสุ ปน ยตฺถ อามิสปริโภโค วฏฺฏติ, ธมฺมปริโภโคปิ ตตฺถ วฏฺฏติฯ โย ปน โกฏฺฐิยํ ฐิโต, คโนฺถ ตสฺส ปุคฺคลสฺส อจฺจเยน นสฺสิสฺสติ, ตํ ธมฺมานุคฺคเหน อุคฺคณฺหิตุํ วฏฺฏตีติ วุตฺตํฯ ตตฺริทํ วตฺถุ – มหาภเย กิร เอกเสฺสว ภิกฺขุโน มหานิเทฺทโส ปคุโณ อโหสิฯ อถ จตุนิกายิกติสฺสเตฺถรสฺส อุปชฺฌาโย มหาติปิฏกเตฺถโร นาม มหารกฺขิตเตฺถรํ อาห ‘‘อาวุโส มหารกฺขิต, เอตสฺส สนฺติเก มหานิเทฺทสํ คณฺหาหี’’ติฯ ‘‘ปาโป กิรายํ, ภเนฺต, น คณฺหามี’’ติฯ ‘‘คณฺหาวุโส, อหํ เต สนฺติเก นิสีทิสฺสามี’’ติฯ ‘‘สาธุ, ภเนฺต, ตุเมฺหสุ นิสินฺเนสุ คณฺหิสฺสามี’’ติ ปฏฺฐเปตฺวา รตฺตินฺทิวํ นิรนฺตรํ ปริยาปุณโนฺต โอสานทิวเส เหฏฺฐามเญฺจ อิตฺถึ ทิสฺวา ‘‘ภเนฺต, สุตํเยว เม ปุเพฺพ, สจาหํ เอวํ ชาเนยฺยํ, น อีทิสสฺส สนฺติเก ธมฺมํ ปริยาปุเณยฺย’’นฺติ อาหฯ ตสฺส ปน สนฺติเก พหู มหาเถรา อุคฺคณฺหิตฺวา มหานิเทฺทสํ ปติฏฺฐาเปสุนฺติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

รูปิยาทิปฏิคฺคหณวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๓. ทานลกฺขณาทิวินิจฺฉยกถา

๖๙. **ทานวิสฺสาสคฺคาเหหิ ลาภสฺส ปริณามน**นฺติ เอตฺถ ตาว **ทาน**นฺติ อตฺตโน สนฺตกสฺส จีวราทิปริกฺขารสฺส สทฺธิวิหาริกาทีสุ ยสฺส กสฺสจิ ทานํฯ ตตฺริทํ ทานลกฺขณํ – ‘‘อิทํ ตุยฺหํ เทมิ ททามิ ทชฺชามิ โอโณเชมิ ปริจฺจชามิ วิสฺสชฺชามี’’ติ วา ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส เทมิ…เป.… วิสฺสชฺชามี’’ติ วา วทติ, สมฺมุขาปิ ปรมฺมุขาปิ ทินฺนํเยว โหติฯ ‘‘ตุยฺหํ คณฺหาหี’’ติ วุตฺเต ‘‘มยฺหํ คณฺหามี’’ติ วทติ, สุทินฺนํ สุคฺคหิตญฺจฯ ‘‘ตว สนฺตกํ กโรหิ, ตว สนฺตกํ โหตุ, ตว สนฺตกํ โหตี’’ติ วุตฺเต ‘‘มม สนฺตกํ กโรมิ, มม สนฺตกํ โหตุ, มม สนฺตกํ กริสฺสามี’’ติ วทติ, ทุทินฺนํ ทุคฺคหิตญฺจฯ เนว ทาตา ทาตุํ ชานาติ, น อิตโร คเหตุํ, สเจ ปน ‘‘ตว สนฺตกํ กโรหี’’ติ วุตฺเต ‘‘สาธุ, ภนฺเต, มยฺหํ คณฺหามี’’ติ คณฺหาติ, สุคฺคหิตํฯ สเจ ปน เอโก ‘‘อิทํ จีวรํ คณฺหาหี’’ติ วทติ, อิตโร ‘‘น คณฺหามี’’ติ วทติ, ปุน โส ‘‘ทินฺนํ มยา ตุยฺหํ, คณฺหาหี’’ติ วทติ, อิตโรปิ ‘‘น มยฺหํ อิมินา อตฺโถ’’ติ วทติ, ตโต ปุริโมปิ ‘‘มยา ทินฺน’’นฺติ ทสาหํ อติกฺกาเมติ, ปจฺฉิโมปิ ‘‘มยา ปฏิกฺขิตฺต’’นฺติ, กสฺส อาปตฺตีติ? น กสฺสจิฯ ยสฺส ปน รุจฺจติ, เตน อธิฏฺฐหิตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส เทหี’’ติ ทินฺนํ ยาว ปรสฺส หตฺถํ น ปาปุณาติ, ตาว โย ปหิณติ, ตเสฺสว สนฺตกํ, ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมี’’ติ ทินฺนํ ปน ยสฺส ปหียติ, ตสฺส สนฺตกํฯ ตสฺมา ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘‘อิทํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหี’’ติฯ โส อนฺตรามคฺเค โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํฯ ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํฯ

ภิกฺขุ (มหาว. ๓๗๘-๓๗๙) ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหี’’ติฯ โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘‘โย ปหิณติ, โส กาลกโต’’ติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, สฺวาธิฏฺฐิตํฯ ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหี’’ติฯ โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘‘ยสฺส ปหียติ, โส กาลกโต’’ติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, ทฺวาธิฏฺฐิตํฯ โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหี’’ติฯ โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘‘อุโภ กาลกตา’’ติ, โย ปหิณติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, สฺวาธิฏฺฐิตํฯ ยสฺส ปหียติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, ทฺวาธิฏฺฐิตํฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมี’’ติฯ โส อนฺตรามคฺเค โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํฯ ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมี’’ติฯ โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘‘โย ปหิณติ, โส กาลกโต’’ติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, ทฺวาธิฏฺฐิตํฯ ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมี’’ติฯ โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘‘ยสฺส ปหียติ, โส กาลกโต’’ติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, สฺวาธิฏฺฐิตํฯ โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมี’’ติฯ โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘‘อุโภ กาลกตา’’ติฯ โย ปหิณติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, ทฺวาธิฏฺฐิตํฯ ยสฺส ปหียติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, สฺวาธิฏฺฐิตํฯ

ปริจฺจชิตฺวา ทินฺนํ ปุน เกนจิ การเณน กุปิโต อาหราเปตุํ น ลภติฯ อตฺตนา ทินฺนมฺปิ หิ จีวรํ สกสญฺญาย อจฺฉินฺทโต นิสฺสคฺคิยํ, อญฺญํ ปริกฺขารํ อนฺตมโส สูจิมฺปิ อจฺฉินฺทโต ทุกฺกฏํฯ สเจ ปน ‘‘ภนฺเต, ตุมฺหากํ อิทํ สารุปฺป’’นฺติ สยเมว เทติ, คเหตุํ วฏฺฏติฯ อถ ปน ‘‘อาวุโส, มยํ ตุยฺหํ ‘วตฺตปฏิวตฺตํ กริสฺสติ, อมฺหากํ สนฺติเก อุปชฺฌํ คณฺหิสฺสติ, ธมฺมํ ปริยาปุณิสฺสตี’ติ จีวรํ อทมฺหา, โส ทานิ ตฺวํ น วตฺตํ กโรสิ, น อุปชฺฌํ คณฺหาสิ, น ธมฺมํ ปริยาปุณาสี’’ติ เอวมาทีนิ วุ

โตฺต ‘‘ภเนฺต, จีวรตฺถาย มเญฺญ ภณถ, อิทํ โว จีวร’’นฺติ เทติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ ทิสาปกฺกมนฺตํ วา ปน ทหรํ ‘‘นิวเตฺตถ น’’นฺติ ภณติ, โส น นิวตฺตติ, จีวเร คเหตฺวา นิรุนฺธถาติ, เอวเญฺจ นิวตฺตติ, สาธุฯ สเจ ‘‘ปตฺตจีวรตฺถาย มเญฺญ ตุเมฺห ภณถ, คณฺหถ น’’นฺติ เทติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ วิพฺภมนฺตํ วา ทิสฺวา ‘‘มยํ ตุยฺหํ ‘วตฺตํ กริสฺสตี’ติ ปตฺตจีวรํ อทมฺหา, โส ทานิ ตฺวํ วิพฺภมิตฺวา จรสี’’ติ วทติ, อิตโร ‘‘คณฺหถ ตุมฺหากํ ปตฺตจีวร’’นฺติ เทติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ ‘‘มม สนฺติเก อุปชฺฌํ คณฺหนฺตเสฺสว เทมิ, อญฺญตฺถ คณฺหนฺตสฺส น เทมิ, วตฺตํ กโรนฺตเสฺสว เทมิ, อกโรนฺตสฺส น เทมิ, ธมฺมํ ปริยาปุณนฺตเสฺสว เทมิ, อปริยาปุณนฺตสฺส น เทมิ, อวิพฺภมนฺตเสฺสว เทมิ, วิพฺภมนฺตสฺส น เทมี’’ติ เอวํ ปน ทาตุํ น วฏฺฏติ, ททโต ทุกฺกฏํ, อาหราเปตุํ ปน วฏฺฏติ, วิสฺสเชฺชตฺวา ทินฺนํ อจฺฉินฺทิตฺวา คณฺหโนฺต ภณฺฑเคฺฆน กาเรตโพฺพฯ อยํ ตาว ทาเน วินิจฺฉโยฯ

๗๐. **วิสฺสาสคฺคาหลกฺขณํ** ปน อิมินา สุเตฺตน ชานิตพฺพํ –

> ‘‘อนฺชานามิ , ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคตสฺส วิสฺสาสํ คเหตุํ สนฺทิโฎฺฐ จ โหติ, สมฺภโตฺต จ, อาลปิโต จ, ชีวติ จ, คหิเต จ อตฺตมโน โหตี’’ติ (มหาว. ๓๕๖)ฯ

ตตฺถ (ปารา. อฎฺฐ. ๑.๑๓๑) **สนฺทิโฎฺฐ**ติ ทิฎฺฐมตฺตกมิโตฺตฯ **สมฺภโตฺต**ติ ทฬฺหมิโตฺตฯ **อาลปิโต**ติ ‘‘มม สนฺตกํ ยํ อิจฺฉสิ, ตํ คเณฺหยฺยาสิ, อาปุจฺฉิตฺวา คหเณ การณํ นตฺถี’’ติ วุโตฺตฯ **ชีวตี**ติ อนุฎฺฐานเสยฺยาย สยิโตปิ ยาวชีวิตินฺทฺริยุปเจฺฉทํ น ปาปุณาติฯ **คหิเต จ อตฺตมโน**ติ คหิเต ตุฎฺฐจิโตฺต โหติฯ ‘‘เอวรูปสฺส สนฺตกํ คหิเต เม อตฺตมโน ภวิสฺสตี’’ติ ชานเนฺตน คเหตุํ วฏฺฏติฯ อนวเสสปริยาทานวเสน เจตานิ ปญฺจงฺคานิ วุตฺตานิ, วิสฺสาสคฺคาโห ปน ตีหิ อเงฺคหิ รุหติ สนฺทิโฎฺฐ, ชีวติ, คหิเต อตฺตมโน, สมฺภโตฺต, ชีวติ, คหิเต อตฺตมโน, อาลปิโต, ชีวติ, คหิเต อตฺตมโนติฯ โย ปน น ชีวติ, น จ คหิเต อตฺตมโน โหติ, ตสฺส สนฺตกํ วิสฺสาสคฺคาเหน คหิตมฺปิ ปุน ทาตพฺพํฯ ททมาเนน จ มตกธนํ ตาว เย ตสฺส ธเน อิสฺสรา คหฎฺฐา วา ปพฺพชิตา วา, เตสํ ทาตพฺพํฯ อนตฺตมนสฺส สนฺตกํ ตเสฺสว ทาตพฺพํ, โย ปน ปฐมํเยว ‘‘สุฎฺฐุ กตํ ตยา มม สนฺตกํ คณฺหเนฺตนา’’ติ วจีเภเทน วา จิตฺตุปฺปาทมเตฺตน วา อนุโมทิตฺวา ปจฺฉา เกนจิ การเณน กุปิโต, ปจฺจาหราเปตุํ น ลภติ, โยปิ อทาตุกาโม, จิเตฺตน ปน อธิวาเสติ, น กิญฺจิ วทติ, โสปิ ปุน ปจฺจาหราเปตุํ น ลภติฯ โย ปน ‘‘มยา ตุมฺหากํ สนฺตกํ คหิตํ วา ปริภุตฺตํ วา’’ติ วุเตฺต ‘‘คหิตํ วา โหตุ ปริภุตฺตํ วา, มยา ปน ตํ เกนจิเทว กรณีเยน ฐปิตํ, ตํ ปากติกํ กาตุํ วฎฺฎตี’’ติ วทติ, อยํ ปจฺจาหราเปตุํ ลภติฯ อยํ วิสฺสาสคฺคาเห วินิจฺฉโยฯ

๗๑. **ลาภสฺส ปริณามน**นฺติ อิทํ ปน อเญฺญสํ อตฺถาย ปริณตลาภสฺส อตฺตโน อญฺญสฺส วา ปริณามนํ สนฺธาย วุตฺตํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฎฺฐ. ๒.๖๕๙-๖๖๐) – สงฺฆสฺส ปริณตํ สหธมฺมิกานํ วา คิหีนํ วา อนฺตมโส มาตุสนฺตกมฺปิ ‘‘อิทํ มยฺหํ เทหี’’ติ สงฺฆสฺส ปริณตภาวํ ญตฺวา อตฺตโน ปริณาเมตฺวา คณฺหนฺตสฺส นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ, ‘‘อิมสฺส ภิกฺขุโน เทหี’’ติ เอวํ อญฺญสฺส ปริณาเมนฺตสฺส สุทฺธิกปาจิตฺติยํฯ ตสฺมา โยปิ วสฺสิกสาฎิกสมเย มาตุฆเรปิ สงฺฆสฺส ปริณตํ วสฺสิกสาฎิกํ ญตฺวา อตฺตโน ปริณาเมติ, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ, ปรสฺส ปริณาเมติ, สุทฺธิกปาจิตฺติยํฯ มนุสฺสา ‘‘สงฺฆภตฺตํ กริสฺสามา’’ติ สปฺปิเตลาทีนิ อาหรนฺติ, คิลาโน เจปิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปริณตภาวํ ญตฺวา กิญฺจิ ยาจติ, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยเมวฯ สเจ ปน โส ‘‘ตุมฺหากํ สปฺปิอาทีนิ อาภตานิ อตฺถี’’ติ ปุจฺฉิตฺวา ‘‘อาม, อตฺถี’’ติ วุเตฺต ‘‘มยฺหมฺปิ เทถา’’ติ วทติ, วฏฺฏติฯ อถาปิ นํ กุกฺกุจฺจายนฺตํ อุปาสกา วทนฺติ ‘‘สโงฺฆปิ อเมฺหหิ ทินฺนเมว ลภติ, คณฺหถ, ภเนฺต’’ติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ

เอกสฺมึ วิหาเร สงฺฆสฺส ปริณตํ อญฺญวิหารํ อุทฺทิสิตฺวา ‘‘อสุกสฺมึ นาม วิหาเร สงฺฆสฺส เทถา’’ติ ปริณาเมติ, ‘‘กึ สงฺฆสฺส ทาเนน, เจติยสฺส ปูชํ กโรถา’’ติ เอวํ เจติยสฺส วา ปริณาเมติ, ทุกฺกฏํฯ เจติยสฺส ปริณตํ อญฺญเจติยสฺส วา สงฺฆสฺส วา คณสฺส วา ปุคฺคลสฺส วา ปริณาเมติ, ทุกฺกฏเมวฯ นิยเมตฺวา อญฺญเจติยสฺส อตฺถาย โรปิตมาลาวจฺฉโต อญฺญเจติยมฺหิ ปุปฺผมฺปิ อาโรเปตุํ น วฏฺฏติ, เอกสฺส เจติยสฺส ปน ฉตฺตํ วา ปฏากํ วา อาโรเปตฺวา ฐิตํ ทิสฺวา เสสํ อญฺญเจติยสฺส ทาเปตุํ วฏฺฏติฯ อนฺตมโส สุนขสฺสปิ ปริณตํ ‘‘อิมสฺส สุนขสฺส มา เทหิ, เอตสฺส เทหี’’ติ เอวํ อญฺญปุคฺคลสฺส ปริณาเมติ, ทุกฺกฏํฯ สเจ ปน ทายกา ‘‘มยํ สงฺฆภตฺตํ กาตุกามา, เจติยปูชํ กาตุกามา, เอกสฺส ภิกฺขุโน ปริกฺขารํ ทาตุกามา, ตุมฺหากํ รุจิยา ทสฺสาม, ภณถ กตฺถ เทมา’’ติ วทนฺติ, เอวํ วุตฺเต เตน ภิกฺขุนา ‘‘ยตฺถ อิจฺฉถ, ตตฺถ เทถา’’ติ วตฺตพฺพาฯ สเจ ปน เกวลํ ‘‘กตฺถ เทมา’’ติ ปุจฺฉนฺติ, ‘‘ยตฺถ ตุมฺหากํ เทยฺยธมฺโม ปริโภคํ วา ลเภยฺย, ปฏิสงฺขารํ วา ลเภยฺย, จิรฏฺฐิติโก วา อสฺส, ยตฺถ วา ปน ตุมฺหากํ จิตฺตํ ปสีทติ, ตตฺถ เทถา’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ทานลกฺขณาทิวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๔. ปถวีขณนวินิจฺฉยกถา

๗๒. **ปถวี**ติ เทฺว ปถวี ชาตา จ ปถวี อชาตา จ ปถวีติฯ ตตฺถ **ชาตา** นาม **ปถวี** สุทฺธปํสุกา สุทฺธมตฺติกา อปฺปปาสาณา อปฺปสกฺขรา อปฺปกฐลา อปฺปมรุมฺพา อปฺปวาลุกา เยภุเยฺยนปํสุกา เยภุเยฺยนมตฺติกา, อทฑฺฒาปิ วุจฺจติ ‘‘ชาตา ปถวี’’ติฯ โยปิ ปํสุปุโญฺช วา มตฺติกาปุโญฺช วา อติเรกจาตุมาสํ โอวโฎฺฐ, โสปิ วุจฺจติ ‘‘ชาตา ปถวี’’ติฯ **อชาตา** นาม **ปถวี** สุทฺธปาสาณา สุทฺธสกฺขรา สุทฺธกฐลา สุทฺธมรุมฺพา สุทฺธวาลุกา อปฺปปํสุกา อปฺปมตฺติกา เยภุเยฺยนปาสาณา เยภุเยฺยนสกฺขรา เยภุเยฺยนกฐลา เยภุเยฺยนมรุมฺพา เยภุเยฺยนวาลุกา, ทฑฺฒาปิ วุจฺจติ ‘‘อชาตา ปถวี’’ติฯ โยปิ ปํสุปุโญฺช วา มตฺติกาปุโญฺช วา โอมกจาตุมาสํ โอวโฎฺฐ, โสปิ วุจฺจติ ‘‘อชาตา ปถวี’’ติ (ปาจิ. ๘๔-๘๖)ฯ

ตตฺถ ชาตปถวึ ขณนฺตสฺส ขณาเปนฺตสฺส วา ปาจิตฺติยํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปาจิ. อฎฺฐ. ๘๖) – สเจ สยํ ขณติ, ปหาเร ปหาเร ปาจิตฺติยํฯ สเจ อญฺญํ อาณาเปติ, สกึ อาณตฺโต สเจปิ สกลทิวสํ ขณติ, อาณาปกสฺส เอกเมว ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน กุสีโต โหติ, ปุนปฺปุนํ อาณาเปตโพฺพ, ตํ อาณาเปตฺวา ขณาเปนฺตสฺส วาจาย วาจาย ปาจิตฺติยํฯ สเจ ‘‘โปกฺขรณึ ขณาหี’’ติ วทติ, วฎฺฎติฯ ขตาเยว หิ โปกฺขรณี นาม โหติฯ ตสฺมา อยํ กปฺปิยโวหาโรฯ เอส นโย ‘‘วาปึ ตฬากํ อาวาฎํ ขณา’’ติอาทีสุปิฯ ‘‘อิมํ โอกาสํ ขณ, อิมสฺมึ โอกาเส โปกฺขรณึ ขณา’’ติ วตฺตุํ ปน น วฎฺฎติฯ ‘‘กนฺทํ ขณ, มูลํ ขณา’’ติ อนิยเมตฺวา วตฺตุํ วฎฺฎติ, ‘‘อิมํ วลฺลึ ขณ, อิมสฺมึ โอกาเส กนฺทํ วา มูลํ วา ขณา’’ติ วตฺตุํ น วฎฺฎติฯ

๗๓. โปกฺขรณึ โสเธเนฺตหิ โย กุเฎหิ อุสฺสิญฺจิตุํ สกฺกา โหติ ตนุกกทฺทโม, ตํ อปเนตุํ วฎฺฎติ, พหโล น วฎฺฎติฯ อาตเปน สุกฺขกทฺทโม ผลติ, ตตฺร โย เหฎฺฐา ปถวิยา อสมฺพโนฺธ, ตเมว อปเนตุํ วฎฺฎติฯ อุทเกน คตฎฺฐาเน อุทกปปฺปฎโก นาม โหติ, วาตปหาเรน จลติ, ตํ อปเนตุํ วฎฺฎติฯ โปกฺขรณีอาทีนํ ตฎํ ภิชฺชิตฺวา อุทกสามนฺตา ปตติฯ สเจ โอมกจาตุมาสํ โอวฎฺฐํ, ฉินฺทิตุํ ภินฺทิตุํ วา วฎฺฎติ, จาตุมาสโต อุทฺธํ น วฎฺฎติฯ สเจ ปน อุทเกเยว ปตติ, เทเวน อติเรกจาตุมาสํ โอวเฎฺฐปิ อุทเกเยว อุทกสฺส ปติตตฺตา วฎฺฎติฯ

ปาสาณปิฎฺฐิยํ โสณฺฑึ ขณนฺติ, สเจ ตตฺถ ปฐมเมว สุขุมรชํ ปตติ, ตํ เทเวน โอวฎฺฐํ โหติ, จาตุมาสจฺจเยน อกปฺปิยปถวีสงฺขฺยํ คจฺฉติฯ อุทเก ปริยาทิเนฺน โสณฺฑึ โสเธเนฺตหิ วิโกเปตุํ น วฎฺฎติฯ สเจ ปฐมเมว อุทเกน ปูรติ, ปจฺฉา รชํ ปตติ, ตํ วิโกเปตุํ วฎฺฎติฯ ตตฺถ หิ เทเว วสฺสเนฺตปิ อุทเกเยว อุทกํ ปตติฯ ปิฎฺฐิปาสาเณ สุขุมรชํ โหติ, เทเว ผุสายเนฺต อลฺลียติ, ตมฺปิ จาตุมาสจฺจเยน วิโกเปตุํ น วฎฺฎติฯ อกตปพฺภาเร วมฺมิโก อุฎฺฐิโต โหติ, ยถาสุขํ วิโกเปตุํ วฎฺฎติฯ สเจ อโพฺภกาเส อุฎฺฐหติ, โอมกจาตุมาสํ โอวโฎฺฐเยว วฎฺฎติฯ รุกฺขาทีสุ อารุฬฺหอุปจิกมตฺติกายมฺปิ เอเสว นโยฯ คณฺฑุปฺปาทคูถมูสิกุกฺกรโคกณฺฎกาทีสุปิ เอเสว นโยฯ โคกณฺฎโก นาม คาวีนํ ขุรจฺฉิเนฺนกทฺทโม วุจฺจติฯ สเจ ปน เหฎฺฐิมตเลน ภูมิสมฺพโนฺธ โหติ, เอกทิวสมฺปิ น วฎฺฎติฯ กสิตฎฺฐาเน นงฺคลจฺฉิเนฺนมตฺติกาปิณฺฑํ คณฺหนฺตสฺส เอเสว นโยฯ

ปุราณเสนาสนํ โหติ อจฺฉทนํ วา วินฎฺฐจฺฉทนํ วา อติเรกจาตุมาสํ โอวฎฺฐํ ชาตปถวีสงฺขฺยเมว คจฺฉติ, ตโต อวเสสํ ฉทนิฎฺฐกํ วา โคปานสีอาทิกํ อุปกรณํ วา ‘‘อิฎฺฐกํ คณฺหามิ, โคปานสึ ภิตฺติปาทํ ปทรตฺถรณํ ปาสาทตฺถมฺภํ คณฺหามี’’ติ สญฺญาย คณฺหิตุํ วฎฺฎติ, เตน สทฺธึ มตฺติกา ปตติ, อนาปตฺติ, ภิตฺติมตฺติกํ คณฺหนฺตสฺส ปน อาปตฺติฯ สเจ ยา ยา อตินฺตา, ตํ ตํ คณฺหาติ, อนาปตฺติฯ อโนฺตเคเห มตฺติกาปุโญฺช โหติ, ตสฺมึ เอกทิวสํ โอวเฎฺฐ เคหํ ฉา

เทนฺติฯ สเจ สโพฺพ ติโนฺต, จาตุมาสจฺจเยน ชาตปถวีเยวฯ อถสฺส อุปริภาโคเยว ติโนฺต, อ โนฺต อติโนฺต, ยตฺตกํ ตินฺตํ, ตํ กปฺปิยการเกหิ กปฺปิยโวหาเรน อปนาเมตฺวา เสสํ ยถาสุขํ วฬเญฺชตุํ วฏฺฏติ อุทเกน เตมิตตฺตาฯ เอกาพทฺธาเยว หิ ชาตปถวี โหติ, น อิตราติฯ อโพฺภ กาเส มตฺติกาปากาโร โหติ, อติเรกจาตุมาสํ โอวโฏฺฐ ชาตปถวีสงฺขฺยํ คจฺฉติ, ตตฺถ ลคฺคปํสุํ ปน อลฺลหเตฺถน ฉุปิตฺวา คเหตุํ วฏฺฏติฯ สเจ อิฏฺฐกปากาโร โหติ, เยภุเยฺยนกฐลฏฺฐาเน ติฏฺฐ ติ, ยถาสุขํ วิโกเปตุํ วฏฺฏติฯ อโพฺภกาเส ฐิตมณฺฑปตฺถมฺภํ อิโต จิโต จ สญฺจาเลตฺวา ปถวิํ วิ โกเปเนฺตน คเหตุํ น วฏฺฏติ, อุชุกเมว อุทฺธริตุํ วฏฺฏติฯ อญฺญมฺปิ สุกฺขรุกฺขํ สุกฺขขาณุกํ วา คณฺหนฺตสฺส เอเสว นโยฯ

๗๔. นวกมฺมตฺถํ ถมฺภํ วา ปาสาณํ วา รุกฺขํ วา ทณฺฑเกหิ อุจฺจาเลตฺวา ปวเฏฺฏนฺตา คจฺฉนฺติ , ตตฺถ ชาตปถวี ภิชฺชติ, สเจ สุทฺธจิตฺตา ปวเฏฺฏนฺติ, อนาปตฺติฯ อถ ปน เตน อปเท เสน ปถวิํ ภินฺทิตุกามาเยว โหนฺติ, อาปตฺติฯ สาขาทีนิ กฑฺฒนฺตานมฺปิ ปถวิยํ ทารูนิ ผาเลนฺ ตานมฺปิ เอเสว นโยฯ ปถวิยํ อฏฺฐิสูจิกณฺฏกาทีสุปิ ยํ กิญฺจิ อาโกเฏตุํ วา ปเวเสตุํ วา น วฏฺฏ ติ, ‘‘ปสฺสาวธาราย เวเคน ปถวิํ ภินฺทิสฺสามี’’ติ เอวํ ปสฺสาวมฺปิ กาตุํ น วฏฺฏติฯ กโรนฺตสฺส ภิชฺชติ, อาปตฺติ, ‘‘วิสมภูมิํ สมํ กริสฺสามี’’ติ สมฺมชฺชนิยา ฆํสิตุมฺปิ น วฏฺฏติฯ วตฺตสีเสเนว หิ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ เกจิ กตฺตรยฏฺฐิยา ภูมิํ โกเฏฺฏนฺติ, ปาทงฺคุฏฺฐเกน วิลิขนฺติ, ‘‘จงฺกมิตฏฺฐานํ ท เสฺสสฺสามา’’ติ ปุนปฺปุนํ ภูมิํ ภินฺทนฺตา จงฺกมนฺติ, สพฺพํ น วฏฺฏติ, วีริยสมฺปคฺคหตฺถํ ปน สมณ ธมฺมํ กโรเนฺตน สุทฺธจิเตฺตน จงฺกมิตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘หตฺถํ โธวิสฺสามา’’ติ ปถวิยํ ฆํสนฺติ, น วฏฺฏติ, อฆํสเนฺตน ปน อลฺลหตฺถํ ปถวิยํ ฐเปตฺวา รชํ คเหตุํ วฏฺฏติฯ

เกจิ กณฺฑุกจฺฉุอาทีหิ อาพาธิกา ฉินฺนตฏาทีสุ องฺคปจฺจงฺคานิ ฆํสนฺติ, น วฏฺฏติฯ ชาต ปถวิํ ทหติ วา ทหาเปติ วา, ปาจิตฺติยํ, อนฺตมโส ปตฺตมฺปิ ปจโนฺต ยตฺตเกสุ ฐาเนสุ อคฺคิํ เทติ วา ทาเปติ วา, ตตฺตกานิ ปาจิตฺติยานิ, ตสฺมา ปตฺตํ ปจเนฺตนปิ ปุเพฺพ ปกฺกฏฺฐาเนเยว ปจิต โพฺพฯ อทฑฺฒาย ปถวิยา อคฺคิํ ฐเปตุํ น วฏฺฏติ, ปตฺตปจนกปาลสฺส ปน อุปริ อคฺคิํ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ ทารูนํ อุปริ ฐเปติ, โส อคฺคิ ตานิ ทหโนฺต คนฺตฺวา ปถวิํ ทหติ, น วฏฺฏติฯ อิฏฺฐกกปา ลาทีสุปิ เอเสว นโยฯ ตตฺราปิ หิ อิฏฺฐกาทีนํเยว อุปริ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ กสฺมา? เตสํ อนุปาทาน ตฺตาฯ น หิ ตานิ อคฺคิสฺส อุปาทานสงฺขฺยํ คจฺฉนฺติ, สุกฺขขาณุสุกฺขรุกฺขาทีสุปิ อคฺคิํ ทาตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปน ‘‘ปถวิํ อปฺปตฺตเมว นิพฺพาเปตฺวา คมิสฺสามี’’ติ เทติ, วฏฺฏติฯ ปจฺฉา นิพฺพา เปตุํ น สโกฺกติ, อวิสยตฺตา อนาปตฺติฯ ติณุกฺกํ คเหตฺวา คจฺฉโนฺต หเตฺถ ฑยฺหมาเน ภูมิยํ ปา เตติ, อนาปตฺติฯ ปติตฏฺฐาเนเยว อุปาทานํ ทตฺวา อคฺคิํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ทฑฺฒปถวิยา จ ยตฺตกํ ฐานํ อุสฺมาย อนุคตํ, สพฺพํ วิโกเปตุํ วฏฺฏติฯ

โย ปน อชานนโก ภิกฺขุ อรณิสหิเตน อคฺคิํ นิพฺพเตฺตตฺวา หเตฺถน อุกฺขิปิตฺวา ‘‘กิํ กโร มี’’ติ วทติ, ‘‘ชาเลหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ ‘‘หโตฺถ ฑยฺหตี’’ติ วทติ, ‘‘ยถา น ฑยฺหติ, ตถา กโร หี’’ติ วตฺตโพฺพฯ ‘‘ภูมิยํ ปาเตหี’’ติ ปน น วตฺตโพฺพฯ สเจ หเตฺถ ฑยฺหมาเน ปาเตติ, ‘‘ปถวิํ ทหิสฺสามี’’ติ อปาติตตฺตา อนาปตฺติ, ปติตฏฺฐาเน ปน อคฺคิํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อิมสฺส ถมฺภสฺส อาวาฏํ ชาน, มหามตฺติกํ ชาน, ถุสมตฺติกํ ชาน, มหามตฺติกํ เทหิ, ถุสมตฺติกํ เทหิ, มตฺติกํ อาหร, ปํสุํ อาหร, มตฺติกาย อโตฺถ, ปํสุนา อโตฺถ , อิมสฺส ถมฺภสฺส อาวาฏํ กปฺปิยํ กโรหิ, อิมํ มตฺติกํ กปฺปิยํ กโรหิ, อิมํ ปํสุํ กปฺปิยํ กโรหี’’ติ เอวํ กปฺปิยโวหาเรน ยํ กิญฺจิ การาเปตุํ วฏฺฏติฯ อญฺญวิหิโต เกนจิ สทฺธิํ กิญฺจิ กเถโนฺต ปาทงฺคุฏฺฐเกน กตฺตรยฏฺฐิยา วา ปถวิํ วิลิขโนฺต ติฏฺฐ ติ, เอวํ อสติยา วิลิขนฺตสฺส ภินฺทนฺตสฺส วา อนาปตฺติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ปถวีขณนวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๕. ภูตคามวินิจฺฉยกถา

๗๕. **ภูตคาโม**ติ ปญฺจหิ พีเชหิ ชาตานํ รุกฺขลตาทีนเมตํ อธิวจนํฯ ตตฺริมานิ ปญฺจ พีชานิ – มูลพีชํ ขนฺธพีชํ ผฬุพีชํ อคฺคพีชํ พีชพีชนฺติฯ ตตฺถ **มูลพีชํ** นาม หลิทฺทิ สิงฺคิเวรํ วจา วจตฺตํ อติวิสํ กฏุกโรหิณี อุสีรํ ภทฺทมุตฺตกํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ มูเล ชายนฺติ มูเล สญฺชายนฺติ, เอตํ มูลพีชํ นามฯ **ขนฺธพีชํ** นาม อสฺสตฺโถ นิโคฺรโธ ปิลกฺโข อุทุมฺพโร กจฺฉโก กปิตฺถโน, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ ขเนฺธ ชายนฺติ ขเนฺธ สญฺชายนฺติ, เอตํ ขนฺธพีชํ นามฯ **ผฬุพีชํ** นาม อุจฺฉุ เวฬุ นโฬ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ ปเพฺพ ชายนฺติ ปเพฺพ สญฺชายนฺติ, เอตํ ผฬุพีชํ นามฯ **อคฺคพีชํ** นาม อชฺชุกํ ผณิชฺชกํ หิริเวรํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ อเคฺค ชายนฺติ อเคฺค สญฺชายนฺติ, เอตํ อคฺคพีชํ นามฯ **พีชพีชํ** นาม ปุพฺพณฺณํ อปรณฺณํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ พีเช ชายนฺติ พีเช สญฺชายนฺติ, เอตํ พีชพีชํ นาม (ปาจิ. ๙๑)ฯ ตตฺถ ภูตคาเม ภูตคามสญฺญี ฉินฺทติ วา ฉินฺทาเปติ วา ภินฺทติ วา ภินฺทาเปติ วา ปจติ วา ปจาเปติ วา, ปาจิตฺติยํฯ ภูตคามญฺหิ วิโกเปนฺตสฺส ปาจิตฺติยํ, ภูตคามปริโมจิตํ ปญฺจวิธมฺปิ พีชคามํ วิโกเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ

๗๖. พีชคามภูตคาโม (ปาจิ. อฏฺฐ. ๙๒๒) นาเมส อตฺถิ อุทกโฏฺฐ, อตฺถิ ถลโฏฺฐฯ ตตฺถ อุทกโฏฺฐ สาสปมตฺติกติลพีชกาทิเภทา สปณฺณิกา จ อปณฺณิกา จ สพฺพา เสวาลชาติ, อนฺตมโส อุทกปปฺปฏกํ อุปาทาย ‘‘ภูตคาโม’’ติ เวทิตโพฺพฯ อุทกปปฺปฏโก นาม อุปริ ถโทฺธ ผรุสวโณฺณ เหฏฺฐา มุทุ นีลวโณฺณ โหติฯ ตตฺถ ยสฺส เสวาลสฺส มูลํ โอรุหิตฺวา ปถวิยํ ปติฏฺฐิตํ, ตสฺส ปถวี ฐานํฯ โย อุทเก สญฺจรติ, ตสฺส อุทกํฯ ปถวิยํ ปติฏฺฐิตํ ยตฺถ กตฺถจิ วิโกเปนฺตสฺส, อุทฺธริตฺวา วา ฐานนฺตรํ สงฺกาเมนฺตสฺส ปาจิตฺติยํ, อุทเก สญฺจรนฺตํ วิโกเปนฺตเสฺสว ปาจิตฺติยํฯ หเตฺถหิ ปน อิโต จิโต จวิยูหิตฺวา นหายิตุํ วฏฺฏติฯ สกลญฺหิ อุทกํ ตสฺส ฐานํ, ตสฺมา น โส เอตฺตาวตา ฐานนฺตรํ สงฺกามิโต โหติฯ อุทกโต ปน อุทเกน วินา สญฺจิจฺจ อุกฺขิปิตุํ น วฏฺฏติ, อุทเกน สทฺธิํ อุกฺขิปิตฺวา ปุน อุทเก ปกฺขิปิตุํ วฏฺฏติฯ อุปฺปลินิปทุมินิอาทีนิ ชลชวลฺลิติณานิ อุทกโต อุทฺธรนฺตสฺส วา ตเตฺถว วิโกเปนฺตสฺส วา ปาจิตฺติยํ, ปเรหิ อุปฺปาฏิตานิ วิโกเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ ตานิ หิ พีชคาเม สงฺคหํ คจฺฉนฺติ, ติลพีชกสาสปมตฺติกเสวาโลปิ อุทกโต อุทฺธโฏ อมิลาโต อคฺคพีชสงฺคหํ คจฺฉติฯ **มหาปจฺจริยา**ทีสุ ‘‘อนนฺตกติลพีชกอุทกปปฺปฏกาทีนิ ทุกฺกฏวตฺถูนี’’ติ วุตฺตํ, ตตฺถ การณํ น ทิสฺสติฯ **อนฺธกฏฺฐกถายํ** ‘‘สมฺปุณฺณภูตคามํ น โหติ, ตสฺมา ทุกฺกฏ’’นฺติ วุตฺตํ, ตมฺปิ น สเมติฯ ภูตคาเม หิ ปาจิตฺติยํ พีชคาเม ทุกฺกฏํ วุตฺตํฯ อสมฺปุณฺณภูตคาโม นาม ตติโย โกฏฺฐาโส เนว **ปาฬิยํ,** น **อฏฺฐกถาสุ** อาคโต, อเถตํ พีชคามสงฺคหํ คมิสฺสตีติ, ตมฺปิ น ยุตฺตํ อภูตคามมูลตฺตา ตาทิสสฺส พีชคามสฺสาติฯ อปิจ ‘‘ครุกลหุเกสุ ครุเก ฐาตพฺพ’’นฺติ เอตํ วินยลกฺขณํฯ

ถลเฏฺฐ ฉินฺนรุกฺขานํ อวสิโฏฺฐ หริตขาณุ นาม โหติ, ตตฺถ กกุธกรญฺชปิยงฺคุปนสาทีนํ ขาณุ อุทฺธํ วฑฺฒติ, โส ภูตคาเมน สงฺคหิโตฯ ตาลนาฬิเกราทีนํ ขาณุ อุทฺธํ น วฑฺฒติ, โส พีชคาเมน สงฺคหิโตฯ กทลิยา ปน อผลิตาย ขาณุ ภูตคาเมน สงฺคหิโต, ผลิตาย พีชคาเมนฯ กทลี ปน ผลิตา ยาว นีลปณฺณา, ตาว ภูตคาเมเนว สงฺคหิตา, ตถา ผลิโต เวฬุฯ ยทา ปน อคฺคโต ปฏฺฐาย สุสฺสติ, ตทา พีชคาเมน สงฺคหํ คจฺฉติฯ กตรพีชคาเมน? ผฬุพีชคาเมนฯ กิํ ตโต นิพฺพตฺตติ? น กิญฺจิฯ ยทิ หิ นิพฺพเตฺตยฺย, ภูตคาเมน สงฺคหํ คเจฺฉยฺยฯ อินฺทสาลาทิรุเกฺข ฉินฺทิตฺวา ราสิํ กโรนฺติ, กิญฺจาปิ ราสิกตทณฺฑเกหิ รตนปฺปมาณาปิ สาขา นิกฺขมนฺติ, พีชคาเมเนว ปน สงฺคหํ คจฺฉนฺติฯ มณฺฑปตฺถาย วา วติอตฺถาย วา วลฺลิอาโรปนตฺถาย วา ภูมิยํ นิ

ขณนฺติ, มูเลสุ เจว ปเณฺณสุ จ นิคฺคเตสุ ปุน ภูตคามสงฺขฺยํ คจฺฉนฺติ, มูลมเตฺตสุ ปน ปณฺณมเตฺตสุ วา นิคฺคเตสุปิ พีชคาเมน สงฺคหิตา เอวฯ

ยานิ กานิจิ พีชานิ ปถวิยํ วา อุทเกน สิญฺจิตฺวา ฐปิตานิ, กปาลาทีสุ วา อลฺลปํสุํ ปกฺขิปิตฺวา นิกฺขิตฺตานิ โหนฺติ, สพฺพานิ มูลมตฺต วา ปณฺณมตฺต วา นิคฺคเตปิ พีชานิเยวฯ สเจปิ มูลานิ จ อุปริ องฺกุโร จ นิคฺคจฺฉติ, ยาว องฺกุโร หริโต น โหติ, ตาว พีชานิเยวฯ มุคฺคาทีนํ ปน ปเณฺณสุ อุฏฺฐิเตสุ, วีหิอาทีนํ วา องฺกุเร หริเต นีลวเณฺณ ชาเต ภูตคามสงฺคหํ คจฺฉนฺติฯ ตาลฏฺฐีนํ ปฐมํ สูกรทาฐา วิย มูลํ นิคฺคจฺฉติ, นิคฺคเตปิ ยาว อุปริ ปตฺตวฏฺฏิ น นิคฺคจฺฉติ, ตาว พีชคาโม นามเยวฯ นาฬิเกรสฺส ตจํ ภินฺทิตฺวา ทนฺตสูจิ วิย องฺกุโร นิคฺคจฺฉติ, ยาว มิคสิงฺคสทิสา นีลปตฺตวฏฺฏิ น โหติ, ตาว พีชคาโมเยวฯ มูเล อนิคฺคเตปิ ตาทิสาย ปตฺตวฏฺฏิยา ชาตาย อมูลกภูตคาเม สงฺคหํ คจฺฉติฯ

อมฺพฏฺฐิอาทีนิ วีหิอาทีหิ วินิจฺฉินิตพฺพานิฯ วนฺทากา วา อญฺญา วา ยา กาจิ รุกฺเข ชายิตฺวา รุกฺขํ โอตฺถรติ, รุกฺโขว ตสฺสา ฐานํ, ตํ วิโกเปนฺตสฺส วา ตโต อุทฺธรนฺตสฺส วา ปาจิตฺติยํฯ เอกา อมูลิกา ลตา โหติ, องฺคุลิเวฐโก วิย วนปฺปคุมฺพทณฺฑเก เวเฐติ, ตสฺสาปิ อยเมว วินิจฺฉโยฯ เคหปมุขปาการเวทิกา เจติยาทีสุ นีลวโณฺณ เสวาโล โหติ, ยาว เทฺว ตีณิ ปตฺตานิ น สญฺชายนฺติ, ตาว อคฺคพีชสงฺคหํ คจฺฉติฯ ปเตฺตสุ ชาเตสุ ปาจิตฺติยวตฺถุ, ตสฺมา ตาทิเสสุ ฐาเนสุ สุธาเลปมฺปิ ทาตุํ น วฏฺฏติ, อนุปสมฺปเนฺนน ลิตฺตสฺส อุปริ สิเนหเลโป ทาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ นิทาฆสมเย สุกฺขเสวาโล ติฏฺฐติ, ตํ สมฺมุญฺชนีอาทีหิ ฆํสิตฺวา อปเนตุํ วฏฺฏติฯ ปานียฆฏาทีนํ พหิ เสวาโล ทุกฺกฏวตฺถุ, อโนฺต อโพฺพหาริโก, ทนฺตกฏฺฐปูวาทีสุ กณฺณกมฺปิ อโพฺพหาริกเมวฯ วุตฺตเญฺหตํ ‘‘สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพา’’ติ (มหาว. ๖๖)ฯ

๗๗. ปาสาณชาติ ปาสาณททฺทุเสวาลเสเลยฺยกาทีนิ อหริตวณฺณานิ อปตฺตกานิ จ ทุกฺกฏวตฺถุกานิฯ อหิจฺฉตฺตกํ ยาว มกุฬํ โหติ, ตาว ทุกฺกฏวตฺถุ, ปุปฺผิตกาลโต ปฏฺฐาย อโพฺพหาริกํ, อลฺลรุกฺขโต ปน อหิจฺฉตฺตกํ คณฺหโนฺต รุกฺขตจํ วิโกเปติ, ตสฺมา ตตฺถ ปาจิตฺติยํฯ รุกฺขปปฏิกายปิ เอเสว นโยฯ ยา ปน อินฺทสาลกกุธาทีนํ ปปฏิกา รุกฺขโต มุจฺจิตฺวา ติฏฺฐติ, ตํ คณฺหนฺตสฺส อนาปตฺติฯ นิยฺยาสมฺปิ รุกฺขโต มุจฺจิตฺวา ฐิตํ สุกฺขรุกฺเข วา ลคฺคํ คณฺหิตุํ วฏฺฏติ, อลฺลรุกฺขโต น วฏฺฏติฯ ลาขายปิ เอเสว นโยฯ รุกฺขํ จาเลตฺวา ปณฺฑุปลาสํ วา ปริณตกณิการาทิปุปฺผํ วา ปาเตนฺตสฺส ปาจิตฺติยเมวฯ หตฺถกุกฺกุเจฺจน มุทุเกสุ อินฺทสาลนุหีขนฺธาทีสุ วา ตตฺถชาตกตาลปณฺณาทีสุ วา อกฺขรํ ฉินฺทนฺตสฺสปิ เอเสว นโยฯ สามเณรานํ ปุปฺผํ โอจินนฺตานํ สาขํ โอนาเมตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติฯ เตหิ ปน ปุเปฺผหิ ปานียํ น วาเสตพฺพํ, ปานียวาสตฺถิเกน สามเณรํ อุกฺขิปิตฺวา โอจินาเปตพฺพานิฯ ผลสาขาปิ อตฺตนา ขาทิตุกาเมน น โอนาเมตพฺพา, สามเณรํ อุกฺขิปิตฺวา ผลํ คาหาเปตพฺพํฯ กิญฺจิ คจฺฉํ วาลตํ วา อุปฺปาเฏนฺเตหิ สามเณเรหิ สทฺธึ คเหตฺวา อากฑฺฒิตุํ น วฏฺฏติ, เตสํ ปน อุสฺสาหชนนตฺถํ อนากฑฺฒเนฺตน กฑฺฒนาการํ ทเสฺสเนฺตน วิย อเคฺค คเหตุํ วฏฺฏติฯ เยสํ รุกฺขานํ สาขา รุหติ, เตสํ สาขํ มกฺขิกพีชนาทีนํ อตฺถาย กปฺปิยํ อการาเปตฺวา คหิตํ, ตเจ วา ปเตฺต วา อนฺตมโส นเขนปิ วิเลขนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ อลฺลสิงฺคิเวราทีสุปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน กปฺปิยํ การาเปตฺวา สีตเล ปเทเส ฐปิตสฺส มูลํ สญฺชายติ, อุปริภาเค ฉินฺทิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ องฺกุโร ชายติ, เหฏฺฐาภาเค ฉินฺทิตุํ วฏฺฏติ, มูเล จ องฺกุเร จ ชาเต น วฏฺฏติฯ

‘‘สมฺมุญฺชนีสลากายปิ ติณานิ ฉินฺทิสฺสามี’’ติ ภูมิยํ สมฺมชฺชโนฺต สยํ วา ฉินฺทติ, อเญฺญน วา เฉทาเปติ, น วฏฺฏติฯ จงฺกมโนฺตปิ ‘‘ฉิชฺชนกํ ฉิชฺชตุ, ภิชฺชนกํ ภิชฺชตุ, จงฺกมิตฏฺฐานํ ทเสฺสสฺสามี’’ติ สญฺจิจฺจ ปาเทหิ อกฺกมโนฺต ติณวลฺลิอาทีนิ สยํ วา ฉินฺทติ, อเญฺญน วา เฉทาเปติ, น วฏฺฏติฯ สเจปิ หิ ติณํ วา ลตํ วา คนฺถึ กโรนฺตสฺส ภิชฺชติ, คนฺถิมฺปิ กาตุํ น วฏฺฏติฯ ตาลรุกฺขาทีสุ ปน โจรานํ อนารุหณตฺถาย ทารุมกฺกฏกํ อาโกเฏนฺติ, กณฺฏเก พนฺธนฺติ, ภิกฺขุสฺส เอวํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ทารุมกฺกฏโก รุเกฺข อลฺลีนมเตฺตว โหติ, รุกฺขํ น ปีเฬติ, วฏฺฏติฯ ‘‘รุกฺขํ ฉินฺท, ลตํ ฉินฺท, กนฺทํ วา มูลํ วา อุปฺปาเฏหี’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติ อนิยมิตตฺตาฯ นิยเมตฺวา ปน ‘‘อิมํ รุกฺขํ ฉินฺทา’’ติอาทิ วตฺตุํ น วฏฺฏติฯ นามํ คเหตฺวาปิ ‘‘อมฺพรุกฺขํ จตุรํสวลฺลึ อาลุวกนฺทํ มุญฺชติณํ อสุกรุกฺขจฺฉลฺลึ ฉินฺท ภินฺท อุปฺปาเฏหี’’ติอาทิวจนมฺปิ อนิยมิตเมว โหติฯ ‘‘อิมํ อมฺพรุกฺข’’นฺติอาทิวจนเมว หิ นิยมิตํ นาม, ตํ น วฏฺฏติฯ ปตฺตมฺปิ ปจิตุกาโม ติณาทีนํ อุปริ สญฺจิจฺจ อคฺคึ กโรโนฺต สยํ วา ปจติ, อเญฺญน วา ปจาเปติ, น วฏฺฏติฯ อนิยเมตฺวา ปน ‘‘มุเคฺค ปจ, มาเส ปจา’’ติอาทิ วตฺตุํ วฏฺฏติ, ‘‘อิเม มุเคฺค ปจา’’ติ เอวํ วตฺตุํ น วฏฺฏติฯ ‘‘อิมํ มูลเภสชฺชํ ชาน, อิมํ มูลํ วา ปณฺณํ วา เทหิ, อิมํ รุกฺขํ วา ลตํ วา อาหร, อิมินา ปุเปฺผน ผเลน วา อโตฺถ, อิมํ รุกฺขํ วา ลตํ วา ผลํ วา กปฺปิยํ กโรหี’’ติ เอวํ ปน วตฺตุํ วฏฺฏติฯ เอตฺตาวตา ภูตคามปริโมจิตํ กตํ โหติฯ

๗๘. ปริภุญฺชเนฺตน ปน พีชคามปริโมจนตฺถํ ปุน กปฺปิยํ การาเปตพฺพํฯ กปฺปิยกรณเญฺจตฺถ อิมินา สุตฺตานุสาเรน เวทิตพฺพํ –

> ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหิ สมณกเปฺปหิ ผลํ ปริภุญฺชิตุํ อคฺคิปริชิตํ สตฺถปริชิตํ นขปริชิตํ อพีชํ นิพฺพฏฺฏพีชเญฺญว ปญฺจม’’นฺติ (จูฬว. ๒๕๐)ฯ

ตตฺถ **อคฺคิปริชิต**นฺติ อคฺคินา ปริชิตํ อธิภูตํ ทฑฺฒํ ผุฏฺฐนฺติ อโตฺถฯ **สตฺถปริชิต**นฺติ สเตฺถน ปริชิตํ อธิภูตํ ฉินฺนํ วิทฺธํ วาติ อโตฺถฯ เอส นโย นขปริชิเตฯ อพีชนิพฺพฏฺฏพีชานิ สยเมว กปฺปิยานิฯ อคฺคินา กปฺปิยํ กโรเนฺตน กฏฺฐคฺคิโคมยคฺคิอาทีสุ เยน เกนจิ อนฺตมโส โลหขเณฺฑนปิ อาทิเตฺตน กปฺปิยํ กาตพฺพํ, ตญฺจ โข เอกเทเส ผุสเนฺตน ‘‘กปฺปิย’’นฺติ วตฺวาว กาตพฺพํฯ สเตฺถน กโรเนฺตน ยสฺส กสฺสจิ โลหมยสตฺถสฺส อนฺตมโส สูจินขเจฺฉทนานมฺปิ ตุเณฺฑน วา ธาราย วา เฉทํ วา เวธํ วา ทเสฺสเนฺตน ‘‘กปฺปิย’’นฺติ วตฺวาว กาตพฺพํฯ นเขน กปฺปิยํ กโรเนฺตน ปูตินเขน น กาตพฺพํ, มนุสฺสานํ ปน สีหพฺยคฺฆทีปิมกฺกฏานํ สกุนฺตานญฺจ นขา ติขิณา โหนฺติ, เตหิ กาตพฺพํฯ อสฺสมหึสสูกรมิคโครูปาทีนํ ขุรา อติขิณา, เตหิ น กาตพฺพํ, กตมฺปิ อกตํ โหติฯ หตฺถินขา ปน ขุรา น โหนฺติ, เตหิ จ วฏฺฏติฯ เยหิ ปน กาตุํ วฏฺฏติ, เตหิ ตตฺถชาตเกหิปิ อุทฺธริตฺวา คหิตเกหิปิ เฉทํ วา เวธํ วา ทเสฺสเนฺตน ‘‘กปฺปิย’’นฺติ วตฺวาว กาตพฺพํฯ

ตตฺถ สเจปิ พีชานํ ปพฺพตมโตฺต ราสิ, รุกฺขสหสฺสํ วา ฉินฺทิตฺวา เอกาพทฺธํ กตฺวา อุจฺฉูนํ วา มหาภาโร พนฺธิตฺวา ฐปิโต โหติ, เอกสฺมึ พีเช วา รุกฺขสาขาย วา อุจฺฉุมฺหิ วา กปฺปิเย กเต สพฺพํ กตํ โหติฯ อุจฺฉู จ ทารูนิ จ เอกโต พทฺธานิ โหนฺติ, ‘‘อุจฺฉุํ กปฺปิยํ กริสฺสามี’’ติ ทารุํ วิชฺฌติ, วฏฺฏติเยวฯ สเจ ปน ยาย รชฺชุยา วา วลฺลิยา วา พทฺธานิ, ตํ วิชฺฌติ, น วฏฺฏติฯ อุจฺฉุขเณฺฑานํ ปจฺฉึ ปูเรตฺวา อาหรนฺติ, เอกสฺมึ ขเณฺฑ กปฺปิเย กเต สพฺพํ กตเมวฯ มรีจปกฺกาทีหิ จ มิเสฺสตฺวา ภตฺตํ อาหรนฺติ, ‘‘กปฺปิยํ กโรหี’’ติ วุเตฺต สเจปิ ภตฺตสิเตฺถ วิชฺฌติ, วฏฺฏติเยวฯ ติลตณฺฑุลาทีสุปิ เอเสว นโยฯ ยาคุยา ปกฺขิตฺตานิ ปน เอกาพทฺธานิ หุตฺวา น สนฺติฏฺฐนฺติ,

ตตฺถ เอกเมกํ วิชฺฌิตฺวา กปฺปิยํ กาตพฺพเมวฯ กปิตฺถผลาทีนํ อโนฺต มิญฺชํ กฏาหํ มุญฺจิตฺวา สญฺจรติ, ภินฺทาเปตฺวา กปฺปิยํ การาเปตพฺพํ, เอกาพทฺธํ โหติ, กฏาเหปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ภูตคามวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๖. สหเสยฺยวินิจฺฉยกถา

๗๙. ทุวิธํ สหเสยฺยกนฺติ ‘‘โย ปน ภิกฺขุ อนุปสมฺปนฺเนน อุตฺตริทิรตฺตติรตฺตํ สหเสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํ (ปาจิ. ๔๙)ฯ โย ปน ภิกฺขุ มาตุคาเมน สหเสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติย’’นฺติ (ปาจิ. ๕๖) เอวํ วุตฺตํ สหเสยฺยสิกฺขาปททฺวยํ สนฺธาย วุตฺตํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปาจิ. อฏฺฐ. ๕๐-๕๑) – อนุปสมฺปนฺเนน สทฺธึ ติณฺณํ รตฺตีนํ อุปริ จตุตฺถทิวเส อตฺถงฺคเต สูริเย สพฺพจฺฉนฺนสพฺพปริจฺฉนฺเน เยภุยฺยจฺฉนฺนเยภุยฺยปริจฺฉนฺเน วา เสนาสเน ปุพฺพาปริเยน วา เอกกฺขเณ วา นิปชฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถ ฉทนํ อนาหจฺจ ทิยฑฺฒหตฺถุพฺเพเธน ปาการาทินา เยน เกนจิ ปริจฺฉนฺนมฺปิ สพฺพปริจฺฉนฺนมิจฺจฺจว เวทิตพฺพํฯ ยํ เสนาสนํ อุปริ ปญฺจหิ ฉทเนหิ อเญฺญน วา เกนจิ สพฺพเมว ปริจฺฉนฺนํ, อิทํ **สพฺพจฺฉนฺนํ** นาม เสนาสนํฯ อฏฺฐกถาสุ ปน ปากฏโวหารํ คเหตฺวา วาจุคฺคตวเสน ‘‘สพฺพจฺฉนฺนํ นาม ปญฺจหิ ฉทเนหิ ฉนฺน’’นฺติ วุตฺตํฯ กิญฺจาปิ วุตฺตํ, อถ โข ทุสฺสกุฏิยํ สยนฺตสฺสปิ น สกฺกา อนาปตฺติ กาตุํ, ตสฺมา ยํ กิญฺจิ ปฏิจฺฉาทนสมตฺถํ อิธ ฉทนญฺจ ปริจฺฉนฺนญฺจ เวทิตพฺพํฯ ปญฺจวิธจฺฉทเนเยว หิ คยฺหมาเน ปทรจฺฉนฺเนปิ สหเสยฺยา น ภเวยฺย, ตสฺมา ยํ เสนาสนํ ภูมิโต ปฏฺฐาย ยาวฉทนํ อาหจฺจ ปาการเรน วา อเญฺญน วา เกนจิ อนฺตมโส วเตฺถนปิ ปริกฺขิตฺตํ, อิทํ **สพฺพปริจฺฉนฺนํ** นาม เสนาสนํฯ ฉทนํ อนาหจฺจ สพฺพนฺติเมน ปริยาเยน ทิยฑฺฒหตฺถุพฺเพเธน ปาการาทินา ปริกฺขิตฺตมฺปิ สพฺพปริจฺฉนฺนเมวฯ ยสฺส ปน อุปริ พหุตรํ ฐานํ ฉนฺนํ, อปฺปํ อจฺฉนฺนํ, สมนฺตโต วา พหุตรํ ปริกฺขิตฺตํ, อปฺปํ อปริกฺขิตฺตํ, อิทํ **เยภุเยฺยนฉนฺนํ เยภุเยฺยนปริจฺฉนฺนํ** นามฯ

อิมินา ลกฺขเณน สมนฺนาคโต สเจปิ สตฺตภูมิโก ปาสาโท เอกูปจาโร โหติ, สตคพฺภํ วา จตุสาลํ, เอกํ เสนาสนมิจฺเจว สงฺขํ คจฺฉติฯ เอวรูเป เสนาสเน อนุปสมฺปนฺเนน สทฺธึ จตุตฺถทิวเส อตฺถงฺคเต สูริเย นิปชฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยํ วุตฺตํฯ สเจ ปน สมฺพหุลา สามเณรา, เอโก ภิกฺขุ, สามเณรคณนาย ปาจิตฺติยาฯ เต เจ อุฏฺฐายุฏฺฐาย นิปชฺชนฺติ, เตสํ ปโยเค ปโยเค ภิกฺขุสฺส อาปตฺติ, ภิกฺขุสฺส อุฏฺฐายุฏฺฐาย นิปชฺชเน ปน ภิกฺขุเสฺสว ปโยเคน ภิกฺขุสฺส อาปตฺติฯ สเจ สมฺพหุลา ภิกฺขู, เอโก สามเณโร, เอโกปิ สเพฺพสํ อาปตฺตึ กโรติฯ ตสฺส อุฏฺฐายุฏฺฐาย นิปชฺชเนนปิ ภิกฺขูนํ อาปตฺติเยวฯ อุภเยสํ สมฺพหุลภาเวปิ เอเสว นโยฯ

๘๐. อปิเจตฺถ เอกาวาสาทิกมฺปิ จตุกฺกํ เวทิตพฺพํฯ โย หิ เอกสฺมึ อาวาเส เอเกเนว อนุปสมฺปนฺเนน สทฺธึ ติรตฺตํ สหเสยฺยํ กเปฺปติ, ตสฺส จตุตฺถทิวสโต ปฏฺฐาย เทวสิกา อาปตฺติฯ โยปิ เอกสฺมึเยว อาวาเส นานาอนุปสมฺปนฺเนหิ สทฺธึ ติรตฺตํ สหเสยฺยํ กเปฺปติ, ตสฺสปิฯ โยปิ นานาอาวาเสสุ เอเกเนว อนุปสมฺปนฺเนน สทฺธึ ติรตฺตํ สหเสยฺยํ กเปฺปติ, ตสฺสปิฯ โยปิ นานาอาวาเสสุ นานาอนุปสมฺปนฺเนหิ สทฺธึ โยชนสตมฺปิ คนฺตฺวา สหเสยฺยํ กเปฺปติ, ตสฺสปิ จตุตฺถทิวสโต ปฏฺฐาย เทวสิกา อาปตฺติฯ

อยญฺจ สหเสยฺยาปตฺติ นาม ‘‘ภิกฺขุํ ฐเปตฺวา อวเสโส อนุปสมฺปโนฺน นามา’’ติ วจนโต อนฺตมโส ปาราชิกวตฺถุภูเตน ติรจฺฉานคเตนปิ สทฺธึ โหติ, ตสฺมา สเจปิ โคธาพิฬาลมงฺคุสาทีสุ โกจิ ปวิสิตฺวา ภิกฺขุโน วสนเสนาสเน เอกูปจารฏฺฐาเน สยติ, สหเสยฺยาว โหติฯ ยทิ ปน ถมฺภานํ อุปริ กตปาสาทสฺส อุปริมตเลน สทฺธึ อสมฺพทฺธภิตฺติกสฺส ภิตฺติยา อุปริฐิตสฺสิรตุลาสีสสฺส สุสิเรน ปวิสิตฺวา ตุลาย อพฺภนฺตเร สยิตฺวา เตเนว สุสิเรน นิกฺขมิตฺวา คจฺฉติ, เหฏฺฐาปาสาเท สยิตภิกฺขุสฺส อนาปตฺติฯ สเจ ฉทเน ฉิทฺทํ โหติ, เตน ปวิสิตฺวา อโนฺตฉทเน วสิตฺวา เตเนว ปกฺกมติ, นานูปจาเร อุปริมตเล ฉทนพฺภนฺตเร สยิตสฺส อาปตฺติ, เหฏฺฐิมตเล สยิตสฺส อนาปตฺติฯ สเจ อโนฺตปาสาเทเนว อาโรหิตฺวา สพฺพตลานิ ปริภุญฺชนฺติ, เอกูปจารานิ โหนฺติ,

เตสุ ยตฺถ กตฺถจิ สยิตสฺส อาปตฺติ, สภาสเงฺขเปน กเต อชฺฌกฺฏฺฏเก เสนาสเน สยิตสฺส ตุลา วาฬสงฺฆาฏาทีสุ กโปตาทโย สยนฺติ, อาปตฺติเยวฯ ปริเกฺขปสฺส พหิคเต นิพฺพโกสพฺภนฺตเร สยนฺติ, อนาปตฺติฯ ปริมณฺฑลํ วา จตุรสฺสํ วา เอกจฺฉทนาย คพฺภมาลาย สตคพฺภํ เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตตฺร เจ เอเกน สาธารณทฺวาเรน ปวิสิตฺวา วิสุํ ปากาเรน อปริจฺฉินฺนคพฺภูปจาเร สพฺพคเพฺภปิ ปวิสนฺติ, เอกคเพฺภปิ อนุปสมฺปเนฺน นิปเนฺน สพฺพคเพฺภสุ นิปนฺนานํ อาปตฺติฯ สเจ สปมุขา คพฺภา โหนฺติ, ปมุขญฺจ อุปริ อจฺฉนฺนํ, ปมุเข สยิโต คเพฺภ สยิตานํ อาปตฺตึ น กโรติฯ สเจ ปน คพฺภจฺฉทเนเนว สทฺธึ สมฺพนฺธฉทนํ, ตตฺร สยิโต สเพฺพสํ อาปตฺตึ กโรติฯ กสฺมา? สพฺพจฺฉนฺนตฺตา จ สพฺพปริจฺฉนฺนตฺตา จฯ คพฺภปริเกฺขโปเยว หิสฺส ปริเกฺขโปฯ

๘๑. เยปิ เอกสาลทฺวิสาลติสาลจตุสาลสนฺนิเวสา มหาปาสาทา เอกสฺมึ โอกาเส ปาเทโธวิตฺวา ปวิเฏฺฐน สกฺกา โหนฺติ สพฺพตฺถ อนุปริคนฺตุํ, เตสฺวปิ สหเสยฺยาปตฺติยา น มุจฺจติฯ สเจ ตสฺมึ ตสฺมึ ฐาเน อุปจารํ ปริจฺฉินฺทิตฺวา กตา โหนฺติ, เอกูปจารฏฺฐาเนเยว อาปตฺติฯ ทฺวีหิ ทฺวาเรหิ ยุตฺตสฺส สุธาฉทนมณฺฑปสฺส มเชฺฌ ปาการํ กโรนฺติ, เอเกน ทฺวาเรน ปวิสิตฺวา เอกสฺมึ ปริเจฺฉเท อนุปสมฺปเนฺน สยติ, เอกสฺมึ ภิกฺขุ, อนาปตฺติฯ ปากาเร โคธาทีนํ ปวิสนมตฺตํ ฉิทฺทํ โหติ, เอกสฺมิญฺจ ปริเจฺฉเท โคธา สยนฺติ, อนาปตฺติเยวฯ น หิ ฉิเทฺทน เคหํ เอกูปจารํ นาม โหติฯ สเจ ปาการมเชฺฌ ฉินฺทิตฺวา ทฺวารํ โยเชนฺติ, เอกูปจารตาย อาปตฺติฯ ตํ ทฺวารํ กวาเฏน ปิทหิตฺวา สยนฺติ, อาปตฺติเยวฯ น หิ ทฺวารปิทหเนน เคหํ นานูปจารํ นาม โหติ, ทฺวารํ วา อทฺวารํฯ กวาฏญฺหิ สํวรณวิวรเณหิ ยถาสุขํ วฬญฺชนตฺถาย กตํ, น วฬญฺชุปเจฺฉทนตฺถายฯ สเจ ตํ ทฺวารํ ปุน อิฏฺฐกาหิ ปิทหนฺติ, อทฺวารํ โหติ, ปุริเม นานูปจารภาเวเยว ติฏฺฐติฯ ทีฆปมุขํ เจติยฆรํ โหติ, เอกํ กวาฏํ อโนฺต, เอกํ พหิ, ทฺวินฺนํ กวาฏานํ อนฺตเร อนุปสมฺปโนฺน อโนฺตเจติยฆเร สยนฺตสฺส อาปตฺตึ กโรติ เอกูปจารตฺตาฯ

อยเมฺหตฺถ สเงฺขโป – เสนาสนํ ขุทฺทกํ วา โหตุ มหนฺตํ วา, อเญฺญน สทฺธึ สมฺพนฺธํ วา อสมฺพนฺธํ วา, ทีฆํ วา วฏฺฏํ วา จตุรสฺสํ วา, เอกภูมิกํ วา อเนกภูมิกํ วา, ยํ ยํ เอกูปจารํ, สพฺพตฺถ สหเสยฺยาปตฺติ โหตีติฯ เอตฺถ จ เยน เกนจิ ปฏิจฺฉทเนน สพฺพจฺฉเนฺน สพฺพปริจฺฉเนฺน ปาจิตฺติยํ, เยภุเยฺยนฉเนฺน เยภุเยฺยนปริจฺฉเนฺน ปาจิตฺติยํ, สพฺพจฺฉเนฺน เยภุเยฺยนปริจฺฉเนฺน ปาจิตฺติยํ, สพฺพจฺฉเนฺน อุปฑฺฒปริจฺฉเนฺน ปาจิตฺติยํ, เยภุเยฺยนฉเนฺน อุปฑฺฒปริจฺฉเนฺน ปาจิตฺติยํ, สพฺพปริจฺฉเนฺน เยภุเยฺยนฉเนฺน ปาจิตฺติยํ, สพฺพปริจฺฉเนฺน อุปฑฺฒจฺฉเนฺน ปาจิตฺติยํ, เยภุเยฺยนปริจฺฉเนฺน อุปฑฺฒจฺฉเนฺน ปาจิตฺติยนฺติ อฏฺฐ ปาจิตฺติยานิฯ อุปฑฺฒจฺฉเนฺน อุปฑฺฒปริจฺฉเนฺน ทุกฺกฏํ, สพฺพจฺฉเนฺน จูฬกปริจฺฉเนฺน ทุกฺกฏํ, เยภุเยฺยนฉเนฺน จูฬกปริจฺฉเนฺน ทุกฺกฏํ, สพฺพปริจฺฉเนฺน จูฬกจฺฉเนฺน ทุกฺกฏํ, เยภุเยฺยนปริจฺฉเนฺน จูฬกจฺฉเนฺน ทุกฺกฏนฺติ ปญฺจ ทุกฺกฏานิ เวทิตพฺพานิฯ สพฺพจฺฉเนฺน สพฺพอปริจฺฉเนฺน, สพฺพปริจฺฉเนฺน สพฺพอจฺฉเนฺน, เยภุเยฺยนอจฺฉเนฺน เยภุเยฺยนอปริจฺฉเนฺน, อุปฑฺฒจฺฉเนฺน จูฬกปริจฺฉเนฺน, อุปฑฺฒปริจฺฉเนฺน จูฬกจฺฉเนฺน จูฬกปริจฺฉเนฺน จ อนาปตฺติฯ มาตุคาเมน สห นิปชฺชนฺตสฺสปิ อยเมว วินิจฺฉโยฯ อยเมฺหตฺถ วิเสโส – อนุปสมฺปเนฺนน สทฺธึ นิปชฺชนฺตสฺส จตุตฺถทิวเส อาปตฺติ, มาตุคาเมน สทฺธึ ปฐมทิวเสติฯ ยกฺขิเปตีหิ ปน ทิสฺสมานกรูปาหิ ติรจฺฉานคติตฺถิยา จ เมถุนธมฺมวตฺถุภูตาย เอว ทุกฺกฏํ, เสสาหิ อนาปตฺติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

สหเสยฺยวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๗. มญฺจปีฐาทิสงฺฆิกเสนาสเนสุ ปฏิปชฺชิตพฺพวินิจฺฉยกถา

๘๒. **วิหาเร สงฺฆิเก เสยฺยํ, สนฺถริตฺวาน ปกฺกโม**ติ สงฺฆิเก วิหาเร เสยฺยํ สนฺถริตฺวาน อญฺญตฺถ วสิตุกามตาย วิหารโต ปกฺกมนํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย –

> ‘‘โย ปน ภิกฺขุ สงฺฆิเก วิหาเร เสยฺยํ สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ตํ ปกฺกมโนฺต เนว อุทฺธเรยฺย น อุทฺธราเปยฺย อนาปุจฺฉํ วา คจฺเฉยฺย, ปาจิตฺติย’’นฺติ (ปาจิ. ๑๑๕) –

วจนโต สงฺฆิเก วิหาเร เสยฺยํ สยํ สนฺถริตฺวา อเญฺญน วา สนฺถราเปตฺวา อุทฺธรณาทีนิ อกตฺวา ปริกฺขิตฺตสฺส อารามสฺส ปริเกฺขปํ, อปริกฺขิตฺตสฺส อุปจารํ อติกฺกมนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ

ตตฺถ **เสยฺยา** นาม ภิสิ จิมิลิกา อุตฺตรตฺถรณํ ภูมตฺถรณํ ตฎฺฎิกา จมฺมขโณฺฑ นิสีทนํ ปจฺจตฺถรณํ ติณสนฺถาโร ปณฺณสนฺถาโรติ ทสวิธาฯ ตตฺถ **ภิสี**ติ มญฺจกภิสิ วา ปีฐกภิสิ วาฯ **จิมิลิกา** นาม สุธาทิปริกมฺมกตาย ภูมิยา วณฺณานุรกฺขณตฺถํ กตา, ตํ เหฎฺฐา ปตฺถริตฺวา อุปริ กฎสารกํ ปตฺถรนฺติฯ **อุตฺตรตฺถรณํ** นาม มญฺจปีฐานํ อุปริ อตฺถริตพฺพกปจฺจตฺถรณํฯ **ภูมตฺถรณํ** นาม ภูมิยํ อตฺถริตพฺพา กฎสารกาทิวิกติฯ **ตฎฺฎิกา** นาม ตาลปเณฺณหิ วา วาเกหิ วา กตตฎฺฎิกาฯ **จมฺมขโณฺฑ** นาม สีหพฺยคฺฆทีปิตรจฺฉจมฺมาทีสุปิ ยํ กิญฺจิ จมฺมํฯ อฎฺฐกถาสุ หิ เสนาสนปริโภเค ปฎิกฺขิตฺตจมฺมํ น ทิสฺสติ, ตสฺมา สีหพฺยคฺฆจมฺมาทีนํ ปริหรเณเยว ปฎิเกฺขโป เวทิตโพฺพฯ **นิสีทน**นฺติ สทสํ เวทิตพฺพํฯ **ปจฺจตฺถรณ**นฺติ ปาวาโร โกชโวติ เอตฺตกเมว วุตฺตํฯ **ติณสนฺถาโร**ติ เยสํ เกสญฺจิ ติณานํ สนฺถาโรฯ เอส นโย **ปณฺณสนฺถาเร**ปิฯ เอวํ ปน อิมํ ทสวิธํ เสยฺยํ สงฺฆิเก วิหาเร สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ปกฺกมเนฺตน อาปุจฺฉิตฺวา ปกฺกมิตพฺพํ, อาปุจฺฉเนฺตน จ ภิกฺขุมฺหิ สติ ภิกฺขุ อาปุจฺฉิตโพฺพ, ตสฺมึ อสติ สามเณโร, ตสฺมึ อสติ อารามิโก, ตสฺมึ อสติ เยน วิหาโร การิโต, โส วิหารสามิโก, ตสฺส วา กุเล โย โกจิ อาปุจฺฉิตโพฺพ, ตสฺมิมฺปิ อสติ จตูสุ ปาสาเณสุ มญฺจํ ฐเปตฺวา มเญฺจ อวเสสมญฺจปีฐานิ อาโรเปตฺวา อุปริ ภิสิอาทิกํ ทสวิธมฺปิ เสยฺยํ ราสึ กตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฎิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานานิ ปิทหิตฺวา คมิยวตฺตํ ปูเรตฺวา คนฺตพฺพํฯ

สเจ ปน เสนาสนํ โอวสฺสติ, ฉทนตฺถญฺจ ติณํ วา อิฎฺฐกา วา อานีตา โหนฺติ, สเจ อุสฺสหติ, ฉาเทตพฺพํฯ โน เจ สโกฺกติ, โย โอกาโส อโนวสฺสโก, ตตฺถ มญฺจปีฐาทีนิ นิกฺขิปิตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจ สพฺพมฺปิ โอวสฺสติ, อุสฺสหเนฺตน อโนฺตคาเม อุปาสกานํ ฆเร ฐเปตพฺพํฯ สเจ เตปิ ‘‘สงฺฆิกํ นาม, ภเนฺต, ภาริยํ, อคฺคิทาหาทีนํ ภายามา’’ติ น สมฺปฎิจฺฉนฺติ, อโพฺภกาเสปิ ปาสาณานํ อุปริ มญฺจํ ฐเปตฺวา เสสํ ปุเพฺพ วุตฺตนเยเนว นิกฺขิปิตฺวา ติเณหิ จ ปเณฺณหิ จ ปฎิจฺฉาเทตฺวา คนฺตุํ วฎฺฎติฯ ยญฺหิ ตตฺถ องฺคมตฺตมฺปิ อวสิสฺสติ, ตํ อเญฺญสํ ตตฺถ อาคตภิกฺขูนํ อุปการํ ภวิสฺสตีติฯ อุทฺธริตฺวา คจฺฉเนฺตน ปน มญฺจปีฐกวาฎํ สพฺพํ อปเนตฺวา สํหริตฺวา จีวรวํเส ลเคฺคตฺวาว คนฺตพฺพํฯ ปจฺฉา อาคนฺตฺวา วสนกภิกฺขุนาปิ ปุน มญฺจปีฐํ ฐปยิตฺวา คจฺฉเนฺตน ตเถว กาตพฺพํฯ อโนฺตกุฎฺฎโต เสยฺยํ พหิกุเฎฺฎ ปญฺญเปตฺวา วสเนฺตน คมนกาเล ปุน คหิตฎฺฐาเนเยว ปฎิสาเมตพฺพํฯ อุปริปาสาทโต โอโรเปตฺวา เหฎฺฐาปาสาเท วสนฺตสฺสปิ เอเสว นโยฯ รตฺติฎฺฐานทิวาฎฺฐาเนสุ มญฺจปีฐํ ปญฺญเปตฺวา พหิคมนกาเล ปุน คหิตฎฺฐาเนเยว ฐเปตพฺพํฯ

๘๓. เสนาสเนสุ ปน อยํ อาปุจฺฉิตพฺพานาปุจฺฉิตพฺพวินิจฺฉโย – ยา ตาว ภูมิยํ ทีฆสาลา วา ปณฺณสาลา วา โหติ, ยํ วา รุกฺขตฺถเมฺภสุ กตเคหํ อุปจิกานํ อุฏฺฐานฏฺฐานํ โหติ, ตโต ปกฺกมเนฺตน ตาว อาปุจฺฉิตฺวาว ปกฺกมิตพฺพํฯ ตสฺมิญฺหิ กติปยานิ ทิวสานิ อชฺคฺคิยมาเน วมฺมิกาว สนฺติฏฺฐนฺติฯ ยํ ปน ปาสาณปิฏฺฐิยํ วา ปาสาณตฺถเมฺภสุ วา กตเสนาสนํ สิลุจฺจยเลณํ วา สุธาลิตฺตเสนาสนํ วา, ยตฺถ ยตฺถ อุปจิกาสงฺกา นตฺถิ, ตโต ปกฺกมนฺตสฺส อาปุจฺฉิตฺวาปิ อนาปุจฺฉิตฺวาปิ คนฺตุํ วฏฺฏติ, อาปุจฺฉนํ ปน วตฺตํฯ สเจ ตาทิเสปิ เสนาสเน เอเกน ปเสฺสน อุปจิกา อาโรหนฺติ, อาปุจฺฉิตฺวาว คนฺตพฺพํฯ โย ปน อาคนฺตุโก ภิกฺขุ สงฺฆิกเสนาสนํ คเหตฺวาว สนฺตํ ภิกฺขุํ อนุวตฺตนฺโต อตฺตโน เสนาสนํ อคฺคเหตฺวา วสติ, ยาว โส น คณฺหาติ, ตาว ตํ เสนาสนํ ปุริมภิกฺขุเสฺสว ปลิโพโธฯ ยทา ปน โส เสนาสนํ คเหตฺวา อตฺตโน อิสฺสริเยน วสติ, ตโต ปฏฺฐาย อาคนฺตุกเสฺสว ปลิโพโธฯ สเจ อุโภปิ วิภชิตฺวา คณฺหนฺติ, อุภินฺนมฺปิ ปลิโพโธฯ

มหาปจฺจริยํ ปน วุตฺตํ – สเจ เทฺว ตโย เอกโต หุตฺวา ปญฺญเปนฺติ, คมนกาเล สเพฺพหิ อาปุจฺฉิตพฺพํฯ เตสุ เจ ปฐมํ คจฺฉนฺโต ‘‘ปจฺฉิโม ชคฺคิสฺสตี’’ติ อาโภคํ กตฺวา คจฺฉติ, วฏฺฏติ , ปจฺฉิมสฺส อาโภเคน มุตฺติ นตฺถิฯ พหู เอกํ เปเสตฺวา สนฺถราเปนฺติ, คมนกาเล สเพฺพหิ วา อาปุจฺฉิตพฺพํ, เอกํ วา เปเสตฺวา อาปุจฺฉิตพฺพํฯ อญฺญโต มญฺจปีฐาทีนิ อาเนตฺวา อญฺญตฺร วสิตฺวา คมนกาเล ตเตฺถว เนตพฺพานิฯ สเจ อญฺญโต อาเนตฺวา วสมานสฺส อโญฺญ วุฑฺฒตโร อาคจฺฉติ, น ปฏิพาหิตโพฺพ , ‘‘มยา, ภเนฺต, อญฺญาวาสโต อานีตํ, ปากติกํ กเรยฺยาถา’’ติ วตฺตพฺพํฯ เตน ‘‘เอวํ กริสฺสามี’’ติ สมฺปฏิจฺฉิเต อิตรสฺส คนฺตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ อญฺญตฺถ หริตฺวาปิ สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชนฺตสฺส หิ นฏฺฐํ วา ชิณฺณํ วา โจเรหิ วา หฏํ คีวา เนว โหติ, ปุคฺคลิกปริโภเคน ปริภุญฺชนฺตสฺส ปน คีวา โหติฯ อญฺญสฺส มญฺจปีฐํ ปน สงฺฆิกปริโภเคน วา ปุคฺคลิกปริโภเคน วา ปริภุญฺชนฺตสฺส นฏฺฐํ คีวาเยวฯ อโนฺตวิหาเร เสยฺยํ สนฺถริตฺวา ‘‘อเชฺชว อาคนฺตฺวา ปฏิชคฺคิสฺสามี’’ติ เอวํ สาเปโกฺข นทีปารํ คามนฺตรํ วา คนฺตฺวา ยตฺถสฺส คมนจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ, ตเตฺถว ฐิโต กญฺจิ เปเสตฺวา อาปุจฺฉติ, นทีปูรราชโจราทีสุ วา เกนจิ ปลิโพธ โหติ อุปทฺทุโต, น สโกฺกติ ปจฺจาคนฺตุํ, เอวํภูตสฺส อนาปตฺติฯ

วิหารสฺส อุปจาเร ปน อุปฏฺฐานสาลาย วา มณฺฑเป วา รุกฺขมูเล วา เสยฺยํ สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ตํ ปกฺกมโนฺต เนว อุทฺธรติ น อุทฺธราเปติ อนาปุจฺฉํ วา คจฺฉติ, ทุกฺกฏํฯ วุตฺตปฺปการญฺหิ ทสวิธํ เสยฺยํ อโนฺตคพฺภาทิมฺหิ คุตฺตฏฺฐาเน ปญฺญเปตฺวา คจฺฉนฺตสฺส ยสฺมา เสยฺยาปิ เสนาสนมฺปิ อุปจิกาหิ ปลุชฺชติ, วมฺมิกราสิเยว โหติ, ตสฺมา ปาจิตฺติยํ วุตฺตํฯ พหิ ปน อุปฏฺฐานสาลาทีสุ ปญฺญเปตฺวา คจฺฉนฺตสฺส เสยฺยามตฺตเมว นเสฺสยฺย ฐานสฺส อคุตฺตตาย, น เสนาสนํ, ตสฺมา เอตฺถ ทุกฺกฏํ วุตฺตํฯ มญฺจปีฐํ ปน ยสฺมา น สกฺกา สหสา อุปจิกาหิ ขายิตุํ, ตสฺมา ตํ วิหาเรปิ สนฺถริตฺวา คจฺฉนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ วิหารสฺสูปจาเร อุปฏฺฐานสาลายํ มณฺฑเป รุกฺขมูเลปิ สนฺถริตฺวา ปกฺกมนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ

๘๔. ‘‘โย ปน ภิกฺขุ สงฺฆิกํ มญฺจํ วา ปีฐํ วา ภิสึ วา โกจฺฉํ วา อโชฺฌกาเส สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ตํ ปกฺกมโนฺต เนว อุทฺธเรยฺย น อุทฺธราเปยฺย อนาปุจฺฉํ วา คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติย’’นฺติ (ปาจิ. ๑๐๙) วจนโต สงฺฆิกานิ ปน มญฺจปีฐาทีนิ จตฺตาริ อโชฺฌกาเส สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา อุทฺธรณาทีนิ อกตฺวา ‘‘อเชฺชว อาคมิสฺสามี’’ติ คจฺฉนฺตสฺสปิ ถามมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส เลฑฺฑุปาตาติกฺกเม ปาจิตฺติยํฯ เอตฺถ **โกจฺฉํ** นาม วากมยํ วา อุสีรมยํ วา มุญฺชมยํ วา ปพฺพชมยํ วา เหฏฺฐา จ อุปริ จ วิตฺถตํ มเชฺฌ สํขิตฺตํ ปณวสณฺฐานํ กตฺวา พทฺธํฯ ตํ กิร มเชฺฌ สีหพฺยคฺฆจมฺมปริกฺขิตฺตมฺปิ กโรนฺติ, อกปฺปิยจมฺมํ นาเมตฺถ นตฺถิฯ เสนาสนญฺหิ โสวณฺณมยมฺปิ วฏฺฏติ, ตสฺมา ตํ มหคฺฆํ โหติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อฏฺฐ มาเส อวสฺสิกสงฺเกเต มณฺฑเป วา รุกฺขมูเล วา ยตฺถ กากา วา กุลลา วา น อูหทนฺติ, ตตฺถ เสนาสนํ นิกฺขิปิตุ’’นฺติ (ปาจิ. ๑๑๐) วจนโต ปน วสฺสิกวสฺสาน มาสาติ เอวํ อปญฺญาเต จตฺตาโร เหมนฺติเก, จตฺตาโร คิมฺหิเกติ อฏฺฐ มาเส สาขามณฺฑเป วา ปทรมณฺฑเป วา รุกฺขมูเล วา นิกฺขิปิตุํ วฏฺฏติฯ ยสฺมึ ปน กากา วา กุลลา วา อเญฺญ วา สกุนฺตา ธุวนิวาเสน กุลาวเก กตฺวา วสนฺติ, ตสฺส รุกฺขสฺส มูเล น นิกฺขิปิตพฺพํฯ ‘‘อฏฺฐ มาเส’’ติ วจนโต เยสุ ชนปเทสุ วสฺสกาเล น วสฺสติ, เตสุ จตฺตาโร มาเส นิกฺขิปิตุํ น วฏฺฏติเยวฯ ‘‘อวสฺสิกสงฺเกเต’’ติ วจนโต ยตฺถ เหมเนฺต เทโว วสฺสติ, ตตฺถ เหมเนฺตปิ อโชฺฌกาเส นิกฺขิปิตุํ น วฏฺฏติฯ คิเมฺห ปน สพฺพตฺถ วิคตวลาหกํ วิสุทฺธํ นตํ โหติ, เอวรูเป กาเล เกนจิเทว กรณีเยน อโชฺฌกาเส มญฺจปีฐํ นิกฺขิปิตุํ วฏฺฏติฯ

๘๕. อโพฺภกาสิเกนปิ วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ ตสฺส หิ สเจ ปุคฺคลิกมญฺจโก อตฺถิ, ตเตฺถว สยิตพฺพํฯ สงฺฆิกํ คณฺหเนฺตน เวเตฺตน วา วาเกน วา วีตมญฺจโก คเหตโพฺพ, ตสฺมึ อสติ ปุราณมญฺจโก คเหตโพฺพ, ตสฺมึ อสติ นววายิโม วา โอนทฺธโก วา คเหตโพฺพฯ คเหตฺวา ปน ‘‘อหํ อุกฺกฏฺฐรุกฺขมูลิโก อุกฺกฏฺฐอโพฺภกาสิโก’’ติ จีวรกุฏิมฺปิ อกตฺวา อสมเย อโชฺฌกาเส วา รุกฺขมูเล วา ปญฺญเปตฺวา นิปชฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปน จตุคฺคุเณนปิ จีวเรน กตา กุฏิ อเตเมนฺตํ รกฺขิตุํ น สโกฺกติ, สตฺตาหวทฺทลิกาทีนิ ภวนฺติ, ภิกฺขุโน กายานุคติกตฺตา วฏฺฏติฯ อรเญฺญ ปณฺณกุฏีสุ วสนฺตานํ สีลสมฺปทาย ปสนฺนจิตฺตา มนุสฺสา นวํ มญฺจปีฐํ เทนฺติ ‘‘สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชถา’’ติ, วสิตฺวา คจฺฉเนฺตหิ สามนฺตวิหาเร สภาคภิกฺขูนํ เปเสตฺวา คนฺตพฺพํ, สภาคานํ อภาเวน อโนวสฺสเก นิกฺขิปิตฺวา คนฺตพฺพํ, อโนวสฺสเก อสติ รุเกฺข ลเคฺคตฺวา คนฺตพฺพํฯ เจติยงฺคเณ สมฺมชฺชนิํ คเหตฺวา โภชนสาลงฺคณํ วา อุโปสถาคารงฺคณํ วา ปริเวณทิวาฏฺฐาน อคฺคิสาลาทีสุ วา อญฺญตรํ สมฺมชฺชิตฺวา โธวิตฺวา ปุน สมฺมชฺชนิมาฬเกเยว ฐเปตพฺพาฯ อุโปสถาคาราทีสุ อญฺญตรสฺมึ คเหตฺวา อวเสสานิ สมฺมชฺชนฺตสฺสปิ เอเสว นโยฯ

โย ปน ภิกฺขาจารมคฺคํ สมฺมชฺชโนฺต คนฺตุกาโม โหติ, เตน สมฺมชฺชิตฺวา สเจ อนฺตรามเคฺค สาลา อตฺถิ, ตตฺถ ฐเปตพฺพาฯ สเจ นตฺถิ, วลาหกานํ อนุฏฺฐิตภาวํ สลฺลเกฺขตฺวา ‘‘ยาวาหํ คามโต นิกฺขมามิ, ตาว น วสฺสิสฺสตี’’ติ ชานเนฺตน ยตฺถ กตฺถจิ นิกฺขิปิตฺวา ปุน ปจฺจาคจฺฉเนฺตน ปากติกฏฺฐาเน ฐเปตพฺพาฯ ‘‘สเจ วสฺสิสฺสตีติ ชานโนฺต อโชฺฌกาเส ฐเปติ, ทุกฺกฏ’’นฺติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ สเจ ปน ตตฺร ตเตฺรว สมฺมชฺชนตฺถาย สมฺมชฺชนี นิกฺขิตฺตา โหติ, ตํ ตํ ฐานํ สมฺมชฺชิตฺวา ตตฺร ตเตฺรว นิกฺขิปิตุํ วฏฺฏติ, อาสนสาลํ สมฺมชฺชเนฺตน วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ ตตฺริทํ วตฺตํ – มชฺฌโต ปฏฺฐาย ปาทฏฺฐานาภิมุขา วาลิกา หริตพฺพา, กจวรํ หเตฺถหิ คเหตฺวา พหิ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

๘๖. สเจ วุตฺตปฺปการํ จตุพฺพิธมฺปิ สงฺฆิกํ เสนาสนํ อโชฺฌกาเส วา รุกฺขมูเล วา มณฺฑเป วา อนุปสมฺปเนฺนน สนฺถราเปติ, เยน สนฺถราปิตํ, ตสฺส ปลิโพโธฯ สเจ ปน อุปสมฺปเนฺนน สนฺถราเปติ, เยน สนฺถตํ, ตสฺส ปลิโพโธฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปาจิ. อฏฺฐ. ๑๑๑) – เถโร โภชนสาลายํ ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา ทหรํ อาณาเปติ ‘‘คจฺฉ ทิวาฏฺฐาเน มญฺจปีฐํ ปญฺญเปหี’’ติฯ โส ตถา กตฺวา นิสิโนฺน, เถโร ยถารุจิ วิจริตฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา ถวิกํ วา อุตฺตราสงฺคํ วา ฐเปติ, ตโต ปฏฺฐาย เถรสฺส ปลิโพโธฯ นิสีทิตฺวา สยํ คจฺฉโนฺต เนว อุทฺธรติ น อุทฺธราเปติ, เลฑฺฑุปาตาติกฺกเม ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน เถโร ตตฺถ ถวิกํ วา อุตฺตราสงฺคํ วา อฏฺฐเปตฺวา จงฺกมโนฺตว ทหรํ ‘‘คจฺฉ ตฺว’’นฺติ ภณติ, เตน ‘‘อิทํ, ภเนฺต, มญฺจปีฐ’’นฺติ อาจิกฺขิตพฺพํฯ สเจ เถโร วตฺตํ ชานาติ, ‘‘ตฺวํ คจฺฉ, อหํ ปากติกํ กริสฺสามี’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ พาโล โหติ อนุคฺคหิตวโตฺต, ‘‘คจฺฉ, มา อิธ ติฏฺฐ, เนว นิสีทิตุํ น นิปชฺชิตุํ เทมี’’ติ ทหรํ ตเชฺชติเยวฯ ทหเรน

‘‘ภเนฺต, สุขํ สยถา’’ติ กปฺปํ ลภิตฺวา วนฺทิตฺวา คนฺตพฺพํฯ ตสฺมึ คเต เถรเสฺสว ปลิโพโธ, ปุริมนเยเนว จสฺส อาปตฺติ เวทิตพฺพาฯ

อถ ปน อาณตฺติกฺขเณเยว ทหโร ‘‘มยฺหํ ภเณฺฑ ภณฺฑโธวนาทิ กิญฺจิ กรณียํ อตฺถี’’ติ วทติ, เถโร ปน ตํ ‘‘ปญฺญเปตฺวา คจฺฉาหี’’ติ วตฺวา โภชนสาลโต นิกฺขมิตฺวา อญฺญตฺถ คจฺฉติ, ปาทุทฺธาเรน กาเรตโพฺพ ฯ สเจ ตเตฺถว คนฺตฺวา นิสีทติ, ปุริมนเยเนว จสฺส เลฑฺฑุปาตาติกฺกเม อาปตฺติฯ สเจ ปน เถโร สามเณรํ อาณาเปติ, สามเณเร ตตฺถ มญฺจปีฐํ ปญฺญเปตฺวา นิสิเนฺนปิ โภชนสาลโต อญฺญตฺถ คจฺฉโนฺต ปาทุทฺธาเรน กาเรตโพฺพฯ คนฺตฺวา นิสิโนฺน ปุนคมนกาเล เลฑฺฑุปาตาติกฺกเม อาปตฺติยา กาเรตโพฺพฯ สเจ ปน อาณาเปโนฺต ‘‘มญฺจปีฐํ ปญฺญเปตฺวา ตเตฺถว นิสีทา’’ติ อาณาเปติ, ยตฺริจฺฉติ, ตตฺร คนฺตฺวา อาคนฺตุํ ลภติฯ สยํ ปน ปากติกํ อกตฺวา คจฺฉนฺตสฺส เลฑฺฑุปาตาติกฺกเม ปาจิตฺติยํฯ อนฺตรสนฺนิปาเต มญฺจปีฐาทีนิ ปญฺญเปตฺวา นิสิเนฺนหิ คมนกาเล อารามิกานํ ‘‘อิทํ ปฏิสาเมถา’’ติ วตฺตพฺพํ, อวตฺวา คจฺฉนฺตานํ เลฑฺฑุปาตาติกฺกเม อาปตฺติฯ

๘๗. มหาธมฺมสฺสวนํ นาม โหติ, ตตฺถ อุโปสถาคารโตปิ โภชนสาลโตปิ อาหริตฺวา มญฺจปีฐานิ ปญฺญเปนฺติ, อาวาสิกานํเยว ปลิโพโธฯ สเจ อาคนฺตุกา ‘‘อิทํ อมฺหากํ อุปชฺฌายสฺส, อิทํ อาจริยสฺสา’’ติ คณฺหนฺติ, ตโต ปฏฺฐาย เตสํ ปลิโพโธฯ คมนกาเล ปากติกํ อกตฺวา เลฑฺฑุปาตํ อติกฺกมนฺตานํ อาปตฺติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน วุตฺตํ ‘‘ยาว อเญฺญ น นิสีทนฺติ, ตาว เยหิ ปญฺญตฺตํ, เตสํ ภาโร, อเญฺญสุ อาคนฺตฺวา นิสิเนฺนสุ นิสินฺนกานํ ภาโรฯ สเจ เต อนุทฺธริตฺวา วา อนุทฺธราเปตฺวา วา คจฺฉนฺติ, ทุกฺกฏํฯ กสฺมา? อนาณตฺติยา ปญฺญปิตตฺตา’’ติฯ ธมฺมาสเน ปญฺญเตฺต ยาว อุสฺสารโก วา ธมฺมกถิโก วา นาคจฺฉติ, ตาว ปญฺญาปกานํ ปลิโพโธฯ ตสฺมึ อาคนฺตฺวา นิสิเนฺน ตสฺส ปลิโพโธฯ สกลํ อโหรตฺตํ ธมฺมสฺสวนํ โหติ, อโญฺญ อุสฺสารโก วา ธมฺมกถิโก วา อุฏฺฐาติ, อโญฺญ นิสีทติ, โย โย อาคนฺตฺวา นิสีทติ, ตสฺส ตเสฺสว ภาโรฯ อุฏฺฐหเนฺตน ปน ‘‘อิทมาสนํ ตุมฺหากํ ภาโร’’ติ วตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจปิ อิตรสฺมึ อนาคเต ปฐมํ นิสิโนฺน อุฏฺฐาย คจฺฉติ, ตสฺมิญฺจ อโนฺตอุปจารเฏฺฐเยว อิตโร อาคนฺตฺวา นิสีทติ, อุฏฺฐาย คโต อาปตฺติยา น กาเรตโพฺพฯ สเจ ปน อิตรสฺมึ อนาคเตเยว ปฐมํ นิสิโนฺน อุฏฺฐายาสนา เลฑฺฑุปาตํ อติกฺกมติ, อาปตฺติยา กาเรตโพฺพฯ ‘‘สพฺพตฺถ เลฑฺฑุปาตาติกฺกเม ปฐมปาเท ทุกฺกฏํ, ทุติยปาเท ปาจิตฺติย’’นฺติ อยํ นโย **มหาปจฺจริยํ** วุโตฺตติฯ

๘๘. สเจ ปน วุตฺตปฺปการเสนาสนโต อญฺญํ สงฺฆิกํ จิมิลิกํ วา อุตฺตรตฺถรณํ วา ภูมตฺถรณํ วา ตฏฺฏิกํ วา จมฺมขณฺฑํ วา ปาทปุญฺฉนึ วา ผลกปีฐํ วา อโชฺฌกาเส สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ตํ ปกฺกมโนฺต เนว อุทฺธรติ น อุทฺธราเปติ อนาปุจฺฉํ วา คจฺฉติ, ทุกฺกฏํฯ อาธารกํ ปตฺตปิธานกํ ปาทกฐลิกํ ตาลวณฺฏํ พีชนิปตฺตกํ ยํ กิญฺจิ ทารุภณฺฑํ อนฺตมโส ปานียอุฬุงฺกํ ปานียสงฺขํ อโชฺฌกาเส นิกฺขิปิตฺวา คจฺฉนฺตสฺสปิ ทุกฺกฏํฯ อโชฺฌกาเส รชนํ ปจิตฺวา รชนภาชนํ รชนอุฬุโงฺก รชนโทณิกาติ สพฺพํ อคฺคิสาลาย ปฏิสาเมตพฺพํฯ สเจ อคฺคิสาลา นตฺถิ, อโนวสฺสเก ปพฺภาเร นิกฺขิปิตพฺพํฯ ตสฺมิมฺปิ อสติ ยตฺถ โอโลเกนฺตา ภิกฺขู ปสฺสนฺติ, ตาทิเส ฐาเน ฐเปตฺวา คนฺตุํ วฏฺฏติฯ อญฺญปุคฺคลิเก ปน มญฺจปีฐาทิเสนาสเนปิ ทุกฺกฏเมวฯ เอตฺถ ปน ‘‘ยสฺมึ วิสฺสาสคฺคาโห น รุหติ, ตสฺส สนฺตเก ทุกฺกฏํฯ ยสฺมึ ปน วิสฺสาสคฺคาโห รุหติ, ตสฺส สนฺตกํ อตฺตโน ปุคฺคลิกเมว โหตี’’ติ **มหาปจฺจริยา**ทีสุ วุตฺตํฯ อตฺตโน ปุคฺคลิเก ปน อนาปตฺติเยวฯ โย ภิกฺขุ วา สามเณโร วา อารามิโก วา ลชฺชี โหติ, อตฺตโน ปลิโพธํ วิย มญฺญติ, ตถารูปํ อนาปุจฺฉิตฺวา คจฺฉนฺตสฺสปิ อนาปตฺติฯ โย ปน อาตเป โอตาเปโนฺต ‘‘อาคนฺตฺวา อุทฺธริสฺสามี’’ติ คจฺฉติ, ตสฺสปิ อนาปตฺติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

มญฺจปีฐาทิสงฺฆิกเสนาสเนสุ

ปฏิปชฺชิตพฺพวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๘. กาลิกวินิจฺฉยกถา

๘๙. **กาลิกานิปิ จตฺตารี**ติ เอตฺถ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๒๕๕-๒๕๖) ยาวกาลิกํ ยามกาลิกํ สตฺตาหกาลิกํ ยาวชีวิกนฺติ อิมานิ จตฺตาริ กาลิกานิ เวทิตพฺพานิฯ ตตฺถ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํ ยํ กิญฺจิ ขาทนียโภชนียํ ยาว มชฺฌนฺหิกสงฺขโต กาโล, ตาว ปริภุญฺชิตพฺพโต **ยาวกาลิกํ**ฯ สทฺธึ อนุโลมปาเนหิ อฏฺฐวิธํ ปานํ ยาว รตฺติยา ปจฺฉิมยามสงฺขาโต ยาโม, ตาว ปริภุญฺชิตพฺพโต ยาโม กาโล อสฺสาติ **ยามกาลิกํ**ฯ สปฺปิอาทิ ปญฺจวิธํ เภสชฺชํ ปฏิคฺคเหตฺวา สตฺตาหํ นิเธตพฺพโต สตฺตาโห กาโล อสฺสาติ **สตฺตาหกาลิกํ**ฯ ฐเปตฺวา อุทกํ อวเสสํ สพฺพมฺปิ ปฏิคฺคหิตํ ยาวชีวํ ปริหริตฺวา สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชิตพฺพโต **ยาวชีวิก**นฺติ วุจฺจติฯ

๙๐. ตตฺถ ยาวกาลิเกสุ **โภชนียํ** นาม โอทโน กุมฺมาโส สตฺตุ มโจฺฉ มํสนฺติฯ ปญฺจ โภชนานิ ยามกาลิกํ สตฺตาหกาลิกํ ยาวชีวิกญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสํ **ขาทนียํ** นามฯ เอตฺถ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๒๔๘-๙) ปน ยํ ตาว สกฺขลิโมทกาทิ ปุพฺพณฺณาปรณฺณมยํ ขาทนียํ, ตตฺถ วตฺตพฺพเมว นตฺถิฯ ยมฺปิ วนมูลาทิปฺปเภทํ อามิสคติกํ โหติฯ เสยฺยถิทํ – มูลขาทนียํ กนฺทขาทนียํ มุฬาลขาทนียํ มตฺถกขาทนียํ ขนฺธขาทนียํ ตจขาทนียํ ปตฺตขาทนียํ ปุปฺผขาทนียํ ผลขาทนียํ อฏฺฐิขาทนียํ ปิฏฺฐขาทนียํ นิยฺยาสขาทนียนฺติ, อิทมฺปิ ขาทนียสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ

ตตฺถ ปน อามิสคติกสลฺลกฺขณตฺถํ อิทํ มุขมตฺตนิทสฺสนํ – **มูลขาทนีเย** ตาว มูลกมูลํ ขารกมูลํ จจฺจุมูลํ ตมฺพกมูลํ ตณฺฑุเลยฺยกมูลํ วตฺถุเลยฺยกมูลํ วชกลิมูลํ ชชฺฌริมูลนฺติ เอวมาทีนิ สูเปยฺยปณฺณมูลานิ อามิสคติกานิฯ เอตฺถ จ วชกลิมูเล ชรฏฺฐํ ฉินฺทิตฺวา ฉเฑฺฑนฺติ, ตํ ยาวชีวิกํ โหติฯ อญฺญมฺปิ เอวรูปํ เอเตเนว นเยน เวทิตพฺพํฯ มูลกขารกชชฺฌริมูลานํ ปน ชรฏฺฐานิปิ อามิสคติกาเนวาติ วุตฺตํฯ ยานิ ปน ปาฬิยํ –

> ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, มูลานิ เภสชฺชานิ หลิทฺทึ สิงฺคิเวรํ วจํ วจตฺตํ อติวิสํ กฏุกโรหิณึ อุสีรํ ภทฺทมุตฺตกํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ มูลานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺตี’’ติ (มหาว. ๒๖๓) –

วุตฺตานิ, ตานิ ยาวชีวิกานิฯ เตสํ จูฬปญฺจมูลํ มหาปญฺจมูลนฺติอาทินา นเยน คณิยมานานํ คณนาย อโนฺต นตฺถิ, ขาทนียตฺถญฺจ โภชนียตฺถญฺจ อผรณภาโวเยว ปเนเตสํ ลกฺขณํฯ ตสฺมา ยํ กิญฺจิ มูลํ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ ขาทนียตฺถํ โภชนียตฺถญฺจ ผรติ, ตํ ยาวกาลิกํ, อิตรํ ยาวชีวิกนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ สุพหุํ วตฺวาปิ หิ อิมสฺมึเยว ลกฺขเณ ฐาตพฺพํฯ นามสญฺญาสุ ปน วุจฺจมานาสุ ตํ ตํ นามํ อชานนฺตานํ สโมฺมโหเยว โหติ, ตสฺมา นามสญฺญาย อาทรํ อกตฺวา ลกฺขณเมว ทสฺสิตํฯ ยถา จ มูเล, เอวํ กนฺทาทีสุปิ ลกฺขณํ ทสฺสยิสฺสาม, ตเสฺสว วเสน วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ ยญฺจ ตํ ปาฬิยํ หลิทฺทาทิ อฏฺฐวิธํ วุตฺตํ, ตสฺส ขนฺธตจปุปฺผผลาทิ สพฺพํ ยาวชีวิกนฺติ วุตฺตํฯ

กนฺทขาทนีเย ทุวิโธ กโนฺท ทีโฆ จ ภิสกึสุกกนฺทาทิ, วโฏฺฏ จ อุปฺปลกเสรุกกนฺทาทิ, ยํ คณฺฐีติปิ วทนฺติฯ ตตฺถ สเพฺพสํ กนฺทานํ ชิณฺณชรฏฺฐฏฺฐานญฺจ ฉลฺลิ จ สุขุมมูลานิ จ ยาวชีวิกานิ, ตรุโณ ปน สุขขาทนีโย สาลกลฺยาณิโปตกกโนฺท กึสุกโปตกกโนฺท อมฺพาฏกกโนฺท เกตกกโนฺท มาลุวกโนฺท ภิสสงฺขาโต ปทุมปุณฺฑรีกกโนฺท ปิณฺฑาลุมสาลุอาทโย จ ขีรวลฺลิกโนฺท อาลุวกโนฺท สิคฺคุกโนฺท ตาลกโนฺท นีลุปฺปลรตฺตุปฺปลกุมุทโสคนฺธิกานํ กนฺทา กทลิกโนฺท เวฬุกโนฺท กเสรุกกโนฺทติ เอวมาทโย เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ

ขาทนียตฺถญฺจ โภชนียตฺถญฺจ ผรณกกนฺทา ยาวกาลิกาฯ ขีรวลฺลิกโนฺท อโธโต ยาวชีวิโก, โธโต ยาวกาลิโกฯ ขีรกาโกลิชีวิกอุสภกลสุณาทิกนฺทา ปน ยาวชีวิกาฯ เต ปาฬิยํ ‘‘ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ มูลานิ เภสชฺชานี’’ติ เอวํ (มหาว. ๒๖๓) มูลเภสชฺชสงฺคเหเนว สงฺคหิตาฯ

มุฬาลขาทนีเย ปทุมมุฬาลํ ปุณฺฑรีกมุฬาลํ มูลสทิสํเยวฯ เอรกมุฬาลํ กนฺทุลมุฬาลนฺติ เอวมาทิ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ ขาทนียตฺถํ โภชนียตฺถญฺจ ผรณกมุฬาลํ ยาวกาลิกํ, หลิทฺทิสิงฺคิเวรมกจิจตุรสฺสวลฺลิเกตกตาลหินฺตาลกุนฺตาลนาฬิเกรปูครุกฺขาทิมุฬาลํ ปน ยาวชีวิกํฯ ตํ สพฺพมฺปิ ปาฬิยํ ‘‘ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ มูลานิ เภสชฺชานี’’ติ เอวํ มูลเภสชฺชสงฺคเหเนว สงฺคหิตํฯ

มตฺถกขาทนีเย ตาลหินฺตาลกุนฺตาลเกตกนาฬิเกรปูครุกฺขขชฺชูริเวตฺตเอรกกทลีนํ กฬีรสงฺขาตา มตฺถกา, เวฬุกฬีโร นฬกฬีโร อุจฺฉุกฬีโร มูลกกฬีโร สาสปกฬีโร สตาวริกฬีโร สตฺตนฺนํ ธญฺญานํ กฬีราติ เอวมาทิ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ ขาทนียตฺถํ โภชนียตฺถญฺจ ผรณโก รุกฺขวลฺลิอาทีนํ มตฺถโก ยาวกาลิโก, หลิทฺทิสิงฺคิเวรวจมกจิลสุณานํ กฬีรา, ตาลหินฺตาลกุนฺตาลนาฬิเกรกฬีรานญฺจ ฉินฺทิตฺวา ปาติโต ชรฎฺฐพุนฺโท ยาวชีวิโกฯ

ขนฺธขาทนีเย อโนฺตปถวีคโต สาลกลฺยาณีขโนฺธ อุจฺฉุขโนฺธ นีลุปฺปลรตฺตุปฺปลกุมุทโสคนฺธิกานํ ทณฺฑกขนฺธาติ เอวมาทิ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ ขาทนียตฺถํ โภชนียตฺถญฺจ ผรณโก ขโนฺธ ยาวกาลิโก, อุปฺปลชาตีนํ ปณฺณทณฺฑโก ปทุมชาตีนํ สโพฺพปิ ทณฺฑโก กรวินฺททณฺฑาทโย จ อวเสสสพฺพขนฺธา ยาวชีวิกาฯ

ตจขาทนีเย อุจฺฉุตโจว เอโก ยาวกาลิโก, โสปิ สรโส, เสโส สโพฺพ ยาวชีวิโกฯ เตสํ ปน มตฺถกขนฺธตจานํ ติณฺณมฺปิ ปาฬิยํ กสาวเภสเชฺชน สงฺคโห เวทิตโพฺพฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, กสาวานิ เภสชฺชานิ นิมฺพกสาวํ กุฏชกสาวํ ปโฏลกสาวํ ผคฺควกสาวํ นตฺตมาลกสาวํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ กสาวานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺตี’’ติ (มหาว. ๒๖๓)ฯ

เอตฺถ หิ เอเตสมฺปิ สงฺคโห สิชฺฌติฯ วุตฺตกสาวานิ จ สพฺพกปฺปิยานีติ เวทิตพฺพานิฯ

ปตฺตขาทนีเย มูลกํ ขารโก จจฺจุ ตมฺพโก ตณฺฑุเลยฺยโก ปปฺปุนฺนาโค วตฺถุเลยฺยโก วชกลิ ชชฺฌริ เสลฺลุ สิคฺคุ กาสมทฺทโก อุมฺมาจีนมุโคฺค มาโส ราชมาโส ฐเปตฺวา มหานิปฺผาวํ อวเสสนิปฺผาโว อคฺคิมโนฺถ สุนิสนฺนโก เสตวรโณ นาฬิกา ภูมิยํ ชาตโลณีติ เอเตสํ ปตฺตานิ, อญฺญานิ จ เอวรูปานิ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ ขาทนียตฺถญฺจ โภชนียตฺถญฺจ ผรณกานิ ปตฺตานิ เอกํเสน ยาวกาลิกานิ , ยา ปนญฺญา มหานขปิฏฺฐิมตฺตปณฺณา โลณิรุเกฺข จ คเจฺฉ จ อาโรหติ, ตสฺสา ปตฺตํ ยาวชีวิกํฯ พฺรหฺมิปตฺตญฺจ ยาวกาลิกนฺติ ทีปวาสิโน วทนฺติฯ อมฺพปลฺลวํ ยาวกาลิกํ, อโสกปลฺลวํ ปน ยาวชีวิกํฯ ยานิ จญฺญานิ ปาฬิยํ –

> ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปณฺณานิ เภสชฺชานิ นิมฺพปณฺณํ กุฏชปณฺณํ ปโฏลปณฺณํ สุลสิปณฺณํ กปฺปาสปณฺณํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ ปณฺณานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺตี’’ติ (มหาว. ๒๖๓) –

วุตฺตานิ, ตานิ ยาวชีวิกานิฯ น เกวลญฺจ ปณฺณานิ, เตสํ ปุปฺผผลานิปิฯ ยาวชีวิกปณฺณานํ ปน ผคฺควปณฺณํ อชฺชุกปณฺณํ ผณิชฺชกปณฺณํ ตมฺพูลปณฺณํ ปทุมินิปณฺณนฺติ เอวํ คณนวเสน อ

โนฺต นตฺถิฯ

ปุปฺผขาทนีเย มูลกปุปฺผํ ขารกปุปฺผํ จจฺจุปุปฺผํ ตมฺพกปุปฺผํ วชกลิปุปฺผํ ชชฺฌริปุปฺผํ จูฬนิปฺผาวปุปฺผํ มหานิปฺผาวปุปฺผํ กเสรุกปุปฺผํ นาฬิเกรตาลเกตกานํ ตรุณปุปฺผานิ เสตวรณปุปฺผํ สิคฺคุปุปฺผํ อุปฺปลปทุมชาติกานํ ปุปฺผานํ กณฺณิกามตฺตํ อคนฺธิปุปฺผํ กรีรปุปฺผํ ชีวนฺตีปุปฺผนฺติ เอวมาทิ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ ขาทนียตฺถํ โภชนียตฺถญฺจ ผรณปุปฺผํ ยาวกาลิกํ, อโสกพกุลกุยฺยกปุนฺนาคจมฺปกชาติกรวีรกณิการกุนฺทนวมาลิกมลฺลิกาทีนํ ปน ปุปฺผํ ยาวชีวิกํ, ตสฺส คณนาย อโนฺต นตฺถิฯ ปาฬิยํ ปนสฺส กสาวเภสชฺชน สงฺคโห เวทิตโพฺพฯ

ผลขาทนีเย ปนสลพุชตาลนาฬิเกรอมฺพชมฺพุอมฺพาฏกตินฺติณิกมาตุลุงฺคกปิตฺถลาพุกุมฺภณฺฑปุสฺสผลติมฺพรูสกติปุสวาติงฺคณโจจโมจมธุกาทีนํ ผลานิ, ยานิ โลเก เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ ขาทนียตฺถํ โภชนียตฺถญฺจ ผรนฺติ, สพฺพานิ ตานิ ยาวกาลิกานิ, นามคณนวเสน เตสํ น สกฺกา ปริยนฺตํ ทเสฺสตุํฯ ยานิ ปน ปาฬิยํ –

> ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ผลานิ เภสชฺชานิ พิลงฺคํ ปิปฺปลึ มรีจํ หรีตกํ วิภีตกํ อามลกํ โคฏฺฐผลํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ ผลานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺตี’’ติ (มหาว. ๒๖๓) –

วุตฺตานิ , ตานิ ยาวชีวิกานิฯ เตสมฺปิ อปริปกฺกานิ อจฺฉิวพิมฺพวรณเกตกกาสฺมรีอาทีนํ ผลานิ ชาติผลํ กฏุกผลํ เอฬา ตโกฺกลนฺติ เอวํ นามวเสน น สกฺกา ปริยนฺตํ ทเสฺสตุํฯ

อฏฺฐิขาทนีเย ลพุชฏฺฐิ ปนสฏฺฐิ อมฺพาฏกฏฺฐิ สาลฏฺฐิ ขชฺชูรีเกตกติมฺพรูสกานํ ตรุณผลฏฺฐิ ตินฺติณิกฏฺฐิ พิมฺพผลฏฺฐิ อุปฺปลปทุมชาตีนํ โปกฺขรฏฺฐีติ เอวมาทีนิ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ มนุสฺสานํ ปกติอาหารวเสน ขาทนียตฺถํ โภชนียตฺถญฺจ ผรณกานิ อฏฺฐีนิ ยาวกาลิกานิ, มธุกฏฺฐิ ปุนฺนาคฏฺฐิ หรีตกาทีนํ อฏฺฐีนิ สิทฺธตฺถกฏฺฐิ ราชิกฏฺฐีติ เอวมาทีนิ อฏฺฐีนิ ยาวชีวิกานิฯ เตสํ ปาฬิยํ ผลเภสเชฺชเนว สงฺคโห เวทิตโพฺพฯ

ปิฏฺฐขาทนีเย สตฺตนฺนํ ตาว ธญฺญานํ ธญฺญานุโลมานํ อปรณฺณานญฺจ ปิฏฺฐํ ปนสปิฏฺฐํ ลพุชปิฏฺฐํ อมฺพาฏกปิฏฺฐํ สาลปิฏฺฐํ โธตกตาลปิฏฺฐํ ขีรวลฺลิปิฏฺฐญฺจาติ เอวมาทีนิ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปกติอาหารวเสน มนุสฺสานํ ขาทนียตฺถํ โภชนียตฺถญฺจ ผรณกานิ ปิฏฺฐานิ ยาวกาลิกานิ, อโธตกํ ตาลปิฏฺฐํ ขีรวลฺลิปิฏฺฐํ อสฺสคนฺธาทิปิฏฺฐานิ จ ยาวชีวิกานิฯ เตสํ ปาฬิยํ กสาเวหิ มูลผเลหิ จ สงฺคโห เวทิตโพฺพฯ

นิยฺยาสขาทนีเย – เอโก อุจฺฉุนิยฺยาโสว สตฺตาหกาลิโก, เสสา –

> ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ชตูนิ เภสชฺชานิ หิงฺคุํ หิงฺคุชตุํ หิงฺคุสิปาฏิกํ ตกํ ตกปตฺตึ ตกปณฺณึ สชฺชุลสํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ ชตูนิ เภสชฺชานี’’ติ (มหาว. ๒๖๓) –

เอวํ ปาฬิยํ วุตฺตา นิยฺยาสา ยาวชีวิกาฯ ตตฺถ เยวาปนกวเสน สงฺคหิตานํ อมฺพนิยฺยาโส กณิการนิยฺยาโสติ เอวํ นามวเสน น สกฺกา ปริยนฺตํ ทเสฺสตุํฯ เอวํ อิเมสุ มูลขาทนียาทีสุ ยํ กิญฺจิ ยาวกาลิกํ, สพฺพมฺปิ อิมสฺมึ อเตฺถ อวเสสํ ขาทนียํ นามาติ สงฺคหิตํฯ

๙๑. ยามกาลิเกสุ ปน **อฏฺฐ ปานานิ** นาม อมฺพปานํ ชมฺพุปานํ โจจปานํ โมจปานํ มธุกปานํ มุทฺทิกปานํ สาลูกปานํ ผารุสกปานนฺติ อิมานิ อฏฺฐ ปานานิฯ ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๐๐) **อมฺพปานนฺ**ติ อาเมหิ วา ปเกฺกหิ วา อเมฺพหิ กตปานํฯ ตตฺถ อาเมหิ กโรเนฺตน อมฺพตรุณานิ ภินฺทิตฺวา อุทเก ปกฺขิปิตฺวา อาตเป อาทิจฺจปาเกน ปจิตฺวา ปริสฺสาเวตฺวา ตทหุปฏิคฺคหิตเกหิ มธุสกฺการกปฺปูราทีหิ โยเชตฺวา กาตพฺพํ, เอวํ กตํ ปุเรภตฺตเมว กปฺปติฯ อนุปสมฺปเนฺนหิ กตํ ลภิตฺวา ปน ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ปุเรภตฺตํ สามิสปริโภเคนปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตํ นิรามิสปริโภเคน ยาว อรุณุคฺคมนา วฏฺฏติฯ เอส นโย สพฺพปาเนสุฯ **ชมฺพุปานนฺ**ติ ชมฺพุผเลหิ กตปานํฯ **โจจปานนฺ**ติ อฏฺฐิกกทลิผเลหิ กตปานํฯ **โมจปานนฺ**ติ อนฏฺฐิเกหิ กทลิผเลหิ กตปานํฯ **มธุกปานนฺ**ติ มธุกานํ ชาติรเสน กตปานํฯ ตํ ปน อุทกสมฺภินฺนํ วฏฺฏติ, สุทฺธํ น วฏฺฏติฯ **มุทฺทิกปานนฺ**ติ มุทฺทิกา อุทเก มทฺทิตฺวา อมฺพปานํ วิย กตปานํฯ **สาลูกปานนฺ**ติ รตฺตุปฺปลนีลุปฺปลาทีนํ สาลูเก มทฺทิตฺวา กตปานํฯ **ผารุสกปานนฺ**ติ ผารุสกผเลหิ อมฺพปานํ วิย กตปานํฯ อิมานิ อฏฺฐ ปานานิ สีตานิปิ อาทิจฺจปากานิปิ วฏฺฏนฺติ, อคฺคิปากานิ น วฏฺฏนฺติฯ

อวเสสานิ เวตฺตตินฺติณิกมาตุลุงฺคกปิตฺถโกสมฺพกรมนฺทาทิขุทฺทกผลปานานิ อฏฺฐปานคอกาเนวฯ ตานิ กิญฺจาปิ ปาฬิยํ น วุตฺตานิ, อถ โข กปฺปิยํ อนุโลเมนฺติ, ตสฺมา กปฺปนฺติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สพฺพํ ผลรสํ ฐเปตฺวา ธญฺญผลรส’’นฺติ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๐๐) วุตฺตตฺตา ฐเปตฺวา สานุโลมธญฺญผลรสํ อญฺญํ ผลปานํ นาม อกปฺปิยํ นตฺถิ, สพฺพํ ยามกาลิกเมวฯ ตตฺถ **สานุโลมธญฺญผลรโส** นาม สตฺตนฺนเญฺจว ธญฺญานํ ตาลนาฬิเกรปนสลพุชอลาพุกุมฺภณฺฑปุสฺสผลติปุสเอฬาลุกาติ นวนฺนญฺจ มหาผลานํ สเพฺพสญฺจ ปุพฺพณฺณาปรณฺณานํ อนุโลมธญฺญานํ รโส ยาวกาลิโก, ตสฺมา ปจฺฉาภตฺตํ น วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สพฺพํ ปตฺตรสํ ฐเปตฺวา ฑากรส’’นฺติ (มหาว. ๓๐๐) วุตฺตตฺตา ปกฺกฑากรสํ ฐเปตฺวา ยาวกาลิกปตฺตานมฺปิ สีโตทเกน มทฺทิตฺวา กตรโส วา อาทิจฺจปาโก วา วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สพฺพํ ปุปฺผรสํ ฐเปตฺวา มธุกปุปฺผรส’’นฺติ วุตฺตตฺตา มธุกปุปฺผรสํ ฐเปตฺวา สโพฺพปิ ปุปฺผรโส วฏฺฏติฯ

๙๒. สตฺตาหกาลิกํ นาม สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตนฺติ อิมานิ ปญฺจ เภสชฺชานิฯ ตตฺถ **สปฺปิ** นาม โคสปฺปิ วา อชิกาสปฺปิ วา มหิํสสปฺปิ วา เยสํ มํสํ กปฺปติ, เตสํ สปฺปิฯ **นวนีตํ** นาม เตสํเยว นวนีตํฯ **เตลํ** นาม ติลเตลํ สาสปเตลํ มธุกเตลํ เอรณฺฑเตลํ วสาเตลํฯ **มธุ** นาม มกฺขิกามธุฯ **ผาณิตํ** นาม อุจฺฉุมฺหา นิพฺพตฺตํ (ปจิ. ๒๖๐)ฯ ยาวชีวิกํ ปน เหฏฺฐา ยาวกาลิเก มูลขาทนียาทีสุ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

๙๓. ตตฺถ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๒๕๖) อรุโณทเย ปฏิคฺคหิตํ ยาวกาลิกํ สตกฺขตฺตุมฺปิ นิทหิตฺวา ยาว กาโล นาติกฺกมติ, ตาว ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, ยามกาลิกํ เอกํ อโหรตฺตํ, สตฺตาหกาลิกํ สตฺตรตฺตํ, อิตรํ สติ ปจฺจเย ยาวชีวมฺปิ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกรตฺตํ วีตินามิตํ ปน ยํ กิญฺจิ ยาวกาลิกํ วา ยามกาลิกํ วา อโชฺฌหริตุกามตาย คณฺหนฺตสฺส ปฏิคฺคหเณ ตาว ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหรโต ปน เอกเมกสฺมิํ อโชฺฌหาเร สนฺนิธิปจฺจยา ปาจิตฺติยํฯ สเจปิ ปโตฺต ทุโทฺธโต โหติ, ยํ องฺคุลิยา ฆํสนฺตสฺส เลขา ปญฺญายติ, คณฺฐิกปตฺตสฺส วา คณฺฐิกนฺตเรเสฺนโห ปวิโฏฺฐ โหติ, โส อุเณฺห โอตาเปนฺตสฺส ปคฺฆรติ, อุณฺหยาคุยา วา คหิตาย สนฺทิสฺสติ, ตาทิเส ปเตฺตปิ ปุนทิวเส ภุญฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยํ, ตสฺมา ปตฺตํ โธวิตฺวา ปุน ตตฺถ อโจฺฉทกํ วา อาสิญฺจิตฺวา องฺคุลิยา วา ฆํสิตฺวา นิเสฺนหภาโว ชานิตโพฺพฯ สเจ หิ อุทเก วา เสฺนหภาโว, ปเตฺต วา องฺคุลิเลขา ปญฺญายติ, ทุโทฺธโต โหติ, เตลวณฺณปเตฺต ปน องฺคุลิเลขา ปญฺญายติ, สา อโพฺพหาริกาฯ ยมฺปิ ภิกฺขู นิรเปกฺขา สามเณรานํ ปริจฺจชนฺติ, ตเญฺจ สามเณรา นิทหิตฺวา เทนฺติ, สพฺพํ วฏฺฏติฯ สยํ ปฏิคฺคเหตฺวา อปริจฺจตฺตเมว หิ ทุติยทิวเส น วฏฺฏติฯ

ตโต หิ เอกสิตฺถมฺปิ อโชฺฌหรโต ปาจิตฺติยเมวฯ อกปฺปิยมํเสสุ มนุสฺสมํเส ถุลฺลจฺจเยน สทฺธึ ปาจิตฺติยํ, อวเสเสสุ ทุกฺกเฏน สทฺธึฯ

ยามกาลิกํ สติ ปจฺจเย อโชฺฌหรโต ปาจิตฺติยํ, อาหารตฺถาย อโชฺฌหรโต ทุกฺกเฏน สทฺธึ ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปวาริโต หุตฺวา อนติริตฺตกตํ อโชฺฌหรติ, ปกติอามิเส เทฺว ปาจิตฺติยานิ, มนุสฺสมํเส ถุลฺลจฺจเยน สทฺธึ เทฺว, เสสอกปฺปิยมํเส ทุกฺกเฏน สทฺธึฯ ยามกาลิกํ สติ ปจฺจเย สามิเสน มุเขน อโชฺฌหรโต เทฺว, นิรามิเสน เอกเมวฯ อาหารตฺถาย อโชฺฌหรโต วิกปฺปทฺวเยปิ ทุกฺกฏํ วฑฺฒติฯ สเจ วิกาเล อโชฺฌหรติ, ปกติโภชเน สนฺนิธิปจฺจยา จ วิกาลโภชนปจฺจยา จ เทฺว ปาจิตฺติยานิ, อกปฺปิยมํเส ถุลฺลจฺจยํ ทุกฺกฏญฺจ วฑฺฒติฯ ยามกาลิเก วิกาลปจฺจยา อนาปตฺติฯ อนติริตฺตปจฺจยา ปน วิกาเล สพฺพวิกปฺเปสุ อนาปตฺติฯ

สตฺตาหกาลิกํ ปน ยาวชีวิกญฺจ อาหารตฺถาย ปฏิคฺคณฺหโต ปฏิคฺคหณปจฺจยา ตาว ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหรโต ปน สเจ นิรามิสํ โหติ, อโชฺฌหาเร ทุกฺกฏํฯ อถ อามิสสํสฏฺฐํ ปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิตํ โหติ, ยถาวตฺถุกํ ปาจิตฺติยเมวฯ

๙๔. สตฺตาหกาลิเกสุ ปน สปฺปิอาทีสุ อยํ วินิจฺฉโย (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๖๒๒) – **สปฺปิ** ตาว ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ตทหุปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ นิรามิสมฺปิ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย สตฺตาหํ นิรามิสํ ปริภุญฺชิตพฺพํฯ สตฺตาหาติกฺกเม สเจ เอกภาชเน ฐปิตํ, เอกํ นิสฺสคฺคิยํฯ สเจ พหูสุ, วตฺถุคณนาย นิสฺสคฺคิยานิฯ ปจฺฉาภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ นิรามิสเมว วฏฺฏติ, ปุเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ วา อุคฺคหิตกํ กตฺวา นิกฺขิตฺตํ อโชฺฌหริตุํ น วฏฺฏติ, อพฺภญฺชนาทีสุ อุปเนตพฺพํฯ สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติ อนโชฺฌหรณียตํ อาปนฺนตฺตาฯ สเจ อนุปสมฺปโนฺน ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตนวนีเตน สปฺปึ กตฺวา เทติ, ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, สเจ สยํ กโรติ, สตฺตาหมฺปิ นิรามิสเมว วฏฺฏติฯ ปจฺฉาภตฺตํ ปฏิคฺคหิตนวนีเตน เยน เกนจิ กตสปฺปิ สตฺตาหมฺปิ นิรามิสเมว วฏฺฏติ, อุคฺคหิตเกน กเต ปุเพฺพ วุตฺตสุทฺธสปฺปินเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตขีเรน วา ทธินา วา กตสปฺปิ อนุปสมฺปเนฺนน กตํ สามิสมฺปิ ตทหุปุเรภตฺตํ วฏฺฏติ, สยํกตํ นิรามิสเมว วฏฺฏติฯ

๙๕. **นวนีตํ** ตาเปนฺตสฺส หิ สามํปาโก น โหติ, สามํปเกฺกน ปน เตน สทฺธึ อามิสํ น วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย จ น วฏฺฏติเยวฯ สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติ สวตฺถุกสฺส ปฏิคฺคหิตตฺตาฯ ปจฺฉาภตฺตํ ปฏิคฺคหิตเกหิ กตํ ปน อพฺภญฺชนาทีสุ อุปเนตพฺพํฯ ปุเรภตฺตมฺปิ จ อุคฺคหิตเกหิ กตํ, อุภเยสมฺปิ สตฺตาหาติกฺกเม อนาปตฺติฯ เอส นโย อกปฺปิยมํสสปฺปิมฺหิฯ อยํ ปน วิเสโส – ยตฺถ ปาฬิยํ อาคตสปฺปินา นิสฺสคฺคิยํ, ตตฺถ อิมินา ทุกฺกฏํฯ **อนฺธกฏฺฐกถายํ** การณปติรูปกํ วตฺวา มนุสฺสสปฺปิ จ นวนีตญฺจ ปฏิกฺขิตฺตํ, ตํ ทุปฺปฏิกฺขิตฺตํ **สพฺพอฏฺฐกถาสุ** อนุญฺญาตตฺตาฯ ปรโต จสฺส วินิจฺฉโยปิ อาคจฺฉิสฺสติฯ ปาฬิยํ อาคตนวนีตมฺปิ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ตทหุปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย นิรามิสเมวฯ สตฺตาหาติกฺกเม นานาภาชเนสุ ฐปิเต ภาชนคณนาย, เอกภาชเนปิ อมิเสฺสตฺวา ปิณฺฑปิณฺฑวเสน ฐปิเต ปิณฺฑคณนาย นิสฺสคฺคิยานิฯ ปจฺฉาภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ สปฺปินเยน เวทิตพฺพํฯ เอตฺถ ปน ทธิคฺฆิกาโยปิ ตกฺกพินฺทูนิปิ โหนฺติ, ตสฺมา โธตํ วฏฺฏตีติ อุปฑฺฒเตฺถรา อาหํสุฯ มหาสิวเตฺถโร ปน ‘‘ภควตา อนุญฺญาตกาลโต ปฏฺฐาย ตกฺกโต อุทฺธฏมตฺตเมว ขาทึสู’’ติ อาหฯ ตสฺมา นวนีตํ ปริภุญฺชเนฺตน โธวิตฺวา ทธิตกฺกมกฺขิกากิปิลฺลิกาทีนิ อปเนตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ ปจิตฺวา สปฺปึ กตฺวา ปริภุญฺชิตุกาเมน อโธตมฺปิ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ยํ ตตฺถ ทธิคตํ วา ตกฺกคตํ วา, ตํ ขยํ คมิสฺสติฯ เอตฺตาวตา หิ สวตฺถุกปฏิคฺคหิตํ นาม น โหตีติ อยเมตฺถ อธิปฺปาโยฯ อามิเสน

สทฺธึ ปกฺกตฺตา ปน ตสฺมิมฺปิ กุกฺกุจฺจายนฺติ กุกฺกุจฺจกาฯ อิทานิ อุคฺคเหตฺวา ฐปิตนวนีเต จ ปุเรภตฺตํ ขีรทธีนิ ปฏิคฺคเหตฺวา กตนวนีเต จ ปจฺฉาภตฺตํ ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา กตนวนีเต จ อุคฺคหิตเกหิ กตนวนีเต จ อกปฺปิยมํสนวนีเต จ สโพฺพ อาปตฺตานาปตฺติปริโภคาปริโภคนโย สปฺปิมฺหิ วุตฺตกฺกเมเนว คเหตโพฺพฯ เตลภิกฺขาย ปวิฏฺฐานํ ปน ภิกฺขูนํ ตเตฺถว สปฺปิมฺปิ นวนีตมฺปิ ปกฺกเตลมฺปิ อปกฺกเตลมฺปิ อากิรนฺติฯ ตตฺถ ตกฺกทธิพินฺทูนิปิ ภตฺตสิตฺถานิปิ ตณฺฑุลกณาปิ มกฺขิกาทโยปิ โหนฺติ, อาทิจฺจปากํ กตฺวา ปริสฺสาเวตฺวา คหิตํ สตฺตาหกาลิกํ โหติฯ ปฏิคฺคเหตฺวา จ ฐปิตเภสเชฺชหิ สทฺธึ ปจิตฺวา นตฺถุปานมฺปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ วทฺทลิสมเย ลชฺชี สามเณโร ยถา ตตฺถ ปติตตณฺฑุลกณาทโย น ปจฺจนฺติ, เอวํ อคฺคิมฺหิ วิลียาเปตฺวา ปริสฺสาเวตฺวา ปุน ปจิตฺวา เทติ, ปุริมนเยเนว สตฺตาหํ วฏฺฏติฯ

๙๖. เตเลสุ ติลเตลํ ตาว ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย นิรามิสเมว วฏฺฏติฯ สตฺตาหาติกฺกเม ตสฺส ภาชนคณนาย นิสฺสคฺคิยภาโว เวทิตโพฺพฯ ปจฺฉาภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ สตฺตาหํ นิรามิสเมว วฏฺฏติ, อุคฺคหิตกํ กตฺวา นิกฺขิตฺตํ อโชฺฌหริตุํ น วฏฺฏติ, สีสมกฺขนาทีสุ อุปเนตพฺพํ, สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติฯ ปุเรภตฺตํ ติเล ปฏิคฺคเหตฺวา กตเตลํ ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย อนโชฺฌหรณียํ โหติ, สีสมกฺขนาทีสุ อุปเนตพฺพํ, สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติฯ ปจฺฉาภตฺตํ ติเล ปฏิคฺคเหตฺวา กตเตลํ อนโชฺฌหรณียเมว สวตฺถุกปฏิคฺคหิตตฺตาฯ สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติ, สีสมกฺขนาทีสุ อุปเนตพฺพํฯ ปุเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ วา อุคฺคหิตกติเลหิ กตเตเลปิ เอเสว นโยฯ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตติเล ภชฺชิตฺวา วา ติลปิฏฺฐํ วา เสเทตฺวา อุโณฺหทเกน วา เตเมตฺวา กตเตลํ สเจ อนุปสมฺปเนฺนน กตํ, ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, อตฺตนา กตํ นิพฺพฏฺฏิตตฺตา ปุเรภตฺตํ นิรามิสํ วฏฺฏติ, สามํปกฺกตฺตา สามิสํ น วฏฺฏติฯ สวตฺถุกปฏิคฺคหิตตฺตา ปน ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย อุภยมฺปิ อนโชฺฌหรณียํ, สีสมกฺขนาทีสุ อุปเนตพฺพํ, สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติฯ ยทิ ปน อปฺปํ อุโณฺหทกํ โหติ อพฺภุกฺกิรณมตฺตํ, อโพฺพหาริกํ โหติ สามํปากคณนํ น คจฺฉติฯ สาสปเตลาทีสุปิ อวตฺถุกปฏิคฺคหิเตสุ อวตฺถุกติลเตเล วุตฺตสทิโสว วินิจฺฉโยฯ

สเจ ปน ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตานํ สาสปาทีนํ จุเณฺณหิ อาทิจฺจปาเกน สกฺกา เตลํ กาตุํ, ตํ ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย นิรามิสเมว วฏฺฏติ, สตฺตาหาติกฺกเม นิสฺสคฺคิยํฯ ยสฺมา ปน สาสปมธุกจุณฺณานิ เสเทตฺวา เอรณฺฑกฏฺฐีนิ จ ภชฺชิตฺวา เอว เตลํ กโรนฺติ, ตสฺมา เอเตสํ เตลํ อนุปสมฺปเนฺนหิ กตํ ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, วตฺถูนํ ยาวชีวิกตฺตา ปน สวตฺถุกปฏิคฺคหเณ โทโส นตฺถิฯ อตฺตนา กตํ สตฺตาหํ นิรามิสปริโภเคเนว ปริภุญฺชิตพฺพํฯ อุคฺคหิตเกหิ กตํ อนโชฺฌหรณียํ, พาหิรปริโภเค วฏฺฏติ, สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติฯ เตลกรณตฺถาย สาสปมธุกเอรณฺฑกฏฺฐีนิ ปฏิคฺคเหตฺวา กตเตลํ สตฺตาหกาลิกํ, ทุติยทิวเส กตํ ฉาหํ วฏฺฏติ, ตติยทิวเส กตํ ปญฺจาหํ วฏฺฏติ, จตุตฺถ, ปญฺจม, ฉฏฺฐ, สตฺตมทิวเส กตํ ตทเหว วฏฺฏติฯ สเจ ยาว อรุณสฺส อุคฺคมนา ติฏฺฐติ, นิสฺสคฺคิยํ, อฏฺฐมทิวเส กตํ อนโชฺฌหรณียํ, อนิสฺสคฺคิยตฺตา ปน พาหิรปริโภเค วฏฺฏติฯ สเจปิ น กโรติ, เตลตฺถาย คหิตสาสปาทีนํ สตฺตาหาติกฺกเม ทุกฺกฏเมวฯ ปาฬิยํ ปน อนาคตานิ อญฺญานิปิ นาฬิเกรนิมฺพโกสมฺพกรมนฺทาทีนํ เตลานิ อตฺถิ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา สตฺตาหํ อติกฺกามยโต ทุกฺกฏํ โหติฯ อยเมเตสุ วิเสโส – เสสํ ยาวกาลิกวตฺถุํ ยาวชีวิกวตฺถุญฺจ สลฺลเกฺขตฺวา สามํปากสวตฺถุกปุเรภตฺตปจฺฉาภตฺตปฏิคฺคหิตอุคฺคหิตวตฺถุวิธานํ สพฺพํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

วสาเตลํ นาม ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจ วสานิ อจฺฉวสํ มจฺฉวสํ สุสุกาวสํ สูกรวสํ คทฺรภวสํ’’นฺติ (มหาว. ๒๖๒) เอวํ อนุญฺญาตวสานํ เตลํฯ เอตฺถ จ ‘‘อจฺฉวสํ’’นฺติ วจเนน ฐ

เปตฺวา มนุสฺสวสํ สเพฺพสํ อกปฺปิยมํสานํ วสา อนุญฺญาตาฯ มจฺฉคฺคหเณน จ สุสุกาปิ คหิตา โหนฺติ, วาฬมจฺฉตฺตา ปน วิสุํ วุตฺตํฯ มจฺฉาทิคฺคหเณน เจตฺถ สเพฺพสมฺปิ กปฺปิยมํสานํ วสา อนุญฺญาตาฯ มํเสสุ หิ ทส มนุสฺสหตฺถิอสฺสสุนขอหิสีหพฺยคฺฆทีปิอจฺฉตรจฺฉานํ มํสานิ อกปฺปิยานิ, วสาสุ เอกา มนุสฺสวสาฯ ขีราทีสุ อกปฺปิยํ นาม นตฺถิฯ อนุปสมฺปเนฺนหิ กตํ นิพฺพฏฺฏิตํ วสาเตลํ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย สตฺตาหํ นิรามิสเมว วฏฺฏติฯ ยํ ปน ตตฺถ สุขุมรชสทิสํ มํสํ วา นฺหารุ วา อฏฺฐิ วา โลหิตํ วา โหติ, ตํ อโพฺพหาริกํฯ สเจ ปน วสํ ปฏิคฺคเหตฺวา สยํ กโรติ, ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา ปจิตฺวา ปริสฺสาเวตฺวา สตฺตาหํ นิรามิสปริโภเคน ปริภุญฺชิตพฺพํฯ นิรามิสปริโภคญฺหิ สนฺธาย อิทํ วุตฺตํ ‘‘กาเล ปฏิคฺคหิตํ กาเล นิปฺปกฺกํ กาเล สํสฏฺฐํ เตลปริโภเคน ปริภุญฺชิตุ’’นฺติ (มหาว. ๒๖๒)ฯ ตตฺราปิ อโพฺพหาริกํ อโพฺพหาริกเมว, ปจฺฉาภตฺตํ ปน ปฏิคฺคเหตุํ วา กาตุํ วา น วฏฺฏติเยวฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ‘‘วิกาเล เจ, ภิกฺขเว, ปฏิคฺคหิตํ วิกาเล นิปฺปกฺกํ วิกาเล สํสฏฺฐํ, ตํ เจ ปริภุเญฺชยฺย, อาปตฺติ ติณฺณํ ทุกฺกฏานํฯ กาเล เจ, ภิกฺขเว, ปฏิคฺคหิตํ วิกาเล นิปฺปกฺกํ วิกาเล สํสฏฺฐํ, ตํ เจ ปริภุเญฺชยฺย, อาปตฺติ ทฺวินฺนํ ทุกฺกฏานํฯ กาเล เจ, ภิกฺขเว, ปฏิคฺคหิตํ กาเล นิปฺปกฺกํ วิกาเล สํสฏฺฐํ, ตํ เจ ปริภุเญฺชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส ฯ กาเล เจ, ภิกฺขเว, ปฏิคฺคหิตํ กาเล นิปฺปกฺกํ กาเล สํสฏฺฐํ, ตํ เจ ปริภุเญฺชยฺย, อนาปตฺตี’’ติ (มหาว. ๒๖๒)ฯ

อุปติสฺสเตฺถรํ ปน อเนฺตวาสิกา ปุจฺฉึสุ ‘‘ภเนฺต, สปฺปินวนีตวสานิ เอกโต ปจิตฺวา นิพฺพฏฺฏิตานิ วฏฺฏนฺติ, น วฏฺฏนฺตี’’ติ? ‘‘น วฏฺฏนฺติ, อาวุโส’’ติฯ เถโร กิเรตฺถ ปกฺกเตลกสเฏ วิย กุกฺกุจฺจายติฯ ตโต นํ อุตฺตริ ปุจฺฉึสุ ‘‘ภเนฺต, นวนีเต ทธิคุฬิกา วา ตกฺกพินฺทุ วา โหติ, เอตํ วฏฺฏตี’’ติ? ‘‘เอตมฺปิ, อาวุโส, น วฏฺฏตี’’ติฯ ตโต นํ อาหํสุ ‘‘ภเนฺต, เอกโต ปจิตฺวา เอกโต สํสฏฺฐานิ เตชวนฺตานิ โหนฺติ, โรคํ นิคฺคณฺหนฺตี’’ติฯ ‘‘สาธาวุโส’’ติ เถโร สมฺปฏิจฺฉิฯ มหาสุมเตฺถโร ปนาห ‘‘กปฺปิยมํสวสาว สามิสปริโภเค วฏฺฏติ, อิตรา นิรามิสปริโภเค วฏฺฏตี’’ติฯ มหาปทุมเตฺถโร ปน ‘‘อิทํ กิ’’นฺติ ปฏิกฺขิปิตฺวา ‘‘นนุ วาตาพาธิกา ภิกฺขู ปญฺจมูลกสาวยาคุยํ อจฺฉสูกรเตลาทีนิ ปกฺขิปิตฺวา ยาคุํ ปิวนฺติ, สา เตชุสฺสทตฺตา โรคํ นิคฺคณฺหาตี’’ติ วตฺวา ‘‘วฏฺฏตี’’ติ อาหฯ

๙๗. มธุ นาม มธุกรีหิ มธุมกฺขิกาหิ ขุทฺทกมกฺขิกาหิ ภมรมกฺขิกาหิ จ กตํ มธุฯ ตํ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ปุเรภตฺตํ สามิสปริโภคมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย สตฺตาหํ นิรามิสปริโภคเมว วฏฺฏติ, สตฺตาหาติกฺกเม นิสฺสคฺคิยํฯ สเจ สิเลสสทิสํ มหามธุํ ขณฺฑํ กตฺวา ฐปิตํ, อิตรํ วา นานาภาชเนสุ, วตฺถุคณนาย นิสฺสคฺคิยานิฯ สเจ เอกเมว ขณฺฑํ, เอกภาชเน วา อิตรํ, เอกเมว นิสฺสคฺคิยํฯ อุคฺคหิตกํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ, อรุมกฺขนาทีสุ อุปเนตพฺพํฯ มธุปฏลํ วา มธุสิตฺถกํ วา สเจ มธุนา อมกฺขิตํ ปริสุทฺธํ, ยาวชีวิกํ, มธุมกฺขิตํ ปน มธุคติกเมวฯ จีริกา นาม สปกฺขา ทีฆมกฺขิกา ตุมฺพฬนามิกา จ อฏฺฐิปกฺขิกา กาฬมหาภมรา โหนฺติ, เตสํ อาสเยสุ นิยฺยาสสทิสํ มธุ โหติ, ตํ ยาวชีวิกํฯ

๙๘. ผาณิตํ นาม อุจฺฉุรสํ อุปาทาย อปกฺกา วา อวตฺถุกปกฺกา วา สพฺพาปิ อวตฺถุกา อุจฺฉุวิกติฯ ตํ ผาณิตํ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย สตฺตาหํ นิรามิสเมว วฏฺฏติ, สตฺตาหาติกฺกเม วตฺถุคณนาย นิสฺสคฺคิยํฯ พหู ปิณฺฑา จุเณฺณ กตฺวา เอกภาชเน ปกฺขิตฺตา โหนฺติ ฆนสนฺนิเวสา, เอกเมว นิสฺสคฺคิยํฯ อุคฺคหิตกํ วุตฺตน

เยเนว เวทิตพฺพํ, ฆรธูปนาทีสุ อุปเนตพฺพํฯ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิเตน อปริสฺสาวิตอุจฺฉุรเสน กตผาณิตํ สเจ อนุปสมฺปนฺเนน กตํ, สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, สยํกตํ นิรามิสเมว วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย ปน สวตฺถุกปฏิคฺคหิตตฺตา อนโชฺฌหรณียํ, สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติฯ ปจฺฉาภตฺตํ อปริสฺสาวิตปฏิคฺคหิเตน กตมฺปิ อนโชฺฌหรณียเมว, สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติฯ เอส นโย อุจฺฉุํ ปฏิคฺคเหตฺวา กตผาณิเตปิฯ ปุเรภตฺตํ ปน ปริสฺสาวิตปฏิคฺคหิเตน กตํ สเจ อนุปสมฺปนฺเนน กตํ, ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย สตฺตาหํ นิรามิสเมวฯ สยํกตํ ปุเรภตฺตมฺปิ นิรามิสเมว, ปจฺฉาภตฺตํ ปริสฺสาวิตปฏิคฺคหิเตน กตํ ปน นิรามิสเมว สตฺตาหํ วฏฺฏติฯ อุคฺคหิตกตํ วุตฺตนยเมวฯ ''ฌามอุจฺฉุผาณิตํ วา โกฏฺฏิตอุจฺฉุผาณิตํ วา ปุเรภตฺตเมว วฏฺฏตี''ติ **มหาอฏฺฐกถายํ** วุตฺตํฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ''เอตํ สวตฺถุกปกฺกํ วฏฺฏติ, โน วฏฺฏตี''ติ ปุจฺฉํ กตฺวา ''อุจฺฉุผาณิตํ ปจฺฉาภตฺตํ โน วฏฺฏนกํ นาม นตฺถี''ติ วุตฺตํ, ตํ ยุตฺตํฯ สีโตทเกน กตํ มธุกปุปฺผผาณิตํ ปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย สตฺตาหํ นิรามิสเมว วฏฺฏติ, สตฺตาหาติกฺกเม วตฺถุคณนาย ทุกฺกฏํ, ขีรํ ปกฺขิปิตฺวา กตํ มธุกผาณิตํ ยาวกาลิกํฯ ขณฺฑสกฺขรํ ปน ขีรชลฺลิกํ อปเนตฺวา โสเธนฺติ, ตสฺมา วฏฺฏติฯ

๙๙. มธุกปุปฺผํ ปน ปุเรภตฺตมฺปิ อลฺลํ วฏฺฏติฯ ภชฺชิตมฺปิ วฏฺฏติ, ภชฺชิตฺวา ติลาทีหิ มิสฺสํ วา อมิสฺสํ วา กตฺวา โกฏฺฏิตํ วฏฺฏติฯ ยทิ ปน ตํ คเหตฺวา เมรยตฺถาย โยเชนฺติ, โยชิตํ พีชโต ปฏฺฐาย น วฏฺฏติฯ กทลีขชฺชูรีอมฺพลพุชปนสจิญฺจาทีนํ สพฺเพสํ ยาวกาลิกผลานํ ผาณิตํ ยาวกาลิกเมวฯ มริจปกฺเกหิ ผาณิตํ กโรนฺติ, ตํ ยาวชีวิกํฯ เอวํ ยถาวุตฺตานิ สตฺตาหกาลิกานิ สปฺปิอาทีนิ ปญฺจ ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจ เภสชฺชานี''ติ (มหาว. ๒๖๐) เภสชฺชนาเมน อนุญฺญาตตฺตา เภสชฺชกิจฺจํ กโรนฺตุ วา มา วา, อาหารตฺถํ ผริตุํ สมตฺถานิปิ ปฏิคฺคเหตฺวา ตทหุปุเรภตฺตํ ยถาสุขํ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย สติ ปจฺจเย วุตฺตนเยน สตฺตาหํ ปริภุญฺชิตพฺพานิ, สตฺตาหาติกฺกเม ปน เภสชฺชสิกฺขาปเทน นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ สเจปิ สาสปมตฺตํ โหติ, สกิํ วา องฺคุลิยา คเหตฺวา ชิวฺหาย สายนมตฺตํ, นิสฺสชฺชิตพฺพเมว ปาจิตฺติยญฺจ เทเสตพฺพํฯ นิสฺสฏฺฐํ ปฏิลภิตฺวา น อโชฺฌหริตพฺพํ, น กายิเกน ปริโภเคน ปริภุญฺชิตพฺพํ , กาโย วา กาเย อรุ วา น มเกฺขตพฺพํฯ เตหิ มกฺขิตานิ กาสาวกตฺตรยฏฺฐิอุปาหนปาทกฐลิกมญฺจปีฐาทีนิปิ อปริโภคานิฯ ''ทฺวารวาตปานกวาเฏสุปิ หตฺเถน คหณฏฺฐานํ น มเกฺขตพฺพ''นฺติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ ''กสาเว ปน ปกฺขิปิตฺวา ทฺวารวาตปานกวาฏานิ มเกฺขตพฺพานี''ติ **มหาอฏฺฐกถายํ** วุตฺตํฯ ปทีเป วา กาฬวณฺเณ วา อุปเนตุํ วฏฺฏติฯ อเญฺญน ปน ภิกฺขุนา กายิเกน ปริโภเคน ปริภุญฺชิตพฺพํ, น อโชฺฌหริตพฺพํฯ ''อนาปตฺติ อโนฺตสตฺตาหํ อธิเฏฺฐตี''ติ (ปารา. ๖๒๕) วจนโต ปน สตฺตาหพฺภนฺตเร สปฺปิญฺจ เตลญฺจ วสญฺจ มุทฺธนิ เตลํ วา อพฺภญฺชนํ วา มธุํ อรุมกฺขนํ ผาณิตํ ฆรธูปนํ อธิเฏฺฐติ อนาปตฺติ, เนว นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ สเจ อธิฏฺฐิตเตลํ อนธิฏฺฐิตเตลภาชเน อากิริตุกาโม โหติ, ภาชเน เจ สุขุมํ ฉิทฺทํ, ปวิฏฺฐํ ปวิฏฺฐํ เตลํ ปุราณเตเลน อโชฺฌตฺถรียติ, ปุน อธิฏฺฐาตพฺพํฯ อถ มหามุขํ โหติ, สหสาว พหุ เตลํ ปวิสิตฺวา ปุราณเตลํ อโชฺฌตฺถรติ, ปุน อธิฏฺฐานกิจฺจํ นตฺถิฯ อธิฏฺฐิตคติกเมว หิ ตํ โหติฯ เอเตน นเยน อธิฏฺฐิตเตลภาชเน อนธิฏฺฐิตเตลอากิรณมฺปิ เวทิตพฺพํฯ

สเจ ปน สตฺตาหาติกฺกนฺตํ อนุปสมฺปนฺนสฺส ปริจฺจชิตฺวา เทติ, ปุน เตน อตฺตโน สนฺตกํ กตฺวา ทินฺนํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ หิ โส อภิสงฺขริตฺวา วา อนภิสงฺขริตฺวา วา ตสฺส ภิกฺขุโน นตฺถุกมฺมตฺถํ ทเทยฺย, คเหตฺวา นตฺถุกมฺมํ กาตพฺพํฯ สเจ พาโล โหติ, ทาตุํ น ชานาติ, อเญฺญน ภิกฺขุนา วตฺตพฺโพ ''อตฺถิ เต สามเณร เตล''นฺติ? ''อาม, ภเนฺต, อตฺถี''ติฯ อาหร เถรสฺส เภสชฺชํ กริสฺสามาติฯ เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจ ทฺวินฺนํ สนฺตกํ เอเกน ปฏิคฺคหิตํ อวิภตฺตํ โหติ, สตฺตาหาติกฺกเม ทฺวินฺนมฺปิ อนาปตฺติ, ปริภุญฺชิตุํ ปน น วฏฺฏติฯ สเจ เยน ปฏิคฺคหิตํ, โส อิตรํ

ภณติ ‘‘อาวุโส, อิมํ เตลํ สตฺตาหมตฺตํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏตี’’ติ, โส จ ปริโภคํ น กโรติ, กสฺส อาปตฺติ? น กสฺสจิฯ กสฺมา? เยน ปฏิคฺคหิตํ, เตน วิสฺสชฺชิตตฺตา, อิตรสฺส อปฺปฏิคฺคหิตตฺตาฯ

๑๐๐. อิเมสุ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๐๕) ปน จตูสุ กาลิเกสุ ยาวกาลิกํ ยามกาลิกนฺติ อิทเมว ทฺวยํ อโนฺตวุตฺถกเญฺจว สนฺนิธิการกเญฺจ โหติ, สตฺตาหกาลิกเญฺจ ยาวชีวิกเญฺจ อกปฺปิยกุฏิยํ นิกฺขิปิตุมฺปิ วฏฺฏติ, สนฺนิธิมฺปิ น ชเนติฯ ยาวกาลิกํ ปน อตฺตนา สทฺธิํ สมฺภินฺนรสานิ ตีณิปิ ยามกาลิกาทีนิ อตฺตโน สภาวํ อุปเนติฯ ยามกาลิกํ เทฺวปิ สตฺตาหกาลิกาทีนิ อตฺตโน สภาวํ อุปเนติ, สตฺตาหกาลิกมฺปิ อตฺตนา สทฺธิํ สํสฏฺฐํ ยาวชีวิกํ อตฺตโน สภาวเญฺญว อุปเนติ, ตสฺมา ยาวกาลิเกน ตทหุปฏิคฺคหิเตน สทฺธิํ สํสฏฺฐํ สมฺภินฺนรสํ เสสกาลิกตฺตยํ ตทหุปุเรภตฺตเมว วฏฺฏติฯ ยามกาลิเกน สํสฏฺฐํ ปน อิตรทฺวยํ ตทหุปฏิคฺคหิตํ ยาว อรุณุคฺคมนา วฏฺฏติฯ สตฺตาหกาลิเกน ปน ตทหุปฏิคฺคหิเตน สทฺธิํ สํสฏฺฐํ ตทหุปฏิคฺคหิตํ วา ปุเรปฏิคฺคหิตํ วา ยาวชีวิกํ สตฺตาหํ กปฺปติฯ ทฺวีหปฏิคฺคหิเตน ฉาหํฯ ตีหปฏิคฺคหิเตน ปญฺจาหํ…เป.… สตฺตาหปฏิคฺคหิเตน ตทเหว กปฺปตีติ เวทิตพฺพํฯ กาลยามสตฺตาหาติกฺกเมสุ เจตฺถ วิกาลโภชนสนฺนิธิเภสชฺชสิกฺขาปทานํ วเสน อาปตฺติโย เวทิตพฺพาฯ

สเจ ปน เอกโต ปฏิคฺคหิตานิปิ จตฺตาริ กาลิกานิ สมฺภินฺนรสานิ น โหนฺติ, ตสฺส ตเสฺสว กาลสฺส วเสน ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏนฺติฯ สเจ หิ ฉลฺลิมฺปิ อนปเนตฺวา สกเลเนว นาฬิเกรผเลน สทฺธิํ อมฺพปานาทิปานกํ ปฏิคฺคหิตํ โหติ, นาฬิเกรํ อปเนตฺวา ตํ วิกาเลปิ กปฺปติฯ อุปริ สปฺปิปิณฺฑํ ฐเปตฺวา สีตลปายาสํ เทนฺติ, ยํ ปายาเสน อสํสฏฺฐํ สปฺปิ, ตํ อปเนตฺวา สตฺตาหํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ถทฺธมธุผาณิตาทีสุปิ เอเสว นโยฯ ตโกฺกลชาติผลาทีหิ อลงฺกริตฺวา ปิณฺฑปาตํ เทนฺติ, ตานิ อุทฺธริตฺวา โธวิตฺวา ยาวชีวํ ปริภุญฺชิตพฺพานิฯ ยาคุยํ ปกฺขิปิตฺวา ทินฺนสิงฺคิเวราทีสุปิ เตลาทีสุ ปกฺขิปิตฺวา ทินฺนลฏฺฐิมธุกาทีสุปิ เอเสว นโยฯ เอวํ ยํ ยํ อสมฺภินฺนรสํ โหติ, ตํ ตํ เอกโต ปฏิคฺคหิตมฺปิ ยถา สุทฺธํ โหติ, ตถา โธวิตฺวา ตเจฺฉตฺวา วา ตสฺส ตสฺส กาลสฺส วเสน ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ สมฺภินฺนรสํ โหติ สํสฏฺฐํ, น วฏฺฏติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

กาลิกวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๑๙. กปฺปิยภูมิวินิจฺฉยกถา

๑๐๑. **กปฺปิยาจตุภูมิโย**ติ เอตฺถ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, จตโสฺส กปฺปิยภูมิโย อุสฺสาวนนฺติกํ โคนิสาทิกํ คหปตึ สมฺมุติ’’นฺติ (มหาว. ๒๙๕) วจนโต อุสฺสาวนนฺติกา โคนิสาทิกา คหปติ สมฺมุตีติ อิมา จตโสฺส กปฺปิยภูมิโย เวทิตพฺพาฯ ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๙๕) **อุสฺสาวนนฺติกา** ตาว เอวํ กาตพฺพา – โย ถมฺภานํ วา อุปริ ภิตฺติปาเท วา นิขนิตฺวา วิหาโร กรียติ, ตสฺส เหฏฺฐา ถมฺภปฏิจฺฉกา ปาสาณา ภูมิคติกา เอวฯ ปฐมตฺถมฺภํ ปน ปฐมภิตฺติปาทํ วา ปติฏฺฐาเปนฺเตหิ พหูหิ สมฺปริวาเรตฺวา ‘‘กปฺปิยกุฏึ กโรม, กปฺปิยกุฏึ กโรมา’’ติ วาจํ นิจฺฉาเรนฺเตหิ มนุสฺเสสุ อุกฺขิปิตฺวา ปติฏฺฐาเปนฺเตสุ อามสิตฺวา วา สยํ อุกฺขิปิตฺวา วา ถโมฺภ วา ภิตฺติปาโท วา ปติฏฺฐาเปตโพฺพฯ **กุรุนฺทิมหาปจฺจรีสุ** ปน ‘‘กปฺปิยกุฏิ กปฺปิยกุฏีติ วตฺวา ปติฏฺฐาเปตพฺพ’’นฺติ วุตฺตํฯ **อนฺธกฏฺฐกถายํ** ‘‘สงฺฆสฺส กปฺปิยกุฏึ อธิฏฺฐามี’’ติ วุตฺตํ, ตํ ปน อวตฺวาปิ อฏฺฐกถาสุ วุตฺตนเยน วุเตฺต โทโส นตฺถิฯ อิทํ ปเนตฺถ สาธารณลกฺขณํ ‘‘ถมฺภปติฏฺฐาปนญฺจ วจนปริโยสานญฺจ สมกาลํ วฏฺฏตี’’ติฯ สเจ หิ อนิฏฺฐิเต วจเน ถโมฺภ ปติฏฺฐาติ, อปฺปติฏฺฐิเต วา ตสฺมึ วจนํ นิฏฺฐาติ, อกตา โหติ กปฺปิยกุฏิฯ เตเนว **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํ ‘‘พหูหิ สมฺปริวาเรตฺวา วตฺตพฺพํ, อวสฺสญฺหิ เอตฺถ เอกสฺสปิ วจนนิฏฺฐานญฺจ ถมฺภปติฏฺฐานญฺจ เอกโต ภวิสฺสตี’’ติฯ อิฏฺฐกาสิลามตฺติกากุฏฺฏกาสุ ปน กุฏีสุ เหฏฺฐา จยํ พนฺธิตฺวา วา อพนฺธิตฺวา วา กโรนฺตุ, ยโต ปฏฺฐาย ภิตฺตึ อุฏฺฐาเปตุกามา โหนฺติ, ตํ สพฺพปฐมํ อิฏฺฐกํ วา สิลํ วา มตฺติกาปิณฺฑํ วา คเหตฺวา วุตฺตนเยเนว กปฺปิยกุฏิ กาตพฺพา, อิฏฺฐกาทโย ภิตฺติยํ ปฐมิฏฺฐกาทีนํ เหฏฺฐา น วฏฺฏนฺติ, ถมฺภา ปน อุปริ อุคฺคจฺฉนฺติ, ตสฺมา วฏฺฏนฺติฯ **อนฺธกฏฺฐกถายํ** ‘‘ถเมฺภหิ กริยมาเน จตูสุ โกเณสุ จตฺตาโร ถมฺภา, อิฏฺฐกาทิกุเฏฺฏ จตูสุ โกเณสุ เทฺว ติโสฺส อิฏฺฐกา อธิฏฺฐาตพฺพา’’ติ วุตฺตํฯ ตถา ปน อกตายปิ โทโส นตฺถิ, อฏฺฐกถาสุ หิ วุตฺตเมว ปมาณํฯ

โคนิสาทิกา ทุวิธา อารามโคนิสาทิกา วิหารโคนิสาทิกาติฯ ตาสุ ยตฺถ เนว อาราโม, น เสนาสนานิ ปริกฺขิตฺตานิ โหนฺติ, อยํ **อารามโคนิสาทิกา** นามฯ ยตฺถ เสนาสนานิ สพฺพานิ วา เอกจฺจานิ วา ปริกฺขิตฺตานิ, อาราโม อปริกฺขิโตฺต, อยํ **วิหารโคนิสาทิกา** นามฯ อิติ อุภยตฺราปิ อารามสฺส อปริกฺขิตฺตภาโวเยว ปมาณํฯ ‘‘อาราโม ปน อุปฑฺฒปริกฺขิโตฺตปิ พหุตรํ ปริกฺขิโตฺตปิ ปริกฺขิโตฺตเยว นามา’’ติ **กุรุนฺทิมหาปจฺจรีสุ** วุตฺตํ, เอตฺถ กปฺปิยกุฏึ ลทฺธุํ วฏฺฏติฯ

คหปตีติ มนุสฺสา อาวาสํ กตฺวา ‘‘กปฺปิยกุฏึ เทม, ปริภุญฺชถา’’ติ วทนฺติ, เอสา คหปติ นาม, ‘‘กปฺปิยกุฏึ กาตุํ เทมา’’ติ วุเตฺตปิ วฏฺฏติเยวฯ **อนฺธกฏฺฐกถายํ** ปน ‘‘ยสฺมา ภิกฺขุํ ฐเปตฺวา เสสสหธมฺมิกานํ สเพฺพสญฺจ เทวมนุสฺสานํ หตฺถโต ปฏิคฺคโห จ สนฺนิธิ จ อโนฺตวุตฺถญฺจ เตสํ สนฺตกํ ภิกฺขุสฺส วฏฺฏติ, ตสฺมา เตสํ เคหานิ วา เตหิ ทินฺนกปฺปิยกุฏิ วา คหปตีติ วุจฺจตี’’ติ วุตฺตํ, ปุนปิ วุตฺตํ ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส วิหารํ ฐเปตฺวา ภิกฺขุนุปสฺสโย วา อารามิกานํ วา ติตฺถิยานํ วา เทวตานํ วา นาคานํ วา อปิ พฺรหฺมานํ วิมานํ กปฺปิยกุฏิ โหตี’’ติ, ตํ สุวุตฺตํฯ สงฺฆสนฺตกเมว หิ ภิกฺขุสนฺตกํ วา เคหํ คหปติกุฏิกา น โหติฯ

สมฺมุติ นาม ญตฺติทุติยกมฺมวาจาย สาเวตฺวา สมฺมตาฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, สมฺมนฺนิตพฺพา, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

> ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ วิหารํ กปฺปิยภูมึ สมฺมเนฺนยฺย, เอสา ญตฺติฯ

“สุณาตุ เม, ภเนฺต, สงฺโฆฯ สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ วิหารํ กปฺปิยภูมึ สมฺมนฺนติฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส วิหารสฺส กปฺปิยภูมิยา สมฺมุติ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

“สมฺมโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม วิหาโร กปฺปิยภูมิ ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี”ติ (มหาว. ๒๙๕)ฯ

กมฺมวาจํ อวตฺวา อปโลกนกมฺมวเสน สาเวตฺวา กตาปิ สมฺมตา เอวฯ

๑๐๒. ยํ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๙๕) อิมาสุ จตูสุ กปฺปิยภูมีสุ วุตฺตํ อามิสํ, ตํ สพฺพํ อโนฺตวุตฺถสงฺขฺยํ น คจฺฉติฯ ภิกฺขูนญฺจ ภิกฺขุนีนญฺจ อโนฺตวุตฺถอโนฺตปกฺกโมจนตฺถญฺหิ กปฺปิยกุฏิโย อนุญฺญาตาฯ ยํ ปน อกปฺปิยภูมิยํ สหเสยฺยปฺปโหนเก เคเห วุตฺตํ สงฺฆิกํ วา ปุคฺคลิกํ วา ภิกฺขุสฺส ภิกฺขุนิยา วา สนฺตกํ เอกรตฺตมฺปิ ฐปิตํ, ตํ อโนฺตวุตฺถํ, ตตฺถ ปกฺกญฺจ อโนฺตปกฺกํ นาม โหติ, เอตํ น กปฺปติฯ สตฺตาหกาลิกํ ปน ยาวชีวิกญฺจ วฏฺฏติฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – สามเณโร ภิกฺขุสฺส ตณฺฑุลาทิกํ อามิสํ อาหริตฺวา กปฺปิยกุฏิยํ นิกฺขิปิตฺวา ปุนทิวเส ปจิตฺวา เทติ, อโนฺตวุตฺถํ น โหติฯ ตตฺถ อกปฺปิยกุฏิยํ นิกฺขิตฺตสปฺปิอาทีสุ กิญฺจิ ปกฺขิปิตฺวา เทติฯ มุขสนฺนิธิ นาม โหติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน “อโนฺตวุตฺถํ โหตี”ติ วุตฺตํฯ ตตฺถ นามมตฺตเมว นานากรณํ, ภิกฺขุ อกปฺปิยกุฏิยํ ฐปิตสปฺปิญฺจ ยาวชีวิกปณฺณญฺจ เอกโต ปจิตฺวา ปริภุญฺชติ, สตฺตาหํ นิรามิสํ วฏฺฏติฯ สเจ อามิสสํสฏฺฐํ กตฺวา ปริภุญฺชติ, อโนฺตวุตฺถเญฺจว สามํปกฺกญฺจ โหติฯ เอเตนุปาเยน สพฺพสํสคฺคา เวทิตพฺพาฯ ยํ กิญฺจิ อามิสํ ภิกฺขุโน ปจิตุํ น วฏฺฏติฯ สเจปิสฺส อุณฺหยาคุยา สุลสิปณฺณานิ วา สิงฺคิเวรํ วา โลณํ วา ปกฺขิปนฺติ, ตมฺปิ จาเลตุํ น วฏฺฏติ, “ยาคุํ นิพฺพาเปมี”ติ ปน จาเลตุํ วฏฺฏติฯ อุตฺตณฺฑุลภตฺตํ ลภิตฺวา ปิทหิตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปน มนุสฺสา ปิทหิตฺวา เทนฺติ, วฏฺฏติฯ “ภตฺตํ มา นิพฺพายตู”ติ ปิทหิตุํ วฏฺฏติ, ขีรตกฺกาทีสุ ปน สกึ กุถิเตสุ อคฺคึ กาตุํ วฏฺฏติ ปุนปากสฺส อนุญฺญาตตฺตาฯ

อิมา ปน กปฺปิยกุฏิโย กทา ชหิตวตฺถุกา โหนฺติ? อุสฺสาวนนฺติกา ตาว ยา ถมฺภานํ อุปริ ภิตฺติปาเท วา นิขนิตฺวา กตา, สา สเพฺพสุ ถเมฺภสุ จ ภิตฺติปาเทสุ จ อปนีเตสุ ชหิตวตฺถุกา โหติฯ สเจ ปน ถเมฺภ วา ภิตฺติปาเท วา ปริวเตฺตนฺติ, โย โย ฐิโต, ตตฺถ ตตฺถ ปติฏฺฐาติ, สเพฺพสุปิ ปริวตฺติเตสุ อชหิตวตฺถุกาว โหติฯ อิฏฺฐกาทีหิ กตา จยสฺส อุปริ ภิตฺติอตฺถาย ฐปิตํ อิฏฺฐกํ วา สิลํ วา มตฺติกาปิณฺฑํ วา อาทึ กตฺวา วินาสิตกาเล ชหิตวตฺถุกาว โหติฯ เยหิ ปน อิฏฺฐกาทีหิ อธิฏฺฐิตา, เตสุ อปนีเตสุปิ ตทเญฺญสุ ปติฏฺฐาตีติ อชหิตวตฺถุกาว โหติฯ โคนิสาทิกา ปาการาทีหิ ปริเกฺขเป กเต ชหิตวตฺถุกาว โหติฯ ปุน ตสฺมึ อาราเม กปฺปิยกุฏึ ลทฺธุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน ปุนปิ ปาการาทโย ตตฺถ ตตฺถ ขณฺฑา โหนฺติ, ตโต ตโต คาโว ปวิสนฺติ, ปุน กปฺปิยกุฏิ โหติฯ อิตรา ปน เทฺว โคปานสีมตฺตํ ฐเปตฺวา สพฺพสฺมึ ฉทเน วินเฏฺฐ ชหิตวตฺถุกาว โหนฺติฯ สเจ โคปานสีนํ อุปริ เอกมฺปิ ปกฺขปาสกมณฺฑลํ อตฺถิ, รกฺขติฯ

๑๐๓. ยตฺร ปนิมา จตโสฺสปิ กปฺปิยภูมิโย นตฺถิ, ตตฺถ กึ กาตพฺพนฺติ? อนุปสมฺปนฺนสฺส ทตฺวา ตสฺส สนฺตกํ กตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ ตตฺริทํ วตฺถุ – กรวิกติสฺสเตฺถโร กิร วินยธรปาโมโกฺข มหาสีวเตฺถรสฺส สนฺติกํ อคมาสิฯ โส ทีปาโลเกน สปฺปิกุมฺภํ ปสฺสิตฺวา “ภเนฺต, กิเมต”นฺติ ปุจฺฉิฯ เถโร “อาวุโส, คามโต สปฺปิกุโมฺภ อาภโต ลูขทิวเส สปฺปินา ภุญฺชนตฺถายา”ติ อาหฯ ตโต นํ ติสฺสเตฺถโร “น วฏฺฏติ, ภเนฺต”ติ อาหฯ เถโร ปุนทิวเส ปมุเข นิกฺขิปาเปสิฯ ติสฺสเตฺถโร ปุน เอกทิวสํ อาคโต ตํ ทิสฺวา ตเถว ปุจฺฉิตฺวา “ภเนฺต, สหเสยฺยปฺปโหน

กฏฺฐาเน ฐเปตุํ น วฏฺฏตี’’ติ อาหฯ เถโร ปุนทิวเส พหิ นีหราเปตฺวา นิกฺขิปาเปสิ, ตํ โจรา หริํสุฯ โส ปุน เอกทิวสํ อาคตํ ติสฺสเตฺถรมาห ‘‘อาวุโส, ตยา ‘น วฏฺฏตี’ติ วุเตฺต โส กุโมฺภ พหิ นิกฺขิโตฺต โจเรหิ หโฏ’’ติฯ ตโต นํ ติสฺสเตฺถโร อาห ‘‘นนุ, ภเนฺต, อนุปสมฺปนฺนสฺส ทาตโพฺพ อสฺส, อนุปสมฺปนฺนสฺส หิ ทตฺวา ตสฺส สนฺตกํ กตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏตี’’ติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

กปฺปิยภูมิวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๐. ปฏิคฺคหณวินิจฺฉยกถา

๑๐๔. **ขาทนียาทิปฏิคฺคาโห**ติ อโชฺฌหริตพฺพสฺส ยสฺส กสฺสจิ ขาทนียสฺส วา โภชนียสฺส วา ปฏิคฺคหณํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – ปญฺจหิ องฺคหิ ปฏิคฺคหณํ รุหติ, ถามมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส อุจฺจารณมตฺตํ โหติ, หตฺถปาโส ปญฺญายติ, อภิหาโร ปญฺญายติ, เทโว วา มนุสฺโส วา ติรจฺฉานคโต วา กาเยน กายปฏิพทฺเธน นิสฺสคฺคิเยน วา เทติ, ตญฺจ ภิกฺขุ กาเยน วา กายปฏิพทฺเธน วา ปฏิคฺคณฺหาติฯ เอวํ ปญฺจหงฺคหิ ปฏิคฺคหณํ รุหติฯ

ตตฺถ ฐิตนิสินฺนนิปนฺนานํ วเสน เอวํ **หตฺถปาโส** เวทิตพฺโพ – สเจ ภิกฺขุ นิสินฺโน โหติ, อาสนสฺส ปจฺฉิมนฺตโต ปฏฺฐาย, สเจ ฐิโต, ปณฺหิอนฺตโต ปฏฺฐาย, สเจ นิปนฺโน, เยน ปเสฺสน นิปนฺโน, ตสฺส ปาริมนฺตโต ปฏฺฐาย, ทายกสฺส นิสินฺนสฺส วา ฐิตสฺส วา นิปนฺนสฺส วา ฐเปตฺวา ปสาริตหตฺถํ ยํ อาสนฺนตรํ องฺคํ, ตสฺส โอริมเนฺตน ปริจฺฉินฺทิตฺวา อฑฺฒเตยฺยหโตฺถ หตฺถปาโส นามฯ

สเจ ปน ทายกปฏิคฺคาหเกสุ เอโก อากาเส โหติ, เอโก ภูมิยํ, ภูมฏฺฐสฺส จ สีเสน, อากาสฏฺฐสฺส จ ฐเปตฺวา ทาตุํ วา คเหตุํ วา ปสาริตหตฺถํ ยํ อาสนฺนตรํ องฺคํ, ตสฺส โอริมเนฺตน หตฺถปาสปมาณํ ปริจฺฉินฺทิตพฺพํฯ สเจปิ เอโก กูเป โหติ, เอโก กูปตเฏ, เอโก วา ปน รุเกฺข, เอโก ปถวิยํ, วุตฺตนเยเนว หตฺถปาสปมาณํ ปริจฺฉินฺทิตพฺพํฯ เอวรูเป หตฺถปาเส ฐตฺวา สเจปิ ปกฺขี มุขตุณฺฑเกน วา หตฺถี วา โสณฺฑาย คเหตฺวา ปุปฺผํ วา ผลํ วา เทติ, ปฏิคฺคหณํ รุหติฯ สเจ ปน อฑฺฒฏฺฐมรตนสฺสปิ หตฺถิโน ขเนฺธ นิสินฺโน เตน โสณฺฑาย ทียมานํ คณฺหาติ, วฏฺฏติเยวฯ หตฺถาทีสุ เยน เกนจิ สรีราวยเวน อนฺตมโส ปาทงฺคุลิยาปิ ทียมานํ กาเยน ทินฺนํ นาม โหติฯ ปฏิคฺคหเณปิ เอเสว นโยฯ เยน เกนจิ หิ สรีราวยเวน คหิตํ กาเยน คหิตเมว โหติฯ สเจปิ นตฺถุกรณิยํ ทียมานํ นาสาปุเฏน อกลฺลโก วา มุเขน ปฏิคฺคณฺหาติ, อาโภคเมว เหตฺถปมาณํฯ

๑๐๕. กฏจฺฉุอาทีสุ ปน เยน เกนจิ อุปกรเณน ทินฺนํ กายปฏิพทฺเธน ทินฺนํ นาม โหติฯ ปฏิคฺคหเณปิ เอเสว นโยฯ เยน เกนจิ หิ สรีรสมฺพทฺเธน ปตฺตถาลกาทินา คหิตํ กายปฏิพทฺเธน คหิตเมว โหติฯ กายโต ปน กายปฏิพทฺธโต จ โมเจตฺวา หตฺถปาเส ฐิตสฺส กาเย วา กายปฏิพทฺธ วา ปาติยมานมฺปิ นิสฺสคฺคิเยน ปโยเคน ทินฺนํ นาม โหติฯ เอโก พหูนิ ภตฺตพฺยญฺชนภาชนานิ สีเส กตฺวา ภิกฺขุสฺส สนฺติกํ อาคนฺตฺวา ฐิตโกว ''คณฺหถา''ติ วทติ, น ตาว อภิหาโร ปญฺญายติ, ตสฺมา น คเหตพฺพํฯ สเจ ปน อีสกมฺปิ โอนมติ, ภิกฺขุนา หตฺถํ ปสาเรตฺวา เหฏฺฐิมภาชนํ เอกเทเสนปิ สมฺปฏิจฺฉิตพฺพํฯ เอตฺตาวตา สพฺพภาชนานิ ปฏิคฺคหิตานิ โหนฺติฯ ตโต ปฏฺฐาย โอโรเปตฺวา อุคฺฆาเฏตฺวา วา ยํ อิจฺฉติ, ตํ คเหตุํ วฏฺฏติฯ ภตฺตปจฺฉิอาทิมฺหิ ปน เอกภาชเน วตฺตพฺพเมว นตฺถิฯ

กาเชน ภตฺตํ หรโนฺตปิ สเจ กาชํ โอนเมตฺวา เทติ, วฏฺฏติฯ ตึสหโตฺถ เวณุ โหติ, เอกสฺมึ อเนฺต คุฬกุมฺภ พโทฺธ, เอกสฺมึ สปฺปิกุมฺภ, ตญฺจ ปฏิคฺคณฺหาติ, สพฺพํ ปฏิคฺคหิตเมวฯ อุจฺฉุยนฺตโทณิโต ปคฺฆรนฺตเมว ''รสํ คณฺหถา''ติ วทติ, อภิหาโร น ปญฺญายตีติ น คเหตโพฺพฯ สเจ ปน กสฏํ ฉเฑฺฑตฺวา หเตฺถน อุสฺสิญฺจิตฺวา เทติ, วฏฺฏติฯ พหู ปตฺตา มเญฺจ วา ปีเฐ วา กฏสาเร วา โทณิยํ วา ผลเก วา ฐปิตา โหนฺติ, ยตฺถ ฐิตสฺส ทายโก หตฺถปาเส โหติ, ตตฺถ ฐตฺวา ปฏิคฺคหณสญฺญาย มญฺจาทีนิ องฺคุลิยาปิ ผุสิตฺวา ฐิเตน วา นิสิเนฺนน วา นิปเนฺนน วา

ยํ เตสุ ปเตฺตสุ ทียติ, ตํ สพฺพํ ปฏิคฺคหิตํ โหติฯ สเจปิ ‘‘ปฏิคฺคเหสฺสามี’’ติ มญฺจาทีนิ อภิรุหิตฺวา นิสีทติ, วฏฺฏติเยวฯ

ปถวิยํ ปน สเจปิ กุจฺฉิยา กุจฺฉึ อาหจฺจ ฐิตา โหนฺติ, ยํ ยํ องฺคุลิยา วา สูจิยา วา ผุสิตฺวา นิสิโนฺน โหติ, ตตฺถ ตตฺถ ทียมานเมว ปฏิคฺคหิตํ โหติฯ ยตฺถ กตฺถจิ มหากฏสารหตฺถตฺถรณาทีสุ ฐปิตปเตฺต ปฏิคฺคหณํ น รุหตีติ วุตฺตํ, ตํ หตฺถปาสาติกฺกมํ สนฺธาย วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ, หตฺถปาเส ปน สติ ยตฺถ กตฺถจิ วฏฺฏติ อญฺญตฺร ตตฺถชาตกาฯ ตตฺถชาตเก ปน ปทุมินิปเณฺณ วา กึสุกปณฺณาทิมฺหิ วา น วฏฺฏติฯ น หิ ตํ กายปฏิพทฺธสงฺขฺยํ คจฺฉติฯ ยถา จ ตตฺถชาตเก, เอวํ ขาณุเก พนฺธิตฺวา ฐปิตมญฺจาทิมฺหิ อสํหาริเม ผลเก วา ปาสาเณ วา น รุหติเยวฯ เตปิ หิ ตตฺถชาตกสงฺขฺยุปคา โหนฺติฯ ภูมิยํ อตฺถเตสุ สุขุเมสุ ตินฺติณิกาทิปเณฺณสุ ปฏิคฺคหณํ น รุหติฯ น หิ ตานิ สนฺธาเรตุํ สมตฺถานีติฯ มหเนฺตสุ ปน ปทุมินิปณฺณาทีสุ รุหติฯ สเจ หตฺถปาสํ อติกฺกมฺมฐิโต ทีฆทณฺฑเกน อุฬุงฺเกน เทติ, ‘‘อาคนฺตฺวา เทหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ วจนํ อสุตฺวา วา อนาทิยิตฺวา วา ปเตฺต อากิรติเยว, ปุน ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ ทูเร ฐตฺวา ภตฺตปิณฺฑํ ขิปเนฺตปิ เอเสว นโยฯ

๑๐๖. สเจ ปตฺตถวิกโต นีหริยมาเน ปเตฺต รชนจุณฺณานิ โหนฺติ, สติ อุทเก โธวิตโพฺพ, อสติ รชนจุณฺณํ ปุญฺฉิตฺวา ปฏิคฺคเหตฺวา วา ปิณฺฑาย จริตพฺพํฯ สเจ ปิณฺฑาย จรนฺตสฺส ปเตฺต รชํ ปตติ, ปฏิคฺคเหตฺวา ภิกฺขา คณฺหิตพฺพา, อปฺปฏิคฺคเหตฺวา คณฺหโต วินยทุกฺกฏํ, ตํ ปน ปุน ปฏิคฺคเหตฺวา ภุญฺชโต อนาปตฺติฯ สเจ ปน ‘‘ปฏิคฺคเหตฺวา เทถา’’ติ วุเตฺต วจนํ อสุตฺวา วา อนาทิยิตฺวา วา ภิกฺขํ เทนฺติเยว, วินยทุกฺกฏํ นตฺถิ, ปุน ปฏิคฺคเหตฺวา อญฺญา ภิกฺขา คเหตพฺพาฯ สเจ มหาวาโต ตโต ตโต รชํ ปาเตติ, น สกฺกา โหติ ภิกฺขํ คเหตุํ, ‘‘อนุปสมฺปนฺนสฺส ทสฺสามี’’ติ สุทฺธจิเตฺตน อาโภคํ กตฺวา คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ ปิณฺฑาย จริตฺวา วิหารํ วา อาสนสาลํ วา คนฺตฺวา ตํ อนุปสมฺปนฺนสฺส ทตฺวา ปุน เตน ทินฺนํ วา ตสฺส วิสฺสาเสน วา ปฏิคฺคเหตฺวา ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ภิกฺขาจาเร สรชํ ปตฺตํ ภิกฺขุสฺส เทติ, โส วตฺตโพฺพ ‘‘อิมํ ปฏิคฺคเหตฺวา ภิกฺขํ วา คเณฺหยฺยาสิ ปริภุเญฺชยฺยาสิ วา’’ติ, เตน ตถา กาตพฺพํฯ สเจ รชํ อุปริ อุปฺปิลวติ, กญฺชิกํ ปวาเหตฺวา เสสํ ภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ อโนฺตปวิฏฺฐํ โหติ, ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ อนุปสมฺปเนฺน อสติ หตฺถโต อโมเจเนฺตเนว ยตฺถ อนุปสมฺปโนฺน อตฺถิ, ตตฺถ เนตฺวา ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สุกฺขภเตฺต ปติตรชํ อปเนตฺวา ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ อติสุขุมํ โหติ, อุปริ ภเตฺตน สทฺธึ อปเนตพฺพํ, ปฏิคฺคเหตฺวา วา ภุญฺชิตพฺพํฯ ยาคุํ วา สูปํ วา ปุรโต ฐเปตฺวา อาลุเฬนฺตานํ ภาชนโต ผุสิตานิ อุคฺคนฺตฺวา ปเตฺต ปตนฺติ, ปโตฺต ปฏิคฺคเหตโพฺพฯ

๑๐๗. อุฬุเงฺกน อาหริตฺวา เทนฺตานํ ปฐมตรํ อุฬุงฺกโต เถวา ปเตฺต ปตนฺติ, สุปติตา, อภิหฏตฺตา โทโส นตฺถิฯ สเจปิ จรุเกน ภเตฺต อากิริยมาเน จรุกโต มสิ วา ฉาริกา วา ปตติ, อภิหฏตฺตา เนวตฺถิ โทโสฯ อนนฺตรสฺส ภิกฺขุโน ทียมานํ ปตฺตโต อุปฺปติตฺวา อิตรสฺส ปเตฺต ปตติ, สุปติตํฯ ปฏิคฺคหิตเมว หิ ตํ โหติฯ สเจ ชชฺฌริสาขาทึ ผาเลตฺวา เอกสฺส ภิกฺขุโน เทนฺตานํ สาขโต ผุสิตานิ อญฺญสฺส ปเตฺต ปตนฺติ, ปโตฺต ปฏิคฺคเหตโพฺพ, ยสฺส ปตฺตสฺส อุปริ ผาเลนฺติ, ตสฺส ปเตฺต ปติเตสุ ทาตุกามตาย อภิหฏตฺตา โทโส นตฺถิฯ ปายาสสฺส ปูเรตฺวา ปตฺตํ เทนฺติ, อุณฺหตฺตา เหฏฺฐา คเหตุํ น สโกฺกติ, มุขวฏฺฏิยาปิ คเหตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ตถาปิ น สโกฺกติ, อาธารเกน คเหตโพฺพฯ อาสนสาลาย ปตฺตํ คเหตฺวา นิสิโนฺน ภิกฺขุ นิทฺทํ โอกฺกโนฺต โหติ, เนว อาหริยมานํ, น ทียมานํ ชานาติ, อปฺปฏิคฺคหิตํ โหติฯ สเจ ปน อาโภคํ กตฺวา นิสิโนฺน โหติ, วฏฺฏติฯ สเจปิ โส หเตฺถน อาธารกํ มุญฺจิตฺวา ปาเทน เปเลฺลตฺวา นิทฺทายติ, วฏฺฏติเยวฯ ปาเทน อาธารกํ อกฺกมิตฺวา ปฏิคฺคณฺหนฺตสฺส ปน ชาครนฺตสฺสปิ อนาทรปฏิคฺคหณํ

โหติ, ตสฺมา น กตฺตพฺพํฯ เกจิ ‘‘เอวํ อาธารเกน ปฏิคฺคหณํ กายปฏิพทฺธปฏิพเทฺธน ปฏิคฺคหณํ นาม โหติ , ตสฺมา น วฏฺฏตี’’ติ วทนฺติ, ตํ วจนมตฺตเมว, อตฺถโต ปน สพฺพเมฺปตํ กายปฏิพทฺธเมว โหติฯ กายสํสเคฺคปิ เจส นโย ทสฺสิโตฯ ยมฺปิ ภิกฺขุสฺส ทียมานํ ปตติ, ตมฺปิ สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ

ตตฺริทํ สุตฺตํ –

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ยํ ทียมานํ ปตติ, ตํ สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ, ปริจฺจตฺตํ ตํ, ภิกฺขเว, ทายเกหี’’ติ (จูฬว. ๒๗๓)ฯ

อิทญฺจ ปน สุตฺตํ เนยฺยตฺถํ, ตสฺมา เอวเมตฺถ อธิปฺปาโย เวทิตโพฺพ – ยํ ทียมานํ ทายกสฺส หตฺถโต ปริคฬิตฺวา สุทฺธาย วา ภูมิยา ปทุมินิปเณฺณ วา วตฺถกฏสารกาทีสุ วา ปตติ, ตํ สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ยํ ปน สรชาย ภูมิยํ ปตติ, ตํ รชํ ปุญฺฉิตฺวา วา โธวิตฺวา วา ปฏิคฺคเหตฺวา วา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ ปวฏฺฏนฺตํ อญฺญสฺส ภิกฺขุโน สนฺติกํ คจฺฉติ, เตน อาหราเปตุมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจ ตํ ภิกฺขุํ วทติ ‘‘ตฺวํเยว ขาทา’’ติ, ตสฺสปิ ขาทิตุํ วฏฺฏติ, อนาณเตฺตน ปน เตน น คเหตพฺพํฯ ‘‘อนาณเตฺตนปิ อิตรสฺส ทสฺสามีติ คเหตุํ วฏฺฏตี’’ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ กสฺมา ปเนตํ อิตรสฺส ภิกฺขุโน คเหตุํ น วฏฺฏตีติ? ภควตา อนนุญฺญาตตฺตาฯ ภควตา หิ ‘‘สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุ’’นฺติ วทเนฺตน ยเสฺสว ตํ ทียมานํ ปตติ, ตสฺส อปฺปฏิคฺคหิตกมฺปิ ตํ คเหตฺวา ปริโภโค อนุญฺญาโตฯ ‘‘ปริจฺจตฺตํ ตํ, ภิกฺขเว, ทายเกหี’’ติ วจเนน ปเนตฺถ ปรสนฺตกภาโว ทีปิโต, ตสฺมา อญฺญสฺส สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏติ, ตสฺส ปน อาณตฺติยา วฏฺฏตีติ อยํ กิเรตฺถ อธิปฺปาโยฯ ยสฺมา จ เอตํ อปฺปฏิคฺคหิตกตฺตา อนุญฺญาตํ, ตสฺมา ยถาฐิตํเยว อนามสิตฺวา เกนจิ ปิทหิตฺวา ฐปิตํ ทุติยทิวเสปิ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, สนฺนิธิปจฺจยา อนาปตฺติ, ปฏิคฺคเหตฺวา ปน ปริภุญฺชิตพฺพํฯ ตํ ทิวสํเยว หิ ตสฺส สามํ คเหตฺวา ปริโภโค อนุญฺญาโต, น ตโต ปรนฺติ อยมฺปิ กิเรตฺถ อธิปฺปาโยฯ

๑๐๘. อิทานิ อโพฺพหาริกนโย วุจฺจติฯ ภุญฺชนฺตานญฺหิ ทนฺตา ขียนฺติ, นขา ขียนฺติ, ปตฺตสฺส วโณฺณ ขียติ, สพฺพํ อโพฺพหาริกํฯ สตฺถเกน อุจฺฉุอาทีสุ ผาลิเตสุ มลํ ปญฺญายติ, เอตํ นวสมุฏฺฐิตํ นาม, ปฏิคฺคเหตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ สตฺถกํ โธวิตฺวา ผาลิเตสุ มลํ น ปญฺญายติ, โลหคนฺธมตฺตํ โหติ, ตํ อโพฺพหาริกํฯ ยมฺปิ สตฺถกํ คเหตฺวา ปริหรนฺติ , เตน ผาลิเตปิ เอเสว นโยฯ น หิ ตํ ปริโภคตฺถาย ปริหรนฺตีติฯ มูลเภสชฺชาทีนิ ปิสนฺตานํ วา โกเฏฺฏนฺตานํ วา นิสทนิสทโปตกอุทุกฺขลมุสลาทีนิ ขียนฺติ, ปริหรณกวาสึ ตาเปตฺวา เภสชฺชตฺถาย ตเกฺก วา ขีเร วา ปกฺขิปนฺติ, ตตฺถ นีลิกา ปญฺญายติ, สตฺถเก วุตฺตสทิโสว วินิจฺฉโยฯ อามกตกฺกาทีสุ ปน สยํ น ปกฺขิปิตพฺพา, ปกฺขิปติ เจ, สามํปากโต น มุจฺจติฯ เทเว วสฺสเนฺต ปิณฺฑาย จรนฺตสฺส สรีรโต วา จีวรโต วา กิลิฏฺฐอุทกํ ปเตฺต ปตติ, ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ รุกฺขมูลาทีสุ ภุญฺชนฺตสฺส ปติเตปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน สตฺตาหํ วสฺสเนฺต เทเว สุทฺธํ อุทกํ โหติ, อโพฺภกาสโต วา ปตติ, วฏฺฏติฯ

๑๐๙. สามเณรสฺส โอทนํ เทเนฺตน ตสฺส ปตฺตคตํ อจฺฉุปเนฺตเนว ทาตโพฺพ, ปโตฺตวาสฺส ปฏิคฺคเหตโพฺพฯ อปฺปฏิคฺคหิเต โอทนํ ฉุปิตฺวา ปุน อตฺตโน ปเตฺต โอทนํ คณฺหนฺตสฺส อุคฺคหิตโก โหติฯ สเจ ปน ทาตุกาโม หุตฺวา ‘‘อาหร, สามเณร, ปตฺตํ, โอทนํ คณฺหาหี’’ติ วทติ, อิตโร ‘‘อลํ มยฺห’’นฺติ ปฏิกฺขิปติ, ปุน ‘‘ตเวตํ มยา ปริจฺจตฺต’’นฺติ จ วุเตฺต ‘‘น มยฺหํ เอเตนโตฺถ’’ติ วทติ, สตกฺขตฺตุมฺปิ ปริจฺจชตุ, ยาว อตฺตโน หตฺถคตํ, ตาว ปฏิคฺคหิตเมว โหติฯ สเจ ปน อาธารเก ฐิตํ นิรเปโกฺข ‘‘คณฺหาหี’’ติ วทติ, ปุน ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สาเปโกฺข อาธาร

เก ปตฺตํ ฐเปตฺวา ‘‘เอโตฺต ปูวํ วา ภตฺตํ วา คณฺหาหี’’ติ สามเณรํ วทติ, สามเณโร หตฺถํ โธวิตฺวา สเจปิ สตกฺขตฺตุํ คเหตฺวา อตฺตโน ปตฺตคตํ อผุสโนฺตว อตฺตโน ปเตฺต ปกฺขิปติ, ปุน ปฏิคฺคหณกิจฺจํ นตฺถิฯ ยทิ ปน อตฺตโน ปตฺตคตํ ผุสิตฺวา ตโต คณฺหาติ, สามเณรสนฺตเกน สํสฏฺฐํ โหติ, ปุน ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ เกจิ ปน ‘‘สเจปิ คยฺหมานํ ฉิชฺชิตฺวา ตตฺถ ปตติ, ปุน ปฏิคฺคเหตพฺพ’’นฺติ วทนฺติฯ ตํ ‘‘เอกํ ภตฺตปิณฺฑํ คณฺห, เอกํ ปูวํ คณฺห, อิมสฺส คุฬปิณฺฑสฺส เอตฺตกํ ปเทสํ คณฺหา’’ติ เอวํ ปริจฺฉินฺทิตฺวา วุเตฺต เวทิตพฺพํ, อิธ ปน ปริเจฺฉโท นตฺถิ, ตสฺมา ยํ สามเณรสฺส ปเตฺต ปตติ, ตเทว ปฏิคฺคหณํ วิชหติ, หตฺถคตํ ปน ยาว สามเณโร วา ‘‘อล’’นฺติ น โอรมติ, ภิกฺขุ วา น วาเรติ, ตาว ภิกฺขุเสฺสว สนฺตกํ, ตสฺมา ปฏิคฺคหณํ น วิชหติฯ สเจ อตฺตโน วา ภิกฺขูนํ วา ยาคุปจนกภาชเน เกสญฺจิ อตฺถาย ภตฺตํ ปกฺขิปติ, ‘‘สามเณร, ภาชนสฺส อุปริ หตฺถํ กโรหี’’ติ วตฺวา ตสฺส หเตฺถ ปกฺขิปิตพฺพํฯ ตสฺส หตฺถโต ภาชเน ปติตญฺหิ ทุติยทิวเส ภาชนสฺส อกปฺปิยภาวํ น กโรติ ปริจฺจตฺตตฺตาฯ สเจ เอวํ อกตฺวา ปกฺขิปติ, ปตฺตมิว ภาชนํ นิรามิสํ กตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ

๑๑๐. ทายกา ยาคุกุฏํ ฐเปตฺวา คตา, ตํ ทหรสามเณโร ปฏิคฺคณฺหาเปตุํ น สโกฺกติ, ภิกฺขุ ปตฺตํ อุปนาเมติ, สามเณโร กุฏสฺส คีวํ ปตฺตสฺส มุขวฏฺฏิยํ ฐเปตฺวา อาวเชฺชติ, ปตฺตคตา ยาคุ ปฏิคฺคหิตาว โหติฯ อถ วา ภิกฺขุ ภูมิยํ หตฺถํ ฐเปติ, สามเณโร ปวเฏฺฏตฺวา หตฺถํ อาโรเปติ, วฏฺฏติฯ ปูวปจฺฉิภตฺตปจฺฉิอุจฺฉุภาราทีสุปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปฏิคฺคหณูปคํ ภารํ เทฺว ตโย สามเณรา เทนฺติ, เอเกน วา พลวตา อุกฺขิตฺตํ เทฺว ตโย ภิกฺขู คณฺหนฺติ, วฏฺฏติฯ มญฺจสฺส วา ปีฐสฺส วา ปาเท เตลฆฏํ วา ผาณิตฆฏํ วา ลเคฺคนฺติ, ภิกฺขุสฺส มเญฺจปิ ปีเฐปิ นิสีทิตุํ วฏฺฏติ, อุคฺคหิตกํ นาม น โหติฯ

นาคทนฺตเก วา องฺกุสเก วา เทฺว เตลฆฏา ลคฺคิตา โหนฺติ อุปริ ปฏิคฺคหิตโก, เหฎฺฐา อปฺปฏิคฺคหิตโกฯ อุปริมํ คเหตุํ วฏฺฏติ, เหฎฺฐา ปฏิคฺคหิตโก, อุปริ อปฺปฏิคฺคหิตโก, อุปริมํ คเหตฺวา อิตรํ คณฺหโต อุปริโม อุคฺคหิตโก โหติฯ เหฎฺฐามเญฺจ อปฺปฏิคฺคหิตกํ เตลถาลกํ โหติ, ตเญฺจ สมฺมชฺชโนฺต สมฺมุญฺชนิยา ฆเฏฺฏติ, อุคฺคหิตกํ น โหติ, ‘‘ปฏิคฺคหิตกํ คณฺหิสฺสามี’’ติ อปฺปฏิคฺคหิตกํ คเหตฺวา ญตฺวา ปุน ฐเปติ, อุคฺคหิตกํ น โหติ, พหิ นีหริตฺวา สญฺชานาติ, พหิ อฏฺฐเปตฺวา หริตฺวา ตเตฺถว ฐเปตพฺพํ, นตฺถิ โทโสฯ สเจ ปน ปุเพฺพ วิวริตฺวา ฐปิตํ, น ปิทหิตพฺพํฯ ยถา ปุเพฺพ ฐิตํ, ตเถว ฐเปตพฺพํฯ สเจ พหิ ฐเปติ, ปุน น ฉุปิตพฺพํฯ

๑๑๑. ปฏิคฺคหิตเก เตลาทิมฺหิ กณฺณิกา อุเฎฺฐติ, สิงฺคิเวราทิมฺหิ ฆนจุณฺณํ, ตํสมุฏฺฐานเมว นาม ตํ, ปุน ปฏิคฺคหณกิจฺจํ นตฺถิฯ ตาลํ วา นาฬิเกรํ วา อารุโฬฺห โยเตฺตน ผลปิณฺฑิํ โอตาเรตฺวา อุปริ ฐิโตว ‘‘คณฺหถา’’ติ วทติ, น คเหตพฺพํฯ สเจ อโญฺญ ภูมิยํ ฐิโต โยตฺตปาสเก คเหตฺวา อุกฺขิปิตฺวา เทติ, วฏฺฏติฯ สผลํ มหาสาขํ กปฺปิยํ กาเรตฺวา ปฏิคฺคณฺหาติ, ผลานิ ปฏิคฺคหิตาเนว โหนฺติ, ยถาสุขํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ อโนฺตวติยํ ฐตฺวา วติํ ฉินฺทิตฺวา อุจฺฉุํ วา ติมฺพรูสกํ วา เทนฺติ, หตฺถปาเส สติ วฏฺฏติฯ ทณฺฑเกสุ อปหริตฺวา นิคฺคตํ คณฺหนฺตสฺส วฏฺฏติ, ปหริตฺวา นิคฺคเต อฏฺฐกถาสุ โทโส น ทสฺสิโตฯ มยํ ปน ‘‘ยํ ฐานํ ปหฏํ, ตโต สยํปติตมิว โหตี’’ติ ตกฺกยาม, ตมฺปิ ฐตฺวา คจฺฉเนฺต ยุชฺชติ สุงฺกฆาตโต ปวเฏฺฏตฺวา พหิปติตภณฺฑํ วิยฯ วติํ วา ปาการํ วา ลงฺฆาเปตฺวา เทนฺติ, สเจ ปน อปฺปุโล ปากาโร, อโนฺตปากาเร พหิปากาเร จ ฐิตสฺส หตฺถปาโส ปโหติ, หตฺถสตมฺปิ อุทฺธํ คนฺตฺวา สมฺปตฺตํ คเหตุํ วฏฺฏติฯ

ภิกฺขุ คิลานํ สามเณรํ ขเนฺธน วหติ, โส ผลาผลํ ทิสฺวา คเหตฺวา ขเนฺธ นิสิโนฺนว เทติ , วฏฺฏติฯ อปโร ภิกฺขุํ วหโนฺต ขเนฺธ นิสินฺนสฺส ภิกฺขุโน เทติ, วฏฺฏติเยวฯ ภิกฺขุ ผลินิํ สาขํ ฉาย

ตฺถาย คเหตฺวา คจฺฉติ, ผลานิ ขาทิตุํ จิเตฺต อุปฺปเนฺน ปฏิคฺคหาเปตฺวา ขาทิตุํ วฏฺฏติฯ มจฺฉิกวารณตฺถํ กปฺปิยํ กาเรตฺวา ปฏิคฺคณฺหาติ, ขาทิตุกาโม เจ โหติ, มูลปฏิคฺคหณเมว วฏฺฏติ, ขาทนฺตสฺส นตฺถิ โทโสฯ ภิกฺขุ ปฏิคฺคหณารหํ ภณฺฑํ มนุสฺสานํ ยาเน ฐเปตฺวา มคฺคํ คจฺฉติ, ยานํ กทฺทเม ลคฺคติ, ทหโร จกฺกํ คเหตฺวา อุกฺขิปติ, วฏฺฏติ, อุคฺคหิตกํ นาม น โหติฯ นาวาย ฐเปตฺวา นาวํ อริเตฺตน วา ปาเชติ, หเตฺถน วา กฑฺฒติ, วฏฺฏติฯ อุฬุมฺเปปิ เอเสว นโยฯ จาฏิยํ วา กุณฺฑเก วา ฐเปตฺวาปิ ตํ อนุปสมฺปเนฺนน คาหาเปตฺวา อนุปสมฺปนฺนํ พาหายํ คเหตฺวา ตริตุํ วฏฺฏติฯ ตสฺมิมฺปิ อสติ อนุปสมฺปนฺนํ คาหาเปตฺวา ตํ พาหายํ คเหตฺวา ตริตุํ วฏฺฏติฯ

อุปาสกา คมิกภิกฺขูนํ ปาเถยฺยตณฺฑุเล เทนฺติ, สามเณรา ภิกฺขูนํ ตณฺฑุเล คเหตฺวา อตฺตโน ตณฺฑุเล คเหตุํ น สโกฺกนฺติ, ภิกฺขู เตสํ ตณฺฑุเล คณฺหนฺติ, สามเณรา อตฺตนา คหิตตณฺฑุเลสุ ขีเณสุ อิตเรหิ ตณฺฑุเลหิ ยาคุํ ปจิตฺวา สเพฺพสํ ปตฺตานิ ปฏิปาฏิยา ฐเปตฺวา ยาคุํ อากิรนฺติ, ปณฺฑิโต สามเณโร อตฺตโน ปตฺตํ คเหตฺวา เถรสฺส เทติ, เถรสฺส ปตฺตํ ทุติยเตฺถรสฺสาติ เอวํ สพฺพานิปิ ปริวเตฺตติ, สเพฺพหิ สามเณรสฺส สนฺตกํ ภุตฺตํ โหติ, วฏฺฏติฯ สเจปิ สามเณโร อปณฺฑิโต โหติ, อตฺตโน ปเตฺต ยาคุํ สยเมว ปาตุํ อารภติ, ‘‘อาวุโส, ตุยฺหํ ยาคุํ มยฺหํ เทหี’’ติ เถเรหิ ปฏิปาฏิยา ยาจิตฺวาปิ ปิวิตุํ วฏฺฏติ, สเพฺพหิ สามเณรสฺส สนฺตกเมว ภุตฺตํ โหติ, เนว อุคฺคหิตปจฺจยา, น สนฺนิธิปจฺจยา วชฺชํ ผุสนฺติฯ เอตฺถ ปน มาตาปิตูนํ เตลาทีนิ, ฉายาทีนํ อตฺถาย สาขาทีนิ จ หรนฺตานํ อิเมสญฺจ วิเสโส น ทิสฺสติ, ตสฺมา การณํ อุปปริกฺขิตพฺพํฯ

๑๑๒. สามเณโร ภตฺตํ ปจิตุกาโม ตณฺฑุเล โธวิตฺวา นิจฺจาเลตุํ น สโกฺกติ, ภิกฺขุนา ตณฺฑุเล จ ภาชนญฺจ ปฏิคฺคเหตฺวา ตณฺฑุเล โธวิตฺวา นิจฺจาเลตฺวา ภาชนํ อุทฺธนํ อาโรเปตพฺพํ, อคฺคิ น กาตโพฺพ, ปกฺกกาเล วิวริตฺวา ปกฺกภาโว ชานิตโพฺพฯ สเจ ทุปฺปกฺกํ โหติ, ปากตฺถาย ปิทหิตุํ น วฏฺฏติ, รชสฺส วา ฉาริกาย วา อปตนตฺถาย วฏฺฏติ, ปกฺกกาเล โอโรปิตุํ ภุญฺชิตุมฺปิ วฏฺฏติ, ปุน ปฏิคฺคหณกิจฺจํ นตฺถิฯ สามเณโร ปฏิพโล ปจิตุํ, ขโณ ปนสฺส นตฺถิ กตฺถจิ คนฺตุกาโม, ภิกฺขุนา สตณฺฑุโลทกํ ภาชนํ ปฏิคฺคเหตฺวา อุทฺธนํ อาโรเปตฺวา ‘‘อคฺคิํ ชาเลตฺวา คจฺฉา’’ติ วตฺตโพฺพฯ ตโต ปรํ ปุริมนเยเนว สพฺพํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขุ ยาคุอตฺถาย สุทฺธภาชนํ อาโรเปตฺวา อุทกํ ตาเปติ, วฏฺฏติฯ ตเตฺต อุทเก สามเณโร ตณฺฑุเล ปกฺขิปติ, ตโต ปฏฺฐาย ภิกฺขุนา อคฺคิ น กาตโพฺพ, ปกฺกยาคุํ ปฏิคฺคเหตฺวา ปาตุํ วฏฺฏติฯ สามเณโร ยาคุํ ปจติ, หตฺถกุกฺกุจฺจโก ภิกฺขุ กีฬโนฺต ภาชนํ อามสติ, ปิธานํ อามสติ, อุคฺคตํ เผณํ ฉินฺทิตฺวา ปหรติ, ตเสฺสว ปาตุํ น วฏฺฏติ, ทุรุปจิณฺณํ นาม โหติฯ สเจ ปน ทพฺพิํ วา อุฬุงฺกํ วา คเหตฺวา อนุกฺขิปโนฺต อาโลเฬติ, สเพฺพสํ น วฏฺฏติ, สามํปากเญฺจว โหติ ทุรุปจิณฺณญฺจฯ สเจ อุกฺขิปติ, อุคฺคหิตกมฺปิ โหติฯ

๑๑๓. ภิกฺขุนา ปิณฺฑาย จริตฺวา อาธารเก ปโตฺต ฐปิโต โหติฯ ตตฺร เจ อโญฺญ โลลภิกฺขุ กีฬโนฺต ปตฺตํ อามสติ, ปตฺตปิธานํ อามสติ, ตเสฺสว ตโต ลทฺธภตฺตํ น วฏฺฏติฯ **สเจ** น ปตฺตํ อุกฺขิปิตฺวา ฐเปติ, สเพฺพสํ น วฏฺฏติฯ ตตฺถชาตกผลินิสาขาย วา วลฺลิยา วา คเหตฺวา จาเลติ, ตเสฺสว ตโต ลทฺธผลํ น วฏฺฏติ, ทุรุปจิณฺณทุกฺกฏญฺจ อาปชฺชติฯ ‘‘ผลรุกฺขํ ปน อปสฺสยิตุํ วา ตตฺถ กณฺฏกํ วา พนฺธิตุํ วฏฺฏติ, ทุรุปจิณฺณํ น โหตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ วุตฺตํ**ฯ อรเญฺญ ปติตํ ปน อมฺพผลาทิํ ทิสฺวา ‘‘สามเณรสฺส ทสฺสามี’’ติ อาหริตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติฯ สีหวิฆาสาทิํ ทิสฺวาปิ ‘‘สามเณรสฺส ทสฺสามี’’ติ ปฏิคฺคเหตฺวา วา อปฺปฏิคฺคเหตฺวา วา อาหริตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน สโกฺกติ วิตกฺกํ โสเธตุํ, ตโต ลทฺธํ ขาทิตุมฺปิ วฏฺฏติ, เนว อามกมํสปฏิคฺคหณปจฺจยา, น อุคฺคหิตกปจฺจยา วชฺชํ ผุสติฯ มาตาปิตูนํ อตฺถาย เตลาทีนิ ค

เหตฺวา คจฺฉโต อนฺตรามคฺเค พฺยาธิ อุปฺปชฺชติ, ตโต ยํ อิจฺฉติ, ตํ ปฏิคฺคเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน มูเลปิ ปฏิคฺคหิตํ โหติ, ปุน ปฏิคฺคหณกิจฺจํ นตฺถิฯ มาตาปิตูนํ ตณฺฑุเล อาหริตฺวา เทติ, เต ตโตเยว ยาคุอาทีนิ สมฺปาเทตฺวา ตสฺส เทนฺติ, วฏฺฏติ, สนฺนิธิปจฺจยา อุคฺคหิตปจฺจยา วา โทโส นตฺถิฯ

๑๑๔. ภิกฺขุ ปิทหิตฺวา อุทกํ ตาเปติ, ยาว ปริกฺขยา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปเนตฺถ ฉาริกา ปตติ, ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ ทีฆสณฺฑาเสน ถาลกํ คเหตฺวา เตลํ ปจนฺตสฺส ฉาริกา ปตติ, หเตฺถน อมุญฺจเนฺตเนว ปจิตฺวา โอตาเรตฺวา ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ องฺคาราปิ ทารูนิปิ ปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิตานิ, มูลปฏิคฺคหณเมว วฏฺฏติฯ ภิกฺขุ อุจฺฉุํ ขาทติ, สามเณโร ‘‘มยฺหมฺปิ เทถา’’ติ วทติ, ‘‘อิโต ฉินฺทิตฺวา คณฺหา’’ติ วุตฺโต คณฺหาติ, อวเสเส ปุน ปฏิคฺคหณกิจฺจํ นตฺถิฯ คุฬปิณฺฑํ ขาทนฺตสฺสปิ เอเสว นโยฯ วุตฺตกาสโต ฉินฺทิตฺวา คหิตาวเสสญฺหิ อชหิตปฏิคฺคหณเมว โหติฯ ภิกฺขุ คุฬํ ภาเชนฺโต ปฏิคฺคเหตฺวา โกฏฺฐาเส กโรติ, ภิกฺขูปิ สามเณราปิ อาคนฺตฺวา เอกคฺคหเณเนว เอกเมกํ โกฏฺฐาสํ คณฺหนฺติ, คหิตาวเสสํ ปฏิคฺคหิตเมว โหติฯ สเจ โลลสามเณโร คณฺหิตฺวา คณฺหิตฺวา ปุน ฐเปติ, ตสฺส คหิตาวเสสํ อปฺปฏิคฺคหิตกเมว โหติฯ

ภิกฺขุ ธูมวฏฺฏึ ปฏิคฺคเหตฺวา ธูมํ ปิวติ, มุขญฺจ กโณฺฐ จ มโนสิลาย ลิโตฺต วิย โหติ, ยาวกาลิกํ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, ยาวกาลิเกน ยาวชีวิกสํสเคฺค โทโส นตฺถิฯ ปตฺตํ วา รชนํ วา ปจนฺตสฺส กณฺณนาสจฺฉิเทฺทหิ ธูโม ปวิสติ, พฺยาธิปจฺจยา ปุปฺผํ วา ผลํ วา อุปสิงฺฆติ, อโพฺพหาริกตฺตา วฏฺฏติฯ ภตฺตุคฺคาโร ตาลุํ อาหจฺจ อโนฺตเยว ปวิสติ, อวิสยตฺตา วฏฺฏติ, มุขํ ปวิฏฺฐํ ปน อโชฺฌหรโต วิกาเล อาปตฺติฯ ทนฺตนฺตเร ลคฺคสฺส อามิสสฺส รโส ปวิสติ, อาปตฺติเยวฯ สเจ สุขุมํ อามิสํ โหติ, รโส น ปญฺญายติ, อโพฺพหาริกปกฺขํ ภชติฯ อุปกเฎฺฐ กาเล นิรุทกฏฺฐาเน ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา กกฺขาเรตฺวา เทฺว ตโย เขฬปิเณฺฑ ปาเตตฺวา อุทกฏฺฐานํ คนฺตฺวา มุขํ วิกฺขาเลตพฺพํฯ ปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิตสิงฺคิเวราทีนํ องฺกุรา นิกฺขมนฺติ, ปุน ปฏิคฺคหณกิจฺจํ นตฺถิฯ โลเณ อสติ สมุโทฺททเกน โลณกิจฺจํ กาตุํ วฏฺฏติ, ปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิตโลโณทกํ โลณํ โหติ, โลณํ วา อุทกํ โหติ, รโส วา ผาณิตํ โหติ, ผาณิตํ วา รโส โหติ, มูลปฏิคฺคหณเมว วฏฺฏติฯ

หิมกรกา อุทกคติกา เอวฯ ปาริหาริเกน กตกฏฺฐินา อุทกํ ปสาเทนฺติ, ตํ อโพฺพหาริกํ, อามิเสน สทฺธึ วฏฺฏติฯ อามิสคติเกหิ กปิตฺถผลาทีหิ ปสาทิตํ ปุเรภตฺตเมว วฏฺฏติฯ โปกฺขรณีอาทีสุ อุทกํ พหลํ โหติ, วฏฺฏติฯ สเจ ปน มุเข หเตฺถ จ ลคฺคติ, น วฏฺฏติ, ปฏิคฺคเหตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ เขเตฺตสุ กสิตฏฺฐาเน พหลํ อุทกํ โหติ, ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ สนฺทิตฺวา กนฺทราทีนิ ปวิสิตฺวา นทึ ปูเรติ, วฏฺฏติฯ กกฺุธโสพฺภาทโย โหนฺติ รุกฺขโต ปติเตหิ ปุเปฺผหิ สญฺฉโนฺนทกาฯ สเจ ปุปฺผรโส น ปญฺญายติ, ปฏิคฺคหณกิจฺจํ นตฺถิฯ ปริตฺตํ อุทกํ โหติ, รโส ปญฺญายติ, ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ ปพฺพตกนฺทราทีสุ กาฬวณฺณปณฺณจฺฉนฺนอุทเกปิ เอเสว นโยฯ

ปานียฆเฎ สเรณุกานิ วา สวณฺฏขีรานิ วา ปุปฺผานิ ปกฺขิตฺตานิ โหนฺติ, ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปุปฺผานิ วา ปฏิคฺคเหตฺวา ปกฺขิปิตพฺพานิฯ ปาฏลิมลฺลิกา ปกฺขิตฺตา โหนฺติ, วาสมตฺตํ ติฏฺฐติ, ตํ อโพฺพหาริกํฯ ทุติยทิวเสปิ อามิเสน สทฺธึ วฏฺฏติฯ ภิกฺขุนา ฐปิตปุปฺผวาสิตกปานียโต สามเณโร ปานียํ คเหตฺวา ปีตาวเสสกํ ตเตฺถว อากิรติ, ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ ปทุมสราทีสุ อุทกํ สนฺถริตฺวา ฐิตํ ปุปฺผเรณุํ ฆเฎน วิกฺขเมฺภตฺวา อุทกํ คเหตุํ วฏฺฏติฯ กปฺปิยํ การาเปตฺวา ปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิตํ ทนฺตกฏฺฐํ โหติ, สเจ ตสฺส รสํ ปิวิตุกาโม , มูลปฏิคฺคหณเมว วฏฺฏติ, อปฺปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิตํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ อชานนฺตสฺส รเส ปวิเฏฺฐปิ อาปตฺติเยวฯ อจิตฺตกญฺหิ อิทํ สิกฺขาปทํฯ

๑๑๕. มหาภูเตสุ กึ วฏฺฏติ, กึ น วฏฺฏตีติ? ขีรํ ตาว วฏฺฏติ, กปฺปิยมํสขีรํ วา โหตุ อกปฺปิยมํสขีรํ วา, ปิวนฺตสฺส อนาปตฺติฯ อสฺสุ เขโฬ สิงฺฆาณิกา มุตฺตํ กรีสํ เสมฺหํ ทนฺตมลํ อกฺขิคูถโก กณฺณคูถโก สรีเร อุฏฺฐิตโลณนฺติ อิทํ สพฺพํ วฏฺฏติฯ ยํ ปเนตฺถ ฐานโต จวิตฺวา ปเตฺต วา หเตฺถ วา ปตติ, ตํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, องฺคลคฺคํ ปฏิคฺคหิตกเมวฯ อุณฺหปายาสํ ภุญฺชนฺตสฺส เสโท องฺคุลิอนุสาเรน เอกาพโทฺธว หุตฺวา ปายาเส สนฺติฏฺฐติ, ปิณฺฑาย วา จรนฺตสฺส หตฺถโต ปตฺตสฺส มุขวฏฺฏิโต วา ปตฺตตลํ โอโรหติ, เอตฺถ ปฏิคฺคหณกิจฺจํ นตฺถิ, ฌามมหาภูเต อิทํ นาม น วฏฺฏตีติ นตฺถิ, ทุชฺฌาปิตํ ปน น วฏฺฏติฯ สุชฺฌาปิตํ ปน มนุสฺสฏฺฐิมฺปิ จุณฺณํ กตฺวา เลเห อุปเนตุํ วฏฺฏติฯ จตฺตาริ มหาวิกฏานิ อสติ กปฺปิยการเก สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏนฺติฯ เอตฺถ จ ทุพฺพโจปิ อสมโตฺถปิ กปฺปิยการโก อสนฺตปเกฺขเยว ติฏฺฐติฯ ฉาริกาย อสติ สุกฺขทารุํ ฌาเปตฺวา ฉาริกา คเหตพฺพาฯ สุกฺขทารุมฺหิ อสติ อลฺลทารุํ รุกฺขโต ฉินฺทิตฺวาปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ อิทํ ปน จตุพฺพิธมฺปิ มหาวิกฏํ กาโลทิสฺสํ นาม, สปฺปทฏฺฐกฺขเณเยว วฏฺฏติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ปฏิคฺคหณวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๑. ปวารณาวินิจฺฉยกถา

๑๑๖. **ปฏิเกฺขปปวารณา**ติ ปญฺจนฺนํ โภชนานํ อญฺญตรํ ภุญฺชมาเนน ยสฺส กสฺสจิ อภิหฏโภชนสฺส ปฏิเกฺขปสงฺขาตา ปวารณาฯ สา จ น เกวลํ ปฏิเกฺขปมเตฺตน โหติ, อถ โข ปญฺจงฺควเสนฯ ตตฺริมานิ ปญฺจงฺคานิ – อสนํ, โภชนํ, ทายกสฺส หตฺถปาเส ฐานํ, อภิหาโร, อภิหฏสฺส ปฏิเกฺขโปติฯ ตตฺถ **อสน**นฺติ วิปฺปกตโภชนํ, ภุญฺชมาโน เจส ปุคฺคโล โหตีติ อโตฺถฯ **โภชน**นฺติ ปวารณปฺปโหนกํ โภชนํ, โอทนาทีนญฺจ อญฺญตรํ ปฏิกฺขิปิตพฺพํ โภชนํ โหตีติ อโตฺถฯ **ทายกสฺส หตฺถปาเส ฐาน**นฺติ ปวารณปฺปโหนกํ โภชนํ คณฺหิตฺวา ทายกสฺส อฑฺฒเตยฺยหตฺถปฺปมาเณ โอกาเส อวฏฺฐานํฯ **อภิหาโร**ติ หตฺถปาเส ฐิตสฺส ทายกสฺส กาเยน อภิหาโรฯ **อภิหฏสฺส ปฏิเกฺขโป**ติ เอวํ อภิหฏสฺส กาเยน วา วาจาย วา ปฏิเกฺขโปฯ อิติ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ องฺคานํ วเสน ปวารณา โหติฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ –

> ‘‘ปญฺจหิ, อุปาลิ, อากาเรหิ ปวารณา ปญฺญายติ, อสนํ ปญฺญายติ, โภชนํ ปญฺญายติ, หตฺถปาเส ฐิโต, อภิหรติ, ปฏิเกฺขโป ปญฺญายตี’’ติ (ปริ. ๔๒๘)ฯ

๑๑๗. ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (ปาจิ. อฏฺฐ. ๒๓๘-๙) – ‘‘อสน’’นฺติอาทีสุ ตาว ยํ อสฺนาติ, ยญฺจ โภชนํ หตฺถปาเส ฐิเตน อภิหฏํ ปฏิกฺขิปติ, ตํ โอทโน กุมฺมาโส สตฺตุ มโจฺฉ มํสนฺติ อิเมสํ อญฺญตรเมว เวทิตพฺพํฯ ตตฺถ **โอทโน** นาม สาลิ วีหิ ยโว โคธุโม กงฺคุ วรโก กุทฺรูสโกติ สตฺตนฺนํ ธญฺญานํ ตณฺฑุเลหิ นิพฺพโตฺตฯ ตตฺร **สาลี**ติ อนฺตมโส นีวารํ อุปาทาย สพฺพาปิ สาลิชาติฯ **วีหี**ติ สพฺพาปิ วีหิชาติฯ **ยวโคธุเมสุ** เภโท นตฺถิฯ **กงฺคู**ติ เสตรตฺตกาฬเภทา สพฺพาปิ กงฺคุชาติฯ **วรโก**ติ อนฺตมโส วรกโจรกํ อุปาทาย สพฺพาปิ เสตวณฺณา วรกชาติฯ **กุทฺรูสโก**ติ กาฬกุทฺรูสโก เจว สามากาทิเภทา จ สพฺพาปิ ติณธญฺญชาติฯ นีวารวรกโจรกา เจตฺถ ธญฺญานุโลมาติ วทนฺติ, ธญฺญานิ โหนฺตุ ธญฺญานุโลมานิ วา, เอเตสํ วุตฺตปฺปเภทานํ สตฺตนฺนํ ธญฺญานํ ตณฺฑุเล คเหตฺวา ‘‘ภตฺตํ ปจิสฺสามา’’ติ วา ‘‘ยาคุํ ปจิสฺสามา’’ติ วา ‘‘อมฺพิลปายาสาทีสุ อญฺญตรํ ปจิสฺสามา’’ติ วา ยํ กิญฺจิ สนฺธาย ปจนฺตุ, สเจ อุณฺหํ สีตลํ วา ภุญฺชนฺตานํ โภชนกาเล คหิตคหิตฏฺฐาเน โอธิ ปญฺญายติ, โอทนสงฺคหเมว คจฺฉติ, ปวารณํ ชเนติฯ สเจ โอธิ น ปญฺญายติ, ยาคุสงฺคหํ คจฺฉติ, ปวารณํ น ชเนติฯ

โยปิ ปายาโส วา ปณฺณผลกฬีรมิสฺสกา อมฺพิลยาคุ วา อุทฺธนโต โอตาริตมตฺตา อพฺภุณฺหา โหติ อาวชฺชิตฺวา ปิวิตุํ สกฺกา, หเตฺถน คหิโตกาเสปิ โอธึ น ทเสฺสติ, ปวารณํ น ชเนติฯ สเจ ปน อุสฺมาย วิคตาย สีตลภูตา ฆนภาวํ คจฺฉติ, โอธึ ทเสฺสติ, ปุน ปวารณํ ชเนติ, ปุเพฺพ ตนุภาโว น รกฺขติฯ สเจปิ ทธิตกฺกาทีนิ อาโรเปตฺวา พหู ปณฺณผลกฬีเร ปกฺขิปิตฺวา มุฏฺฐิมตฺตาปิ ตณฺฑุลา ปกฺขิตฺตา โหนฺติ, โภชนกาเล เจ โอธิ ปญฺญายติ, ปวารณํ ชเนติฯ อยาคุเก นิมนฺตเน ‘‘ยาคุํ ทสฺสามา’’ติ ภเตฺต อุทกกญฺชิกขีราทีนิ อากิริตฺวา ‘‘ยาคุํ คณฺหถา’’ติ เทนฺติฯ กิญฺจาปิ ตนุโก โหติ, ปวารณํ ชเนติเยวฯ สเจ ปน ปกฺกุถิเตสุ อุทกาทีสุ ปกฺขิปิตฺวา ปจิตฺวา เทนฺติ, ยาคุสงฺคหเมว คจฺฉติฯ ยาคุสงฺคหํ คเตปิ ตสฺมึ วา อญฺญสฺมึ วา ยตฺถ มจฺฉมํสํ ปกฺขิปนฺติ, สเจ สาสปมตฺตมฺปิ มจฺฉมํสขณฺฑํ วา นฺหารุ วา ปญฺญายติ, ปวารณํ ชเนติ, สุทฺธรสโก ปน รสกยาคุ วา น ชเนติฯ ฐเปตฺวา วุตฺตธญฺญตณฺฑุเล อเญฺญหิ เวณุตณฺฑุลาทีหิ วา กณฺฑมูลผเลหิ วา เยหิ เกหิจิ กตํ ภตฺตมฺปิ ปวารณํ น ชเนติ, ปเคว ฆนยาคุฯ สเจ ปเนตฺถ มจฺฉมํสํ ปกฺขิปนฺติ, ชเนติฯ **มหาปจฺจริยํ** ‘‘ปุปฺผิอตฺถาย ภตฺตมฺปิ ปวารณํ ชเนตี’’ติ วุตฺตํฯ ปุปฺผิอตฺถาย ภตฺตํ นาม ปุปฺผิขชฺชกตฺถาย กุถิตุทเก ปกฺขิปิตฺวา เสทิตตณฺฑุลา วุจฺจนฺติฯ สเจ ปน เต ตณฺฑุเล สุกฺขาเปตฺวา ขาทนฺติ, วฏฺฏติ, เนว สตฺตุสงฺขฺยํ, น ภตฺตสงฺขฺยํ คจฺฉนฺติฯ ปุน เตหิ

กตภตฺตํ ปวาเรติเยวฯ เต ตณฺฑุเล สปฺปิเตลาทีสุ วา ปจนฺติ, ปูวํ วา กโรนฺติ, น ปวาเรนฺติฯ ปุถุกา วา ตาหิ กตสตฺตุภตฺตาทีนิ วา น ปวาเรนฺติฯ

กุมฺมาโส นาม ยเวหิ กตกุมฺมาโสฯ อเญฺญหิ ปน มุคฺคาทีหิ กตกุมฺมาโส ปวารณํ น ชเนติฯ

สตฺตุ นาม สาลิวีหิยเวหิ กตสตฺตุฯ กงฺควรกกุทฺรูสกสีสานิปิ ภชฺชิตฺวา อีสกํ โกเฏฺฏตฺวา ถุเส ปลาเปตฺวา ปุน ทฬฺหํ โกเฏฺฏตฺวา จุณฺณํ กโรนฺติฯ สเจปิ ตํ อลฺลตฺตา เอกพทฺธํ โหติ, สตฺตุสงฺคหเมว คจฺฉติฯ ขรปากภชฺชิตานํ วีหีนํ ตณฺฑุเล โกเฏฺฏตฺวา เทนฺติ, ตมฺปิ จุณฺณํ สตฺตุสงฺคหเมว คจฺฉติฯ สมปากภชฺชิตานํ ปน วีหีนํ วา วีหิปลาสานํ วา ตณฺฑุลา ภชฺชิตตณฺฑุลา เอว วา น ปวาเรนฺติฯ เตสํ ปน ตณฺฑุลานํ จุณฺณํ ปวาเรติ, ขรปากภชฺชิตานํ วีหีนํ กุณฺฑกมฺปิ ปวาเรติฯ สมปากภชฺชิตานํ ปน อาตปสุกฺขานํ วา กุณฺฑกํ น ปวาเรติฯ ลาชา วา เตหิ กตภตฺตสตฺตุอาทีนิ วา น ปวาเรนฺติ, ภชฺชิตปิฏฺฐํ วา ยํ กิญฺจิ สุทฺธขชฺชกํ วา น ปวาเรติฯ มจฺฉมํสปูริตขชฺชกํ ปน สตฺตุโมทโก วา ปวาเรติฯ **มโจฺฉ มํสญฺจ** ปากฏเมวฯ

อยํ ปน วิเสโส – สเจ ยาคุํ ปิวนฺตสฺส ยาคุสิตฺถมตฺตาเนว เทฺว มจฺฉขณฺฑานิ วา มํสขณฺฑานิ วา เอกภาชเน วา นานาภาชเน วา เทนฺติ, ตานิ เจ อขาทโนฺต อญฺญํ ยํ กิญฺจิ ปวารณปฺปโหนกํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ ตโต เอกํ ขาทิตํ, เอกํ หเตฺถ วา ปเตฺต วา โหติ, โส เจ อญฺญํ ปฏิกฺขิปติ, ปวาเรติฯ เทฺวปิ ขาทิตานิ โหนฺติ, มุเข สาสปมตฺตมฺปิ อวสิฏฺฐํ นตฺถิ, สเจปิ อญฺญํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ กปฺปิยมํสํ ขาทโนฺต กปฺปิยมํสํ ปฏิกฺขิปติ, ปวาเรติฯ กปฺปิยมํสํ ขาทโนฺต อกปฺปิยมํสํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ กสฺมา? อวตฺถุตายฯ ยญฺหิ ภิกฺขุโน ขาทิตุํ วฏฺฏติ, ตํเยว ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติฯ อิทํ ปน ชานโนฺต อกปฺปิยตฺตา ปฏิกฺขิปติ, อชานโนฺตปิ ปฏิกฺขิปิตพฺพฏฺฐาเน ฐิตเมว ปฏิกฺขิปติ นาม, ตสฺมา น ปวาเรติฯ สเจ ปน อกปฺปิยมํสํ ขาทโนฺต กปฺปิยมํสํ ปฏิกฺขิปติ, ปวาเรติฯ กสฺมา? วตฺถุตายฯ ยญฺหิ เตน ปฏิกฺขิตฺตํ, ตํ ปวารณาย วตฺถุ, ยํ ปน ขาทติ, ตํ กิญฺจาปิ ปฏิกฺขิปิตพฺพฏฺฐาเน ฐิตํ, ขาทิยมานํ ปน มํสภาวํ น ชหติ, ตสฺมา ปวาเรติฯ อกปฺปิยมํสํ วา ขาทโนฺต อกปฺปิยมํสํ ปฏิกฺขิปติ, ปุริมนเยเนว น ปวาเรติฯ กปฺปิยมํสํ วา อกปฺปิยมํสํ วา ขาทโนฺต ปญฺจนฺนํ โภชนานํ ยํ กิญฺจิ กปฺปิยโภชนํ ปฏิกฺขิปติ, ปวาเรติฯ กุลทูสกเวชฺชกมฺมอุตฺตริมนุสฺสธมฺมาโรจนสาทิตรูปิยาทีหิ นิพฺพตฺตํ พุทฺธปฏิกุฏฺฐํ อเนสนาย อุปฺปนฺนํ อกปฺปิยโภชนํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ กปฺปิยโภชนํ วา อกปฺปิยโภชนํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ กปฺปิยโภชนํ วา อกปฺปิยโภชนํ วา ภุญฺชโนฺตปิ กปฺปิยโภชนํ ปฏิกฺขิปติ, ปวาเรติฯ อกปฺปิยโภชนํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรตีติ สพฺพตฺถ วุตฺตนเยเนว การณํ เวทิตพฺพํฯ

๑๑๘. เอวํ ‘‘อสน’’นฺติอาทีสุ ยญฺจ อสฺนาติ, ยญฺจ โภชนํ หตฺถปาเส ฐิเตน อภิหฏํ ปฏิกฺขิปโนฺต ปวารณํ อาปชฺชติ, ตํ อุตฺวา อิทานิ ยถา อาปชฺชติ, ตสฺส ชานนตฺถํ อยํ วินิจฺฉโย – **อสนํ โภชน**นฺติ เอตฺถ ตาว เยน เอกสิตฺถมฺปิ อโชฺฌหฏํ โหติ โส สเจ ปตฺตมุขหตฺถานํ ยตฺถ กตฺถจิ ปญฺจสุ โภชเนสุ เอกสฺมิมฺปิ สติ อญฺญํ ปญฺจสุ โภชเนสุ เอกมฺปิ ปฏิกฺขิปติ, ปวาเรติฯ กตฺถจิ โภชนํ นตฺถิ, อามิสคนฺธมตฺตํ ปญฺญายติ, น ปวาเรติฯ มุเข จ หเตฺถ จ โภชนํ นตฺถิ, ปเตฺต อตฺถิ, ตสฺมิํ ปน อาสเน อภุญฺชิตุกาโม, วิหารํ วา ปวิสิตฺวา ภุญฺชิตุกาโม, อญฺญสฺส วา ทาตุกาโม ตสฺมิํ เจ อนฺตเร โภชนํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ กสฺมา? วิปฺปกตโภชนภาวสฺส อุปจฺฉินฺนตฺตาฯ ‘‘โยปิ อญฺญตฺร คนฺตฺวา ภุญฺชิตุกาโม มุเข ภตฺตํ คิลิตฺวา เสสํ อาทาย คจฺฉโนฺต อนฺตรามเคฺค อญฺญํ โภชนํ ปฏิกฺขิปติ, ตสฺสปิ ปวารณา น โหตี’’ติ **มหาปจฺ**

จริยํ วุตฺตํฯ ยถา จ ปเตฺต, เอวํ หเตฺถปิฯ มุเขปิ วา วิชฺชมานํ โภชนํ สเจ อนโชฺฌหริตุกาโม โหติ, ตสฺมิญฺจ ขเณ อญฺญํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ เอกสฺมิญฺหิ ปเท วุตฺตํ ลกฺขณํ สพฺพตฺถ เวทิตพฺพํ โหติฯ อปิจ **กุรุนฺทิยํ** เอส นโย ทสฺสิโตเยวฯ วุตฺตญฺหิ ตตฺถ ''มุเข ภตฺตํ คิลิตํ, หเตฺถ ภตฺตํ วิฆาสาทสฺส ทาตุกาโม, ปเตฺต ภตฺตํ ภิกฺขุสฺส ทาตุกาโม, สเจ ตสฺมึ ขเณ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรตี''ติฯ

หตฺถปาเส ฐิโตติ เอตฺถ ปน สเจ ภิกฺขุ นิสิโนฺน โหติ, อาสนสฺส ปจฺฉิมนฺตโต ปฏฺฐาย, สเจ ฐิโต, ปณฺหิอนฺตโต ปฏฺฐาย, สเจ นิปโนฺน, เยน ปเสฺสน นิปโนฺน, ตสฺส ปาริมนฺตโต ปฏฺฐาย, ทายกสฺส นิสินฺนสฺส วา ฐิตสฺส วา นิปนฺนสฺส วา ฐเปตฺวา ปสาริตหตฺถํ ยํ อาสนฺนตรํ องฺคํ, ตสฺส โอริมเนฺตน ปริจฺฉินฺทิตฺวา อฑฺฒเตยฺยหโตฺถ ''หตฺถปาโส''ติ เวทิตโพฺพฯ ตสฺมึ ฐตฺวา อภิหฎํ ปฏิกฺขิปนฺตเสฺสว ปวารณา โหติ, น ตโต ปรํฯ

อภิหรตีติ หตฺถปาสพฺภนฺตเร ฐิโต คหณตฺถํ อุปนาเมติฯ สเจ ปน อนนฺตรนิสิโนฺนปิ ภิกฺขุ หเตฺถ วา อูรูสุ วา อาธารเก วา ฐิตํ ปตฺตํ อนภิหริตฺวา ''ภตฺตํ คณฺหาหี''ติ วทติ, ตํ ปฏิกฺขิปโต ปวารณา นตฺถิฯ ภตฺตปจฺฉึ อาเนตฺวา ปุรโต ภูมิยํ ฐเปตฺวา ''คณฺหาหี''ติ วุเตฺตปิ เอเสว นโยฯ อีสกํ ปน อุทฺธริตฺวา วา อปนาเมตฺวา วา ''คณฺหถา''ติ วุเตฺต ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติฯ เถราสเน นิสิโนฺน เถโร ทูเร นิสินฺนสฺส ทหรภิกฺขุสฺส ปตฺตํ เปเสตฺวา ''อิโต โอทนํ คณฺหาหี''ติ วทติ, คณฺหิตฺวา ปน คโต ตุณฺหี ติฏฺฐติ, ทหโร ''อลํ มยฺห''นฺติ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ กสฺมา? เถรสฺส ทูรภาวโต ทูตสฺส จ อนภิหรณโตฯ สเจ ปน คเหตฺวา อาคโต ภิกฺขุ ''อิทํ ภตฺตํ คณฺหา''ติ วทติ, ตํ ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติฯ ปริเวสนายเอโก เอเกน หเตฺถน โอทนปจฺฉึ, เอเกน กฏจฺฉุํ คเหตฺวา ภิกฺขุํ ปริวิสติ, ตตฺร เจ อโญฺญ อาคนฺตฺวา ''อหํ ปจฺฉึ ธาเรสฺสามิ, ตฺวํ โอทนํ เทหี''ติ วตฺวา คหิตมตฺตเมว กโรติ, ปริเวสโก เอว ปน ตํ ธาเรติ, ตสฺมา สา อภิหฏาว โหติ, ตโต ทาตุกามตาย คณฺหนฺตํ ปฏิกฺขิปนฺตสฺส ปวารณา โหติฯ สเจ ปน ปริเวสเกน ผุฏฺฐมตฺตาว โหติ, อิตโรว นํ ธาเรติ, ตโต ทาตุกามตาย คณฺหนฺตํ ปฏิกฺขิปนฺตสฺส ปวารณา น โหติ, กฏจฺฉุนา อุทฺธฏภเตฺต ปน โหติฯ กฏจฺฉุนา อภิหาโรเยว หิ ตสฺส อภิหาโรฯ ''ทฺวินฺนํ สมภาเรปิ ปฏิกฺขิปโนฺต ปวาเรติเยวา''ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ อนนฺตรสฺส ภิกฺขุโน ภเตฺต ทียมาเน อิตโร ปตฺตํ หเตฺถน ปิทหติ, ปวารณา นตฺถิฯ กสฺมา? อญฺญสฺส อภิหเฏ ปฏิกฺขิตฺตตฺตาฯ

ปฏิเกฺขโป ปญฺญายตีติ เอตฺถ วาจาย อภิหฎํ ปฏิกฺขิปโต ปวารณา นตฺถิ, กาเยน อภิหฎํ ปน เยน เกนจิ อากาเรน กาเยน วา วาจาย วา ปฏิกฺขิปนฺตสฺส ปวารณา โหตีติ เวทิตโพฺพฯ ตตฺร กาเยน ปฏิเกฺขโป นาม องฺคุลึ วา หตฺถํ วา มกฺขิกาพีชนึ วา จีวรกณฺณํ วา จาเลติ, ภมุกาย วา อาการํ กโรติ, กุโทฺธ วา โอโลเกติฯ วาจาย ปฏิเกฺขโป นาม ''อล''นฺติ วา ''น คณฺหามี''ติ วา ''มา อากิรา''ติ วา ''อปคจฺฉา''ติ วา วทติฯ เอวํ เยน เกนจิ อากาเรน กาเยน วา วาจาย วา ปฏิกฺขิเตฺต ปวารณา โหติฯ

๑๑๙. เอโก อภิหเฏ ภเตฺต ปวารณาย ภีโต หเตฺถ อปเนตฺวา ปุนปฺปุนํ ปเตฺต โอทนํ อากิรนฺตํ ''อากิร อากิร, โกเฏฺฏตฺวา โกเฏฺฏตฺวา ปูเรหี''ติ วทติ, เอตฺถ กถนฺติ? มหาสุมเตฺถโร ตาว ''อนากิรณตฺถาย วุตฺตตฺตา ปวารณา โหตี''ติ อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปน ''อากิร ปูเรหีติ วทนฺตสฺส นาม กสฺสจิ ปวารณา อตฺถี''ติ วตฺวา ''น ปวาเรตี''ติ อาหฯ

อปโร ภตฺตํ อภิหรนฺตํ ภิกฺขุํ สลฺลเกฺขตฺวา ''กึ, อาวุโส, อิโตปิ กิญฺจิ คณฺหิสฺสสิ, ทมฺมิ เต กิญฺจี''ติ อาห, ตตฺราปิ ''เอวํ นาคมิสฺสตีติ วุตฺตตฺตา ปวารณา โหตี''ติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ

มหาปทุมตฺเถโร ปน ‘‘คณฺหิสฺสสีติ วทนฺตสฺส นาม กสฺสจิ ปวารณา อตฺถี’’ติ วตฺวา ‘‘น ปวาเรตี’’ติ อาหฯ

เอโก สมํสกํ รสํ อภิหริตฺวา ‘‘รสํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ตํ สุตฺวา ปฏิกฺขิปโต ปวารณา นตฺถิฯ ‘‘มจฺฉมํสรส’’นฺติ วุตฺเต ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติ, ‘‘อิทํ คณฺหถา’’ติ วุตฺเตปิ โหติเยวฯ มํสํ วิสุํ กตฺวา ‘‘มํสรสํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ‘‘ตตฺถ เจ สาสปมตฺตมฺปิ มํสขณฺฑํ อตฺถิ, ตํ ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติฯ สเจ ปน ปริสฺสาวิโต โหติ, วฏฺฏตี’’ติ อภยตฺเถโร อาหฯ

มํสรเสน อาปุจฺฉนฺตํ มหาเถโร ‘‘มุหุตฺตํ อาคเมหี’’ติ วตฺวา ‘‘ถาลกํ, อาวุโส, อาหรา’’ติ อาห, เอตฺถ กถนฺติ? มหาสุมตฺเถโร ตาว ‘‘อภิหารกสฺส คมนํ อุปจฺฉินฺนํ, ตสฺมา ปวาเรตี’’ติ อาหฯ มหาปทุมตฺเถโร ปน ‘‘อยํ กุหึ คจฺฉติ, กีทิสํ เอตสฺส คมนํ, คณฺหนฺตสฺสปิ นาม กสฺสจิ ปวารณา อตฺถี’’ติ วตฺวา ‘‘น ปวาเรตี’’ติ อาหฯ

กฬีรปนสาทีหิ มิเสฺสตฺวา มํสํ ปจนฺติ, ตํ คเหตฺวา ‘‘กฬีรสูปํ คณฺหถ, ปนสพฺยญฺชนํ คณฺหถา’’ติ วทนฺติ, เอวมฺปิ น ปวาเรติฯ กสฺมา? อปวารณารหสฺส นาเมน วุตฺตตฺตาฯ สเจ ปน ‘‘มจฺฉสูปํ มํสสูป’’นฺติ วา ‘‘อิทํ คณฺหถา’’ติ วา วทนฺติ, ปวาเรติ, มํสกรมฺพโก นาม โหติฯ ตํ ทาตุกาโมปิ ‘‘กรมฺพกํ คณฺหถา’’ติ วทติ, วฏฺฏติ, น ปวาเรติ, ‘‘มํสกรมฺพก’’นฺติ วา ‘‘อิท’’นฺติ วา วุตฺเต ปน ปวาเรติฯ เอส นโย สเพฺพสุ มจฺฉมํสมิสฺสเกสุฯ

๑๒๐. ‘‘โย ปน นิมนฺตเน ภุญฺชมาโน มํสํ อภิหฏํ ‘อุทฺทิสฺสกต’นฺติ มญฺญมาโน ปฏิกฺขิปติ, ปวาริโตว โหตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ มิสฺสกกถา ปน **กุรุนฺทิยํ** สุฏฺฐุ วุตฺตาฯ เอวญฺหิ ตตฺถ วุตฺตํ – ปิณฺฑจาริโก ภิกฺขุ ภตฺตมิสฺสกํ ยาคุํ อาหริตฺวา ‘‘ยาคุํ คณฺหถา’’ติ วทติ, น ปวาเรติ, ‘‘ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วุตฺเต ปวาเรติฯ กสฺมา? เยนาปุจฺฉิโต, ตสฺส อตฺถิตายฯ อยเมตฺถ อธิปฺปาโย – ‘‘ยาคุมิสฺสกํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ตตฺร เจ ยาคุ พหุตรา วา โหติ สมสมา วา, น ปวาเรติฯ ยาคุ มนฺทา, ภตฺตํ พหุตรํ, ปวาเรติฯ อิทญฺจ สพฺพอฏฺฐกถาสุ วุตฺตตฺตา น สกฺกา ปฏิกฺขิปิตุํ, การณํ ปเนตฺถ ทุทฺทสํฯ ‘‘ภตฺตมิสฺสกํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ภตฺตํ พหุตรํ วา สมํ วา อปฺปตรํ วา โหติ, ปวาเรติเยว ฯ ภตฺตํ วา ยาคุํ วา อนามสิตฺวา ‘‘มิสฺสกํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ตตฺร เจ ภตฺตํ พหุตรํ วา สมกํ วา โหติ, ปวาเรติ, อปฺปตรํ น ปวาเรติ, อิทญฺจ กรมฺพเกน น สมาเนตพฺพํฯ กรมฺพโก หิ มํสมิสฺสโกปิ โหติ อมํสมิสฺสโกปิ, ตสฺมา กรมฺพกนฺติ วุตฺเต ปวารณา นตฺถิ, อิทํ ปน ภตฺตมิสฺสกเมวฯ เอตฺถ วุตฺตนเยเนว ปวารณา โหติฯ พหุรเส ภตฺเต รสํ, พหุขีเร ขีรํ, พหุสปฺปิมฺหิ จ ปายาเส สปฺปึ คณฺหถาติ วิสุํ กตฺวา เทติ, ตํ ปฏิกฺขิปโต ปวารณา นตฺถิฯ

โย ปน คจฺฉนฺโต ปวาเรติ, โส คจฺฉนฺโตว ภุญฺชิตุํ ลภติฯ กทฺทมํ วา อุทกํ วา ปตฺวา ฐิเตน อติริตฺตํ กาเรตพฺพํฯ สเจ อนฺตรา นที ปูรา โหติ, นทีตีเร คุมฺพํ อนุปริยายนฺเตน ภุญฺชิตพฺพํฯ อถ นาวาย วา เสตุ วา อตฺถิ, ตํ อภิรุหิตฺวาปิ จงฺกมนฺเตเนว ภุญฺชิตพฺพํ, คมนํ น อุปจฺฉินฺทิตพฺพํฯ ยาเน วา หตฺถิอสฺสปิฏฺเฐ วา จนฺทมณฺฑเล วา สูริยมณฺฑเล วา นิสีทิตฺวา ปวาริเตน ยาว มชฺฌนฺหิกํ, ตาว เตสุ คจฺฉนฺเตสุปิ นิสินฺเนเนว ภุญฺชิตพฺพํฯ โย ฐิโต ปวาเรติ, ฐิเตเนว, โย นิสินฺโน ปวาเรติ, นิสินฺเนเนว ปริภุญฺชิตพฺพํ, ตํ ตํ อิริยาปถํ วิโกเปนฺเตน อติริตฺตํ กาเรตพฺพํฯ โย อุกฺกุฏิโก นิสีทิตฺวา ปวาเรติ, เตน อุกฺกุฏิเกเนว ภุญฺชิตพฺพํฯ ตสฺส ปน เหฏฺฐา ปลาลปีฐํ วา กิญฺจิ วา นิสีทนกํ ทาตพฺพํฯ ปีฐเก นิสีทิตฺวา ปวาริเตน อาสนํ อจาเลตฺวาว จตโุสฺส ทิสา ปริวตฺตเนฺตน ภุญฺชิตุํ ลพฺภติฯ มเญฺจ นิสีทิตฺวา ปวาริเตน อิโต วา เอโตฺต วา สญฺจริตุํ น ลพฺภติฯ สเจ ปน นํ สห มเญฺจน อุกฺขิปิตฺวา อญฺญตฺร เนนฺติ, วฏฺฏติฯ นิปชฺชิตฺวา ป

วาริเตน นิปเนฺนเนว ปริภุญฺชิตพฺพํฯ ปริวตฺตเนฺตน เยน ปเสฺสน นิปโนฺน, ตสฺส ฐานํ นาติกฺกเมตพฺพํฯ

๑๒๑. ปวาริเตน ปน กึกาตพฺพนฺติ? เยน อิริยาปเถน ปวาริโต โหติ, ตํ วิโกเปตฺวา อเญฺญน อิริยาปเถน เจ ภุญฺชติ, อติริตฺตํ การาเปตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ อนติริตฺตํ ปน ยํ กิญฺจิ ยาวกาลิกสงฺคหิตํ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาทติ วา ภุญฺชติ วา, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ

ตตฺถ **อนติริตฺตํ** นาม นาติริตฺตํ, น อธิกนฺติ อโตฺถฯ ตํ ปน ยสฺมา กปฺปิยกตาทีหิ สตฺตหิ วินยกมฺมากาเรหิ อกตํ วา คิลานสฺส อนธิกํ วา โหติ, ตสฺมา ปทภาชเน วุตฺตํ –

> ‘‘อนติริตฺตํ นาม อกปฺปิยกตํ โหติ, อปฺปฏิคฺคหิตกตํ โหติ, อนุจฺจาริตกตํ โหติ, อหตฺถปาเส กตํ โหติ, อภุตฺตาวินา กตํ โหติ, ภุตฺตาวินา จ ปวาริเตน อาสนา วุฎฺฐิเตน กตํ โหติ, ‘อลเมตํ สพฺพ’นฺติ อวุตฺตํ โหติ, น คิลานาติริตฺตํ โหติ, เอตํ อนติริตฺตํ นามา’’ติ (ปาจิ. ๒๓๙)ฯ

ตตฺถ **อกปฺปิยกต**นฺติ ยํ ตตฺถ ผลํ วา กนฺทมูลาทึ วา ปญฺจหิ สมณกเปฺปหิ กปฺปิยํ อกตํ, ยญฺจ อกปฺปิยมํสํ วา อกปฺปิยโภชนํ วา, เอตํ อกปฺปิยํ นามฯ ตํ อกปฺปิยํ ‘‘อลเมตํ สพฺพ’’นฺติ เอวํ อติริตฺตํ กตมฺปิ ‘‘อกปฺปิยกต’’นฺติ เวทิตพฺพํฯ **อปฺปฏิคฺคหิตกต**นฺติ ภิกฺขุนา อปฺปฏิคฺคหิตํเยว ปุริมนเยน อติริตฺตํ กตํฯ **อนุจฺจาริตกต**นฺติ กปฺปิยํ กาเรตุํ อาคเตน ภิกฺขุนา อีสกมฺปิ อนุกฺขิตฺตํ วา อนปนามิตํ วา กตํฯ **อหตฺถปาเส กต**นฺติ กปฺปิยํ กาเรตุํ อาคตสฺส หตฺถปาสโต พหิ ฐิเตน กตํฯ **อภุตฺตาวินา กต**นฺติ โย ‘‘อลเมตํ สพฺพ’’นฺติ อติริตฺตํ กโรติ, เตน ปวารณปฺปโหนกโภชนํ อภุเตฺตน กตํฯ **ภุตฺตาวินา ปวาริเตน อาสนา วุฎฺฐิเตน กต**นฺติ อิทํ อุตฺตานเมวฯ **‘‘อลเมตํ สพฺพ’’นฺติ อวุตฺต**นฺติ วจีเภทํ กตฺวา เอวํ อวุตฺตํ โหติฯ อิติ อิเมหิ สตฺตหิ วินยกมฺมากาเรหิ ยํ อติริตฺตํ กปฺปิยํ อกตํ, ยญฺจ น คิลานาติริตฺตํ, ตทุภยมฺปิ ‘‘อนติริตฺต’’นฺติ เวทิตพฺพํฯ

๑๒๒. อติริตฺตํ ปน ตเสฺสว ปฏิปกฺขนเยน เวทิตพฺพํฯ เตเนว วุตฺตํ ปทภาชเน –

> ‘‘อติริตฺตํ นาม กปฺปิยกตํ โหติ, ปฏิคฺคหิตกตํ โหติ, อุจฺจาริตกตํ โหติ, หตฺถปาเส กตํ โหติ, ภุตฺตาวินา กตํ โหติ, ภุตฺตาวินา ปวาริเตน อาสนา อวุฎฺฐิเตน กตํ โหติ, ‘อลเมตํ สพฺพ’นฺติ วุตฺตํ โหติ, คิลานาติริตฺตํ โหติ, เอตํ อติริตฺตํ นามา’’ติ (ปาจิ. ๒๓๙)ฯ

อปิเจตฺถ **ภุตฺตาวินา กตํ โหตี**ติ อนนฺตรนิสิเนฺนสฺส สภาคสฺส ภิกฺขุโน ปตฺตโต เอกมฺปิ สิตฺถํ วา มํสหีรํ วา ขาทิตฺวา กตมฺปิ ‘‘ภุตฺตาวินาว กตํ โหตี’’ติ เวทิตพฺพํฯ **อาสนา อวุฎฺฐิเตนา**ติ เอตฺถ ปน อสโมฺมหตฺถํ อยํ วินิจฺฉโย – เทฺว ภิกฺขู ปาโตเยว ภุญฺชมานา ปวาริตา โหนฺติ, เอเกน ตเตฺถว นิสีทิตพฺพํ, อิตเรน นิจฺจภตฺตํ วา สลากภตฺตํ วา อาเนตฺวา อุปฑฺฒํ ตสฺส ภิกฺขุโน ปเตฺต อากิริตฺวา หตฺถํ โธวิตฺวา เสสํ เตน ภิกฺขุนา กปฺปิยํ การาเปตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ กสฺมา? ยญฺหิ ตสฺส หเตฺถ ลคฺคํ, ตํ อกปฺปิยํ โหติฯ สเจ ปน ปฐมํ นิสิโนฺน ภิกฺขุ สยเมว ตสฺส ปตฺตโต หเตฺถน คณฺหาติ, หตฺถโธวนกิจฺจํ นตฺถิฯ สเจ ปน เอวํ ‘กปฺปิยํ กาเรตฺวา ภุญฺชนฺตสฺส ปุน กิญฺจิ พฺยญฺชนํ วา ขาทนียํ วา ปเตฺต อากิร’นฺติ เยน ปฐมํ กปฺปิยํ กตํ โหติ, โส ปุน กาตุํ น ลภติฯ เยน อกตํ, เตน กาตพฺพํ, ยญฺจ อกตํ, ตํ กาตพฺพํฯ **เยน อกต**นฺติ อเญฺญน ภิกฺขุนา เยน

ปฐมํ น กตํ, เตน กาตพฺพํฯ **ยญฺจ อกต**นฺติ เยน ปฐมํ กปฺปิยํ กตํ, เตนปิ ยํ อกตํ, ตํ กาตพฺพํฯ ปฐมภาชเน ปน กาตุํ น ลพฺภติฯ ตตฺถ หิ กริยมาเน ปฐมํ กเตน สทฺธึ กตํ โหติ, ตสฺมา อญฺญสฺมึ ภาชเน กาตุํ วฏฺฏตีติ อธิปฺปาโยฯ เอวํ กตํ ปน เตน ภิกฺขุนา ปฐมํ กเตน สทฺธึ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ

กปฺปิยํ กโรเนฺตน จ น เกวลํ ปเตฺตเยว, กุเณฺฑปิ ปจฺฉิยมฺปิ ยตฺถ กตฺถจิ ปุรโต ฐเปตฺวา โอนามิตภาชเน กาตพฺพํฯ ตํ สเจ ภิกฺขุสตํ ปวาริตํ โหติ, สเพฺพสํ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, อปฺปวาริตานมฺปิ วฏฺฏติฯ เยน ปน กปฺปิยํ กตํ, ตสฺส น วฏฺฏติฯ สเจปิ ปวาเรตฺวา ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐํ ภิกฺขุํ ปตฺตํ คเหตฺวา อวสฺสํ ภุญฺชนเก มงฺคลนิมนฺตเน นิสีทาเปนฺติ, อติริตฺตํ การาเปตฺวาว ภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ ตตฺถ อโญฺญ ภิกฺขุ นตฺถิ, อาสนสาลํ วา วิหารํ วา ปตฺตํ เปเสตฺวา กาเรตพฺพํ, กปฺปิยํ กโรเนฺตน ปน อนุปสมฺปนฺนสฺส หเตฺถ ฐิตํ น กาตพฺพํฯ สเจ อาสนสาลายํ อพฺยโตฺต ภิกฺขุ โหติ, สยํ คนฺตฺวา กปฺปิยํ การาเปตฺวา อาเนตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ

คิลานาติริตฺตนฺติ เอตฺถ น เกวลํ ยํ คิลานสฺส ภุตฺตาวเสสํ โหติ, ตํ คิลานาติริตฺตํ, อถ โข ยํ กิญฺจิ คิลานํ อุทฺทิสฺส ‘‘อชฺช วา ยทา วา อิจฺฉติ, ตทา ขาทิสฺสตี’’ติ อาหฏํ, ตํ สพฺพํ คิลานาติริตฺตนฺติ เวทิตพฺพํฯ ยามกาลิกํ ปน สตฺตาหกาลิกํ ยาวชีวิกํ วา ยํ กิญฺจิ อนติริตฺตํ อาหารตฺถาย ปริภุญฺชนฺตสฺส อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ทุกฺกฏํฯ สเจ ปน ยามกาลิกาทีนิ อามิสสํสฎฺฐานิ โหนฺติ, อาหารตฺถายปิ อนาหารตฺถายปิ ปฏิคฺคเหตฺวา อโชฺฌหรนฺตสฺส ปาจิตฺติยเมว, อสํสฏฺฐานิ ปน สติ ปจฺจเย ภุญฺชนฺตสฺส อนาปตฺติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ปวารณาวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๒. ปพฺพชฺชาวินิจฺฉยกถา

๑๒๓. **ปพฺพชฺชา**ติ เอตฺถ ปน ปพฺพชฺชาเปกฺขํ กุลปุตฺตํ ปพฺพาเชเนฺตน เย ปาฬิยํ ‘‘น ภิกฺขเว ปญฺจหิ อาพาเธหิ ผุฏฺฐ ปพฺพาเชตโพฺพ’’ติอาทินา (มหาว. ๘๙) ปฏิกฺขิตฺตา ปุคฺคลา, เต วเชฺชตฺวา ปพฺพชฺชาโทสวิรหิโต ปุคฺคโล ปพฺพาเชตโพฺพฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (มหาว. อฏฺฐ. ๘๘) – กุฏฺฐํ คโณฺฑ กิลาโส โสโส อปมาโรติ อิเมหิ ปญฺจหิ อาพาเธหิ ผุฏฺฐ น ปพฺพาเชตโพฺพ, ปพฺพาเชโนฺต ปน ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ ‘‘โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ วุตฺตตฺตาฯ ตตฺถ **กุฏฺฐ**นฺติ รตฺตกุฏฺฐํ วา โหตุ กาฬกุฏฺฐํ วา, ยํ กิญฺจิ กิฏิภททุทอุกจฺฉุอาทิปฺปเภทมฺปิ สพฺพํ กุฏฺฐเมวาติ วุตฺตํฯ ตเญฺจ นขปิฏฺฐิปฺปมาณมฺปิ วฑฺฒนกปเกฺข ฐิตํ โหติ, น ปพฺพาเชตโพฺพฯ สเจ ปน นิวาสนปาวุรเณหิ ปกติปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน นขปิฏฺฐิปฺปมาณํ อวฑฺฒนกปเกฺข ฐิตํ โหติ, วฏฺฏติฯ ‘‘มุเข ปน หตฺถปาทปิฏฺฐีสุ วา สเจปิ อวฑฺฒนกปเกฺข ฐิตํ, นขปิฏฺฐิโต จ ขุทฺทกตรมฺปิ น วฏฺฏติเยวา’’ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ ติกิจฺฉาเปตฺวา ปพฺพาเชเนฺตนปิ ปกติวเณฺณ ชาเตเยว ปพฺพาเชตโพฺพ, โคธาปิฏฺฐิสทิสจุณฺณโอกิรณสรีรมฺปิ ปพฺพาเชตุํ น วฏฺฏติฯ

คโณฺฑติ เมทคโณฺฑ วา โหตุ อโญฺญ วา, โย โกจิ โกลฏฺฐิมตฺตโกปิ เจ วฑฺฒนกปเกฺข ฐิโต คโณฺฑ โหติ, น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน ปน โกลฏฺฐิมเตฺต อวฑฺฒนกปเกฺข ฐิเต วฏฺฏติ, มุขาทิเก อปฺปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน อวฑฺฒนกปเกฺข ฐิเตปิ น วฏฺฏติฯ ติกิจฺฉาเปตฺวา ปพฺพาเชเนฺตนปิ สรีรํ สจฺฉวิํ การาเปตฺวา ปพฺพาเชตโพฺพฯ อุณฺณิคณฺฑา นาม โหนฺติ โคถนกา วิย องฺคุลิกา วิย จ ตตฺถ ตตฺถ ลมฺพนฺติ, เอเตปิ คณฺฑาเยว, เตสุ สติ ปพฺพาเชตุํ น วฏฺฏติฯ ทหรกาเล ขีรปีฬกา โยพฺพนกาเล จ มุเข ขรปีฬกา นาม โหนฺติ, มหลฺลกกาเล นสฺสนฺติ, น ตา คณฺฑสงฺขฺยํ คจฺฉนฺติ, ตาสุ สติ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ อญฺญา ปน สรีเร ขรปีฬกา นาม, อปรา ปทุมกณฺณิกา นาม โหนฺติ, อญฺญา สาสปพีชกา นาม สาสปมตฺตาเยว สกลสรีรํ ผรนฺติ, สพฺพา กุฏฺฐชาติกาว, ตาสุ สติ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

กิลาโสติ น ภิชฺชนกํ น ปคฺฆรณกํ ปทุมปุณฺฑรีกปตฺตวณฺณํ กุฏฺฐํฯ เยน คุนฺนํ วิย สพลํ สรีรํ โหติ, ตสฺมิํ กุเฏฺฐ วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ **โสโส**ติ โสสพฺยาธิฯ ตสฺมิํ สติ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ **อปมาโร**ติ ปิตฺตุมฺมาโท วา ยกฺขุมฺมาโท วาฯ ตตฺถ ปุพฺพเวริเกน อมนุเสฺสน คหิโต ทุตฺติกิโจฺฉ โหติ, อปฺปมตฺตเกปิ ปน อปมาเร สติ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

๑๒๔. ‘‘น, ภิกฺขเว, ราชภโฏ ปพฺพาเชตโพฺพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๙๐) วจนโต ราชภโฏปิ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ เอตฺถ จ อมโจฺจ วา โหตุ มหามโตฺต วา เสวโก วา กิญฺจิ ฐานนฺตรํ ปโตฺต วา อปฺปโตฺต วา, โย โกจิ รโญฺญ ภตฺตเวตนภโฏ, สโพฺพ ราชภโฏติ สงฺขฺยํ คจฺฉติ, โส น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ตสฺส ปน ปุตฺตนตฺตภาตุกา เย ราชโต ภตฺตเวตนํ น คณฺหนฺติ, เต ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ โย ปน ราชโต ลทฺธํ นิพทฺธโภคํ วา มาสสํวจฺฉรปริพฺพยํ วา รโญฺญเยว นิยฺยาเทติ, ปุตฺตภาตุเก วา ตํ ฐานํ สมฺปฏิจฺฉาเปตฺวา ราชานํ ‘‘น ทานาหํ เทวสฺส ภโฏ’’ติ อาปุจฺฉติ, เยน วา ยํการณา เวตนํ คหิตํ, ตํ กมฺมํ กตํ โหติ, โย วา ‘‘ปพฺพชสฺสู’’ติ รญฺญา อนุญฺญาโต โหติ, ตมฺปิ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ

๑๒๕. โจโรปิ ธชพโนฺธ น ปพฺพาเชตโพฺพ ‘‘น, ภิกฺขเว, ธชพโนฺธ โจโร ปพฺพาเชตโพฺพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๙๑) วุตฺตตฺตาฯ ตตฺถ ธชํ พนฺธิตฺวา วิย วิจรตีติ **ธชพโนฺธ,** มูลเทวาทโย วิย โลเก ปากโฏติ วุตฺตํ โหติฯ ตสฺมา โย คามฆาตํ วา

ปนฺถทุหนํ วา นคเร สนฺธิเจฺฉทาทิกมฺมํ วา กโรโนฺต วิจรติ, ปญฺญายติ จ ‘‘อสุโก นาม อิทํ อิทํ กโรตี’’ติ, โส น ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปน ราชปุโตฺต รชฺชํ ปเตฺถโนฺต คามฆาตาทีนิ กโรติ, โส ปพฺพาเชตโพฺพฯ ราชาโน หิ ตสฺมิํ ปพฺพชิเต ตุสฺสนฺติ, สเจ ปน น ตุสฺสนฺติ, น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ปุเพฺพ มหาชเน ปากโฏ โจโร ปจฺฉา โจรกมฺมํ ปหาย ปญฺจ สีลานิ สมาทิยติ, ตเญฺจ มนุสฺสา เอวํ ชานนฺติ, ปพฺพาเชตโพฺพฯ เย ปน อมฺพลพุชาทิโจรกา สนฺธิเจฺฉทาทิโจรา เอว วา อทิสฺสมานา เถยฺยํ กโรนฺติ, ปจฺฉาปิ ‘‘อิมินา นาม อิทํ กต’’นฺติ น ปญฺญายนฺติ, เตปิ ปพฺพาเชตุํ วฎฺฎติฯ

๑๒๖. การเภทโก ปน โจโร น ปพฺพาเชตโพฺพ ‘‘น, ภิกฺขเว, การเภทโก โจโร ปพฺพาเชตโพฺพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๙๒) วุตฺตตฺตาฯ ตตฺถ กาโร วุจฺจติ พนฺธนาคารํฯ อิธ ปน อนฺทุพนฺธนํ วา โหตุ สงฺขลิกพนฺธนํ วา รชฺชุพนฺธนํ วา คามพนฺธนํ วา นิคมพนฺธนํ วา นครพนฺธนํ วา ปุริสคุตฺติ วา ชนปทพนฺธนํ วา ทีปพนฺธนํ วา, โย เอเตสุ ยํ กิญฺจิ พนฺธนํ ภินฺทิตฺวา วา ฉินฺทิตฺวา วา มุญฺจิตฺวา วา วิวริตฺวา วา อปสฺสมานานํ วา ปลายติ, โส **การเภทโก**ติ สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ ตสฺมา อีทิโส การเภทโก โจโร ทีปพนฺธนํ ภินฺทิตฺวา ทีปนฺตรํ คโตปิ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปน น โจโร, เกวลํ หตฺถกมฺมํ อกโรโนฺต ‘‘เอวํ โน อปลายโนฺต กริสฺสตี’’ติ ราชยุตฺตาทีหิ พโทฺธ, โส การํ ภินฺทิตฺวา ปลาโตปิ ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปน คามนิคมปฎฺฎนาทีนิ เกณิยา คเหตฺวา ตํ อสมฺปาเทโนฺต พนฺธนาคารํ ปเวสิโต โหติ, โสปิ ปลายิตฺวา อาคโต น ปพฺพาเชตโพฺพฯ โยปิ กสิกมฺมาทีหิ ธนํ สมฺปาเทตฺวา ชีวโนฺต ‘‘นิธานํ อิมินา ลทฺธ’’นฺติ เปสุญฺญํ อุปสํหริตฺวา เกนจิ พนฺธาปิโต โหติ, ตํ ตเตฺถว ปพฺพาเชตุํ น วฎฺฎติ, ปลายิตฺวา คตํ ปน คตฎฺฐาเน ปพฺพาเชตุํ วฎฺฎติฯ

๑๒๗. ‘‘น, ภิกฺขเว, ลิขิตโก โจโร ปพฺพาเชตโพฺพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๙๓) วจนโต ปน ลิขิตโก โจโร น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ตตฺถ **ลิขิตโก** นาม โย โกจิ โจริกํ วา อญฺญํ วา ครุํ ราชาปราธํ กตฺวา ปลาโต, ราชา จ นํ ปเณฺณ วา โปตฺถเก วา ‘‘อิตฺถนฺนาโม ยตฺถ ทิสฺสติ, ตตฺถ คเหตฺวา มาเรตโพฺพ’’ติ วา ‘‘หตฺถปาทาทีนิ อสฺส ฉินฺทิตพฺพานี’’ติ วา ‘‘เอตฺตกํ นาม ทณฺฑํ อาหราเปตโพฺพ’’ติ วา ลิขาเปติ, อยํ ลิขิตโก นาม, โส น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

๑๒๘. กสาหโต กตทณฺฑกโมฺมปิ น ปพฺพาเชตโพฺพ ‘‘น, ภิกฺขเว, กสาหโต กตทณฺฑกโมฺม ปพฺพาเชตโพฺพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๙๔) วจนโตฯ เอตฺถ ปน โย วจนเปสนาทีนิ อกโรโนฺต หญฺญติ, น โส กตทณฺฑกโมฺมฯ โย ปน เกณิยา วา อญฺญถา วา กิญฺจิ คเหตฺวา ขาทิตฺวา ปุน ทาตุํ อสโกฺกโนฺต ‘‘อยเมว เต ทโณฺฑ โหตู’’ติ กสาหิ หญฺญติ, อยเมว **กสาหโต กตทณฺฑกโมฺม**ฯ โส จ กสาหิ วา หโต โหตุ อฑฺฒทณฺฑกาทีนํ วา อญฺญตเรน, ยาว อลฺลวโณ โหติ, น ตาว ปพฺพาเชตโพฺพ, วเณ ปน ปากติเก กตฺวา ปพฺพาเชตโพฺพฯ สเจ ปน ชาณูหิ วา กปฺปเรหิ วา นาฬิเกรปาสาณาทีหิ วา ฆาเตตฺวา มุโตฺต โหติ, สรีเร จสฺส คณฺฐิโย ปญฺญายนฺติ, น ปพฺพาเชตโพฺพ, ผาสุกํ กตฺวา เอว คณฺฐีสุ สนฺนิสินฺนาสุ ปพฺพาเชตโพฺพฯ

๑๒๙. ลกฺขณาหโต ปน กตทณฺฑกโมฺม น ปพฺพาเชตโพฺพ ‘‘น, ภิกฺขเว, ลกฺขณหโต กตทณฺฑกโมฺม ปพฺพาเชตโพฺพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๙๕) วจนโตฯ เอตฺถปิ กตทณฺฑกมฺมภาโว ปุริมนเยเนว เวทิตโพฺพฯ ยสฺส ปน นลาเฏ วา อูรุอาทีสุ วา ตเตฺตน โลเหน ลกฺขณํ อาหตํ โหติ, โส สเจ ภุชิโสฺส, ยาว อลฺลวโณ โหติ , ตาว น ปพฺพา

เชตโพฺพฯ สเจปิสฺส วณา รุฬฺหา โหนฺติ ฉวิยา สมปริเจฺฉทา, ลกฺขณํ น ปญฺญายติ, ติมณฺฑลํ นิวตฺถสฺส อุตฺตราสงฺเค กเต ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน เจ โหติ, ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติ, อปฺปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน เจ, น วฏฺฏติฯ

๑๓๐. ''น, ภิกฺขเว, อิณายิโก ปพฺพาเชตพฺโพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๙๖) วจนโต อิณายิโกปิ น ปพฺพาเชตพฺโพฯ ตตฺถ **อิณายิโก** นาม ยสฺส ปิติปิตามเหหิ วา อิณํ คหิตํ โหติ , สยํ วา อิณํ คหิตํ โหติ, ยํ วา อาฐเปตฺวา มาตาปิตูหิ กิญฺจิ คหิตํ โหติ, โส ตํ อิณํ ปเรสํ ธาเรตีติ อิณายิโกฯ ยํ ปน อเญฺญ ญาตกา อาฐเปตฺวา กิญฺจิ คณฺหนฺติ, โส น อิณายิโกฯ น หิ เต ตํ อาฐเปตุํ อิสฺสรา, ตสฺมา ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติ, อิตรํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปนสฺส ญาติสาโลหิตา ''มยํ ทสฺสาม, ปพฺพาเชถ น''นฺติ อิณํ อตฺตโน ภารํ กโรนฺติ, อโญฺญ วา โกจิ ตสฺส อาจารสมฺปตฺติํ ทิสฺวา ''ปพฺพาเชถ นํ, อหํ อิณํ ทสฺสามี''ติ วทติ, ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ เตสุ อสติ ภิกฺขุนา ตถารูปสฺส อุปฏฺฐากสฺสปิ อาโรเจตพฺพํ ''สเหตุโก สโตฺต อิณปลิโพเธน น ปพฺพชตี''ติฯ สเจ โส ปฏิปชฺชติ, ปพฺพาเชตพฺโพฯ สเจปิ อตฺตโน กปฺปิยภณฺฑํ อตฺถิ, ''เอตํ ทสฺสามี''ติ ปพฺพาเชตพฺโพฯ สเจ ปน เนว ญาตกาทโย ปฏิปชฺชนฺติ, น อตฺตโน ธนํ อตฺถิ, ''ปพฺพาเชตฺวา ภิกฺขาย จริตฺวา โมเจสฺสามี''ติ ปพฺพาเชตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปพฺพาเชติ, ทุกฺกฏํฯ ปลาโตปิ อาเนตฺวา ทาตพฺโพฯ โน เจ เทติ, สพฺพํ อิณํ คีวา โหติฯ อชานิตฺวา ปพฺพาชยโต อนาปตฺติ, ปสฺสเนฺตน ปน อาเนตฺวา อิณสามิกานํ ทเสฺสตพฺโพ, อปสฺสนฺตสฺส คีวา น โหติฯ

สเจ อิณายิโก อญฺญํ เทสํ คนฺตฺวา ปุจฺฉิยมาโนปิ ''นาหํ กสฺสจิ กิญฺจิ ธาเรมี''ติ วตฺวา ปพฺพชติ, อิณสามิโก จ ตํ ปริเยสโนฺต ตตฺถ คจฺฉติ, ทหโร ตํ ทิสฺวา ปลายติ, โส เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา ''อยํ, ภเนฺต, เกน ปพฺพาชิโต, มม เอตฺตกํ นาม ธนํ คเหตฺวา ปลาโต''ติ วทติ, เถเรน วตฺตพฺพํ ''มยา, อุปาสก, 'อณโณ อห'นฺติ วทโนฺต ปพฺพาชิโต, กิํ ทานิ กโรมิ, ปสฺส เม ปตฺตจีวร''นฺติฯ อยํ ตตฺถ สามีจิฯ ปลาเต ปน คีวา น โหติฯ สเจ ปน นํ เถรสฺส สมฺมุขาว ทิสฺวา ''อยํ มม อิณายิโก''ติ วทติ, ''ตว อิณายิกํ ตุวเมว ชานาหี''ติ วตฺตโพฺพ, เอวมฺปิ คีวา น โหติฯ สเจปิ โส ''ปพฺพชิโต อยํ ทานิ กุหิํ คมิสฺสตี''ติ วทติ, เถเรน ''ตฺวํเยว ชานาหี''ติ วตฺตโพฺพฯ เอวมฺปิสฺส ปลาเต คีวา น โหติฯ สเจ ปน เถโร ''กุหิํ ทานิ อยํ คมิสฺสติ, อิเธว อจฺฉตู''ติ วทติ, โส เจ ปลายติ, คีวา โหติฯ สเจ โส สเหตุโก สโตฺต โหติ วตฺตสมฺปโนฺน , เถเรน ''อีทิโส อย''นฺติ วตฺตพฺพํฯ อิณสามิโก เจ ''สาธู''ติ วิสฺสเชฺชติ, อิเจฺจตํ กุสลํ, ''อุปฑฺฒุปฑฺฒํ เทถา''ติ วทติ, ทาตพฺพํฯ อปเรน สมเยน อติอาราธโก โหติ, ''สพฺพํ เทถา''ติ วุเตฺตปิ ทาตพฺพเมวฯ สเจ ปน อุเทฺทสปริปุจฺฉาทีสุ กุสโล โหติ พหูปกาโร ภิกฺขูนํ, ภิกฺขาจารวเตฺตน ปริเยสิตฺวาปิ อิณํ ทาตพฺพเมวฯ

๑๓๑. ทาโสปิ น ปพฺพาเชตโพฺพ ''น, ภิกฺขเว, ทาโส ปพฺพาเชตโพฺพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๙๗) วจนโตฯ ตตฺถ จตฺตาโร **ทาสา** อโนฺตชาโต ธนกฺกีโต กรมรานีโต สามํ ทาสพฺยํ อุปคโตติฯ ตตฺถ **อโนฺตชาโต** นาม ชาติยา ทาโส ฆรทาสิยา ปุโตฺตฯ **ธนกฺกีโต** นาม มาตาปิตูนํ สนฺติกา ปุโตฺต วา สามิกานํ สนฺติกา ทาโส วา ธนํ ทตฺวา ทาสจาริตฺตํ อาโรเปตฺวา กีโตฯ เอเต เทฺวปิ น ปพฺพาเชตพฺพาฯ ปพฺพาเชเนฺตน ตตฺถ ตตฺถ จาริตฺตวเสน อทาเส กตฺวา ปพฺพาเชตพฺพาฯ **กรมรานีโต** นาม ติโรรฏฺฐํ วิโลปํ วา กตฺวา อุปลาเปตฺวา วา ติโรรฏฺฐโต ภุชิสฺสมานุสกานิ อาหรนฺติ, อโนฺตรฏฺเฐเยว วา กตาปราธํ กิญฺจิ คามํ ราชา ''วิลุมฺปถา''ติ จ อาณาเปติ, ตโต มานุสกานิปิ อาหรนฺติ, ตตฺถ สเพฺพ ปุริสา ทาสา, อิตฺถิโย ทาสิโยฯ เอวรูโป กรมรานีโต ทาโส เยหิ อานีโต, เตสํ สนฺติเก วสโนฺต วา

พนฺธนาคาเร พโทฺธ วา ปฺริเสหิ รกฺขิยมาโน วา น ปพฺพาเชตพฺโพ, ปลายิตฺวา ปน คโต คตฏฺฐาเน ปพฺพาเชตพฺโพฯ รญฺญา ตุเฏฺฐน ‘‘กรมรานีตเก มุญฺจถา’’ติ วตฺวา วา สพฺพสาธารเณน วา นเยน พนฺธนโมเกฺข กเต ปพฺพาเชตพฺพวฯ

สามํ ทาสพฺยํ อุปคโต นาม ชีวิตเหตุ วา อารกฺขเหตุ วา ‘‘อหํ เต ทาโส’’ติ สยเมว ทาสภาวํ อุปคโต ราชูนํ หตฺถิอสฺสโคมหิํสโคปกาทโย วิยฯ ตาทิโส ทาโส น ปพฺพาเชตพฺโพฯ รโญฺญ วณฺณทาสีนํ ปุตฺตา โหนฺติ อมจฺจปุตฺตสทิสา, เตปิ น ปพฺพาเชตพฺพาฯ ภุชิสฺสิตฺถิโย อสญฺญตา วณฺณทาสีหิ สทฺธิํ วิจรนฺติ, ตาสํ ปุเตฺต ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ สเจ สยเมว ปณฺณํ อาโรเปนฺติ, น วฏฺฏติฯ ภฏิปุตฺตคณาทีนํ ทาสาปิ เตหิ อทินฺนา น ปพฺพาเชตพฺพาฯ วิหาเรสุ ราชูหิ อารามิกทาสา นาม ทินฺนา โหนฺติ, เตปิ ปพฺพาเชตุํ น วฏฺฏติ, ภุชิเสฺส กตฺวา ปน ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ **มหาปจฺจริยํ** ‘‘อโนฺตชาตธนกฺกีตเก อาเนตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส ‘อารามิเก เทมา’ติ เทนฺติ, ตกฺกํ สีเส อาสิตฺตกสทิสาว โหนฺติ, เต ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘อารามิกํ เทมาติ กปฺปิยโวหาเรน เทนฺติ, เยน เกนจิ โวหาเรน ทิโนฺน โหตุ, เนว ปพฺพาเชตพฺโพ’’ติ วุตฺตํฯ ทุคฺคตมนุสฺสา ‘‘สงฺฆํ นิสฺสาย ชีวิสฺสามา’’ติ วิหาเร กปฺปิยการกา โหนฺติ, เอเต ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ ยสฺส มาตาปิตโร ทาสา , มาตา เอว วา ทาสี, ปิตา อทาโส, ตํ ปพฺพาเชตุํ น วฏฺฏติฯ ยสฺส ปน มาตา อทาสี, ปิตา ทาโส, ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขุสฺส ญาตกา วา อุปฏฺฐากา วา ทาสํ เทนฺติ ‘‘อิมํ ปพฺพาเชถ, ตุมฺหากํ เวยฺยาวจฺจํ กริสฺสตี’’ติ, อตฺตโน วาสฺส ทาโส อตฺถิ, ภุชิโสฺส กโตว ปพฺพาเชตพฺโพฯ สามิกา ทาสํ เทนฺติ ‘‘อิมํ ปพฺพาเชถ, สเจ อภิรมิสฺสติ, อทาโสฯ วิพฺภมิสฺสติ เจ, อมฺหากํ ทาโสว ภวิสฺสตี’’ติ, อยํ ตาวกาลิโก นาม, ตํ ปพฺพาเชตุํ น วฏฺฏตีติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ นิสฺสามิกทาโส โหติ, โสปิ ภุชิโสฺส กโตว ปพฺพาเชตพฺโพฯ อชานโนฺต ปพฺพาเชตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา วา ปจฺฉา ชานนฺติ, ภุชิสฺสํ กาตุเมว วฏฺฏติฯ

อิมสฺส จ อตฺถสฺส ปกาสนตฺถํ อิทํ วตฺถุํ วทนฺติ – เอกา กิร กุลทาสี เอเกน สทฺธิํ อนุราธปุรา ปลายิตฺวา โรหเณ วสมานา ปุตฺตํ ปฏิลภิ, โส ปพฺพชิตฺวา อุปสมฺปนฺนกาเล ลชฺชี กุกฺกุจฺจโก อโหสิฯ อเถกทิวสํ มาตรํ ปุจฺฉิ ‘‘กิํ อุปาสิเก ตุมฺหากํ ภาตา วา ภคินี วา นตฺถิ, น กิญฺจิ ญาตกํ ปสฺสามี’’ติฯ ตาต, อหํ อนุราธปุเร กุลทาสี, ตว ปิตรา สทฺธิํ ปลายิตฺวา อิธ วสามีติฯ สีลวา ภิกฺขุ ‘‘อสุทฺธา กิร เม ปพฺพชฺชา’’ติ สํเวคํ ลภิตฺวา มาตรํ ตสฺส กุลสฺส นามโคตฺตํ ปุจฺฉิตฺวา อนุราธปุรํ อาคมฺม ตสฺส กุลสฺส ฆรทฺวาเร อฏฺฐาสิ, ‘‘อติจฺฉถ, ภเนฺต’’ติ วุเตฺตปิ นาติกฺกมิฯ เต อาคนฺตฺวา ‘‘กิํ, ภเนฺต’’ติ ปุจฺฉิํสุฯ ‘‘ตุมฺหากํ อิตฺถนฺนามา ทาสี ปลาตา อตฺถี’’ติ? ‘‘อตฺถิ, ภเนฺต’’ฯ อหํ ตสฺสา ปุโตฺต, สเจ มํ ตุเมฺห อนุชานาถ, ปพฺพชฺชํ ลภามิ, ตุเมฺห มยฺหํ สามิกาติฯ เต หฏฺฐตุฏฺฐา หุตฺวา ‘‘สุทฺธา, ภเนฺต, ตุมฺหากํ ปพฺพชฺชา’’ติ ตํ ภุชิสฺสํ กตฺวา มหาวิหาเร วสาเปสุํ จตูหิ ปจฺจเยหิ ปฏิชคฺคนฺตาฯ เถโร ตํ กุลํ นิสฺสาย วสมาโนเยว อรหตฺตํ ปาปุณีติฯ

๑๓๒. ‘‘น, ภิกฺขเว, หตฺถจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตพฺโพฯ น ปาทจฺฉิโนฺน, น หตฺถปาทจฺฉิโนฺน, น กณฺณจฺฉิโนฺน, น กณฺณนาสจฺฉิโนฺน, น องฺคุลิจฺฉิโนฺน, น อฬจฺฉิโนฺน, น กณฺฑรจฺฉิโนฺน, น ผณหตฺถโก, น ขุโชฺช, น วามโน น คลคณฺฑี, น ลกฺขณาหโต, น กสาหโต, น ลิขิตโก, น สีปที, น ปาปโรคี, น ปริสทูสโก, น กาโณ, น กุณี, น ขโญฺช, น ปกฺขหโต, น ฉินฺนิริยาปโถ, น ชราทุพฺพโล, น อโนฺธ, น มูโค, น พธิโร, น อนฺธมูโค, น อนฺธพธิโร, น มูคพธิโร, น อนฺธมูคพธิโร ปพฺพาเชตพฺโพ, โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๑๙) วจนโต ปน หตฺถจฺฉินฺนาทโยปิ น ปพฺพาเชตพฺพาฯ

ตตฺถ **หตฺถจฺฉิโนฺน**ติ ยสฺส หตฺถตเล วา มณิพเนฺธ วา กปฺปเร วา ยตฺถ กตฺถจิ เอโก วา เทฺว วา หตฺถา ฉินฺนา โหนฺติฯ **ปาทจฺฉิโนฺน**ติ ยสฺส อคฺคปาเท วา โคปฺผเกสุ วา ชงฺฆาย วา ยตฺถ กตฺถจิ เอโก วา เทฺว วา ปาทา ฉินฺนา โหนฺติฯ **หตฺถปาทจฺฉิโนฺน**ติ ยสฺส วุตฺตปฺปการเรเนว จตูสุ หตฺถปาเทสุ เทฺว วา ตโย วา สเพฺพ วา หตฺถปาทา ฉินฺนา โหนฺติฯ **กณฺณจฺฉิโนฺน**ติ ยสฺส กณฺณมูเล วา กณฺณสกฺขลิกาย วา เอโก วา เทฺว วา กณฺณา ฉินฺนา โหนฺติฯ ยสฺส ปน กณฺณาวเฏฺฏ ฉิชฺชนฺติ, สกฺกา จ โหติ สงฺฆาเฏตุํ, โส กณฺณํ สงฺฆาเฏตฺวา ปพฺพาเชตโพฺพฯ **นาสจฺฉิโนฺน**ติ ยสฺส อชปทเก วา อเคฺค วา เอกปุเฏ วา ยตฺถ กตฺถจิ นาสา ฉินฺนา โหติฯ ยสฺส ปน นาสิกา สกฺกา โหติ สเนฺธตุํ, โส ตํ ผาสุกํ กตฺวา ปพฺพาเชตโพฺพฯ **กณฺณนาสจฺฉิโนฺน** อุภยวเสน เวทิตโพฺพฯ **องฺคุลิจฺฉิโนฺน**ติ ยสฺส นขเสสํ อทเสฺสตฺวา เอกา วา พหู วา องฺคุลิโย ฉินฺนา โหนฺติฯ ยสฺส ปน สุตฺตตนฺตุมตฺตมฺปิ นขเสสํ ปญฺญายติ, ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ **อฬจฺฉิโนฺน**ติ ยสฺส จตูสุ องฺคุฎฺฐเกสุ องฺคุลิยํ วุตฺตนเยเนว เอโก วา พหู วา องฺคุฎฺฐกา ฉินฺนา โหนฺติฯ **กณฺฑรจฺฉิโนฺน**ติ ยสฺส กณฺฑรนามกา มหานฺหารู ปุรโต วา ปจฺฉโต วา ฉินฺนา โหนฺติ, เยสุ เอกสฺสปิ ฉินฺนตฺตา อคฺคปาเทน วา จงฺกมติ, มูเลน วา จงฺกมติ, น ปาทํ ปติฎฺฐาเปตุํ สโกฺกติฯ

ผณหตฺถโกติ ยสฺส วคฺคุลิปกฺขกา วิย องฺคุลิโย สมฺพทฺธา โหนฺติ, เอตํ ปพฺพาเชตุกาเมน องฺคุลนฺตริกาโย ผาเลตฺวา สพฺพํ อนฺตรจมฺมํ อปเนตฺวา ผาสุกํ กตฺวา ปพฺพาเชตโพฺพฯ ยสฺสปิ ฉ องฺคุลิโย โหนฺติ, ตํ ปพฺพาเชตุกาเมน อธิกํ องฺคุลึ ฉินฺทิตฺวา ผาสุกํ กตฺวา ปพฺพาเชตโพฺพฯ **ขุโชฺช**ติ โย อุรสฺส วา ปิฎฺฐิยา วา ปสฺสสฺส วา นิกฺขนฺตตฺตา ขุชฺชสรีโรฯ ยสฺส ปน กิญฺจิ กิญฺจิ องฺคปจฺจงฺคํ อีสกํ วงฺกํ, ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ มหาปุริโส เอว หิ พฺรหฺมุชุคโตฺต, อวเสโส สโตฺต อขุโชฺช นาม นตฺถิฯ **วามโน**ติ ชงฺฆวามโน วา กฎิวามโน วา อุภยวามโน วาฯ ชงฺฆวามนสฺส กฎิโต ปฎฺฐาย เหฎฺฐิมกาโย รสฺโส โหติ, อุปริมกาโย ปริปุโณฺณฯ กฎิวามนสฺส กฎิโต ปฎฺฐาย อุปริมกาโย รสฺโส โหติ, เหฎฺฐิมกาโย ปริปุโณฺณฯ อุภยวามนสฺส อุโภปิ กายา รสฺสา โหนฺติ, เยสํ รสฺสตฺตา ภูตานํ วิย ปริวฎุโม มหากุจฺฉิฆฎสทิโส อตฺตภาโว โหติ, ตํ ติวิธมฺปิ ปพฺพาเชตุํ น วฎฺฏติฯ

คลคณฺฑีติ ยสฺส กุมฺภณฺฑํ วิย คเล คโณฺฑ โหติฯ เทสนามตฺตเมว เจตํ, ยสฺมึ กิสฺมิญฺจิ ปน ปเทเส คเณฺฑ สติ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ตตฺถ วินิจฺฉโย ‘‘น, ภิกฺขเว, ปญฺจหิ อาพาเธหิ ผุโฎฺฐ ปพฺพาเชตโพฺพ’’ติ (มหาว. ๘๙) เอตฺถ วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ **ลกฺขณาหตกสาหตลิขิตเกสุ** ยํ วตฺตพฺพํ, ตํ เหฎฺฐา วุตฺตเมวฯ **สีปที**ติ ภารปาโท วุจฺจติฯ ยสฺส ปาโท ถูโล โหติ สญฺชาตปีฬโก ขโร, โส น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ยสฺส ปน น ตาว ขรภาวํ คณฺหาติ, สกฺกา โหติ อุปนาหํ พนฺธิตฺวา อุทกอาวาเฎ ปเวเสตฺวา อุทกวาลิกาย ปูเรตฺวา ยถา สิรา ปญฺญายนฺติ, ชงฺฆา จ เตลนาฬิกา วิย โหติ, เอวํ มิลาเปตุํ, ตสฺส ปาทํ อีทิสํ กตฺวา ตํ ปพฺพาเชตุํ วฎฺฏติฯ สเจ ปุน วฑฺฒติ, อุปสมฺปาเทนฺเตนปิ ตถา กตฺวาว อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ **ปาปโรคี**ติ อริสภคนฺทรปิตฺตเสมฺหกาสโสสาทีสุ เยน เกนจิ โรเคน นิจฺจาตุโร อเตกิจฺฉโรโค เชคุโจฺฉ อมนาโป, อยํ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

๑๓๓. **ปริสทูสโก**ติ โย อตฺตโน วิรูปตาย ปริสํ ทูเสติ, อติทีโฆ วา โหติ อเญฺญสํ สีสปฺปมาณนาภิปฺปเทโส, อติรสฺโส วา อุภยวามนภูตรูปํ วิย, อติกาโฬ วา ฌาปิตเกฺขเตฺต ขาณุโก วิย, อโจฺจทาโต วา ทธิตกฺกาทีหิ ปมชฺชิตตมฺพโลหวโณฺณ, อติกิโส วา มนฺทมํสโลหิโต อฎฺฐิสิราจมฺมสรีโร วิย, อติถูโล วา ภาริยมํโส มโหทโร มหาภูตสทิโส, อภิมหนฺตสีโส วา ปจฺฉึ สีเส กตฺวา ฐิโต วิย, อติขุทฺทกสีโส วา สรีรสฺส อนนุรูเปน อติขุทฺทเกน สีเสน สมนฺนาค

โต, กูฏกูฏสีโส วา ตาลผลปิณฺฑิสทิเสน สีเสน สมนฺนาคโต, สิขรสีโส วา อุทฺธํ อนุปุพฺพตนุเกน สีเสน สมนฺนาคโต, นาฬิสีโส วา มหาเวณุปพฺพสทิเสน สีเสน สมนฺนาคโต, กปฺปสีโส วา ปพฺภารสีโส วา จตูสุ ปเสฺสสุ เยน เกนจิ ปเสฺสน โอนเตน สีเสน สมนฺนาคโต, วณสีโส วา ปูติสีโส วา กณฺณิกเกโส วา ปาณเกหิ ขายิตเกทาเร สสฺสสทิเสหิ ตหึ ตหึ อุฏฺฐิเตหิ เกเสหิ สมนฺนาคโต, นิโลฺลมสีโส วา ถูลถทฺธเกโส วา ตาลหีรสทิเสหิ เกเสหิ สมนฺนาคโต, ชาติปลิเตหิ ปณฺฑรเกโส วา ปกติตมฺพเกโส วา อาทิเตฺตหิ วิย เกเสหิ สมนฺนาคโต, อาวฏฺฏสีโส วา คุนฺนํ สรีเร อาวฏฺฏสทิเสหิ อุทฺธเคฺคหิ เกสาวเฏฺฏหิ สมนฺนาคโต, สีสโลเมหิ สทฺธึ เอกาพทฺธภมุกโลโม วา ชาลพเทฺธน วิย นลาเฏน สมนฺนาคโตฯ

สมฺพทฺธภมุโก วา นิโลฺลมภมุโก วา มกฺกฏภมุโก วา อติมหนฺตกฺขิ วา อติขุทฺทกกฺขิ วา มหึสจเมฺม วาสิโกเณน ปหริตฺวา กตฉิทฺทสทิเสหิ อกฺขีหิ สมนฺนาคโต, วิสมกฺขิ วา เอเกน มหเนฺตน, เอเกน ขุทฺทเกน อกฺขินา สมนฺนาคโต, วิสมจกฺกโล วา เอเกน อุทฺธํ, เอเกน อโธติ เอวํ วิสมชาเตหิ อกฺขิจเกฺกหิ สมนฺนาคโต, เกกโร วา คมฺภีรกฺขิ วา ยสฺส คมฺภีเร อุทปาเน อุทกตารกา วิย อกฺขิตารกา ปญฺญายนฺติ, นิกฺขนฺตกฺขิ วา ยสฺส กกฺกฏเสฺสว อกฺขิตารกา นิกฺขนฺตา โหนฺติ, หตฺถิกโณฺณ วา มหนฺตาหิ กณฺณสกฺขลีหิ สมนฺนาคโต, มูสิกกโณฺณ วา ชตุกกโณฺณ วา ขุทฺทกาหิ กณฺณสกฺขลีหิ สมนฺนาคโต, ฉิทฺทมตฺตกโณฺณ วา ยสฺส วินา กณฺณสกฺขลีหิ กณฺณจฺฉิทฺทมตฺตเมว โหติ, อวิทฺธกโณฺณ วา, โยนกชาติโก ปน ปริสทูสโก น โหติ, สภาโวเยว หิ โส ตสฺสฯ กณฺณภคนฺทริโก วา นิจฺจปูตินา กเณฺณน สมนฺนาคโต, คณฺฑกโณฺณ วา สทา ปคฺฆริตปุเพฺพน กเณฺณน สมนฺนาคโต, ฏงฺกิตกโณฺณ วา โคภตฺตนาฬิกาย อคฺคสทิเสหิ กเณฺณหิ สมนฺนาคโต, อติปิงฺคลกฺขิ วา, มธุปิงฺคลํ ปน ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ นิปฺปขุมกฺขิ วา อสฺสุปคฺฆรณกฺขิ วา ปุปฺผิตกฺขิ วา อกฺขิปาเกน สมนฺนาคตกฺขิ วาฯ

อติมหนฺตนาสิโก วา อติขุทฺทกนาสิโก วา จิปิฏนาสิโก วา มเชฺฌ อปฺปติฏฺฐหิตฺวา เอกปเสฺส ฐิตวงฺกนาสิโก วา ทีฆนาสิโก วา สุกตุณฺฑสทิสาย ชิวฺหาย เลหิตุํ สกฺกุเณยฺยาย นาสิกาย สมนฺนาคโต, นิจฺจํ ปคฺฆริตสิงฺฆาณิกนาโส วา, มหามุโข วา ยสฺส ปฏงฺคมณฺฑูกเสฺสว มุขนิมิตฺตํเยว มหนฺตํ โหติ, มุขํ ปน ลาพุสทิสํ อติขุทฺทกํ, ภินฺนมุโข วา วงฺกมุโข วา มหาโอโฏฺฐ วา อุกฺขลิมุขวฏฺฏิสทิเสหิ โอเฏฺฐหิ สมนฺนาคโต, ตนุกโอโฏฺฐ วา เภริจมฺมสทิเสหิ ทเนฺต ปิทหิตุํ อสมเตฺถหิ โอเฏฺฐหิ สมนฺนาคโต, มหาธโรโฏฺฐ วา ตนุกอุตฺตโรโฏฺฐ วา ตนุกอธโรโฏฺฐ วา มหาอุตฺตโรโฏฺฐ วา โอฏฺฐฉินฺนโก วา เอฬมุโข วา อุปฺปกฺกมุโข วา สงฺขตุณฺฑโก วา พหิ เสเตหิ อโนฺต อติรเตฺตหิ โอเฏฺฐหิ สมนฺนาคโต, ทุคฺคนฺธกุณปมุโข วา, มหาทโนฺต วา อฏฺฐกทนฺตสทิเสหิ ทเนฺตหิ สมนฺนาคโต, อสุรทโนฺต วา เหฏฺฐา วา อุปริ วา พหินิกฺขนฺตทโนฺต, ยสฺส ปน สกฺกา โหติ โอเฏฺฐหิ ปิทหิตุํ, กเถนฺตเสฺสว ปญฺญายติ, โน อกเถนฺตสฺส, ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ ปูติทโนฺต วา นิทฺทโนฺต วา อติขุทฺทกทโนฺต วา ยสฺส ปน ทนฺตนฺตเร กลนฺทกทโนฺต วิย สุขุมทโนฺต โหติ, ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ

มหาหนุโก วา โคหนุสทิเสน หนุนา สมนฺนาคโต, ทีฆหนุโก วา จิปิฏหนุโก วา อโนฺตปวิเฏฺฐน วิย อติรเสฺสน หนุเกน สมนฺนาคโต, ภินฺนหนุโก วา วงฺกหนุโก วา นิมฺมสฺสุทาฐิโก วา ภิกฺขุนีสทิสมุโข, ทีฆคโล วา พกคลสทิเสน คเลน สมนฺนาคโต, รสฺสคโล วา อโนฺตปวิเฏฺฐน วิย คเลน สมนฺนาคโต, ภินฺนคโล วา ภฏฺฐอํสกูโฏ วา อหโตฺถ วา เอกหโตฺถ วา อติรสฺสหโตฺถ วา อติทีฆหโตฺถ วา ภินฺนอุโร วา ภินฺนปิฏฺฐิ วา กจฺฉุคโตฺต วา กณฺฑุคโตฺต วา ททฺทุคโตฺต วา โคธาคโตฺต วา ยสฺส โคธาย วิย คตฺตโต จุณฺณานิ ปตนฺติฯ สพฺพเญฺจตํ วิรูปกรณํ สนฺธาย วิตฺถาริตวเสน วุตฺตํ, วินิจฺฉโย ปเนตฺถ ปญฺจาพาเธสุ วุตฺตนเยน เวทิตโพฺพฯ

ภฏฺฐกฏิโก วา มหาอานิสโท วา อุทฺธนกูฏสทิเสหิ อานิสทมํเสหิ อจฺจุคฺคเตหิ สมนฺนาคโต, มหาอูรุโก วา วาตณฺฑิโก วา มหาชาณุโก วา สงฺฆฏฺฏนชาณุโก วา ทีฆชงฺโฆ วา ยฏฺฐิสทิสชงฺโฆ, วิกโฏ วา สงฺฆโฏฺฏ วา อุพฺพทฺธปิณฺฑิโก วา, โส ทุวิโธ เหฏฺฐา โอรุฬฺหาหิ วา อุปริ อารุฬฺหาหิ วา มหตีหิ ชงฺฆปิณฺฑิกาหิ สมนฺนาคโต, มหาชงฺโฆ วา ถูลชงฺฆปิณฺฑิโก วา มหาปาโท วา มหาปณฺหิ วา ปิฏฺฐิกปาโท วา ปาทเวมชฺฌโต อุฏฺฐิตชงฺโฆ, วงฺกปาโท วา, โส ทุวิโธ อโนฺต วา พหิ วา ปริวตฺตปาโท, คณฺฐิกงฺคุลิ วา สิงฺคิเวรผณสทิสาหิ องฺคุลีหิ สมนฺนาคโต, อนฺธนโข วา กาฬวณฺณหิ ปูตินเขหิ สมนฺนาคโต, สโพฺพปิ เอส ปริสทูสโกฯ เอวรูโป ปริสทูสโก น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

๑๓๔. **กาโณ**ติ ปสนฺนโนฺธ วา โหตุ ปุปฺผาทีหิ วา อุปหตปสาโท, ทฺวีหิ วา เอเกน วา อกฺขินา น ปสฺสติ, โส น ปพฺพาเชตโพฺพฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน เอกกฺขิกาโณ ‘‘กาโณ’’ติ วุโตฺต, ทฺวิอกฺขิกาโณ อเนฺธน สงฺคหิโตฯ **มหาอฏฺฐกถายํ** ชจฺจโนฺธ ‘‘อโนฺธ’’ติ วุโตฺตฯ ตสฺมา อุภยมฺปิ ปริยาเยน ยุชฺชติฯ **กุณี**ติ หตฺถกุณี วา ปาทกุณี วา องฺคุลิกุณี วา, ยสฺส เอเตสุ หตฺถาทีสุ ยํ กิญฺจิ วงฺกํ ปญฺญายติฯ **ขโญฺช**ติ นตชาณุโก วา ภินฺนชโงฺฆ วา มเชฺฌ สํกุฏิตปาทตฺตา กุณฺฐปาทโก วา ปิฏฺฐิปาทมเชฺฌน จงฺกมโนฺต, อเคฺค สํกุฏิตปาทตฺตา กุณฺฐปาทโก วา ปิฏฺฐิปาทเคฺคน จงฺกมโนฺต, อคฺคปาเทเนว จงฺกมนขโญฺช วา ปณฺหิกาย จงฺกมนขโญฺช วา ปาทสฺส พาหิรเนฺตน จงฺกมนขโญฺช วา ปาทสฺส อพฺภนฺตเรน จงฺกมนขโญฺช วา โคปฺผกานํ อุปริ ภคฺคตฺตา สกเลน ปิฏฺฐิปาเทน จงฺกมนขโญฺช วาฯ สโพฺพเปส ขโญฺชเยว, น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

ปกฺขหโตติ ยสฺส เอโก หโตฺถ วา ปาโท วา อฑฺฒสรีรํ วา สุขํ น วหติฯ **ฉินฺนิริยาปโถ**ติ ปีฐสปฺปิ วุจฺจติฯ **ชราทุพฺพโล**ติ ชิณฺณภาเวน ทุพฺพโล อตฺตโน จีวรรชนาทิกมฺมมฺปิ กาตุํ อสมโตฺถฯ โย ปน มหลฺลโกปิ พลวา โหติ, อตฺตานํ ปฏิชคฺคิตุํ สโกฺกติ, โส ปพฺพาเชตโพฺพฯ **อโนฺธ**ติ ชจฺจโนฺธ วุจฺจติฯ **มูโค**ติ ยสฺส วจีเภโท น ปวตฺตติ, ยสฺสปิ ปวตฺตติ, สรณคมนํ ปน ปริปุณฺณํ ภาสิตุํ น สโกฺกติ, ตาทิสํ มมฺมนมฺปิ ปพฺพาเชตุํ น วฏฺฏติฯ โย ปน สรณคมนมตฺตํ ปริปุณฺณํ ภาสิตุํ สโกฺกติ, ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ **พธิโร**ติ โย สเพฺพน สพฺพํ น สุณาติฯ โย ปน มหาสทฺทํ สุณาติ, ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ **อนฺธมูคา**ทโย อุภยโทสวเสน วุตฺตาฯ เยสญฺจ ปพฺพชฺชา ปฏิกฺขิตฺตา, อุปสมฺปทาปิ เตสํ ปฏิกฺขิตฺตาวฯ สเจ ปน เน สโงฺฆ อุปสมฺปาเทติ, สเพฺพปิ สูปสมฺปนฺนา, การกสโงฺฆ ปน อาจริยุปชฺฌายา จ อาปตฺติโต น มุจฺจนฺติฯ

๑๓๕. ปณฺฑโก อุภโตพฺยญฺชนโก เถยฺยสํวาสโก ติตฺถิยปกฺกนฺตโก ติรจฺฉานคโต มาตุฆาตโก ปิตุฆาตโก อรหนฺตฆาตโก โลหิตุปฺปาทโก สงฺฆเภทโก ภิกฺขุนีทูสโกติ อิเม ปน เอกาทส ปุคฺคลา ‘‘ปณฺฑโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพ’’ติ (มหาว. ๑๐๙) อาทิวจนโต อภพฺพา, เนว เนสํ ปพฺพชฺชา, น อุปสมฺปทา จ รุหติ, ตสฺมา น ปพฺพาเชตพฺพา น อุปสมฺปาเทตพฺพา, ชานิตฺวา ปพฺพาเชโนฺต อุปสมฺปาเทโนฺต จ ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ อชานิตฺวาปิ ปพฺพาชิตา อุปสมฺปาทิตา จ ชานิตฺวา ลิงฺคนาสนาย นาเสตพฺพาฯ

ตตฺถ **ปณฺฑโก**ติ อาสิตฺตปณฺฑโก อุสูยปณฺฑโก โอปกฺกมิกปณฺฑโก ปกฺขปณฺฑโก นปุํสกปณฺฑโกติ ปญฺจ ปณฺฑกาฯ เตสุ ยสฺส ปเรสํ องฺคชาตํ มุเขน คเหตฺวา อสุจินา อาสิตฺตสฺส ปริฬาโห วูปสมฺมติ, อยํ **อาสิตฺตปณฺฑโก**ฯ ยสฺส ปเรสํ อชฺฌาจารํ ปสฺสโต อุสูยาย อุปฺปนฺนาย ปริฬาโห วูปสมฺมติ, อยํ **อุสูยปณฺฑโก**ฯ ยสฺส อุปกฺกเมน พีชานิ อปนีตานิ, อยํ **โอปกฺ**

กมิกปณฺฑโกฯ เอกโจฺจ ปน อกุสลวิปากานุภาเวน กาฬปกฺเข ปณฺฑโก โหติ, ชุณฺหปกฺเข ปนสฺส ปริฬาโห วูปสมฺมติ, อยํ **ปกฺขปณฺฑโก**ฯ โย ปน ปฏิสนฺธิยํเยว อภาวโก อุปฺปโนฺน, อยํ **น ปุํสกปณฺฑโก**ฯ เตสุ อาสิตฺตปณฺฑกสฺส จ อุสูยปณฺฑกสฺส จ ปพฺพชฺชา น วาริตา, อิตเรสํ ติณฺณํ วาริตาฯ ''เตสุปิ ปกฺขปณฺฑกสฺส ยสฺมิํ ปเกฺข ปณฺฑโก โหติ, ตสฺมิํเยวสฺส ปเกฺข ปพฺพชฺชา วาริตา''ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ

๑๓๖. **อุภโตพฺยญฺชนโก**ติ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๑๖) อิตฺถินิมิตฺตุปฺปาทนกมฺมโต จ ปุริสนิมิตฺตุปฺปาทนกมฺมโต จ อุภโตพฺยญฺชนมสฺส อตฺถีติ อุภโตพฺยญฺชนโกฯ โส ทุวิโธ โหติ อิตฺถิอุภโตพฺยญฺชนโก ปุริสอุภโตพฺยญฺชนโกติฯ ตตฺถ อิตฺถิอุภโตพฺยญฺชนกสฺส อิตฺถินิมิตฺตํ ปากฏํ โหติ, ปุริสนิมิตฺตํ ปฏิจฺฉนฺนํฯ ปุริสอุภโตพฺยญฺชนกสฺส ปุริสนิมิตฺตํ ปากฏํ, อิตฺถินิมิตฺตํ ปฏิจฺฉนฺนํฯ อิตฺถิอุภโตพฺยญฺชนกสฺส อิตฺถีสุ ปุริสตฺตํ กโรนฺตสฺส อิตฺถินิมิตฺตํ ปฏิจฺฉนฺนํ โหติ, ปุริสนิมิตฺตํ ปากฏํฯ ปุริสอุภโตพฺยญฺชนกสฺส ปุริสานํ อิตฺถิภาวํ อุปคจฺฉนฺตสฺส ปุริสนิมิตฺตํ ปฏิจฺฉนฺนํ โหติ, อิตฺถินิมิตฺตํ ปากฏํ โหติฯ อิตฺถิอุภโตพฺยญฺชนโก สยญฺจ คพฺภํ คณฺหาติ, ปรญฺจ คณฺหาเปติ, ปุริสอุภโตพฺยญฺชนโก ปน สยํ น คณฺหาติ, ปรํ ปน คณฺหาเปตีติ อิทเมเตสํ นานากรณํฯ อิมสฺส ปน ทุวิธสฺสปิ อุภโตพฺยญฺชนกสฺส เนว ปพฺพชฺชา อตฺถิ, น อุปสมฺปทาฯ

๑๓๗. **เถยฺยสํวาสโก**ติ ตโย เถยฺยสํวาสกา ลิงฺคเตฺถนโก สํวาสเตฺถนโก อุภยเตฺถนโกติ ฯ ตตฺถ โย สยํ ปพฺพชิตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา น ภิกฺขุวสฺสานิ คเณติ, น ยถาวุฑฺฒํ วนฺทนํ สาทิยติ, น อาสเนน ปฏิพาหติ, น อุโปสถปวารณาทีสุ สนฺทิสฺสติ, อยํ ลิงฺคมตฺตเตฺถนโก เถนิตตฺตา **ลิงฺคเตฺถนโก** นามฯ โย ปน ภิกฺขูหิ ปพฺพาชิโต สามเณโร สมาโน วิเทสํ คนฺตฺวา ''อหํ ทสวโสฺส วา วีสติวโสฺส วา''ติ มุสา วตฺวา ภิกฺขุวสฺสานิ คเณติ, ยถาวุฑฺฒํ วนฺทนํ สาทิยติ, อาสเนน ปฏิพาหติ, อุโปสถปวอารณาทีสุ สนฺทิสฺสติ, อยํ สํวาสมตฺตเตฺถนโก เถนิตตฺตา **สํวาสเตฺถนโก** นามฯ ภิกฺขุวสฺสคณนาทิโก หิ สโพฺพปิ กิริยเภโท อิมสฺมิํ อเตฺถ ''สํวาโส''ติ เวทิตโพฺพฯ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย ''น มํ โกจิ ชานาตี''ติ ปุน เอวํ ปฏิปชฺชเนฺตปิ เอเสว นโยฯ โย ปน สยํ ปพฺพชิตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ภิกฺขุวสฺสานิ คเณติ, ยถาวุฑฺฒํ วนฺทนํ สาทิยติ, อาสเนน ปฏิพาหติ, อุโปสถปวารณาทีสุ สนฺทิสฺสติ, อยํ ลิงฺคสฺส เจว สํวาสสฺส จ เถนิตตฺตา **อุภยเตฺถนโก** นามฯ อยํ ติวิโธปิ เถยฺยสํวาสโก อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพ, ปุน ปพฺพชฺชํ ยาจโนฺตปิ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

๑๓๘. เอตฺถ จ อสโมฺมหตฺถํ อิทํ ปกิณฺณกํ เวทิตพฺพํ –

''ราชทุพฺภิกฺขกนฺตาร, โรคเวริภเยน วา;
จีวราหรณตฺถํ วา, ลิงฺคํ อาทิยตีธ โยฯ

''สํวาสํ นาธิวาเสติ, ยาว โส สุทฺธมานโส;
เถยฺยสํวาสโก นาม, ตาว เอส น วุจฺจตี''ติฯ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๑๐);

ตตฺรายํ วิตฺถารนโย – อิเธกจฺจสฺส ราชา กุโทฺธ โหติ, โส ''เอวํ เม โสตฺถิ ภวิสฺสตี''ติ สยเมว ลิงฺคํ คเหตฺวา ปลายติฯ ตํ ทิสฺวา รโญฺญ อาโรเจนฺติ, ราชา ''สเจ ปพฺพชิโต, น ตํ ลพฺภา กิญฺจิ กาตุ''นฺติ ตสฺมิํ โกธํ ปฏิวิเนติฯ โส ''วูปสนฺตํ เม ราชภย''นฺติ สงฺฆมชฺฌํ อโนสริตฺวาว คิหิลิงฺคํ คเหตฺวา อาคโต ปพฺพาเชตโพฺพฯ อถาปิ ''สาสนํ นิสฺสาย มยา ชีวิตํ ลทฺธํ, หนฺท ทานิ อหํ ปพฺพชามี''ติ อุปฺปนฺนสํเวโค เตเนว ลิเงฺคน อาคนฺตฺวา อาคนฺตุกวตฺตํ น สาทิยติ,

ภิกฺขูหิ ปุโฏฺฐ วา อปุโฏฺฐ วา ยถาภูตมตฺตานํ อาวิกตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจติ, ลิงฺคํ อปเนตฺวา ปพฺพาเชตโพฺพฯ สเจ ปน โส วตฺตํ สาทิยติ, ปพฺพชิตาลยํ ทเสฺสติ, สพฺพํ ปุเพฺพ วุตฺตํ วสฺสคณนาทิเภทํ วิธึ ปฏิปชฺชติ, อยํ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

อิธ ปเนกโจฺจ ทุพฺภิเกฺข ชีวิตุํ อสโกฺกโนฺต สยเมว ลิงฺคํ คเหตฺวา สพฺพปาสณฺฑิยภตฺตานิ ภุญฺชโนฺต ทุพฺภิเกฺข วีติวเตฺต สงฺฆมชฺฌํ อโนสริตฺวาว คิหิลิงฺคํ คเหตฺวา อาคโตติ สพฺพํ ปุริมสทิสเมวฯ

อปโร มหากนฺตารํ นิตฺถริตุกาโม โหติ, สตฺถวาโห จ ปพฺพชิเต คเหตฺวา คจฺฉติฯ โส ‘‘เอวํ มํ สตฺถวาโห คเหตฺวา คมิสฺสตี’’ติ สยเมว ลิงฺคํ คเหตฺวา สตฺถวาเหน สทฺธึ กนฺตารํ นิตฺถริตฺวา เขมนฺตํ ปตฺวา สงฺฆมชฺฌํ อโนสริตฺวาว คิหิลิงฺคํ คเหตฺวา อาคโตติ สพฺพํ ปุริมสทิสเมวฯ

อปโร โรคภเย อุปฺปเนฺน ชีวิตุํ อสโกฺกโนฺต สยเมว ลิงฺคํ คเหตฺวา สพฺพปาสณฺฑิยภตฺตานิ ภุญฺชโนฺต โรคภเย วูปสเนฺต สงฺฆมชฺฌํ อโนสริตฺวาว คิหิลิงฺคํ คเหตฺวา อาคโตติ สพฺพํ ปุริมสทิสเมวฯ

อปรสฺส เอโก เวริโก กุโทฺธ โหติ, ฆาเตตุกาโม นํ วิจรติฯ โส ‘‘เอวํ เม โสตฺถิ ภวิสฺสตี’’ติ สยเมว ลิงฺคํ คเหตฺวา ปลายติฯ เวริโก ‘‘กุหึ โส’’ติ ปริเยสโนฺต ‘‘ปพฺพชิตฺวา ปลาโต’’ติ สุตฺวา ‘‘สเจ ปพฺพชิโต, น ตํ ลพฺภา กิญฺจิ กาตุ’’นฺติ ตสฺมึ โกธํ ปฏิวิเนติฯ โส ‘‘วูปสนฺตํ เม เวริภย’’นฺติ สงฺฆมชฺฌํ อโนสริตฺวาว คิหิลิงฺคํ คเหตฺวา อาคโตติ สพฺพํ ปุริมสทิสเมวฯ

อปโร ญาติกุลํ คนฺตฺวา สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย คิหี หุตฺวา ‘‘อิมานิ จีวรานิ อิธ นสฺสิสฺสนฺติ, สเจปิ อิมานิ คเหตฺวา วิหารํ คมิสฺสามิ, อนฺตรามเคฺค มํ ‘โจโร’ติ คเหสฺสนฺติ, ยํนูนาหํ กายปริหาริยานิ กตฺวา คเจฺฉยฺย’’นฺติ จีวราหรณตฺถํ นิวาเสตฺวา จ ปารุปิตฺวา จ วิหารํ คจฺฉติฯ ตํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา สามเณรา จ ทหรา จ อพฺภุคฺคจฺฉนฺติ, วตฺตํ ทเสฺสนฺติฯ โส น สาทิยติ, ยถาภูตมตฺตานํ อาวิกโรติฯ สเจ ภิกฺขู ‘‘น ทานิ มยํ ตํ มุญฺจิสฺสามา’’ติ พลกฺกาเรน ปพฺพาเชตุกามา โหนฺติ, กาสายานิ อปเนตฺวา ปุน ปพฺพาเชตโพฺพฯ สเจ ปน ‘‘นยิเม มํ หีนายาวตฺตภาวํ ชานนฺตี’’ติ ตํเยว ภิกฺขุภาวํ ปฏิชานิตฺวา สพฺพํ ปุเพฺพ วุตฺตํ วสฺสคณนาทิเภทํ วิธึ ปฏิปชฺชติ, อยํ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ

อปโร มหาสามเณโร ญาติกุลํ คนฺตฺวา อุปฺปพฺพชิตฺวา กมฺมนฺตานุฏฺฐาเนน อุพฺพาโฬฺห ปุน ‘‘ทานิ อหํ สามเณโร ภวิสฺสามิ, เถโรปิ เม อุปฺปพฺพชิตภาวํ น ชานาตี’’ติ ตเทว ปตฺตจีวรํ อาทาย วิหารํ คจฺฉติ, ตมตฺถํ ภิกฺขูนํ น อาโรเจติ, สามเณรภาวํ ปฏิชานาติ, อยํ เถยฺยสํวาสโกเยว, ปพฺพชฺชํ น ลภติฯ สเจปิสฺส ลิงฺคคฺคหณกาเล เอวํ โหติ ‘‘นาหํ กสฺสจิ อาโรเจสฺสามี’’ติ, วิหารญฺจ คโต อาโรเจติ, คหเณเนว เถยฺยสํวาสโกฯ อถาปิสฺส คหณกาเล ‘‘อาจิกฺขิสฺสามี’’ติ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ, วิหารญฺจ คนฺตฺวา ‘‘กุหึ ตฺวํ, อาวุโส, คโต’’ติ วุโตฺต ‘‘น ทานิ มํ อิเม ชานนฺตี’’ติ วเญฺจตฺวา นาจิกฺขติ, ‘‘นาจิกฺขิสฺสามี’’ติ สห ธุรนิเกฺขเปน อยมฺปิ เถยฺยสํวาสโกวฯ สเจ ปนสฺส คหณกาเลปิ ‘‘อาจิกฺขิสฺสามี’’ติ โหติ, วิหารํ คนฺตฺวาปิ อาจิกฺขติ, อยํ ปุน ปพฺพชฺชํ ลภติฯ

อปโร ทหรสามเณโร มหโนฺต วา ปน อพฺยโตฺตฯ โส ปุริมนเยเนว อุปฺปพฺพชิตฺวา ฆเรวจฺฉกโครกฺขณาทีนิ กมฺมานิ กาตุํ น อิจฺฉติฯ ตเมนํ ญาตกา ตานิเยว กาสายานิ อจฺฉาเทตฺวา

ถาลกํ วา ปตฺตํ วา หเตฺถ ทตฺวา ‘‘คจฺฉ, สมโณว โหหี’’ติ ฆรา นีหรนฺติฯ โส วิหารํ คจฺฉติ, เนว นํ ภิกฺขู ชานนฺติ ‘‘อยํ อุปฺปพฺพชิตฺวา ปุน สยเมว ปพฺพชิโต’’ติ, นาปิ สยํ ชานาติ ‘‘โย เอวํ ปพฺพชติ, โส เถยฺยสํวาสโก นาม โหตี’’ติฯ สเจ ปน ตํ ปริปุณฺณวสฺสํ อุปสมฺปาเทนฺติ, สูปสมฺปโนฺนฯ สเจ ปน อนุปสมฺปนฺนกาเลเยว วินยวินิจฺฉเย วตฺตมาเน สุณาติ ‘‘โย เอวํ ปพฺพชติ, โส เถยฺยสํวาสโก นาม โหตี’’ติ, เตน ‘‘มยา เอวํ กต’’นฺติ ภิกฺขูนํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ เอวํ ปุน ปพฺพชฺชํ ลภติฯ สเจ ปน ‘‘ทานิ น มํ โกจิ ชานาตี’’ติ นาโรเจติ, ธุรํ นิกฺขิตฺตมตฺตเยว เถยฺยสํวาสโกฯ

ภิกฺขุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย ลิงฺคํ อนปเนตฺวา ทุสฺสีลกมฺมํ กตฺวา วา อกตฺวา วา ปุน สพฺพํ ปุเพฺพ วุตฺตํ วสฺสคณนาทิเภทํ วิธึ ปฏิปชฺชติ, เถยฺยสํวาสโก โหติฯ สิกฺขํ อปฺปจฺจกฺขาย สลิเงฺค ฐิโต เมถุนํ ปฏิเสวิตฺวา วสฺสคณนาทิเภทํ วิธึ อาปชฺชโนฺต เถยฺยสํวาสโก น โหติ, ปพฺพชฺชามตฺตํ ลภติฯ **อนฺธกฎฺฐกถายํ** ปน ‘‘เอโส เถยฺยสํวาสโก’’ติ วุตฺตํ, ตํ น คเหตพฺพํฯ

เอโก ภิกฺขุ กาสาเย สอุสฺสาโหว โอทาตํ นิวาเสตฺวา เมถุนํ ปฏิเสวิตฺวา ปุน กาสายานิ นิวาเสตฺวา วสฺสคณนาทิเภทํ วิธึ อาปชฺชติ, อยมฺปิ เถยฺยสํวาสโก น โหติ, ปพฺพชฺชามตฺตํ ลภติฯ สเจ ปน กาสาเย ธุรํ นิกฺขิปิตฺวา โอทาตํ นิวาเสตฺวา เมถุนํ ปฏิเสวิตฺวา ปุน กาสายานิ นิวาเสตฺวา วสฺสคณนาทิเภทํ วิธึ อาปชฺชติ, เถยฺยสํวาสโก โหติฯ สามเณโร สลิเงฺค ฐิโต เมถุนาทิอสฺสมณกรณธมฺมํ อาปชฺชิตฺวาปิเถยฺยสํวาสโก น โหติฯ สเจปิ กาสาเย สอุสฺสาโหว กาสายานิ อปเนตฺวา เมถุนํ ปฏิเสวิตฺวา ปุน กาสายานิ นิวาเสติ, เนว เถยฺยสํวาสโก โหติฯ สเจ ปน กาสาเย ธุรํ นิกฺขิปิตฺวา นโคฺค วา โอทาตวโตฺถ วา เมถุนเสวนาทีหิ อสฺสมโณ หุตฺวา กาสายํ นิวาเสติ, เถยฺยสํวาสโก โหติฯ

สเจ คิหิภาวํ ปตฺถยมาโน กาสายํ โอวฏฺฏิกํ กตฺวา อเญฺญน วา อากาเรน คิหินิวาสเนน นิวาเสติ ‘‘โสภติ นุ โข เม คิหิลิงฺคํ, น โสภตี’’ติ วีมํสนตฺถํ, รกฺขติ ตาวฯ ‘‘โสภตี’’ติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ปน ปุน ลิงฺคํ สาทิยโนฺต เถยฺยสํวาสโก โหติฯ โอทาตํ นิวาเสตฺวา วีมํสนสมฺปฏิจฺฉเนสุปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน นิวตฺถกาสาวสฺส อุปริ โอทาตํ นิวาเสตฺวา วีมํสติ วา สมฺปฏิจฺฉติ วา, รกฺขติเยวฯ ภิกฺขุนิยาปิ เอเสว นโยฯ สาปิ คิหิภาวํ ปตฺถยมานา สเจ กาสายํ คิหินิวาสนํ นิวาเสติ ‘‘โสภติ นุ โข เม คิหิลิงฺคํ, น โสภตี’’ติ วีมํสนตฺถํ, รกฺขติเยวฯ สเจ ‘‘โสภตี’’ติ สมฺปฏิจฺฉติ, น รกฺขติฯ โอทาตํ นิวาเสตฺวา วีมํสนสมฺปฏิจฺฉเนสุปิ เอเสว นโยฯ นิวตฺถกาสายสฺส ปน อุปริ โอทาตํ นิวาเสตฺวา วีมํสตุ วา สมฺปฏิจฺฉตุ วา, รกฺขติเยวฯ

สเจ โกจิ วุฑฺฒปพฺพชิโต วสฺสานิ อคเณตฺวา ปาฬิยมฺปิ อฏฺฐตฺวา เอกปเสฺสน คนฺตฺวา มหาเปฬาทีสุ กฏจฺฉุนา อุกฺขิเตฺต ภตฺตปิเณฺฑ ปตฺตํ อุปนาเมตฺวา เสโน วิย มํสเปสึ คเหตฺวา คจฺฉติ, เถยฺยสํวาสโก น โหติ, ภิกฺขุวสฺสานิ ปน คเณตฺวา คณฺหโนฺต เถยฺยสํวาสโก โหติฯ สยํ สามเณโรว สามเณรปฏิปาฏิยา กูฏวสฺสานิ คเณตฺวา คณฺหโนฺต เถยฺยสํวาสโก น โหติฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุปฏิปาฏิยา กูฏวสฺสานิ คเณตฺวา คณฺหโนฺต ภณฺฑเคฺฆน กาเรตโพฺพฯ

๑๓๙. **ติตฺถิยปกฺกนฺตโก**ติ ติตฺถิเยสุ ปกฺกโนฺต ปวิโฏฺฐติ ติตฺถิยปกฺกนฺตโก, โสปิ น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – อุปสมฺปโนฺน ภิกฺขุ ‘‘ติตฺถิโย ภวิสฺสามี’’ติ สลิเงฺคเนว เตสํ อุปสฺสยํ คจฺฉติ, ปทวาเร ปทวาเร ทุกฺกฏํ, เตสํ ลิเงฺค อาทินฺนมเตฺต ติตฺถิยปกฺกนฺตโก โหติฯ โยปิ สยเมว ‘‘ติตฺถิโย ภวิสฺส’’นฺติ กุสจีราทีนิ นิวาเสติ, ติตฺถิยปกฺกนฺตโก โหติเยวฯ โย ปน นโคฺค นหายโนฺต อตฺตานํ โอโลเกตฺวา ‘‘โสภติ เม อาชีวกภาโว, อาชีวโก ภวิสฺส’’นฺติ กาสายานิ อนาทาย นโคฺค อาชีวกานํ อุปสฺสยํ คจฺฉติ, ปทวาเร ปทวาเร ทุกฺกฏํฯ

สเจ ปนสฺส อนุตรามเคค หิโรตฺตปฺปํ อุปฺปชฺชติ, ทุกฺกฏานิ เทเสตฺวา มุจฺจติฯ เตสํ อุปสฺสยํ คนฺตฺวาปิ เตหิ วา โอวทิโต อตฺตนา วา ‘‘อิเมสํ ปพฺพชฺชา อติทุกฺขา’’ติ ทิสฺวา นิวตฺตโนฺตปิ มุจฺจติเยวฯ สเจ ปน ‘‘กึ ตุมฺหากํ ปพฺพชฺชาย อุกฺกฏฺฐ’’นฺติ ปุจฺฉิตฺวา ‘‘เกสมสฺสุลุญฺจนาทีนี’’ติ วุโตฺต เอกเกสมฺปิ ลุญฺจาเปติ, อุกฺกุฏิกปฺปธานาทีนิ วา วตฺตานิ อาทิยติ, โมรปิญฺฉาทีนิ วา นิวาเสติ, เตสํ ลิงฺคํ คณฺหาติ, ‘‘อยํ ปพฺพชฺชา เสฏฺฐา’’ติ เสฏฺฐภาวํ วา อุปคจฺฉติ, น มุจฺจติ, ติตฺถิยปกฺกนฺตโก โหติฯ สเจ ปน ‘‘โสภติ นุ โข เม ติตฺถิยปพฺพชฺชา, นนุ โข โสภตี’’ติ วีมํสนตฺถํ กุสจีราทีนิ วา นิวาเสติ, ชฏํ วา พนฺธติ, ขาริกาชํ วา อาทิยติ, ยาว น สมฺปฏิจฺฉติ ลทฺธึ, ตาว รกฺขติ, สมฺปฏิจฺฉิตมเตฺต ติตฺถิยปกฺกนฺตโก โหติฯ อจฺฉินฺนจีวโร ปน กุสจีราทีนิ นิวาเสโนฺต ราชภยาทีหิ วา ติตฺถิยลิงฺคํ คณฺหโนฺต ลทฺธิยา อภาเวน เนว ติตฺถิยปกฺกนฺตโก โหติฯ ‘‘อยญฺจ ติตฺถิยปกฺกนฺตโก นาม อุปสมฺปนฺนภิกฺขุนา กถิโต, ตสฺมา สามเณโร สลิเงฺคน ติตฺถิยายตนํ คโตปิ ปุน ปพฺพชฺชญฺจ อุปสมฺปทญฺจ ลภตี’’ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ ปุริโม ปน เถยฺยสํวาสโก อนุปสมฺปเนฺนน กถิโต, ตสฺมา อุปสมฺปโนฺน กูฏวสฺสํ คเณโนฺตปิ อสฺสมโณ น โหติฯ ลิเงฺคสอุสฺสาโห ปาราชิกํ อาปชฺชิตฺวา ภิกฺขุวสฺสาทีนิ คณฺหโนฺตปิ เถยฺยสํวาสโก น โหติฯ

๑๔๐. **ติรจฺฉานคโต**ติ นาโค วา โหตุ สุปณฺณมาณวกาทีนํ วา อญฺญตโร อนฺตมโส สกฺกํ เทวราชานํ อุปาทาย โย โกจิ อมนุสฺสชาติโย, สโพฺพว อิมสฺมึ อเตฺถ ‘‘ติรจฺฉานคโต’’ติ เวทิตโพฺพฯ โส จ เนว อุปสมฺปาเทตโพฺพ น ปพฺพาเชตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺนปิ นาเสตโพฺพฯ

๑๔๑. **มาตุฆาตกา**ทีสุ ปน เยน มนุสฺสิตฺถิภูตา ชนิกา มาตา สยมฺปิ มนุสฺสชาติเกเนว สตา สญฺจิจฺจ ชีวิตา โวโรปิตา, อยํ อานนฺตริเยน มาตุฆาตกกเมฺมน **มาตุฆาตโก**ฯ เอตสฺส ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ ปฏิกฺขิตฺตาฯ เยน ปน มนุสฺสิตฺถิภูตาปิ อชนิกา โปสาวนิกา มาตา วา จูฬมาตา วา ชนิกาปิ วา น มนุสฺสิตฺถิภูตา มาตา ฆาติตา, ตสฺส ปพฺพชฺชา น วาริตา, น จ อานนฺตริโก โหติฯ เยน สยํ ติรจฺฉานภูเตน มนุสฺสิตฺถิภูตา มาตา ฆาติตา, โสปิ อานนฺตริโก น โหติ, ติรจฺฉานคตตฺตา ปนสฺส ปพฺพชฺชา ปฏิกฺขิตฺตาฯ **ปิตุฆาตเก**ปิ เอเสว นโยฯ สเจปิ หิ เวสิยา ปุโตฺต โหติ, ‘‘อยํ เม ปิตา’’ติ น ชานาติ, ยสฺส สมฺภเวน นิพฺพโตฺต, โส เจ อเนน ฆาติโต, ปิตุฆาตโกเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติ, อานนฺตริยญฺจ ผุสติฯ

อรหนฺตฆาตโกปิ มนุสฺสอรหนฺตวเสเนว เวทิตโพฺพฯ มนุสฺสชาติยญฺหิ อนฺตมโส อปพฺพชิตมฺปิ ขีณาสวํ ทารกํ วา ทาริกํ วา สญฺจิจฺจ ชีวิตา โวโรเปโนฺต อรหนฺตฆาตโกว โหติ, อานนฺตริยญฺจ ผุสติ, ปพฺพชฺชา จสฺส วาริตาฯ อมนุสฺสชาติกํ ปน อรหนฺตํ มนุสฺสชาติกํ วา อวเสสํ อริยปุคฺคลํ ฆาเตตฺวา อานนฺตริโก น โหติ, ปพฺพชฺชาปิสฺส น วาริตา, กมฺมํ ปน พลวํ โหติฯ ติรจฺฉาโน มนุสฺสอรหนฺตมฺปิ ฆาเตตฺวา อานนฺตริโก น โหติ, กมฺมํ ปน ภาริยนฺติ อยเมตฺถ วินิจฺฉโยฯ

โย ปน เทวทโตฺต วิย ทุฏฺฐจิเตฺตน วธกจิเตฺตน ตถาคตสฺส ชีวมานกสรีเร ขุทฺทกมกฺขิกาย ปิวนมตฺตมฺปิ โลหิตํ อุปฺปาเทติ, อยํ **โลหิตุปฺปาทโก** นามฯ เอตสฺส ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ วาริตาฯ โย ปน โรควูปสมตฺถํ ชีวโก วิย สเตฺถน ผาเลตฺวา ปูติมํสโลหิตํ หริตฺวา ผาสุกํ กโรติ, พหุํ โส ปุญฺญํ ปสวตีติฯ

โย เทวทโตฺต วิย สาสนํ อุทฺธมฺมํ อุพฺพินยํ กตฺวา จตุนฺนํ กมฺมานํ อญฺญตรวเสน สงฺฆํ ภินฺทติ, อยํ **สงฺฆเภทโก** นามฯ เอตสฺส ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ วาริตาฯ

โย ปน ปกตตฺตํ ภิกฺขุนึ ติณฺณํ มคฺคานํ อญฺญตรสฺมึ ทูเสติ, อยํ **ภิกฺขุนีทูสโก** นามฯ เอตสฺส ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ วาริตาฯ โย ปน กายสํสคฺเคน สีลวินาสํ ปาเปติ, ตสฺส ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ น วาริตาฯ พลกฺกาเรน โอทาตวตฺถวสนํ กตฺวา อนิจฺฉมานํเยว ทูเสนฺโตปิ ภิกฺขุนีทูสโกเยว, พลกฺกาเรน ปน โอทาตวตฺถวสนํ กตฺวา อิจฺฉมานํ ทูเสนฺโต ภิกฺขุนีทูสโก น โหติฯ กสฺมา? ยสฺมา คิหิภาเว สมฺปฏิจฺฉิ ตมเตฺตเยว สา อภิกฺขุนี โหติฯ สกึสีลวิปนฺนํ ปจฺฉา ทูเสนฺโต สิกฺขมานสามเณรีสุ จ วิปฺปฏิปชฺชนฺโต เนว ภิกฺขุนีทูสโก โหติ, ปพฺพชฺชมฺปิ อุปสมฺปทมฺปิ ลภติฯ อิติ อิเม เอกาทส อภพฺพปุคฺคลา เวทิตพฺพาฯ

๑๔๒. **อูนวีสติวสฺสสฺส** ปน อุปสมฺปทาเยว ปฏิกฺขิตฺตา, น ปพฺพชฺชา, ตสฺมา ปฏิสนฺธิคฺคหณโต ปฏฺฐาย ปริปุณฺณวีสติวโสฺส อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ คพฺภวีโสปิ หิ ปริปุณฺณวีสติวโสฺส เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ ยถาห ภควา –

> ‘‘ยํ, ภิกฺขเว, มาตุกุจฺฉิสฺมึ ปฐมํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ, ปฐมํ วิญฺญาณํ ปาตุภูตํ, ตทุปาทาย สาวสฺส ชาติฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คพฺภวีสํ อุปสมฺปาเทตุ’’นฺติ (มหาว. ๑๒๔)ฯ

ตตฺถ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๔๐๔) โย ทฺวาทส มาเส มาตุกุจฺฉิสฺมึ วสิตฺวา มหาปวารณาย ชาโต, โส ตโต ปฏฺฐาย ยาว เอกูนวีสติเม วเสฺส มหาปวารณา, ตํ อติกฺกมิตฺวา ปาฏิปเท อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ เอเตนุปาเยน หายนวฑฺฒนํ เวทิตพฺพํฯ โปราณกเตฺถรา ปน เอกูนวีสติวสฺสํ สามเณรํ นิกฺขมนียปุณฺณมาสึ อติกฺกมฺม ปาฏิปททิวเส อุปสมฺปาเทนฺติฯ กสฺมา? เอกสฺมึ วเสฺส ฉ จาตุทฺทสิกอุโปสถา โหนฺติ, อิติ วีสติยา วเสฺสสุ จตฺตาโร มาสา ปริหายนฺติ, ราชาโน ตติเย ตติเย วเสฺส วสฺสํ อุกฺกฑฺฒนฺติ, อิติ อฏฺฐารสวเสฺสสุ ฉ มาสา วฑฺฒนฺติ, ตโต อุโปสถวเสน ปริหีเน จตฺตาโร มาเส อปเนตฺวา เทฺว มาสา อวเสสา โหนฺติ, เต เทฺว มาเส คเหตฺวา วีสติ วสฺสานิ ปริปุณฺณานิ โหนฺตีติ นิกฺกงฺขา หุตฺวา นิกฺขมนียปุณฺณมาสึ อติกฺกมฺม ปาฏิปเท อุปสมฺปาเทนฺติฯ

เอตฺถ ปน โย ปวาเรตฺวา วีสติวโสฺส ภวิสฺสติ, ตํ สนฺธาย ‘‘เอกูนวีสติวสฺส’’นฺติ วุตฺตํฯ ตสฺมา โย มาตุกุจฺฉิสฺมึ ทฺวาทส มาเส วสิ, โส เอกวีสติวโสฺส โหติฯ โย สตฺต มาเส วสิ, โส สตฺตมาสาธิกวีสติวโสฺสฯ ฉมาสชาโต ปน น ชีวติ, อูนวีสติวสฺสํ ปน ‘‘ปริปุณฺณวีสติวโสฺส’’ติ สญฺญาย อุปสมฺปาเทนฺตสฺส อนาปตฺติ, ปุคฺคโล ปน อนุปสมฺปโนฺนว โหติฯ สเจ ปน โส ทสวสฺสจฺจเยน อญฺญํ อุปสมฺปาเทติ, ตญฺจ มุญฺจิตฺวา คโณ ปูรติ, สูปสมฺปโนฺนฯ โสปิ จ ยาว น ชานาติ, ตาวสฺส เนว สคฺคนฺตราโย น โมกฺขนฺตราโย, ญตฺวา ปน ปุน อุปสมฺปชฺชิตพฺพํฯ

๑๔๓. อิติ อิเมหิ ปพฺพชฺชาโทเสหิ วิรหิโตปิ ‘‘น, ภิกฺขเว, อนนุญฺญาโต มาตาปิตูหิ ปุโตฺต ปพฺพาเชตโพฺพ’’ติ (มหาว. ๑๐๕) วจนโต มาตาปิตูหิ อนนุญฺญาโต น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๐๕) **มาตาปิตูหี**ติ ชนเก สนฺธาย วุตฺตํฯ สเจ เทฺวปิ อตฺถิ, เทฺวปิ อาปุจฺฉิตพฺพาฯ สเจ ปิตา มโต โหติ มาตา วา, โย ชีวติ, โส อาปุจฺฉิ ตโพฺพ, ปพฺพชิตาปิ อาปุจฺฉิตพฺพาวฯ อาปุจฺฉเนฺตน สยํ วา คนฺตฺวา อาปุจฺฉิตพฺพํ, อโญฺญ วา เปเสตโพฺพฯ โส เอว วา เปเสตโพฺพ ‘‘คจฺฉ มาตาปิตโร อาปุจฺฉิตฺวา เอหี’’ติฯ สเจ ‘‘อนุญฺญาโตมฺหี’’ติ วทติ, สทฺทหเนฺตน ปพฺพาเชตโพฺพฯ ปิตา สยํ ปพฺพชิโต ปุตฺตมฺปิ ปพฺพาเชตุกาโม โหติ, มาตรํ อาปุจฺฉิตฺวา ปพฺพาเชตุฯ มาตา วา ธีตรํ ปพฺพาเชตุกามา ปิตรํ อาปุจฺฉิตฺวาว ปพฺพาเชตุฯ ปิตา ปุตฺตทาเรน อนตฺถิโก ปลายิ, มาตา ‘‘อิมํ ปพฺพเชถา’’ติ ปุตฺตํ ภิกฺขูนํ เทติ, ‘‘ปิตาสฺส กุหิ’’นฺติ วุเตฺต ‘‘จิตฺตเกฬึ กีฬิตุํ ปลาโต’’ติ วทติ, ตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ มาตา เกนจิ ปุริเสน สทฺธึ ปลาตา โหติ, ปิตา ปน ‘‘ปพฺพาเชถา’’ติ วทติ, เอตฺถาปิ เอเสว นโยฯ ปิตา วิปฺปวุโตฺถ

โหติ, มาตา ปุตฺตํ ‘‘ปพฺพาเชถา’’ติ อนุชานาติ, ‘‘ปิตาสฺส กุหิ’’นฺติ วุตฺเต ‘‘กึ ตุมฺหากํ ปิตรา, อหํ ชานิสฺสามี’’ติ วทติ, ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏตีติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ

มาตาปิตโร มตา, ทารโก จูฬมาตาทีนํ สนฺติเก สํวฑฺโฒ, ตสฺมึ ปพฺพาชิยมาเน ญาตกา กลหํ วา กโรนฺติ ขิยฺยนฺติ วา, ตสฺมา วิวาทุปจฺเฉทนตฺถํ อาปุจฺฉิตฺวา ปพฺพาเชตพฺโพ, อนาปุจฺฉิตฺวา ปพฺพาเชนฺตสฺส ปน อาปตฺติ นตฺถิฯ ทหรกาเล คเหตฺวา โปสกา มาตาปิตโร นาม โหนฺติ, เตสุปิ เอเสว นโยฯ ปุตฺโต อตฺตานํ นิสฺสาย ชีวติ, น มาตาปิตโรฯ สเจปิ ราชา โหติ, อาปุจฺฉิตฺวาว ปพฺพาเชตพฺโพฯ มาตาปิตูหิ อนุญฺญาโต ปพฺพชิตฺวา ปุน วิพฺภมติ, สเจปิ สตกฺขตฺตุํ ปพฺพชิตฺวา วิพฺภมติ, อาคตาคตกาเล ปุนปฺปุนํ อาปุจฺฉิตฺวาว ปพฺพาเชตพฺโพฯ สเจปิ เอวํ วทนฺติ ‘‘อยํ วิพฺภมิตฺวา เคหํ อาคโต, อมฺหากํ กมฺมํ น กโรติ, ปพฺพชิตฺวา ตุมฺหากํ วตฺตํ น ปูเรติ, นตฺถิ อิมสฺส อาปุจฺฉนกิจฺจํ , อาคตาคตํ นํ ปพฺพาเชยฺยาถา’’ติ, เอวํ นิสฺสฏฺฐํ ปุน อนาปุจฺฉาปิ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ

โยปิ ทหรกาเลเยว ‘‘อยํ ตุมฺหากํ ทินฺโน, ยทา อิจฺฉถ, ตทา ปพฺพาเชยฺยาถา’’ติ เอวํ ทินฺโน โหติ, โสปิ อาคตาคโต ปุน อนาปุจฺฉิตฺวาว ปพฺพาเชตพฺโพฯ ยํ ปน ทหรกาเลเยว ‘‘อิมํ, ภนฺเต, ปพฺพาเชยฺยาถา’’ติ อนุชานิตฺวา ปจฺฉา วุฑฺฒิปฺปตฺตกาเล นานุชานนฺติ, อยํ น อนาปุจฺฉา ปพฺพาเชตพฺโพฯ เอโก มาตาปิตูหิ สทฺธึ ภณฺฑิตฺวา ‘‘ปพฺพาเชถ ม’’นฺติ อาคจฺฉติ, ‘‘อาปุจฺฉิตฺวา เอหี’’ติ จ วุตฺโต ‘‘นาหํ คจฺฉามิ, สเจ มํ น ปพฺพาเชถ, วิหารํ วา ฌาเปมิ, สตฺเถน วา ตุเมฺห ปหรามิ, ตุมฺหากํ ญาตกานํ วา อุปฏฺฐากานํ วา อารามเจฺฉทนาทีหิ อนตฺถํ อุปฺปาเทมิ, รุกฺขา วา ปติตฺวา มรามิ, โจรมชฺฌํ วา ปวิสามิ, เทสนฺตรํ วา คจฺฉามี’’ติ วทติ, ตํ ตสฺเสว รกฺขณตฺถาย ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปนสฺส มาตาปิตโร อาคนฺตฺวา ‘‘กสฺมา อมฺหากํ ปุตฺตํ ปพฺพาชยิตฺถา’’ติ วทนฺติ, เตสํ ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา ‘‘รกฺขณตฺถาย นํ ปพฺพาชยิมฺห, ปญฺญายถ ตุเมฺห ปุเตฺตนา’’ติ วตฺตพฺพาฯ ‘‘รุกฺขา ปติสฺสามี’’ติ อภิรุหิตฺวา ปน หตฺถปาเท มุญฺจนฺตํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติเยวฯ

เอโก วิเทสํ คนฺตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจติ, อาปุจฺฉิตฺวา เจ คโต, ปพฺพาเชตพฺโพฯ โน เจ, ทหรภิกฺขุํ เปเสตฺวา อาปุจฺฉาเปตฺวา ปพฺพาเชตพฺโพฯ อติทูรเญฺจ โหติ, ปพฺพาเชตฺวาปิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ เปเสตฺวา ทเสฺสตุํ วฏฺฏติฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน วุตฺตํ ‘‘สเจ ทูรํ โหติ, มโคฺค จ มหากนฺตาโร, ‘คนฺตฺวา อาปุจฺฉิสฺสามี’ติ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏตี’’ติฯ สเจ ปน มาตาปิตูนํ พหู ปุตฺตา โหนฺติ, เอวญฺจ วทนฺติ ‘‘ภนฺเต, เอเตสํ ทารกานํ ยํ อิจฺฉถ, ตํ ปพฺพาเชยฺยาถา’’ติ, ทารเก วีมํสิตฺวา ยํ อิจฺฉติ, โส ปพฺพาเชตพฺโพฯ สเจปิ สกเลน กุเลน วา คาเมน วา อนุญฺญาโต โหติ ‘‘ภนฺเต, อิมสฺมึ กุเล วา คาเม วา ยํ อิจฺฉถ, ตํ ปพฺพาเชยฺยาถา’’ติ, ยํ อิจฺฉติ, โส ปพฺพาเชตพฺโพติฯ

๑๔๔. เอวํ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๔) ปพฺพชฺชาโทสวิรหิตํ มาตาปิตูหิ อนุญฺญาตํ ปพฺพาเชเนฺตนปิ จ สเจ อจฺฉินฺนเกโส โหติ, เอกสีมายญฺจ อเญฺญปิ ภิกฺขู อตฺถิ, เกสเจฺฉทนตฺถาย ภณฺฑุกมฺมํ อาปุจฺฉิตพฺพํฯ ตตฺรายํ อาปุจฺฉนวิธิ (มหาว. อฏฺฐ. ๙๘) – สีมาปริยาปเนฺน ภิกฺขู สนฺนิปาเตตฺวา ปพฺพชฺชาเปกฺขํ ตตฺถ เนตฺวา ‘‘สงฺฆํ, ภเนฺต, อิมสฺส ทารกสฺส ภณฺฑุกมฺมํ อาปุจฺฉามี’’ติ ติกฺขตฺตุํ วา ทฺวิกฺขตฺตุํ วา สกึ วา วตฺตพฺพํฯ เอตฺถ จ ‘‘อิมสฺส ทารกสฺส ภณฺฑุกมฺมํ อาปุจฺฉามี’’ติปิ ‘‘อิมสฺส สมณกรณํ อาปุจฺฉามี’’ติปิ ‘‘อยํ สมโณ โหตุกาโม’’ติปิ ‘‘อยํ ปพฺพชิตุกาโม’’ติปิ วตฺตุํ วฏฺฏติเยวฯ สเจ สภาคฏฺฐานํ โหติ, ทส วา วีสติ วา ตึสํ วา ภิกฺขู วสนฺตีติ ปริเจฺฉโท ปญฺญายติ, เตสํ ฐิโตกาสํ วา นิสิโนฺนกาสํ วา คนฺตฺวาปิ ปุริมนเยเนว อาปุจฺฉิตพฺพํฯ ปพฺพชฺชาเปกฺขํ วินาว ทหรภิกฺขู วา สามเณเร วา เปเสตฺวาปิ ‘‘เอโก, ภเนฺต, ปพฺพชฺชาเป

โกฺข อตฺถิ, ตสฺส ภณฺฑุกมฺมํ อาปุจฺฉามา’’ติอาทินา นเยน อาปุจฺฉาเปตุํ วฏฺฏติฯ สเจ เกจิ ภิกฺขู เสนาสนํ วา คุมฺพาทีนิ วา ปวิสิตฺวา นิทฺทายนฺติ วา สมณธมฺมํ วา กโรนฺติ, อาปุจฺฉกา จ ปริเยสนฺตาปิ อทิสฺวา ‘‘สเพฺพ อาปุจฺฉิตา อเมฺหหี’’ติ สญฺญิโน โหนฺติ, ปพฺพชฺชา นาม ลหุกกมฺมํ, ตสฺมา ปพฺพชิโต สุปพฺพชิโต, ปพฺพาเชนฺตสฺสปิ อนาปตฺติฯ

สเจ ปน วิหาโร มหา โหติ อเนกภิกฺขุสหสฺสาวาโส, สเพฺพ ภิกฺขู สนฺนิปาตาเปตุมฺปิ ทุกฺกรํ, ปเคว ปฏิปาฏิยา อาปุจฺฉิตุํ, ขณฺฑสีมาย วา ฐตฺวา นทีสมุทฺทาทีนิ วา คนฺตฺวา ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปน นวมุโณฺฑ วา โหติ วิพฺภนฺตโก วา นิคณฺฐาทีสุ อญฺญตโร วา ทฺวงฺคุลเกโส วา อูนทฺวงฺคุลเกโส วา, ตสฺส เกสเจฺฉทนกิจฺจํ นตฺถิ, ตสฺมา ภณฺฑุกมฺมํ อนาปุจฺฉิตฺวาปิ ตาทิสํ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ ทฺวงฺคุลาติริตฺตเกโส ปน โย โหติ อนฺตมโส เอกสิขามตฺตธโรปิ, โส ภณฺฑุกมฺมํ อาปุจฺฉิตฺวาว ปพฺพาเชตโพฺพฯ

๑๔๕. เอวํ อาปุจฺฉิตฺวา ปพฺพาเชเนฺตน จ ปริปุณฺณปตฺตจีวโรว ปพฺพาเชตโพฺพฯ สเจ ตสฺส นตฺถิ, ยาจิตเกนปิ ปตฺตจีวเรน ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติ, สภาคฏฺฐาเน วิสฺสาเสน คเหตฺวาปิ ปพฺพาเชตุํ วฏฺฏติฯ สเจ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๑๘) ปน อปกฺกํ ปตฺตํ จีวรูปคานิ จ วตฺถานิ คเหตฺวา อาคโต โหติ, ยาว ปตฺโต ปจฺจติ, จีวรานิ จ กรียนฺติ, ตาว วิหาเร วสนฺตสฺส อนามฏฺฐปิณฺฑปาตํ ทาตุํ วฏฺฏติ, ถาลเกสุ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ปุเรภตฺตํ สามเณรภาคสมโก อามิสภาโค ทาตุํ วฏฺฏติ, เสนาสนคฺคาโห ปน สลากภตฺตอุเทฺทสภตฺตนิมนฺตนาทีนิ จ น วฏฺฏนฺติฯ ปจฺฉาภตฺตมฺปิ สามเณรภาคสโม เตลตณฺฑุลมธุผาณิตาทิเภสชฺชภาโค วฏฺฏติฯ สเจ คิลาโน โหติ, เภสชฺชมสฺส กาตุํ วฏฺฏติ, สามเณรสฺส วิย สพฺพํ ปฏิชคฺคนกมฺมํฯ อุปสมฺปทาเปกฺขํ ปน ยาจิตเกน ปตฺตจีวเรน อุปสมฺปาเทตุํ น วฏฺฏติฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, ยาจิตเกน ปตฺตจีวเรน อุปสมฺปาเทตโพฺพ, โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๑๘) วุตฺตํฯ ตสฺมา โส ปริปุณฺณปตฺตจีวโรเยว อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ สเจ ตสฺส นตฺถิ, อาจริยุปชฺฌายา จสฺส ทาตุกามา โหนฺติ, อเญฺญ วา ภิกฺขู นิรเปเกฺขหิ นิสฺสชฺชิตฺวา อธิฏฺฐานุปคํ ปตฺตจีวรํ ทาตพฺพํฯ ยาจิตเกน ปน ปเตฺตน วา จีวเรน วา อุปสมฺปาเทนฺตเสฺสว อาปตฺติ โหติ, กมฺมํ ปน น กุปฺปติฯ

๑๔๖. ปริปุณฺณปตฺตจีวรํ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๔) ปพฺพาเชเนฺตนปิ สเจ โอกาโส โหติ, สยํ ปพฺพาเชตโพฺพฯ สเจ อุเทฺทสปริปุจฺฉาทีหิ พฺยาวโฏ โหติ, โอกาสํ น ลภติ, เอโก ทหรภิกฺขุ วตฺตโพฺพ ‘‘เอตํ ปพฺพาเชหี’’ติฯ อวุตฺโตปิ เจ ทหรภิกฺขุ อุปชฺฌายํ อุทฺทิสฺส ปพฺพาเชติ, วฏฺฏติฯ สเจ ทหรภิกฺขุ นตฺถิ, สามเณโรปิ วตฺตโพฺพ ‘‘เอตํ ขณฺฑสีมํ เนตฺวา ปพฺพาเชตฺวา กาสายานิ อจฺฉาเทตฺวา เอหี’’ติฯ สรณานิ ปน สยํ ทาตพฺพานิฯ เอวํ ภิกฺขุนาว ปพฺพาชิโต โหติฯ ปุริสญฺหิ ภิกฺขุโต อโญฺญ ปพฺพาเชตุํ น ลภติ, มาตุคามํ ภิกฺขุนีโต อโญฺญ, สามเณโร ปน สามเณรี วา อาณตฺติยา กาสายานิ ทาตุํ ลภนฺติ, เกโสโรปนํ เยน เกนจิ กตํ สุกตํฯ

สเจ ปน ภพฺพรูโป โหติ สเหตุโก ญาโต ยสสฺสี กุลปุโตฺต, โอกาสํ กตฺวาปิ สยเมว ปพฺพาเชตโพฺพ, ‘‘มตฺติกามุฏฺฐึ คเหตฺวา นหายิตฺวา อาคจฺฉาหี’’ติ จ น ปน วิสฺสเชฺชตโพฺพ ฯ ปพฺพชิตุกามานญฺหิ ปฐมํ พลวอุสฺสาโห โหติ, ปจฺฉา ปน กาสายานิ จ เกสหรณสตฺถกญฺจ ทิสฺวา อุตฺรสนฺติ, เอโตฺตเยว ปลายนฺติ, ตสฺมา สยเมว นหานติตฺถํ เนตฺวา สเจ นาติทหโร, ‘‘นหาหี’’ติ วตฺตโพฺพ, เกสา ปนสฺส สยเมว มตฺติกํ คเหตฺวา โธวิตพฺพา ฯ ทหรกุมารโก ปน สยํ อุทกํ โอตริตฺวา โคมยมตฺติกาหิ ฆํสิตฺวา นหาเปตโพฺพฯ สเจปิสฺส กจฺฉุ วา ปีฬกา วา โหนฺติ, ยถา มาตา ปุตฺตํ น ชิคุจฺฉติ, เอวเมวํ อชิคุจฺฉเนฺตน สาธุกํ หตฺถปาทโต จ สีสโต จ ปฏฺฐาย ฆํสิตฺวา ฆํสิตฺวา นหาเปตโพฺพฯ กสฺมา? เอตฺตเกน หิ อุปกาเรน กุลปุตฺตา อาจริยุปชฺฌาเยสุ จ

สาสเน จ พลวสิเนหา ติพฺพคารวา อนิวตฺติธมฺมา โหนฺติ, อุปฺปนฺนํ อนภิรตึ วิโนเทตฺวา เถรภาวํ ปาปุณนฺติ, กตญฺญุกตเวทิโน โหนฺติฯ

เอวํ นหาปนกาเล ปน เกสมสฺสุํ โอโรปนกาเล วา ''ตฺวํ ญาโต ยสสฺสี, อิทานิ มยํ ตํ นิสฺสาย ปจฺจเยหิ น กิลมิสฺสามา''ติ น วตฺตพฺพํ, อญฺญาปิ อนิยฺยานิกกถา น วตฺตพฺพา, อถ ขฺวสฺส ''อาวุโส, สุฏฺฐุ อุปธาเรหิ, สตึ อุปฏฺฐาเปหี''ติ วตฺวา ตจปญฺจกกมฺมฏฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ อาจิกฺขนฺเตน จ วณฺณสณฺฐานคนฺธาสโยกาสวเสน อสุจิเชคุจฺฉปฏิกฺกูลภาวํ นิชฺชีวนิสฺสตฺตภาวํ วา ปากฏํ กโรนฺเตน อาจิกฺขิตพฺพํฯ สเจ หิ โส ปุพฺเพ มทฺทิตสงฺขาโร โหติ ภาวิตภาวโน กณฺฏกเวธาเปกฺโข วิย ปริปกฺกคโณฺฑ สูริยุคฺคมนาเปกฺขํ วิย จ ปริณตปทุมํ, อถสฺส อารทฺธมตฺเต กมฺมฏฺฐานํ มนสิกาเร อินฺทาสนิ วิย ปพฺพเต กิเลสปพฺพเต จุณฺณยมานํเยว ญาณํ ปวตฺตติ, ขุรคฺเคเยว อรหตฺตํ ปาปุณาติฯ เย หิ เกจิ ขุรคฺเค อรหตฺตํ ปตฺตา, สพฺเพ เต เอวรูปํ สวนํ ลภิตฺวา กลฺยาณมิตฺเตน อาจริเยน ทินฺนนยํ นิสฺสาย, โน อนิสฺสายฯ ตสฺมาสฺส อาทิโตว เอวรูปี กถา กเถตพฺพาติฯ

เกเสสุ ปน โอโรปิเตสุ หลิทฺทิจุณฺเณน วา คนฺธจุณฺเณน วา สีสญฺจ สรีรญฺจ อุพฺพฏฺเฏตฺวา คิหิคนฺธํ อปเนตฺวา กาสายานิ ติกฺขตฺตุํ วา ทฺวิกฺขตฺตุํ วา สกึ วา ปฏิคฺคาหาเปตพฺโพฯ อถาปิสฺส หตฺถ อทตฺวา อาจริโย วา อุปชฺฌาโย วา สยเมว อจฺฉาเทติ, วฏฺฏติฯ สเจ อญฺญํ ทหรํ วา สามเณรํ วา อุปาสกํ วา อาณาเปติ ''อาวุโส, เอตานิ กาสายานิ คเหตฺวา เอตํ อจฺฉาเทหี''ติ, ตเญฺญว วา อาณาเปติ ''เอตานิ คเหตฺวา อจฺฉาเทหี''ติ, สพฺพํ ตํ วฏฺฏติ, สพฺพํ เตน ภิกฺขุนาว ทินฺนํ โหติฯ ยํ ปน นิวาสนํ วา ปารุปนํ วา อนาณตฺติยา นิวาเสติ วา ปารุปติ วา, ตํ อปเนตฺวา ปุน ทาตพฺพํฯ ภิกฺขุนา หิ สหตฺเถน วา อาณตฺติยา วา ทินฺนเมว กาสายํ วฏฺฏติ, อทินฺนํ น วฏฺฏติฯ สเจปิ ตเสฺสว สนฺตกํ โหติ, โก ปน วาโท อุปชฺฌายมูลเกฯ

๑๔๗. เอวํ ปน ทินฺนานิ กาสายานิ อจฺฉาทาเปตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ การาเปตฺวา เยตตฺถ สนฺนิปติตา ภิกฺขู, เตสํ ปาเท วนฺทาเปตฺวา อถ สรณคหณตฺถํ อุกฺกุฏิกํ นิสีทาเปตฺวา อญฺชลึ ปคฺคณฺหาเปตฺวา ''เอวํ วเทหี''ติ วตฺตโพฺพ, ''ยมหํ วทามิ, ตํ วเทหี''ติ วตฺตโพฺพฯ อถสฺส อุปชฺฌาเยน วา อาจริเยน วา ''พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามี''ติอาทินา นเยน สรณานิ ทาตพฺพานิ ยถาวุตฺตปฏิปาฏิยาว, น อุปฺปฏิปาฏิยาฯ สเจ หิ เอกปทมฺปิ เอกกฺขรมฺปิ อุปฺปฏิปาฏิยา เทติ, พุทฺธํ สรณํเยว วา ติกฺขตฺตุํ ทตฺวา ปุน อิตเรสุ เอเกกํ ติกฺขตฺตุํ เทติ, อทินฺนานิ โหนฺติ สรณานิฯ

อิมญฺจ ปน สรณคมนุปสมฺปทํ ปฏิกฺขิปิตฺวา อนุญฺญาตอุปสมฺปทา เอกโตสุทฺธิยา วฏฺฏติ, สามเณรปพฺพชฺชา ปน อุภโตสุทฺธิยาว วฏฺฏติ, โน เอกโตสุทฺธิยาฯ ตสฺมา อุปสมฺปทายํ สเจ อาจริโย ญตฺติโทสเญฺจว กมฺมวาจาโทสญฺจ วเชฺชตฺวา กมฺมํ กโรติ, สุกตํ โหติฯ ปพฺพชฺชาย ปน อิมานิ ตีณิ สรณานิ พุ-การ ธ-การาทีนํ พฺยญฺชนานํ ฐานกรณสมฺปทํ อหาเปเนฺตน อาจริเยนปิ อเนฺตวาสิเกนปิ วตฺตพฺพานิฯ สเจ อาจริโย วตฺตุํ สโกฺกติ, อเนฺตวาสิโก น สโกฺกติ, อเนฺตวาสิโก วา สโกฺกติ, อาจริโย น สโกฺกติ, อุโภปิ วา น สโกฺกนฺติ, น วฏฺฏติฯ สเจ ปน อุโภปิ สโกฺกนฺติ, วฏฺฏติฯ อิมานิ จ ปน ทฺทมาเนน ''พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามี''ติ เอวํ เอกสมฺพนฺธานิ อนุนาสิกนฺตานิ วา กตฺวา ทาตพฺพานิ, ''พุทฺธม สรณม คจฺฉามี''ติ เอวํ วิจฺฉินฺทิตฺวา มการนฺตานิ วา กตฺวา ทาตพฺพานิฯ **อนฺธกฏฺฐกถายํ** ''นามํ สาเวตฺวา 'อหํ, ภเนฺต, พุทฺธรกฺขิโต ยาวชีวํ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามี''ติ วุตฺตํ, ตํ เอกฏฺฐกถายมฺปิ นตฺถิ, ปาฬิยมฺปิ น วุตฺตํ, เตสํ รุจิมตฺต

เมว, ตสฺมา น คเหตพฺพํฯ น หิ ตถา อวทนฺตสฺส สรณํ กุปฺปติฯ เอตฺตาวตา จ สามเณรภูมิยํ ปติฏฺฐิโต โหติฯ

๑๔๘. สเจ ปเนส คติมา โหติ ปณฺฑิตชาติโก, อถสฺส ตสฺมิํเยว ฐาเน สิกฺขาปทานิ อุทฺทิสิตพฺพานิฯ กถํ? ยถา ภควตา อุทฺทิฏฺฐานิฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ‘‘อนุชานามิ , ภิกฺขเว, สามเณรานํ ทส สิกฺขาปทานิ, เตสุ จ สามเณเรหิ สิกฺขิตุํฯ ปาณาติปาตา เวรมณิ, อทินฺนาทานา เวรมณิ, อพฺรหฺมจริยา เวรมณิ, มุสาวาทา เวรมณิ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิ, วิกาลโภชนา เวรมณิ, นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา เวรมณิ, มาลาคนฺธ วิเลปน ธารณ มณฺฑน วิภูสนฏฺฐานา เวรมณิ, อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณิ, ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา เวรมณี’’ติ (มหาว. ๑๐๖)ฯ

อนฺธกฏฺฐกถายํ ปน ‘‘อหํ, ภนฺเต, อิตฺถนฺนาโม ยาวชีวํ ปาณาติปาตา เวรมณิสิกฺขาปทํ สมาทิยามี’’ติ เอวํ สรณทานํ วิย สิกฺขาปททานมฺปิ วุตฺตํ, ตํ เนว ปาฬิยํ, น อฏฺฐกถาสุ อตฺถิ, ตสฺมา ยถาปาฬิยาว อุทฺทิสิตพฺพานิฯ ปพฺพชฺชา หิ สรณคมเนเหว สิทฺธา, สิกฺขาปทานิ ปน เกวลํ สิกฺขาปทปูรณตฺถํ ชานิตพฺพานิ, ตสฺมา ปาฬิยา อาคตนเยเนว อุคฺคเหตุํ อสโกฺกนฺตสฺส ยาย กายจิ ภาสาย อตฺถวเสนปิ อาจิกฺขิตุํ วฏฺฏติฯ ยาว ปน อตฺตนา สิกฺขิตพฺพสิกฺขาปทานิ น ชานาติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณฏฺฐานนิสชฺชาทีสุ ปานโภชนาทิวิธิมฺหิ จ น กุสโล โหติ, ตาว โภชนสาลํ วา สลากภาชนฏฺฐานํ วา อญฺญํ วา ตถารูปฏฺฐานํ น เปเสตโพฺพ, สนฺติกาวจโรเยว กาตโพฺพ, พาลทารโก วิย ปฏิปชฺชิตโพฺพ, สพฺพมสฺส กปฺปิยากปฺปิยํ อาจิกฺขิตพฺพํ, นิวาสนปารุปนาทีสุ อภิสมาจาริเกสุ วิเนตโพฺพฯ เตนปิ –

> ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ทสหเงฺคหิ สมนฺนาคตํ สามเณรํ นาเสตุํฯ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, อพฺรหฺมจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, มชฺชปายี โหติ, พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ภิกฺขุนีทูสโก โหตี’’ติ (มหาว. ๑๐๘) –

เอวํ วุตฺตานิ ทส นาสนงฺคานิ อารกา ปริวเชฺชตฺวา อาภิสมาจาริกํ ปริปูเรนฺเตน ทสวิเธ สีเล สาธุกํ สิกฺขิตพฺพํฯ

๑๔๙. โย ปน (มหาว. อฏฺฐ. ๑๐๘) ปาณาติปาตาทีสุ ทสสุ นาสนเงฺคสุ เอกมฺปิ กมฺมํ กโรติ, โส ลิงฺคนาสนาย นาเสตโพฺพฯ ตีสุ หิ นาสนาสุ ลิงฺคนาสนาเยว อิธาธิเปฺปตาฯ ยถา จ ภิกฺขูนํ ปาณาติปาตาทีสุ ตา ตา อาปตฺติโย โหนฺติ, น ตถา สามเณรานํฯ สามเณโร หิ กุนฺถกิปิลฺลิกมฺปิ มาเรตฺวา มงฺคุลณฺฑกมฺปิ ภินฺทิตฺวา นาเสตพฺพตํเยว ปาปุณาติ, ตาวเทวสฺส สรณคมนานิ จ อุปชฺฌายคฺคหณญฺจ เสนาสนคฺคาโห จ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ, สงฺฆลาภํ น ลภติ, ลิงฺคมตฺตเมว เอกํ อวสิฏฺฐํ โหติฯ โส สเจ อากิณฺณโทโสว โหติ, อายติํ สํวเร น ติฏฺฐติ, นิกฺกฑฺฒิตโพฺพฯ อถ สหสา วิรชฺฌิตฺวา ‘‘ทุฏฺฐุ มยา กต’’นฺติ ปุน สํวเร ฐาตุกาโม โหติ, ลิงฺคนาสนกิจฺจํ นตฺถิ, ยถานิวตฺถปารุตสฺเสว สรณานิ ทาตพฺพานิ, อุปชฺฌาโย ทาตโพฺพฯ สิกฺขาปทานิ ปน สรณคมเนเนว อิชฺฌนฺติฯ สามเณรานญฺหิ สรณคมนํ ภิกฺขูนํ อุปสมฺปทกมฺมวาจาสทิสํ, ตสฺมา ภิกฺขูนํ วิย จตุปาริสุทฺธิสีลํ อิมินาปิ ทส สีลานิ สมาทินฺนาเนว โหนฺติ, เอวํ สเนฺตปิ ทฬฺหีกรณตฺถํ อายติํ สํวเร ปติฏฺฐาปนตฺถํ ปุน ทาตพฺพานิฯ สเจ ปุริมิกาย ปุน สรณานิ คหิตานิ, ปจฺฉิมิกาย วสฺสาวาสิกํ ลจฺฉติฯ สเจ ปจฺฉิมิกาย คหิตานิ, สเงฺฆน อปโลเกตฺวา ลาโภ ทาตโพฺพฯ อทินฺนาทาเน ติณสลากมเตฺตนปิ วตฺถุนา, อพฺรหฺมจริเย ตีสุ มเคฺคสุ ยตฺถ

กตฺถจิ วิปฺปฏิปตฺติยา, มุสาวาเท หสาธิปฺปายตายปิ มุสา ภณิเต อสฺสมโณ โหติ, นาเสต พฺพตํ อาปชฺชติ, มชฺชปาเน ปน ภิกฺขุโน อชานิตฺวาปิ พีชโต ปฏฺฐาย มชฺชํ ปิวนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ สามเณโร ชานิตฺวา ปิวโนฺตว สีลเภทํ อาปชฺชติ, น อชานิตฺวาฯ ยานิ ปนสฺส อิตรานิ ปญฺจ สิกฺขาปทานิ, เอเตสุ ภิเนฺนสุ น นาเสตโพฺพ, ทณฺฑกมฺมํ กาตพฺพํฯ สิกฺขาปเท ปน ปุน ทิเนฺนปิ อทิเนฺนปิ วฏฺฏติ, ทณฺฑกเมฺมน ปน ปีเฬตฺวา อายตึ สํวเร ฐปนตฺถาย ทาตพฺพเมวฯ

อวณฺณภาสเน ปน ''อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ''ติอาทีนํ ปฏิปกฺขวเสน พุทฺธสฺส วา ''สฺวากฺขาโต''ติอาทีนํ ปฏิปกฺขวเสน ธมฺมสฺส วา ''สุปฺปฏิปโนฺน''ติอาทีนํ ปฏิปกฺขวเสน สงฺฆสฺส วา อวณฺณํ ภาสโนฺต รตนตฺตยํ นินฺทโนฺต ครหโนฺต อาจริยุปชฺฌายาทีหิ ''มา เอวํ อวจา''ติ อวณฺณภาสเน อาทีนวํ ทเสฺสตฺวา นิวาเรตโพฺพฯ ''สเจ ยาวตติยํ วุจฺจมาโน น โอรมติ, กณฺฏกนาสนาย นาเสตโพฺพ''ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ **มหาอฏฺฐกถายํ** ปน ''สเจ เอวํ วุจฺจมาโน ตํ ลทฺธึ นิสฺสชฺชติ, ทณฺฑกมฺมํ กาเรตฺวา อจฺจยํ เทสาเปตโพฺพฯ สเจ น นิสฺสชฺชติ, ตเถว อาทาย ปคฺคยฺห ติฏฺฐติ, ลิงฺคนาสนาย นาเสตโพฺพ''ติ วุตฺตํ, ตํ ยุตฺตํฯ อยเมว หิ นาสนา อิธาธิเปฺปตาติฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิเกปิ เอเสว นโยฯ สสฺสตุเจฺฉทานญฺหิ อญฺญตรทิฏฺฐิโก สเจ อาจริยาทีหิ โอวทิยมาโน นิสฺสชฺชติ, ทณฺฑกมฺมํ กาเรตฺวา อจฺจยํ เทสาเปตโพฺพ, อปฏินิสฺสชฺชโนฺตว นาเสตโพฺพฯ ภิกฺขุนีทูสโก เจตฺถ กามํ อพฺรหฺมจาริคฺคหเณน คหิโตว, อพฺรหฺมจารึ ปน อายตึ สํวเร ฐาตุกามํ สรณานิ ทตฺวา อุปสมฺปาเทตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขุนีทูสโก อายตึ สํวเร ฐาตุกาโมปิ ปพฺพชฺชมฺปิ น ลภติ, ปเคว อุปสมฺปทนฺติ เอตมตฺถํ ทเสฺสตุํ ''ภิกฺขุนีทูสโก''ติ อิทํ วิสุํ ทสมํ องฺคํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํฯ

๑๕๐. ''อนุชานามิ , ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคตสฺส สามเณรสฺส ทณฺฑกมฺมํ กาตุํฯ ภิกฺขูนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขูนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขูนํ อวาสาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขู อโกฺกสติ, ปริภาสติ, ภิกฺขู ภิกฺขูหิ เภเทตี''ติ (มหาว. ๑๐๗) ''วจนโต ปน อิมานิ ปญฺจ องฺคานิ, สิกฺขาปเทสุ จ ปจฺฉิมานิ วิกาลโภชนาทีนิ ปญฺจาติ ทส ทณฺฑกมฺมวตฺถูนิฯ กึปเนตฺถ ทณฺฑกมฺมํ กตฺตพฺพ''นฺติ? ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ยตฺถ วา วสติ, ยตฺถ วา ปฏิกฺกมติ, ตตฺถ อาวรณํ กาตุ''นฺติ (มหาว. ๑๐๗) วจนโต ยตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๐๗) วสติ วา ปวิสติ วา, ตตฺถ อาวรณํ กาตพฺพํ ''มา อิธ ปวิสา''ติฯ อุภเยนปิ อตฺตโน ปริเวณญฺจ วสฺสเคฺคน ปตฺตเสนาสนญฺจ วุตฺตํฯ ตสฺมา น สโพฺพ สงฺฆาราโม อาวรณํ กาตโพฺพ, กโรโนฺต จ ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ ''น, ภิกฺขเว, สโพฺพ สงฺฆาราโม อาวรณํ กาตโพฺพ, โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ วุตฺตตฺตาฯ น จ มุขทฺวาริโก อาหาโร อาวรณํ กาตโพฺพ, กโรโนฺต จ ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ ''น, ภิกฺขเว, มุขทฺวาริโก อาหาโร อาวรณํ กาตโพฺพ, โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ วุตฺตตฺตาฯ ตสฺมา ''อชฺช มา ขาท มา ภุญฺชา''ติ วทโตปิ ''อาหารมฺปิ นิวาเรสฺสามี''ติ ปตฺตจีวรํ อโนฺต นิกฺขิปโตปิ สพฺพปโยเคสุ ทุกฺกฏํฯ อนาจารสฺส ปน ทุพฺพจสามเณรสฺส ทณฺฑกมฺมํ กตฺวา ยาคุํ วา ภตฺตํ วา ปตฺตจีวรํ วา ทเสฺสตฺวา ''เอตฺตเก นาม ทณฺฑกเมฺม อาหเฏ อิทํ ลจฺฉสี''ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ ภควตา หิ อาวรณเมว ทณฺฑกมฺมํ วุตฺตํฯ ธมฺมสงฺคาหกเตฺถเรหิ ปน ''อปราธานุรูปํ อุทกทารุวาลิกาทีนํ อาหราปนมฺปิ กาตพฺพ''นฺติ วุตฺตํ, ตสฺมา ตมฺปิ กาตพฺพํ, ตญฺจ โข ''โอรมิสฺสติ วิรมิสฺสตี''ติ อนุกมฺปาย, น ''นสฺสิสฺสติ วิพฺภมิสฺสตี''ติอาทินยปฺปวเตฺตน ปาปชฺฌาสเยนฯ ''ทณฺฑกมฺมํ กโรมี''ติ จ อุณฺหปาสาเณ วา นิปชฺชาเปตุํ ปาสาณิฏฺฐกาทีนิ วา สีเส นิกฺขิปาเปตุํ อุทกํ วา ปเวเสตุํ น วฏฺฏติฯ

อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉาปิ ทณฺฑกมฺมํ น กาเรตพฺพํ ''น, ภิกฺขเว, อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉา อาวรณํ กาตพฺพํ, โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๑๐๘) วจนโตฯ เอตฺถ ปน ''ตุมฺหากํ

สามเณรสฺส อยํ นาม อปราโธ, ทณฺฑกมฺมมสฺส กโรถา’’ติ ติกฺขตฺตุํ วุตฺเต สเจ โส อุปชฺฌาโย ทณฺฑกมฺมํ น กโรติ, สยํ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจปิ อาทิโต อุปชฺฌาโย วทติ ‘‘มยฺหํ สามเณรานํ โทเส สติ ตุเมฺห ทณฺฑกมฺมํ กโรถา’’ติ, กาตุํ วฏฺฏติเยวฯ ยถา จ สามเณรานํ, เอวํ สทฺธิวิหาริกเนฺตวาสิกานมฺปิ ทณฺฑกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติ, อเญฺญสํ ปน ปริสา น อปลาเฬตพฺพา, อปลาเฬโนฺต ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ ‘‘น, ภิกฺขเว, อญฺญสฺส ปริสา อปลาเฬตพฺพา, โย อปลาเฬยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๐๘) วจนโต ฯ ตสฺมา ‘‘ตุมฺหากํ ปตฺตํ เทม, จีวรํ เทมา’’ติ อตฺตโน อุปฏฺฐานกรณตฺถํ สงฺคณฺหิตฺวา สามเณรา วา โหนฺตุ อุปสมฺปนฺนา วา, อนฺตมโส ทุสฺสีลภิกฺขุสฺสปิ ปรสฺส ปริสภูเต ภินฺทิตฺวา คณฺหิตุํ น วฏฺฏติ, อาทีนวํ ปน วตฺตุํ วฏฺฏติ ‘‘ตยา นหายิตุํ อาคเตน คูถมกฺขนํ วิย กตํ ทุสฺสีลํ นิสฺสาย วิหรเนฺตนา’’ติฯ สเจ โส สยเมว ชานิตฺวา อุปชฺฌํ วา นิสฺสยํ วา ยาจติ, ทาตุํ วฏฺฏติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ปพฺพชฺชาวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๓. นิสฺสยวินิจฺฉยกถา

๑๕๑. **นิสฺสโย**ติ เอตฺถ ปน อยํ นิสฺสโย นาม เกน ทาตโพฺพ, เกน น ทาตโพฺพ, กสฺส ทาตโพฺพ, กสฺส น ทาตโพฺพ, กถํ คหิโต โหติ, กถํ ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, นิสฺสาย เกน วสิตพฺพํ, เกน จ น วสิตพฺพนฺติ? ตตฺถ **เกน ทาตโพฺพ, เกน น ทาตโพฺพ**ติ เอตฺถ ตาว ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน ทสวเสฺสน วา อติเรกทสวเสฺสน วา อุปสมฺปาเทตุํ, นิสฺสยํ ทาตุ’’นฺติ (มหาว. ๗๖, ๘๒) จ วจนโต โย พฺยตฺโต โหติ ปฏิพโล อุปสมฺปทาย ทสวโสฺส วา อติเรกทสวโสฺส วา, เตน ทาตโพฺพ, อิตเรน น ทาตโพฺพฯ สเจ เทติ, ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ

เอตฺถ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๑๔๕-๑๔๗) จ ‘‘พฺยตฺโต’’ติ อิมินา ปริสุปฏฺฐาปกพหุสฺสุโต เวทิตโพฺพฯ ปริสุปฏฺฐาปเกน หิ สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน ปริสํ อภิวินเย วิเนตุํ เทฺว วิภงฺคา ปคุณา วาจุคฺคตา กาตพฺพา, อสโกฺกเนฺตน ตีหิ ชเนหิ สทฺธิํ ปริวตฺตนกฺขมา กาตพฺพา, กมฺมา กมฺมญฺจ ขนฺธกวตฺตญฺจ อุคฺคเหตพฺพํ, ปริสาย ปน อภิธเมฺม วินยนตฺถํ สเจ มชฺฌิมภาณโก โหติ, มูลปณฺณาสโก อุคฺคเหตโพฺพ, ทีฆภาณเกน มหาวโคฺค, สํยุตฺตภาณเกน เหฏฺฐิมา วา ตโย วคฺคา มหาวโคฺค วา, องฺคุตฺตรภาณเกน เหฏฺฐา วา อุปริ วา อุปฑฺฒนิกาโย อุคฺคเหตโพฺพ, อสโกฺกเนฺตน ติกนิปาตโต ปฏฺฐาย อุคฺคเหตุมฺปิ วฏฺฏติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘เอกํ คณฺหเนฺตน จตุกฺกนิปาตํ วา ปญฺจกนิปาตํ วา อุคฺคเหตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ ชาตกภาณเกน สาฏฺฐกถํ ชาตกํ อุคฺคเหตพฺพํ, ตโต โอรํ น วฏฺฏติฯ ‘‘ธมฺมปทมฺปิ สห วตฺถุนา อุคฺคเหตุํ วฏฺฏตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ ตโต ตโต สมุจฺจยํ กตฺวา มูลปณฺณาสกมตฺตํ วฏฺฏติ, ‘‘น วฏฺฏตี’’ติ **กุรุนฺทฏฺฐกถายํ** ปฏิกฺขิตฺตํ, อิตราสุ วิจารณาเยว นตฺถิฯ อภิธเมฺม กิญฺจิ คเหตพฺพนฺติ น วุตฺตํฯ ยสฺส ปน สาฏฺฐกถมฺปิ วินยปิฏกํ อภิธมฺมปิฏกญฺจ ปคุณํ, สุตฺตเนฺต จ วุตฺตปฺปกาโร คโนฺถ นตฺถิ, ปริสํ อุปฏฺฐาเปตุํ น ลภติฯ เยน ปน สุตฺตนฺตโต จ วินยโต จ วุตฺตปฺปมาโณ คโนฺถ อุคฺคหิโต, อยํ ปริสุปฏฺฐาโก พหุสฺสุโตว โหติ, ทิสาปาโมโกฺข เยนกามํคโม ปริสํ อุปฏฺฐาเปตุํ ลภติ, อยํ อิมสฺมิํ อเตฺถ ‘‘พฺยตฺโต’’ติ อธิเปฺปโตฯ

โย ปน อเนฺตวาสิโน วา สทฺธิวิหาริกสฺส วา คิลานสฺส สโกฺกติ อุปฏฺฐานาทีนิ กาตุํ, อยํ อิธ ‘‘ปฏิพโล’’ติ อธิเปฺปโตฯ ยํ ปน วุตฺตํ –

> ‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ น อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ
>
> ‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อตฺตนา น อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข สีลกฺขเนฺธ สมาทเปตาฯ อตฺตนา น อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข สมาธิกฺขเนฺธ สมาทเปตาฯ อตฺตนา น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข ปญฺญากฺขเนฺธ สมาท

เปตาฯ อตฺตนา น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติกฺขเนฺธ สมาทเปตาฯ อตฺตนา น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธ สมาทเปตาฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

''อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ อสฺสโทฺธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, กุสีโต โหติ, มุฎฺฐสฺสติ โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ , น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

''อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, อติทิฎฺฐิยา ทิฎฺฐิวิปโนฺน โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

''อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ น ปฎิพโล โหติ อเนฺตวาสึ วา สทฺธิวิหารึ วา คิลานํ อุปฎฺฐาตุํ วา อุปฎฺฐาเปตุํ วา, อนภิรตํ วูปกาเสตุํ วา วูปกาสาเปตุํ วา, อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุํ, อาปตฺตึ น ชานาติ, อาปตฺติยา วุฎฺฐานํ น ชานาติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

''อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ น ปฎิพโล โหติ อเนฺตวาสึ วา สทฺธิวิหารึ วา อาภิสมาจาริกาย สิกฺขาย สิกฺขาเปตุํ, อาทิพฺรหฺมจริยกาย สิกฺขาย วิเนตุํ, อภิธเมฺม วิเนตุํ, อภิวินเย วิเนตุํ, อุปฺปนฺนํ ทิฎฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

''อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพ ฯ อาปตฺตึ น ชานาติ, อนาปตฺตึ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน น สฺวาคตานิ โหนฺติ น สุวิภตฺตานิ น สุปฺปวตฺตีนิ น สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโสฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

''อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ อาปตฺตึ น ชานาติ, อนาปตฺตึ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, อูนทสวโสฺส โหติ ฯ อิ

เมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพ''ติอาทิ (มหาว. ๘๔)ฯ ตมฺปิ –

''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน ทสวเสฺสน วา อติเรกทสวเสฺสน วา อุปสมฺปาเทตุํ, นิสฺสยํ ทาตุ''นฺติ (มหาว. ๗๖, ๘๒) จ เอวํ สเงฺขปโต วุตฺตเสฺสว อุปชฺฌายาจริยลกฺขณสฺส วิตฺถารทสฺสนตฺถํ วุตฺตํฯ

ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๘๔) กิญฺจิ อยุตฺตวเสน ปฏิกฺขิตฺตํ, กิญฺจิ อาปตฺติองฺควเสนฯ ตถา หิ ''น อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธนา''ติ จ ''อตฺตนา น อเสเกฺขนา''ติ จ ''อสฺสโทฺธ''ติ จ อาทีสุ ตีสุ ปญฺจเกสุ อยุตฺตวเสน ปฏิเกฺขโป กโต, น อาปตฺติองฺควเสนฯ โย หิ อเสเกฺขหิ สีลกฺขนฺธาทีหิ อสมนฺนาคโต ปเร จ ตตฺถ สมาทเปตุํ อสโกฺกโนฺต อสฺสทฺธิยาทิโทสยุโตฺตว หุตฺวา ปริสํ ปริหรติ, ตสฺส ปริสา สีลาทีหิ ปริยายติเยว น วฑฺฒติ, ตสฺมา ''เตน น อุปสมฺปาเทตพฺพ''นฺติอาทิ อยุตฺตวเสน วุตฺตํ, น อาปตฺติองฺควเสนฯ น หิ ขีณาสวเสฺสว อุปชฺฌาจริยภาโว ภควตา อนุญฺญาโต, ยทิ ตเสฺสว อนุญฺญาโต อภวิสฺส, ''สเจ อุปชฺฌายสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหตี''ติ อาทึ น วเทยฺย, ยสฺมา ปน ขีณาสวสฺส ปริสา สีลาทีหิ น ปริหายติ, ตสฺมา ''ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพ''นฺติอาทิ วุตฺตํฯ

อธิสีเล สีลวิปโนฺนติอาทีสุ ปาราชิกญฺจ สงฺฆาทิเสสญฺจ อาปโนฺน อธิสีเล สีลวิปโนฺน นามฯ อิตเร ปญฺจาปตฺติกฺขเนฺธ อาปโนฺน **อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน** นามฯ สมฺมาทิฏฺฐึ ปหาย อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต **อติทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิวิปโนฺน** นามฯ ยตฺตกํ สุตํ ปริสํ ปริหรนฺตสฺส อิจฺฉิตพฺพํ, เตน วิรหิตตฺตา **อปฺปสฺสุโต**ฯ ยํ เตน ชานิตพฺพํ อาปตฺตาทิ, ตสฺส อชานนโต **ทุปฺปโญฺญ**ฯ อิมสฺมึ ปญฺจเก ปุริมานิ ตีณิ ปทานิ อยุตฺตวเสน วุตฺตานิ, ปจฺฉิมานิ เทฺว อาปตฺติองฺควเสนฯ

อาปตฺตึ น ชานาตีติ ''อิทํ นาม มยา กต''นฺติ วุเตฺต ''อิมํ นาม อาปตฺตึ อยํ อาปโนฺน''ติ น ชานาติฯ **วุฏฺฐานํ น ชานาตี**ติ ''วุฏฺฐานคามินิโต วา เทสนาคามินิโต วา อาปตฺติโต เอวํ นาม วุฏฺฐานํ โหตี''ติ น ชานาติฯ อิมสฺมิญฺหิ ปญฺจเก ปุริมานิ เทฺว ปทานิ อยุตฺตวเสน วุตฺตานิ, ปจฺฉิมานิ ตีณิ อาปตฺติองฺควเสนฯ

อาภิสมาจาริกาย สิกฺขายาติ ขนฺธกวเตฺต วิเนตุํ น ปฏิพโล โหตีติ อโตฺถฯ **อาทิพฺรหฺมจริยกายา**ติ เสกฺขปณฺณตฺติยํ วิเนตุํ น ปฏิพโลติ อโตฺถฯ **อภิธเมฺม**ติ นามรูปปริเจฺฉเท วิเนตุํ น ปฏิพโลติ อโตฺถฯ **อภิวินเย**ติ สกเล วินยปิฏเก วิเนตุํ น ปฏิพโลติ อโตฺถฯ **วิเนตุํ น ปฏิพโล**ติ จ สพฺพตฺถ สิกฺขาเปตุํ น สโกฺกตีติ อโตฺถฯ **ธมฺมโต วิเวเจตุ**นฺติ ธเมฺมน การเณน วิสฺสชฺชาเปตุํฯ อิมสฺมึ ปญฺจเก สพฺพปเทสุ อาปตฺติฯ

''อาปตฺตึ น ชานาตี''ติอาทิปญฺจกสฺมึ **วิตฺถาเรนา**ติ อุภโตวิภเงฺคน สทฺธึฯ **น สฺวาคตานี**ติ น สุฏฺฐุ อาคตานิฯ **สุวิภตฺตานี**ติ สุฏฺฐุ วิภตฺตานิ ปทปจฺจาภฏฺฐสงฺกรโทสรอตานิฯ **สุปฺปวตฺตีนี**ติ ปคุณานิ วาจุคฺคตานิ สุวินิจฺฉิตานิฯ **สุตฺตโส**ติ ขนฺธกปริวารโต อาหริตพฺพสุตฺตวเสน สุฏฺฐุ วินิจฺฉิตานิฯ **อนุพฺยญฺชนโส**ติ อกฺขรปทปาริปูริยา จ สุวินิจฺฉิตานิ อขณฺฑานิ อวิปรีตกฺขรานิฯ เอเตน อฏฺฐกถา ทีปิตาฯ อฏฺฐกถาโต หิ เอส วินิจฺฉโย โหตีติฯ อิมสฺมึ ปญฺจเกปิ สพฺพปเทสุ อาปตฺติฯ อูนทสวสฺสปริโยสานปญฺจเกปิ เอเสว นโยฯ อิติ อาทิโต ตโย ปญฺจกา, จตุเตฺถ ตีณิ ปทานิ, ปญฺจเม เทฺว ปทานีติ สเพฺพปิ จตฺตาโร ปญฺจกา อยุตฺตวเสน

วุตฺตา, จตุเตฺถ ปญฺจเก เทฺว ปทานิ, ปญฺจเม ตีณิ, ฉฏฺฐสตฺตมฏฺฐมา ตโย ปญฺจกาติ สเพฺพปิ จตฺตาโร ปญฺจกา อาปตฺติองฺควเสน วุตฺตาฯ

สุกฺกปเกฺข ปน วุตฺตวิปริยาเยน ‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหตี’’ติอาทินา (มหาว. ๘๔) อฏฺฐ ปญฺจกา อาคตาเยวฯ ตตฺถ สพฺพเตฺถว อนาปตฺติฯ

๑๕๒. กสฺส ทาตโพฺพ, กสฺส น ทาตโพฺพติ เอตฺถ ปน โย ลชฺชี โหติ, ตสฺส ทาตโพฺพฯ อิตรสฺส น ทาตโพฺพ ‘‘น, ภิกฺขเว, อลชฺชีนํ นิสฺสโย ทาตโพฺพ, โย ทเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๒๐) วจนโตฯ นิสฺสาย วสเนฺตนปิ อลชฺชี นิสฺสาย น วสิตพฺพํฯ วุตฺตเญฺหตํ ‘‘น, ภิกฺขเว, อลชฺชีนํ นิสฺสาย วตฺถพฺพํ, โย วเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๒๐)ฯ เอตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๒๐) จ **อลชฺชีน**นฺติ อุปโยคเตฺถ สามิวจนํ, อลชฺชิปุคฺคเล นิสฺสาย น วสิตพฺพนฺติ วุตฺตํ โหติฯ ตสฺมา นวํ ฐานํ คเตน ‘‘เอหิ, ภิกฺขุ, นิสฺสยํ คณฺหาหี’’ติ วุจฺจมาเนนปิ จตูหปญฺจาหํ นิสฺสยทายกสฺส ลชฺชิภาวํ อุปปริกฺขิตฺวา นิสฺสโย คเหตโพฺพฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, จตูหปญฺจาหํ อาคเมตุํ ยาว ภิกฺขุสภาคตํ ชานามี’’ติ (มหาว. ๑๒๐) หิ วุตฺตํฯ สเจ ‘‘เถโร ลชฺชี’’ติ ภิกฺขูนํ สนฺติเก สุตฺวา อาคตทิวเสเยว คเหตุกาโม โหติ, เถโร ปน ‘‘อาคเมหิ ตาว, วสโนฺต ชานิสฺสสี’’ติ กติปาหํ อาจารํ อุปปริกฺขิตฺวา นิสฺสยํ เทติ, วฏฺฏติ, ปกติยา นิสฺสยคหณฏฺฐานํ คเตน ปน ตทเหว คเหตโพฺพ, เอกทิวสมฺปิ ปริหาโร นตฺถิฯ สเจ ปฐมยาเม อาจริยสฺส โอกาโส นตฺถิ, โอกาสํ อลภโนฺต ‘‘ปจฺจูสสมเย คเหสฺสามี’’ติ สยติ, อรุณํ อุคฺคตมฺปิ น ชานาติ, อนาปตฺติฯ สเจ ปน ‘‘คณฺหิสฺสามี’’ติ อาโภคํ อกตฺวา สยติ, อรุณุคฺคมเน ทุกฺกฏํฯ อคตปุพฺพํ ฐานํ คเตน เทฺว ตีณิ ทิวสานิ วสิตฺวา คนฺตุกาเมน อนิสฺสิเตน วสิตพฺพํฯ ‘‘สตฺตาหํ วสิสฺสามี’’ติ อาลยํ กโรเนฺตน ปน นิสฺสโย คเหตโพฺพฯ สเจ เถโร ‘‘กึ สตฺตาหํ วสนฺตสฺส นิสฺสเยนา’’ติ วทติ, ปฏิกฺขิตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ลทฺธปริหาโร โหติฯ

‘‘อนุชานามิ , ภิกฺขเว, อทฺธานมคฺคปฺปฏิปเนฺนน ภิกฺขุนา นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺถุ’’นฺติ วจนโต ปน อทฺธานมคฺคปฺปฏิปโนฺน สเจ อตฺตนา สทฺธึ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนํ นิสฺสยทายกํ น ลภติ, เอวํ นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน พหูนิปิ ทิวสานิ คนฺตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปุเพฺพ นิสฺสยํ คเหตฺวา วุตฺถปุพฺพํ กิญฺจิ อาวาสํ ปวิสติ, เอกรตฺตํ วสเนฺตนปิ นิสฺสโย คเหตโพฺพฯ อนฺตรามเคฺค วิสฺสมโนฺต วา สตฺถํ วา ปริเยสโนฺต กติปาหํ วสติ, อนาปตฺติฯ อโนฺตวเสฺส ปน นิพทฺธวาสํ วสิตพฺพํ, นิสฺสโย จ คเหตโพฺพฯ นาวาย คจฺฉนฺตสฺส ปน วสฺสาเน อาคเตปิ นิสฺสยํ อลภนฺตสฺส อนาปตฺติฯ สเจ อนฺตรามเคฺค คิลาโน โหติ, นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน วสิตุํ วฏฺฏติฯ

คิลานุปฏฺฐาโกปิ คิลาเนน ยาจิยมาโน อนิสฺสิโต เอว วสิตุํ ลภติฯ วุตฺตเญฺหตํ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลาเนน ภิกฺขุนา นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺถุํ, อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลานุปฏฺฐาเกน ภิกฺขุนา นิสฺสยํ อลภมาเนน ยาจิยมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺถุ’’นฺติ (มหาว. ๑๒๑)ฯ สเจ ปน ‘‘ยาจาหิ ม’’นฺติ วุจฺจมาโนปิ คิลาโน มาเนน น ยาจติ, คนฺตพฺพํฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อารญฺญิเกน ภิกฺขุนา ผาสุวิหารํ สลฺลกฺขเนฺตน นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺถุํ ‘ยทา ปติรูโป นิสฺสยทายโก อาคจฺฉิสฺสติ, ตทา ตสฺส นิสฺสาย วสิสฺสามี’’’ติ วจนโต ปน ยตฺถ วสนฺตสฺส สมถวิปสฺสนานํ ปฏิลาภวเสน ผาสุ โหติ, ตาทิสํ ผาสุวิ

หารํ สลฺลเกฺขเนฺตน นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺตพฺพํฯ อิมญฺจ ปน ปริหารํ เนว โสตาปนฺน, น สกทาคามิอนาคามิอรหนฺโต ลภนฺติ, น ถามคตสฺส สมาธิโน วา วิปสฺสนาย วา ลาภี, วิสฺสฏฺฐกมฺมฏฺฐาเน ปน พาลปุถุชฺชเน กถาว นตฺถิฯ ยสฺส โข ปน สมโถ วา วิปสฺสนา วา ตรุณา โหติ, อยํ อิมํ ปริหารํ ลภติ, ปวารณาสงฺคโหปิ เอตเสฺสว อนุญฺญาโตฯ ตสฺมา อิมินา ปุคฺคเลน อาจริเย ปวาเรตฺวา คเตปิ ''ยทา ปติรูโปนิสฺสยทายโก อาคจฺฉิสฺสติ, ตํ นิสฺสาย วสิสฺสามี''ติ อาโภคํ กตฺวา ปุน ยาว อาสาฬฺหีปุณฺณมา, ตาว อนิสฺสิเตน วตฺถุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน อาสาฬฺหีมาเส อาจริโย นาคจฺฉติ, ยตฺถ นิสฺสโย ลพฺภติ, ตตฺถ คนฺตพฺพํฯ

๑๕๓. **กถํ คหิโต โหตี**ติ เอตฺถ อุปชฺฌายสฺส สนฺติเก ตาว อุปชฺฌํ คณฺหเนฺตน เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา ''อุปชฺฌาโย เม, ภเนฺต, โหหี''ติ ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ เอวํ สทฺธิวิหาริเกน วุเตฺต สเจ อุปชฺฌาโย ''สาหู''ติ วา ''ลหู''ติ วา ''โอปายิก''นฺติ วา ''ปติรูป''นฺติ วา ''ปาสาทิเกน สมฺปาเทหี''ติ วา กาเยน วิญฺญาเปติ, วาจาย วิญฺญาเปติ, กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ, คหิโต โหติ อุปชฺฌาโยฯ อิทเมว เหตฺถ อุปชฺฌายคฺคหณํ, ยทิทํ อุปชฺฌายสฺส อิเมสุ ปญฺจสุ ปเทสุ ยสฺส กสฺสจิ ปทสฺส วาจาย สาวนํ กาเยน วา อตฺถวิญฺญาปนนฺติฯ เกจิ ปน ''สาธู''ติ สมฺปฏิจฺฉนํ สนฺธาย วทนฺติ, น ตํ ปมาณํฯ อายาจนทานมเตฺตน หิ คหิโต โหติ อุปชฺฌาโย, น เอตฺถ สมฺปฏิจฺฉนํ องฺคํฯ สทฺธิวิหาริเกนปิ น เกวลํ ''อิมินา เม ปเทน อุปชฺฌาโย คหิโต''ติ ญาตุํ วฏฺฏติ, ''อชฺชตเคฺค ทานิ เถโร มยฺหํ ภาโร, อหมฺปิ เถรสฺส ภาโร''ติ อิทมฺปิ ญาตุํ วฏฺฏติ (มหาว. อฏฺฐ. ๖๔)ฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ''อุปชฺฌาโย, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกมฺหิ ปุตฺตจิตฺตํ อุปฏฺฐเปสฺสติ, สทฺธิวิหาริโก อุปชฺฌายมฺหิ ปิตุจิตฺตํ อุปฏฺฐเปสฺสติ, เอวํ เต อญฺญมญฺญํ สคารวา สปฺปติสฺสา สภาควุตฺติโน วิหรนฺตา อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสนฺตี''ติ (มหาว. ๖๕)ฯ

อาจริยสฺส สนฺติเก นิสฺสยคฺคหเณปิ อยเมว วินิจฺฉโยฯ อยํ ปเนตฺถ วิเสโส – อาจริยสฺส สนฺติเก นิสฺสยํ คณฺหเนฺตน อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา ''อาจริโย เม, ภเนฺต, โหหิ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามี''ติ (มหาว. ๗๗) ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํ, เสสํ วุตฺตนยเมวฯ

๑๕๔. **กถํ ปฏิปฺปสฺสมฺภตี**ติ เอตฺถ ตาว อุปชฺฌายมฺหา ปญฺจหาการเรหิ นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิ เวทิตพฺพา, อาจริยมฺหา ฉหิ อาการเรหิฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ''ปญฺจิมา, ภิกฺขเว, นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย อุปชฺฌายมฺหาฯ อุปชฺฌาโย ปกฺกโนฺต วา โหติ, วิพฺภโนฺต วา, กาลกโต วา, ปกฺขสงฺกโนฺต วา, อาณตฺติเยว ปญฺจมีฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย อุปชฺฌายมฺหาฯ
>
> ฉยิมา , ภิกฺขเว, นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย อาจริยมฺหาฯ อาจริโย ปกฺกโนฺต วา โหติ, วิพฺภโนฺต วา, กาลกโต วา, ปกฺขสงฺกโนฺต วา, อาณตฺติเยว ปญฺจมี, อุปชฺฌาเยน วา สโมธานคโต โหติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, ฉ นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย อาจริยมฺหา''ติ (มหาว. ๘๓)ฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (มหาว. อฏฺฐ. ๘๓) – **ปกฺกโนฺต**ติ ทิสํ คโตฯ เอวํ คเต จ ปน ตสฺมึ สเจ วิหาเร นิสฺสยทายโก อตฺถิ, ยสฺส สนฺติเก อญฺญทาปิ นิสฺสโย วา คหิตปุโพฺพ โหติ, โย วา

เอกสโมฺภคปริโภโค, ตสฺส สนฺติเก นิสฺสโย คเหตพฺโพ, เอกทิวสมฺปิ ปริหาโร นตฺถิฯ สเจ ตาทิโส นตฺถิ, อโญฺญ ลชฺชี เปสโล อตฺถิ, ตสฺส เปสลภาวํ ชานเนฺตน ตทเหว นิสฺสโย ยาจิตโพฺพฯ สเจ เทติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ อถ ปน ‘‘ตุมฺหากํ อุปชฺฌาโย ลหุํ อาคมิสฺสตี’’ติ ปุจฺฉติ, อุปชฺฌาเยน เจ ตถา วุตฺตํ, ‘‘อาม, ภเนฺต’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ วทติ ‘‘เตน หิ อุปชฺฌายสฺส อาคมนํ อาคเมถา’’ติ, วฎฺฎติฯ อถ ปนสฺส ปกติยา เปสลภาวํ น ชานาติ, จตฺตาริ ปญฺจ ทิวสานิ ตสฺส ภิกฺขุสฺส สภาคตํ โอโลเกตฺวา โอกาสํ กาเรตฺวา นิสฺสโย คเหตโพฺพฯ สเจ ปน วิหาเร นิสฺสยทายโก นตฺถิ, อุปชฺฌาโย จ ‘‘อหํ กติปาเหน อาคมิสฺสามิ, มา อุกฺกณฺฐิตฺถา’’ติ วตฺวา คโต, ยาว อาคมนา ปริหาโร ลพฺภติ, อถาปิ นํ ตตฺถ มนุสฺสา ปริจฺฉินฺนกาลโต อุตฺตริปิ ปญฺจ วา ทส วา ทิวสานิ วาเสนฺติเยว, เตน วิหารํ ปวตฺติ เปเสตพฺพา ‘‘ทหรา มา อุกฺกณฺฐนฺตุ, อหํ อสุกทิวสํ นาม อาคมิสฺสามี’’ติ, เอวมฺปิ ปริหาโร ลพฺภติฯ อถ อาคจฺฉโต อนฺตรามเคฺค นทีปูเรน วา โจราทีหิ วา อุปทฺทโว โหติ, เถโร อุทโกสกฺกนํ วา อาคเมติ, สหาเย วา ปริเยสติ, ตํ เจ ปวตฺตึ ทหรา สุณนฺติ, ยาว อาคมนา ปริหาโร ลพฺภติฯ สเจ ปน โส ‘‘อิเธวาหํ วสิสฺสามี’’ติ ปหิณติ, ปริหาโร นตฺถิฯ ยตฺถ นิสฺสโย ลพฺภติ, ตตฺถ คนฺตพฺพํฯ วิพฺภเนฺต ปน กาลกเต ปกฺขสงฺกเนฺต วา เอกทิวสมฺปิ ปริหาโร นตฺถิ, ยตฺถ นิสฺสโย ลพฺภติ, ตตฺถ คนฺตพฺพํฯ

อาณตฺตีติ ปน นิสฺสยปณามนา วุจฺจติ, ตสฺมา ‘‘ปณาเมมิ ต’’นฺติ วา ‘‘มา อิธ ปฎิกฺกมี’’ติ วา ‘‘นีหร เต ปตฺตจีวร’’นฺติ วา ‘‘นาหํ ตยา อุปฎฺฐาเปตโพฺพ’’ติ วาติ อิมินา ปาฬินเยน ‘‘มา มํ คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉี’’ติอาทินา ปาฬิมุตฺตกนเยน วา โย นิสฺสยปณามนาย ปณามิโต โหติ, เตน อุปชฺฌาโย ขมาเปตโพฺพฯ สเจ อาทิโตว น ขมติ, ทณฺฑกมฺมํ อาหริตฺวา ติกฺขตฺตุํ ตาว สยเมว ขมาเปตโพฺพฯ โน เจ ขมติ, ตสฺมึ วิหาเร มหาเถเร คเหตฺวา ขมาเปตโพฺพฯ โน เจ ขมติ, สามนฺตวิหาเร ภิกฺขู คเหตฺวา ขมาเปตโพฺพฯ สเจ เอวมฺปิ น ขมติ, อญฺญตฺถ คนฺตฺวา อุปชฺฌายสฺส สภาคานํ สนฺติเก วสิตพฺพํ ‘‘อเปฺปว นาม ‘สภาคานํ เม สนฺติเก วสตี’ติ ญตฺวาปิ ขเมยฺยา’’ติฯ สเจ เอวมฺปิ น ขมติ, ตเตฺรว วสิตพฺพํฯ ตตฺร เจ ทุพฺภิกฺขาทิโทเสน น สกฺกา โหติ วสิตุํ, ตํเยว วิหารํ อาคนฺตฺวา อญฺญสฺส สนฺติเก นิสฺสยํ คเหตฺวา วสิตุํ วฎฺฎติฯ อยมาณตฺติยํ วินิจฺฉโยฯ

อาจริยมฺหา นิสฺสยปฎิปฺปสฺสทฺธีสุ **อาจริโย ปกฺกโนฺต วา โหตี**ติ เอตฺถ โกจิ อาจริโย อาปุจฺฉิตฺวา ปกฺกมติ, โกจิ อนาปุจฺฉิตฺวา, อเนฺตวาสิโกปิ เอวเมวฯ ตตฺร สเจ อเนฺตวาสิโก อาจริยํ อาปุจฺฉติ ‘‘อสุกํ นาม, ภเนฺต, ฐานํ คนฺตุํ อิจฺฉามิ เกนจิเทว กรณีเยนา’’ติ, อาจริเยน จ ‘‘กทา คมิสฺสสี’’ติ วุโตฺต ‘‘สายเณฺห วา รตฺตึ วา อุฎฺฐหิตฺวา คมิสฺสามี’’ติ วทติ, อาจริโยปิ ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฎิจฺฉติ, ตํ ขณํเยว นิสฺสโย ปฎิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ ปน ‘‘ภเนฺต, อสุกํ นาม ฐานํ คนฺตุกาโมมฺหี’’ติ วุเตฺต อาจริโย ‘‘อสุกสฺมึ นาม คาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉา ชานิสฺสสี’’ติ วทติ, โส จ ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฎิจฺฉติ, ตโต เจ คโต สุคโตฯ สเจ ปน น คจฺฉติ, นิสฺสโย น ปฎิปฺปสฺสมฺภติฯ อถาปิ ‘‘คจฺฉามี’’ติ วุเตฺต อาจริเยน ‘‘มา ตาว คจฺฉ, รตฺตึ มเนฺตตฺวา ชานิสฺสามา’’ติ วุโตฺต มเนฺตตฺวา คจฺฉติ, สุคโตฯ โน เจ คจฺฉติ, นิสฺสโย น ปฎิปฺปสฺสมฺภติฯ อาจริยํ อนาปุจฺฉา ปกฺกมนฺตสฺส ปน อุปจารสีมาติกฺกเม นิสฺสโย ปฎิปฺปสฺสมฺภติ, อโนฺตอุปจารสีมโต ปฎินิวตฺตนฺตสฺส น ปฎิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ ปน อาจริโย อเนฺตวาสิกํ อาปุจฺฉติ ‘‘อาวุโส, อสุกํ นาม ฐานํ คมิสฺสามี’’ติ, อเนฺตวาสิเกน จ ‘‘กทา’’ติ วุเตฺต ‘‘สายเณฺห วา รตฺติภาเค วา’’ติ วทติ, อเนฺตวาสิโกปิ ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฎิจฺฉติ, ตํ ขณํเยว นิสฺสโย ปฎิปฺปสฺสมฺภติ, สเจ ปน อาจริโย ‘‘เสฺว ปิณฺฑาย จริตฺวา คมิสฺสามี’’ติ วทติ, อิตโร จ ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฎิจฺฉติ, เอกทิวสํ ตาว นิสฺสโย น ปฎิปฺปสฺสมฺภติ, ปุนทิวเส ปฎิปฺปสฺสโทฺธ โหติฯ ‘‘อสุกสฺมึ นาม คาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ชานิสฺสามิ มม คมนํ วา อคมนํ วา’’ติ วตฺวา ปน สเจ น คจฺฉติ, นิสฺสโย น ปฎิปฺปสฺ

สมฺภติฯ อถาปิ ‘‘คจฺฉามี’’ติ วุตฺต อเนฺตวาสิเกน ‘‘มา ตาว คจฺฉถ, รตฺตึ มเนฺตตฺวา ชานิสฺสถา’’ติ วุโตฺต มเนฺตตฺวาปิ น คจฺฉติ, นิสฺสโย น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ อุโภปิ อาจริยเนฺตวาสิกา เกนจิเทว กรณีเยน พหิสีมํ คจฺฉนฺติ, ตโต เจ อาจริโย คมิยจิเตฺต อุปฺปเนฺน อนาปุจฺฉาว คนฺตฺวา ทฺวินฺนํ เลฑฺฑุปาตานํ อโนฺตเยว นิวตฺตติ, นิสฺสโย น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ เทฺว เลฑฺฑุปาเต อติกฺกมิตฺวา นิวตฺตติ, ปฏิปฺปสฺสโทฺธ โหติฯ อาจริยุปชฺฌายา เทฺว เลฑฺฑุปาเต อติกฺกมฺม อญฺญสฺมึ วิหาเร วสนฺติ, นิสฺสโย ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ อาจริเย วิพฺภเนฺต กาลกเต ปกฺขสงฺกเนฺต จ ตํ ขณํเยว ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ

อาณตฺติยํ ปน อาจริโย มุญฺจิตุกาโมว หุตฺวา นิสฺสยปณามนาย ปณาเมติ, อเนฺตวาสิโก จ ‘‘กิญฺจาปิ มํ อาจริโย ปณาเมติ, อถ โข หทเยน มุทุโก’’ติ สาลโย โหติ, นิสฺสโย น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจปิ อาริโย สาลโย, อเนฺตวาสิโก นิราลโย ‘‘น ทานิ อิมํ นิสฺสาย วสิสฺสามี’’ติ ธุรํ นิกฺขิปติ, เอวมฺปิ น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ อุภินฺนํ สาลยภาเว ปน น ปฏิปฺปสฺสมฺภติเยว, อุภินฺนํ ธุรนิเกฺขเปน ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, ปณามิเตน ทณฺฑกมฺมํ อาหริตฺวา ติกฺขตฺตุํ ขมาเปตโพฺพฯ โน เจ ขมติ, อุปชฺฌาเย วุตฺตนเยน ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ ยถาปญฺญตฺตํ ปน อาจริยุปชฺฌายวตฺตํ ปริปูเรนฺตํ อธิมตฺตเปมาทิปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ อเนฺตวาสิกํ สทฺธิวิหาริกํ วา ปณาเมนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, อิตรํ อปณาเมนฺตสฺสปิ ทุกฺกฏเมวฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ‘‘น, ภิกฺขเว, สมฺมาวตฺตโนฺต ปณาเมตโพฺพ, โย ปณาเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ น จ, ภิกฺขเว, อสมฺมาวตฺตโนฺต น ปณาเมตโพฺพ, โย น ปณาเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส (มหาว. ๘๐)ฯ
>
> ‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ อเนฺตวาสิกํ อปณาเมโนฺต อาจริโย สาติสาโร โหติ, ปณาเมโนฺต อนติสาโร โหติฯ อาจริยมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ, นาธิมโตฺต ปสาโท โหติ, นาธิมตฺตา หิรี โหติ, นาธิมโตฺต คารโว โหติ, นาธิมตฺตา ภาวนา โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคตํ อเนฺตวาสิกํ อปณาเมโนฺต อาจริโย สาติสาโร โหติ, ปณาเมโนฺต อนติสาโร โหติ (มหาว. ๘๑)ฯ
>
> ‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ สทฺธิวิหาริกํ อปณาเมโนฺต อุปชฺฌาโย สาติสาโร โหติ, ปณาเมโนฺต อนติสาโร โหติฯ อุปชฺฌายมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ, นาธิมโตฺต ปสาโท โหติ, นาธิมตฺตา หิรี โหติ, นาธิมโตฺต คารโว โหติ, นาธิมตฺตา ภาวนา โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคตํ สทฺธิวิหาริกํ อปณาเมโนฺต อุปชฺฌาโย สาติสาโร โหติ, ปณาเมโนฺต อนติสาโร โหตี’’ติอาทิ (มหาว. ๖๘)ฯ

ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๖๘) **นาธิมตฺตํ เปมํ โหตี**ติ อุปชฺฌายมฺหิ อธิมตฺตํ เคหสฺสิตเปมํ น โหติฯ **นาธิมตฺตา ภาวนา โหตี**ติ อธิมตฺตา เมตฺตาภาวนา น โหตีติ อโตฺถฯ

อุปชฺฌาเยน วา สโมธานคโตติ เอตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๘๓) ทสฺสนสวนวเสน สโมธานํ เวทิตพฺพํฯ สเจ หิ อาจริยํ นิสฺสาย วสโนฺต สทฺธิวิหาริโก เอกวิหาเร เจติยํ วา วนฺทนฺตํ, เอกคาเม วา ปิณฺฑาย จรนฺตํ อุปชฺฌายํ ปสฺสติ, นิสฺสโย ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ อุปชฺฌาโย ปสฺสติ, สทฺธิวิหาริโก น ปสฺสติ, น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ มคฺคปฺปฏิปนฺนํ วา อากาเสน วา คจฺฉนฺตํ อุปชฺฌายํ ทิสฺวา ทูรตฺตา ‘‘ภิกฺขู’’ติ ชานาติ, ‘‘อุปชฺฌาโย’’ติ น ชานาติ, น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ ชานาติ, ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ อุปริปาสาเท อุปชฺฌาโย วสติ, เหฏฺฐา สทฺธิวิหาริโก, ตํ อทิสฺวาว

ยาคุํ ปิวิตฺวา ปฏิกฺกมติ, อาสนสาลาย วา นิสินฺนํ อทิสฺวาว เอกมเนฺต ภุญฺชิตฺวา ปกฺกมติ, ธมฺมสฺสวนมณฺฑเป วา นิสินฺนมฺปิ ตํ อทิสฺวาว ธมฺมํ สุตฺวา ปกฺกมติ, นิสฺสโย น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ เอวํ ตาว ทสฺสนวเสน สโมธานํ เวทิตพฺพํฯ สวนวเสน ปน สเจ อุปชฺฌายสฺส วิหาเร วา อนฺตรฆเร วา ธมฺมํ วา กเถนฺตสฺส อนุโมทนํ วา กโรนฺตสฺส สทฺทํ สุตฺวา ''อุปชฺฌายสฺส เม สทฺโท''ติ สญฺชานาติ, นิสฺสโย ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, อสญฺชานนฺตสฺส น ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ อยํ สโมธาเน วินิจฺฉโยฯ

๑๕๕. นิสฺสาย เกน วสิตพฺพํ, เกน น วสิตพฺพนฺติ เอตฺถ ปน ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน ปญฺจ วสฺสานิ นิสฺสาย วตฺถุํ, อพฺยตฺเตน ยาวชีว''นฺติ (มหาว. ๑๐๓) วจนโต โย อพฺยตฺโต โหติ, เตน ยาวชีวํ นิสฺสาเยว วสิตพฺพํฯ สจายํ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๐๓) วุฑฺฒตรํ อาจริยํ น ลภติ, อุปสมฺปทาย สฏฺฐิวสฺโส วา สตฺตติวสฺโส วา โหติ, นวกตรสฺสปิ พฺยตฺตสฺส สนฺติเก อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา ''อาจริโย เม, อาวุโส, โหติ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามี''ติ เอวํ ติกฺขตฺตุํ วตฺวา นิสฺสโย คเหตโพฺพวฯ คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉเนฺตนปิ อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา ''คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉามิ อาจริยา''ติ วตฺตพฺพํฯ เอส นโย สพฺพอาปุจฺฉเนสุฯ

โย ปน พฺยตฺโต โหติ อุปสมฺปทาย ปญฺจวสฺโส, เตน อนิสฺสิเตน วตฺถุํ วฏฺฏติฯ ตสฺมา นิสฺสยมุจฺจนเกน (ปาจิ. อฏฺฐ. ๑๔๕-๑๔๗) อุปสมฺปทาย ปญฺจวสฺเสน สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน เทฺว มาติกา ปคุณา วาจุคฺคตา กตฺตพฺพา, ปกฺขทิวเสสุ ธมฺมสฺสวนตฺถาย สุตฺตนฺตโต จตฺตาโร ภาณวารา, สมฺปตฺตานํ ปริสานํ ปริกถนตฺถาย **อนฺธกวินฺท**(อ. นิ. ๕.๑๑๔) **มหาราหุโลวาท**(ม. นิ. ๒.๑๑๓ อาทโย) **อมฺพฏฺฐ**(ทอี. นิ. ๑.๒๕๔ อาทโย) สทิโส เอโก กถามโคฺค, สงฺฆภตฺตมงฺคลามงฺคเลสุ อนุโมทนตฺถาย ติโสฺส อนุโมทนา, อุโปสถปวารณาทิชานนตฺถํ กมฺมากมฺมวินิจฺฉโย, สมณธมฺมกรณตฺถํ สมาธิวเสน วา วิปสฺสนาวเสน วา อรหตฺตปริโยสานเมกํ กมฺมฏฺฐานํ, เอตฺตกํ อุคฺคเหตพฺพํฯ เอตฺตาวตา หิ อยํ พหุสฺสุโต โหติ จาตุทฺทิโส, ยตฺถ กตฺถจิ อตฺตโน อิสฺสริเยน วสิตุํ ลภติฯ ยํ ปน วุตฺตํ –

> ''ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ น อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน… น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน… น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน… น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ
>
> ''อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อสฺสโทฺธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, กุสีโต โหติ, มุฏฺฐสฺสติ โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ
>
> ''อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, อติทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิวิปโนฺน โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ
>
> ''อปเรหิปิ , ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อาปตฺตึ น ชานาติ, อนาปตฺตึ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, ครุกํ อา

ปตฺตึ น ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน น สฺวาคตานิ โหนฺติ น สุวิภตฺตานิ น สุปฺปวตฺตีนิ น สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโสฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อาปตฺตึ น ชานาติ, อนาปตฺตึ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, อูนปญฺจวโสฺส โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพ’’นฺติ (มหาว. ๑๐๓)ฯ เอตฺถาปิ ปุริมนเยเนว อยุตฺตวเสน อาปตฺติองฺควเสน จ ปฏิเกฺขโป กโตติ ทฎฺฐพฺพํฯ

พาลานํ ปน อพฺยตฺตานํ ทิสํคมิกานํ อเนฺตวาสิกสทฺธิวิหาริกานํ อนุญฺญา น ทาตพฺพาฯ สเจ เทนฺติ, อาจริยุปชฺฌายานํ ทุกฺกฎํฯ เต เจ อนนุญฺญาตา คจฺฉนฺติ, เตสมฺปิ ทุกฺกฎํฯ วุตฺตเญฺหตํ –

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, สมฺพหุลา ภิกฺขู พาลา อพฺยตฺตา ทิสํคมิกา อาจริยุปชฺฌาเย อาปุจฺฉนฺติฯ เต, ภิกฺขเว, อาจริยุปชฺฌาเยหิ ปุจฺฉิตพฺพา ‘‘กหํ คมิสฺสถ, เกน สทฺธึ คมิสฺสถา’’ติฯ เต เจ, ภิกฺขเว, พาลา อพฺยตฺตา อเญฺญ พาเล อพฺยเตฺต อปทิเสยฺยุํฯ น, ภิกฺขเว, อาจริยุปชฺฌาเยหิ อนุชานิตพฺพา, อนุชาเนยฺยุํ เจ, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสฯ เต เจ, ภิกฺขเว, พาลา อพฺยตฺตา อนนุญฺญาตา อาจริยุปชฺฌาเยหิ คเจฺฉยฺยุํ เจ, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๖๓)ฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

นิสฺสยวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๔. สีมาวินิจฺฉยกถา

๑๕๖. **สีมา**ติ เอตฺถ (กงฺขา. อฏฺฐ. นิทานวณฺณนา) สีมา นาเมสา พทฺธสีมา อพทฺธสีมาติ ทุวิธา โหติฯ ตตฺถ เอกาทส วิปตฺติสีมาโย อติกฺกมิตฺวา ติวิธสมฺปตฺติยุตฺตา นิมิเตฺตน นิมิตฺตํ พนฺธิตฺวา สมฺมตา สีมา **พทฺธสีมา** นามฯ อติขุทฺทกา, อติมหตี, ขณฺฑนิมิตฺตา, ฉายานิมิตฺตา, อนิมิตฺตา, พหิสีเม ฐิตสมฺมตา, นทิยา สมฺมตา, สมุเทฺท สมฺมตา, ชาตสฺสเร สมฺมตา, สีมาย สีมํ สมฺภินฺทเนฺตน สมฺมตา, สีมาย สีมํ อโชฺฌตฺถรเนฺตน สมฺมตาติ อิเมหิ เอกาทสหิ อากาเรหิ สีมโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺตีติ วจนโต เอตา **วิปตฺติสีมาโย** นามฯ

ตตฺถ **อติขุทฺทกา** นาม ยตฺถ เอกวีสติ ภิกฺขู นิสีทิตุํ น สโกฺกนฺติฯ **อติมหตี** นาม ยา เกสคฺคมเตฺตนปิ ติโยชนํ อติกฺกมิตฺวา สมฺมตาฯ **ขณฺฑนิมิตฺตา** นาม อฆฏิตนิมิตฺตา วุจฺจติฯ ปุรตฺถิมาย ทิสาย นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา อนุกฺกเมน ทกฺขิณาย ทิสาย ปจฺฉิมาย อุตฺตราย ทิสาย กิเตฺตตฺวา ปุน ปุรตฺถิมาย ทิสาย ปุพฺพกิตฺติตํ ปฏิกิเตฺตตฺวา ฐเปตุํ วฏฺฏติ, เอวํ อขณฺฑนิมิตฺตา โหติฯ สเจ ปน อนุกฺกเมน อาหริตฺวา อุตฺตราย ทิสาย นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา ตเตฺถว ฐเปติ, ขณฺฑนิมิตฺตา โหติฯ อปราปิ **ขณฺฑนิมิตฺตา** นาม ยา อนิมิตฺตุปคํ ตจสารรุกฺขํ วา ขาณุกํ วา ปํสุปุญฺชํ วา วาลุกปุญฺชํ วา อญฺญตรํ อนฺตรา เอกนิมิตฺตํ กตฺวา สมฺมตาฯ **ฉายานิมิตฺตา** นาม ปพฺพตฉายาทีนํ ยํ กิญฺจิ ฉายํ นิมิตฺตํ กตฺวา สมฺมตาฯ **อนิมิตฺตา** นาม สเพฺพน สพฺพํ นิมิตฺตานิ อกิเตฺตตฺวา สมฺมตาฯ **พหิสีเม ฐิตสมฺมตา** นาม นิมิตฺตานิ กิเตฺตตฺวา นิมิตฺตานํ พหิ ฐิเตน สมฺมตาฯ **นทิยา, สมุเทฺท, ชาตสฺสเร สมฺมตา** นาม เอเตสุ นทิอาทีสุ สมฺมตาฯ สา หิ เอวํ สมฺมตาปิ ‘‘สพฺพา, ภิกฺขเว, นที อสีมา, สโพฺพ สมุโทฺท อสีโม, สโพฺพ ชาตสฺสโร อสีโม’’ติ (มหาว. ๑๔๗) วจนโต อสมฺมตาว โหติฯ **สีมาย สีมํ สมฺภินฺทเนฺตน สมฺมตา** (มหาว. อฏฺฐ. ๑๔๘) นาม อตฺตโน สีมาย ปเรสํ สีมํ สมฺภินฺทเนฺตน สมฺมตาฯ สเจ หิ โปราณกสฺส วิหารสฺส ปุรตฺถิมาย ทิสาย อโมฺพ เจว ชมฺพุ จาติ เทฺว รุกฺขา อญฺญมญฺญํ สํสฏฺฐวิฏปา โหนฺติ, เตสุ อมฺพสฺส ปจฺฉิมทิสาภาเค ชมฺพุ, วิหารสีมา จ **ชมฺพุํ** อโนฺตกตฺวา อมฺพํ กิเตฺตตฺวา พทฺธา โหติฯ อถ ปจฺฉา ตสฺส วิหารสฺส ปุรตฺถิมาย ทิสาย วิหาเร กเต สีมํ พนฺธนฺตา ภิกฺขู ตํ อมฺพํ อโนฺตกตฺวา ชมฺพุํ กิเตฺตตฺวา พนฺธนฺติ , สีมาย สีมํ สมฺภินฺนา โหติฯ ตสฺมา สเจ ปฐมตรํ กตสฺส วิหารสฺส สีมา อสมฺมตา โหติ, สีมาย อุปจาโร ฐเปตโพฺพฯ สเจ สมฺมตา โหติ, ปจฺฉิมโกฏิยา หตฺถมตฺตา สีมนฺตริกา ฐเปตพฺพาฯ **กุรุนฺทิยํ** ‘‘วิทตฺถิมตฺตมฺปิ’’, **มหาปจฺจริยํ** ‘‘จตุรงฺคุลมตฺตมฺปิ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ **เอก**รุโกฺขปิ จ ทฺวินฺนํ สีมานํ นิมิตฺตํ โหติฯ โส ปน วฑฺฒโนฺต สีมสงฺกรํ กโรติ, ตสฺมา น กาตโพฺพฯ **สีมาย สีมํ อโชฺฌตฺถรเนฺตน สมฺมตา** นาม อตฺตโน สีมาย ปเรสํ สีมํ อโชฺฌตฺถรเนฺตน สมฺมตาฯ สเจ หิ ปเรสํ พทฺธสีมํ สกลํ วา ตสฺสา ปเทสํ วา อโนฺตกตฺวา อตฺตโน สีมํ สมฺมนนฺติ, สีมาย สีมํ อโชฺฌตฺถริตา นาม โหติฯ ภิกฺขุนีนํ ปน สีมํ อโชฺฌตฺถริตฺวา อโนฺตปิ ภิกฺขูนํ สีมํ สมฺมนฺนิตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขุนีนมฺปิ ภิกฺขูนํ สีมาย เอเสว นโยฯ น หิ เต อญฺญมญฺญสฺส กเมฺม คณปูรกา โหนฺติ, น กมฺมวาจํ วคฺคํ กโรนฺติฯ อิติ อิมา เอกาทส วิปตฺติสีมาโย อติกฺกมิตฺวา สีมา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ

๑๕๗. **ติวิธสมฺปตฺติยุตฺตา** นาม นิมิตฺตสมฺปตฺติยา ปริสสมฺปตฺติยา กมฺมวาจาสมฺปตฺติยา จ ยุตฺตาฯ ตตฺถ **นิมิตฺตสมฺปตฺติยา ยุตฺตา** นาม ปพฺพตนิมิตฺตํ ปาสาณนิมิตฺตํ วนนิมิตฺตํ รุกฺขนิมิตฺตํ มคฺคนิมิตฺตํ วมฺมิกนิมิตฺตํ นทีนิมิตฺตํ อุทกนิมิตฺตนฺติ เอวํ วุเตฺตสุ อฏฺฐสุ นิมิเตฺตสุ ตสฺมึ ตสฺมึ ทิสาภาเค ยถาลทฺธานิ นิมิตฺตุปคานิ นิมิตฺตานิ ‘‘ปุรตฺถิมาย ทิสาย กึ นิมิตฺตํฯ ปพฺพโต, ภเนฺตฯ เอโส ปพฺพโต นิมิตฺต’’นฺติอาทินา นเยน สมฺมา กิเตฺตตฺวา สมฺมตาฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉโย (มหาว. อฏฺฐ. ๑๓๘) – วินยธเรน ปุจฺฉิตพฺพํ ‘‘ปุรตฺถิมาย ทิสาย กึ นิมิตฺต’’นฺติ? ‘‘ปพฺพโต, ภนฺเต’’ติฯ อิทํ ปน อุปสมฺปนฺเนน วา อาจิกฺขตุ อนุปสมฺปนฺเนน วา, วฏฺฏติเยวฯ ปุน วินยธเรน ‘‘เอโส ปพฺพโต นิมิตฺต’’นฺติ เอวํ นิมิตฺตํ กิเตฺตตพฺพํ, ‘‘เอตํ ปพฺพตํ นิมิตฺตํ กโรม, กริสฺสาม, นิมิตฺตํ กโต, นิมิตฺตํ โหตุ, โหติ, ภวิสฺสตี’’ติ เอวํ ปน กิเตฺตตุํ น วฏฺฏติฯ ปาสาณาทีสุปิ เอเสว นโยฯ ปุรตฺถิมาย ทิสาย, ปุรตฺถิมาย อนุทิสาย, ทกฺขิณาย ทิสาย, ทกฺขิณาย อนุทิสาย, ปจฺฉิมาย ทิสาย, ปจฺฉิมาย อนุทิสาย, อุตฺตราย ทิสาย, อุตฺตราย อนุทิสาย กึ นิมิตฺตํ? อุทกํ, ภนฺเตฯ เอตํ อุทกํ นิมิตฺตนฺติ กิเตฺตตพฺพํฯ เอตฺถ ปน อฏฺฐเปตฺวา ปุน ‘‘ปุรตฺถิมาย ทิสาย กึ นิมิตฺตํ? ปพฺพโต, ภนฺเตฯ เอโส ปพฺพโต นิมิตฺต’’นฺติ เอวํ ปฐมํ กิตฺติตนิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวาว ฐเปตพฺพํฯ เอวญฺหิ นิมิเตฺตน นิมิตฺตํ ฆฏิตํ โหติ, นิมิตฺตานิ สกึ กิตฺติตานิปิ กิตฺติตาเนว โหนฺติฯ **อนฺธกฏฺฐกถายํ** ปน ‘‘ติกฺขตฺตุํ สีมมณฺฑลํ พนฺธเนฺตน นิมิตฺตํ กิเตฺตตพฺพ’’นฺติ วุตฺตํฯ

๑๕๘. อิทานิ นิมิตฺตุปคานิ ปพฺพตาทีนิ เวทิตพฺพานิ – ติวิโธ **ปพฺพโต** สุทฺธปํสุปพฺพโต สุทฺธปาสาณปพฺพโต อุภยมิสฺสโกติฯ โส ติวิโธปิ วฏฺฏติ, วาลิกราสิ ปน น วฏฺฏติฯ อิตโรปิ หตฺถิปฺปมาณโต โอมกตโร น วฏฺฏติ, หตฺถิปฺปมาณโต ปฏฺฐาย สิเนรุปฺปมาโณปิ วฏฺฏติฯ สเจ จตูสุ ทิสาสุ จตฺตาโร ตีสุ วา ตโย ปพฺพตา โหนฺติ , จตูหิ วา ตีหิ วา ปพฺพตนิมิเตฺตหิ สมฺมนฺนิตุมฺปิ วฏฺฏติ, ทฺวีหิ ปน นิมิเตฺตหิ เอเกน วา สมฺมนฺนิตุํ น วฏฺฏติฯ อิโต ปเรสุ ปาสาณนิมิตฺตาทีสุปิ เอเสว นโยฯ ตสฺมา ปพฺพตนิมิตฺตํ กโรเนฺตน ปุจฺฉิตพฺพํ ‘‘เอกาพโทฺธ, น เอกาพโทฺธ’’ติฯ สเจ เอกาพโทฺธ โหติ, น กาตโพฺพฯ ตญฺหิ จตูสุ วา อฏฺฐสุ วา ทิสาสุ กิเตฺตเนฺตนปิ เอกเมว นิมิตฺตํ กิตฺติตํ โหติ, ตสฺมา โย เอวํ จกฺกสณฺฐาเนน วิหารมฺปิ ปริกฺขิปิตฺวา ฐิโต ปพฺพโต, ตํ เอกทิสาย กิเตฺตตฺวา อญฺญาสุ ทิสาสุ ตํ พหิทฺธา กตฺวา อเนฺต อญฺญานิ นิมิตฺตานิ กิเตฺตตพฺพานิฯ สเจ ปพฺพตสฺส ตติยภาคํ วา อุปฑฺฒํ วา อเนฺตสีมาย กตฺตุกามา โหนฺติ, ปพฺพตํ อกิเตฺตตฺวา ยตฺตกํ ปเทสํ อเนฺต กตฺตุกามา, ตสฺส ปรโต ตสฺมิํเยว ปพฺพเต ชาตรุกฺขวมฺมิกาทีสุ อญฺญตรํ นิมิตฺตํ กิเตฺตตพฺพํฯ สเจ เอกโยชนทฺวิโยชนปฺปมาณํ สพฺพํ ปพฺพตํ อเนฺต กตฺตุกามา โหนฺติ, ปพฺพตสฺส ปรโต ภูมิยํ ชาตรุกฺขวมฺมิกาทีนิ นิมิตฺตานิ กิเตฺตตพฺพานิฯ

ปาสาณนิมิเตฺต อยคุโฬปิ ปาสาณสงฺขฺยเมว คจฺฉติ, ตสฺมา โย โกจิ ปาสาโณ วฏฺฏติฯ ปมาณโต ปน หตฺถิปฺปมาโณ ปพฺพตสงฺขฺยํ คโต, ตสฺมา โส น วฏฺฏติ, มหาโคณมหามหิํสปฺปมาโณ ปน วฏฺฏติฯ เหฏฺฐิมปริเจฺฉเทน ทฺวตฺติํสปลคุฬปิณฺฑปฺปมาโณ วฏฺฏติ, ตโต ขุทฺทกตโร อิฏฺฐกา วา มหนฺตีปิ น วฏฺฏติ, อนิมิตฺตุปคปาสาณานํ ราสิปิ น วฏฺฏติ, ปเคว ปํสุวาลุกราสิฯ ภูมิสโม ขลมณฺฑลสทิโส ปิฏฺฐิปาสาโณ วา ภูมิโต ขาณุโก วิย อุฏฺฐิตปาสาโณ วา โหติ, โสปิ ปมาณุปโค เจ, วฏฺฏติฯ ปิฏฺฐิปาสาโณ อติมหนฺตปิ ปาสาณสงฺขฺยเมว คจฺฉติ, ตสฺมา สเจ มหโต ปิฏฺฐิปาสาณสฺส เอกปฺปเทสํ อเนฺตสีมาย กตฺตุกามา โหนฺติ, ตํ อกิเตฺตตฺวา ตสฺสุปริ อโญฺญ ปาสาโณ กิเตฺตตโพฺพฯ สเจ ปิฏฺฐิปาสาณุปริ วิหารํ กโรนฺติ, วิหารมเชฺฌน วา ปิฏฺฐิปาสาโณ วินิวิชฺฌิตฺวา คจฺฉติ, เอวรูโป ปิฏฺฐิปาสาโณ น วฏฺฏติฯ สเจ หิ ตํ กิเตฺตนฺติ, นิมิตฺตสฺส อุปริ วิหาโร โหติ, นิมิตฺตญฺจ นาม พหิสีมาย โหติ, วิหาโรปิ พหิสีมายํ อาปชฺชติฯ วิหารํ ปริกฺขิปิตฺวา ฐิตปิฏฺฐิปาสาโณ เอกตฺถ กิเตฺตตฺวา อญฺญตฺถ น กิเตฺตตโพฺพฯ

วนนิมิเตฺต ติณวนํ วา ตจสารตาลนาฬิเกราทิรุกฺขวนํ วา น วฏฺฏติ, อเนฺตสารานํ ปน สากสาลาทีนํ อเนฺตสารมิสฺสกานํ วา รุกฺขานํ วนํ วฏฺฏติ, ตญฺจ โข เหฏฺฐิมปริเจฺฉเทน จตุปญฺจรุกฺขมตฺตมฺปิ, ตโต โอรํ น วฏฺฏติ, ปรํ โยชนสติกมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจ ปน วนมเชฺฌ วิหารํ กโรนฺ

ติ, วนํ น กิเตฺตพฺพํฯ เอกเทสํ อโนฺตสีมาย กาตุกาเมหิปิ วนํ อกิเตฺตตฺวา ตตฺถ รุกฺขปาสาณาทโย กิเตฺตตพฺพาฯ วิหารํ ปริกฺขิปิตฺวา ฐิตวนํ เอกตฺถ กิเตฺตตฺวา อญฺญตฺถ น กิเตฺตตพฺพํฯ

รุกฺขนิมิตฺต ตจสาโร ตาลนาฬิเกราทิรุโกฺข น วฏฺฏติ, อโนฺตสาโร ชีวมานโก อนฺตมโส อุเพฺพธโต อฏฺฐงฺคุโล ปริณาหโต สูจิทณฺฑกปฺปมาโณปิ วฏฺฏติฯ ตโต โอรํ น วฏฺฏติ, ปรํ ทฺวาทสโยชโน สุปฺปติฏฺฐิตนิโคฺรโธปิ วฏฺฏติฯ วํสนฬกสราวาทีสุ พีชํ โรเปตฺวา วฑฺฒาปิโต ปมาณุปโคปิ น วฏฺฏติ, ตโต อปเนตฺวา ปน ตํ ขณมฺปิ ภูมิยํ โรเปตฺวา โกฏฺฐกํ กตฺวา อุทกํ อาสิญฺจิตฺวา กิเตฺตตุํ วฏฺฏติฯ นวมูลสาขานิคฺคมนํ อการณํ, ขนฺธํ ฉินฺทิตฺวา โรปิเต ปน เอตํ ยุชฺชติฯ กิเตฺตเนฺตน จ ‘‘รุโกฺข’’ติปิ วตฺตุํ วฏฺฏติ ‘‘สากรุโกฺข’’ติปิ ‘‘สาลรุโกฺข’’ติปิฯ เอกาพทฺธํ ปน สุปฺปติฏฺฐิตนิโคฺรธสทิสํ เอกตฺถ กิเตฺตตฺวา อญฺญตฺถ กิเตฺตตุํ น วฏฺฏติฯ

มคฺคนิมิตฺต อรญฺญเขตฺตนทีตฬากมคฺคาทโย น วฏฺฏนฺติ, ชงฺฆมโคฺค วา สกฏมโคฺค วา วฏฺฏติฯ โย นิพฺพิชฺฌิตฺวา เทฺว ตีณิ คามนฺตรานิ คจฺฉติ, โย ปน ชงฺฆมคฺคสกฏมคฺคโต โอกฺกมิตฺวา ปุน สกฏมคฺคเมว โอตรติ, เย วา ชงฺฆมคฺคสกฏมคฺคา อวฬญฺชา, เต น วฏฺฏนฺติ, ชงฺฆสตฺถสกฏสเตฺถหิ วฬญฺชิยมานาเยว วฏฺฏนฺติฯ สเจ เทฺว มคฺคา นิกฺขมิตฺวา ปจฺฉา สกฏธุรมิว เอกีภวนฺติ, เทฺวธา ภินฺนฏฺฐาเน วา สมฺพนฺธฏฺฐาเน วา สกึ กิเตฺตตฺวา ปุน น กิเตฺตตพฺพาฯ เอกาพทฺธนิมิตฺตเญฺหตํ โหติฯ สเจ วิหารํ ปริกฺขิปิตฺวา จตฺตาโร มคฺคา จตูสุ ทิสาสุ คจฺฉนฺติ, มเชฺฌ เอกํ กิเตฺตตฺวา อปรํ กิเตฺตตุํ น วฏฺฏติฯ เอกาพทฺธนิมิตฺตเญฺหตํฯ โกณํ นิพฺพิชฺฌิตฺวา คตํ ปน ปรภาเค กิเตฺตตุํ วฏฺฏติฯ วิหารมเชฺฌน นิพฺพิชฺฌิตฺวา คตมโคฺค ปน น กิเตฺตตโพฺพ, กิตฺติเต นิมิตฺตสฺส อุปริ วิหาโร โหติฯ สเจ สกฏมคฺคสฺส อนฺติมจกฺกมคฺคํ นิมิตฺตํ กโรนฺติ, มโคฺค พหิสีมาย โหติ, สเจ พาหิรจกฺกมคฺคํ นิมิตฺตํ กโรนฺติ, พาหิรจกฺกมโคฺค พหิสีมาย โหติ , เสสํ อโนฺตสีมํ ภชติฯ มคฺคํ กิเตฺตเนฺตน ‘‘มโคฺค ปโนฺถ ปโถ ปโชฺช’’ติอาทีสุ ทสสุ เยน เกนจินาเมน จ กิเตฺตตุํ วฏฺฏติ, ปริขาสณฺฐาเนน วิหารํ ปริกฺขิปิตฺวา คตมโคฺค เอกตฺถ กิเตฺตตฺวา อญฺญตฺถ กิเตฺตตุํ น วฏฺฏติฯ

วมฺมิกนิมิตฺต เหฏฺฐิมปริเจฺฉเทน ตํ ทิวสํ ชาโต อฏฺฐงฺคุลุเพฺพโธ โควิสาณปฺปมาโณปิ วมฺมิโก วฏฺฏติ, ตโต โอรํ น วฏฺฏติฯ ปรํ หิมวนฺตปพฺพตสทิโสปิ วฏฺฏติ, วิหารํ ปริกฺขิปิตฺวา ฐิตํ ปน เอกาพทฺธํ เอกตฺถ กิเตฺตตฺวา อญฺญตฺถ กิเตฺตตุํ น วฏฺฏติฯ

นทีนิมิตฺต ยสฺสา ธมฺมิกานํ ราชูนํ กาเล อนฺวฑฺฒมาสํ อนุทสาหํ อนุปญฺจาหนฺติ เอวํ เทเว วสฺสเนฺต วลาหเกสุ วิคตมเตฺตสุ โสตํ ปจฺฉิชฺชติ, อยํ นทีสงฺขฺยํ น คจฺฉติฯ ยสฺสา ปน อีทิเส สุวุฏฺฐิกาเล วสฺสานสฺส จาตุมาเส โสตํ น ปจฺฉิชฺชติ, ยตฺถ ติเตฺถน วา อติเตฺถน วา สิกฺขากรณีเย อาคตลกฺขเณน ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา อนฺตรวาสกํ อนุกฺขิปิตฺวา อุตฺตรนฺติยา ภิกฺขุนิยา เอกงฺคุลทฺวงฺคุลมตฺตมฺปิ อนฺตรวาสโก เตมิยติ, อยํ นที สีมํ พนฺธนฺตานํ นิมิตฺตํ โหติฯ ภิกฺขุนิยา นทีปารคมเนปิ อุโปสถาทิสงฺฆกมฺมกรเณปิ นทีปารสีมาสมฺมนฺนเนปิ อยเมว นทีฯ ยา ปน มโคฺค วิย สกฏธุรสณฺฐาเนน วา ปริขาสณฺฐาเนน วา วิหารํ ปริกฺขิปิตฺวา คตา, ตํ เอกตฺถ กิเตฺตตฺวา อญฺญตฺถ กิเตฺตตุํ น วฏฺฏติฯ วิหารสฺส จตูสุ ทิสาสุ อญฺญมญฺญํ วินิพฺพิชฺฌิตฺวา คเต นทีจตุเกฺกปิ เอเสว นโยฯ อสมฺมิสฺสา นทิโย ปน จตโสฺสปิ กิเตฺตตุํ วฏฺฏติฯ สเจ วตึ กโรนฺโต วิย รุกฺขปาเท นิขณิตฺวา วลฺลิปลาลาทีหิ นทีโสตํ รุนฺธนฺติ, อุทกํ อโชฺฌตฺถริตฺวา อาวรณํ ปวตฺตติเยว, นิมิตฺตํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ยถา ปน อุทกํ น ปวตฺตติ, เอวํ เสตุมฺหิ กเต อปฺปวตฺตมานา นทีนิมิตฺตํ กาตุํ น วฏฺฏติ, ปวตฺตนฏฺฐาเน นทีนิมิตฺตํ, อปฺปวตฺตนฏฺฐาเน อุทกนิมิตฺตํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ยา ปน ทุพฺพุฏฺฐิกาเล วา คิเมฺห วา นิรุทกภาเวน น ปวตฺตติ, สา วฏฺฏติฯ มหานทิโต

อุทกมาติกํ นีหรนฺติ, สา กุนฺนทีสทิสา หุตฺวา ตีณิ สสฺสานิ สมฺปาเทนฺตี นิจฺจํ ปวตฺตติ, กิญฺจาปิ ปวตฺตติ, นิมิตฺตํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ ยา ปน มูเล มหานทิโต นีหตาปิ กาลนฺตเรน เตเนว นีหตมเคฺคน นทิํ ภินฺทิตฺวา สยํ คจฺฉติ, คจฺฉนฺตี ปรโต สุสุมาราทิสมากิณฺณา นาวาทีหิ สญฺจริตพฺพา นที โหติ, ตํ นิมิตฺตํ กาตุํ วฏฺฏติฯ

อุทกนิมิเตฺต นิรุทกฎฺฐาเน นาวาย วา จาฏิอาทีสุ วา อุทกํ ปูเรตฺวา อุทกนิมิตฺตํ กิเตฺตตุํ น วฏฺฏติ, ภูมิคตเมว วฏฺฏติฯ ตญฺจ โข อปฺปวตฺตนอุทกํ อาวาฏโปกฺขรณีตฬากชาตสฺสรโลณิสมุทฺทาทีสุ ฐิตํ, อฐิตํ ปน โอฆนทีอุทกวาหกมาติกาทีสุ อุทกํ น วฏฺฏติ ฯ **อนฺธกฎฺฐกถายํ** ปน ‘‘คมฺภีเรสุ อาวาฏาทีสุ อุเกฺขปิมํ อุทกํ นิมิตฺตํ น กาตพฺพ’’นฺติ วุตฺตํ, ตํ ทุวุตฺตํ, อตฺตโนมติมตฺตเมวฯ ฐิตํ ปน อนฺตมโส สูกรขตายปิ คามทารกานํ กีฬนวาปิยมฺปิ ตํขณเญฺญว ปถวิยํ อาวาฏํ กตฺวา กุเฏหิ อาหริตฺวา ปูริตอุทกมฺปิ สเจ ยาว กมฺมวาจาปริโยสานา ติฎฺฐติ, อปฺปํ วา โหตุ พหุํ วา, วฏฺฏติฯ ตสฺมิํ ปน ฐาเน นิมิตฺตสญฺญากรณตฺถํ ปาสาณวาลิกาปํสุอาทิราสิ วา ปาสาณตฺถโมฺภ วา ทารุตฺถโมฺภ วา กาตโพฺพฯ ตํ กาตุํ กาเรตุญฺจ ภิกฺขุสฺส วฏฺฏติ, ลาภสีมายํ ปน น วฏฺฏติฯ สมานสํวาสกสีมา กสฺสจิ ปีฬนํ น กโรติ, เกวลํ ภิกฺขูนํ วินยกมฺมเมว สาเธติ, ตสฺมา เอตฺถ วฏฺฏติฯ

อิเมหิ จ อฎฺฐหิ นิมิเตฺตหิ อสมฺมิเสฺสหิปิ อญฺญมญฺญํ สมฺมิเสฺสหิปิ สีมา สมฺมนฺนิตุํ วฏฺฏติเยวฯ สา เอวํ สมฺมนฺนิตฺวา พชฺฌมานา เอเกน ทฺวีหิ วา นิมิเตฺตหิ อพทฺธา โหติ, ตีณิ ปน อาทิํ กตฺวา วุตฺตปฺปการานํ นิมิตฺตานํ สเตนปิ พทฺธา โหติฯ สา ตีหิ สิงฺฆาฏกสณฺฐานา โหติ, จตูหิ จตุรสฺสา วา สิงฺฆาฏกอฑฺฒจนฺทมุทิงฺคาทิสณฺฐานา วา, ตโต อธิเกหิ นานาสณฺฐานาฯ เอวํ วุตฺตนเยน นิมิตฺตานิ กิเตฺตตฺวา สมฺมตา ‘‘นิมิตฺตสมฺปตฺติยุตฺตา’’ติ เวทิตพฺพาฯ

๑๕๙. **ปริสสมฺปตฺติยุตฺตา** นาม สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน จตูหิ ภิกฺขูหิ สนฺนิปติตฺวา ยาวติกา ตสฺมิํ คามเขเตฺต พทฺธสีมํ วา นทีสมุทฺทชาตสฺสเร วา อโนกฺกมิตฺวา ฐิตา ภิกฺขู, เตสเพฺพ หตฺถปาเส วา กตฺวา ฉนฺทํ วา อาหริตฺวา สมฺมตาฯ

๑๖๐. **กมฺมวาจาสมฺปตฺติยุตฺตา** นาม –

> ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, ยาวตา สมนฺตา นิมิตฺตา กิตฺติตา, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ เอเตหิ นิมิเตฺตหิ สีมํ สมฺมเนฺนยฺย สมานสํวาสํ เอกูโปสถํ, เอสา ญตฺติฯ
>
> ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, ยาวตา สมนฺตา นิมิตฺตา กิตฺติตา, สโงฺฆ เอเตหิ นิมิเตฺตหิ สีมํ สมฺมนฺนติ สมานสํวาสํ เอกูโปสถํ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ เอเตหิ นิมิเตฺตหิ สีมาย สมฺมุติ สมานสํวาสาย เอกูโปสถาย, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ
>
> ‘‘สมฺมตา สีมา สเงฺฆน เอเตหิ นิมิเตฺตหิ สมานสํวาสา เอกูโปสถา, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ (มหาว. ๑๓๙) –

เอวํ วุตฺตาย ปริสุทฺธาย ญตฺติทุติยกมฺมวาจาย สมฺมตาฯ กมฺมวาจาปริโยสาเน นิมิตฺตานํ อโนฺต สีมา โหติ, นิมิตฺตานิ สีมโต พหิ โหนฺติฯ

๑๖๑. เอวํ พทฺธาย จ สีมาย ติจีวเรน วิปฺปวาสสฺเขตฺตํ ทฬฺหีกมฺมตฺถญฺจ อวิปฺปวาสสมฺมุติ กาตพฺพาฯ สา ปน เอวํ กาตพฺพา –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆ, ยา สา สเงฺฆน สีมา สมฺมตา สมานสํวาสา เอกูโปสถา, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ ตํ สีมํ ติจีวเรน อวิปฺปวาสํ สมฺมเนฺนยฺย ฐเปตฺวา คามญฺจ คามูปจารญฺจ, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆ, ยา สา สเงฺฆน สีมา สมฺมตา สมานสํวาสา เอกูโปสถา, สโงฺฆ ตํ สีมํ ติจีวเรน อวิปฺปวาสํ สมฺมนฺนติ ฐเปตฺวา คามญฺจ คามูปจารญฺจ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ เอติสฺสา สีมาย ติจีวเรน อวิปฺปวาสาย สมฺมุติ ฐเปตฺวา คามญฺจ คามูปจารญฺจ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘สมฺมตา สา สีมา สเงฺฆน ติจีวเรน อวิปฺปวาสา ฐเปตฺวา คามญฺจ คามูปจารญฺจ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ (มหาว. ๑๔๓)ฯ

เอตฺถ (มหาว. อฎฺฐ. ๑๔๔) จ นิคมนครานมฺปิ คาเมเนว สงฺคโห เวทิตโพฺพฯ **คามูปจาโร**ติ ปริกฺขิตฺตสฺส ปริเกฺขโป, อปริกฺขิตฺตสฺส ปริเกฺขโปกาโสฯ อิเมสุ ปน คามคามูปจาเรสุ อธิฎฺฐิตเตจีวริโก ภิกฺขุ ปริหารํ น ลภติฯ อยญฺหิ อวิปฺปวาสสีมา ‘‘ฐเปตฺวา คามญฺจ คามูปจารญฺจา’’ติ วุตฺตตฺตา คามญฺจ คามูปจารญฺจ น โอตฺถรติ, สมานสํวาสกสีมาว โอตฺถรติฯ สมานสํวาสกสีมา เจตฺถ อตฺตโน ธมฺมตาย คจฺฉติ, อวิปฺปวาสสีมา ปน ยตฺถ สมานสํวาสกสีมา, ตเตฺถว คจฺฉติฯ น หิ ตสฺสา วิสุํ นิมิตฺตกิตฺตนํ อตฺถิ, ตตฺถ สเจ อวิปฺปวาสาย สมฺมุติกาเล คาโม อตฺถิ, ตํ สา น โอตฺถรติ ฯ สเจ ปน สมฺมตาย สีมาย ปจฺฉา คาโม นิวิสติ, โสปิ สีมสงฺขฺยํเยว คจฺฉติฯ ยถา จ ปจฺฉา นิวิโฎฺฐ, เอวํ ปฐมํ นิวิฎฺฐสฺส ปจฺฉา วฑฺฒิตปฺปเทโสปิ สีมสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ สเจ สีมาสมฺมุติกาเล เคหานิ กตานิ, ‘‘ปวิสิสฺสามา’’ติ อาลโยปิ อตฺถิ, มนุสฺสา ปน อปฺปวิฎฺฐา, โปราณกคามํ วา สเจ เคหเมว ฉเฑฺฑตฺวา อญฺญตฺถ คตา, อคาโมเยว เอส, สีมา โอตฺถรติฯ สเจ ปน เอกมฺปิ กุลํ ปวิฎฺฐํ วา อคตํ วา อตฺถิ, คาโมเยว, สีมา น โอตฺถรติฯ อยเมตฺถ สเงฺขโปฯ

๑๖๒. อยํ ปน วิตฺถาโร (มหาว. อฎฺฐ. ๑๓๘) สีมํ พนฺธิตุกาเมน หิ สามนฺตวิหาเรสุ ภิกฺขู ตสฺส ตสฺส วิหารสฺส สีมาปริเจฺฉทํ ปุจฺฉิตฺวา พทฺธสีมวิหารานํ สีมาย สีมนฺตริกํ, อพทฺธสีมวิหารานํ สีมาย อุปจารํ ฐเปตฺวา ทิสาจาริกภิกฺขูนํ นิสฺสญฺจารสมเย สเจ เอกสฺมิํ คามเขเตฺต สีมํ พนฺธิตุกามา, เย ตตฺถ พทฺธสีมวิหารา, เตสุ ภิกฺขูนํ ‘‘มยํ อชฺช สีมํ พนฺธิสฺสาม, ตุเมฺห สกสีมาย ปริเจฺฉทโต มา นิกฺขมิตฺถา’’ติ เปเสตพฺพํฯ เย อพทฺธสีมวิหารา, เตสุ ภิกฺขู เอกชฺฌํ สนฺนิปาเตตพฺพา, ฉนฺทารหานํ ฉโนฺท อาหราเปตโพฺพฯ ‘‘สเจ อญฺญานิปิ คามเขตฺตานิ อโนฺตกาตุกามา, เตสุ คาเมสุ เย ภิกฺขู วสนฺติ, เตหิปิ อาคนฺตพฺพํ, อนาคจฺฉนฺตานํ ฉโนฺท อาหริตโพฺพ’’ติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปน ‘‘นานาคามเขตฺตานิ นาม ปาฎิเยกฺกํ พทฺธสีมสทิสานิ, น ตโต ฉนฺทปาริสุทฺธิ อาคจฺฉติ, อโนฺตนิมิตฺตคเตหิ ปน ภิกฺขูหิ อาคนฺตพฺพ’’นฺติ วตฺวา ปุน อาห ‘‘สมานสํวาสกสีมาสมฺมนฺนนกาเล อาคมนมฺปิ อนาคมนมฺปิ วฎฺฎติ, อวิปฺปวาสสีมาสมฺมนฺนนกาเล ปน อโนฺตนิมิตฺตคเตหิ อาคนฺตพฺพํ, อนาคจฺฉนฺตานํ ฉโนฺท อาหริตโพฺพ’’ติฯ

เอวํ สนฺนิปติเตสุ ภิกฺขูสุ ฉนฺทารหานํ ฉเนฺท อาหเฎ เตสุ เตสุ มเคฺคสุ นทีติตฺถคามทฺวาราทีสุ จ อาคนฺตุกภิกฺขูนํ สีฆํ สีฆํ หตฺถปาสนยนตฺถเญฺจว พหิสีมกรณตฺถญฺจ อารามิเก เจว สมณุเทฺทเส จ ฐเปตฺวา เภริสญฺญํ วา สงฺขสญฺญํ วา กตฺวา นิมิตฺตกิตฺตนานนฺตรํ วุตฺตาย ‘‘สุณาตุ เม ภนฺเต สโงฺฆ’’ติอาทิกาย กมฺมวาจาย สีมา พนฺธิตพฺพาฯ กมฺมวาจาปริโยสาเนเยว นิมิตฺตานิ พหิกตฺวา เหฎฺฐา ปถวีสนฺธารกํ อุทกปริยนฺตํ กตฺวา สีมา คตา โหติฯ

๑๖๓. อิมํ ปน สมานสํวาสกสีมํ สมฺมนฺนนฺเตหิ ปพฺพชฺชูปสมฺปทาทีนํ สงฺฆกมฺมานํ สุขกรณตฺถํ ปฐมํ **ขณฺฑสีมา** พนฺธิตพฺพาฯ ตํ ปน พนฺธนฺเตหิ วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ สเจ หิ โพธิเจติยภตฺตสาลาทีนิ สพฺพวตฺถูนิ ปติฏฺฐาเปตฺวา กตวิหาเร พนฺธนฺติ, วิหารมชฺเฌ พหูนํ สโมสรณฏฺฐาเน อพนฺธิตฺวา วิหารปจฺจนฺเต วิวิตฺโตกาเส พนฺธิตพฺพาฯ อกตวิหาเร พนฺธนฺเตหิ โพธิเจติยาทีนํ สพฺพวตฺถูนํ ฐานํ สลฺลกฺเขตฺวา ยถา ปติฏฺฐิเตสุ วตฺถูสุ วิหารปจฺจนฺเต วิวิตฺโตกาเส โหติ, เอวํ พนฺธิตพฺพาฯ สา เหฏฺฐิมปริจฺเฉเทน สเจ เอกวีสติ ภิกฺขู คณฺหาติ, วฏฺฏติ, ตโต โอรํ น วฏฺฏติ, ปรํ ภิกฺขุสหสฺสํ คณฺหนฺตีปิ วฏฺฏติฯ ตํ พนฺธนฺเตหิ สีมมาฬกสฺส สมนฺตา นิมิตฺตุปคา ปาสาณา ฐเปตพฺพา, น ขณฺฑสีมาย ฐิเตหิ มหาสีมา พนฺธิตพฺพา, น มหาสีมาย ฐิเตหิ ขณฺฑสีมา, ขณฺฑสีมายเมว ปน ฐตฺวา ขณฺฑสีมา พนฺธิตพฺพาฯ

ตตฺรายํ พนฺธนวิธิ – สมนฺตา ‘‘เอโส ปาสาโณ นิมิตฺต’’นฺติ เอวํ นิมิตฺตานิ กิตฺเตตฺวา กมฺมวาจาย สีมา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ อถ ตสฺสา เอว ทฬฺหีกมฺมตฺถํ อวิปฺปวาสกมฺมวาจา กาตพฺพาฯ เอวญฺหิ ‘‘สีมํ สมูหนิสฺสามา’’ติ อาคตา สมูหนิตุํ น สกฺขิสฺสนฺติฯ สีมํ สมฺมนฺนิตฺวา พหิ สีมนฺตริกปาสาณา ฐเปตพฺพาฯ สีมนฺตริกา ปจฺฉิมโกฏิยา เอกรตนปฺปมาณา วฏฺฏติฯ ‘‘วิทตฺถิปฺปมาณาปิ วฏฺฏตี’’ติ **กุรุนฺทิยํ,** ‘‘จตุรงฺคุลปฺปมาณาปิ วฏฺฏตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ สเจ ปน วิหาโร มหา โหติ, เทฺวปิ ติโสฺสปิ ตตฺุตฺตริมฺปิ ขณฺฑสีมาโย พนฺธิตพฺพาฯ

เอวํ ขณฺฑสีมํ สมฺมนฺนิตฺวา มหาสีมสมฺมุติกาเล ขณฺฑสีมโต นิกฺขมิตฺวา มหาสีมายํ ฐตฺวา สมนฺตา อนุปริยายนฺเตหิ สีมนฺตริกปาสาณา กิตฺเตตพฺพา, ตโต อวเสสนิมิตฺตานิ กิตฺเตตฺวา หตฺถปาสํ อวิชหนฺเตหิ กมฺมวาจาย สมานสํวาสกสีมํ สมฺมนฺนิตฺวา ตสฺสา ทฬฺหีกมฺมตฺถํ อวิปฺปวาสกมฺมวาจาปิ กาตพฺพาฯ เอวญฺหิ ‘‘สีมํ สมูหนิสฺสามา’’ติ อาคตา สมูหนิตุํ น สกฺขิสฺสนฺติฯ สเจ ปน ขณฺฑสีมาย นิมิตฺตานิ กิตฺเตตฺวา ตโต สีมนฺตริกาย นิมิตฺตานิ กิตฺเตตฺวา มหาสีมาย นิมิตฺตานิ กิตฺเตนฺติ, เอวํ ตีสุ ฐาเนสุ นิมิตฺตานิ กิตฺเตตฺวา ยํ สีมํ อิจฺฉนฺติ, ตํ ปฐมํ พนฺธิตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ สเนฺตปิ ยถาวุตฺตนเยน ขณฺฑสีมโตว ปฏฺฐาย พนฺธิตพฺพาฯ เอวํ พทฺธาสุ ปน สีมาสุ ขณฺฑสีมาย ฐิตา ภิกฺขู มหาสีมาย กมฺมํ กโรนฺตานํ น โกเปนฺติ, มหาสีมาย วา ฐิตา ขณฺฑสีมาย กโรนฺตานํ, สีมนฺตริกาย ปน ฐิตา อุภินฺนมฺปิ น โกเปนฺติฯ คามเขเตฺต ฐตฺวา กมฺมํ กโรนฺตานํ ปน สีมนฺตริกาย ฐิตา โกเปนฺติฯ สีมนฺตริกา หิ คามเขตฺตํ ภชติฯ

สีมา จ นาเมสา น เกวลา ปถวีตเลเยว พทฺธา พทฺธา นาม โหติ, อถ โข ปิฏฺฐิปาสาเณปิ กุฏิเคเหปิ เลเณปิ ปาสาเทปิ ปพฺพตมตฺถเกปิ พทฺธา พทฺธาเยว โหติฯ ตตฺถ **ปิฏฺฐิปาสาเณ** พนฺธนฺเตหิ ปาสาณปิฏฺฐิยํ ราชิํ วา โกเฏฺฏตฺวา อุทุกฺขลํ วา ขณิตฺวา นิมิตฺตํ น กาตพฺพํ, นิมิตฺตุปคปาสาเณ ฐเปตฺวา นิมิตฺตานิ กิตฺเตตพฺพานิฯ กมฺมวาจาปริโยสาเน สีมา ปถวีสนฺธารกํ อุทกปริยนฺตํ กตฺวา โอตรติฯ นิมิตฺตปาสาณา ยถาฐาเน น ติฏฺฐนฺติ, ตสฺมา สมนฺตโต ราชิ วา อุปฏฺฐาเปตพฺพา, จตูสุ วา โกเณสุ ปาสาณา วิชฺฌิตพฺพา, ‘‘อยํ สีมาปริจฺเฉโท’’ติ วตฺวา อกฺขรานิ วา ฉินฺทิตพฺพานิฯ เกจิ อุสูยกา ‘‘สีมํ ฌาเปสฺสามา’’ติ อคฺคิํ เทนฺติ, ปาสาณาว ฌายนฺติ, น สีมาฯ

กุฏิเคเหปิ ภิตฺติํ อกิตฺเตตฺวา เอกวีสติยา ภิกฺขูนํ โอกาสฏฺฐานํ อโนฺตกริตฺวา ปาสาณนิมิตฺตานิ ฐเปตฺวา สีมา สมฺมนฺนิตพฺพา, อโนฺตกุฏฺฏเมว สีมา โหติฯ สเจ อโนฺตกุเฏฺฏ เอกวีสติยา ภิกฺขูนํ โอกาโส นตฺถิ, ปมุเข นิมิตฺตปาสาเณ ฐเปตฺวา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ สเจ เอวมฺปิ นปฺปโหติ, พหิ นิโพฺพทกปตนฏฺฐาเนปิ นิมิตฺตานิ ฐเปตฺวา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ เอวํ สมฺมตาย ปน สพฺพํ กุฏิเคหํ สีมฏฺฐเมว โหติฯ

จตุภิตฺติยเลเณปิ พนฺธเนฺตหิ กุฏฺฏํ อกิเตฺตตฺวา ปาสาณาว กิเตฺตตพฺพา, อโนฺต โอกาเส อสติ ปมุเขปิ นิมิตฺตานิ ฐเปตพฺพานิ, เอวํ เลณสฺส อโนฺต จ พหิ จ สีมา โหติฯ

อุปริปาสาเทปิ ภิตฺติํ อกิเตฺตตฺวา อโนฺตปาสาเณ ฐเปตฺวา สีมา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ สเจ นปฺปโหติ, ปมุเขปิ ปาสาเณ ฐเปตฺวา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ เอวํ สมฺมตา อุปริปาสาเทเยว โหติ, เหฏฺฐา น โอตรติฯ สเจ ปน พหูสุ ถเมฺภสุ ตุลานํ อุปริ กตปาสาทสฺส เหฏฺฐิมตเล กุโฏฺฏ ยถา นิมิตฺตานํ อโนฺต โหติ, เอวํ อุฏฺฐหิตฺวา ตุลารุเกฺขหิ เอกสมฺพโนฺธ ฐิโต, เหฏฺฐาปิ โอตรติ, เอกถมฺภปาสาทสฺส ปน อุปริตเล พทฺธา สีมาฯ สเจ ถมฺภมตฺถเก เอกวีสติยา ภิกฺขูนํ โอกาโส โหติ, เหฏฺฐา โอตรติฯ สเจ ปาสาทภิตฺติโต นิคฺคเตสุ นิยฺยูหกาทีสุ ปาสาเณ ฐเปตฺวา สีมํ พนฺธนฺติ, ปาสาทภิตฺติ อโนฺตสีมาย โหติฯ เหฏฺฐา ปนสฺสา โอตรณาโนตรณํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

เหฏฺฐาปาสาเท กิเตฺตเนฺตหิปิ ภิตฺติ จ รุกฺขตฺถมฺภา จ น กิเตฺตตพฺพา, ภิตฺติลคฺคา ปน ปาสาณตฺถเมฺภ กิเตฺตตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ กิตฺติตา สีมา เหฏฺฐาปาสาทสฺส ปริยนฺตถมฺภานํ อโนฺตเยว โหติฯ สเจ ปน เหฏฺฐาปาสาทสฺส กุโฏฺฏ อุปริมตเลน สมฺพโทฺธ โหติ, อุปริปาสาทมฺปิ อภิรุหติฯ สเจ ปาสาทสฺส พหิ นิโพฺพทกปตนฏฺฐาเน นิมิตฺตานิ กโรนฺติ, สโพฺพ ปาสาโท สีมโฏฺฐ โหติฯ

ปพฺพตมตฺถเก ตลํ โหติ เอกวีสติยา ภิกฺขูนํ โอกาสารหํ, ตตฺถ ปิฏฺฐิปาสาเณ วิย สีมํ พนฺธนฺติ, เหฏฺฐาปพฺพเตปิ เตเนว ปริเจฺฉเทน สีมา โอตรติฯ ตาลมูลกปพฺพเตปิ อุปริ สีมา พทฺธา เหฏฺฐา โอตรเตวฯ โย ปน วิตานสณฺฐาโน โหติ, อุปริ เอกวีสติยา ภิกฺขูนํ โอกาโส อตฺถิ, เหฏฺฐา นตฺถิ, ตสฺสุปริ พทฺธา สีมา เหฏฺฐา น โอตรติฯ เอวํ มุทิงฺคสณฺฐาโน วา โหตุ ปณวสณฺฐาโน วา, ยสฺส เหฏฺฐา วา มเชฺฌ วา สีมปฺปมาณํ นตฺถิ, ตสฺส อุปริ พทฺธา สีมา เหฏฺฐา น โอตรติฯ ยสฺส ปน เทฺว กูฏานิ อาสเนฺน ฐิตานิ, เอกสฺสปิ อุปริ สีมปฺปมาณํ นปฺปโหติ, ตสฺส กูฏนฺตรํ จินิตฺวา วา ปูเรตฺวา วา เอกาพทฺธํ กตฺวา อุปริ สีมา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ เอโก สปฺปผณสทิโส ปพฺพโต, ตสฺส อุปริ สีมปฺปมาณสฺส อตฺถิตาย สีมํ พนฺธนฺติ, ตสฺส เจ เหฏฺฐา อากาสปพฺภารํ โหติ, สีมา น โอตรติฯ สเจ ปนสฺส เวมเชฺฌ สีมปฺปมาโณ สุสิรปาสาโณ โหติ, โอตรติ, โส จ ปาสาโณ สีมโฏฺฐเยว โหติฯ อถาปิสฺส เหฏฺฐาเลณสฺส กุโฏฺฏ อคฺคโกฏิํ อาหจฺจ ติฏฺฐติ , โอตรติ, เหฏฺฐา จ อุปริ จ สีมาเยว โหติฯ สเจ ปน เหฏฺฐา อุปริมสฺส สีมาปริเจฺฉทสฺส ปารโต อโนฺตเลณํ โหติ, พหิ สีมา น โอตรติฯ อถาปิ อุปริมสฺส สีมาปริเจฺฉทสฺส โอรโต พหิ เลณํ โหติ, อโนฺต สีมา น โอตรติฯ อถาปิ อุปริ สีมาปริเจฺฉโท ขุทฺทโก, เหฏฺฐา เลณํ มหนฺตํ สีมาปริเจฺฉทมติกฺกมิตฺวา ฐิตํ, สีมา อุปริเยว โหติ, เหฏฺฐา น โอตรติฯ ยทิ ปน เลณํ ขุทฺทกํ สพฺพปจฺฉิมสีมาปริมาณํ, อุปริ สีมา มหตี นํ อโชฺฌตฺถริตฺวา ฐิตา, สีมา โอตรติฯ อถ เลณํ อติขุทฺทกํ สีมปฺปมาณํ น โหติ, สีมา อุปริเยว โหติ, เหฏฺฐา น โอตรติฯ สเจ ตโต อุปฑฺฒํ ภิชฺชิตฺวา ปตติ, สีมปฺปมาณํ เจปิ โหติ, พหิ ปติตํ อสีมาฯ อปติตํ ปน ยทิ สีมปฺปมาณํ, สีมา โหติเยวฯ

ขณฺฑสีมา จ นีจวตฺถุกา โหติ, ตํ ปูเรตฺวา อุจฺจวตฺถุกํ กโรนฺติ, สีมาเยวฯ สีมาย เคหํ กโรนฺติ, สีมฏฺฐกเมว โหติฯ สีมาย โปกฺขรณิํ ขณนฺติ, สีมาเยวฯ โอโฆ สีมามณฺฑลํ โอตฺถริตฺวา คจฺฉติ, สีมามาฬเก อฏฺฏํ พนฺธิตฺวา กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ สีมาย เหฏฺฐา อุมงฺคนที โหติ, อิทฺธิมา ภิกฺขุ ตตฺถ นิสีทติฯ สเจ สา นที ปฐมํ คตา, สีมา ปจฺฉา พทฺธา, กมฺมํ น โกเปติฯ อถ ปฐมํ สีมา พทฺธา, ปจฺฉา นที คตา, กมฺมํ โกเปติ, เหฏฺฐาปถวีตเล ฐิโต ปน โกเปติเยวฯ

สีมามาฬเก วฏรุกฺข โหติ, ตสฺส สาขา วา ตโต นิคฺคตปาโรโห วา มหาสีมาย ปถวีตลํ วา ตตฺถชาตรุกฺขาทีนิ วา อาหจฺจ ติฏฺฐติ, มหาสีมํ วา โสเธตฺวา กมฺมํ กาตพฺพํ, เต วา สาขาปาโรหา ฉินฺทิตฺวา พหิฏฺฐกา กาตพฺพาฯ อนาหจฺจ ฐิตสาขาทีสุ อารุฬฺหภิกฺขู หตฺถปาสํ อาเนตพฺพาฯ เอวํ มหาสีมาย ชาตรุกฺขสฺส สาขา วา ปาโรโห วา วุตฺตนเยเนว สีมามาฬเก ปติฏฺฐาติ, วุตฺตนเยเนว สีมํ โสเธตฺวา วา กมฺมํ กาตพฺพํ, เต วา สาขาปาโรหา ฉินฺทิตฺวา พหิฏฺฐกา กาตพฺพาฯ สเจ มาฬเก กเมฺม กริยมาเน โกจิ ภิกฺขุ มาฬกสฺส อโนฺต ปวิสิตฺวา เวหาสํ ฐิตสาขาย นิสีทติ, ปาทา วาสฺส ภูมิคตา โหนฺติ, นิวาสนปารุปนํ วา ภูมึ ผุสติ, กมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ ปาเท ปน นิวาสนปารุปนญฺจ อุกฺขิปาเปตฺวา กาตุํ กมฺมํ วฏฺฏติ, อิทญฺจ ลกฺขณํ ปุริมนเยปิ เวทิตพฺพํฯ อยํ ปน วิเสโส – ตตฺร อุกฺขิปาเปตฺวา กาตุํ น วฏฺฏติ, หตฺถปาสเมว อาเนตโพฺพฯ สเจ อโนฺตสีมโต ปพฺพโต อพฺภุคฺคจฺฉติ, ตตฺรโฎฺฐ ภิกฺขุ หตฺถปาสํ อาเนตโพฺพฯ อิทฺธิยา อโนฺตปพฺพตํ ปวิเฎฺฐปิ เอเสว นโยฯ พชฺฌมานา เอว หิ สีมา ปมาณรหิตํ ปเทสํ น โอตรติ, พทฺธาย สีมาย ชาตํ ยํ กิญฺจิ ยตฺถ กตฺถจิ เอกสมฺพเนฺธน คตํ สีมาสงฺขฺยเมว คจฺฉตีติฯ

ติโยชนปรมํ ปน **สีมํ** สมฺมนฺนเนฺตน มเชฺฌ ฐตฺวา ยถา จตูสุปิ ทิสาสุ ทิยฑฺฒทิยฑฺฒโยชนํ โหติ, เอวํ สมฺมนฺนิตพฺพาฯ สเจ ปน มเชฺฌ ฐตฺวา เอเกกทิสโต ติโยชนํ กโรนฺติ, ฉโยชนํ โหตีติ น วฏฺฏติฯ จตุรสฺสํ วา ติโกณํ วา สมฺมนฺนเนฺตน ยถา โกณโต โกณํ ติโยชนํ โหติ, เอวํ สมฺมนฺนิตพฺพาฯ สเจ หิ เยน เกนจิ ปริยเนฺตน เกสคฺคมตฺตมฺปิ ติโยชนํ อติกฺกาเมติ, อาปตฺติญฺจ อาปชฺชติ, สีมา จ อสีมา โหติฯ

๑๖๔. ‘‘น, ภิกฺขเว, นทีปารสีมา สมฺมนฺนิตพฺพา, โย สมฺมเนฺนยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๔๐) วจนโต นทีปารสีมา น สมฺมนฺนิตพฺพาฯ ยตฺร ปน ธุวนาวา วา ธุวเสตุ วา อภิมุขติเตฺถเยว อตฺถิ, เอวรูปํ นทีปารสีมํ สมฺมนฺนิตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ยตฺถสฺส ธุวนาวา วา ธุวเสตุ วา, เอวรูปํ นทีปารสีมํ สมฺมนฺนิตุ’’นฺติ หิ วุตฺตํฯ สเจ ธุวนาวา วา ธุวเสตุ วา อภิมุขติเตฺถ นตฺถิ, อีสกํ อุทฺธํ อภิรุหิตฺวา อโธ วา โอโรหิตฺวา อตฺถิ, เอวมฺปิ วฏฺฏติฯ กรวิกติสฺสเตฺถโร ปน ‘‘คาวุตมตฺตพฺภนฺตเรปิ วฏฺฏตี’’ติ อาหฯ

อิมญฺจ ปน นทีปารสีมํ สมฺมนฺนเนฺตน เอกสฺมิญฺจ ตีเร ฐตฺวา อุปริโสเต นทีตีเร นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา ตโต ปฎฺฐาย อตฺตานํ ปริกฺขิปเนฺตน ยตฺตกํ ปริเจฺฉทํ อิจฺฉติ, ตสฺส ปริโยสาเน อโธโสเตปิ นทีตีเร นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา ปรตีเร สมฺมุขฏฺฐาเน นทีตีเร นิมิตฺตํ กิเตฺตตพฺพํฯ ตโต ปฎฺฐาย ยตฺตกํ ปริเจฺฉทํ อิจฺฉติ, ตสฺส วเสน ยาว อุปริโสเต ปฐมํ กิตฺติตนิมิตฺตสฺส สมฺมุขา นทีตีเร นิมิตฺตํ, ตาว กิเตฺตตฺวา ปจฺจาหริตฺวา ปฐมกิตฺติตนิมิเตฺตน สทฺธึ ฆเฎฺฏตพฺพํฯ อถ สพฺพนิมิตฺตานํ อโนฺต ฐิเต ภิกฺขู หตฺถปาสคเต กตฺวา กมฺมวาจาย สีมา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ นทิยา ฐิตา อนาคตาปิ กมฺมํ น โกเปนฺติ, สมฺมุติปริโยสาเน ฐเปตฺวา นทึ นิมิตฺตานํ อโนฺต ปรตีเร จ โอริมตีเร จ เอกสีมา โหติ, นที ปน พทฺธสีมาสงฺขฺยํ น คจฺฉติฯ วิสุํ นทีสีมา เอว หิ สาฯ

สเจ อโนฺตนทิยํ ทีปโก โหติ, ตํ อโนฺตสีมาย กาตุกาเมน ปุริมนเยเนว อตฺตนา ฐิตตีเร นิมิตฺตานิ กิเตฺตตฺวา ทีปกสฺส โอริมเนฺต จ ปาริมเนฺต จ นิมิตฺตํ กิเตฺตตพฺพํฯ อถ ปรตีเร นทิยา โอริมตีเร นิมิตฺตสฺส สมฺมุขฏฺฐาเน นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา ตโต ปฎฺฐาย ปุริมนเยเนว ยาว อุปริโสเต ปฐมํ กิตฺติตนิมิตฺตสฺส สมฺมุขา นิมิตฺตํ, ตาว กิเตฺตตพฺพํฯ อถ ทีปกสฺส ปาริมเนฺต จ โอริมเนฺต จ นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา ปจฺจาหริตฺวา ปฐมํ กิตฺติตนิมิเตฺตน สทฺธึ ฆเฎฺฏตพฺพํฯ อถ ทฺวีสุ ตีเรสุ ทีปเกสุ จ ภิกฺขู สเพฺพ หตฺถปาสคเต กตฺวา กมฺมวาจาย สีมา สมฺมนฺนิตพฺพา, นทิยํ ฐิตา อ

นาคจฺฉนฺตาปิ กมฺมํ น โกเปนฺติ, สมฺมุติปริโยสาเน ฐเปตฺวา นทึ นิมิตฺตานํ อโนฺต ตีรทฺวยญฺจ ทีปโก จ เอกสีมา โหติ, นที ปน นทีสีมาเยวฯ

สเจ ปน ทีปโก วิหารสีมาปริจฺฉทโต อุทฺธํ วา อโธ วา อธิกตโร โหติ, อถ วิหารสีมาปริเจฺฉทนิมิตฺตสฺส อุชุกเมว สมฺมุขีภูเต ทีปกสฺส โอริมเนฺต นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา ตโต ปฏฺฐาย ทีปกสิขรํ ปริกฺขิปเนฺตน ปุน ทีปกสฺส โอริมเนฺต นิมิตฺตสมฺมุเข ปาริมเนฺต นิมิตฺตํ กิเตฺตตพฺพํฯ ตโต ปรํ ปุริมนเยเนว ปรตีเร สมฺมุขนิมิตฺตมาทึ กตฺวา ปรตีเร นิมิตฺตานิ จ ทีปกสฺส ปาริมนฺตโอริมเนฺต นิมิตฺตานิ จ กิเตฺตตฺวา ปฐมกิตฺติตนิมิเตฺตน สทฺธึ ฆเฏฺฏนา กาตพฺพาฯ เอวํ กิเตฺตตฺวา สมฺมตา สีมา ปพฺพตสณฺฐานา โหติฯ สเจ ปน ทีปโก วิหารสีมาปริจฺฉทโต อุทฺธมฺปิ อโธปิ อธิกตโร โหติ, ปุริมนเยเนว ทีปกสฺส อุโภปิ สิขรานิ ปริกฺขิปิตฺวา นิมิตฺตานิ กิเตฺตเนฺตน นิมิตฺตฆฏฺฏนา กาตพฺพาฯ เอวํ กิเตฺตตฺวา สมฺมตา สีมา มุทิงฺคสณฺฐานา โหติฯ สเจ ทีปโก วิหารสีมาปริเจฺฉทสฺส อโนฺต ขุทฺทโก โหติ, สพฺพปฐเมน นเยน ทีปเก นิมิตฺตานิ กิเตฺตตพฺพานิฯ เอวํ กิเตฺตตฺวา สมฺมตา สีมา ปณวสณฺฐานา โหติฯ เอวํ ตาว สีมาพนฺธนํ เวทิตพฺพํฯ

๑๖๕. เอวํ พทฺธา ปน สีมา กทา อสีมา โหตีติ? ยทา สโงฺฆ สีมํ สมูหนติ, ตทา อสีมา โหติฯ กถํ ปเนสา สมูหนิตพฺพาติ? ‘‘สีมํ , ภิกฺขเว, สมฺมนฺนเนฺตน ปฐมํ สมานสํวาสสีมา สมฺมนฺนิตพฺพา, ปจฺฉา ติจีวเรน อวิปฺปวาโส สมฺมนฺนิตโพฺพฯ สีมํ, ภิกฺขเว, สมูหนเนฺตน ปฐมํ ติจีวเรน อวิปฺปวาโส สมูหนฺตโพฺพ, ปจฺฉา สมานสํวาสสีมา สมูหนฺตพฺพา’’ติ วจนโต ปฐมํ อวิปฺปวาโส สมูหนิตโพฺพ, ปจฺฉา สีมา สมูหนิตพฺพาติฯ กถํ? พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, โย โส สเงฺฆน ติจีวเรน อวิปฺปวาโส สมฺมโต, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ ตํ ติจีวเรน อวิปฺปวาสํ สมูหเนยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, โย โส สเงฺฆน ติจีวเรน อวิปฺปวาโส สมฺมโต, สโงฺฆ ตํ ติจีเรน อวิปฺปวาสํ สมูหนติฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ เอตสฺส ติจีวเรน อวิปฺปวาสสฺส สมุคฺฆาโต, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘สมูหโต โส สเงฺฆน ติจีวเรน อวิปฺปวาโส, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ (มหาว. ๑๔๕) –

เอวํ ตาว อวิปฺปวาโส สมูหนิตโพฺพฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, ยา สา สเงฺฆน สีมา สมฺมตา สมานสํวาสา เอกูโปสถา, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ ตํ สีมํ สมูหเนยฺย สมานสํวาสํ เอกูโปสถํ, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, ยา สา สเงฺฆน สีมา สมฺมตา สมานสํวาสา เอกูโปสถา, สโงฺฆ ตํ สีมํ สมูหนติ สมานสํวาสํ เอกูโปสถํฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ เอติสฺสา สีมาย สมานสํวาสาย เอกูโปสถาย สมุคฺฆาโต, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘สมูหตา สา สีมา สเงฺฆน สมานสํวาสา เอกูโปสถา, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ (มหาว. ๑๔๖) –

เอวํ สีมา สมูหนิตพฺพาฯ

สมูหนเนฺตน ปน ภิกฺขุนา วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ ตตฺริทํ วตฺตํ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๔๔) – ขณฺฑสีมาย ฐตฺวา อวิปฺปวาสสีมา น สมูหนฺตพฺพา, ตถา อวิปฺปวาสสีมาย ฐตฺวา ขณฺฑสีมาปิฯ ขณฺฑสีมาย ปน ฐิเตน ขณฺฑสีมาว สมูหนิตพฺพา, ตถา อิตราย ฐิเตน อิตราฯ สีมํ นาม ทฺวีหิ การเณหิ สมูหนนฺติ ปกติยา ขุทฺทกํ ปุน อาวาสวฑฺฒนตฺถาย มหตึ วา กาตุํ, ปกติยา มหตึ ปุน อเญฺญสํ วิหาโรกาสทานตฺถาย ขุทฺทกํ วา กาตุํฯ ตตฺถ สเจ ขณฺฑสีมญฺจ อวิปฺปวาสสีมญฺจ ชานนฺติ, สมูหนิตุเญฺจว พนฺธิตุญฺจ สกฺขิสฺสนฺติฯ ขณฺฑสีมํ ปน ชานนฺตา อวิปฺปวาสํ อชานนฺตาปิ สมูหนิตุเญฺจว พนฺธิตุญฺจ สกฺขิสฺสนฺติฯ ขณฺฑสีมํ อชานนฺตา อวิปฺปวาสํเยว ชานนฺตา เจติยงฺคณโพธิยงฺคณอุปโอสถาคาราทีสุ นิราสงฺกฏฺฐาเนสุ ฐตฺวา อเปฺปว นาม สมูหนิตุํ สกฺขิสฺสนฺติ, ปฏิพนฺธิตุํ ปน น สกฺขิสฺสเนฺตวฯ สเจ พเนฺธยฺยุํ, สีมาสเมฺภทํ กตฺวา วิหารํ อวิหารํ กเรยฺยุํ, ตสฺมา น สมูหนิตพฺพาฯ เย ปน อุโภปิ น ชานนฺติ, เต เนว สมูหนิตุํ, น พนฺธิตุํ สกฺขิสฺสนฺติฯ อยญฺหิ สีมา นาม กมฺมวาจาย วา อสีมา โหติ สาสนนฺตรธาเนน วา, น จ สกฺกา สีมํ อชานเนฺตหิ กมฺมวาจา กาตุํ, ตสฺมา น สมูหนิตพฺพา, สาธุกํ ปน ญตฺวาเยว สมูหนิตพฺพา เจว พนฺธิตพฺพา จาติฯ อยํ ตาว พทฺธสีมาย วินิจฺฉโยฯ

๑๖๖. **อพทฺธสีมา** ปน คามสีมา สตฺตพฺภนฺตรสีมา อุทกุเกฺขปสีมาติ ติวิธาฯ ตตฺถ ยาวตา เอกํ คามเขตฺตํ, อยํ **คามสีมา** นาม, คามคฺคหเณน เจตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๔๗) นครมฺปิ นิคมมฺปิ คหิตเมว โหติฯ ตตฺถ ยตฺตเก ปเทเส ตสฺส ตสฺส คามสฺส คามโภชกา พลึ ลภนฺติ, โส ปเทโส อโปฺป วา โหตุ มหนฺโต วา, คามสีมาเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ นครนิคมสีมาสุปิ เอเสว นโยฯ ยมฺปิ เอกสฺมิํเยว คามเขเตฺต เอกํ ปเทสํ ‘‘อยํ วิสุํคาโม โหตู’’ติ ปริจฺฉินฺทิตฺวา ราชา กสฺสจิ เทติ, โสปิ วิสุํคามสีมา โหติเยว, ตสฺมา สา จ อิตรา จ ปกติคามนครนิคมสีมา พทฺธสีมาสทิสาเยว โหนฺติ, เกวลํ ปน ติจีวรวิปฺปวาสปริหารํ น ลภนฺติฯ

อคามเก ปน อรเญฺญ สมนฺตา สตฺตพฺภนฺตรา **สตฺตพฺภนฺตรสีมา** นามฯ ตตฺถ **อคามกํ** นาม **อรญฺญํ** วิญฺฌาฏวีอาทีสุ วา สมุทฺทมเชฺฌ วา มจฺฉพนฺธานํ อคมนปเถ ทีปเกสุ ลพฺภติฯ **สมนฺตา สตฺตพฺภนฺตรา**ติ มเชฺฌ ฐิตานํ สพฺพทิสาสุ สตฺตพฺภนฺตรา วินิเพฺพเธน จุทฺทส โหนฺติฯ ตตฺถ เอกํ อพฺภนฺตรํ อฏฺฐวีสติหตฺถปฺปมาณํ โหติฯ อยญฺจ สีมา ปริสวเสน วฑฺฒติ , ตสฺมา สมนฺตา ปริสปริยนฺตโต ปฏฺฐาย อพฺภนฺตรปริเจฺฉโท กาตโพฺพฯ สเจ ปน เทฺว สงฺฆา วิสุํ อุโปสถํ กโรนฺติ, ทฺวินฺนํ สตฺตพฺภนฺตรานํ อนฺตเร อญฺญเมกํ อพฺภนฺตรํ อุปจารตฺถาย ฐเปตพฺพํฯ

๑๖๗. ยา ปเนสา ‘‘สพฺพา, ภิกฺขเว, นที อสีมา, สโพฺพ สมุโทฺท อสีโม, สโพฺพ ชาตสฺสโร อสีโม’’ติ (มหาว. ๑๔๗) เอวํ นทีอาทีนํ พทฺธสีมภาวํ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุน ‘‘นทิยา วา, ภิกฺขเว, สมุเทฺท วา ชาตสฺสเร วา ยํ มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส สมนฺตา อุทกุเกฺขปา, อยํ ตตฺถ สมานสํวาสา เอกูโปสถา’’ติ (มหาว. ๑๔๗) วุตฺตา, อยํ **อุทกุเกฺขปสีมา** นามฯ ตตฺถ นที นทีนิมิเตฺต วุตฺตลกฺขณาว, สมุโทฺทปิ ปากโฏเยวฯ โย ปน เยน เกนจิ ขณิตฺวา อกโต สยํชาโต โสโพฺภ สมนฺตโต อาคเตน อุทเกน ปูริโต ติฏฺฐติ, ยตฺถ นทิยํ วุตฺตปฺปการเร วสฺสกาเล อุทกํ สนฺติฏฺฐติ, อยํ ชาตสฺสโร นามฯ โยปิ นทิํ วา สมุทฺทํ วา ภินฺทิตฺวา นิกฺขนฺตอุทเกน ขโต โสโพฺภ เอตํ ลกฺขณํ ปาปุณาติ, อยมฺปิ ชาตสฺสโรเยวฯ เอเตสุ นทีอาทีสุ ยํ ฐานํ ถามมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส สมนฺตโต อุทกุเกฺขเปน ปริจฺฉินฺนํ, อยํ อุทกุเกฺขปสีมา นามฯ

กถํ ปน อุทกุเกฺขโป กาตโพฺพติ? ยถา อกฺขธุตฺตา ทารุคุฬํ ขิปนฺติ, เอวํ อุทกํ วา วาลุกํ วา หเตฺถน คเหตฺวา ถามมชฺฌิเมน ปุริเสน สพฺพถาเมน ขิปิตพฺพํฯ ยตฺถ เอวํ ขิตฺตํ อุทกํ วา

วาลุกา วา ปตติ, อยเมโก อุทกุเกฺขโป, ตสฺส อโนฺตหตฺถปาสํ วิชหิตฺวา ฐิโต กมฺมํ โกเปติฯ ยาว ปริสา วฑฺฒติ, ตาว สีมาปิ วฑฺฒติ, ปริสปริยนฺตโต อุทกุเกฺขโปเยว ปมาณํ, อยํ ปน เอเตสํ นทีอาทีนํ อโนฺตเยว ลพฺภติ, น พหิฯ ตสฺมา นทิยา วา ชาตสฺสเร วา ยตฺตกํ ปเทสํ ปกติวสฺสกาเล จตูสุ มาเสสุ อุทกํ โอตฺถรติ, สมุเทฺท ยสฺมิํ ปเทเส ปกติวีจิโย โอสริตฺวา สณฺฐหนฺติ, ตโต ปฏฺฐาย กปฺปิยภูมิ, ตตฺถ ฐตฺวา อุโปสถาทิกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติ, ทุพฺพุฏฺฐิกาเล วา คิเมฺห วา นทีชาตสฺสเรสุ สุเกฺขสุปิ สา เอว กปฺปิยภูมิฯ สเจ ปน สุเกฺข ชาตสฺสเร วาปิํ วา ขณนฺติ, วปฺปํ วา กโรนฺติ, ตํ ฐานํ คามเขตฺตํ โหติฯ ยา ปเนสา ''กปฺปิยภูมี''ติ วุตฺตา, ตโต พหิ อุทกุเกฺขปสีมา น คจฺฉติ, อโนฺต คจฺฉติ, ตสฺมา เตสํ อโนฺต ปริสปริยนฺตโต ปฏฺฐาย สมนฺตา อุทกุเกฺขปปริเจฺฉโท กาตโพฺพ, อยเมตฺถ สเงฺขโปฯ

อยํ ปน วิตฺถาโร – สเจ นที นาติทีฆา โหติ, ปภวโต ปฏฺฐาย ยาว มุขทฺวารา สพฺพตฺถ สโงฺฆ นิสีทติ, อุทกุเกฺขปสีมาย กมฺมํ นตฺถิ, สกลาปิ นที เอเตสํเยว ภิกฺขูนํ ปโหติ ฯ ยํ ปน มหาสุมเตฺถเรน วุตฺตํ ''โยชนํ ปวตฺตมานาเยว นที, ตตฺราปิ อุปริ อฑฺฒโยชนํ ปหาย เหฏฺฐา อฑฺฒโยชเน กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏตี''ติ, ตํ มหาปทุมเตฺถเรเนว ปฏิกฺขิตฺตํฯ ภควตา หิ ''ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ยตฺถ กตฺถจิ อุตฺตรนฺติยา ภิกฺขุนิยา อนฺตรวาสโก เตมิยตี''ติ (ปาจิ. ๖๙๒) อิทํ นทิยา ปมาณํ วุตฺตํ, น โยชนํ วา อฑฺฒโยชนํ วา, ตสฺมา ยา อิมสฺส สุตฺตสฺส วเสน ปุเพฺพ วุตฺตลกฺขณา นที, ตสฺสา ปภวโต ปฏฺฐาย สงฺฆกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปเนตฺถ พหู ภิกฺขู วิสุํ วิสุํ กมฺมํ กโรนฺติ, สเพฺพหิ อตฺตโน จ อเญฺญสญฺจ อุทกุเกฺขปปริเจฺฉทสฺส อนฺตรา อเญฺญ อุทกุเกฺขโป สีมนฺตริกตฺถาย ฐเปตโพฺพ, ตโต อธิกํ วฏฺฏติเยว, อูนํ ปน น วฏฺฏตีติ วุตฺตํฯ ชาตสฺสรสมุเทฺทปิ เอเสว นโยฯ

นทิยา ปน ''กมฺมํ กริสฺสามา''ติ คเตหิ สเจ นที ปริปุณฺณา โหติ สมติตฺติกา, อุทกสาฏิกํ นิวาเสตฺวา อโนฺตนทิยํเยว กมฺมํ กาตพฺพํฯ สเจ น สโกฺกนฺติ, นาวายปิ ฐตฺวา กาตพฺพํฯ คจฺฉนฺติยา ปน นาวาย กาตุํ น วฏฺฏติฯ กสฺมา? อุทกุเกฺขปมตฺตเมว หิ สีมาฯ ตํ นาวา สีฆเมว อติกฺกมติ, เอวํ สติ อญฺญิสฺสา สีมาย ญตฺติ, อญฺญิสฺสา อนุสาวนา โหติ, ตสฺมา นาวํ อริเตฺตน วา ฐเปตฺวา ปาสาเณ วา ลเมฺพตฺวา อโนฺตนทิยํ ชาตรุเกฺข วา พนฺธิตฺวา กมฺมํ กาตพฺพํฯ อโนฺตนทิยํ พทฺธอฏฺฏเกปิ อโนฺตนทิยํ ชาตรุเกฺขปิ ฐิเตหิ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน รุกฺขสฺส สาขา วา ตโต นิกฺขนฺตปาโรโห วา พหินทีตีเร วิหารสีมาย วา คามสีมาย วา ปติฏฺฐิโต, สีมํ วา โสเธตฺวา สาขํ วา ฉินฺทิตฺวา กมฺมํ กาตพฺพํฯ พหินทีตีเร ชาตรุกฺขสฺส อโนฺตนทิยํ ปวิฏฺฐสาขาย วา ปาโรเห วา นาวํ พนฺธิตฺวา กมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติ, กโรเนฺตหิ สีมา วา โสเธตพฺพา, ฉินฺทิตฺวา วาสฺส พหิปติฏฺฐิตภาโว นาเสตโพฺพฯ นทีตีเร ปน ขาณุกํ โกเฏฺฏตฺวา ตตฺถ พทฺธนาวาย น วฏฺฏติเยวฯ นทิยํ เสตุํ กโรนฺติ, สเจ อโนฺตนทิยํเยว เสตุ จ เสตุปาทา จ โหนฺติ, เสตุมฺหิ ฐิเตหิ กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน เสตุ วา เสตุปาทา วา พหิตีเร ปติฏฺฐิตา, กมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติ, สีมํ โสเธตฺวา กาตพฺพํฯ อถ เสตุปาทา อโนฺต, เสตุ ปน อุภินฺนมฺปิ ตีรานํ อุปริอากาเส ฐิโต, วฏฺฏติฯ

อโนฺตนทิยํ ปาสาโณ วา ทีปโก วา โหติ, ตตฺถ ยตฺตกํ ปเทสํ ปุเพฺพ วุตฺตปฺปกาเร ปกติวสฺสกาเล วสฺสานสฺส จตูสุ มาเสสุ อุทกํ โอตฺถรติ, โส นทีสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ อติวุฏฺฐิกาเล โอเฆน โอตฺถโตกาโส น คเหตโพฺพฯ โส หิ คามสีมาสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ นทิโต มาติกํ นีหรนฺตา นทิยํ อาวรณํ กโรนฺติ, ตํ เจ โอตฺถริตฺวา วา วินิพฺพิชฺฌิตฺวา วา อุทกํ คจฺฉติ, สพฺพตฺถ ปวตฺตนฏฺฐาเน กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน อาวรเณน วา โกฏฺฏกพนฺธเนน วา โสตํ ปจฺฉินฺทติ, อุทกํ นปฺปวตฺตติ, อปฺปวตฺตนฏฺฐาเน กาตุํ น วฏฺฏติ, อาวรณมตฺตเกปิ กาตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ โกจิ

อาวรณปฺปเทโส ปุเพฺพ วุตฺตปาสาณทีปกปฺปเทโส วิย อุทเกน อโชฺฌตฺถรียติ, ตตฺถ วฏฺฏติฯ โส หิ นทีสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ นทึ วินาเสตฺวา ตฬากํ กโรนฺติ, เหฏฺฐา ปาฬิพทฺธา อุทกํ อาคนฺตฺวา ตฬากํ ปูเรตฺวา ติฏฺฐติ, เอตฺถ กมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติ, อุปริ ปวตฺตนฏฺฐาเน เหฏฺฐา จ ฉฑฺฑิโตทกํ นทึ โอตริตฺวา สนฺทนฏฺฐานโต ปฏฺฐาย วฏฺฏติฯ เทเว อวสฺสเนฺต เหมนฺตคิเมฺหสุ วา สุกฺขนทิยาปิ วฏฺฏติ, นทิโต นีหฏมาติกาย น วฏฺฏติฯ สเจ สา กาลนฺตเรน ภิชฺชิตฺวา นที โหติ, วฏฺฏติฯ กาจิ นที อุปฺปติตฺวา คามนิคมสีมํ โอตฺถริตฺวา ปวตฺตติ, นทีเยว โหติ, กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน วิหารสีมํ โอตฺถรติ, วิหารสีมาเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

สมุเทฺทปิ กมฺมํ กโรเนฺตหิ ยํ ปเทสํ อุทฺธํ วฑฺฒนอุทกํ วา ปกติวีจิ วา เวเคน อาคนฺตฺวา โอตฺถรติ, ตตฺถ กาตุํ น วฏฺฏติฯ ยสฺมึ ปน ปเทเส ปกติวีจิโย โอสริตฺวา สณฺฐหนฺติ, โส อุทกนฺตโต ปฏฺฐาย อโนฺต สมุโทฺท นาม, ตตฺถ ฐิเตหิ กมฺมํ กาตพฺพํฯ สเจ อูมิเวโค พาธติ, นาวาย วา อฏฺฏเก วา ฐตฺวา กาตพฺพํฯ เตสุ วินิจฺฉโย นทิยํ วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ สมุเทฺท ปิฏฺฐิปาสาโณ โหติ, ตํ กทาจิ อูมิโย อาคนฺตฺวา โอตฺถรนฺติ, กทาจิ น โอตฺถรนฺติ, ตตฺถ กมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ โส หิ คามสีมาสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ สเจ ปน วีจีสุ อาคตาสุปิ อนาคตาสุปิ ปกติอุทเกเนว โอตฺถรียติ, วฏฺฏติฯ ทีปโก วา ปพฺพโต วา โหติ, โส เจ ทูเร โหติ มจฺฉพนฺธานํ อคมนปเถ, อรญฺญสีมาสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ เตสํ คมนปริยนฺตสฺส โอรโต ปน คามสีมาสงฺขฺยํ คจฺฉติ, ตตฺถ คามสีมํ อโสเธตฺวา กมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ สมุโทฺท คามสีมํ วา นิคมสีมํ วา โอตฺถริตฺวา ติฏฺฐติ, สมุโทฺทว โหติ, ตตฺถ กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน วิหารสีมํ โอตฺถรติ, วิหารสีมาเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

ชาตสฺสเร กมฺมํ กโรเนฺตหิ ยตฺถ ปุเพฺพ วุตฺตปฺปกาเร วสฺสกาเล วเสฺส ปจฺฉินฺนมเตฺต ปิวิตุํ วา หตฺถปาเท วา โธวิตุํ อุทกํ น โหติ, สุกฺขติ, อยํ น ชาตสฺสโร, คามเขตฺตสงฺขฺยเมว คจฺฉติ, ตตฺถ กมฺมํ น กาตพฺพํฯ ยตฺถ ปน วุตฺตปฺปกาเร วสฺสกาเล อุทกํ สนฺติฏฺฐติ, อยเมว ชาตสฺสโรฯ ตสฺส ยตฺตเก ปเทเส วสฺสานํ จาตุมาเส อุทกํ ติฏฺฐติ, ตตฺถ กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ คมฺภีรํ อุทกํ, อฏฺฏกํ พนฺธิตฺวา ตตฺถ ฐิเตหิปิ ชาตสฺสรสฺส อโนฺตชาตรุกฺขมฺหิ พทฺธอฏฺฏเกปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ ปิฏฺฐิปาสาณทีปเกสุ ปเนตฺถ นทิยํ วุตฺตสทิโสว วินิจฺฉโยฯ สมวสฺสเทวกาเล ปโหนกชาตสฺสโร ปน เจปิ ทุพฺพุฏฺฐิกกาเล วา คิมฺหเหมเนฺตสุ วา สุกฺขติ, นิรุทโก โหติ, ตตฺถ สงฺฆกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ยํ **อนฺธกฏฺฐกถายํ** วุตฺตํ ‘‘สโพฺพ ชาตสฺสโร สุโกฺข อโนทโก คามเขตฺตํเยว ภชตี’’ติ, ตํ น คเหตพฺพํฯ สเจ ปเนตฺถ อุทกตฺถาย อาวาฏํ วา โปกฺขรณีอาทีนิ วา ขณนฺติ, ตํ ฐานํ อชาตสฺสโร โหติ, คามสีมาสงฺขฺยํ คจฺฉติฯ ลาพุติปุสกาทิวเปฺป กเตปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน นํ ปูเรตฺวา ถลํ วา กโรนฺติ, เอกสฺมึ ทิสาภาเค ปาฬึ พนฺธิตฺวา สพฺพเมว นํ มหาตฬากํ วา กโรนฺติ, สโพฺพปิ อชาตสฺสโร โหติ, คามสีมาสงฺขฺยํ คจฺฉติฯ โลณีปิ ชาตสฺสรสงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ วสฺสิเก จตฺตาโร มาเส อุทกฏฺฐาโนกาเส กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏตีติฯ อยํ อพทฺธสีมาย วินิจฺฉโยฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

สีมาวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๕. อุโปสถปวารณาวินิจฺฉยกถา

๑๖๘. **อุโปสถปวารณา**ติ เอตฺถ (กงฺขา. อฏฺฐ. นิทานวณฺณนา) ทิวสวเสน ตโย อุโปสถา จาตุทฺทสิโก ปนฺนรสิโก สามคฺคีอุโปสโถติฯ ตตฺถ เหมนฺตคิมฺหวสฺสานานํ ติณฺณํ อุตูนํ ตติยสตฺตมปกฺเขสุ เทฺว เทฺว กตฺวา ฉ **จาตุทฺทสิกา,** เสสา **ปนฺนรสิกา**ติ เอวํ เอกสํวจฺฉเร จตุวีสติ อุโปสถาฯ อิทํ ตาว ปกติจาริตฺตํฯ ตถารูปปจฺจเย สติ อญฺญสฺมิมฺปิ จาตุทฺทเส อุโปสถํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ปุริมวสฺสํวุฏฺฐานํ ปน ปุพฺพกตฺติกปุณฺณมา, เตสํเยว สเจ ภณฺฑนการเกหิ อุปทฺทุตา ปวารณํ ปจฺจุกฺกฑฺฒนฺติ, อถ กตฺติกมาสสฺส กาฬปกฺขจาตุทฺทโส วา ปจฺฉิมกตฺติกปุณฺณมา วา ปจฺฉิมวสฺสํวุฏฺฐานญฺจ ปจฺฉิมกตฺติกปุณฺณมา เอว วาติ อิเม ตโย ปวารณาทิวสาปิ โหนฺติฯ อิทมฺปิ ปกติจาริตฺตเมวฯ ตถารูปปจฺจเย สติ ทฺวินฺนํ กตฺติกปุณฺณมานํ ปุริเมสุ จาตุทฺทเสสุปิ ปวารณํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ยทา ปน **โกสมฺพกกฺขนฺธเก** (มหาว. ๔๕๑ อาทโย) อาคตนเยน ภินฺเน ภิกฺขุสงฺเฆ โอสาริเต ตสฺมึ ภิกฺขุสฺมึ สงฺโฆ ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสามคฺคึ กโรติ, ตทา ตาวเทว อุโปสโถ กาตพฺโพฯ ''ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพ''นฺติ วจนโต ฐเปตฺวา จาตุทฺทสปนฺนรเส อโญฺญปิ โย โกจิ ทิวโส **อุโปสถทิวโส** นาม โหติ, วสฺสํวุฏฺฐานํ ปน กตฺติกมาสพฺภนฺตเร อยเมว สามคฺคีปวารณาทิวโส นาม โหติฯ อิติ อิเมสุ ตีสุ ทิวเสสุ อุโปสโถ กาตโพฺพฯ กโรเนฺตน ปน สเจ จาตุทฺทสิโก โหติ, ''อชฺชุโปสโถ จาตุทฺทโส''ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ สามคฺคีอุโปสโถ โหติ, ''อชฺชุโปสโถ สามคฺคี''ติ วตฺตพฺพํฯ ปนฺนรสิเย ปน ปาฬิยํ อาคตนเยเนว ''อชฺชุโปสโถ ปนฺนรโส''ติ วตฺตพฺพํฯ

๑๖๙. สเงฺฆ อุโปสโถ (กงฺขา. อฏฺฐ. นิทานวณฺณนา), คเณ อุโปสโถ, ปุคฺคเล อุโปสโถติ เอวํ การกวเสน อปเรปิ ตโย อุโปสถา วุตฺตา, กตฺตพฺพาการวเสน ปน สุตฺตุเทฺทโส ปาริสุทฺธิอุโปสโถ อธิฏฺฐานุโปสโถติ อปเรปิ ตโย อุโปสถาฯ ตตฺถ **สุตฺตุเทฺทโส** นาม ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ''ติอาทินา นเยน วุโตฺต ปาติโมกฺขุเทฺทโสฯ เย ปนิตเร เทฺว อุโปสถา, เตสุ **ปาริสุทฺธิอุโปสโถ** ตาว อเญฺญสญฺจ สนฺติเก อญฺญมญฺญญฺจ อาโรจนวเสน ทุวิโธฯ ตตฺถ ยฺวายํ อเญฺญสํ สนฺติเก กรียติ, โสปิ ปวาริตานญฺจ อปฺปวาริตานญฺจ สนฺติเก กรณวเสน ทุวิโธฯ ตตฺถ มหาปวารณาย ปวาริตานํ สนฺติเก ปจฺฉิมิกาย อุปคเตน วา อนุปคเตน วา ฉินฺนวเสฺสน วา จาตุมาสินิยํ ปน ปวาริตานํ สนฺติเก อนุปคเตน วา ฉินฺนวเสฺสน วา กายสามคฺคึ ทตฺวา ''ปริสุโทฺธ อหํ ภเนฺต, ปริสุโทฺธติ มํ ธาเรถา''ติ ติกฺขตฺตุํ วตฺวา กาตโพฺพฯ ฐเปตฺวา ปน ปวารณาทิวสํ อญฺญสฺมึ กาเล อาวาสิเกหิ อุทฺทิฏฺฐมเตฺต ปาติโมเกฺข อวุฏฺฐิตาย วา เอกจฺจาย วุฏฺฐิตาย วา สพฺพาย วา วุฏฺฐิตาย ปริสาย เย อเญฺญ สมสมา วา โถกตรา วา อาคจฺฉนฺติ, เตหิ เตสํ สนฺติเก วุตฺตนเยเนว ปาริสุทฺธิ อาโรเจตพฺพาฯ

โย ปนายํ อญฺญมญฺญํ อาโรจนวเสน กรียติ, โส ญตฺตึ ฐเปตฺวา กรณวเสน จ อฏฺฐเปตฺวา กรณวเสน จ ทุวิโธฯ ตตฺถ ยสฺมึ อาวาเส ตโย ภิกฺขู วิหรนฺติ, เตสุ อุโปสถทิวเส สนฺนิปติเตสุ เอเกน ภิกฺขุนา ''สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา, อชฺชุโปสโถ จาตุทฺทโส''ติ วา ''ปนฺนรโส''ติ วา วตฺวา ''ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, มยํ อญฺญมญฺญํ ปาริสุทฺธิอุโปสถํ กเรยฺยามา''ติ ญตฺติยา ฐปิตาย เถเรน ภิกฺขุนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา ''ปริสุโทฺธ อหํ, อาวุโส, ปริสุโทฺธติ มํ ธาเรถา''ติ ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ อิตเรหิ ''ภเนฺต''ติ วตฺวา เอวเมว วตฺตพฺพํฯ เอวํ ญตฺตึ ฐเปตฺวา กาตโพฺพฯ ยตฺร ปน เทฺว ภิกฺขู วิหรนฺติ, ตตฺร ญตฺตึ อฏฺฐเปตฺวา วุตฺตนเยเนว ปาริสุทฺธิ อาโรเจตพฺพาติ อยํ **ปาริสุทฺธิอุโปสโถ**ฯ

สเจ ปน เอโกว ภิกฺขุ โหติ, สพฺพํ ปุพฺพกรณียํ กตฺวา อเญฺญสํ อนาคมนํ ญตฺวา ‘‘อชฺช เม อุโปสโถ จาตุทฺทโส’’ติ วา ‘‘ปนฺนรโส’’ติ วา วตฺวา ‘‘อธิฏฺฐามี’’ติ วตฺตพฺพํฯ อยํ **อธิฏฺฐานุโปสโถ**ติ เอวํ กตฺตพฺพาการวเสน ตโย อุโปสถา เวทิตพฺพาฯ เอตฺตาวตา นว อุโปสถา ทีปิตา โหนฺติฯ เตสุ ทิวสวเสน ปนฺนรสิโก, การกวเสน สงฺฆุโปสโถ, กตฺตพฺพาการวเสน สุตฺตุเทฺทโสติ เอวํ ติลกฺขณสมฺปเนฺน อุโปสเถ ปวตฺตมาเน อุโปสถํ อกตฺวา ตทหุโปสเถ อญฺญํ อภิกฺขุกํ นานาสํวาสเกหิ วา สภิกฺขุกํ อาวาสํ วา อนาวาสํ วา วาสตฺถาย อญฺญตฺร สเงฺฆน อญฺญตฺร อนฺตรายา คจฺฉนฺตสฺส ทุกฺกฏํ โหติฯ

๑๗๐. อุโปสถกรณตฺถํ สนฺนิปติเต สเงฺฆ พหิ อุโปสถํ กตฺวา อาคเตน สนฺนิปาตฏฺฐานํ คนฺตฺวา กายสามคฺคึ อเทเนฺตน ฉโนฺท ทาตโพฺพฯ โยปิ คิลาโน วา โหติ กิจฺจปสุโต วา, เตนปิ ปาริสุทฺธึ เทเนฺตน ฉโนฺทปิ ทาตโพฺพฯ กถํ? เอกสฺส ภิกฺขุโน สนฺติเก ‘‘ฉนฺทํ ทมฺมิ, ฉนฺทํ เม หร, ฉนฺทํ เม อาโรเจหี’’ติ อยมโตฺถ กาเยน วา วาจาย วา อุภเยน วา วิญฺญาเปตโพฺพ, เอวํ ทิโนฺน โหติ ฉโนฺทฯ อกตุโปสเถน คิลาเนน วา กิจฺจปสุเตน วา ปาริสุทฺธิ ทาตพฺพาฯ กถํ? เอกสฺส ภิกฺขุโน สนฺติเก ‘‘ปาริสุทฺธึ ทมฺมิ, ปาริสุทฺธึ เม หร , ปาริสุทฺธึ เม อาโรเจหี’’ติ อยมโตฺถ กาเยน วา วาจาย วา อุภเยน วา วิญฺญาเปตโพฺพ, เอวํ ทินฺนา โหติ ปาริสุทฺธิฯ ตํ ปน เทเนฺตน ฉโนฺทปิ ทาตโพฺพฯ วุตฺตเญฺหตํ ภควตา ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ตทหุโปสเถ ปาริสุทฺธึ เทเนฺตน ฉนฺทมฺปิ ทาตุํ, สนฺติ สงฺฆสฺส กรณีย’’นฺติ (มหาว. ๑๖๕)ฯ ตตฺถ ปาริสุทฺธิทานํ สงฺฆสฺสปิ อตฺตโนปิ อุโปสถกรณํ สมฺปาเทติ, น อวเสสํ สงฺฆกิจฺจํ, ฉนฺททานํ สงฺฆเสฺสว อุโปสถกรณญฺจ เสสกิจฺจญฺจ สมฺปาเทติ, อตฺตโน ปนสฺส อุโปสโถ อกโตเยว โหติ, ตสฺมา ปาริสุทฺธึ เทเนฺตน ฉโนฺทปิ ทาตโพฺพฯ ปุเพฺพ วุตฺตํ ปน สุทฺธิกจฺฉนฺทํ วา ปาริสุทฺธึ วา อิมํ วา ฉนฺทปาริสุทฺธึ เอเกน พหูนมฺปิ อาหริตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน โส อนฺตรามเคฺค อญฺญํ ภิกฺขุํ ปสฺสิตฺวา เยสํ เตน ฉโนฺท วา ปาริสุทฺธิ วา คหิตา, เตสญฺจ อตฺตโน จ ฉนฺทปาริสุทฺธึ เทติ, ตเสฺสว อาคจฺฉติฯ อิตรา ปน พิฬาลสงฺขลิกา ฉนฺทปาริสุทฺธิ นาม โหติ, สา น อาคจฺฉติ, ตสฺมา สยเมว สนฺนิปาตฏฺฐานํ คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ สเจ ปน สญฺจิจฺจ นาโรเจติ, ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ, ฉนฺทปาริสุทฺธิ ปน ตสฺมึ หตฺถปาสํ อุปคตมเตฺตเยว อาคตา โหติฯ

๑๗๑. ปาริวาสิเยน ปน ฉนฺททาเนน ยํ กิญฺจิ สงฺฆกมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ ตตฺถ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๑๑๖๗) จตุพฺพิธํ ปาริวาสิยํ ปริสปาริวาสิยํ รตฺติปาริวาสิยํ ฉนฺทปาริวาสิยํ อชฺฌาสยปาริวาสิยนฺติฯ เตสุ **ปริสปาริวาสิยํ** นาม ภิกฺขู เกนจิเทว กรณีเยน สนฺนิปติตา โหนฺติ, อถ เมโฆ วา อุเฏฺฐติ, อุสฺสารณา วา กรียติ, มนุสฺสา วา อโชฺฌตฺถรนฺตา อาคจฺฉนฺติ, ภิกฺขู ‘‘อโนกาสา มยํ, อญฺญตฺถ คจฺฉามา’’ติ ฉนฺทํ อวิสฺสเชฺชตฺวาว อุฏฺฐหนฺติฯ อิทํ ปริสปาริวาสิยํฯ กิญฺจาปิ ปริสปาริวาสิยํ, ฉนฺทสฺส ปน อวิสฺสฏฺฐตฺตา กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ

ปุน ภิกฺขู ‘‘อุโปสถาทีนิ กริสฺสามา’’ติ รตฺตึ สนฺนิปติตฺวา ‘‘ยาว สเพฺพ สนฺนิปตนฺติ, ตาว ธมฺมํ สุณิสฺสามา’’ติ เอกํ อเชฺฌสนฺติ, ตสฺมึ ธมฺมกถํ กเถเนฺตเยว อรุโณ อุคฺคจฺฉติฯ สเจ ‘‘จาตุทฺทสิกํ อุโปสถํ กริสฺสามา’’ติ นิสินฺนา, ปนฺนรโสติ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปนฺนรสิกํ กาตุํ นิสินฺนา, ปาฏิปเท อนุโปสเถ อุโปสถํ กาตุํ น วฏฺฏติ, อญฺญํ ปน สงฺฆกิจฺจํ กาตุํ วฏฺฏติฯ อิทํ **รตฺติปาริวาสิยํ** นามฯ

ปุน ภิกฺขู ‘‘กิญฺจิเทว อพฺภานาทิสงฺฆกมฺมํ กริสฺสามา’’ติ นิสินฺนา โหนฺติ, ตเตฺรโก นกฺขตฺตปาฐโก ภิกฺขุ เอวํ วทติ ‘‘อชฺช นกฺขตฺตํ ทารุณํ, มา อิมํ กโรถา’’ติฯ เต ตสฺส วจเนน ฉนฺทํ วิสฺสเชฺชตฺวา ตเตฺถว นิสินฺนา โหนฺติฯ อถโญฺญ อาคนฺตฺวา ‘‘นกฺขตฺตํ ปติมาเนนฺตํ, อ

โตฺถ พาลํ อุปจฺจคา''ติ (ชา. ๑.๑.๔๙) วตฺวา ''กึ นกฺขเตฺตน, กโรถา''ติ วทติฯ อิทํ **ฉนฺทปาริวาสิยเญฺจว อชฺฌาสยปาริวาสิยญฺจ**ฯ เอตสฺมึ ปาริวาสิเย ปุน ฉนฺทปาริสุทฺธึ อนาเนตฺวา กมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ

๑๗๒. สเจ โกจิ ภิกฺขุ คิลาโน น สโกฺกติ ฉนฺทปาริสุทฺธึ ทาตุํ, โส มเญฺจน วา ปีเฐน วา สงฺฆมชฺฌํ อาเนตโพฺพฯ สเจ คิลานุปฏฺฐากานํ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ''สเจ โข มยํ คิลานํ ฐานา จาเวสฺสาม, อาพาโธ วา อภิวฑฺฒิสฺสติ, กาลกิริยา วา ภวิสฺสตี''ติ, น โส ภิกฺขุ ฐานา จาเวตโพฺพ, สเงฺฆน ตตฺถ คนฺตฺวา อุโปสโถ กาตโพฺพฯ สเจ พหู ตาทิสา คิลานา โหนฺติ, สเงฺฆน ปฏิปาฏิยา ฐตฺวา สเพฺพ หตฺถปาเส กาตพฺพาฯ สเจ ทูเร โหนฺติ, สโงฺฆ นปฺปโหติ, ตํ ทิวสํ อุโปสโถ น กาตโพฺพฯ น เตฺวว วเคฺคน สเงฺฆน อุโปสโถ กาตโพฺพ, กเรยฺย เจ, ทุกฺกฏํฯ

สเจ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๔๙) เอกสฺมึ วิหาเร จตูสุ ภิกฺขูสุ วสเนฺตสุ เอกสฺส ฉนฺทปาริสุทฺธึ อาหริตฺวา ตโย ปาริสุทฺธิอุโปสถํ กโรนฺติ, ตีสุ วา วสเนฺตสุ เอกสฺส ฉนฺทปาริสุทฺธึ อาหริตฺวา เทฺว ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสนฺติ, **อธเมฺมน วคฺคํ** อุโปสถกมฺมํ โหติฯ สเจ ปน จตฺตาโรปิ สนฺนิปติตฺวา ปาริสุทฺธิอุโปสถํ กโรนฺติ, ตโย วา เทฺว วา ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสนฺติ, **อธเมฺมน สมคฺคํ** นาม โหติฯ สเจ จตูสุ ชเนสุ เอกสฺส ปาริสุทฺธึ อาหริตฺวา ตโย ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสนฺติ, ตีสุ วา ชเนสุ เอกสฺส ปาริสุทฺธึ อาหริตฺวา เทฺว ปาริสุทฺธิอุโปสถํ กโรนฺติ, **ธเมฺมน วคฺคํ** นาม โหติฯ สเจ ปน จตฺตาโร เอกตฺถ วสนฺตา สเพฺพ สนฺนิปติตฺวา ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสนฺติ, ตโย ปาริสุทฺธิอุโปสถํ กโรนฺติ, เทฺว อญฺญมญฺญํ ปาริสุทฺธิอุโปสถํ กโรนฺติ, **ธเมฺมน สมคฺคํ** นาม โหติฯ

๑๗๓. ปวารณากเมฺมสุ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๑๒) ปน สเจ เอกสฺมึ วิหาเร ปญฺจสุ ภิกฺขูสุ วสเนฺตสุ เอกสฺส ปวารณํ อาหริตฺวา จตฺตาโร คณญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรนฺติ, จตูสุ วา ตีสุ วา วสเนฺตสุ เอกสฺส ปวารณํ อาหริตฺวา ตโย วา เทฺว วา สงฺฆญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรนฺติ, สพฺพเมตํ **อธเมฺมน วคฺคํ** ปวารณากมฺมํฯ สเจ ปน สเพฺพปิ ปญฺจ ชนา เอกโต สนฺนิปติตฺวา คณญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรนฺติ, จตฺตาโร วา ตโย วา เทฺว วา วสนฺตา เอกโต สนฺนิปติตฺวา สงฺฆญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรนฺติ, สพฺพเมตํ **อธเมฺมน สมคฺคํ** ปวารณากมฺมํฯ สเจ ปญฺจสุ ชเนสุ เอกสฺส ปวารณํ อาหริตฺวา จตฺตาโร สงฺฆญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรนฺติ, จตูสุ วา ตีสุ วา เอกสฺส ปวารณํ อาหริตฺวา ตโย วา เทฺว วา คณญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรนฺติ, สพฺพเมตํ **ธเมฺมน วคฺคํ** ปวารณากมฺมํฯ สเจ ปน สเพฺพปิ ปญฺจ ชนา เอกโต สนฺนิปติตฺวา สงฺฆญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรนฺติ, จตฺตาโร วา ตโย วา เอกโต สนฺนิปติตฺวา คณญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรนฺติ, เทฺว อญฺญมญฺญํ ปวาเรนฺติ, เอกโก วสโนฺต อธิฏฺฐานปวารณํ กโรติ, สพฺพเมตํ **ธเมฺมน สมคฺคํ** นาม ปวารณากมฺมนฺติฯ

เอตฺถ สเจ จาตุทฺทสิกา โหติ, ''อชฺช เม ปวารณา จาตุทฺทสี''ติ, สเจ ปนฺนรสิกา, ''อชฺช เม ปวารณา ปนฺนรสี''ติ เอวํ อธิฏฺฐาตพฺพํฯ ปวารณํ เทเนฺตน ปน ''ปวารณํ ทมฺมิ, ปวารณํ เม หร, มมตฺถาย ปวาเรหี''ติ กาเยน วา วาจาย วา กายวาจาหิ วา อยมโตฺถ วิญฺญาเปตโพฺพฯ เอวํ ทินฺนาย (มหาว. อฏฺฐ. ๒๑๓) ปวารณาย ปวารณาหารเกน สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ ปวาเรตพฺพํ ''ติโสฺส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สงฺฆํ ปวาเรติ ทิเฏฺฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทตุ ตํ, ภเนฺต, สโงฺฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสโนฺต ปฏิกริสฺสติฯ ทุติยมฺปิ, ภเนฺต…เป.… ตติยมฺปิ, ภเนฺต, ติโสฺส ภิกฺขุ สงฺฆํ ปวาเรติ…เป.… ปฏิกริสฺสตี''ติฯ สเจ ปน วุฑฺฒตโร โหติ, ''อายสฺมา, ภเนฺต, ติโสฺส''ติ วตฺตพฺพํฯ เอวญฺหิ เตน ตสฺสตฺถาย ปวาริตํ โหติฯ ปวารณํ เทเนฺตน ปน ฉโนฺทปิ ทาตโพฺพ, ฉนฺททานํ เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ อิธาปิ ฉนฺททานํ อวเสสกมฺมตฺถายฯ ตสฺมา สเจ ปวารณํ เทโนฺต ฉนฺทํ เทติ, วุตฺตนเยน อาหฏาย ปวารณาย เตน จ

ภิกฺขุนา สเงฺฆน จ ปวาริตเมว โหติฯ อถ ปวารณเมว เทติ, น ฉนฺทํ, ตสฺส จ ปวารณาย อาโรจิตาย สเงฺฆน จ ปวาริเต สเพฺพสํ สุปฺปวาริตํ โหติ, อญฺญํ ปน กมฺมํ กุปฺปติฯ สเจ ฉนฺทเมว เทติ, น ปวารณํ, สงฺฆสฺส ปวารณา จ เสสกมฺมานิ จ น กุปฺปนฺติ, เตน ปน ภิกฺขุนา อปฺปวาริตํ โหติ, ปวารณาทิวเส ปน พหิสีมาย ปวารณํ อธิฏฺฐหิตฺวา อาคเตนปิ ฉโนฺท ทาตโพฺพ เตน สงฺฆสฺส ปวารณากมฺมํ น กุปฺปติฯ

สเจ ปุริมิกาย ปญฺจ ภิกฺขู วสฺสํ อุปคตา, ปจฺฉิมิกายปิ ปญฺจ, ปุริเมหิ ญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาริเต ปจฺฉิเมหิ เตสํ สนฺติเก ปาริสุทฺธิอุโปสโถ กาตโพฺพ, น เอกสฺมึ อุโปสถเคฺค เทฺว ญตฺติโย ฐเปตพฺพาฯ สเจปิ ปจฺฉิมิกาย อุปคตา จตฺตาโร ตโย เทฺว เอโก วา โหติ, เอเสว นโยฯ อถ ปุริมิกาย จตฺตาโร, ปจฺฉิมิกายปิ จตฺตาโร ตโย เทฺว เอโก วา, เอเสว นโยฯ อถาปิ ปุริมิกาย ตโย, ปจฺฉิมิกายปิ ตโย เทฺว เอโก วา, เอเสว นโยฯ อิทเมฺหตฺถ ลกฺขณํฯ

สเจ ปุริมิกาย อุปคเตหิ ปจฺฉิมิกาย อุปคตา โถกตรา เจว โหนฺติ สมสมา จ, สงฺฆปวารณาย จ คณํ ปูเรนฺติ, สงฺฆปวารณาวเสน ญตฺติ ฐเปตพฺพาฯ สเจ ปน ปจฺฉิมิกาย เอโก โหติ, เตน สทฺธึ เต จตฺตาโร โหนฺติ, จตุนฺนํ สงฺฆญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรตุํ น วฎฺฎติฯ คณญตฺติยา ปน โส คณปูรโก โหติ, ตสฺมา คณวเสน ญตฺตึ ฐเปตฺวา ปุริเมหิ ปวาเรตพฺพํ, อิตเรน เตสํ สนฺติเก ปาริสุทฺธิอุโปสโถ กาตโพฺพติฯ ปุริมิกาย เทฺว, ปจฺฉิมิกาย เทฺว วา เอโก วา เอเสว นโยฯ ปุริมิกาย เอโก ปจฺฉิมิกาย เอโกติ เอเกน เอกสฺส สนฺติเก ปวาเรตพฺพํ, เอเกน ปาริสุทฺธิอุโปสโถ กาตโพฺพฯ สเจ ปุริเมหิ วสฺสูปคเตหิ ปจฺฉา วสฺสูปคตา เอเกนปิ อธิกตรา โหนฺติ, ปฐมํ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตฺวา ปจฺฉา โถกตเรหิ เตสํ สนฺติเก ปวาเรตพฺพํฯ

กตฺติกาย จาตุมาสินิปวารณาย ปน สเจ ปฐมวสฺสูปคเตหิ มหาปวารณาย ปวาริเตหิ ปจฺฉา อุปคตา อธิกตรา วา สมสมา วา โหนฺติ, ปวารณาญตฺตึ ฐเปตฺวา ปวาเรตพฺพํฯ เตหิ ปวาริเต ปจฺฉา อิตเรหิ ปาริสุทฺธิอุโปสโถ กาตโพฺพฯ อถ มหาปวารณายํ ปวาริตา พหู โหนฺติ, ปจฺฉา วสฺสูปคตา โถกา วา เอโก วา, ปาติโมเกฺข อุทฺทิเฎฺฐ ปจฺฉา เตสํ สนฺติเก เตน ปวาเรตพฺพํฯ กึ ปเนตํ ปาติโมกฺขํ สกลเมว อุทฺทิสิตพฺพํ, อุทาหุ เอกเทสมฺปีติ? เอกเทสมฺปิ อุทฺทิสิตุํ วฎฺฎติฯ วุตฺตเญฺหตํ ภควตา –

> ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, ปาติโมกฺขุเทฺทสา, นิทานํ อุทฺทิสิตฺวา อวเสสํ สุเตน สาเวตพฺพํ, อยํ ปฐโม ปาติโมกฺขุเทฺทโสฯ นิทานํ อุทฺทิสิตฺวา จตฺตาริ ปาราชิกานิ อุทฺทิสิตฺวา อวเสสํ สุเตน สาเวตพฺพํ, อยํ ทุติโย ปาติโมกฺขุเทฺทโสฯ นิทานํ อุทฺทิสิตฺวา จตฺตาริ ปาราชิกานิ อุทฺทิสิตฺวา เตรส สงฺฆาทิเสเส อุทฺทิสิตฺวา อวเสสํ สุเตน สาเวตพฺพํ, อยํ ตติโย ปาติโมกฺขุเทฺทโสฯ นิทานํ อุทฺทิสิตฺวา จตฺตาริ ปาราชิกานิ อุทฺทิสิตฺวา เตรส สงฺฆาทิเสเส อุทฺทิสิตฺวา เทฺว อนิยเต อุทฺทิสิตฺวา อวเสสํ ภุเตน สาเวตพฺพํ, อยํ จตุโตฺถ ปาติโมกฺขุเทฺทโสฯ วิตฺถาเรเนว ปญฺจโม’’ติ (มาหาว. ๑๕๐)ฯ

ตตฺถ (มหาว. อฎฺฐ. ๑๕๐) **นิทานํ อุทฺทิสิตฺวา อวเสสํ สุเตน สาเวตพฺพ**นฺติ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ…เป.… อาวิกตา หิสฺส ผาสุ โหตี’’ติ อิมํ นิทานํ อุทฺทิสิตฺวา ‘‘อุทฺทิฎฺฐํ โข อายสฺมโนฺต นิทานํ, ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธาฯ ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ…เป.… เอวเมตํ ธารยามิฯ สุตา โข ปนายสฺมเนฺตหิ จตฺตาโร ปาราชิกา ธมฺมา …เป.… อวิวทมาเนหิ สิกฺขิตพฺพ’’นฺติ เอวํ อวเสสํ สุเตน สาเวตพฺพํฯ เอเตน นเยน เสสาปิ จตฺตาโร ปาติโมกฺขุเทฺทสา เวทิตพฺพาฯ

๑๗๔. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สติ อนฺตราเย สํขิเตฺตน ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตุํฯ น, ภิกฺขเว, อสติ อนฺตราเย สํขิเตฺตน ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพํ, โย อุทฺทิเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๕๐) วจนโต ปน วินา อนฺตรายา สํขิเตฺตน ปาติโมกฺขํ น อุทฺทิสิตพฺพํฯ ตตฺริเม อนฺตรายา – ราชนฺตราโย โจรนฺตราโย อคฺยนฺตราโย อุทกนฺตราโย มนุสฺสนฺตราโย อมนุสฺสนฺตราโย วาฬนฺตราโย สรีสปนฺตราโย ชีวิตนฺตราโย พฺรหฺมจริยนฺตราโยติฯ

ตตฺถ สเจ ภิกฺขูสุ อุโปสถํ กริสฺสามาติ นิสิเนฺนสุ ราชา อาคจฺฉติ, อยํ **ราชนฺตราโย**ฯ โจรา อาคจฺฉนฺติ, อยํ **โจรนฺตราโย**ฯ ทวฑาโห อาคจฺฉติ, อาวาเส วา อคฺคิ อุฎฺฐาติ, อยํ **อคฺยนฺตราโย**ฯ เมโฆ วา อุเฎฺฐติ, โอโฆ วา อาคจฺฉติ, อยํ **อุทกนฺตราโย**ฯ พหู มนุสฺสา อาคจฺฉนฺติ, อยํ **มนุสฺสนฺตราโย**ฯ ภิกฺขุํ ยโกฺข คณฺหาติ, อยํ **อมนุสฺสนฺตราโย**ฯ พฺยคฺฆาทโย จณฺฑมิคา อาคจฺฉนฺติ, อยํ **วาฬนฺตราโย**ฯ ภิกฺขุํ สปฺปาทโย ฑํสนฺติ, อยํ **สรีสปนฺตราโย**ฯ ภิกฺขุ คิลาโน วา โหติ, กาลํ วา กโรติ, เวริโน วา ตํ มาเรตุกามา คณฺหนฺติ, อยํ **ชีวิตนฺตราโย**ฯ มนุสฺสา เอกํ วา พหู วา ภิกฺขู พฺรหฺมจริยา จาเวตุกามา คณฺหนฺติ, อยํ **พฺรหฺมจริยนฺตราโย**ฯ เอวรูเปสุ อนฺตราเยสุ สํขิเตฺตน ปาติโมโกฺข อุทฺทิสิตโพฺพ, ปฐโม วา อุเทฺทโส อุทฺทิสิตโพฺพฯ อาทิมฺหิ เทฺว ตโย จตฺตาโร วาฯ เอตฺถ ทุติยาทีสุ อุเทฺทเสสุ ยสฺมิํ อปริโยสิเต อนฺตราโย โหติ, โสปิ สุเตเนว สาเวตโพฺพฯ นิทานุเทฺทเส ปน อนิฎฺฐิเต สุเตน สาเวตพฺพํ นาม นตฺถิฯ

ปวารณากเมฺมปิ สติ อนฺตราเย เทฺววาจิกํ เอกวาจิกํ สมานวสฺสิกํ วา ปวาเรตุํ วฎฺฎติฯ เอตฺถ (มหาว. อฎฺฐ. ๒๓๔) ญตฺติํ ฐเปเนฺตนปิ ‘‘ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ เทฺววาจิกํ ปวาเรยฺยา’’ติ วตฺตพฺพํฯ เอกวาจิเก ‘‘เอกวาจิกํ ปวาเรยฺยา’’ติ, สมานวสฺสิเกปิ ‘‘สมานวสฺสิกํ ปวาเรยฺยา’’ติ วตฺตพฺพํฯ เอตฺถ จ พหูปิ สมานวสฺสา เอกโต ปวาเรตุํ ลภนฺติฯ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อชฺช ปวารณา ปนฺนรสี, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ ปวาเรยฺยา’’ติ อิมาย ปน สพฺพสงฺคาหิกาย ญตฺติยา ฐปิตาย เตวาจิกํ เทฺววาจิกํ เอกวาจิกญฺจ ปวาเรตุํ วฎฺฎติ, สมานวสฺสิกํ น วฎฺฎติฯ ‘‘เตวาจิกํ ปวาเรยฺยา’’ติ วุเตฺต ปน เตวาจิกเมว วฎฺฎติ, อญฺญํ น วฎฺฎติฯ ‘‘เทฺววาจิกํ ปวาเรยฺยา’’ติ วุเตฺต เทฺววาจิกํ เตวาจิกญฺจ วฎฺฎติ, เอกวาจิกญฺจ สมานวสฺสิกญฺจ น วฎฺฎติฯ ‘‘เอกวาจิกํ ปวาเรยฺยา’’ติ วุเตฺต ปน เอกวาจิกเทฺววาจิกเตวาจิกานิ วฎฺฎนฺติ, สมานวสฺสิกเมว น วฎฺฎติฯ ‘‘สมานวสฺสิก’’นฺติ วุเตฺต สพฺพํ วฎฺฎติฯ

๑๗๕. เกน ปน ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ? ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เถราธิกํ ปาติโมกฺข’’นฺติ (มหาว. ๑๕๔) วจนโต เถเรน วา ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพํ, ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โย ตตฺถ ภิกฺขุ พฺยโตฺต ปฎิพโล, ตสฺสาเธยฺยํ ปาติโมกฺข’’นฺติ (มหาว. ๑๕๕) วจนโต นวกตเรน วาฯ เอตฺถ (มหาว. อฎฺฐ. ๑๕๕) จ กิญฺจาปิ นวกตรสฺสปิ พฺยตฺตสฺส ปาติโมกฺขํ อนุญฺญาตํ, อถ โข เอตฺถ อยํ อธิปฺปาโย – สเจ เถรสฺส ปญฺจ วา จตฺตาโร วา ตโย วา ปาติโมกฺขุเทฺทสา นาคจฺฉนฺติ, เทฺว ปน อขณฺฑา สุวิสทา วาจุคฺคตา โหนฺติ, เถรายตฺตํว ปาติโมกฺขํฯ สเจ ปน เอตฺตกมฺปิ วิสทํ กาตุํ น สโกฺกติ, พฺยตฺตสฺส ภิกฺขุโน อายตฺตํ โหติ, ตสฺมา สยํ วา อุทฺทิสิตพฺพํ, อโญฺญ วา อเชฺฌสิตโพฺพฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, สงฺฆมเชฺฌ อนชฺฌิเฎฺฐน ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพํ, โย อุทฺทิเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๕๔) วจนโต อนชฺฌิเฎฺฐน ปาติโมกฺขํ น อุทฺทิสิตพฺพํฯ น เกวลํ ปาติโมกฺขํเยว, ธโมฺมปิ น ภาสิตโพฺพ ‘‘น, ภิกฺขเว, สงฺฆมเชฺฌ อนชฺฌิเฎฺฐน ธโมฺม ภาสิตโพฺพ, โย ภาเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๕๐) วจนโตฯ

อเชฺฌสนา เจตฺถ สงฺฆน สมฺมตธมฺมเชฺฌสกายตฺตา วา สงฺฆเตฺถ รายตฺตา วา, ตสฺมา ธมฺมเชฺฌสเก อสติ สงฺฆเตฺถรํ อาปุจฺฉิตฺวา วา เตน ยาจิโต วา ภาสิตุํ ลภติฯ สงฺฆเตฺถเรนปิ สเจ วิหาเร พหู ธมฺมกถิกา โหนฺติ, วารปฏิปาฏิยา วตฺตโพฺพฯ ''ตฺวํ ธมฺมํ ภณ, ธมฺมทานํ เทหี''ติ วา วุเตฺตน ตีหิปิ วิธีหิ ธโมฺม ภาสิตโพฺพ, ''โอสาเรหี''ติ วุโตฺต ปน โอสาเรตุเมว ลภติ, ''กเถหี''ติ วุโตฺต กเถตุเมว, ''สรภญฺญํ ภณาหี''ติ วุโตฺต สรภญฺญเมวฯ สงฺฆเตฺถโรปิ จ อุจฺจตเร อาสเน นิสิโนฺน ยาจิตุํ น ลภติฯ สเจ อุปชฺฌาโย เจว สทฺธิวิหาริโก จ โหติ, อุปชฺฌาโย จ นํ อุจฺจาสเน นิสิโนฺน ''ภณา''ติ วทติ, สชฺฌายํ อธิฏฺฐหิตฺวา ภณิตพฺพํฯ สเจ ปเนตฺถ ทหรภิกฺขู โหนฺติ, ''เตสํ ภณามี''ติ ภณิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สงฺฆเตฺถโร อตฺตโนเยว นิสฺสิตเก ภณาเปติ, อเญฺญ มธุรภาณเกปิ นาเชฺฌสติ, โส อเญฺญหิ วตฺตโพฺพ – ''ภเนฺต, อสุกํ นาม ภณาเปมา''ติฯ สเจ ''ภณาเปถา''ติ วทติ, ตุณฺหี วา โหติ, ภณาเปตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน ปฏิพาหติ, น ภณาเปตพฺพํฯ ยทิ ปน อนาคเตเยว สงฺฆเตฺถเร ธมฺมสฺสวนํ อารทฺธํ, ปุน อาคเต ฐเปตฺวา อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิฯ โอสาเรตฺวา ปน กเถเนฺตน อาปุจฺฉิตฺวา อฏฺฐเปตฺวาเยว วา กเถตพฺพํฯ กเถนฺตสฺส ปุน อาคเตปิ เอเสว นโยฯ

อุปนิสิโนฺนกถายมฺปิ สงฺฆเตฺถโรว สามี, ตสฺมา เตน สยํ วา กเถตพฺพํ, อโญฺญ วา ภิกฺขุ ''กเถหี''ติ วตฺตโพฺพ, โน จ โข อุจฺจตเร อาสเนฺน นิสิเนฺนน, มนุสฺสานํ ปน ''ภณาหี''ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ มนุสฺสา อตฺตโน ชานนกํ ภิกฺขุํ ปุจฺฉนฺติ, เตน เถรํ อาปุจฺฉิตฺวาปิ กเถตพฺพํฯ สเจ สงฺฆเตฺถโร ''ภเนฺต, อิเม ปญฺหํ ปุจฺฉนฺตี''ติ ปุโฏฺฐ ''กเถหี''ติ วา ภณติ, ตุณฺหี วา โหติ, กเถตุํ วฏฺฏติฯ อนฺตรฆเร อนุโมทนาทีสุปิ เอเสว นโยฯ สเจ สงฺฆเตฺถโร ''วิหาเร วา อนฺตรฆเร วา มํ อนาปุจฺฉิตฺวาปิ กเถยฺยาสี''ติ อนุชานาติ, ลทฺธกปฺปิยํ โหติ, สพฺพตฺถ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ สชฺฌายํ กโรเนฺตนาปิ เถโร อาปุจฺฉิตโพฺพเยวฯ เอกํ อาปุจฺฉิตฺวา สชฺฌายนฺตสฺส อปโร อาคจฺฉติ, ปุน อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิฯ สเจปิ ''วิสฺสมิสฺสามี''ติ ฐปิตสฺส อาคจฺฉติ, ปุน อารภเนฺตน อาปุจฺฉิตพฺพํฯ สงฺฆเตฺถเร อนาคเตเยว อารทฺธํ สชฺฌายนฺตสฺสาปิ เอเสว นโยฯ เอเกน สงฺฆเตฺถเรน ''มํ อนาปุจฺฉาปิ ยถาสุขํ สชฺฌายาหี''ติ อนุญฺญาเต ยถาสุขํ สชฺฌายิตุํ วฏฺฏติ, อญฺญสฺมิํ ปน อาคเต ตํ อาปุจฺฉิตฺวาว สชฺฌายิตพฺพํฯ

ยสฺมิํ ปน วิหาเร สเพฺพว ภิกฺขู พาลา โหนฺติ อพฺยตฺตา น ชานนฺติ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตุํ, ตตฺถ กิํ กาตพฺพนฺติ? เตหิ ภิกฺขูหิ เอโก ภิกฺขุ สามนฺตา อาวาสา สชฺชุกํ ปาเหตโพฺพ ''คจฺฉาวุโส, สํขิเตฺตน วา วิตฺถาเรน วา ปาติโมกฺขํ ปริยาปุณิตฺวา อาคจฺฉาหี''ติฯ เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, เตหิ ภิกฺขูหิ สเพฺพเหว ยตฺถ ตาทิสา ภิกฺขู โหนฺติ, โส อาวาโส อุโปสถกรณตฺถาย อนฺวฑฺฒมาสํ คนฺตโพฺพ, อคจฺฉนฺตานํ ทุกฺกฏํฯ อิทญฺจ อุตุวเสฺสเยว, วสฺสาเน ปน ปุริมิกาย ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน วินา น วสฺสํ อุปคจฺฉิตพฺพํฯ สเจ โส วสฺสูปคตานํ ปกฺกมติ วา วิพฺภมติ วา กาลํ วา กโรติ, อญฺญสฺมิํ สติเยว ปจฺฉิมิกาย วสิตุํ วฏฺฏติ, อสติ อญฺญตฺถ คนฺตพฺพํ, อคจฺฉนฺตานํ ทุกฺกฏํฯ สเจ ปน ปจฺฉิมิกาย ปกฺกมติ วา วิพฺภมติ วา กาลํ วา กโรติ, มาสทฺวยํ วสิตพฺพํฯ

ยตฺถ ปน เต พาลา ภิกฺขู วิหรนฺติ อพฺยตฺตา, สเจ ตตฺถ โกจิ ภิกฺขุ อาคจฺฉติ พหุสฺสุโต อาคตาคโม ธมฺมธโร วินยธโร มาติกาธโร ปณฺฑิโต พฺยโตฺต เมธาวี ลชฺชี กุกฺกุจฺจโก สิกฺขากาโม, เตหิ ภิกฺขูหิ โส ภิกฺขุ สงฺคเหตโพฺพ อนุคฺคเหตโพฺพ อุปลาเปตโพฺพ , อุปฏฺฐาเปตโพฺพ จุเณฺณน มตฺติกาย ทนฺตกเฏฺฐน มุโขทเกนฯ โน เจ สงฺคเหยฺยุํ อนุคฺคเหยฺยุํ อุปลาเปยฺยุํ, อุปฏฺฐาเปยฺยุํ จุเณฺณน มตฺติกาย ทนฺตกเฏฺฐน มุโขทเกน, สเพฺพสํ ทุกฺกฏํฯ อิธ เนว เถรา, น ทหรา มุจฺจนฺติ, สเพฺพหิ วาเรน อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อตฺตโน วาเร อนุปฏฺฐหนฺตสฺส อาปตฺติฯ

เตน ปน มหาเถรานํ ปริเวณสมฺมชฺชนทนฺตกฏฺฐทานาทีนิ น สาทิตพฺพานิ, เอวมฺปิ สติ มหาเถเรหิ สายํปาตํ อุปฏฺฐานํ อาคนฺตพฺพํ, เตน ปน เตสํ อาคมนํ ญตฺวา ปฐมตรํ มหาเถรานํ อุปฏฺฐานํ คนฺตพฺพํฯ สจสฺส สทฺธิญฺจรา ภิกฺขู อุปฏฺฐากา อตฺถิ, ''มยฺหํ อุปฏฺฐากา อตฺถิ, ตุเมฺห อโปฺปสฺสุกฺกา วิหรถา''ติ วตฺตพฺพํฯ อถาปิสฺส สทฺธิญฺจรา นตฺถิ, ตสฺมึเยว วิหาเร เอโก วา เทฺว วา วตฺตสมฺปนฺนา วทนฺติ ''มยํ เถรสฺส กตฺตพฺพํ กริสฺสาม, อวเสสา ผาสุ วิหรนฺตู''ติ, สเพฺพสํ อนาปตฺติฯ

๑๗๖. ''ยสฺส สิยา อาปตฺติ, โส อาวิกเรยฺยา''ติ(มหาว. ๑๓๔) อาทิวจนโต น สาปตฺติเกน อุโปสโถ กาตโพฺพ, ตสฺมา ตทหุโปสเถ อาปตฺตึ สรเนฺตน เทเสตพฺพาฯ เทเสเนฺตน จ เอกํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวํ วตฺตโพฺพ ''อหํ, อาวุโส, อิตฺถนฺนามํ อาปตฺตึ อาปโนฺน, ตํ ปฏิเทเสมี''ติฯ สเจ นวกตโร โหติ, ''อหํ, ภเนฺต''ติ วตฺตพฺพํฯ ''ตํ ปฏิเทเสมี''ติ อิทํ ปน อตฺตโน อตฺตโน อนุรูปวเสน ''ตํ ตุยฺหมูเล, ตํ ตุมฺหมูเล ปฏิเทเสมี''ติ วุเตฺตปิ สุวุตฺตเมว โหติฯ ปฏิคฺคาหเกนปิ อตฺตโน อตฺตโน อนุรูปวเสน ''ปสฺสถ, ภเนฺต, ตํ อาปตฺตึ, ปสฺสสิ, อาวุโส, ตํ อาปตฺติ''นฺติ วา วตฺตพฺพํ, ปุน เทสเกน ''อาม, อาวุโส, ปสฺสามิ, อาม, ภเนฺต, ปสฺสามี''ติ วา วตฺตพฺพํฯ ปุน ปฏิคฺคาหเกน ''อายตึ, ภเนฺต, สํวเรยฺยาถ, อายตึ, อาวุโส, สํวเรยฺยาสี''ติ วา วตฺตพฺพํฯ เอวํ วุเตฺต เทสเกน ''สาธุ สุฏฺฐุ อาวุโส สํวริสฺสามิ, สาธุ สุฏฺฐุ, ภเนฺต, สํวริสฺสามี''ติ วา วตฺตพฺพํฯ สเจ อาปตฺติยา เวมติโก โหติ, เอกํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวํ วตฺตโพฺพ ''อหํ, อาวุโส, อิตฺถนฺนามาย อาปตฺติยา เวมติโก, ยทา นิเพฺพมติโก ภวิสฺสามิ, ตทา ตํ อาปตฺตึ ปฏิกริสฺสามี''ติ วตฺวา อุโปสโถ กาตโพฺพ, ปาติโมกฺขํ โสตพฺพํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา อุโปสถสฺส อนฺตราโย กาตโพฺพฯ ''น, ภิกฺขเว, สภาคา อาปตฺติ เทเสตพฺพา, โย เทเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ น, ภิกฺขเว, สภาคา อาปตฺติ ปฏิคฺคเหตพฺพา, โย ปฏิคฺคเณฺหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๑๖๙) วจนโต ยํ เทฺวปิ ชนา วิกาลโภชนาทินา สภาควตฺถุนา อาปตฺตึ อาปชฺชนฺติ, เอวรูปา วตฺถุสภาคา อาปตฺติ เนว เทเสตพฺพา, น จ ปฏิคฺคเหตพฺพาฯ วิกาลโภชนปจฺจยา อาปนฺนํ ปน อาปตฺติสภาคํ อนติริตฺตโภชนปจฺจยา อาปนฺนสฺส สนฺติเก เทเสตุํ วฏฺฏติฯ

สเจ ปน สโพฺพ สโงฺฆ วิกาลโภชนาทินา สภาควตฺถุนา ลหุกาปตฺตึ อาปชฺชติ, ตตฺถ กึ กาตพฺพนฺติ? เตหิ ภิกฺขูหิ เอโก ภิกฺขุ สามนฺตา อาวาสา สชฺชุกํ ปาเหตโพฺพ ''คจฺฉาวุโส, ตํ อาปตฺตึ ปฏิกริตฺวา อาคจฺฉ, มยํ เต สนฺติเก อาปตฺตึ ปฏิกริสฺสามา''ติฯ เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ – ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ สโพฺพ สโงฺฆ สภาคํ อาปตฺตึ อาปโนฺน, ยทา อญฺญํ ภิกฺขุํ สุทฺธํ อนาปตฺติกํ ปสฺสิสฺสติ, ตทา ตสฺส สนฺติเก ตํ อาปตฺตึ ปฏิกริสฺสตี''ติ (มหาว. ๑๗๑) วตฺวา อุโปสโถ กาตโพฺพฯ สเจ ปน เวมติโก โหติ, ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ สโพฺพ สโงฺฆ สภาคาย อาปตฺติยา เวมติโก, ยทา นิเพฺพมติโก ภวิสฺสติ, ตทา ตํ อาปตฺตึ ปฏิกริสฺสตี''ติ (มหาว. ๑๗๑) วตฺวา อุโปสโถ กาตโพฺพฯ สเจ ปเนตฺถ โกจิ ''ตํ สภาคํ อาปตฺตึ เทเสตุํ วฏฺฏตี''ติ มญฺญมาโน เอกสฺส สนฺติเก เทเสติ, เทสิตา สุเทสิตาวฯ อญฺญํ ปน เทสนาปจฺจยา เทสโก ปฏิคฺคหณปจฺจยา ปฏิคฺคาหโก จาติ อุโภปิ ทุกฺกฏํ อาปชฺชนฺติ, ตํ นานาวตฺถุกํ โหติ, ตสฺมา อญฺญมญฺญํ เทเสตพฺพํฯ เอตฺตาวตา เต นิราปตฺติกา โหนฺติ, เตสํ สนฺติเก เสเสหิ สภาคาปตฺติโย เทเสตพฺพา วา อาโรเจตพฺพา วาฯ สเจ เต เอวํ อกตฺวา อุโปสถํ กโรนฺติ, ''ปาริสุทฺธึ อายสฺมโนฺต อาโรเจถา''ติอาทินา นเยน สาปตฺติกสฺส อุโปสถกรเณ ปญฺญตฺตํ ทุกฺกฏํ อาปชฺชนฺติฯ

สเจ โกจิ ภิกฺขุ ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน อาปตฺตึ สรติ, เตน ภิกฺขุนา สามนฺเต ภิกฺขุ เอวํ วตฺตพฺพ "อหํ, อาวุโส, อิตฺถนฺนามํ อาปตฺตึ อาปนฺโน, อิโต วุฏฺฐหิตฺวา ตํ อาปตฺตึ ปฏิกริสฺสามี''ติฯ สามนฺต จ ภิกฺขุ สภาโคเยว วตฺตพฺพฯ วิสภาคสฺส หิ วุจฺจมาเน ภณฺฑนกลหสงฺฆเภทาทีนิปิ โหนฺติ, ตสฺมา ตสฺส อวตฺวา "อิโต วุฏฺฐหิตฺวา ปฏิกริสฺสามี''ติ อาโภคํ กตฺวา อุโปสโถ กาตพฺโพฯ สเจ ปน โกจิ ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน อาปตฺติยา เวมติโก โหติ, เตนปิ สภาโคเยว สามนฺต ภิกฺขุ เอวํ วตฺตพฺพ "อหํ, อาวุโส, อิตฺถนฺนามาย อาปตฺติยา เวมติโก, ยทา นิเพฺพมติโก ภวิสฺสามิ, ตทา ตํ อาปตฺตึ ปฏิกริสฺสามี''ติฯ เอวญฺจ วตฺวา อุโปสโถ กาตพฺพ, ปาติโมกฺขํ โสตพฺพํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา อุโปสถสฺส อนฺตราโย กาตพฺโพฯ

๑๗๗. "อนุชานามิ , ภิกฺขเว, อุโปสถาคารํ สมฺมนฺนิตุ''นฺติ(มหาว. ๑๕๙) อาทิวจนโต –

"สมฺมชฺชนี ปทีโป จ, อุทกํ อาสเนน จ;
อุโปสถสฺส เอตานิ, ปุพฺพกรณนฺติ วุจฺจตี''ติฯ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๖๘) –

เอวํ วุตฺตํ จตุพฺพิธํ ปุพฺพกรณํ กตฺวาว อุโปสโถ กาตพฺโพฯ เกน ปน ตํ กาตพฺพนฺติ? "อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เถเรน ภิกฺขุนา นวํ ภิกฺขุํ อาณาเปตุํ, น, ภิกฺขเว, เถเรน อาณเตฺตน อคิลาเนน น สมฺมชฺชิตพฺพํ, โย น สมฺมชฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติอาทิวจนโต โย เถเรน อาณโตฺต, เตน กาตพฺพํฯ อาณาเปเนฺตน จ กิญฺจิ กมฺมํ กโรนฺต วา สทากาลเมว เอโก วา ภารนิตฺถรณโก วา สรภาณกธมฺมกถิกาทีสุ อญฺญตโร วา น อุโปสถาคารสมฺมชฺชนตฺถํ อาณาเปตโพฺพ, อวเสสา ปน วาเรน อาณาเปตพฺพาฯ สเจ อาณโตฺต สมฺมุญฺชนิํ ตาวกาลิกมฺปิ น ลภติ, สาขาภงฺคํ กปฺปิยํ กาเรตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพํ, ตมฺปิ อลภนฺตสฺส ลทฺธกปฺปิยํ โหติฯ

อาสนปญฺญาปนตฺถํ อาณเตฺตน จ สเจ อุโปสถาคาเร อาสนานิ นตฺถิ, สงฺฆิกาวาสโต อาหริตฺวา ปญฺญเปตฺวา ปุน อาหริตพฺพานิ, อาสเนสุ อสติ กฏสารเกปิ ตฏฺฏิกาโยปิ ปญฺญาเปตุํ วฏฺฏติ, ตฏฺฏิกาสุปิ อสติ สาขาภงฺคานิ กปฺปิยํ กาเรตฺวา ปญฺญเปตพฺพานิ, กปฺปิยการกํ อลภนฺตสฺส ลทฺธกปฺปิยํ โหติฯ

ปทีปกรณตฺถํ อาณาเปเนฺตน ปน "อสุกสฺมิํ นาม โอกาเส เตลํ วา วฏฺฏิ วา กปลฺลิกา วา อตฺถิ, ตํ คเหตฺวา กโรหี''ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ เตลาทีนิ นตฺถิ, ปริเยสิตพฺพานิ, ปริเยสิตฺวา อลภนฺตสฺส ลทฺธกปฺปิยํ โหติฯ อปิจ กปาเล อคฺคิปิ ชาเลตโพฺพฯ

"ฉนฺทปาริสุทฺธิอุตุกฺขานํ, ภิกฺขุคณนาจ โอวาโท;
อุโปสถสฺส เอตานิ, ปุพฺพกิจฺจนฺติ วุจฺจตี''ติฯ (มหาว. ๑๖๘) –

เอวํ วุตฺตํ ปน จตุพฺพิธมฺปิ ปุพฺพกิจฺจํ ปุพฺพกรณโต ปจฺฉา กาตพฺพํฯ ตมฺปิ หิ อกตฺวา อุโปสโถ น กาตโพฺพฯ

๑๗๘. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺยา''ติ (มหาว. ๑๔๓) วจนโต ยทา สงฺฆสฺส อุโปสถกมฺมํ ปตฺตกลฺลํ โหติ, ตทา ตํ กาตพฺพํ, ปตฺตกลฺลญฺจ นาเมตํ จตูหิ อเงฺคหิ สงฺคหิตํฯ เตนาหุ อฏฺฐกถาจริยา –

"อุโปสโถ ยาวติกา จ ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา,
สภาคาปตฺติโย จ น วิชฺชนฺติ;

วชฺชนียา จ ปุคฺคลา ตสฺมึ น โหนฺติ,
ปตฺตกลฺลนฺติ วุจฺจตี’’ติฯ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๖๘);

ตตฺถ **อุโปสโถ**ติ ตีสุ อุโปสถทิวเสสุ อญฺญตรทิวโสฯ ตสฺมิญฺหิ สติ อิทํ สงฺฆสฺส อุโปสถกมฺมํ ปตฺตกลฺลํ นาม โหติ, นาสติฯ ยถาห ‘‘น จ, ภิกฺขเว, อนุโปสเถ อุโปสโถ กาตโพฺพ’’ติ (มหาว. ๑๘๓)ฯ

***ยาวติกา* จ *ภิกฺขู* กมฺมปฺปตฺตา**ติ ยตฺตกา ภิกฺขู ตสฺส อุโปสถกมฺมสฺส ปตฺตา ยุตฺตา อนุรูปา สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน จตฺตาโร ปกตตฺตา, เต จ โข หตฺถปาสํ อวิชหิตฺวา เอกสีมายํ ฐิตาฯ เตสุ หิ จตูสุ ภิกฺขูสุ เอกสีมายํ หตฺถปาสํ อวิชหิตฺวา ฐิเตเสฺวว ตํ สงฺฆสฺส อุโปสถกมฺมํ ปตฺตกลฺลํ นาม โหติ, น อิตรถาฯ ยถาห ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตุ’’นฺติ (มหาว. ๑๖๘)ฯ

***สภาคาปตฺติโย* จ *น วิชฺชนฺตี*ติ** เอตฺถ ยํ สโพฺพ สโงฺฆ วิกาลโภชนาทินา สภาควตฺถุนา ลหุกาปตฺตึ อาปชฺชติ, เอวรูปา วตฺถุสภาคา สภาคาติ วุจฺจติฯ เอตาสุ อวิชฺชมานาสุปิ สภาคาสุ วิชฺชมานาสุปิ ปตฺตกลฺลํ โหติเยวฯ

วชฺชนียา จ ปุคฺคลา ตสฺมึ น โหนฺตีติ ‘‘น, ภิกฺขเว, สคหฏฺฐาย ปริสาย ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพ’’นฺติ (มหาว. ๑๕๔) วจนโต คหโฏฺฐ จ, ‘‘น, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิยา นิสินฺนปริสาย ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพ’’นฺติอาทินา (มหาว. ๑๘๓) นเยน วุตฺตา ภิกฺขุนี, สิกฺขมานา, สามเณโร, สามเณรี, สิกฺขาปจฺจกฺขาตโก, อนฺติมวตฺถุอชฺฌาปนฺนโก , อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตโก, อาปตฺติยา อปฺปฏิกเมฺม อุกฺขิตฺตโก, ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสเคฺค อุกฺขิตฺตโก, ปณฺฑโก, เถยฺยสํวาสโก, ติตฺถิยปกฺกนฺตโก, ติรจฺฉานคโต, มาตุฆาตโก , ปิตุฆาตโก, อรหนฺตฆาตโก, ภิกฺขุนีทูสโก, สงฺฆเภทโก, โลหิตุปฺปาทโก, อุภโตพฺยญฺชนโกติ อิเม วีสติ จาติ เอกวีสติ ปุคฺคลา วชฺชนียา นามฯ เต หตฺถปาสโต พหิกรณวเสน วเชฺชตพฺพาฯ เอเตสุ หิ ติวิเธ อุกฺขิตฺตเก สติ อุโปสถํ กโรโนฺต สโงฺฆ ปาจิตฺติยํ อาปชฺชติ, เสเสสุ ทุกฺกฏํ, เอตฺถ จ **ติรจฺฉานคโต**ติ ยสฺส อุปสมฺปทา ปฏิกฺขิตฺตาฯ ติตฺถิยา คหเฏฺฐเนว สงฺคหิตาฯ เอเตปิ หิ วชฺชนียาฯ เอวํ ปตฺตกลฺลํ อิเมหิ จตูหิ อเงฺคหิ สงฺคหิตนฺติ เวทิตพฺพํฯ อิทญฺจ สพฺพํ ปวารณากเมฺมปิ โยเชตฺวา ทเสฺสตพฺพํฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน สญฺจิจฺจ น สาเวตพฺพํ, โย น สาเวยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน วายมิตุํ ‘กถํ สาเวยฺย’นฺติ, วายมนฺตสฺส อนาปตฺตี’’ติ (มหาว. ๑๕๔) วจนโต ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน ปริสํ สาเวตุํ วายมิตพฺพนฺติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

อุโปสถปวารณาวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๖. วสฺสูปนายิกวินิจฺฉยกถา

๑๗๙. **วสฺสูปนายิกา**ติ เอตฺถ ปุริมิกา ปจฺฉิมิกาติ ทุเว วสฺสูปนายิกาฯ ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๘๔ อาทโย) อาสาฬฺหีปุณฺณมาย อนนฺตเร ปาฏิปททิวเส ปุริมิกา อุปคนฺตพฺพา, ปจฺฉิมิกา ปน อาสาฬฺหีปุณฺณมโต อปราย ปุณฺณมาย อนนฺตเร ปาฏิปททิวเสฯ อุปคจฺฉนฺเตน จ วิหารํ ปฏิชคฺคิตฺวา ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตฺวา สพฺพํ เจติยวนฺทนาทิสามีจิกมฺมํ นิฏฺฐาเปตฺวา ‘‘อิมสฺมึ วิหาเร อิมํ เตมาสํ วสฺสํ อุเปมี’’ติ สกึ วา ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ วา วาจํ นิจฺฉาเรตฺวา วสฺสํ อุปคนฺตพฺพํฯ สเจปิ ‘‘อิธ วสิสฺสามี’’ติ อาลโย อตฺถิ, อสติยา ปน วสฺสํ น อุเปติ, คหิตเสนาสนํ สุคฺคหิตํ, ฉินฺนวสฺโส น โหติ, ปวาเรตุํ ลภติเยวฯ วินาปิ หิ วจีเภทํ อาลยกรณมตฺเตนปิ วสฺสํ อุปคตเมว โหติฯ ‘‘อิธ วสฺสํ วสิสฺสามี’’ติ จิตฺตุปฺปาโทเยเวตฺถ อาลโย นามฯ

‘‘น , ภิกฺขเว, ตทหุวสฺสูปนายิกาย วสฺสํ อนุปคนฺตุกาเมน สญฺจิจฺจ อาวาโส อติกฺกมิตโพฺพ, โย อติกฺกเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๘๖) วจนโต วสฺสูปนายิกทิวเส วสฺสํ อนุปคนฺตุกาโม วิหารสีมํ อติกฺกมติ, วิหารคณนาย ทุกฺกฏํฯ สเจ หิ ตํ ทิวสํ วิหารสตสฺส อุปจารํ โอกฺกมิตฺวา อติกฺกมติ, สตํ อาปตฺติโยฯ สเจ ปน วิหารํ อติกฺกมิตฺวา อญฺญสฺส วิหารสฺส อุปจารํ อโนกฺกมิตฺวาว นิวตฺตติ, เอกาว อาปตฺติฯ เกนจิ อนฺตราเยน ปุริมิกํ อนุปคเตน ปจฺฉิมิกา อุปคนฺตพฺพาฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, อเสนาสนิเกน วสฺสํ อุปคนฺตพฺพํ, โย อุปคจฺเฉยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๒๐๔) วจนโต ยสฺส ปญฺจนฺนํ ฉทนานํ อญฺญตเรน ฉนฺนํ โยชิตทฺวารพนฺธนํ เสนาสนํ นตฺถิ, เตน น อุปคนฺตพฺพํฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, ฉวกุฏิกาย วสฺสํ อุปคนฺตพฺพํ, โย อุปคเจฺฉยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ(มหาว. ๒๐๔) อาทิวจนโต ฉวกุฏิกายํ ฉตฺเต จาฏิยญฺจ อุปคนฺตุํ น วฏฺฏติฯ ตตฺถ **ฉวกุฏิกา** นาม ฏงฺกิตมญฺจาทิเภทา กุฏิฯ ตเตฺถว อุปคนฺตุํ น วฏฺฏติ, สุสาเน ปน อญฺญํ กุฏิกํ กตฺวา อุปคนฺตุํ วฏฺฏติ, ฉเตฺตปิ จตูสุ ถเมฺภสุ ฉตฺตํ ฐเปตฺวา อาวรณํ กตฺวา ทฺวารํ โยเชตฺวา อุปคนฺตุํ วฏฺฏติ, ฉตฺตกุฏิ นาเมสา โหติฯ จาฏิยาปิ มหเนฺตน กปเลฺลน ฉเตฺต วุตฺตนเยน กุฏิกํ กตฺวา อุปคนฺตุํ วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, รุกฺขสุสิเร วสฺสํ อุปคนฺตพฺพํ, โย อุปคเจฺฉยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๒๐๔) วจนโต สุเทฺธ รุกฺขสุสิเร อุปคนฺตุํ น วฏฺฏติ, มหนฺตสฺส ปน รุกฺขสุสิรสฺส อโนฺตปทรจฺฉทนํ กุฏิกํ กตฺวา ปวิสนทฺวารํ โยเชตฺวา อุปคนฺตุํ วฏฺฏติ, รุกฺขํ ฉินฺทิตฺวา ขาณุกมตฺถเก ปทรจฺฉทนํ กุฏิกํ กตฺวาปิ วฏฺฏติเยวฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, รุกฺขวิฏภิยา’’ติ(มหาว. ๒๐๔) อาทิวจนโต สุเทฺธ วิฏภิมเตฺต อุปคนฺตุํ น วฏฺฏติ, มหาวิฏเป ปน อฏฺฏกํ พนฺธิตฺวา ตตฺถ ปทรจฺฉทนํ กุฏิกํ กตฺวา ทฺวารํ โยเชตฺวา อุปคนฺตพฺพํฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, วเช วสฺสํ อุปคนฺตุ’’นฺติอาทิวจนโต วเช สเตฺถ นาวายญฺจ อุปคนฺตุํ วฏฺฏติฯ ตตฺถ **วโช**ติ โคปาลกานํ นิวาสฏฺฐานํฯ วเช วุฏฺฐิเต วเชน สทฺธึ คตสฺส วสฺสเจฺฉเท อนาปตฺติ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เยน วโช, เตน คนฺตุ’’นฺติ (มหาว. ๒๐๓) วุตฺตตฺตาฯ สเตฺถ วสฺสํ อุปคจฺฉนฺเตน ปน วสฺสูปนายิกทิวเส อุปาสกา วตฺตพฺพา ‘‘กุฏิกา ลทฺธุํ วฏฺฏตี’’ติฯ สเจ กริตฺวา เทนฺติ, ตตฺถ ปวิสิตฺวา ‘‘อิธ วสฺสํ อุเปมี’’ติ ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ โน เจ เทนฺติ, สาลาสเงฺขเปน ฐิตสกฏสฺส เหฏฺฐา อุปคนฺตพฺพํฯ ตมฺปิ อลภเนฺตน อาลโย กาตโพฺพ, สเตฺถ ปน วสฺสํ อุปคนฺตุํ น วฏฺฏติฯ **อาลโย** นาม ‘‘อิธ วสฺสํ วสิสฺสามี’’ติ จิตฺตุปฺปาทมตฺตํฯ สเจ

มคฺคปฺปฏิปนฺนเยว สเตฺถ ปวารณาทิวโส โหติ, ตเตฺถว ปวาเรตพฺพํฯ อถ สโตฺถ อโนฺตว เสฺสเยว ภิกฺขุนา ปตฺถิตฏฺฐานํ ปตฺวา อติกฺกมติ, ปตฺถิตฏฺฐาเน วสิตฺวา ตตฺถ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปวาเรตพฺพํฯ อถาปิ สโตฺถ อโนฺตวเสฺสเยว อนฺตรา เอกสฺมึ คาเม ติฏฺฐติ วา วิปฺปกิรติ วา, ตสฺมึเยว คาเม ภิกฺขูหิ สทฺธึ วสิตฺวา ปวาเรตพฺพํ, อปฺปวาเรตฺวา ตโต ปรํ คนฺตุํ น วฏฺฏติฯ นาวาย วสฺสํ อุปคจฺฉเนฺตนปิ กุฏิยํเยว อุปคนฺตพฺพํ, ปริเยสิตฺวา อลภเนฺตน อาลโย กาตโพฺพฯ สเจ อโนฺตเตมาสํ นาวา สมุเทฺทเยว โหติ, ตเตฺถว ปวาเรตพฺพํฯ อถ นาวา กูลํ ลภติ, อยญฺจ ปรโต คนฺตุกาโม โหติ, คนฺตุํ น วฏฺฏติ, นาวาย ลทฺธคาเมเยว วสิตฺวา ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปวาเรตพฺพํฯ สเจปิ นาวา อนุตีรเมว อญฺญตฺถ คจฺฉติ, ภิกฺขุ จ ปฐมํ ลทฺธคาเมเยว วสิตุกาโม, นาวา คจฺฉตุ, ภิกฺขุนา ตเตฺถว วสิตฺวา ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปวาเรตพฺพํฯ อิติ วเช สเตฺถ นาวายนฺติ ตีสุ ฐาเนสุ นตฺถิ วสฺสเจฺฉเท อาปตฺติ, ปวาเรตุญฺจ ลภติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, วสฺสํ อุปคนฺตฺวา ปุริมํ วา เตมาสํ ปจฺฉิมํ วา เตมาสํ อวสิตฺวา จาริกา ปกฺกมิตพฺพา, โย ปกฺกเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๘๖) วจนโต ปุริมิกาย วสฺสํ อุปคเตน ปุริมํ เตมาสํ, ปจฺฉิมิกาย อุปคเตน ปจฺฉิมํ เตมาสํ อวสิตฺวา จาริกา น ปกฺกมิตพฺพา, วสฺสํ อุปคนฺตฺวา ปน อรุณํ อนุฏฺฐาเปตฺวาปิ ตทเหว สตฺตาหกรณีเยน ปกฺกมนฺตสฺสปิ อโนฺตสตฺตาเห นิวตฺตนฺตสฺส อนาปตฺติ, โก ปน วาโท ทฺวีหตีหํ วสิตฺวา สตฺตาหกรณีเยน ปกฺกมนฺตสฺส อโนฺตสตฺตาเห นิวตฺตนฺตสฺสฯ

๑๘๐. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สตฺตนฺนํ สตฺตาหกรณีเยน ปหิเต คนฺตุํ, น เตฺวว อปฺปหิเตฯ ภิกฺขุสฺส ภิกฺขุนิยา สิกฺขมานาย สามเณรสฺส สามเณริยา อุปาสกสฺส อุปาสิกายา’’ติ (มหาว. ๑๘๗) วจนโต ปญฺจนฺนํ สหธมฺมิกานํ อญฺญตเรน สงฺฆคณปุคฺคเล อุทฺทิสฺส อตฺตโน วา อตฺถาย วิหารํ อฑฺฒโยคํ ปาสาทํ หมฺมิยํ คุหํ ปริเวณํ โกฏฺฐกํ อุปฏฺฐานสาลํ อคฺคิสาลํ กปฺปิยกุฏึ วจฺจกุฏึ จงฺกมํ จงฺกมนสาลํ อุทปานํ อุทปานสาลํ ชนฺตาฆรํ ชนฺตาฆรสาลํ โปกฺขรณึ มณฺฑปํ อารามํ อารามวตฺถุํ วา กาเรตฺวา ‘‘อาคจฺฉนฺตุ ภิกฺขู, อิจฺฉามิ ทานญฺจ ทาตุํ ธมฺมญฺจ โสตุํ ภิกฺขู จ ปสฺสิตุ’’นฺติ เอวํ นิทฺทิสิตฺวา เปสิเต คนฺตพฺพํ สตฺตาหกรณีเยน, น เตฺวว อปฺปหิเตฯ อุปาสโก วา อุปาสิกา วา ตเถว สงฺฆคณปุคฺคเล อุทฺทิสฺส วิหาราทีสุ อญฺญตรํ กาเรตฺวา อตฺตโน วา อตฺถาย นิเวสนสยนิฆราทีสุ อญฺญตรํ การาเปตฺวา อญฺญํ วา กิจฺจกรณียํ นิทฺทิสิตฺวา คิลาโน วา หุตฺวา ภิกฺขูนํ สนฺติเก ทูตํ ปหิเณยฺย ‘‘อาคจฺฉนฺตุ ภทนฺตา, อิจฺฉามิ ทานญฺจ ทาตุํ ธมฺมญฺจ โสตุํ ภิกฺขู จ ปสฺสิตุ’’นฺติ, คนฺตพฺพํ สตฺตาหกรณีเยน, น เตฺวว อปฺปหิเตฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สตฺตนฺนํ สตฺตาหกรณีเยน อปฺปหิเตปิ คนฺตุํ, ปเคว ปหิเตฯ ภิกฺขุสฺส ภิกฺขุนิยา สิกฺขมานาย สามเณรสฺส สามเณริยา มาตุยา จ ปิตุสฺส จา’’ติ (มหาว. ๑๙๘) วจนโต ‘‘คิลานานํ เอเตสํ ภิกฺขุอาทีนํ สหธมฺมิกานํ มาตาปิตูนญฺจ คิลานานํเยว คิลานภตฺตํ วา คิลานุปฏฺฐากภตฺตํ วา เภสชฺชํ วา ปริเยสิสฺสามิ, ปุจฺฉิสฺสามิ วา อุปฏฺฐหิสฺสามิ วา’’ติ อิมินา การเณน อปฺปหิเตปิ คนฺตพฺพํ, ปเคว ปหิเตฯ **อนุธกฏฺฐกถายํ** ปน ‘‘เย มาตาปิตูนํ อุปฏฺฐากา ญาตกา วา อญฺญาตกา วา, เตสมฺปิ อปฺปหิเต คนฺตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํ, ตํ เนว อฏฺฐกถายํ, น ปาฬิยํ วุตฺตํ, ตสฺมา น คเหตพฺพํฯ

สเจ ปน ภิกฺขุโน ภาตา วา อโญฺญ วา ญาตโก คิลาโน โหติ, โส เจ ภิกฺขุสฺส สนฺติเก ทูตํ ปหิเณยฺย ‘‘อหํ คิลาโน, อาคจฺฉตุ ภทโนฺต, อิจฺฉามิ ภทนฺตสฺส อาคต’’นฺติ, คนฺตพฺพํ สตฺตาหกรณีเยน, น เตฺวว อปฺปหิเตฯ สเจ เอกสฺมึ วิหาเร ภิกฺขูหิ สทฺธึ วสโนฺต ภิกฺขุภตฺติโก คิลา

โน โหติ, โส เจ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ทูตํ ปหิเณยฺย ‘‘อหํ คิลาโน, อาคจฺฉนฺตุ ภิกฺขู, อิจฺฉามิ ภิกฺขูนํ อาคต’’นฺติ, คนฺตพฺพํ สตฺตาหกรณีเยน, น เตฺวว อปฺปหิเตฯ

สเจ ภิกฺขุสฺส ภิกฺขุนิยา สิกฺขมานาย สามเณรสฺส สามเณริยา อนภิรติ วา กุกฺกุจฺจํ วา ทิฏฺฐิคตํ วา อุปฺปนฺนํ โหติ, คนฺตพฺพํ สตฺตาหกรณีเยน อปฺปหิเตปิ ‘‘อนภิรตึ วูปกาเสสฺสามิ วา วูปกาสาเปสฺสามิ วา กุกฺกุจฺจํ วิโนเทสฺสามิ วา วิโนทาเปสฺสามิ วา ทิฏฺฐิคตํ วิเวเจสฺสามิ วา วิเวจาเปสฺสามิ วา ธมฺมกถํ วา กริสฺสามี’’ติ, ปเคว ปหิเตฯ สเจ โกจิ ภิกฺขุ ครุธมฺมํ อชฺฌาปนฺโน โหติ ปริวาสารโห มูลายปฏิกสฺสนารโห มานตฺตารโห อพฺภานารโห วา, อปฺปหิเตปิ คนฺตพฺพํ ‘‘ปริวาสทานาทีสุ อุสฺสุกฺกํ อาปชฺชิสฺสามิ, อนุสฺสาเวสฺสามิ, คณปูรโก วา ภวิสฺสามี’’ติ, ปเคว ปหิเตฯ ภิกฺขุนิยาปิ มานตฺตารหาย มูลายปฏิกสฺสนารหาย อพฺภานารหาย วา เอเสว นโยฯ สเจ สามเณโร อุปสมฺปชฺชิตุกาโม โหติ, วสฺสํ วา ปุจฺฉิตุกาโม, สิกฺขมานา วา อุปสมฺปชฺชิตุกามา โหติ, สิกฺขา วาสฺสา กุปิตา, สามเณรี วา สิกฺขา สมาทิยิตุกามา โหติ, วสฺสํ วา ปุจฺฉิตุกามา, อปฺปหิเตปิ คนฺตพฺพํ, ปเคว ปหิเตฯ

สเจ ภิกฺขุสฺส ภิกฺขุนิยา วา สโงฺฆ กมฺมํ กาตุกาโม โหติ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อปฺปหิเตปิ คนฺตพฺพํ, ปเคว ปหิเต ‘‘กึ นุ โข สโงฺฆ กมฺมํ น กเรยฺย, ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยา’’ติฯ สเจปิ กตํเยว โหติ กมฺมํ, อปฺปหิเตปิ คนฺตพฺพํ ‘‘กึ นุ โข สมฺมา วเตฺตยฺย, โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สโงฺฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยา’’ติฯ

๑๘๑. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สงฺฆกรณีเยน คนฺตุ’’นฺติ (มหาว. ๑๙๙) วจนโต เสนาสนปฏิพทฺธสงฺฆกรณีเยนปิ คนฺตุํ วฏฺฏติฯ เอตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๙๙) หิ ยํ กิญฺจิ อุโปสถาคาราทีสุ เสนาสเนสุ เจติยฉตฺตเวทิกาทีสุ วา กตฺตพฺพํ, อนฺตมโส ภิกฺขุโน ปุคฺคลิกเสนาสนมฺปิ สพฺพํ สงฺฆกรณียเมวาติ อธิเปฺปตํ, ตสฺมา ตสฺส นิปฺผาทนตฺถํ ทพฺพสมฺภาราทีนิ วา อาหริตุํ วฑฺฒกีปภุตีนํ ภตฺตเวตนาทีนิ วา ทาตุํ คนฺตพฺพํฯ อปิเจตฺถ อยมฺปิ ปาฬิมุตฺตกนโย เวทิตโพฺพ – ธมฺมสฺสวนตฺถาย อนิมนฺติเตน คนฺตุํ น วฏฺฏติ, สเจ เอกสฺมึ มหาวาเส ปฐมํเยว กติกา กตา โหติ ‘‘อสุกทิวสํ นาม สนฺนิปติตพฺพ’’นฺติ, นิมนฺติโตเยว นาม โหติ, คนฺตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘ภณฺฑกํ โธวิสฺสามี’’ติ คนฺตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปน อาจริยุปชฺฌายา ปหิณนฺติ, วฏฺฏติฯ นาติทูเร วิหาโร โหติ, ‘‘ตตฺถ คนฺตฺวา อเชฺชว อาคมิสฺสามี’’ติ สมฺปาปุณิตุํ น สโกฺกติ, วฏฺฏติฯ อุเทฺทสปริปุจฺฉาทีนํ อตฺถายปิ คนฺตุํ น ลภติ, ‘‘อาจริยํ ปน ปสฺสิสฺสามี’’ติ คนฺตุํ ลภติฯ สเจ นํ อาจริโย ‘‘อชฺช มา คจฺฉา’’ติ วทติ, วฏฺฏติ, อุปฏฺฐากกุลํ วา ญาติกุลํ วา ทสฺสนาย คนฺตุํ น ลภติฯ

สเจ ภิกฺขูสุ วสฺสูปคเตสุ คาโม โจเรหิ วุฏฺฐาติ, ตตฺถ กึ กาตพฺพนฺติ? เยน คาโม, เตน คนฺตพฺพํฯ สเจ คาโม ทฺวิธา ภิชฺชติ, ยตฺถ พหุตรา มนุสฺสา, ตตฺถ คนฺตพฺพํฯ สเจ พหุตรา อสฺสทฺธา โหนฺติ อปฺปสนฺนา, ยตฺถ สทฺธา ปสนฺนา, ตตฺถ คนฺตพฺพํฯ เอตฺถ จ สเจ คาโม อวิทูรคโต โหติ, ตตฺถ ปิณฺฑาย จริตฺวา วิหารเมว อาคนฺตฺวา วสิตพฺพํฯ สเจ ทูรํ คโต, สตฺตาหวาเรน อรุโณ อุฏฺฐาเปตโพฺพ, น สกฺกา เจ โหติ, ตเตฺถว สภาคฏฺฐาเน วสิตพฺพํฯ สเจ มนุสฺสา ยถาปวตฺตานิ สลากภตฺตาทีนิ เทนฺติ, ‘‘น มยํ ตสฺมึ วิหาเร วสิมฺหา’’ติ วตฺตพฺพาฯ ‘‘มยํ วิหารสฺส วา ปาสาทสฺส วา น เทม, ตุมฺหากํ เทม, ยตฺถ กตฺถจิ วสิตฺวา ภุญฺชถา’’ติ วุเตฺต ปน ยถาสุขํ ภุญฺชิตพฺพํ, เตสํเยว ตํ ปาปุณาติฯ ‘‘ตุมฺหากํ วสนฏฺฐาเน ปาปุณาเปตฺวา ภุญฺชถา’’ติ วุเตฺต ปน ยตฺถ วสนฺติ, ตตฺถ เนตฺวา วสฺสเคฺคน ปาปุณาเปตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ ปวาริตกาเล

วสฺสาวาสิกํ เทนฺติ, ยทิ สตฺตาหวาเรน อรุณํ อุฏฺฐาปยึสุ, คเหตพฺพํฯ ฉินฺนวสฺเสหิ ปน “น มยํ ตตฺถ วสิมฺห, ฉินฺนวสฺสา มย”นฺติ วตฺตพฺพํฯ ยทิ “เยสํ อมฺหากํ เสนาสนํ ปาปิตํ, เต คณฺหนฺตู”ติ วทนฺติ, คเหตพฺพํฯ ยํ ปน “วิหาเร อุปนิกฺขิตฺตกํ มา วินสฺสี”ติ อิธ อาหฏํ จีวราทิเวภงฺคิยภณฺฑํ, ตํ ตเตฺถว คนฺตฺวา อปโลเกตฺวา ภาเชตพฺพํฯ “อิโต อยฺยานํ จตฺตาโร ปจฺจเย เทถา”ติ กปฺปิยการกานํ ทินฺนํ เขตฺตวตฺถุอาทิเก ตตฺรุปฺปาเทปิ เอเสว นโยฯ สงฺฆิกญฺหิ เวภงฺคิยภณฺฑํ อโนฺตวิหาเร วา พหิสีมาย วา โหตุ, พหิสีมาย ฐิตานํ อปโลเกตฺวา ภาเชตุํ น วฏฺฏติฯ อุภยตฺถ ฐิตมฺปิ ปน อโนฺตสีมาย ฐิตานํ อปโลเกตฺวา ภาเชตุํ วฏฺฏติเยวฯ

สเจ ปน วสฺสูปคตา ภิกฺขู วาเฬหิ อุพฺพาฬฺหา โหนฺติ, คณฺหนฺติปิ ปริปาเตนฺติปิ, สรีสเปหิ วา อุพฺพาฬฺหา โหนฺติ, ฑํสนฺติปิ ปริปาเตนฺติปิ, โจเรหิ วา อุพฺพาฬฺหา โหนฺติ, วิลุมฺปนฺติปิ อาโกเฏนฺติปิ, ปิสาเจหิ วา อุพฺพาฬฺหา โหนฺติ, อาวิสนฺติปิ หนนฺติปิ, “เอเสว อนฺตราโย”ติ ปกฺกมิตพฺพํ, นตฺถิ วสฺสเจฺฉเท อาปตฺติฯ สเจ คาโม อคฺคินา วา ทโฑฺฒ โหติ, อุทเกน วา วุโฬฺหฯ ภิกฺขู ปิณฺฑเกน กิลมนฺติ, “เอเสว อนฺตราโย”ติ ปกฺกมิตพฺพํ, วสฺสเจฺฉเท อนาปตฺติฯ เสนาสนํ อคฺคินา วา ทฑฺฒํ โหติ, อุทเกน วา วุฬฺหํ, ภิกฺขู เสนาสเนน กิลมนฺติ, “เอเสว อนฺตราโย”ติ ปกฺกมิตพฺพํ, วสฺสเจฺฉเท อนาปตฺติฯ สเจ วสฺสูปคตา ภิกฺขู น ลภนฺติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึ, “เอเสว อนฺตราโย”ติ ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ ลภนฺติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึ, น ลภนฺติ สปฺปายานิ โภชนานิ, “เอเสว อนฺตราโย”ติ ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจปิ ลภนฺติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึ, ลภนฺติ สปฺปายานิ โภชนานิ, น ลภนฺติ สปฺปายานิ เภสชฺชานิ, “เอเสว อนฺตราโย”ติ ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ ลภนฺติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึ, ลภนฺติ สปฺปายานิ โภชนานิ, ลภนฺติ สปฺปายานิ เภสชฺชานิ, น ลภนฺติ ปติรูปํ อุปฏฺฐากํ, “เอเสว อนฺตราโย”ติ ปกฺกมิตพฺพํ, สพฺพตฺถ วสฺสเจฺฉเท อนาปตฺติฯ

สเจ ปน วสฺสูปคตํ ภิกฺขุํ อิตฺถี นิมเนฺตติ “เอหิ, ภเนฺต, หิรญฺญํ วา เต เทมิ, สุวณฺณํ วา เขตฺตํ วา วตฺถุํ วา คาวุํ วา คาวึ วา ทาสํ วา ทาสึ วา เต เทมิ, ธีตรํ วา เต เทมิ ภริยตฺถาย, อหํ วา เต ภริยา โหมิ, อญฺญํ วา เต ภริยํ อาเนมี”ติ, ตตฺร เจ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ “ลหุปริวตฺตํ โข จิตฺตํ วุตฺตํ ภควตา, สิยาปิเม พฺรหฺมจริยสฺส อนฺตราโย”ติ, ปกฺกมิตพฺพํ, นตฺถิ วสฺสเจฺฉเท อาปตฺติฯ วุตฺตนเยเนว เวสี วา นิมเนฺตติ, ถุลฺลกุมารี วา นิมเนฺตติ, ปณฺฑโก วา นิมเนฺตติ, ญาตกา วา นิมเนฺตนฺติ, ราชาโน วา นิมเนฺตนฺติ, โจรา วา นิมเนฺตนฺติ, ธุตฺตา วา นิมเนฺตนฺติ, เอเสว นโยฯ สเจ วสฺสูปคโต ภิกฺขุ ปสฺสติ อสามิกํ นิธึ, ตตฺร เจ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ “ลหุปริวตฺตํ โข จิตฺตํ วุตฺตํ ภควตา, สิยาปิ เม พฺรหฺมจริยสฺส อนฺตราโย”ติ, ปกฺกมิตพฺพํ, อนาปตฺติ วสฺสเจฺฉเทฯ

สเจ วสฺสูปคโต ภิกฺขุ ปสฺสติ สมฺพหุเล ภิกฺขู สงฺฆเภทาย ปรกฺกมเนฺต, สุณาติ วา “สมฺพหุลา ภิกฺขู สงฺฆเภทาย ปรกฺกมนฺตี”ติ, ตตฺร เจ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ “ครุโก โข สงฺฆเภโท วุโตฺต ภควตา, มา มยิ สมฺมุขีภูเต สโงฺฆ ภิชฺชี”ติ, ปกฺกมิตพฺพํ, อนาปตฺติ วสฺสเจฺฉเทฯ สเจ วสฺสูปคโต ภิกฺขุ สุณาติ “อสุกสฺมึ กิร อาวาเส สมฺพหุลา ภิกฺขู สงฺฆเภทาย ปรกฺกมนฺตี”ติ, ตตฺร เจ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ “เต จ โข เม ภิกฺขู มิตฺตา, ตฺยาหํ วกฺขามิ ‘ครุโก โข, อาวุโส, สงฺฆเภโท วุโตฺต ภควตา, มา อายสฺมนฺตานํ สงฺฆเภโท รุจฺจิตฺถา’ติ, กริสฺสนฺติ เม วจนํ สุสฺสูสิสฺสนฺติ, โสตํ โอทหิสฺสนฺตี”ติ, ปกฺกมิตพฺพํ, อนาปตฺติ วสฺสเจฺฉเท, ภิเนฺน ปน สเงฺฆ คนฺตฺวา กรณียํ นตฺถิฯ

สเจ ปน โกจิ ภิกฺขุ ‘‘อิมํ เตมาสํ อิธ วสฺสํ วสถา’’ติ วุเตฺต ปฏิสฺสุณิตฺวา วิสํวาเทติ, ทุกฺกฏํฯ น เกวลํ ตเสฺสว ปฏิสฺสวสฺส วิสํวาเท ทุกฺกฏํ, ‘‘อิมํ เตมาสํ ภิกฺขํ คณฺหถ, อุโภปิ มยํ อิธ วสฺสํ วสิสฺสาม, เอกโต อุทฺทิสาเปสฺสามา’’ติ เอวมาทินาปิ ตสฺส ตสฺส ปฏิสฺสวสฺส วิสํวาเท ทุกฺกฏํฯ ตญฺจ โข ปฐมํ สุทฺธจิตฺตสฺส ปจฺฉา วิสํวาทนปจฺจยา, ปฐมมฺปิ อสุทฺธจิตฺตสฺส ปน ปฏิสฺสเว ปาจิตฺติยํฯ วิสํวาเท ทุกฺกฏนฺติ ปาจิตฺติเยน สทฺธิํ ทุกฺกฏํ ยุชฺชติฯ

๑๘๒. วสฺสูปคเตหิ (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๑๘) อโนฺตวเสฺส นิพทฺธวตฺตํ ฐเปตฺวา วสฺสูปคตา ภิกฺขู ‘‘สมฺมุญฺชนิโย พนฺธถา’’ติ วตฺตพฺพาฯ สุลภา เจ ทณฺฑกา เจว สลากาโย จ โหนฺติ, เอกเกน ฉ ปญฺจ มุฏฺฐิสมฺมุญฺชนิโย เทฺว ติโสฺส ยฏฺฐิสมฺมุญฺชนิโย วา พนฺธิตพฺพาฯ ทุลฺลภา โหนฺติ, เทฺว ติโสฺส มุฏฺฐิสมฺมุญฺชนิโย เอกา ยฏฺฐิสมฺมุญฺชนี พนฺธิตพฺพาฯ สามเณเรหิ ปญฺจ ปญฺจ อุกฺกา วา โกเฏฺฏตพฺพา, วสนฏฺฐาเนสุ กสาวปริภณฺฑํ กาตพฺพํฯ วตฺตํ กโรเนฺตหิ จ น อุทฺทิสิตพฺพํ น อุทฺทิสาเปตพฺพํ, น สชฺฌาโย กาตโพฺพ, น ปพฺพาเชตพฺพํ น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น ธมฺมสฺสวนํ กาตพฺพํฯ สเพฺพว หิ เอเต ปปญฺจา, นิปฺปปญฺจา หุตฺวา สมณธมฺมเมว กริสฺสามาติ วา สเพฺพ เตรส ธุตงฺคานิ สมาทิยนฺตุ, เสยฺยํ อกเปฺปตฺวา ฐานจงฺกเมหิ วีตินาเมนฺตุ, มูคพฺพตํ คณฺหนฺตุ, สตฺตาหกรณีเยน คตาปิ ภาชนียภณฺฑํ ลภนฺตูติ วา เอวรูปํ อธมฺมิกวตฺตํ น กาตพฺพํฯ เอวํ ปน กาตพฺพํ – ปริยตฺติธโมฺม นาม ติวิธมฺปิ สทฺธมฺมํ ปติฏฺฐาเปติ, ตสฺมา สกฺกจฺจํ อุทฺทิสถ อุทฺทิสาเปถ, สชฺฌายํ กโรถ, ปธานฆเร วสนฺตานํ สงฺฆฏฺฏนํ อกตฺวา อโนฺตวิหาเร นิสีทิตฺวา อุทฺทิสถ อุทฺทิสาเปถ, สชฺฌายํ กโรถ, ธมฺมสฺสวนํ สมิทฺธํ กโรถ, ปพฺพาเชนฺตา โสเธตฺวา ปพฺพาเชถ, โสเธตฺวา อุปสมฺปาเทถ, โสเธตฺวา นิสฺสยํ เทถฯ เอโกปิ หิ กุลปุโตฺต ปพฺพชฺชญฺจ อุปสมฺปทญฺจ ลภิตฺวา สกลํ สาสนํ ปติฏฺฐาเปติ, อตฺตโน ถาเมน ยตฺตกานิ สโกฺกถ, ตตฺตกานิ ธุตงฺคานิ สมาทิยถ, อโนฺตวสฺสํ นาเมตํ สกลทิวสํ รตฺติยา จ ปฐมยามปจฺฉิมยาเมสุ อปฺปมเตฺตหิ ภวิตพฺพํ, วีริยํ อารภิตพฺพํฯ โปราณกมหาเถราปิ สพฺพปลิโพเธ ฉินฺทิตฺวา อโนฺตวเสฺส เอกจาริยวตฺตํ ปูรยิํสุ, ภเสฺส มตฺตํ ชานิตฺวา ทสวตฺถุกถํ ทสอสุภทสานุสฺสติอฏฺฐติํสารมฺมณกถํ กาตุํ วฏฺฏติ, อาคนฺตุกานํ วตฺตํ กาตุํ, สตฺตาหกรณีเยน คตานํ อปโลเกตฺวา ทาตุํ วฏฺฏตีติ เอวรูปํ วตฺตํ กาตพฺพํฯ

อปิจ ภิกฺขู โอวทิตพฺพา ‘‘วิคฺคาหิกปิสุณผรุสวจนานิ มา วทถ, ทิวเส ทิวเส สีลานิ อาวเชฺชนฺตา จตุรารกฺขํ อหาเปนฺตา มนสิการพหุลา วิหรถา’’ติฯ ทนฺตกฏฺฐขาทนวตฺตํ อาจิกฺขิตพฺพํ, เจติยํ วา โพธิํ วา วนฺทเนฺตน คนฺธมาลํ วา ปูเชเนฺตน ปตฺตํ วา ถวิกาย ปกฺขิปเนฺตน น กเถตพฺพํ, ภิกฺขาจารวตฺตํ อาจิกฺขิตพฺพํ, อโนฺตคาเม มนุเสฺสหิ สทฺธิํ ปจฺจยสญฺญุตฺตกถา วา วิสภาคกถา วา น กเถตพฺพา, รกฺขิตินฺทฺริเยหิ ภวิตพฺพํ, ขนฺธกวตฺตญฺจ เสขิยวตฺตญฺจ ปูเรตพฺพนฺติ เอวรูปา พหุกาปิ นิยฺยานิกกถา อาจิกฺขิตพฺพาติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

วสฺสูปนายิกวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๗. อุปชฺฌายาทิวตฺตวินิจฺฉยกถา

๑๘๓. **วตฺตนฺ**ติ เอตฺถ ปน วตฺตํ นาเมตํ อุปชฺฌายวตฺตํ อาจริยวตฺตํ อาคนฺตุกวตฺตํ อาวาสิกวตฺตํ คมิกวตฺตํ ภตฺตคฺควตฺตํ ปิณฺฑจาริกวตฺตํ อารญฺญิกวตฺตํ เสนาสนวตฺตํ ชนฺตาฆรวตฺตํ วจฺจกุฏิวตฺตนฺติ พหุวิธํฯ ตตฺถ **อุปชฺฌายวตฺตํ** ตาว เอวํ เวทิตพฺพํ – สทฺธิวิหาริเกน กาลเสฺสว อุฏฺฐาย อุปาหนา โอมุญฺจิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อุปชฺฌายสฺส ทนฺตกฏฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํฯ ตตฺถ ทนฺตกฏฺฐํ เทเนฺตน มหนฺตํ มชฺฌิมํ ขุทฺทกนฺติ ตีณิ ทนฺตกฏฺฐานิ อุปเนตฺวา อิโต ยํ ตีณิ ทิวสานิ คณฺหาติ, จตุตฺถทิวสโต ปฏฺฐาย ตาทิสเมว ทาตพฺพํฯ สเจ อนิยมํ กตฺวา ยํ วา ตํ วา คณฺหาติ, อถ ยาทิสํ ลภติ, ตาทิสํ ทาตพฺพํฯ มุโขทกํ เทเนฺตนปิ สีตญฺจ อุณฺหญฺจ อุทกํ อุปเนตฺวา ตโต ยํ ตีณิ ทิวสานิ วฬญฺชติฯ จตุตฺถทิวสโต ปฏฺฐาย ตาทิสเมว มุขโธวโนทกํ ทาตพฺพํฯ สเจ ทฺวิธมฺปิ วฬญฺชติ, ทฺวิธมฺปิ อุปเนตพฺพํฯ อุทกํ มุขโธวนฏฺฐาเน ฐเปตฺวา วจฺจกุฏิโต ปฏฺฐาย สมฺมชฺชิตพฺพํฯ เถเร วจฺจกุฏิคเต ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, เอวํ ปริเวณํ อสุญฺญํ โหติฯ เถเร วจฺจกุฏิโต อนิกฺขเนฺตเยว อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สรีรกิจฺจํ กตฺวา อาคนฺตฺวา ตสฺมิํ นิสินฺนสฺส สเจ ยาคุ โหติ, ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพา, ยาคุํ ปิวิตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพํฯ อุปชฺฌายมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ เกนจิ กจวเรน สํกิโณฺณ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ ปน อโนฺญ กจวโร นตฺถิ, อุทกผุสิตาเนว โหนฺติ, หเตฺถน ปมชฺชิตโพฺพฯ

สเจ อุปชฺฌาโย คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ทาตพฺพา, โธวิตฺวา ปโตฺต สอุทโก ทาตโพฺพฯ สเจ อุปชฺฌาโย ปจฺฉาสมณํ อากงฺขติ, ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อุปชฺฌายสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํ, นาติทูเร คนฺตพฺพํ, นาจฺจาสเนฺน คนฺตพฺพํฯ เอตฺถ ปน สเจ อุปชฺฌายํ นิวตฺติตฺวา โอโลเกนฺตํ เอเกน วา ทฺวีหิ วา ปทวีติหาเรหิ สมฺปาปุณาติ, เอตฺตาวตา นาติทูเร นาจฺจาสเนฺน คโต โหตีติ เวทิตพฺพํฯ สเจ อุปชฺฌาเยน ภิกฺขาจาเร ยาคุยา วา ภเตฺต วา ลเทฺธ ปโตฺต อุโณฺห วา ภาริโก วา โหติ, อตฺตโน ปตฺตํ ตสฺส ทตฺวา โส ปโตฺต คเหตโพฺพ, น อุปชฺฌายสฺส ภณมานสฺส อนฺตรนฺตรา กถา โอปาเตตพฺพาฯ อิโต ปฏฺฐาย ปน ยตฺถ ยตฺถ น-กาเรน ปฏิเสโธ กรียติ, สพฺพตฺถ ทุกฺกฏาปตฺติ เวทิตพฺพาฯ อุปชฺฌาโย อาปตฺติสามนฺตา ภณมาโน นิวาเรตโพฺพฯ นิวาเรเนฺตน จ ''ภเนฺต, อีทิสํ นาม วตฺตุํ วฏฺฏติ, อาปตฺติ น โหตี''ติ เอวํ ปุจฺฉเนฺตน วิย วาเรตโพฺพ, ''วาเรสฺสามี''ติ ปน กตฺวา ''มหลฺลก, มา เอวํ ภณา''ติ น วตฺตโพฺพฯ

สเจ อาสเนฺน คาโม โหติ, วิหาเร วา คิลาโน ภิกฺขุ โหติ, คามโต ปฐมตรํ อาคนฺตพฺพํฯ สเจ ทูเร คาโม โหติ, อุปชฺฌาเยน สทฺธิํ อาคจฺฉโนฺตปิ นตฺถิ, เตเนว สทฺธิํ คามโต นิกฺขมิตฺวา จีวเรน ปตฺตํ เวเฐตฺวา อนฺตรามคฺคโต ปฐมตรํ อาคนฺตพฺพํฯ เอวํ ปฐมตรํ อาคเตน อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ จีวรํ เสทคฺคหิตํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํ, จีวรํ สงฺฆริตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จ จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํฯ กิํการณา? มา มเชฺฌ ภโงฺค อโหสีติฯ สมํ กตฺวา สงฺฆริตสฺส หิ มเชฺฌ ภโงฺค โหติ, ตโต นิจฺจํ ภิชฺชมานํ ทุพฺพลํ โหติ, ตํ นิวารณตฺถเมตํ

วุตฺตํฯ ตสฺมา ยถา อชฺช ภงฺคฏฺฐาเนเยว เสฺว น ภิชฺชิสฺสติ, ตถา ทิวเส ทิวเส จตุรงฺคุลํ อุสฺสาเรตฺวา สงฺฆริตพฺพํ, โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ, อุปชฺฌาโย จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตพฺโพ, อุปชฺฌาโย ปานีเยน ปุจฺฉิตพฺโพฯ ปุจฺฉนฺเตน จ ติกฺขตฺตุํ ‘‘ปานียํ, ภนฺเต, อาหรียตู’’ติ ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ กาโล อตฺถิ, อุปชฺฌาเย ภุตฺเต สยํ ภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ อุปกฏฺโฐ กาโล, ปานียํ อุปชฺฌายสฺส สนฺติเก ฐเปตฺวา สยมฺปิ ภุญฺชิตพฺพํฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสนฺเตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพ, น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพ, ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพ, น จ ตฏฺฏิกจมฺมขณฺฑาทีหิ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ สเจ ปน กาฬวณฺณกตา วา สุธาพทฺธา วา ภูมิ โหติ นิรชมตฺติกา, ตถารูปาย ภูมิยา ฐเปตุํ วฏฺฏติ, โธตวาลิกายปิ ฐเปตุํ วฏฺฏติ, ปํสุรชสกฺขราทีสุ น วฏฺฏติฯ ตตฺร ปน ปณฺณํ วา อาธารกํ วา ฐเปตฺวา ตตฺร นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปนฺเตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อิทญฺจ จีวรวํสาทีนํ เหฏฺฐา หตฺถํ ปเวเสตฺวา อภิมุเขน หเตฺถน สณิกํ นิกฺขิปนตฺถํ วุตฺตํฯ อเนฺต ปน คเหตฺวา โภเคน จีวรวํสาทีนํ อุปริ ขิปนฺตสฺส ภิตฺติยํ โภโค ปฏิหญฺญติ, ตสฺมา ตถา น กาตพฺพํฯ อุปชฺฌายมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

สเจ อุปชฺฌาโย นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ

สเจ อุปชฺฌาโย ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพาฯ ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย อุปชฺฌายสฺส ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺเต นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํ, ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํ, น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพา, ชนฺตาฆเร อุปชฺฌายสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆเร ปริกมฺมํ นาม องฺคารมตฺติกาอุโณฺหทกทานาทิกํ สพฺพกิจฺจํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

อุทเกปิ อุปชฺฌายสฺส องฺคปจฺจงฺคฆํสนาทิกํ ปริกมฺมํ กาตพฺพํ, นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา อุปชฺฌายสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา , ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, อุปชฺฌาโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ ชนฺตาฆเรหิ อุณฺหสนฺตาเปน ปิปาสา โหติฯ สเจ อุทฺทิสาเปตุกาโม โหติ, อุทฺทิสิตโพฺพฯ สเจ ปริปุจฺฉิตุกาโม โหติ, ปริปุจฺฉิตโพฺพฯ

ยสฺมึ วิหาเร อุปชฺฌาโย วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, เกนจิ เคลเญฺญน อนภิภูโต โหติ, โสเธตโพฺพฯ อคิลาเนน หิ สทฺธิวิหาริเกน สฏฺฐิวเสฺสนปิ สพฺพํ อุปชฺฌายวตฺตํ กาตพฺพํ, อนาทเรน อกโรนฺตสฺส วตฺตเภเท ทุกฺกฏํ, น-การปฏิสํยุเตฺตสุ ปน ปเทสุ คิลานสฺสปิ ปฏิกฺขิตฺตกิริยํ กโรนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นี

หริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, ภิสิพิโมฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปีฐํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ, ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปีฐํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา, เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ, อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา ปริโปฺผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา ‘‘มา วิหาโร รเชน อุหญฺญี’’ติ, สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อภิหริตฺวา ยถา ปฐมํ ปญฺญตฺตํ อโหสิ, ตเถว ปญฺญเปตพฺพํฯ เอตทตฺถเมว หิ ‘‘ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพ’’นฺติ วุตฺตํฯ สเจ ปน ปฐมํ อชานเนฺตน เกนจิ ปญฺญตฺตํ อโหสิ, สมนฺตโต ภิตฺติํ ทฺวงฺคุลมเตฺตน วา ติวงฺคุลมเตฺตน วา โมเจตฺวา ปญฺญเปตพฺพํฯ อิทเญฺหตฺถ ปญฺญาปนวตฺตํ – สเจ กฏสารโก โหติ อติมหโนฺต จ, ฉินฺทิตฺวา โกฏิํ นิวเตฺตตฺวา พนฺธิตฺวา ปญฺญเปตโพฺพฯ สเจ โกฏิํ นิวเตฺตตฺวา พนฺธิตุํ น ชานาติ, น ฉินฺทิตโพฺพฯ มญฺจปฏิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพา, มโญฺจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปีฐํ อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพ, ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปีฐํ อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ, ภิสิพิโมฺพหนํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ, นิสีทนปจฺจตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ, เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพ, อปเสฺสนผลกํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ, ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพ, น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ, โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา, อุตฺตรา, ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺติํ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา ถเกตพฺพา, รตฺติํ วิวริตพฺพาฯ

สเจ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพ, อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพา, ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐเปตพฺพํ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

สเจ อุปชฺฌายสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, สทฺธิวิหาริเกน อญฺญตฺถ เนตโพฺพ, อโญฺญ วา ภิกฺขุ วตฺตโพฺพ ‘‘เถรํ คเหตฺวา อญฺญตฺถ คจฺฉา’’ติ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน วิโนเทตพฺพํ, อเญฺญน วา วิโนทาเปตพฺพํ

ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน วิสฺสเชฺชตพฺพํ, อโญฺญ วา วตฺตโพฺพ ‘‘เถรํ ทิฏฺฐิคตํ วิสฺสชฺชาเปหี’’ติ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌาโย ครุธมฺมํ อชฺฌาปโนฺน โหติ ปริวาสารโห, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ, ปริวาสทานตฺถํ โส โส ภิกฺขุ อุปสงฺกมิตฺวา ยาจิตโพฺพฯ สเจ อตฺตนา ปฏิพโล โหติ, อตฺตนาว ทาตโพฺพฯ โน เจ ปฏิพโล โหติ, อเญฺญน ทาเปตโพฺพฯ สเจ อุปชฺฌาโย มูลายปฏิกสฺสนารโห โหติ มานตฺตารโห อพฺภานารโห วา, วุตฺตนเยเนว อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํฯ สเจ สโงฺฆ อุปชฺฌายสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ ‘‘เกน นุ โข อุปาเยน สโงฺฆ อุปชฺฌายสฺส กมฺมํ น กเรยฺย, ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยา’’ติฯ สทฺธิวิหาริเกน หิ ‘‘อุปชฺฌายสฺส อุเกฺขปนียกมฺมํ กตฺตุกาโม สโงฺฆ’’ติ ญตฺวา เอกเมกํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา ‘‘มา, ภเนฺต, อมฺหากํ อุปชฺฌายสฺส กมฺมํ กริตฺถา’’ติ ยาจิตพฺพาฯ สเจ กโรนฺติเยว, ‘‘ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ลหุกกมฺมํ กโรถา’’ติ ยาจิตพฺพาฯ สเจ กโรนฺติเยว, อถ อุปชฺฌาโย ‘‘สมฺมา วตฺตถ, ภเนฺต’’ติ ยาจิตโพฺพฯ อิติ ตํ สมฺมา วตฺตาเปตฺวา ‘‘ปฏิปฺปสฺสเมฺภถ, ภเนฺต, กมฺม’’นฺติ ภิกฺขู ยาจิตพฺพาฯ

สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน โธวิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ ‘‘กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส จีวรํ โธวิเยถา’’ติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ, รชนํ วา ปจิตพฺพํ, จีวรํ วา รเชตพฺพํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน สพฺพํ กาตพฺพํ, อุสฺสกฺกํ วา กาตพฺพํ ‘‘กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส จีวรํ รชิเยถา’’ติฯ จีวรํ รชเนฺตน สาธุกํ สํปริวเตฺตตฺวา รเชตพฺพํ, น จ อจฺฉิเนฺน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ

น อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉา เอกจฺจสฺส ปโตฺต ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปโตฺต ปฏิคฺคเหตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ, น เอกจฺจสฺส จีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ปฏิคฺคเหตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส เกสา เฉเทตพฺพา, น เอกเจฺจน เกสา เฉทาเปตพฺพา , น เอกจฺจสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ, น เอกเจฺจน ปริกมฺมํ การาเปตพฺพํ, น เอกจฺจสฺส เวยฺยาวโจฺจ กาตโพฺพ, น เอกเจฺจน เวยฺยาวโจฺจ การาเปตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํ, น เอกโจฺจ ปจฺฉาสมโณ อาทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปิณฺฑปาโต นีหริตโพฺพ, น เอกเจฺจน ปิณฺฑปาโต นีหราเปตโพฺพ, น อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉา คาโม ปวิสิตโพฺพ, ปิณฺฑาย วา อเญฺญน วา กรณีเยน ปวิสิตุกาเมน อาปุจฺฉิตฺวาว ปวิสิตโพฺพฯ สเจ อุปชฺฌาโย กาลเสฺสว วุฏฺฐาย ทูรํ ภิกฺขาจารํ คนฺตุกาโม โหติ, ‘‘ทหรา ปิณฺฑาย ปวิสนฺตู’’ติ วตฺวา คนฺตพฺพํฯ อวตฺวา คเต ปริเวณํ คนฺตฺวา อุปชฺฌายํ อปสฺสเนฺตน คามํ ปวิสิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ คามํ ปวิสโนฺตปิ ปสฺสติ, ทิฏฺฐฏฺฐานโต ปฏฺฐาย อาปุจฺฉิตุํเยว วฏฺฏติฯ น อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉา วาสตฺถาย วา อสุภทสฺสนตฺถาย วา สุสานํ คนฺตพฺพํ, น ทิสา ปกฺกมิตพฺพา, ปกฺกมิตุกาเมน ปน กมฺมํ อาจิกฺขิตฺวา ยาวตติยํ ยาจิตโพฺพฯ สเจ อนุชานาติ, สาธุ, โน เจ อนุชานาติ, ตํ นิสฺสาย วสโต จสฺส อุเทฺทโส วา ปริปุจฺฉา วา กมฺมฏฺฐานํ วา น สมฺปชฺชติ, อุปชฺฌาโย พาโล โหติ อพฺยโตฺต, เกวลํ อตฺตโน สนฺติเก วสาเปตุกามตาย เอว คนฺตุํ น เทติ, เอวรูเป นิวาเรเนฺตปิ คนฺตุํ วฏฺฏติฯ สเจ อุปชฺฌาโย คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาเปตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํ, น กตฺถจิ คนฺตพฺพํฯ สเจ อโญฺญ ภิกฺขุ อุปฏฺฐาโก อตฺถิ, เภสชฺชํ ปริเยสิตฺวา ตสฺส หเตฺถ ทตฺวา ‘‘ภเนฺต, อยํ อุปฏฺฐหิสฺสตี’’ติ วตฺวา คนฺตพฺพํฯ อิทํ ตาว อุปชฺฌายวตฺตํฯ

๑๘๔. อิทเมว จ อเนฺตวาสิเกน อาจริยสฺส กตฺตพฺพตฺตา **อาจริยวตฺต**นฺติ วุจฺจติฯ นามมตฺตเมว เหตฺถ นานํฯ ตตฺถ ยาว จีวรรชนํ, ตาว วเตฺต อกริยมาเน อุปชฺฌายสฺส อาจริยสฺส จ ปริหานิ โหติ, ตสฺมา ตํ อกโรนฺตสฺส นิสฺสยมุตฺตกสฺสปิ อมุตฺตกสฺสปิ อาปตฺติเยว, เอกจฺจสฺส

ปตฺตทานโต ปฏฺฐาย อมุตฺตนิสฺสยเสฺสว อาปตฺติฯ อุปชฺฌาเย อาจริเย วา วตฺตํ สาทิยนฺต สทฺธิวิหาริกา อเนฺตวาสิกา จ พหุกาปิ โหนฺตุ, สเพฺพสํ อาปตฺติฯ สเจ อุปชฺฌาโย อาจริโย วา ‘‘มยฺหํ อุปฏฺฐาโก อตฺถิ, ตุเมฺห อตฺตโน สชฺฌายมนสิการาทีสุ โยคํ กโรถา’’ติ วทติ, สทฺธิวิหาริกาทีนํ อนาปตฺติฯ อุปชฺฌาโย วา อาจริโย วา สเจ สาทิยนํ วา อสาทิยนํ วา น ชานาติ, พาโล โหติ, สทฺธิวิหาริกาทโย พหู, เตสุ เอโก วตฺตสมฺปโนฺน ภิกฺขุ ‘‘อุปชฺฌายสฺส วา อาจริยสฺส วา กิจฺจํ อหํ กริสฺสามิ, ตุเมฺห อโปฺปสฺสุกฺกา วิหรถา’’ติ เอวเญฺจ อตฺตโน ภารํ กตฺวา อิตเร วิสฺสเชฺชติ, ตสฺส ภารกรณโต ปฏฺฐาย เตสํ อนาปตฺติฯ เอตฺถ อเนฺตวาสิเกสุ ปน นิสฺสยเนฺตวาสิเกน ยาว อาจริยํ นิสฺสาย วสติ, ตาว สพฺพํ อาจริยวตฺตํ กาตพฺพํฯ ปพฺพชฺชอุปสมฺปทธมฺมเนฺตวาสิเกหิ ปน นิสฺสยมุตฺตเกหิปิ อาทิโต ปฏฺฐาย ยาว จีวรรชนํ, ตาว วตฺตํ กาตพฺพํฯ อนาปุจฺฉิตฺวา ปตฺตทานาทิมฺหิ ปน เอเตสํ อนาปตฺติฯ

เอเตสุ ปพฺพชฺชเนฺตวาสิโก จ อุปสมฺปทเนฺตวาสิโก จ อาจริยสฺส ยาวชีวํ ภาราฯ นิสฺสยเนฺตวาสิโก จ ธมฺมเนฺตวาสิโก จ ยาว สมีเป วสนฺติ, ตาว อาจริยุปชฺฌาเยหิปิ อเนฺตวาสิกสทฺธิวิหาริกา สงฺคเหตพฺพา อนุคฺคเหตพฺพา อุเทฺทเสน ปริปุจฺฉาย โอวาเทน อนุสาสนิยาฯ สเจ อเนฺตวาสิกสทฺธิวิหาริกานํ ปโตฺต วา จีวรํ วา อโญฺญ วา โกจิ ปริกฺขาโร นตฺถิ, อตฺตโน อติเรกปตฺตจีวรํ อติเรกปริกฺขาโร วา อตฺถิ, ทาตพฺพํฯ โน เจ, ธมฺมิเยน นเยน ปริเยสนตฺถาย อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํฯ สเจ อเนฺตวาสิกสทฺธิวิหาริกา คิลานา โหนฺติ, อุปชฺฌายวเตฺต วุตฺตนเยน ทนฺตกฏฺฐทานํ อาทิํ กตฺวา อาจมนกุมฺภิยา อุทกสิญฺจนปริโยสานํ สพฺพํ วตฺตํ กาตพฺพเมว, อกโรนฺตานํ อาปตฺติฯ ตสฺมา อาจริยุปชฺฌาเยหิปิ อเนฺตวาสิกสทฺธิวิหาริเกสุ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ อาจริยุปชฺฌายาทีสุ หิ โย โย น สมฺมา วตฺตติ, ตสฺส ตสฺส อาปตฺติฯ อุปชฺฌายาทิวตฺตกถาฯ

๑๘๕. อิทานิ **อาคนฺตุกวตฺตาทีนิ** เวทิตพฺพานิฯ อาคนฺตุเกน ภิกฺขุนา อุปจารสีมาสมีปํ คนฺตฺวา อุปาหนา โอมุญฺจิตฺวา นีจํ กตฺวา ปโปฺผเฏฺฐตฺวา อุปาหนทณฺฑเกน คเหตฺวา ฉตฺตํ อุปนาเมตฺวา สีสํ วิวริตฺวา สีเส จีวรํ ขเนฺธ กริตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน อาราโม ปวิสิตโพฺพ, อารามํ ปวิสเนฺตน สลฺลเกฺขตพฺพํ ‘‘กตฺถ อาวาสิกา ภิกฺขู สนฺนิปตนฺตี’’ติฯ ยตฺถ อาวาสิกา ภิกฺขู สนฺนิปตนฺติ อุปฏฺฐานสาลาย วา มณฺฑเป วา รุกฺขมูเล วา, ตตฺถ คนฺตฺวา เอกมนฺตํ ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพ, เอกมนฺตํ จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ, ปติรูปํ อาสนํ คเหตฺวา นิสีทิตพฺพํ, ปานียํ ปุจฺฉิตพฺพํ, ปริโภชนียํ ปุจฺฉิตพฺพํ ‘‘กตมํ ปานียํ, กตมํ ปริโภชนีย’’นฺติฯ สเจ ปานีเยน อโตฺถ โหติ, ปานียํ คเหตฺวา ปาตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนีเยน อโตฺถ โหติ, ปริโภชนียํ คเหตฺวา ปาทา โธวิตพฺพาฯ ปาเท โธวเนฺตน เอเกน หเตฺถน อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ, เอเกน หเตฺถน ปาทา โธวิตพฺพา, น เตเนว หเตฺถน อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ, น เตเนว หเตฺถน ปาทา โธวิตพฺพา, อุปาหนปุญฺฉนโจฬกํ ปุญฺฉิตฺวา อุปาหนา ปุญฺฉิตพฺพา, อุปาหนา ปุญฺฉเนฺตน ปฐมํ สุเกฺขน โจฬเกน ปุญฺฉิตพฺพา, ปจฺฉา อเลฺลน, อุปาหนปุญฺฉนโจฬกํ โธวิตฺวา เอกมนฺตํ ปตฺถริตพฺพํฯ

สเจ อาวาสิโก ภิกฺขุ วุฑฺฒตโร โหติ, อภิวาเทตโพฺพฯ สเจ นวโก โหติ, อภิวาทาเปตโพฺพฯ เสนาสนํ ปุจฺฉิตพฺพํ ‘‘กตมํ เม เสนาสนํ ปาปุณาตี’’ติ, อชฺฌาวุฏฺฐํ วา อนชฺฌาวุฏฺฐํ วา ปุจฺฉิตพฺพํ, ‘‘โคจรคาโม อาสเนฺน, อุทาหุ ทูเร, กาลเสฺสว ปิณฺฑาย จริตพฺพํ, อุทาหุ ทิวา’’ติ เอวํ ภิกฺขาจาโร ปุจฺฉิตโพฺพ, อโคจโร ปุจฺฉิตโพฺพ, โคจโร ปุจฺฉิตโพฺพฯ อโคจโร นาม มิจฺฉาทิฏฺฐิกานํ คาโม ปริจฺฉิเนฺนภิโกฺข วา คาโม, ยตฺถ เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา ภิกฺขา ทียติ, เสกฺขสมฺมตานิ กุลานิ ปุจฺฉิตพฺพานิ, วจฺจฏฺฐานํ ปุจฺฉิตพฺพํ, ปสฺสาวฏฺฐานํ ปุจฺฉิตพฺพํ, ‘‘กิํ อิมิสฺสา โปกฺขรณิยา ปานียเมว ปิวนฺติ, นหานาทิปริโภคมฺปิ กโรนฺตี’’ติ เอวํ ปานียเญฺจว ปริ

โภชนียญฺจ ปุจฺฉิตพฺพํ, กตฺตรทโณฺฑ ปุจฺฉิตโพฺพ, สงฺฆสฺส กติกสณฺฐานํ ปุจฺฉิตพฺพํ, เกสุจิ ฐาเนสุ วาฬมิคา วา อมนุสฺสา วา โหนฺติ, ตสฺมา ‘‘กํ กาลํ ปวิสิตพฺพํ, กํ กาลํ นิกฺขมิตพฺพ’’นฺติ ปุจฺฉิตพฺพํฯ สเจ วิหาโร อนชฺฌาวุโฏฺฐ โหติ, กวาฏํ อาโกเฏตฺวา มุหุตฺตํ อาคเมตฺวา ฆฏิกํ อุคฺฆาเฏตฺวา กวาฏํ ปณาเมตฺวา พหิ ฐิเตน นิโลฺลเกตโพฺพฯ

สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, มเญฺจ วา มโญฺจ อาโรปิโต โหติ, ปีเฐ วา ปีฐํ อาโรปิตํ โหติ, เสนาสนํ อุปริ ปุญฺชีกตํ โหติ, สเจ สโกฺกติ, สโพฺพ วิหาโร โสเธตโพฺพ, อสโกฺกเนฺตน อตฺตโน วสโนกาโส ชคฺคิตโพฺพฯ สพฺพํ โสเธตุํ สโกฺกเนฺตน ปน อุปชฺฌายวเตฺต วุตฺตนเยน ภูมตฺถรณมญฺจปีฐาทีนิ พหิ นีหริตฺวา วิหารํ โสเธตฺวา ปุน อติหริตฺวา ยถาฐาเน ปญฺญเปตพฺพานิฯ

สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา, อุตฺตรา, ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺตึ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา ถเกตพฺพา, รตฺตึ วิวริตพฺพาฯ

สเจ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพ, อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา , อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพา, ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ อิทํ อาคนฺตุกวตฺตํฯ

๑๘๖. **อาวาสิกวเตฺต** อาวาสิเกน ภิกฺขุนา อาคนฺตุกํ ภิกฺขุํ วุฑฺฒตรํ ทิสฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพ, ปุจฺฉเนฺตน ปน สกึ อานีตํ ปานียํ สพฺพํ ปิวติ, ‘‘ปุน อาเนมี’’ติ ปุจฺฉิตโพฺพเยวฯ พีชเนนปิ พีชิตโพฺพ, พีชเนฺตน สกึ ปาทปิฏฺฐิยํ พีชิตฺวา สกึ มเชฺฌ, สกึ สีเส พีชิตโพฺพ, ‘‘อลํ โหตู’’ติ วุเตฺตน มนฺทตรํ พีชิตพฺพํ, ปุน ‘‘อล’’นฺติ วุเตฺตน ตโต มนฺทตรํ พีชิตพฺพํ, ตติยวารํ วุเตฺตน พีชนี ฐเปตพฺพา, ปาทาปิสฺส โธวิตพฺพาฯ สเจ อตฺตโน เตลํ อตฺถิ, เตเลน มเกฺขตพฺพาฯ โน เจ อตฺถิ, ตสฺส สนฺตเกน มเกฺขตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, อุปาหนา ปุญฺฉิตพฺพาฯ อุปาหนา ปุญฺฉเนฺตน ปฐมํ สุเกฺขน โจเฬน ปุญฺฉิตพฺพา, ปจฺฉา อเลฺลน, อุปาหนปุญฺฉนโจฬกํ โธวิตฺวา เอกมนฺตํ วิสฺสเชฺชตพฺพํฯ

อาคนฺตุโก ภิกฺขุ อภิวาเทตโพฺพ, เสนาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ ‘‘เอตํ เสนาสนํ ปาปุณาตี’’ติฯ อชฺฌาวุฏฺฐํ วา อนชฺฌาวุฏฺฐํ วา อาจิกฺขิตพฺพํ, โคจโร อาจิกฺขิตโพฺพ, อโคจโร อาจิกฺขิตโพฺพ, เสกฺขสมฺมตานิ กุลานิ อาจิกฺขิตพฺพานิ, วจฺจฏฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํ, ปสฺสาวฏฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํ, ปานียํ อาจิกฺขิตพฺพํ, ปริโภชนียํ อาจิกฺขิตพฺพํ, กตฺตรทโณฺฑ อาจิกฺขิตโพฺพ, สงฺฆสฺส กติกสณฺฐานํ อาจิกฺขิตพฺพํ ‘‘อิมํ กาลํ ปวิสิตพฺพํ, อิมํ กาลํ นิกฺขมิตพฺพ’’นฺติฯ

สเจ อาคนฺตุโก นวโก โหติ, นิสินฺนเกเนว อาจิกฺขิตพฺพํ ‘‘อตฺร ปตฺตํ นิกฺขิปาหิ, อตฺร จีวรํ นิกฺขิปาหิ, อิทํ อาสนํ, นิสีทาหี’’ติฯ ปานียํ อาจิกฺขิตพฺพํ, ปริโภชนียํ อาจิกฺขิตพฺพํ, อุปาหนปุญฺฉนโจฬกํ อาจิกฺขิตพฺพํ, อาคนฺตุโก ภิกฺขุ อภิวาทาเปตโพฺพ, เสนาสนาทีนิปิ นิสิเนฺนเนว อาจิกฺขิตพฺพานิฯ วุฑฺฒตเร ปน อาคเต อาสนํ ปญฺญเปตพฺพนฺติ เอวมาทิ สพฺพํ จีวรกมฺมํ วา นวกมฺมํ วา ฐเปตฺวาปิ กาตพฺพํฯ เจติยงฺคณํ สมฺมชฺชเนฺตน สมฺมุญฺชนึ นิกฺขิปิตฺวา ตสฺส วตฺตํ กาตุํ อารภิตพฺพํฯ ปณฺฑิโต หิ อาคนฺตุโก ‘‘สมฺมชฺชาหิ ตาว เจติยงฺคณ’’นฺติ วกฺขติฯ คิลานสฺส เภสชฺชํ กโรเนฺตน ปน สเจ นาติอาตุโร คิลาโน โหติ, เภสชฺชํ อกตฺวา วตฺตเมว กาตพฺพํ,

มหาคิลานสฺส ปน เภสชฺชเมว กาตพฺพํฯ ปณฺฑิโต หิ อาคนฺตุโก ‘‘กโรหิ ตาว เภสชฺช’’นฺติ วกฺขติฯ อิทํ อาวาสิกวตฺตํฯ

๑๘๗. **คมิกวตฺต** คมิเกน ภิกฺขุนา มญฺจปีฐาทิทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑมฺปิ รชนภาชนาทิ สพฺพํ อคฺคิสาลายํ วา อญฺญสฺมึ วา คุตฺตฏฺฐาเน ปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ ถเกตฺวา เสนาสนํ อาปุจฺฉิตฺวา ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ ภิกฺขุ น โหติ, สามเณโร อาปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ สามเณโร น โหติ, อารามิโก อาปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ น โหติ ภิกฺขุ วา สามเณโร วา อารามิโก วา, จตูสุ ปาสาเณสุ มญฺจํ ปญฺญเปตฺวา มเญฺจ มญฺจํ อาโรเปตฺวา ปีเฐ ปีฐํ อาโรเปตฺวา เสนาสนํ อุปริ ปุญฺชํ กริตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ ถเกตฺวา ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ วิหาโร โอวสฺสติ, สเจ อุสฺสหติ, สโพฺพ ฉาเทตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ ‘‘กินฺติ นุ โข วิหาโร ฉาทิเยถา’’ติ, เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, โย เทโส อโนวสฺสโก โหติ, ตตฺถ จตูสุ ปาสาเณสุ มญฺจํ ปญฺญเปตฺวา มเญฺจ มญฺจํ อาโรเปตฺวา ปีเฐ ปีฐํ อาโรเปตฺวา เสนาสนํ อุปริ ปุญฺชํ กริตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสาเมตฺวา ทฺวารวาตปานํ ถเกตฺวา ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ วิหาโร โอวสฺสติ, สเจ อุสฺสหติ, เสนาสนํ คามํ อติหริตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ ‘‘กินฺติ นุ โข เสนาสนํ คามํ อติหริเยถา’’ติ, เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, อโชฺฌกาเส จตูสุ ปาสาเณสุ มญฺจํ ปญฺญเปตฺวา มเญฺจ มญฺจํ อาโรเปตฺวา ปีเฐ ปีฐํ อาโรเปตฺวา เสนาสนํ อุปริ ปุญฺชํ กริตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสาเมตฺวา ติเณน วา ปเณฺณน วา ปฏิจฺฉาเทตฺวา ปกฺกมิตพฺพํ ‘‘อเปฺปว นาม องฺคานิปิ เสเสยฺยุ’’นฺติฯ อิทํ คมิกวตฺตํฯ

๑๘๘. **ภตฺตคฺควตฺต** สเจ อาราเม กาโล อาโรจิโต โหติ, ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน คาโม ปวิสิตโพฺพฯ

น โอกฺกมฺม เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโต คนฺตพฺพํฯ สุปฺปฏิจฺฉเนฺนน, สุสํวุเตน, โอกฺขิตฺตจกฺขุนา, อปฺปสเทฺทน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํ, น อุกฺขิตฺตกาย, น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํ, น กายปฺปจาลกํ, น พาหุปฺปจาลกํ, น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํ, น ขมฺภกเตน, น โอคุณฺฐิเตน, น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คนฺตพฺพํฯ

สุปฺปฏิจฺฉเนฺนน , สุสํวุเตน, โอกฺขิตฺตจกฺขุนา, อปฺปสเทฺทน อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํ, น อุกฺขิตฺตกาย, น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํ, น กายปฺปจาลกํ, น พาหุปฺปจาลกํ, น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํ, น ขมฺภกเตน, น โอคุณฺฐิเตน, น ปลฺลตฺถิกาย อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํ, น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ สเจ มหาเถรสฺส นิสินฺนาสเนน สมกํ อาสนํ โหติ, พหูสุ อาสเนสุ สติ เอกํ เทฺว อาสนานิ ฐเปตฺวา นิสีทิตพฺพํฯ ภิกฺขู คเณตฺวา ปญฺญตฺตาสเนสุ อนิสีทิตฺวา มหาเถเรน ‘‘นิสีทา’’ติ วุเตฺตน นิสีทิตพฺพํฯ โน เจ มหาเถโร วทติ, ‘‘อิทํ, ภเนฺต, อาสนํ อุจฺจ’’นฺติ วตฺตพฺพํฯ ‘‘นิสีทา’’ติ วุเตฺตน นิสีทิตพฺพํฯ สเจ ปน เอวํ อาปุจฺฉิเตปิ น วทติ, นิสีทนฺตสฺส อนาปตฺติ, มหาเถรเสฺสว อาปตฺติฯ นวโก หิ เอวรูเป อาสเน อนาปุจฺฉา นิสีทโนฺต อาปชฺชติ, เถโร อาปุจฺฉิเต อนนุชานโนฺตฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพา, น สงฺฆาฏึ โอตฺถริตฺวา อนฺตรฆเร นิสีทิตพฺพํฯ

ปตฺตโธวโนทเก ทียมาเน อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา อุทกํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ทกฺขิโณทกํ ปน ปุรโต อาธารเก ปตฺตํ ฐเปตฺวา คเหตพฺพํ, นีจํ กตฺวา อุทกสทฺทํ อกโรเนฺตน อปฺปฏิฆํสเนฺตน ปโตฺต โธวิตโพฺพฯ สเจ อุทกปฏิคฺคาหโก โหติ, นีจํ กตฺวา อุทกปฏิคฺคาหเก อุ

ทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ ‘‘มา อุทกปฏิคฺคาหโก อุทเกน โอสิญฺจิ , มา สามนฺตา ภิกฺขู อุทเกน โอสิญฺจิํสุ, มา สงฺฆาฏิ อุทเกน โอสิญฺจี’’ติฯ สเจ อุทกปฏิคฺคาหโก น โหติ, นีจํ กตฺวา ฉมาย อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ ‘‘มา สามนฺตา ภิกฺขู อุทเกน โอสิญฺจิํสุ, มา สงฺฆาฏิ อุทเกน โอสิญฺจี’’ติฯ

โอทเน ทียมาเน อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา โอทโน ปฏิคฺคเหตโพฺพฯ ยถา สูปสฺส โอกาโส โหติ, เอวํ มตฺตาย โอทโน คณฺหิตโพฺพฯ สเจ โหติ สปฺปิ วา เตลํ วา อุตฺตริภงฺคํ วา, เถเรน วตฺตโพฺพ ‘‘สเพฺพสํ สมกํ สมฺปาเทหี’’ติฯ อิทญฺจ น เกวลํ สปฺปิอาทีสุ, โอทเนปิ วตฺตพฺพํฯ สปฺปิอาทีสุ ปน ยํ อปฺปํ โหติ เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา อนุรูปํ, ตํ สเพฺพสํ สมกํ สมฺปาเทหีติ วุเตฺต มนุสฺสานํ วิเหสา โหติ, ตสฺมา ตาทิสํ สกิํ วา ทฺวิกฺขตฺตุํ วา คเหตฺวา เสสํ น คเหตพฺพํฯ สกฺกจฺจํ ปิณฺฑปาโต ปฏิคฺคเหตโพฺพ, ปตฺตสญฺญินา ปิณฺฑปาโต ปฏิคฺคเหตโพฺพ, สมสูปโก สมติตฺถิโก ปิณฺฑปาโต ปฏิคฺคเหตโพฺพ, น ตาว เถเรน ภุญฺชิตพฺพํ, ยาว น สเพฺพสํ โอทโน สมฺปโตฺต โหติฯ อิทญฺจ ยํ ปริจฺฉินฺนภิกฺขุกํ ภตฺตคฺคํ, ยตฺถ มนุสฺสา สเพฺพสํ ปาเปตฺวา วนฺทิตุกามา โหนฺติ, ตํ สนฺธาย วุตฺตํ ฯ ยํ ปน มหาภตฺตคฺคํ โหติ, ยตฺถ เอกสฺมิํ ปเทเส ภุญฺชนฺติ, เอกสฺมิํ ปเทเส อุทกํ ทียติ, ตตฺถ ยถาสุขํ ภุญฺชิตพฺพํฯ

สกฺกจฺจํ ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพ, ปตฺตสญฺญินา ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพ, สปทาโน ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพ, สมสูปโก ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพ, น ถูปกโต โอมทฺทิตฺวา ปิณฺฑปาโต ภุญฺชิตโพฺพ, น สูปํ วา พฺยญฺชนํ วา โอทเนน ปฏิจฺฉาเทตพฺพํ ภิโยฺยกมฺยตํ อุปาทาย, น สูปํ วา โอทนํ วา อคิลาเนน อตฺตโน อตฺถาย วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิตพฺพํ, น อุชฺฌานสญฺญินา ปเรสํ ปโตฺต โอโลเกตโพฺพ, นาติมหโนฺต กพโฬ กาตโพฺพ, ปริมณฺฑลํ อาโลโป กาตโพฺพ, น อนาหเฏ กพเฬ มุขทฺวารํ วิวริตพฺพํ, น ภุญฺชมาเนน สโพฺพ หโตฺถ มุเข ปกฺขิปิตโพฺพ, น สกพเฬน มุเขน พฺยาหริตพฺพํ, น ปิณฺฑุเกฺขปกํ ภุญฺชิตพฺพํ, น กพฬาวเจฺฉกํ, น อวคณฺฑการกํ, น หตฺถนิทฺธุนกํ, น สิตฺถาวการกํ, น ชิวฺหานิจฺฉารกํ, น จปุจปุการกํ, น สุรุสุรุการกํ, น หตฺถนิเลฺลหกํ, น ปตฺตนิเลฺลหกํ, น โอฎฺฐนิเลฺลหกํ ภุญฺชิตพฺพํฯ

น สามิเสน หเตฺถน ปานียถาลโก ปฏิคฺคเหตโพฺพ, น ตาว เถเรน หตฺถโธวนอุทกํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ยาว น สเพฺพ ภุตฺตาวิโน โหนฺติฯ สเจ มนุสฺสา ‘‘โธวถ, ภเนฺต, ปตฺตญฺจ หเตฺถ จา’’ติ วทนฺติ, ภิกฺขู วา ‘‘ตุเมฺห อุทกํ คณฺหถา’’ติ วทนฺติ, วฎฺฎติฯ อุทเก ทียมาเน อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา อุทกํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, นีจํ กตฺวา อุทกสทฺทํ อกโรเนฺตน อปฏิฆํสเนฺตน ปโตฺต โธวิตโพฺพฯ สเจ อุทกปฏิคฺคาหโก โหติ, นีจํ กตฺวา อุทกปฏิคฺคาหเก อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ ‘‘มา อุทกปฏิคฺคาหโก อุทเกน โอสิญฺจิ, มา สามนฺตา ภิกฺขู อุทเกน โอสิญฺจิํสุ, มา สงฺฆาฏิ อุทเกน โอสิญฺจี’’ติฯ สเจ อุทกปฏิคฺคาหโก น โหติ, นีจํ กตฺวา ฉมาย อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํ ‘‘มา สามนฺตา ภิกฺขู อุทเกน โอสิญฺจิํสุ, มา สงฺฆาฏิ อุทเกน โอสิญฺจี’’ติ, น สสิตฺถกํ ปตฺตโธวนํ อนฺตรฆเร ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

ภตฺตคฺคโต อุฎฺฐาย นิวตฺตเนฺตสุ นวเกหิ ภิกฺขูหิ ปฐมตรํ นิวตฺติตพฺพํ, ปจฺฉา เถเรหิฯ สมฺพาเธสุ หิ ฆเรสุ มหาเถรานํ นิกฺขมโนกาโส น โหติ, ตสฺมา เอวํ วุตฺตํฯ เอวํ นิวตฺตเนฺตหิ ปน นวเกหิ เคหทฺวาเร ฐตฺวา เถเรสุ นิกฺขมเนฺตสุ ปฏิปาฏิยา คนฺตพฺพํฯ สเจ ปน มหาเถรา ธุเร นิสินฺนา โหนฺติ, นวกา อโนฺตเคเห, เถราสนโต ปฎฺฐาย ปฏิปาฏิยา เอว นิกฺขมิตพฺพํ , กาเยน กายํ อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน ยถา อนฺตเรน มนุสฺสา คนฺตุํ สโกฺกนฺติ, เอวํ วิรฬาย ปาฬิยา คนฺตพฺพํฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เถเรน ภิกฺขุนา ภตฺตเคฺค อนุโมทิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๖๒) วจนโต สงฺฆเตฺถเรน ภตฺตเคฺค อนุโมทิตพฺพํฯ ตํ เอกเมว โอหาย เสเสหิ น คนฺตพฺพํฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ภตฺตเคฺค จตูหิ ปญฺจหิ เถรานุเถเรหิ ภิกฺขูหิ อาคเมตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๖๒) วจนโต สงฺฆตฺเถเรน อนุโมทนตฺถาย นิสินฺเน เหฏฺฐา ปฏิปาฏิยา จตูหิ นิสีทิตพฺพํ, อนุเถเร นิสินฺเน มหาเถเรน จ เหฏฺฐา จ ตีหิ นิสีทิตพฺพํ, ปญฺจเม นิสินฺเน อุปริ จตูหิ นิสีทิตพฺพํ, สงฺฆตฺเถเรน เหฏฺฐา ทหรภิกฺขุสฺมึ อชฺฌิฏฺฐปิ สงฺฆตฺเถรโต ปฏฺฐาย จตูหิ นิสีทิตพฺพเมวฯ สเจ ปน อนุโมทโก ภิกฺขุ ‘‘คจฺฉถ, ภนฺเต, อาคเมตพฺพกิจฺจํ นตฺถี’’ติ วทติ, คนฺตุํ วฏฺฏติฯ มหาเถเรน ‘‘คจฺฉาม, อาวุโส’’ติ วุตฺเต ‘‘คจฺฉถา’’ติ วทติ, เอวมฺปิ วฏฺฏติ, ‘‘พหิคาเม อาคมิสฺสามา’’ติ อาโภคํ กตฺวาปิ พหิคามํ คนฺตฺวา อตฺตโน นิสฺสิตเก ‘‘ตุเมฺห ตสฺส อาคมนํ อาคเมถา’’ติ วตฺวาปิ คนฺตุํ วฏฺฏติเยวฯ สเจ ปน มนุสฺสา อตฺตโน รุจิเตน เอเกน อนุโมทนํ กาเรนฺติ, เนว ตสฺส อนุโมทโต อาปตฺติ, น มหาเถรสฺส ภาโร โหติฯ อุปนิสินฺนกถายเมว หิ มนุเสฺสสุ กถาเปนฺเตสุ เถโร อาปุจฺฉิตโพฺพฯ มหาเถเรน จ อนุโมทนาย อชฺฌิโฏฺฐว อาคเมตโพฺพติ อิทเมตฺถ ลกฺขณํฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สติ กรณีเย อานนฺตริกํ ภิกฺขุํ อาปุจฺฉิตฺวา คนฺตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๖๒) วจนโต ปน วจฺจาทิปีฬิเตน อนนฺตรํ ภิกฺขุํ อาปุจฺฉิตฺวา คนฺตพฺพนฺติฯ อิทํ ภตฺตคฺควตฺตํฯ

๑๘๙. ปิณฺฑจาริกวตฺต ปน ปิณฺฑจาริเกน ภิกฺขุนา ‘‘อิทานิ คามํ ปวิสิสฺสามี’’ติ ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน คาโม ปวิสิตโพฺพฯ สุปฺปฏิจฺฉเนฺนน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพนฺติอาทิ สพฺพํ ภตฺตคฺควตฺเต วุตฺตนเยเนว อิธาปิ เวทิตพฺพํฯ

นิเวสนํ ปวิสเนฺตน สลฺลเกฺขตพฺพํ ‘‘อิมินา ปวิสิสฺสามิ, อิมินา นิกฺขมิสฺสามี’’ติ, นาติสหสา ปวิสิตพฺพํ, นาติทูเร นาจฺจาสเนฺน ฐาตพฺพํ, นาติจิรํ ฐาตพฺพํ, นาติลหุกํ นิวตฺติตพฺพํ, ฐิเตน สลฺลเกฺขตพฺพํ ‘‘ภิกฺขํ ทาตุกามา วา อทาตุกามา วา’’ติ ฯ สเจ กมฺมํ วา นิกฺขิปติ, อาสนา วา วุฏฺฐาติ, กฏจฺฉุํ วา ปรามสติ, ภาชนํ วา ปรามสติ, ฐเปติ วา, ‘‘ทาตุกามสฺสา’’ติ ฐาตพฺพํฯ ภิกฺขาย ทียมานาย วาเมน หเตฺถน สงฺฆาฏึ อุจฺจาเรตฺวา ทกฺขิเณน หเตฺถน ปตฺตํ ปณาเมตฺวา อุโภหิ หเตฺถหิ ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา ภิกฺขา ปฏิคฺคเหตพฺพา, อิตฺถี วา โหตุ ปุริโส วา, ภิกฺขาทานสมเย มุขํ น โอโลเกตพฺพํ, สลฺลเกฺขตพฺพํ ‘‘สูปํ ทาตุกามา วา อทาตุกามา วา’’ติฯ สเจ กฏจฺฉุํ วา ปรามสติ, ภาชนํ วา ปรามสติ, ฐเปติ วา, ‘‘ทาตุกามสฺสา’’ติ ฐาตพฺพํฯ ภิกฺขาย ทินฺนาย สงฺฆาฏิยา ปตฺตํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน นิวตฺติตพฺพํฯ

โย ปฐมํ คามโต ปิณฺฑาย ปฏิกฺกมติ, เตน อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, อวกฺการปาติ โธวิตฺวา อุปฏฺฐาเปตพฺพา, ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ โย ปจฺฉา คามโต ปิณฺฑาย ปฏิกฺกมติ, สเจ โหติ ภุตฺตาวเสโส, สเจ อากงฺขติ, ภุญฺชิตพฺพํฯ โน เจ อากงฺขติ, อปฺปหริเต วา ฉเฑฺฑตพฺพํ, อปฺปาณเก วา อุทเก โอปิลาเปตพฺพํ, เตน อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํ, อวกฺการปาติ โธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพา, ปานียํ ปริโภชนียํ ปฏิสาเมตพฺพํ, ภตฺตคฺคํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ โย ปสฺสติ ปานียฆฏํ วา ปริโภชนียฆฏํ วา วจฺจฆฏํ วา ริตฺตํ ตุจฺฉํ, เตน อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สจสฺส โหติ อวิสยฺหํ, หตฺถวิกาเรน ทุติยํ อามเนฺตตฺวา หตฺถวิลงฺฆเกน อุปฏฺฐาเปตพฺพํ, น จ ตปฺปจฺจยา วาจา ภินฺทิตพฺพาติฯ อิทํ ปิณฺฑจาริกวตฺตํฯ

๑๙๐. อารญฺญิกวตฺต อารญฺญิเกน ภิกฺขุนา กาลเสฺสว อุฏฺฐาย ปตฺตํ ถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา อํเส ลเคฺคตฺวา จีวรํ ขเนฺธ กริตฺวา อุปาหนา อาโรหิตฺวา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ ปฏิสา

เมตฺวา ทฺวารวาตปานํ ถเกตฺวา วสนฏฺฐานโต นิกฺขมิตพฺพํฯ ‘‘อิทานิ คามํ ปวิสิสฺสามา’’ติ อุปาหนา โอมุญฺจิตฺวา นีจํ กตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา ถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา อํเส ลเคฺคตฺวา ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน คาโม ปวิสิตโพฺพฯ สุปฺปฏิจฺฉเนฺนน อนฺตรฆเร คนฺตพฺพนฺติอาทิ สพฺพํ คมนวิธานํ อิธาปิ ภตฺตคฺควเตฺต วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

นิเวสนํ ปวิสเนฺตน สลฺลเกฺขตพฺพํ ‘‘อิมินา ปวิสิสฺสามิ, อิมินา นิกฺขมิสฺสามี’’ติอาทิ สพฺพํ ภิกฺขาจารวิธานํ ปิณฺฑจาริกวเตฺต วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ อารญฺญิเกน ภิกฺขุนา ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ภาชนานิ นปฺปโหนฺติ, ปานียเมว ปริโภชนียมฺปิ กตฺวา อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ ภาชนํ อลภเนฺตน เวฬุนาฬิกายปิ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ ตมฺปิ อลภนฺตสฺส ยถา สมีเป อุทกอาวาโฏ โหติ, เอวํ กาตพฺพํฯ อคฺคิ อุปฏฺฐาเปตโพฺพ, อรณิสหิตํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํ, อรณิสหิเต สติ อคฺคึ อกาตุมฺปิ วฏฺฏติฯ ยถา จ อารญฺญิกสฺส, เอวํ กนฺตารปฺปฏิปนฺนสฺสปิ อรณิสหิตํ อิจฺฉิตพฺพํฯ คณวาสิโน ปน เตน วินาปิ วฏฺฏติฯ กตฺตรทโณฺฑ อุปฏฺฐาเปตโพฺพ, นกฺขตฺตปทานิ อุคฺคเหตพฺพานิ สกลานิ วา เอกเทสานิ วา, ทิสากุสเลน ภวิตพฺพํฯ อิทํ อารญฺญิกวตฺตํฯ

๑๙๑. เสนาสนวเตฺต ยสฺมึ วิหาเร วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, ภิสิพิโมฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปีฐํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ, ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปีฐํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา, เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ, อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา ปริโปฺผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา ‘‘มา วิหาโร รเชน อุหญฺญี’’ติ, สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

น ภิกฺขุสามนฺตา เสนาสนํ ปโปฺผเฏตพฺพํ, น วิหารสามนฺตา เสนาสนํ ปโปฺผเฏตพฺพํ, น ปานียสามนฺตา เสนาสนํ ปโปฺผเฏตพฺพํ, น ปริโภชนียสามนฺตา เสนาสนํ ปโปฺผเฏตพฺพํ, น ปฏิวาเต องฺคเณ เสนาสนํ ปโปฺผเฏตพฺพํ, อโธวาเต เสนาสนํ ปโปฺผเฏตพฺพํฯ

ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ, มญฺจปฏิปาทกา เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อภิหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพา, มโญฺจ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปีฐํ อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพ, ปีฐํ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปีฐํ อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ , ภิสิพิโมฺพหนํ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ, นิสีทนปจฺจตฺถรณํ โอตาเปตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺ

วา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํ, เขฬมลฺลโก เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพ, อปเสฺสนผลกํ เอกมนฺตํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ, ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฎฺฐามญฺจํ วา เหฎฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพ, น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ, โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา, อุตฺตรา, ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺติํ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺติํ วิวริตพฺพาฯ

สเจ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, โกฎฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพ, อุปฎฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา, วจฺจกุฎิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

สเจ วุเฑฺฒน สทฺธิํ เอกวิหาเร วิหรติ, น วุฑฺฒํ อนาปุจฺฉา อุเทฺทโส ทาตโพฺพ, น ปริปุจฺฉา ทาตพฺพา, น สชฺฌาโย กาตโพฺพ, น ธโมฺม ภาสิตโพฺพ, น ปทีโป กาตโพฺพ, น ปทีโป วิชฺฌาเปตโพฺพ, น วาตปานา วิวริตพฺพา, น วาตปานา ถเกตพฺพาฯ ทฺวารํ นาม ยสฺมา มหาวฬญฺชํ, ตสฺมา ตตฺถ อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิ, เสสานิ ปน อุเทฺทสทานาทีนิ อาปุจฺฉิตฺวาว กาตพฺพานิ, เทวสิกมฺปิ อาปุจฺฉิตุํ วฎฺฎติฯ อถาปิ ‘‘ภเนฺต, อาปุจฺฉิตเมว โหตู’’ติ วุเตฺต วุฑฺฒตโร ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฎิจฺฉติ, สยเมว วา ‘‘ตฺวํ ยถาสุขํ วิหราหี’’ติ วทติ, เอวมฺปิ วฎฺฎติฯ สภาคสฺส วิสฺสาเสนปิ วฎฺฎติเยวฯ สเจ วุเฑฺฒน สทฺธิํ เอกจงฺกเม จงฺกมติ, เยน วุโฑฺฒ, เตน ปริวเตฺตตพฺพํ, น จ วุโฑฺฒ สงฺฆาฎิกเณฺณน ฆเฎฺฎตโพฺพฯ อิทํ เสนาสนวตฺตํฯ

๑๙๒. ชนฺตาฆรวตฺต โย ปฐมํ ชนฺตาฆรํ คจฺฉติ, สเจ ฉาริกา อุสฺสนฺนา โหติ, ฉาริกา ฉเฑฺฑตพฺพาฯ สเจ อุกฺลาปํ โหติ, ชนฺตาฆรํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, ปริภณฺฑํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, โกฎฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพ, ชนฺตาฆรสาลา สมฺมชฺชิตพฺพา, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, อุทกโทณิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฎิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํ, น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํ, น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฎิพาหิตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆเร เถรานํ ภิกฺขูนํ ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฎิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ สเจ อุสฺสหติ, อุทเกปิ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปริกมฺมํ กาตพฺพํ, น เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโต นหายิตพฺพํ, น อุปริโต นหายิตพฺพํ, นหาเตน อุตฺตรเนฺตน โอตรนฺตานํ มโคฺค ทาตโพฺพฯ โย ปจฺฉา ชนฺตาฆรา นิกฺขมติ, สเจ ชนฺตาฆรํ จิกฺขลฺลํ โหติ, โธวิตพฺพํ, มตฺติกาโทณิํ โธวิตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ปฎิสาเมตฺวา อคฺคิํ วิชฺฌาเปตฺวา ทฺวารํ ถเกตฺวา ปกฺกมิตพฺพํฯ อิทํ ชนฺตาฆรวตฺตํฯ

๑๙๓. วจฺจกุฎิวตฺต โย วจฺจกุฎิํ คจฺฉติ, พหิ ฐิเตน อุกฺกาสิตพฺพํ, อโนฺต นิสิเนฺนนปิ อุกฺกาสิตพฺพํ, จีวรวํเส วา จีวรรชฺชุยา วา จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา สาธุกํ อตรมาเนน วจฺจกุฎิ ปวิสิตพฺพา, นาติสหสา ปวิสิตพฺพา, น อุพฺภชิตฺวา ปวิสิตพฺพา, วจฺจปาทุกาย ฐิเตน อุพฺภชิตพฺพํ, น นิตฺถุนเนฺตน วโจฺจ กาตโพฺพ, น ทนฺตกฎฺฐํ ขาทเนฺตน วโจฺจ กาตโพฺพ, น พหิทฺธา วจฺจโทณิ

กาย วโจฺจ กาตโพฺพ, น พหิทฺธา ปสฺสาวโทณิกาย ปสฺสาโว กาตโพฺพ, น ปสฺสาวโทณิกาย เขโฬ กาตโพฺพ, ผาลิเตน วา ขเรน วา คณฺฐิเกน วา กณฺฏเกน วา สุสิเรน วา ปูตินา วา กเฏฺฐน น อวเลขิตพฺพํ, อวเลขนกฏฺฐํ ปน อคฺคเหตฺวา ปวิฏฺฐสฺส อาปตฺติ นตฺถิ, น อวเลขนกฏฺฐํ วจฺจกูปมฺหิ ปาเตตพฺพํ, วจฺจปาทุกาย ฐิเตน ปฏิจฺฉาเทตพฺพํ, นาติสหสา นิกฺขมิตพฺพํ, น อุพฺภชิตฺวา นิกฺขมิตพฺพํ, อาจมนปาทุกาย ฐิเตน อุพฺภชิตพฺพํ, น จปุจปุการกํ อาจเมตพฺพํ, น อาจมนสราวเก อุทกํ เสเสตพฺพํฯ อิทญฺจ สพฺพสาธารณฏฺฐานํ สนฺธาย วุตฺตํฯ ตตฺร หิ อเญฺญ อเญฺญ อาคจฺฉนฺติ, ตสฺมา อุทกํ น เสเสตพฺพํฯ ยํ ปน สงฺฆิเกปิ วิหาเร เอกเทเส นิพทฺธคมนตฺถาย กตํ ฐานํ โหติ ปุคฺคลิกฏฺฐานํ วา, ตสฺมิํ วฏฺฏติฯ วิเรจนํ ปิวิตฺวา ปุนปฺปุนํ ปวิสนฺตสฺสปิ วฏฺฏติเยวฯ อาจมนปาทุกาย ฐิเตน ปฏิจฺฉาเทตพฺพํฯ

สเจ วจฺจกุฏิ อุหตา โหติ พหิ วจฺจมกฺขิตา, อุทกํ อาหริตฺวา โธวิตพฺพาฯ อุทกํ อตฺถิ, ภาชนํ นตฺถิ, อสนฺตํ นาม โหติฯ ภาชนํ อตฺถิ, อุทกํ นตฺถิ, เอตมฺปิ อสนฺตํ ฯ อุภยสฺมิํ อสติ อสนฺตเมว, กเฏฺฐน วา เกนจิ วา ปุญฺฉิตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจ อวเลขนปิฏโก ปูริโต โหติ, อวเลขนกฏฺฐํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ สเจ กจวรํ อตฺถิ, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพา, ปริภณฺฑํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, วจฺจํ กตฺวา สติ อุทเก นาจเมตพฺพํ, โย นาจเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๗๓) วจนโต อุทเก สติ อุทกกิจฺจํ อกโรนฺตสฺส อาปตฺติฯ สเจ อุทกํ อตฺถิ, ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐานํ ปน นตฺถิ, ภาชเนน นีหริตฺวา อาจมิตพฺพํฯ ภาชเน อสติ ปเตฺตน นีหริตพฺพํ, ปเตฺตปิ อสติ อสนฺตํ นาม โหติฯ ‘‘อิทํ อติวิวฏํ, ปุรโต อญฺญํ อุทกํ ภวิสฺสตี’’ติ คตสฺส อุทกํ อลภนฺตเสฺสว ภิกฺขาจารเวลา โหติ, กเฏฺฐน วา เกนจิ วา ปุญฺฉิตฺวา คนฺตพฺพํ, ภุญฺชิตุมฺปิ อนุโมทิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, วจฺจกุฏิยา ยถาวุฑฺฒํ วโจฺจ กาตโพฺพ, โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาคตปฏิปาฏิยา วจฺจํ กาตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๗๓) วจนโต วจฺจกุฏิํ ปวิสเนฺตน อาคตปฏิปาฏิยา ปวิสิตพฺพํฯ วจฺจกุฏิยํ ปสฺสาวฏฺฐาเน นหานติเตฺถติ ตีสุปิ อาคตปฏิปาฏิเยว ปมาณํฯ อิทํ วจฺจกุฏิวตฺตํฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

อุปชฺฌายาทิวตฺตวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๘. จตุปจฺจยภาชนียวินิจฺฉยกถา

๑๙๔. **จตุปจฺจยภาชน**นฺติ จีวราทีนํ จตุนฺนํ ปจฺจยานํ ภาชนํฯ ตตฺถ จีวรภาชเน ตาว จีวรปฏิคฺคาหโก เวทิตโพฺพ, จีวรนิทหโก เวทิตโพฺพ, ภณฺฑาคาริโก เวทิตโพฺพ, ภณฺฑาคารํ เวทิตพฺพํ, จีวรภาชโก เวทิตโพฺพ, จีวรภาชนํ เวทิตพฺพํฯ

ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๔๐-๓๔๒) ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคตํ ภิกฺขุํ จีวรปฏิคฺคาหกํ สมฺมนฺนิตุํ, โย น ฉนฺทาคตึ คเจฺฉยฺย, น โทสาคตึ คเจฺฉยฺย, น โมหาคตึ คเจฺฉยฺย, น ภยาคตึ คเจฺฉยฺย, คหิตาคหิตญฺจ ชาเนยฺยา’’ติ (มหาว. ๓๔๒) วจนโต อิเมหิ ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคโต **จีวรปฏิคฺคาหโก** สมฺมนฺนิตโพฺพฯ ตตฺถ ปจฺฉา อาคตานมฺปิ อตฺตโน ญาตกาทีนํ ปฐมตรํ ปฏิคฺคณฺหโนฺต วา เอกจฺจสฺมึ เปมํ ทเสฺสตฺวา คณฺหโนฺต วา โลภปกติตาย อตฺตโน ปริณาเมโนฺต วา **ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ นาม**ฯ ปฐมตรํ อาคตสฺสปิ โกธวเสน ปจฺฉา คณฺหโนฺต วา ทุคฺคตมนุเสฺสสุ อวมญฺญํ กตฺวา คณฺหโนฺต วา ‘‘กึ โว ฆเร ฐปโนกาโส นตฺถิ, ตุมฺหากํ สนฺตกํ คเหตฺวา คจฺฉถา’’ติ เอวํ สงฺฆสฺส ลาภนฺตรายํ กโรโนฺต วา **โทสาคตึ คจฺฉติ** นามฯ โย ปน มุฏฺฐสฺสติ อสมฺปชาโน, อยํ **โมหาคตึ คจฺฉติ** นามฯ ปจฺฉา อาคตานมฺปิ อิสฺสรานํ ภเยน ปฐมตรํ ปฏิคฺคณฺหโนฺต วา ‘‘จีวรปฏิคฺคาหกฏฺฐานํ นาเมตํ ภาริย’’นฺติ สนฺตสโนฺต วา **ภยาคตึ คจฺฉติ นาม**ฯ ‘‘มยา อิทญฺจิทญฺจ คหิตํ, อิทญฺจิทญฺจ น คหิต’’นฺติ เอวํ ชานโนฺต **คหิตาคหิตํ ชานาติ นาม**ฯ ตสฺมา โย ฉนฺทาคติอาทิวเสน น คจฺฉติ, ญาตกอญฺญาตกอฑฺฒทุคฺคเตสุ วิเสสํ อกตฺวา อาคตปฏิปาฏิยา คณฺหาติ, สีลาจารปฏิปตฺติยุโตฺต โหติ สติมา เมธาวี พหุสฺสุโต, สโกฺกติ ทายกานํ วิสฺสฏฺฐาย วาจาย ปริมณฺฑเลหิ ปทพฺยญฺชเนหิ อนุโมทนํ กโรโนฺต ปสาทํ ชเนตุํ, เอวรูโป สมฺมนฺนิตโพฺพฯ

เอวญฺจ ปน สมฺมนฺนิตโพฺพฯ ปฐมํ ภิกฺขุ ยาจิตโพฺพ, ยาจิตฺวา พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวรปฏิคฺคาหกํ สมฺมเนฺนยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวรปฏิคฺคาหกํ สมฺมนฺนติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน จีวรปฏิคฺคาหกสฺส สมฺมุติ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘สมฺมโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ จีวรปฏิคฺคาหโก, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ (มหาว. ๓๔๒) –

อิติ อิมาย กมฺมวาจาย วา อปโลกเนน วา อโนฺตวิหาเร สพฺพสงฺฆมเชฺฌปิ ขณฺฑสีมายมฺปิ สมฺมนฺนิตุํ วฏฺฏติเยวฯ เอวํ สมฺมเตน จ วิหารปจฺจเนฺต วา ปธานฆเร วา น อจฺฉิตพฺพํฯ ยตฺถ ปน อาคตาคตา มนุสฺสา สุขํ ปสฺสนฺติ, ตาทิเส ธุรวิหารฏฺฐาเน พีชนึ ปเสฺส ฐเปตฺวา สุนิวเตฺถน สุปารุเตน นิสีทิตพฺพํฯ

๑๙๕. **จีวรนิทหโกปิ** ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคตํ ภิกฺขุํ จีวรนิทหกํ สมฺมนฺนิตุํ, โย น ฉนฺทาคตึ คเจฺฉยฺย, น โทสาคตึ คเจฺฉยฺย, น โมหาคตึ คเจฺฉยฺย, น ภยาคตึ คเจฺฉยฺย, นิหิตานิหิตญฺจ ชาเนยฺยา’’ติ วจนโต ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต ภิกฺขุ –

“สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวรนิทหกํ สมฺมเนฺนยฺย, เอสา ญตฺติฯ

“สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวรนิทหกํ สมฺมนฺนติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน จีวรนิทหกสฺส สมฺมุติ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

“สมฺมโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ จีวรนิทหโก, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี”ติ (มหาว. ๓๔๒) –

อิติ อิมาย กมฺมวาจาย วา อปโลกเนน วา วุตฺตนเยเนว สมฺมนฺนิตโพฺพฯ

๑๙๖. ***ภณฺฑาคาริโกปิ*** “อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคตํ ภิกฺขุํ ภณฺฑาคาริกํ สมฺมนฺนิตุํ, โย น ฉนฺทาคตึ คเจฺฉยฺย, น โทสาคตึ คเจฺฉยฺย, น โมหาคตึ คเจฺฉยฺย, น ภยาคตึ คเจฺฉยฺย, คุตฺตาคุตฺตญฺจ ชาเนยฺยา”ติ (มหาว. ๓๔๓) วจนโต ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต ภิกฺขุ “สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ ภณฺฑาคาริกํ สมฺมเนฺนยฺยา”ติอาทินา (มหาว. ๓๔๓) นเยน กมฺมวาจาย วา อปโลกเนน วา สมฺมนฺนิตโพฺพฯ

เอตฺถ (มหาว. อฎฺฐ. ๓๔๓) จ ยตฺถ ฉทนาทีสุ โกจิ โทโส นตฺถิ, ตํ คุตฺตํฯ ยตฺถ ปน ฉทนติณํ วา ฉทนิฎฺฐกา วา ยตฺถ กตฺถจิ ปติตา, เยน โอวสฺสติ วา, มูสิกาทีนํ วา ปเวโส โหติ, ภิตฺติอาทีสุ วา กตฺถจิ ฉิทฺทํ โหติ, อุปจิกา วา อุฎฺฐหนฺติ, ตํ สพฺพํ อคุตฺตํ นามฯ ตํ สลฺลเกฺขตฺวา ภณฺฑาคาริเกน ปฎิสงฺขริตพฺพํฯ สีตสมเย ทฺวารญฺจ วาตปานญฺจ สุปิหิตํ กาตพฺพํฯ สีเตน หิ จีวรานิ กณฺณกิตานิ โหนฺติฯ อุณฺหสมเย อนฺตรนฺตรา วาตปฺปเวสนตฺถํ วิวริตพฺพํฯ เอวํ กโรโนฺต หิ **คุตฺตาคุตฺตํ ชานาติ** นามฯ

๑๙๗. “อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ภณฺฑาคารํ สมฺมนฺนิตุํ, ยํ สงฺโฆ อากงฺขติ วิหารํ วา อฑฺฒโยคํ วา ปาสาทํ วา หมฺมิยํ วา คุหํ วา”ติ (มหาว. ๓๔๓) วจนโต ***ภณฺฑาคารํ*** สมฺมนฺนิตฺวา ฐเปตพฺพํฯ เอตฺถ จ โย อารามมเชฺฌ อารามิกสามเณราทีหิ อวิวิโตฺต สเพฺพสํ สโมสรณฎฺฐาเน วิหาโร วา อฑฺฒโยโค วา โหติ, โส สมฺมนฺนิตโพฺพฯ ปจฺจนฺตเสนาสนํ ปน น สมฺมนฺนิตพฺพํฯ อิมํ ปน ภณฺฑาคารํ ขณฺฑสีมํ คนฺตฺวา ขณฺฑสีมาย นิสิเนฺนหิ สมฺมนฺนิตุํ น วฎฺฎติฯ วิหารมเชฺฌเยว “สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ วิหารํ ภณฺฑาคารํ สมฺมเนฺนยฺยา”ติอาทินา (มหาว. ๓๔๓) นเยน กมฺมวาจาย วา อปโลกเนน วา สมฺมนฺนิตพฺพํฯ

จีวรปฎิคฺคาหกาทีหิ ปน ตีหิปิ อตฺตโน วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ ตตฺถ จีวรปฎิคฺคาหเกน ตาว ยํ ยํ มนุสฺสา “กาลจีวร”นฺติ วา “อกาลจีวร”นฺติ วา “อเจฺจกจีวร”นฺติ วา “วสฺสิกสาฎิก”นฺติ วา “นิสีทน”นฺติ วา “ปจฺจตฺถรณ”นฺติ วา “มุขปุญฺฉนโจฬ”นฺติ วา เทนฺติ, ตํ สพฺพํ เอกราสึ กตฺวา มิเสฺสตฺวา น คณฺหิตพฺพํ, วิสุํ วิสุํ กตฺวาว คณฺหิตฺวา จีวรนิทหกสฺส ตเถว อาจิกฺขิตฺวา ทาตพฺพํฯ จีวรนิทหเกนปิ ภณฺฑาคาริกสฺส ททมาเนน “อิทํ กาลจีวรํ…เป.… อิทํ มุขปุญฺฉนโจฬ”นฺติ อาจิกฺขิตฺวาว ทาตพฺพํฯ ภณฺฑาคาริเกนปิ ตเถว วิสุํ วิสุํ สญฺญาณํ กตฺวา ฐเปตพฺพํฯ ตโต สงฺเฆน “กาลจีวรํ อาหรา”ติ วุเตฺต กาลจีวรเมว ทาตพฺพํ…เป.… “มุขปุญฺฉนโจฬํ อาหรา”ติ วุเตฺต ตเทว ทาตพฺพํฯ อิติ ภควตา จีวรปฎิคฺคาหโก อนุญฺญาโต, จีวรนิทหโก อนุ

ญฺญาโต, ภณฺฑาคาริโก อนุญฺญาโต, ภณฺฑาคารํ อนุญฺญาตํ, น พาหุลิกตาย, น อสนฺตุฏฺฐิตาย, อปิจ โข สงฺฆานุคฺคหายฯ สเจ หิ อาหฏาหฏํ คเหตฺวา ภิกฺขู ภาเชยฺยุํ, เนว อาหฏํ, น อนาหฏํ, น ทินฺนํ, น อทินฺนํ, น ลทฺธํ, น อลทฺธํ ชาเนยฺยุํ, อาหฏาหฏํ เถราสเน วา ทเทยฺยุํ, ขณฺฑาขณฺฑํ วา ฉินฺทิตฺวา คเณฺหยฺยุํ, เอวํ สติ อยุตฺตปริโภโค จ โหติ, น จ สเพฺพสํ สงฺคโหกโต โหติฯ ภณฺฑาคาเร ปน จีวรํ ฐเปตฺวา อุสฺสนฺนกาเล เอเกกสฺส ภิกฺขุโน ติจีวรํ วา เทฺวเทฺว วา เอเกกํ วา จีวรํ ทสฺสนฺติ, ลทฺธาลทฺธํ ชานิสฺสนฺติ, อลทฺธภาวํ ญตฺวา สงฺคหํ กาตุํ มญฺญิสฺสนฺตีติฯ

๑๙๘. จีวรภาชโกวิ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคตํ ภิกฺขุํ จีวรภาชกํ สมฺมนฺนิตุํ, โย น ฉนฺทาคตึ คเจฺฉยฺย, น โทสาคตึ คเจฺฉยฺย, น โมหาคตึ คเจฺฉยฺย, น ภยาคตึ คเจฺฉยฺย, ภาชิตาภาชิตญฺจ ชาเนยฺยา’’ติ (มหาว. ๓๔๓) วจนโต ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต เยว ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวรภาชกํ สมฺมเนฺนยฺยา’’ติ(มหาว. ๓๔๓) อาทินา นเยน กมฺมวาจาย วา อปโลกเนน วา สมฺมนฺนิตฺวา ฐเปตโพฺพฯ

เอตฺถ สภาคานํ ภิกฺขูนํ อปาปุณนฺตมฺปิ มหคฺฆจีวรํ เทโนฺต **ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ** นามฯ อเญฺญสํ วุฑฺฒตรานํ ปาปุณนฺตมฺปิ มหคฺฆจีวรํ อทตฺวา อปฺปคฺฆํ เทโนฺต **โทสาคตึ คจฺฉติ** นามฯ โมหมูโฬฺห จีวรทานวตฺตํ อชานโนฺต **โมหาคตึ คจฺฉติ** นามฯ มุขรานํ นวกานมฺปิ ภเยน อปาปุณนฺตํ เอว มหคฺฆํ จีวรํ เทโนฺต **ภยาคตึ คจฺฉติ** นามฯ โย เอวํ น คจฺฉติ, สเพฺพสํ ตุลาภูโต ปมาณภูโต มชฺฌโตฺต, โส สมฺมนฺนิตโพฺพฯ เตนปิ จีวรํ ภาเชเนฺตน ปฐมํ ‘‘อิทํ ถูลํ, อิทํ สณฺหํ, อิทํ ฆนํ, อิทํ ตนุกํ, อิทํ ปริภุตฺตํ, อิทํ อปริภุตฺตํ, อิทํ ทีฆโต เอตฺตกํ, ปุถุลโต เอตฺตก’’นฺติ เอวํ วตฺถานิ วิจินิตฺวา ‘‘อิทํ เอตฺตกํ อคฺฆติ, อิทํ เอตฺตก’’นฺติ เอวํ อคฺฆปริเจฺฉทํ กตฺวา สเจ สเพฺพสํ เอเกกเมว ทสทสอคฺฆนกํ ปาปุณาติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปาปุณาติ, ยํ นว วา อฎฺฐ วา อคฺฆติ, ตํ อเญฺญน เอกอคฺฆนเกน จ ทฺวิอคฺฆนเกน จ สทฺธึ พนฺธิตฺวา เอเตน อุปาเยน สเม ปฏิวีเส ฐเปตฺวา กุโส ปาเตตโพฺพฯ สเจ เอเกกสฺส ทียมาเน จีวเร ทิวโส นปฺปโหติ, ทส ทส ภิกฺขู คเณตฺวา ทส ทส จีวรปฏิวีเส เอกโต พนฺธิตฺวา ภณฺฑิกํ กตฺวา เอโก จีวรปฏิวีโส ฐเปตโพฺพ ฯ เอวํ ฐปิเตสุ จีวรปฏิวีเสสุ กุโส ปาเตตโพฺพฯ เตหิปิ ภิกฺขูหิ ปุน กุสปาตํ กตฺวา ภาเชตพฺพํฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สามเณรานํ อุปฑฺฒปฏิวีสํ ทาตุ’’นฺติ (มหาว. ๓๔๓) วจนโต เย สามเณรา อตฺติสฺสรา ภิกฺขุสงฺฆสฺส กตฺตพฺพกมฺมํ น กโรนฺติ, อุเทฺทสปริปุจฺฉาสุ ยุตฺตา อาจริยุปชฺฌายานํเยว วตฺตปฏิวตฺตํ กโรนฺติ, อเญฺญสํ น กโรนฺติ, เอเตสํเยว อุปฑฺฒภาโค ทาตโพฺพฯ เย ปน ปุเรภตฺตญฺจ ปจฺฉาภตฺตญฺจ ภิกฺขุสงฺฆเสฺสว กตฺตพฺพกิจฺจํ กโรนฺติ, เตสํ สมโก ทาตโพฺพฯ อิทญฺจ ปิฏฺฐิสมเย อุปฺปเนฺนน ภณฺฑาคาเร ฐปิเตน อกาลจีวเรเนว กถิตํ, กาลจีวรํ ปน สมกํเยว ทาตพฺพํฯ ตตฺรุปฺปาทวสฺสาวาสิกํ สมฺมุญฺชนีพนฺธนาทิ สงฺฆสฺส ผาติกมฺมํ กตฺวา คเหตพฺพํฯ เอตเฺถตฺถ สเพฺพสํ วตฺตํฯ ภณฺฑาคารจีวเรปิ สเจ สามเณรา อาคนฺตฺวา ‘‘ภเนฺต, มยํ ยาคุํ ปจาม, ภตฺตํ ปจาม, ขชฺชกํ ปจาม, อปฺปหริตํ กโรม, ทนฺตกฏฺฐํ อาหราม, รงฺคฉลฺลึ กปฺปิยํ กตฺวา เทม, กึ อเมฺหหิ น กตํ นามา’’ติ อุกฺกุฏฺฐึ กโรนฺติ, สมภาโคว ทาตโพฺพฯ เอตํเยว วิรชฺฌิตฺวา กโรนฺติ, เยสญฺจ กรณภาโว น ปญฺญายติ, เต สนฺธาย วุตฺตํ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สามเณรานํ อุปฑฺฒปฏิวีสํ ทาตุ’’นฺติฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘สเจ สามเณรา ‘กสฺมา มยํ, ภเนฺต, สงฺฆกมฺมํ น กโรม, กริสฺสามา’ติ ยาจนฺติ, สมปฏิวีโส ทาตโพฺพ’’ติ วุตฺตํฯ

สเจ โกจิ ภิกฺขุ สกํ ภาคํ คเหตฺวา สตฺถํ ลภิตฺวา นทึ วา กนฺตารํ วา อุตฺตริตฺวา ทิสาปกฺกมิตุกาโม โหติ, ตสฺส ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุตฺตรนฺตสฺส สกํ ภาคํ ทาตุ’’นฺติ (มหาว. ๓๔๓) วจนโต จีวเรสุ ภณฺฑาคารโต พหิ นีหฏสุ ฆณฺฏึ ปหริตฺวา ภิกฺขุสเงฺฆ สนฺนิปติเต จีวรภาชเกน ‘‘อิมสฺส ภิกฺขุโน โกฏฺฐาเสน เอตฺตเกน ภวิตพฺพ’’นฺติ ตเกฺกตฺวา นยคฺคาเหน สมภาเคน จีวรํ ทาตพฺพํฯ ตุลาย ตุลิตมิว หิ สมสมํ ทาตุํ น สกฺกา, ตสฺมา อูนํ วา โหตุ อธิกํ วา, เอวํ ตเกฺกน นเยน ทินฺนํ สุทินฺนํฯ เนว อูนกํ ปุน ทาตพฺพํ, นาติริตฺตํ ปฏิคฺคณฺหิตพฺพํฯ สเจ ทส ภิกฺขู โหนฺติ, สาฏกาปิ ทเสว, เตสุ เอโก ทฺวาทส อคฺฆติ, เสสา ทสคฺฆนกาฯ สเพฺพสุ ทสคฺฆนกวเสน กุเส ปาติเต ยสฺส ภิกฺขุโน ทฺวาทสคฺฆนโก กุโส ปาติโต, เตน ยตฺตกํ ตสฺมึ ปฏิวีเส อธิกํ, ตตฺตกํ อคฺฆนกํ ยํ กิญฺจิ อตฺตโน สนฺตกํ กปฺปิยภณฺฑํ ทตฺวา โส อติเรกภาโค คเหตโพฺพฯ สเจ สเพฺพสํ ปญฺจ ปญฺจ วตฺถานิ ปตฺตานิ, เสสานิปิ อตฺถิ, เอเกกํ ปน น ปาปุณาติ, ฉินฺทิตฺวา ทาตพฺพานิฯ

ฉินฺทเนฺตน จ อฑฺฒมณฺฑลาทีนํ วา อุปาหนตฺถวิกาทีนํ วา ปโหนกานิ ขณฺฑานิ กตฺวา ทาตพฺพานิฯ เหฏฺฐิมปริเจฺฉเทน จตุรงฺคุลวิตฺถารมฺปิ อนุวาตปฺปโหนกายามํ ขณฺฑํ กตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติ, อปริโภคํ ปน น กาตพฺพํฯ สเจปิ เอกสฺส ภิกฺขุโน โกฏฺฐาเส เอกํ วา เทฺว วา วตฺถานิ นปฺปโหนฺติ, ตตฺถ อญฺญํ สามณกํ ปริกฺขารํ ฐเปตฺวา โย เตน ตุสฺสติ, ตสฺส ตํ ภาคํ กตฺวา ปจฺฉา กุสปาโต กาตโพฺพฯ สเจ ทส ทส ภิกฺขู คเณตฺวา วคฺคํ กโรนฺตานํ เอโก วโคฺค น ปูรติ, อฏฺฐ วา นว วา โหนฺติ, เตสํ อฏฺฐ วา นว วา โกฏฺฐาสา ‘‘ตุเมฺห อิเม คเหตฺวา วิสุํ ภาเชถา’’ติ ทาตพฺพาฯ เอวํ ทตฺวา ปจฺฉา กุสปาโต กาตโพฺพฯ

๑๙๙. อิทานิ ‘‘อฏฺฐิมา, ภิกฺขเว, มาติกา จีวรสฺส อุปฺปาทาย, สีมาย เทติ, กติกาย เทติ, ภิกฺขาปญฺญตฺติยา เทติ, สงฺฆสฺส เทติ, อุภโตสงฺฆสฺส เทติ, วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺส เทติ, อาทิสฺส เทติ, ปุคฺคลสฺส เทตี’’ติ (มหาว. ๓๗๙) จีวรานํ ปฏิลาภเขตฺตทสฺสนตฺถํ ยา ตา อฏฺฐ มาติกา วุตฺตา, ตาสํ วเสน วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

ตตฺถ ‘‘สีมาย ทมฺมี’’ติ เอวํ สีมํ ปรามสิตฺวา เทโนฺต **สีมาย เทติ** นามฯ เอวํ สีมาย ทินฺนํ ยาวติกา ภิกฺขู อโนฺตสีมาคตา, เตหิ ภาเชตพฺพํฯ สีมา จ นาเมสา ขณฺฑสีมา อุปจารสีมา สมานสํวาสสีมา อวิปฺปวาสสีมา ลาภสีมา คามสีมา นิคมสีมา นครสีมา อพฺภนฺตรสีมา อุทกุเกฺขปสีมา ชนปทสีมา รฏฺฐสีมา รชฺชสีมา ทีปสีมา จกฺกวาฬสีมาติ ปนฺนรสวิธา โหติฯ ตตฺถ **ขณฺฑสีมา** สีมากถายํ วุตฺตาวฯ **อุปจารสีมา** นาม ปริกฺขิตฺตสฺส วิหารสฺส ปริเกฺขเปน, อปริกฺขิตฺตสฺส ปริเกฺขปารหฏฺฐาเนน ปริจฺฉินฺนา โหติฯ อปิจ ภิกฺขูนํ ธุวสนฺนิปาตฏฺฐานโต ปริยเนฺต ฐิตโภชนสาลโต วา นิพทฺธวสนอาวาสโต วา ถามมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส ทฺวินฺนํ เลฑฺฑุปาตานํ อโนฺต อุปจารสีมาติ เวทิตพฺพาฯ สา ปน อาวาเสสุ วฑฺฒเนฺตสุ วฑฺฒติ, ปริหายเนฺตสุ ปริหายติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘ภิกฺขูสุปิ วฑฺฒเนฺตสุ วฑฺฒตี’’ติ วุตฺตํฯ ตสฺมา สเจ วิหาเร สนฺนิปติตภิกฺขูหิ สทฺธึ เอกาพทฺธา หุตฺวา โยชนสตมฺปิ ปูเรตฺวา นิสีทนฺติ, โยชนสตมฺปิ อุปจารสีมาว โหติ, สเพฺพสํ ลาโภ ปาปุณาติฯ **สมานสํวาสอวิปฺปวาสสีมา**ทฺวยมฺปิ วุตฺตเมวฯ **ลาภสีมา** นาม เนว สมฺมาสมฺพุเทฺธน อนุญฺญาตา, น ธมฺมสงฺคาหกเตฺถเรหิ ฐปิตา, อปิจ โข ราชราชมหามตฺตา วิหารํ กาเรตฺวา คาวุตํ วา อฑฺฒโยชนํ วา โยชนํ วา สมนฺตโต ปริจฺฉินฺทิตฺวา ‘‘อยํ อมฺหากํ วิหารสฺส ลาภสีมา’’ติ นามลิขิตเก ถเมฺภ นิขณิตฺวา ‘‘ยํ เอตฺถนฺตเร อุปฺปชฺชติ, สพฺพํ อมฺหากํ วิหารสฺส เทมา’’ติ สีมา ฐเปนฺติ, อยํ ลาภสีมา นามฯ **คามนิคมนครอพฺภนฺตรอุทกุเกฺขปสีมา**ปิ วุตฺตา เอวฯ

ชนปทสีมา นาม กาสิโกสลรฏฺฐาทีนํ อโนฺต พหู ชนปทา โหนฺติ, ตตฺถ เอเกโก ชนปท ปริเจฺฉโท ชนปทสีมาฯ **รฏฺฐสีมา** นาม กาสิโกสลาทิรฏฺฐปริเจฺฉโทฯ **รชฺชสีมา** นาม ‘‘โจฬโภโค เกรฬโภโค’’ติ เอวํ เอเกกสฺส รโญฺญ อาณาปวตฺติฏฺฐานํฯ **ทีปสีมา** นาม สมุทฺทเนฺตน ปริจฺฉินฺนมหาทีปา จ อนฺตรทีปา จฯ **จกฺกวาฬสีมา** จกฺกวาฬปพฺพเตเนว ปริจฺฉินฺนาฯ เอวเมตาสุ สีมาสุ ขณฺฑสีมาย เกนจิ กมฺมมน สนฺนิปติตํ สงฺฆํ ทิสฺวา ‘‘เอเตฺถว สีมาย สงฺฆสฺส เทมี’’ติ วุเตฺต ยาวติกา ภิกฺขู อโนฺตขณฺฑสีมาคตา, เตหิ ภาเชตพฺพํฯ เตสํเยว หิ ตํ ปาปุณาติ, อเญฺญสํ สีมนฺตริกาย วา อุปจารสีมาย วา ฐิตานมฺปิ น ปาปุณาติฯ ขณฺฑสีมาย ฐิเต ปน รุเกฺข วา ปพฺพเต วา ฐิตสฺส เหฏฺฐา วา ปถวีเวมชฺฌคตสฺส ปาปุณาติเยวฯ ‘‘อิมิสฺสา อุปจารสีมาย สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ ทินฺนํ ปน ขณฺฑสีมาสีมนฺตริกาสุ ฐิตานมฺปิ ปาปุณาติฯ ‘‘สมานสํวาสสีมาย ทมฺมี’’ติ ทินฺนํ ปน ขณฺฑสีมาสีมนฺตริกาสุ ฐิตานํ น ปาปุณาติฯ อวิปฺปวาสสีมาลาภสีมาสุ ทินฺนํ ตาสุ สีมาสุ อโนฺตคตานํ ปาปุณาติฯ คามสีมาทีสุ ทินฺนํ ตาสํ สีมานํ อพฺภนฺตเร พทฺธสีมาย ฐิตานมฺปิ ปาปุณาติฯ อพฺภนฺตรสีมาอุทกุเกฺขปสีมาสุ ทินฺนํ ตตฺถ อโนฺตคตานํเยว ปาปุณาติฯ ชนปทรฏฺฐรชฺชทีปจกฺกวาฬสีมาสุปิ คามสีมาทีสุ วุตฺตสทิโสเยว วินิจฺฉโยฯ

สเจ ปน ชมฺพุทีเป ฐิโต ‘‘ตมฺพวณฺณิทีเป สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ วทติ, ตมฺพปณฺณิทีปโต เอ โกปิ อาคนฺตฺวา สเพฺพสํ คณฺหิตุํ ลภติฯ สเจปิ ตเตฺรว เอโก สภาคภิกฺขุ สภาคานํ ภาคํ คณฺหา ติ, น วาเรตโพฺพฯ เอวํ ตาว โย สีมํ ปรามสิตฺวา เทติ, ตสฺส ทาเน วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ โย ปน ‘‘อสุกสีมาย’’นฺติ วตฺตุํ น ชานาติ, เกวลํ ‘‘สีมา’’ติ วจนมตฺตเมว ชานโนฺต วิหารํ อาคนฺตฺ วา ‘‘สีมาย ทมฺมี’’ติ วา ‘‘สีมฏฺฐกสงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ วา ภณติ, โส ปุจฺฉิตโพฺพ ‘‘สีมา นาม พหุ วิธา, กตรสีมํ สนฺธาย ภณสี’’ติฯ สเจ วทติ ‘‘อหํ ‘อสุกสีมา’ติ น ชานามิ, สีมฏฺฐกสโงฺฆ ภา เชตฺวา คณฺหตู’’ติ, กตรสีมาย ภาเชตพฺพํ? มหาสีวเตฺถโร กิราห ‘‘อวิปฺปวาสสีมายา’’ติฯ ตโต นํ อาหํสุ ‘‘อวิปฺปวาสสีมา นาม ติโยชนาปิ โหติ, เอวํ สเนฺต ติโยชเน ฐิตา ลาภํ คณฺหิสฺ สนฺติ, ติโยชเน ฐตฺวา อาคนฺตุกวตฺตํ ปูเรตฺวา อารามํ ปวิสิตพฺพํ ภวิสฺสติ, คมิโก ติโยชนํ คนฺตฺ วา เสนาสนํ อาปุจฺฉิสฺสติ, นิสฺสยปฺปฏิปนฺนสฺส ติโยชนาติกฺกเม นิสฺสโย ปฏิปฺปสฺสมฺภิสฺสติ, ปาริวาสิเกน ติโยชนํ อติกฺกมิตฺวา อรุณํ อุฏฺฐเปตพฺพํ ภวิสฺสติ, ภิกฺขุนิยา ติโยชเน ฐตฺวา อา รามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉิตพฺพํ ภวิสฺสติ, สพฺพเมฺปตํ อุปจารสีมาปริเจฺฉทวเสเนว กาตุํ วฏฺฏติ, ตสฺ มา อุปจารสีมาย ภาเชตพฺพ’’นฺติฯ

๒๐๐. ***กติกาย เทตี***ติ เอตฺถ ปน กติกา นาม สมานลาภกติกาฯ ตเตฺรวํ กติกา กาตพฺ พา, เอกสฺมึ วิหาเร สนฺนิปติเตหิ ภิกฺขูหิ ยํ วิหารํ สงฺคณฺหิตุกามา สมานลาภํ กาตุํ อิจฺฉนฺติ , ตสฺส นามํ คเหตฺวา ‘‘อสุโก นาม วิหาโร โปราณโก’’ติ วา ‘‘พุทฺธาธิวุโตฺถ’’ติ วา ‘‘อปฺปลา โภ’’ติ วา ย กิญฺจิ การณํ วตฺวา ‘‘ตํ วิหารํ อิมินา วิหาเรน สทฺธึ เอกลาภํ กาตุํ สงฺฆสฺส รุจฺจ ตี’’ติ ติกฺขตฺตุํ สาเวตพฺพํฯ เอตฺตาวตา ตสฺมึ วิหาเร นิสิโนฺนปิ อิธ นิสิโนฺนว โหติฯ ตสฺมึ วิหา เรปิ สเงฺฆน เอวเมว กาตพฺพํฯ เอตฺตาวตา อิธ นิสิโนฺนปิ ตสฺมึ นิสิโนฺนว โหติฯ เอกสฺมึ วิหาเร ลาเภ ภาชิยมาเน อิตรสฺมึ ฐิตสฺส ภาคํ คเหตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ เอเกน วิหาเรน สทฺธึ พหูปิ อาวา สา เอกลาภา กาตพฺพาฯ เอวญฺจ กเต เอกสฺมึ อาวาเส ทิเนฺน สพฺพตฺถ ทินฺนํ โหติฯ

๒๐๑. ***ภิกฺขาปญฺญตฺติ*** นาม อตฺตโน ปริจฺจาคปญฺญาปนฏฺฐานํ, ยตฺถ สงฺฆสฺส ธุวการา กรียนฺติฯ เอตฺถ จ ยสฺมึ วิหาเร อิมสฺส จีวรทายกสฺส สนฺตกํ สงฺฆสฺส ปากวฏฺฏํ วา วตฺตติ, ยสฺมึ วิหาเร ภิกฺขู อตฺตโน ภารํ กตฺวา สทา เคเห โภเชติ, ยตฺถ วา เตน อาวาโส การิโต, สลากภตฺ ตาทีนิ วา นิพทฺธานิ, อิเม ธุวการา นามฯ เยน ปน สกโลปิ วิหาโร ปติฏฺฐาปิโต, ตตฺถ

วตฺตพฺพเมว นตฺถิ, ตสฺมา สเจ โส ‘‘ยตฺถ มยฺหํ ธุวการา กรียนฺติ, ตตฺถ ทมฺมี’’ติ วา ‘‘ตตฺถ เทถา’’ติ วา ภณติ, พหูสุ เจปิ ฐาเนสุ ธุวการา โหนฺติ, สพฺพตฺถ ทินฺนเมว โหติฯ สเจ ปน เอกสฺมึ วิหาเร ภิกฺขู พหุตรา โหนฺติ, เตหิ วตฺตพฺพํ ‘‘ตุมฺหากํ ธุวกาเร เอกตฺถ ภิกฺขู พหู, เอกตฺถ อปฺปกา’’ติฯ สเจ ‘‘ภิกฺขุคณนาย คณฺหถา’’ติ ภณติ, ตถา ภาเชตฺวา คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ วตฺถเภสชฺชาทิ อปฺปกมฺปิ สุเขน ภาชียติฯ ยทิ ปน มโญฺจ วา ปีฐํ วา เอกเมว โหติ, ตํ ปุจฺฉิตฺวา ยสฺส วิหารสฺส, เอกวิหาเรปิ วา ยสฺส เสนาสนสฺส โส วิจาเรติ, ตตฺถ ทาตพฺพํฯ สเจปิ ‘‘อสุกภิกฺขุ คณฺหตู’’ติ วทติ, วฏฺฏติฯ อถ ‘‘มยฺหํ ธุวกาเร เทถา’’ติ วตฺวา อวิจาเรตฺวา คจฺฉติ, สงฺฆสฺสปิ วิจาเรตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ ปน วิจาเรตพฺพํ, ‘‘สงฺฆเตฺถรสฺส วสนฏฺฐาเน เทถา’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ตตฺถ เสนาสนํ ปริปุณฺณํ โหติ, ยตฺถ นปฺปโหติ, ตตฺถ ทาตพฺพํฯ สเจ เอโก ภิกฺขุ ‘‘มยฺหํ วสนฏฺฐาเน เสนาสนปริโภคภณฺฑํ นตฺถี’’ติ วทติ, ตตฺถ ทาตพฺพํฯ

๒๐๒. สงฺฆสฺส เทตีติ เอตฺถ ปน สเจ วิหารํ ปวิสิตฺวา ‘‘อิมานิ จีวรานิ สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ เทติ, อุปจารสีมาย ฐิเตน สเงฺฆน ฆณฺฏึ ปหริตฺวา กาลํ โฆเสตฺวา ภาเชตพฺพานิ, สีมฏฺฐกสฺส อสมฺปตฺตสฺสปิ ภาคํ คณฺหโนฺต น วาเรตโพฺพฯ วิหาโร มหา โหติ, เถราสนโต ปฏฺฐาย วเตฺถสุ ทียมาเนสุ อลสชาติกา มหาเถรา ปจฺฉา อาคจฺฉนฺติ, ‘‘ภเนฺต, วีสติวสฺสานํ ทียติ, ตุมฺหากํ ฐิติกา อติกฺกนฺตา’’ติ น วตฺตพฺพา, ฐิติกํ ฐเปตฺวา เตสํ ทตฺวา ปจฺฉา ฐิติภาย ทาตพฺพํฯ ‘‘อสุกวิหาเร กิร พหุ จีวรํ อุปฺปนฺน’’นฺติ สุตฺวา โยชนนฺตริกวิหารโตปิ ภิกฺขู อาคจฺฉนฺติ, สมฺปตฺตสมฺปตฺตานํ ฐิตฏฺฐานโต ปฏฺฐาย ทาตพฺพํ, อสมฺปตฺตานมฺปิ อุปจารสีมํ ปวิฏฺฐานํ อเนฺตวาสิกาทีสุ คณฺหเนฺตสุ ทาตพฺพเมวฯ ‘‘พหิอุปจารสีมาย ฐิตานํ เทถา’’ติ วทนฺติ, น ทาตพฺพํฯ สเจ ปน อุปจารสีมํ โอกฺกเนฺตหิ เอกาพทฺธา หุตฺวา อตฺตโน วิหารทฺวาเร วา อเนฺตวิหาเรเยว วา โหนฺติ, ปริสวเสน วฑฺฒิตา นาม สีมา โหติ, ตสฺมา ทาตพฺพํฯ สงฺฆนวกสฺส ทินฺเนปิ ปจฺฉา อาคตานํ ทาตพฺพเมวฯ ทุติยภาเค ปน เถราสนํ อารุเฬฺห อาคตานํ ปฐมภาโค น ปาปุณาติ, ทุติยภาคโต วสฺสเคฺคน ทาตพฺพํฯ

เอกสฺมึ วิหาเร ทส ภิกฺขู โหนฺติ, ทส วตฺถานิ ‘‘สงฺฆสฺส เทมา’’ติ เทนฺติ, ปาเฏกฺกํ ภาเชตพฺพานิฯ สเจ ‘‘สพฺพาเนว อมฺหากํ ปาปุณนฺตี’’ติ คเหตฺวา คจฺฉนฺติ, ทุปฺปาปิตานิ เจว ทุคฺคหิตานิ จ, คตคตฏฺฐาเน สงฺฆิกาเนว โหนฺติฯ เอกํ ปน อุทฺธริตฺวา ‘‘อิทํ ตุมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ สงฺฆเตฺถรสฺส ปาเปตฺวา ‘‘เสสานิ อมฺหากํ ปาปุณนฺตี’’ติ คเหตุํ วฏฺฏติฯ เอกเมว วตฺถํ ‘‘สงฺฆสฺส เทมา’’ติ อาหรนฺติ, อภาเชตฺวาว ‘‘อมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ คณฺหนฺติ, ทุปฺปาปิตเญฺจว ทุคฺคหิตญฺจฯ สตฺถเกน วา หลิทฺทิอาทินา วา เลขํ กตฺวา เอกโกฏฺฐาสํ ‘‘อิทํ ฐานํ ตุมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ สงฺฆเตฺถรสฺส ปาเปตฺวา ‘‘เสสํ อมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ คเหตุํ วฏฺฏติฯ ยํ ปน วตฺถเสฺสว ปุปฺผํ วา วลิ วา, เตน ปริเจฺฉทํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ เอกํ ตนฺตํ อุทฺธริตฺวา ‘‘อิทํ ฐานํ ตุมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ เถรสฺส ทตฺวา ‘‘เสสํ อมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ คณฺหนฺติ, วฏฺฏติฯ ขณฺฑํ ขณฺฑํ ฉินฺทิตฺวา ภาชิยมานํ วฏฺฏติเยวฯ

เอกภิกฺขุเก วิหาเร สงฺฆสฺส จีวเรสุ อุปฺปเนฺนสุ สเจ ปุเพฺพ วุตฺตนเยเนว โส ภิกฺขุ ‘‘สพฺพานิ มยฺหํ ปาปุณนฺตี’’ติ คณฺหาติ, สุคฺคหิตานิ , ฐิติกา ปน น ติฏฺฐติฯ สเจ เอเกกํ อุทฺธริตฺวา ‘‘อิทํ มยฺหํ ปาปุณาตี’’ติ คณฺหาติ, ฐิติกา ติฏฺฐติฯ ตตฺถ อฏฺฐิตาย ฐิติกาย ปุน อญฺญสฺมึ จีวเร อุปฺปเนฺน สเจ เอโก ภิกฺขุ อาคจฺฉติ, มเชฺฌ ฉินฺทิตฺวา ทฺวีหิปิ คเหตพฺพํฯ ฐิตาย ฐิติกาย ปุน อญฺญสฺมึ จีวเร อุปฺปเนฺน สเจ นวกตโร อาคจฺฉติ, ฐิติกา เหฏฺฐา โอโรหติฯ สเจ วุฑฺฒตโร อาคจฺฉติ, ฐิติกา อุทฺธํ อาโรหติฯ อถ อโญฺญ นตฺถิ, ปุน อตฺตโน ปาเปตฺวา คเหตพฺพํฯ ‘‘สงฺฆสฺส เทมา’’ติ วา ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส เทมา’’ติ วา เยน เกนจิ อากาเรน สงฺฆํ อามสิตฺวา ทินฺ

นํ ปน ปํสุกูลิกานํ น วฏฺฏติ ‘‘คหปติจีวรํ ปฏิกฺขิปามิ, ปํสุกูลิกงฺคํ สมาทิยามี’’ติ วุตฺตตฺตา, น ปน อกปฺปิยตฺตาฯ ภิกฺขุสเงฺฆน อปโลเกตฺวา ทินฺนมฺปิ น คเหตพฺพํฯ ยํ ปน ภิกฺขุ อตฺตโน สนฺตกํ เทติ, ตํ ภิกฺขุทตฺติยํ นาม วฏฺฏติ, ปํสุกูลํ ปน น โหติฯ เอวํ สเนฺตปิ ธุตงฺคํ น ภิชฺชติฯ ‘‘ภิกฺขูนํ เทม, เถรานํ เทมา’’ติ วุเตฺต ปน ปํสุกูลิกานมฺปิ วฏฺฏติ, ‘‘อิทํ วตฺถํ สงฺฆสฺส เทม, อิมินา อุปาหนตฺถวิกปตฺตตฺถวิกอาโยคอํสพทฺธกาทีนิ กโรนฺตู’’ติ ทินฺนมฺปิ วฏฺฏติฯ ปตฺตตฺถวิกาทีนํ อตฺถาย ทินฺนานิ พหูนิปิ โหนฺติ, จีวรตฺถายปิ ปโหนฺติ, ตโต จีวรํ กตฺวา ปารุปิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน สโงฺฆ ภาชิตาติริตฺตานิ วตฺถานิ ฉินฺทิตฺวา อุปาหนตฺถวิกาทีนํ อตฺถาย ภาเชติ, ตโต คเหตุํ น วฏฺฏติฯ สามิเกหิ วิจาริตเมว หิ วฏฺฏติ, น อิตรํฯ ปํสุกูลิกํ ‘‘สงฺฆสฺส ธมฺมกรณปฏาทีนํ อตฺถาย เทมา’’ติ วุเตฺตปิ คเหตุํ วฏฺฏติ, ปริกฺขาโร นาม ปํสุกูลิกานมฺปิ อิจฺฉิตโพฺพฯ ยํ ตตฺถ อติเรกํ โหติ, ตํ จีวเรปิ อุปเนตุํ วฏฺฏติฯ สุตฺตํ สงฺฆสฺส เทนฺติ, ปํสุกูลิเกหิปิ คเหตพฺพํฯ อยํ ตาว วิหารํ ปวิสิตฺวา ‘‘อิมานิ จีวรานิ สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ ทินฺเนสุ วินิจฺฉโยฯ สเจ ปน พหิอุปจาร สีมาย อทฺธานมคฺคปฺปฏิปเนฺน ภิกฺขู ทิสฺวา ‘‘สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ สงฺฆเตฺถรสฺส วา สงฺฆนวกสฺส วา อาโรเจติ, สเจปิ โยชนํ ผริตฺวา ปริสา ฐิตา โหติ, เอกาพทฺธา เจ, สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ เย ปน ทฺวาทสหิ หเตฺถหิ ปริสํ อสมฺปตฺตา, เตสํ น ปาปุณาติฯ

๒๐๓. อุภโตสงฺฆสฺส เทตีติ เอตฺถ ‘‘อุภโตสงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ วุเตฺตปิ ‘‘ทฺวิธา สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ, ‘‘ทฺวินฺนํ สงฺฆานํ ทมฺมี’’ติ, ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ภิกฺขุนีสงฺฆสฺส จ ทมฺมี’’ติ วุเตฺตปิ อุภโตสงฺฆสฺส ทินฺนเมว โหติฯ ตตฺถ สเจ พหุกาปิ ภิกฺขู โหนฺติ, เอกา ภิกฺขุนี โหติ, อุปฑฺฒํ ทาตพฺพํ, เทฺว ภาเค สเม กตฺวา เอโก ภาโค ทาตโพฺพติ อโตฺถฯ สเจ พหุกาปิ ภิกฺขุนิโย โหนฺติ, เอโก ภิกฺขุ โหติ, อุปฑฺฒํ ทาตพฺพํฯ ‘‘อุภโตสงฺฆสฺส จ ตุยฺหญฺจ ทมฺมี’’ติ วุเตฺต สเจ ทส ทส ภิกฺขู จ ภิกฺขุนิโย จ โหนฺติ, เอกวีสติ ปฏิวีเส กตฺวา เอโก ปุคฺคลสฺส ทาตโพฺพ, ทส ภิกฺขุสงฺฆสฺส, ทส ภิกฺขุนีสงฺฆสฺสฯ เยน ปุคฺคลิโก ลโทฺธ, โส สงฺฆโตปิ อตฺตโน วสฺสเคฺคน คเหตุํ ลภติฯ กสฺมา? อุภโตสงฺฆคฺคหเณน คหิตตฺตาฯ ‘‘อุภโตสงฺฆสฺส จ เจติยสฺส จ ทมฺมี’’ติ วุเตฺตปิ เอเสว นโยฯ อิธ ปน เจติยสฺส สงฺฆโต ปาปุณนโกฏฺฐาโส นาม นตฺถิ, เอกปุคฺคลสฺส ปตฺตโกฏฺฐาสสโมว โกฏฺฐาโส โหติฯ ‘‘อุภโตสงฺฆสฺส จ ตุยฺหญฺจ เจติยสฺส จา’’ติ วุเตฺต ปน ทฺวาวีสติ โกฏฺฐาเส กตฺวา ทส ภิกฺขูนํ, ทส ภิกฺขุนีนํ, เอโก ปุคฺคลสฺส, เอโก เจติยสฺส ทาตโพฺพฯ ตตฺถ ปุคฺคโล สงฺฆโตปิ อตฺตโน วสฺสเคฺคน คเหตุํ ลภติ, เจติยสฺส เอโกเยวฯ

‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ภิกฺขุนีนญฺจ ทมฺมี’’ติ วุเตฺต ปน น มเชฺฌ ภินฺทิตฺวา ทาตพฺพํ, ภิกฺขู จ ภิกฺขุนิโย จ คเณตฺวา ทาตพฺพํฯ ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ภิกฺขุนีนญฺจ ตุยฺหญฺจา’’ติ วุเตฺต ปน ปุคฺคโล วิสุํ น ลภติ, ปาปุณนฏฺฐานโต เอกเมว ลภติฯ กสฺมา? ภิกฺขุสงฺฆคฺคหเณน คหิตตฺตาฯ ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ภิกฺขุนีนญฺจ ตุยฺหญฺจ เจติยสฺส จา’’ติ วุเตฺตปิ เจติยสฺส เอกปุคฺคลปฏิวีโส ลพฺภติ, ปุคฺคลสฺส วิสุํ น ลพฺภติ, ตสฺมา เอกํ เจติยสฺส ทตฺวา อวเสสํ ภิกฺขู จ ภิกฺขุนิโย จ คเณตฺวา ภาเชตพฺพํฯ

‘‘ภิกฺขูนญฺจ ภิกฺขุนีนญฺจ ทมฺมี’’ติ วุเตฺตปิ มเชฺฌ ภินฺทิตฺวา น ทาตพฺพํ, ปุคฺคลคณนาย เอว วิภชิตพฺพํฯ ‘‘ภิกฺขูนญฺจ ภิกฺขุนีนญฺจ ตุยฺหญฺจ, ภิกฺขูนญฺจ ภิกฺขุนีนญฺจ เจติยสฺส จ, ภิกฺขูนญฺจ ภิกฺขุนีนญฺจ ตุยฺหญฺจ เจติยสฺส จา’’ติ เอวํ วุเตฺตปิ เจติยสฺส เอกปฏิวีโส ลพฺภติ, ปุคฺคลสฺส วิสุํ นตฺถิ, ภิกฺขู จ ภิกฺขุนิโย จ คเณตฺวา เอว ภาเชตพฺพํฯ ยถา จ ภิกฺขุสงฺฆํ อาทิํ กตฺวา นโย นีโต, เอวํ ภิกฺขุนีสงฺฆํ อาทิํ กตฺวาปิ เนตโพฺพฯ

‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ตุยฺหญฺจา’’ติ วุตฺเต ปุคฺคลสฺส วิสุํ น ลพฺภติ, วสฺสเคฺคเนว คเหตพฺพํฯ ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ เจติยสฺส จา’’ติ วุตฺเต ปน เจติยสฺส วิสุํ ปฏิวีโส ลพฺภติฯ ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ตุยฺหญฺจ เจติยสฺส จา’’ติ วุตฺตปิ เจติยเสฺสว วิสุํ ลพฺภติ, น ปุคฺคลสฺสฯ ‘‘ภิกฺขูนญฺจ ตุยฺหญฺจา’’ติ วุตฺตปิ วิสุํ น ลพฺภติ, ‘‘ภิกฺขูนญฺจ เจติยสฺส จา’’ติ วุตฺเต ปน เจติยสฺส ลพฺภติฯ ‘‘ภิกฺขูนญฺจ ตุยฺหญฺจ เจติยสฺส จา’’ติ วุตฺตปิ เจติยเสฺสว วิสุํ ลพฺภติ, น ปุคฺคลสฺสฯ ภิกฺขุนีสงฺฆํ อาทึ กตฺวาปิ เอวเมว โยเชตพฺพํฯ

ปุเพฺพ พุทฺธปฺปมุขสฺส อุภโตสงฺฆสฺส ทานํ เทนฺติ, ภควา มเชฺฌ นิสีทติ, ทกฺขิณโต ภิกฺขู, วามโต ภิกฺขุนิโย นิสีทนฺติ, ภควา อุภินฺนํ สงฺฆเตฺถโร, ตทา ภควา อตฺตนา ลทฺธปจฺจเย อตฺตนาปิ ปริภุญฺชติ, ภิกฺขูนมฺปิ ทาเปติฯ เอตรหิ ปน ปณฺฑิตมนุสฺสา สธาตุกํ ปฏิมํ วา เจติยํ วา ฐเปตฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส อุภโตสงฺฆสฺส ทานํ เทนฺติ, ปฏิมาย วา เจติยสฺส วา ปุรโต อาธารเก ปตฺตํ ฐเปตฺวา ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ‘‘พุทฺธานํ เทมา’’ติ, ตตฺถ ปฐมํ ขาทนียโภชนียํ เทนฺติ, วิหารํ วา อาหริตฺวา ‘‘อิทํ เจติยสฺส เทมา’’ติ ปิณฺฑปาตญฺจ มาลาคนฺธาทีนิ จ เทนฺติ, ตตฺถ กถํ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ? มาลาคนฺธาทีนิ ตาว เจติเย อาโรเปตพฺพานิ, วเตฺถหิ ปฏากา, เตเลน ปทีปา กาตพฺพาฯ ปิณฺฑปาตมธุผาณิตาทีนิ ปน โย นิพทฺธเจติยชคฺคโก โหติ ปพฺพชิโต วา คหโฏฺฐ วา, ตสฺส ทาตพฺพานิฯ นิพทฺธชคฺคเก อสติ อาหฏภตฺตํ ฐเปตฺวา วตฺตํ กตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, อุปกเฏฺฐ กาเล ภุญฺชิตฺวา ปจฺฉาปิ วตฺตํ กาตุํ วฏฺฏติเยวฯ มาลาคนฺธาทีสุ จ ยํ กิญฺจิ ‘‘อิทํ หริตฺวา เจติเย ปูชํ กโรถา’’ติ วุตฺเต ทูรมฺปิ หริตฺวา ปูเชตพฺพํ, ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส หรา’’ติ วุตฺเตปิ หริตพฺพํฯ สเจ ปน ‘‘อหํ ปิณฺฑาย จรามิ, อาสนสาลาย ภิกฺขู อตฺถิ, เต หริสฺสนฺตี’’ติ วุตฺเต ‘‘ภเนฺต, ตุยฺหเมว ทมฺมี’’ติ วทติ, ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ อถ ปน ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทสฺสามี’’ติ หรนฺตสฺส คจฺฉโต อนฺตราว กาโล อุปกโฏฺฐ โหติ, อตฺตโน ปาเปตฺวา ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ

๒๐๔. วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺส เทตีติ เอตฺถ ปน สเจ วิหารํ ปวิสิตฺวา ‘‘อิมานิ จีวรานิ วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ เทติ, ยตฺตกา ภิกฺขู ตสฺมิํ อาวาเส วสฺสเจฺฉทํ อกตฺวา ปุริมวสฺสํวุฏฺฐา, เตหิ ภาเชตพฺพํ, อเญฺญสํ น ปาปุณาติฯ ทิสาปกฺกนฺตสฺสปิ สติ คาหเก ยาว กถินสฺสุพฺภารา ทาตพฺพํฯ ‘‘อนตฺถเต ปน กถิเน อโนฺตเหมเนฺต เอวญฺจ วตฺวา ทินฺนํ ปจฺฉิมวสฺสํวุฏฺฐานมฺปิ ปาปุณาตี’’ติ ลกฺขณญฺญู วทนฺติฯ อฏฺฐกถาสุ ปเนตํ น วิจาริตํฯ สเจ ปน พหิอุปจารสีมายํ ฐิโต ‘‘วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ วทติ, สมฺปตฺตานํ สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ อถ ‘‘อสุกวิหาเร วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺสา’’ติ วทติ, ตตฺร วสฺสํวุฏฺฐานเมว ยาว กถินสฺสุพฺภารา ปาปุณาติฯ สเจ ปน คิมฺหานํ ปฐมทิวสโต ปฏฺฐาย เอวํ วทติ, ตตฺร สมฺมุขีภูตานํ สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ กสฺมา? ปิฏฺฐิสมเย อุปฺปนฺนตฺตาฯ อโนฺตวเสฺสเยว ‘‘วสฺสํ วสนฺตานํ ทมฺมี’’ติ วุตฺเต ฉินฺนวสฺสา น ลภนฺติ, วสฺสํ วสนฺตาว ลภนฺติฯ จีวรมาเส ปน ‘‘วสฺสํ วสนฺตานํ ทมฺมี’’ติ วุตฺเต ปจฺฉิมิกาย วสฺสูปคตานํเยว ปาปุณาติ, ปุริมิกาย วสฺสูปคตานญฺจ ฉินฺนวสฺสานญฺจ น ปาปุณาติฯ

จีวรมาสโต ปฏฺฐาย ยาว เหมนฺตสฺส ปจฺฉิโม ทิวโส, ตาว ‘‘วสฺสาวาสิกํ เทมา’’ติ วุตฺเต กถินํ อตฺถตํ วา โหตุ อนตฺถตํ วา, อตีตวสฺสํวุฏฺฐานเมว ปาปุณาติฯ คิมฺหานํ ปฐมทิวสโต ปฏฺฐาย วุตฺเต ปน มาติกา อาโรเปตพฺพา ‘‘อตีตปสฺสาวาสสฺส ปญฺจ มาสา อติกฺกนฺตา, อนาคโต จาตุมาสจฺจเยน ภวิสฺสติ, กตรวสฺสาวาสสฺส เทสี’’ติฯ สเจ ‘‘อตีตวสฺสํวุฏฺฐานํ ทมฺมี’’ติ วทติ, ตํ อโนฺตวสฺสํวุฏฺฐานเมว ปาปุณาติ, ทิสาปกฺกนฺตานมฺปิ สภาคา คณฺหิตุํ ลภนฺติฯ สเจ ‘‘อนาคเต วสฺสาวาสิกํ ทมฺมี’’ติ วทติ, ตํ ฐเปตฺวา วสฺสูปนายิกทิวเส คเหตพฺพํฯ อถ ‘‘อคุโตฺต วิหาโร, โจรภยํ อตฺถิ, น สกฺกา ฐเปตุํ คณฺหิตฺวา วา อาหิณฺฑิตุ’’นฺติ วุตฺเต ‘‘สมฺปตฺตานํ

ทมฺมี’’ติ วทติ, ภาเชตฺวา คเหตพฺพํฯ สเจ วทติ ‘‘อิโต เม, ภนฺเต, ตติเย วเสฺส วสฺสาวาสิกํ น ทินฺนํ, ตํ ทมฺมี’’ติ, ตสฺมึ อโนฺตวเสฺส วุฏฺฐภิกฺขูนํ ปาปุณาติฯ สเจ เต ทิสา ปกฺกนฺตา, อโญฺญ วิสฺสาสิโก คณฺหาติ, ทาตพฺพํฯ อเถโกเยว อวสิโฏฺฐ, เสสา กาลกตา, สพฺพํ เอกเสฺสว ปาปุณาติฯ สเจ เอโกปิ นตฺถิ, สงฺฆิกํ โหติ, สมฺมุขีภูเตหิ ภาเชตพฺพํฯ

๒๐๕. **อาทิสฺส เทตี**ติ เอตฺถ ปน ยาคุยา วา ภเตฺต วา ขาทนีเย วา จีวเร วา เสนาสเน วา เภสเชฺช วา อาทิสิตฺวา ปริจฺฉินฺทิตฺวา เทโนฺต อาทิสฺส เทติ นามฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – ภิกฺขู อชฺชตนาย วา สฺวาตนาย วา ยาคุยา นิมเนฺตตฺวา เตสํ ฆรํ ปวิฏฺฐานํ ยาคุํ เทติ, ยาคุํ ทตฺวา ปีตาย ยาคุยา ‘‘อิมานิ จีวรานิ เยหิ มยฺหํ ยาคุ ปีตา, เตสํ ทมฺมี’’ติ เทติ, เยหิ นิมนฺติเตหิ ยาคุ ปีตา, เตสํเยว ปาปุณาติฯ เยหิ ปน ภิกฺขาจารวเตฺตน ฆรทฺวาเรน คจฺฉเนฺตหิ วา ฆรํ ปวิเฏฺฐหิ วา ยาคุ ลทฺธา, เยสํ วา อาสนสาลโต ปตฺตํ อาหริตฺวา มนุเสฺสหิ นีตา, เยสํ วา เถเรหิ เปสิตา, เตสํ น ปาปุณาติฯ สเจ ปน นิมนฺติตภิกฺขูหิ สทฺธึ อเญฺญปิ พหู อาคนฺตฺวา อโนฺตเคหญฺจ พหิเคหญฺจ ปูเรตฺวา นิสินฺนา, ทายโก จ เอวํ วทติ ‘‘นิมนฺติตา วา โหนฺตุ อนิมนฺติตา วา, เยสํ มยา ยาคุ ทินฺนา, สเพฺพสํ อิมานิ วตฺถานิ โหนฺตู’’ติ, สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ เยหิ ปน เถรานํ หตฺถโต ยาคุ ลทฺธา, เตสํ น ปาปุณาติฯ อถ โส ‘‘เยหิ มยฺหํ ยาคุ ปีตา, สเพฺพสํ โหตู’’ติ วทติ, สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ ภตฺตขาทนีเยสุปิ เอเสว นโยฯ จีวเร ปน ปุเพฺพปิ เตน วสฺสํ วาเสตฺวา ภิกฺขูนํ จีวรํ ทินฺนปุพฺพํ โหติ, โส เจ ภิกฺขู โภเชตฺวา วทติ ‘‘เยสํ มยา ปุเพฺพ จีวรํ ทินฺนํ, เตสํเยว อิมํ จีวรํ วา สุตฺตํ วา สปฺปิมธุผาณิตาทีนิ วา โหนฺตู’’ติ, สพฺพํ เตสํเยว ปาปุณาติฯ เสนาสเนปิ ‘‘โย มยา การิเต วิหาเร วา ปริเวเณ วา วสติ, ตสฺสิทํ โหตู’’ติ วุเตฺต ตเสฺสว โหติฯ เภสเชฺชปิ ‘‘มยํ กาเลน กาลํ เถรานํ สปฺปิอาทีนิ เภสชฺชานิ เทม, เยหิ ตานิ ลทฺธานิ, เตสํเยวิทํ โหตู’’ติ วุเตฺต เตสํเยว โหติฯ

๒๐๖. **ปุคฺคลสฺส เทตี**ติ เอตฺถ ปน ‘‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมี’’ติ เอวํ ปรมฺมุขา วา, ปาทมูเล ฐเปตฺวา ‘‘อิทํ, ภเนฺต, ตุมฺหากํ ทมฺมี’’ติ เอวํ สมฺมุขา วา เทติ, ตํ ตเสฺสว โหติฯ สเจ ปน ‘‘อิทํ ตุมฺหากญฺจ ตุมฺหากํ อเนฺตวาสิกานญฺจ ทมฺมี’’ติ เอวํ วทติ, เถรสฺส จ อเนฺตวาสิกานญฺจ ปาปุณาติฯ อุทฺทิสํ คเหตุํ อาคโต คเหตฺวา คจฺฉโนฺต จ อตฺถิ, ตสฺสปิ ปาปุณาติฯ ‘‘ตุเมฺหหิ สทฺธึ นิพทฺธจาริกภิกฺขูนํ ทมฺมี’’ติ วุเตฺต อุเทฺทสเนฺตวาสิกานํ วตฺตํ กตฺวา อุเทฺทสปริปุจฺฉาทีนิ คเหตฺวา วิจรนฺตานํ สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ อยํ ‘‘ปุคฺคลสฺส เทตี’’ติ อิมสฺมึ ปเท วินิจฺฉโยฯ

สเจ โกจิ ภิกฺขุ เอโกว วสฺสํ วสติ, ตตฺถ มนุสฺสา ‘‘สงฺฆสฺส เทมา’’ติ จีวรานิ เทนฺติ, ตตฺถ กึ กาตพฺพนฺติ? ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ตเสฺสว ตานิ จีวรานิ ยาว กถินสฺส อุพฺภารา’’ติ (มหาว. ๓๖๓) วจนโต สเจ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๖๓) คณปูรเก ภิกฺขู ลภิตฺวา กถินํ อตฺถตํ โหติ, ปญฺจ มาเส, โน เจ อตฺถตํ โหติ, เอกํ จีวรมาสํ อญฺญตฺถ คเหตฺวา นีตานิปิ ตเสฺสว ตานิ จีวรานิ, น เตสํ อโญฺญ โกจิ อิสฺสโรฯ ยํ ยญฺหิ ‘‘สงฺฆสฺส เทมา’’ติ วา ‘‘สงฺฆํ อุทฺทิสฺส เทมา’’ติ วา ‘‘วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺส เทมา’’ติ วา ‘‘วสฺสาวาสิกํ เทมา’’ติ วา เทนฺติ, สเจปิ มตกจีวรํ อวิภชิตฺวา ตํ วิหารํ ปวิสติ, ตํ สพฺพํ ตเสฺสว ภิกฺขุโน โหติฯ ยมฺปิ โส วสฺสาวาสตฺถาย วฑฺฒึ ปโยเชตฺวา ฐปิตอุปนิเกฺขปโต วา ตตฺรุปฺปาทโต วา วสฺสาวาสิกํ คณฺหาติ, สพฺพํ สุคฺคหิตเมว โหติฯ อิทเมฺหตฺถ ลกฺขณํ – เยน เตนาการเรน สงฺฆสฺส อุปฺปนฺนวตฺถํ อตฺถตกถินสฺส ปญฺจ มาเส, อนตฺถตกถินสฺส เอกํ จีวรมาสํ ปาปุณาติฯ สเจ ปน โกจิ ภิกฺขุ วสฺสานโต อญฺญสฺมึ อุตุกาเล เอกโก วสติ, ตตฺถ มนุสฺสา ‘‘สงฺฆสฺส เทมา’’ติ จีวรานิ เทนฺติ, เตน ภิกฺขุนา อธิฏฺฐาตพฺพํ ‘‘มยฺหิมานิ จีวรานี’’ติฯ อธิฏฺฐหเนฺตน ปน วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ เตน หิ ภิกฺขุนา ฆณฺฑึ วา ปหริตฺ

วา กาลํ วา โฆเสตฺวา โถกํ อาคเมตฺวา สเจ ฆณฺฏิสญฺญาย วา กาลสญฺญาย วา ภิกฺขู อาคจฺฉนฺติ, เตหิ สทฺธึ ภาเชตพฺพานิฯ เตหิ เจ ภิกฺขูหิ ตสฺมึ จีวเร ภาชิยมาเน อปาติเต กุเส อโญฺญ ภิกฺขุ อาคจฺฉติ, สมโก ทาตโพฺพ ภาโค, ปาติเต กุเส อโญฺญ ภิกฺขุ อาคจฺฉติ, น อกามา ทาตโพฺพ ภาโคฯ เอกโกฏฺฐาเสปิ หิ กุสทณฺฑเก ปาติตมเตฺต สเจปิ ภิกฺขุสหสฺสํ โหติ, คหิตเมว นาม จีวรํ, ตสฺมา น อกามา ภาโค ทาตโพฺพฯ สเจ ปน อตฺตโน รุจิยา ทาตุกามา โหนฺติ, เทนฺตุฯ อนุภาเคปิ เอเสว นโยฯ

อถ ฆณฺฏิสญฺญาย วา กาลสญฺญาย วา อเญฺญ ภิกฺขู น อาคจฺฉนฺติ, ‘‘มยฺหิมานิ จีวรานิ ปาปุณนฺตี’’ติ อธิฏฺฐาตพฺพานิฯ เอวํ อธิฏฺฐิเต สพฺพานิ ตเสฺสว โหนฺติ, ฐิติกา ปน น ติฏฺฐติฯ สเจ เอเกกํ อุทฺธริตฺวา ‘‘อยํ ปฐมภาโค มยฺหํ ปาปุณาติ, อยํ ทุติยภาโค’’ติ เอวํ คณฺหาติ, คหิตานิ จ สุคฺคหิตานิ โหนฺติ, ฐิติกา จ ติฏฺฐติ, เอวํ ปาเปตฺวา คณฺหเนฺตนปิ อธิฏฺฐิตเมว โหติฯ สเจ ปน ฆณฺฏึ ปหริตฺวา วา อปฺปหริตฺวา วา กาลมฺปิ โฆเสตฺวา วา อโฆเสตฺวา วา ‘‘อหเมเวตฺถ , มยฺหเมว อิมานิ จีวรานี’’ติ คณฺหาติ , ทุคฺคหิตานิ โหนฺติฯ อถ ‘‘อโญฺญ โกจิ อิธ นตฺถิ, มยฺหํ เอตานิ ปาปุณนฺตี’’ติ คณฺหาติ, สุคฺคหิตานิฯ อถ อนธิฏฺฐหิตฺวาว ตานิ จีวรานิ คเหตฺวา อญฺญํ วิหารํ อุทฺทิสฺส คจฺฉติ ‘‘ตตฺถ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ภาเชสฺสามี’’ติ, ตานิ จีวรานิ คตคตฏฺฐาเน สงฺฆิกาเนว โหนฺติฯ ภิกฺขูหิ ทิฏฺฐมตฺตเมเวตฺถ ปมาณํฯ ตสฺมา สเจ เกจิ ปฏิปถํ อาคจฺฉนฺตา ‘‘กุหึ, อาวุโส, คจฺฉสี’’ติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถํ สุตฺวา ‘‘กึ, อาวุโส, มยํ สโงฺฆ น โหมา’’ติ ตเตฺถว ภาเชตฺวา คณฺหนฺติ, สุคฺคหิตานิฯ สเจปิ เอส มคฺคา โอกฺกมิตฺวา กญฺจิ วิหารํ วา อาสนสาลํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต เอกเคหเมว วา ปวิสติ, ตตฺร จ นํ ภิกฺขู ทิสฺวา ตมตฺถํ ปุจฺฉิตฺวา ภาเชตฺวา คณฺหนฺติ, สุคฺคหิตาเนวฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, อญฺญตฺร วสฺสํวุเฏฺฐน อญฺญตฺร จีวรภาโค สาทิตโพฺพ, โย สาทิเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๓๖๔) วจนโต อญฺญตฺร วสฺสํวุโฏฺฐ อญฺญตฺร ภาคํ คณฺหาติ, ทุกฺกฏํฯ เอตฺถ ปน กิญฺจาปิ ลหุกา อาปตฺติ, อถ โข คหิตานิ จีวรานิ คหิตฏฺฐาเน ทาตพฺพานิฯ สเจปิ นฏฺฐานิ วา ชิณฺณานิ วา โหนฺติ, ตเสฺสว คีวาฯ ‘‘เทหี’’ติ วุเตฺต อเทโนฺต ธุรนิเกฺขเป ภณฺฑเคฺฆน กาเรตโพฺพฯ

เอโก ภิกฺขุ ทฺวีสุ อาวาเสสุ วสฺสํ วสติ ‘‘เอวํ เม พหุ จีวรํ อุปฺปชฺชิสฺสตี’’ติ, เอกํ ปุคฺคลปฏิวีสํเยว ลภติฯ ตสฺมา สเจ เอเกกสฺมึ วิหาเร เอกาหเมกาหํ วา สตฺตาหํ วา วสติ, เอเกกสฺมึ วิหาเร ยํ เอโก ปุคฺคโล ลภติ, ตโต ตโต อุปฑฺฒํ อุปฑฺฒํ ทาตพฺพํฯ เอวญฺหิ เอกปุคฺคลปฏิวีโส ทิโนฺน โหติฯ สเจ ปน เอกสฺมึ วิหาเร วสโนฺต อิตรสฺมึ สตฺตาหวาเรน อรุณเมว อุฏฺฐาเปติ, พหุตรํ วสิตวิหารโต ตสฺส ปฏิวีโส ทาตโพฺพฯ เอวมฺปิ เอกปุคฺคลปฏิวีโสเยว ทิโนฺน โหติฯ อิทญฺจ นานาลาเภหิ นานูปจาเรหิ เอกสีมาวิหาเรหิ กถิตํ, นานาสีมาวิหาเร ปน เสนาสนคฺคาโห ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ ตสฺมา ตตฺถ จีวรปฏิวีโส น ปาปุณาติ, เสสํ ปน อามิสเภสชฺชาทิ สพฺพํ สพฺพตฺถ อโนฺตสีมาคตสฺส ปาปุณาติฯ

๒๐๗. ‘‘ภิกฺขุสฺส, ภิกฺขเว, กาลกเต สโงฺฆ สามี ปตฺตจีวเร, อปิจ คิลานุปฏฺฐากา พหูปการา, อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สเงฺฆน ติจีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ ทาตุํ, ยํ ตตฺถ ลหุภณฺฑํ ลหุปริกฺขารํ, ตํ สมฺมุขีภูเตน สเงฺฆน ภาเชตุํ, ยํ ตตฺถ ครุภณฺฑํ ครุปริกฺขารํ, ตํ อาคตานาคตจาตุทฺทิสสฺส สงฺฆสฺส อวิสฺสชฺชิกํ อเวภงฺคิก’’นฺติ (มหาว. ๓๖๙) วจนโต ภิกฺขุสฺมึ กาลกเต อปโลเกตฺวา วา –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ กาลกโต, อิทํ ตสฺส ติจีวรญฺจ ปตฺโต จ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิมํ ติจีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ กาลกโต, อิทํ ตสฺส ติจีวรญฺจ ปตฺโต จ, สงฺโฆ อิมํ ติจีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิมสฺส ติจีวรสฺส จ ปตฺตสฺส จ คิลานุปฏฺฐากานํ ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทินฺนํ อิทํ สงฺเฆน ติจีวรญฺจ ปตฺโต จ คิลานุปฏฺฐากานํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ (มหาว. ๓๖๗) –

เอวํ กมฺมวาจํ วา สาเวตฺวา คิลานุปฏฺฐากานํ ปตฺตจีวรํ ทตฺวา เสสํ ลหุปริกฺขารํ สมฺมุขีภูเตน สงฺเฆน ภาเชตฺวา คเหตพฺพํฯ

๒๐๘. คิลานุปฏฺฐากานํ ลาเภ ปน อยํ วินิจฺฉโย – สเจ สกเล ภิกฺขุสงฺเฆ อุปฏฺฐหนฺเต กาลํ กโรติ, สเพฺพปิ สามิกาฯ อถ เอกเจฺจหิ วาเร กเต เอกเจฺจหิ อกเตเยว กาลํ กโรติ, ตตฺร เอกเจฺจ อาจริยา วทนฺติ ‘‘สเพฺพปิ อตฺตโน วาเร สมฺปเตฺต กเรยฺยุํ, ตสฺมา สเพฺพปิ สามิโน’’ติฯ เอกเจฺจ วทนฺติ ‘‘เยหิ ชคฺคิโต, เต เอว ลภนฺติ, อิตเร น ลภนฺตี’’ติฯ สามเณเรปิ กาลกเต สเจ จีวรํ อตฺถิ, คิลานุปฏฺฐากานํ ทาตพฺพํฯ โน เจ อตฺถิ, ยํ อตฺถิ, ตํ ทาตพฺพํฯ อญฺญสฺมิํ ปริกฺขาเร สติ จีวรภาคํ กตฺวา ทาตพฺพํฯ ภิกฺขุ จ สามเณโร จ สเจ สมํ อุปฏฺฐหิํสุ, สมโก ภาโค ทาตโพฺพฯ อถ สามเณโรว อุปฏฺฐหติ, ภิกฺขุสฺส สํวิทหนมตฺตเมว โหติ, สามเณรสฺส เชฏฺฐโกฏฺฐาโส ทาตโพฺพฯ สเจ สามเณโร ภิกฺขุนา อานีตอุทเกน ยาคุํ ปจิตฺวา ปฏิคฺคหาปนมตฺตเมว กโรติ, ภิกฺขุ อุปฏฺฐหติ, ภิกฺขุสฺส เชฏฺฐภาโค ทาตโพฺพฯ พหู ภิกฺขู สเพฺพ สมคฺคา หุตฺวา อุปฏฺฐหนฺติ, สเพฺพสํ สมโก ภาโค ทาตโพฺพฯ โย ปเนตฺถ วิเสเสน อุปฏฺฐหติ, ตสฺส วิเสโส กาตโพฺพฯ

เยน ปน เอกทิวสมฺปิ คิลานุปฏฺฐากวเสน ยาคุภตฺตํ วา ปจิตฺวา ทินฺนํ, นฺหานํ วา ปฏิสาทิตํ, โสปิ คิลานุปฏฺฐาโกวฯ โย ปน สมีปํ อนาคนฺตฺวา เภสชฺชตณฺฑุลาทีนิ เปเสติ, อยํ คิลานุปฏฺฐาโก น โหติฯ โย ปริเยสิตฺวา คาเหตฺวา อาคจฺฉติ, อยํ คิลานุปฏฺฐาโกว ฯ เอโก วตฺตสีเสน ชคฺคติ, เอโก ปจฺจาสาย, มตกาเล อุโภปิ ปจฺจาสีสนฺติ, อุภินฺนมฺปิ ทาตพฺพํฯ เอโก อุปฏฺฐหิตฺวา คิลานสฺส วา กเมฺมน อตฺตโน วา กเมฺมน กตฺถจิ คโต ‘‘ปุน อาคนฺตฺวา ชคฺคิสฺสามี’’ติ, เอตสฺสปิ ทาตพฺพํฯ เอโก จิรํ อุปฏฺฐหิตฺวา ‘‘อิทานิ น สโกฺกมี’’ติ ธุรํ นิกฺขิปิตฺวา คจฺฉติ, สเจปิ ตํ ทิวสเมว คิลาโน กาลํ กโรติ, อุปฏฺฐากภาโค น ทาตโพฺพฯ คิลานุปฏฺฐาโก นาม คิหี วา โหตุ ปพฺพชิโต วา อนฺตมโส มาตุคาโมปิ, สเพฺพ ภาคํ ลภนฺติฯ สเจ ตสฺส ภิกฺขุโน ปตฺตจีวรมตฺตเมว โหติ, อญฺญํ นตฺถิ, สพฺพํ คิลานุปฏฺฐากานํเยว ทาตพฺพํฯ สเจปิ สหสฺสํ อคฺฆติ, อญฺญํ ปน พหุมฺปิ ปริกฺขารํ เต น ลภนฺติ, สงฺฆเสฺสว โหติฯ อวเสสํ ภณฺฑํ พหุ เจว มหคฺฆญฺจ, ติจีวรํ อปฺปคฺฆํ, ตโต คเหตฺวา ติจีวรปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, สพฺพเณฺจตํ สงฺฆิกโตว ลพฺภติฯ สเจ ปน โส ชีวมาโนเยว สพฺพํ อตฺตโน ปริกฺขารํ นิสฺสชฺชิตฺวา กสฺสจิ อทาสิ, โกจิ วา วิสฺสาสํ อคฺคเหสิ, ยสฺส ทินฺนํ, เยน จ คหิตํ, ตเสฺสว โหติ, ตสฺส รุจิยา เอว คิลานุปฏฺฐากา ลภนฺติฯ อเญฺญสํ อทตฺวา ทูเร ฐปิตปริกฺขาราปิ ตตฺถ ตตฺถ สงฺฆเสฺสว โหนฺติฯ ทฺวินฺนํ สนฺตกํ โหติ อวิภตฺตํ, เอกสฺมิํ กาลกเต อิตโร สามีฯ พหูนมฺปิ สนฺตเก เอเสว นโยฯ สเพฺพสุ มเตสุ

สงฺฆิกํ โหติฯ สเจปิ อวิภชิตฺวา สทฺธิวิหาริกาทีนํ เทนฺติ, อทินฺนเมว โหติ, วิภชิตฺวา ทินฺนํ ปน สุทินฺนํฯ ตํ เตสุ มเตสุปิ สทฺธิวิหาริกาทีนํเยว โหติ, น สงฺฆสฺสฯ

สเจ วสฺสํวุฏฺโฐ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺเน วา อุปฺปนฺเน วา จีวเร อภาชิเต วา ปกฺกมติ, อุมฺมตฺตโก ขิตฺตจิตฺโต เวทนาฏฺโฏ อุกฺขิตฺตโก วา โหติ, สนฺต ปติรูเป คาหเก ภาโค ทาตพฺโพฯ สเจ ปน วิพฺภมติ วา กาลํ วา กโรติ สามเณโร วา ปฏิชานาติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตโก, อนฺติมวตฺถุํ อชฺฌาปนฺนโก, ปณฺฑโก, เถยฺยสํวาสโก, ติตฺถิยปกฺกนฺตโก, ติรจฺฉานคโต, มาตุฆาตโก, ปิตุฆาตโก, อรหนฺตฆาตโก, ภิกฺขุนีทูสโก, สงฺฆเภทโก, โลหิตุปฺปาทโก, อุภโตพฺยญฺชนโก วา ปฏิชานาติ, สโงฺฆ สามี, ภาโค น ทาตพฺโพฯ

สเจ วสฺสํวุฏฺฐานํ ภิกฺขูนํ อนุปฺปนฺเน จีวเร สโงฺฆ ภิชฺชติ, โกสมฺพกภิกฺขู วิย เทฺว โกฏฺฐาสา โหนฺติ, ตตฺถ มนุสฺสา เอกสฺมึ ปเกฺข ทกฺขิโณทกญฺจ คนฺธาทีนิ จ เทนฺติ, เอกสฺมึ จีวรานิ เทนฺติ ‘‘สงฺฆสฺส เทมา’’ติ, ยตฺถ วา อุทกํ ทินฺนํ, ยสฺมึเยว ปเกฺข จีวรานิ เทนฺติ ‘‘สงฺฆสฺส เทมา’’ติ, สงฺฆเสฺสว ตานิ จีวรานิ, ทฺวินฺนมฺปิ โกฏฺฐาสานํ ปาปุณนฺติ, ฆณฺฏึ ปหริตฺวา ทฺวีหิปิ ปเกฺขหิ เอกโต ภาเชตพฺพานิฯ สเจ ปน มนุสฺสา เอกสฺมึ ปเกฺข ทกฺขิโณทกํ คนฺธาทีนิ จ เทนฺติ, เอกสฺมึ ปเกฺข จีวรานิ เทนฺติ ‘‘ปกฺขสฺส เทมา’’ติ, ปกฺขเสฺสว ตานิ จีวรานิฯ เอวญฺหิ ทินฺเน ยสฺส โกฏฺฐาสสฺส อุทกํ ทินฺนํ, ตสฺส อุทกเมว โหติฯ ยสฺส จีวรํ ทินฺนํ, ตเสฺสว จีวรํฯ ยสฺมึ ปเทเส ทกฺขิโณทกํ ปมาณํ โหติ, ตตฺถ เอโก ปโกฺข ทกฺขิโณทกสฺส ลทฺธตฺตา จีวรานิ ลภติ, เอโก จีวรานเมว ลทฺธตฺตาติ อุโภหิ เอกโต หุตฺวา ยถาวุฑฺฒํ ภาเชตพฺพํฯ ‘‘อิทํ กิร ปรสมุทฺท ลกฺขณ’’นฺติ **มหาอฏฺฐกถายํ** วุตฺตํฯ สเจ ยสฺมึ ปเกฺข อุทกํ ทินฺนํ, ตสฺมึเยว ปเกฺข จีวรานิ เทนฺติ ‘‘ปกฺขสฺส เทมา’’ติ, ปกฺขเสฺสว ตานิ จีวรานิ, อิตโร ปโกฺข อนิสฺสโรเยวฯ สเจ ปน วสฺสํวุฏฺฐานํ ภิกฺขูนํ อุปฺปนฺเน จีวเร อภาชิเต สโงฺฆ ภิชฺชติ, สเพฺพสํ สมกํ ภาเชตพฺพํฯ

สเจ สมฺพหุเลสุ ภิกฺขูสุ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปเนฺนสุ เกจิ ภิกฺขู ปํสุกูลตฺถาย สุสานํ โอกฺกมนฺติ, เกจิ อนาคเมนฺตา ปกฺกมนฺติ, อนาคเมนฺตานํ น อกามา ภาโค ทาตโพฺพ, อาคเมนฺตานํ ปน อกามาปิ ทาตโพฺพ ภาโคฯ ยทิ ปน มนุสฺสา ‘‘อิธาคตา เอว คณฺหนฺตู’’ติ เทนฺติ, สญฺญาณํ วา กตฺวา คจฺฉนฺติ ‘‘สมฺปตฺตา คณฺหนฺตู’’ติ, สมฺปตฺตานํ สเพฺพสมฺปิ ปาปุณาติ ฯ สเจ ฉเฑฺฑตฺวา คตา, เยน คหิตํ, โส เอว สามีฯ สเจ เกจิ ภิกฺขู ปฐมํ สุสานํ โอกฺกมนฺติ, เกจิ ปจฺฉา, ตตฺถ ปฐมํ โอกฺกนฺตา ปํสุกูลํ ลภนฺติ, ปจฺฉา โอกฺกนฺตา น ลภนฺติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปจฺฉา โอกฺกนฺตานํ น อกามา ภาคํ ทาตุ’’นฺติ (มหาว. ๓๔๑) วจนโต ปจฺฉา โอกฺกนฺตานํ อกามา ภาโค น ทาตโพฺพฯ สเจ ปน สเพฺพปิ สมํ โอกฺกนฺตา, เกจิ ลภนฺติ, เกจิ น ลภนฺติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สทิสานํ โอกฺกนฺตานํ อกามาปิ ภาคํ ทาตุ’’นฺติ (มหาว. ๓๔๑) วจนโต สมํ โอกฺกนฺตานํ อกามาปิ ภาโค ทาตโพฺพฯ สเจ ปน ‘‘ลทฺธํ ปํสุกูลํ สเพฺพ ภาเชตฺวา คณฺหิสฺสามา’’ติ พหิเมว กติกํ กตฺวา สุสานํ โอกฺกนฺตา เกจิ ลภนฺติ, เกจิ น ลภนฺติ, ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, กติกํ กตฺวา โอกฺกนฺตานํ อกามา ภาคํ ทาตุ’’นฺติ (มหาว. ๓๔๑) วจนโต กติกํ กตฺวา โอกฺกนฺตานมฺปิ อกามา ภาโค ทาตโพฺพฯ อยํ ตาว จีวรภาชนียกถาฯ

๒๐๙. **ปิณฺฑปาตภาชเน** ปน ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สงฺฆภตฺตํ อุเทฺทสภตฺตํ นิมนฺตนํ สลากภตฺตํ ปกฺขิกํ อุโปสถิกํ ปาฏิปทิก’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๕) เอวํ อนุญฺญาเตสุ สงฺฆภตฺตาทีสุ อยํ วินิจฺฉโย (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๒๕) –

สงฺฆภตฺตํ นาม สกลสฺส สงฺฆสฺส ทาตพฺพํ ภตฺตํฯ ตสฺมา สงฺฆภเตฺต ฐิติกา นาม นตฺถิ, ตโตเยว จ ‘‘อมฺหากํ อชฺช ทส ทฺวาทส ทิวสา ภุญฺชนฺตานํ, อิทานิ อญฺญโต ภิกฺขู อาเนถา’’ติ

น เอวํ ตตฺถ วตฺตพฺพํ, ‘‘ปุริมทิวเสสุ อเมฺหหิ น ลทฺธํ, อิทานิ ตํ อมฺหากํ คาเหถา’’ติ เอวมฺปิ วตฺตุํ น ลภติฯ ตญฺหิ อาคตาคตานํ ปาปุณาติเยวฯ

อุเทฺทสภตฺตาทีสุ ปน อยํ นโย – รญฺญา วา ราชมหามเตฺตน วา ‘‘สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา เอตฺตเก ภิกฺขู อาเนถา’’ติ ปหิเต กาลํ โฆเสตฺวา ฐิติกา ปุจฺฉิตพฺพาฯ สเจ อตฺถิ, ตโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพํฯ โน เจ, เถราสนโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพํฯ อุเทฺทสเกน ปิณฺฑปาติกานมฺปิ น อติกฺกาเมตพฺพํฯ เต ปน ธุตงฺคํ รกฺขนฺตา สยเมว อติกฺกมิสฺสนฺติฯ เอวํ คาหิยมาเน อลสชาติกา มหาเถรา ปจฺฉา อาคจฺฉนฺติ, ‘‘ภเนฺต, วีสติวสฺสานํ คาหียติ, ตุมฺหากํ ฐิติกา อติกฺกนฺตา’’ติ น วตฺตพฺพา, ฐิติกํ ฐเปตฺวา เตสํ คาเหตฺวา ปจฺฉา ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ ‘‘อสุกวิหาเร พหุ อุเทฺทสภตฺตํ อุปฺปนฺน’’นฺติ สุตฺวา โยชนนฺตริกวิหารโตปิ ภิกฺขู อาคจฺฉนฺติ, สมฺปตฺตสมฺปตฺตานํ ฐิตฏฺฐานโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพํ, อสมฺปตฺตานมฺปิ อุปจารสีมํ ปวิฏฺฐานํ อเนฺตวาสิกาทีสุ คณฺหเนฺตสุ คาเหตพฺพเมวฯ ‘‘พหิอุปจารสีมายํ ฐิตานํ คาเหถา’’ติ วทนฺติ, น คาเหตพฺพํฯ สเจ อุปจารสีมํ โอกฺกเนฺตหิ เอกาพทฺธา หุตฺวา อตฺตโน วิหารทฺวาเร วา อโนฺตวิหาเรเยว วา โหนฺติ, ปริสวเสน วฑฺฒิตา นาม สีมา โหติ, ตสฺมา คาเหตพฺพํฯ สงฺฆนวกสฺส ทิเนฺนปิ ปจฺฉา อาคตานํ คาเหตพฺพเมวฯ ทุติยภาเค ปน เถราสนํ อารุเฬฺห ปุน อาคตานํ ปฐมภาโค น ปาปุณาติ, ทุติยภาคโต วสฺสเคฺคน คาเหตพฺพํฯ

เอกสฺมิํ วิหาเร เอกํ ภตฺตุเทฺทสฏฺฐานํ ปริจฺฉินฺทิตฺวา คาวุตปฺปมาณายปิ อุปจารสีมาย ยตฺถ กตฺถจิ อาโรจิตํ อุเทฺทสภตฺตํ ตสฺมิํเยว ภตฺตุเทฺทสฏฺฐาเน คาเหตพฺพํฯ เอโก เอกสฺส ภิกฺขุโน ปหิณติ ‘‘เสฺว สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ทส ภิกฺขู ปหิณถา’’ติ, เตน โส อโตฺถ ภตฺตุเทฺทสกสฺส อาโรเจตโพฺพฯ สเจ ตํ ทิวสํ ปมุสฺสติ, ทุติยทิวเส ปาโตว อาโรเจตโพฺพ, อถ ปมุสฺสิตฺวาว ปิณฺฑาย ปวิสโนฺต สรติ, ยาว อุปจารสีมํ นาติกฺกมติ, ตาว ยา โภชนสาลาย ปกติฐิติกา, ตสฺสาเยว วเสน คาเหตพฺพํฯ สเจปิ อุปจารสีมํ อติกฺกโนฺต, ภิกฺขู จ อุปจารสีมฏฺฐเกหิ เอกาพทฺธา โหนฺติ, อญฺญมญฺญํ ทฺวาทสหตฺถนฺตรํ อวิชหิตฺวา คจฺฉนฺติ, ปกติฐิติกาย วเสน คาเหตพฺพํฯ ภิกฺขูนํ ปน ตาทิเส เอกาพเทฺธ อสติ พหิอุปจารสีมาย ยสฺมิํ ฐาเน สรติ, ตตฺถ นวํ ฐิติกํ กตฺวา คาเหตพฺพํฯ อโนฺตคาเม อาสนสาลาย สรเนฺตน อาสนสาลาย ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ ยตฺถ กตฺถจิ สริตฺวา คาเหตพฺพเมว, อคาเหตุํ น วฏฺฏติฯ น หิ เอตํ ทุติยทิวเส ลพฺภตีติฯ

สเจ สกวิหารโต อญฺญํ วิหารํ คจฺฉเนฺต ภิกฺขู ทิสฺวา โกจิ อุเทฺทสภตฺตํ อุทฺทิสาเปติ, ยาว อโนฺตอุปจาเร วา อุปจารสีมฏฺฐเกหิ สทฺธิํ วุตฺตนเยน เอกาพทฺธา วา โหนฺติ, ตาว สกวิหาเร ฐิติกาวเสน คาเหตพฺพํฯ พหิอุปจาเร ฐิตานํ ทินฺนํ ปน ‘‘สงฺฆโต, ภเนฺต, เอตฺตเก นาม ภิกฺขู อุทฺทิสถา’’ติ วุเตฺต สมฺปตฺตสมฺปตฺตานํ คาเหตพฺพํฯ ตตฺถ ทฺวาทสหตฺถนฺตรํ อวิชหิตฺวา เอกาพทฺธนเยน ทูเร ฐิตาปิ สมฺปตฺตาเยวาติ เวทิตพฺพาฯ สเจ ยํ วิหารํ คจฺฉนฺติ, ตตฺถ ปวิฏฺฐานํ อาโรเจนฺติ, ตสฺส วิหารสฺส ฐิติกาวเสน คาเหตพฺพํฯ สเจปิ คามทฺวาเร วา วีถิยํ วา จตุเกฺก วา อนฺตรฆเร วา ภิกฺขู ทิสฺวา โกจิ สงฺฆุเทฺทสํ อาโรเจติ, ตสฺมิํ ตสฺมิํ ฐาเน อโนฺตอุปจารคตานํ คาเหตพฺพํฯ

ฆรูปจาโร เจตฺถ เอกฆรํ เอกูปจารํ, เอกฆรํ นานูปจารํ, นานาฆรํ เอกูปจารํ, นานาฆรํ นานูปจารนฺติ อิเมสํ วเสน เวทิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ เอกกุลสฺส ฆรํ เอกวฬญฺชํ โหติ, ตํ สุปฺปปาต ปริเจฺฉทสฺส อโนฺต เอกูปจารํ นาม, ตตฺถุปฺปโนฺน อุเทฺทสลาโภ เอกสฺมิํ อุปจาเร ภิกฺขาจารวเตฺตนปิ ฐิตานํ สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ เอตํ **เอกฆรํ เอกูปจารํ** นามฯ ยํ ปน เอกฆรํ ทฺวินฺนํ ภริยา

นํ สุขวิหารตฺถาย มเชฺฌ ภิตฺติํ อุฏฺฐเปตฺวา นานาทฺวารวฬญฺชํ กตํ, ตตฺถุปฺปโนฺน อุเทฺทสลาโภ ภิตฺติอนฺตริกสฺส น ปาปุณาติ, ตสฺมิํ ตสฺมิํ ฐาเน นิสิโนฺนเสฺสว ปาปุณาติฯ เอตํ **เอกฆรํ นานูปจารํ** นามฯ ยสฺมิํ ปน ฆเร พหู ภิกฺขู นิมเนฺตตฺวา อโนฺตเคหโต ปฏฺฐาย เอกาพเทฺธ กตฺวา ปฏิวิสฺสกฆรานิปิ ปูเรตฺวา นิสีทาเปนฺติ, ตตฺถ อุปฺปโนฺน อุเทฺทสลาโภ สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ ยมฺปิ นานากุลสฺส นิเวสนํ มเชฺฌ ภิตฺติํ อกตฺวา เอกทฺวาเรเนว วฬญฺชนฺติ, ตตฺราปิ เอเสว นโยฯ เอตํ **นานาฆรํ เอกูปจารํ** นามฯ โย ปน นานานิเวสเนสุ นิสิโนฺนนํ ภิกฺขูนํ อุเทฺทสลาโภ อุปฺปชฺชติ, กิญฺจาปิ ภิตฺติจฺฉิเทฺทน ภิกฺขู ทิสฺสนฺติ, ตสฺมิํ ตสฺมิํ นิเวสเน นิสิโนฺนนํเยว ปาปุณาติฯ เอตํ **นานาฆรํ นานูปจารํ** นามฯ

โย ปน คามทฺวารวีถิจตุเกฺกสุ อญฺญตรสฺมิํ ฐาเน อุเทฺทสภตฺตํ ลภิตฺวา อญฺญสฺมิํ ภิกฺขุสฺมิํ อสติ อตฺตโนว ปาปุณาเปตฺวา ทุติยทิวเสปิ ตสฺมิํเยว ฐาเน อญฺญํ ลภติ, เตน ยํ อญฺญํ นวกํ วา วุฑฺฒํ วา ภิกฺขุํ ปสฺสติ, ตสฺส คาเหตพฺพํฯ สเจ โกจิ นตฺถิ, อตฺตโนว ปาเปตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ อาสนสาลาย นิสีทิตฺวา กาลํ ปฏิมาเนเนฺตสุ ภิกฺขูสุ โกจิ อาคนฺตฺวา ‘‘สงฺฆุเทฺทสปตฺตํ เทถ, อุเทฺทสปตฺตํ เทถ, สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ปตฺตํ เทถ, สงฺฆิกํ ปตฺตํ เทถา’’ติ วา วทติ, อุเทฺทสปตฺตํ ฐิติกาย คาเหตฺวา ทาตพฺพํฯ ‘‘สงฺฆุเทฺทสภิกฺขุํ เทถ, สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ภิกฺขุํ เทถ, สงฺฆิกํ ภิกฺขุํ เทถา’’ติ วุเตฺตปิ เอเสว นโยฯ

อุเทฺทสโก ปเนตฺถ เปสโล ลชฺชี เมธาวี อิจฺฉิตโพฺพ, เตน ติกฺขตฺตุํ ฐิติกํ ปุจฺฉิตฺวา สเจ โกจิ ฐิติกํ ชานโนฺต นตฺถิ, เถราสนโต คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน ‘‘อหํ ชานามิ, ทสวเสฺสน ลทฺธ’’นฺติ โกจิ ภณติ, ‘‘อตฺถาวุโส, ทสวสฺสา ภิกฺขู’’ติ ปุจฺฉิตพฺพํฯ สเจ ตสฺส สุตฺวาว ‘‘ทสวสฺสมฺห ทสวสฺสมฺหา’’ติ พหู อาคจฺฉนฺติ, ‘‘ตุยฺหํ ปาปุณาติ, ตุยฺหํ ปาปุณาตี’’ติ อคตฺวา ‘‘สเพฺพ อปฺปสทฺทา โหถา’’ติ วตฺวา ปฏิปาฏิยา ฐเปตพฺพา, ฐเปตฺวา ‘‘กติ ภิกฺขู อิจฺฉถา’’ติ อุปาสโก ปุจฺฉิตโพฺพ, ‘‘เอตฺตเก นาม, ภเนฺต’’ติ วุเตฺต ‘‘ตุยฺหํ ปาปุณาติ, ตุยฺหํ ปาปุณาตี’’ติ อวตฺวา สพฺพนวกสฺส วสฺสคฺคณฺจ อุตุ จ ทิวสภาโค จ ฉายา จ ปุจฺฉิตพฺพาฯ สเจ ฉายายปิ ปุจฺฉิยมานาย อโญฺญ วุฑฺฒตโร อาคจฺฉติ, ตสฺส ทาตพฺพํฯ อถ ฉายํ ปุจฺฉิตฺวา ‘‘ตุยฺหํ ปาปุณาตี’’ติ วุเตฺต วุฑฺฒตโร อาคจฺฉติ, น ลภติฯ กถาปปเญฺจน หิ นิสิโนฺนสฺสปิ นิทฺทายนฺตสฺสปิ คาหิตํ สุคฺคาหิตํ, อติกฺกนฺตํ สุอติกฺกนฺตํฯ ภาชนียภณฺฑญฺหิ นาเมตํ สมฺปตฺตเสฺสว ปาปุณาติ, ตตฺถ สมฺปตฺตภาโว อุปจาเรน ปริจฺฉินฺทิตโพฺพฯ อาสนสาลาย จ อโนฺตปริเกฺขโป อุปจาโร, ตสฺมิํ ฐิตสฺส ลาโภ ปาปุณาติฯ

โกจิ อาสนสาลโต อฏฺฐ อุเทฺทสปเตฺต อาหราเปตฺวา สตฺต ปเตฺต ปณีตโภชนานํ, เอกํ อุทกสฺส ปูเรตฺวา อาสนสาลํ ปหิณติ, คเหตฺวา อาคตา กิญฺจิ อวตฺวา ภิกฺขูนํ หเตฺถสุ ปติฏฺฐเปตฺวา ปกฺกมนฺติ, เยน ยํ ลทฺธํ, ตเสฺสว ตํ โหติฯ เยน ปน อุทกํ ลทฺธํ, ตสฺส อติกฺกนฺตมฺปิ ฐิติกํ ฐเปตฺวา อญฺญํ อุเทฺทสภตฺตํ คาเหตพฺพํ, ตญฺจ ลูขํ วา ลภตุ ปณีตํ วา ติจีวรปริวารํ วา, ตเสฺสว ตํ โหติฯ อีทิโส หิสฺส ปุญฺญวิเสโส, อุทกํ ปน ยสฺมา อามิสํ น โหติ, ตสฺมา อญฺญํ อุเทฺทสภตฺตํ ลภติฯ สเจ ปน เต คเหตฺวา อาคตา ‘‘อิทํ กิร, ภเนฺต, สพฺพํ ภาเชตฺวา ภุญฺชถา’’ติ วตฺวา คจฺฉนฺติ, สเพฺพหิ ภาเชตฺวา ภุญฺชิตฺวา อุทกํ ปาตพฺพํฯ ‘‘สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา อฏฺฐ มหาเถเร เทถ, มชฺฌิเม เทถ, นวเก เทถ, ปริปุณฺณวเสฺส สามเณเร เทถ, มชฺฌิมภาณกาทโย เทถ, มยฺหํ ญาติภิกฺขู เทถา’’ติ วทนฺตสฺส ปน ‘‘อุปาสก, ตฺวํ เอวํ วทสิ, ฐิติกาย ปน เตสํ น ปาปุณาตี’’ติ วตฺวา ฐิติกาวเสเนว ทาตพฺพาฯ ทหรสามเณเรหิ ปน อุเทฺทสภเตฺตสุ ลเทฺธสุ สเจ ทายกานํ ฆเร มงฺคลํ โหติ, ‘‘ตุมฺหากํ อาจริยุปชฺฌาเย เปเสถา’’ติ วตฺตพฺพํฯ ยสฺมิํ ปน อุเทฺทสภเตฺต ปฐมภาโค สามเณรานํ ปาปุณาติ, อนุภาโค มหาเถรานํ, น ตตฺถ สามเณรา ‘‘มยํ

ปฐมภาคํ ลภิมฺหา’’ติ ปุรโต คนฺตุํ ลภนฺติ, ยถาปฏิปาฏิยา เอว คนฺตพฺพํฯ ‘‘สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ตุเมฺห เอถา’’ติ วุเตฺต ‘‘มยฺหํ อญฺญทาปิ ชานิสฺสสิ, ฐิติกา ปน เอวํ คจฺฉตี’’ติ ฐิติกาวเสเนว คาเหตพฺพํฯ อถ ‘‘สงฺฆุเทฺทสปตฺตํ เทถา’’ติ วตฺวา อคฺคาหิเตเยว ปเตฺต ยสฺส กสฺสจิ ปตฺตํ คเหตฺวา ปูเรตฺวา อาหรติ, อาหฏมฺปิ ฐิติกาย เอว คาเหตพฺพํฯ

เอโก ‘‘สงฺฆุเทฺทสปตฺตํ อาหรา’’ติ เปสิโต ‘‘ภเนฺต, เอกํ ปตฺตํ เทถ, นิมนฺตนภตฺตํ อาหริสฺสามี’’ติ วทติ, โส เจ ‘‘อุเทฺทสภตฺตฆรโต อยํ อาคโต’’ติ ญตฺวา ภิกฺขูหิ ‘‘นนุ ตฺวํ อสุกฆรโต อาคโต’’ติ วุโตฺต ‘‘อาม, ภเนฺต, น นิมนฺตนภตฺตํ, อุเทฺทสภตฺต’’นฺติ ภณติ, ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ โย ปน ‘‘เอกํ ปตฺตํ อาหรา’’ติ วุเตฺต ‘‘กินฺติ วตฺวา อาหรามี’’ติ วตฺวา ‘‘ยถา เต รุจฺจตี’’ติ วุโตฺต อาคจฺฉติ, อยํ วิสฺสฏฺฐทูโต นามฯ อุเทฺทสปตฺตํ วา ปฏิปาฏิปตฺตํ วา ปุคฺคลิกปตฺตํ วา ยํ อิจฺฉติ, ตํ เอตสฺส ทาตพฺพํฯ เอโก พาโล อพฺยโตฺต ‘‘อุเทฺทสปตฺตํ อาหรา’’ติ เปสิโต วตฺตุํ น ชานาติ, ตุณฺหีภูโต ติฏฺฐติ, โส ‘‘กสฺส สนฺติกํ อาคโตสี’’ติ วา ‘‘กสฺส ปตฺตํ หริสฺสสี’’ติ วา น วตฺตโพฺพฯ เอวญฺหิ วุโตฺต ปุจฺฉาสภาเคน ‘‘ตุมฺหากํ สนฺติกํ อาคโตมฺหี’’ติ วา ‘‘ตุมฺหากํ ปตฺตํ หริสฺสามี’’ติ วา วเทยฺยฯ ตโต ตํ ภิกฺขุํ อเญฺญ ภิกฺขู ชิคุจฺฉนฺตา น โอโลเกยฺยุํ, ‘‘กุหิํ คจฺฉสิ, กิํ กโรโนฺต อาหิณฺฑสี’’ติ ปน วตฺตโพฺพฯ ตสฺส ‘‘อุเทฺทสปตฺตตฺถาย อาคโตมฺหี’’ติ วทนฺตสฺส คาเหตฺวา ปโตฺต ทาตโพฺพฯ

เอกา กูฏฏฺฐิติกา นาม โหติฯ รโญฺญ วา ราชมหามตฺตสฺส วา เคเห อติปณีตานิ อฎฺฐ อุเทฺทสภตฺตานิ นิจฺจํ ทียนฺติ, ตานิ เอกจาริกภตฺตานิ กตฺวา ภิกฺขู วิสุํ ฐิติกาย ปริภุญฺชนฺติฯ เอกเจฺจ ภิกฺขู ‘‘เสฺว ทานิ อมฺหากํ ปาปุณิสฺสนฺตี’’ติ อตฺตโน ฐิติกํ สลฺลเกฺขตฺวา คตาฯ เตสุ อนาคเตสฺเยว อเญฺญ อาคนฺตุกา ภิกฺขู อาคนฺตฺวา อาสนสาลาย นิสีทนฺติฯ ตงฺขณเญฺญว ราชปุริสา อาคนฺตฺวา ‘‘ปณีตภตฺตปเตฺต เทถา’’ติ วทนฺติ, อาคนฺตุกา ฐิติกํ อชานนฺตา คาเหนฺติ, ตงฺขณเญฺญว จ ฐิติกํ ชานนกภิกฺขู อาคนฺตฺวา ‘‘กิํ คาเหถา’’ติ วทนฺติ ฯ ราชเคเห ปณีตภตฺตนฺติฯ กติวสฺสโต ปฏฺฐายาติฯ เอตฺตกวสฺสโต นามาติฯ ‘‘มา คาเหถา’’ติ นิวาเรตฺวา ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ คาหิเต อาคเตหิปิ, ปตฺตทานกาเล อาคเตหิปิ, ทินฺนกาเล อาคเตหิปิ, ราชเคหโต ปเตฺต ปูเรตฺวา อาหฏกาเล อาคเตหิปิ, ราชา ‘‘อชฺช ภิกฺขูเยว อาคจฺฉนฺตู’’ติ เปเสตฺวา ภิกฺขูนํเยว หเตฺถ ปิณฺฑปาตํ เทติ, เอวํ ทินฺนํ ปิณฺฑปาตํ คเหตฺวา อาคตกาเล อาคเตหิปิ ฐิติกํ ชานนกภิกฺขูหิ ‘‘มา ภุญฺชิตฺถา’’ติ วาเรตฺวา ฐิติกายเมว คาเหตพฺพํฯ

อถ เน ราชา โภเชตฺวา ปตฺตปิ เนสํ ปูเรตฺวา เทติ, ยํ อาหฏํ, ตํ ฐิติกาย คาเหตพฺพํ ฯ สเจ ปน ‘‘มา ตุจฺฉหตฺถา คจฺฉนฺตู’’ติ โถกเมว ปเตฺตสุ ปกฺขิตฺตํ โหติ, ตํ น คาเหตพฺพํฯ ‘‘อถ ภุญฺชิตฺวา ตุจฺฉปตฺตาว อาคจฺฉนฺติ, ยํ เตหิ ภุตฺตํ, ตํ เนสํ คีวา โหตี’’ติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปนาห ‘‘คีวากิจฺจํ เอตฺถ นตฺถิ, ฐิติกํ ปน อชานเนฺตหิ ยาว ชานนกา อาคจฺฉนฺติ, ตาว นิสีทิตพฺพํ สิยา, เอวํ สเนฺตปิ ภิกฺขูหิ ภุตฺตํ สุภุตฺตํ, อิทานิ ปตฺตฏฺฐาเนน คาเหตพฺพ’’นฺติฯ

เอโก ติจีวรปริวาโร สตคฺฆนโก ปิณฺฑปาโต อวสฺสิกสฺส ภิกฺขุโน ปโตฺต, วิหาเร จ ‘‘เอวรูโป ปิณฺฑปาโต อวสฺสิกสฺส ปโตฺต’’ติ ลิขิตฺวา ฐเปสุํฯ อถ สฏฺฐิวสฺสจฺจเยน อโญฺญ ตถารูโป ปิณฺฑปาโต อุปฺปโนฺน, อยํ กิํ อวสฺสิกฐิติกาย คาเหตโพฺพ, อุทาหุ สฏฺฐิวสฺสฐิติกายาติ? สฏฺฐิวสฺสฐิติกายาติ วุตฺตํฯ อยญฺหิ ภิกฺขุฐิติกํ คเหตฺวาเยว วฑฺฒิโตติฯ เอโก อุเทฺทสภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา สามเณโร ชาโต, ปุน ตํ ภตฺตํ สามเณรฐิติกาย ปตฺตํ คณฺหิตุํ ลภติฯ อยํ กิร อนฺตราภฏฺฐโก นามฯ โย ปน ปริปุณฺณวโสฺส สามเณโร ‘‘เสฺว อุเทฺทสภตฺตํ ลภิสฺสตี’’ติ อเชฺชว อุป

สมฺปชฺชติ, อติกฺกนฺตา ตสฺส ฐีติกาฯ เอกสฺส ภิกฺขุโน อุเทฺทสภตฺตํ ปตฺตํ, ปโตฺต จสฺส น ตุโจฺฉ โหติ, โส อญฺญสฺส สมีเป นิสินฺนสฺส ปตฺตํ ทาเปติ, ตํ เจ เถยฺยาย หรนฺติ, คีวา โหติฯ สเจ ปน โส ภิกฺขุ ‘‘มยฺหํ ปตฺตํ ทมฺมี’’ติ สยเมว เทติ, อสฺส คีวา น โหติฯ อถาปิ เตน ภเตฺตน อนตฺถิโก หุตฺวา ‘‘อลํ มยฺหํ, ตเวตํ ภตฺตํ ทมฺมิ, ปตฺตํ เปเสตฺวา อาหราเปหี’’ติ อญฺญํ วทติ, ยํ ตโต อาหรียติ, สพฺพํ ปตฺตสามิกสฺส โหติฯ ปตฺตํ เจ เถยฺยาย หรนฺติ, สุหโฏ, ภตฺตสฺส ทินฺนตฺตา คีวา น โหติฯ

วิหาเร ทส ภิกฺขู โหนฺติ, เตสุ นว ปิณฺฑปาติกา, เอโก สาทิยนโก, ‘‘ทส อุเทฺทสปเตฺต เทถา’’ติ วุเตฺต ปิณฺฑปาติกา คเหตุํ น อิจฺฉนฺติฯ อิตโร ภิกฺขุ ‘‘สพฺพานิ มยฺหํ ปาปุณนฺตี’’ติ คณฺหาติ, ฐีติกา น โหติฯ เอเกกํ เจ ปาเปตฺวา คณฺหาติ, ฐีติกา ติฎฺฐติฯ เอวํ คาเหตฺวา ทสหิปิ ปเตฺตหิ อาหราเปตฺวา ‘‘ภเนฺต, มยฺหํ สงฺคหํ กโรถา’’ติ นว ปเตฺต ปิณฺฑปาติกานํ เทติ, ภิกฺขุทตฺติยํ นาเมตํ, คเหตุํ วฎฺฎติฯ สเจ โส อุปาสโก ‘‘ภเนฺต, ฆรํ อาคนฺตพฺพ’’นฺติ วทติ, โส จ ภิกฺขุ เต ภิกฺขู ‘‘เอถ, ภเนฺต, มยฺหํ สหายา โหถา’’ติ ตสฺส ฆรํ คจฺฉติ, ยํ ตตฺถ ลภติ, สพฺพํ ตเสฺสว โหติ, อิตเร เตน ทินฺนํ ลภนฺติฯ อถ เนสํ ฆเรเยว นิสีทาเปตฺวา ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ยาคุขชฺชกาทีนิ เทนฺติ ‘‘ภเนฺต, ยํ มนุสฺสา เทนฺติ, ตํ คณฺหถา’’ติ, ตสฺส ภิกฺขุโน วจเนเนว อิตเรสํ วฎฺฎติฯ ภุตฺตาวีนํ ปเตฺต ปูเรตฺวา คณฺหิตฺวา คมนตฺถาย เทนฺติ, สพฺพํ ตเสฺสว ภิกฺขุโน โหติ, เตน ทินฺนํ อิตเรสํ วฎฺฎติฯ ยทิ ปน เต วิหาเรเยว เตน ภิกฺขุนา ‘‘ภเนฺต, มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถ, มนุสฺสานํ วจนํ กาตุํ วฎฺฎตี’’ติ วุตฺตา คจฺฉนฺติ, ตตฺถ ยํ ภุญฺชนฺติ เจว นีหรนฺติ จ, สพฺพํ ตํ เตสํเยว สนฺตกํฯ อถาปิ ‘‘มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถา’’ติ อวุตฺตา ‘‘มนุสฺสานํ วจนํ กาตุํ วฎฺฎตี’’ติ คจฺฉนฺติ, ตตฺร เจ เอกสฺส มธุเรน สเรน อนุโมทนํ กโรนฺตสฺส สุตฺวา เถรานญฺจ อุปสเม ปสีทิตฺวา พหุํ สมณปริกฺขารํ เทนฺติ, อยํ เถเรสุ ปสาเทน อุปฺปโนฺน อกตภาโค นาม, ตสฺมา สเพฺพสํ ปาปุณาติฯ

เอโก สงฺฆโต อุทฺทิสาเปตฺวา ฐีติกาย คาหิตปตฺตํ หริตฺวา ปณีตสฺส ขาทนียโภชนียสฺส ปูเรตฺวา อาหริตฺวา ‘‘อิมํ, ภเนฺต, สโพฺพ สโงฺฆ ปริภุญฺชตู’’ติ เทติ, สเพฺพหิ ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ ปตฺตสามิกสฺส ปน อติกฺกนฺตมฺปิ ฐีติกํ ฐเปตฺวา อญฺญํ อุเทฺทสภตฺตํ ทาตพฺพํฯ อถ ปฐมํเยว ‘‘สพฺพํ สงฺฆิกปตฺตํ เทถา’’ติ วทติ, เอกสฺส ลชฺชิภิกฺขุโน สนฺตโก ปโตฺต ทาตโพฺพฯ อาหริตฺวา จ ‘‘สโพฺพ สโงฺฆ ปริภุญฺชตู’’ติ วุเตฺต ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ เอโก ปาติยา ภตฺตํ อาหริตฺวา ‘‘สงฺฆุเทฺทสํ ทมฺมี’’ติ วทติ, เอเกกํ อาโลปํ อทตฺวา ฐีติกาย เอกสฺส ยาปนมตฺตํ กตฺวา ทาตพฺพํฯ อถ โส ภตฺตํ อาหริตฺวา กิญฺจิ วตฺตุํ อชานโนฺต ตุณฺหีภูโต อจฺฉติ, ‘‘กสฺส เต อานีตํ, กสฺส ทาตุกาโมสี’’ติ น วตฺตพฺพํฯ ปุจฺฉาสภาเคน หิ ‘‘ตุมฺหากํ อานีตํ, ตุมฺหากํ ทาตุกาโมมฺหี’’ติ วเทยฺย, ตโต ตํ ภิกฺขุํ อเญฺญ ภิกฺขู ชิคุจฺฉนฺตา คีวํ ปริวเตฺตตฺวา โอโลเกตพฺพมฺปิ น มเญฺญยฺยุํฯ สเจ ปน ‘‘กุหึ ยาสิ, กึ กโรโนฺต อาหิณฺฑสี’’ติ วุเตฺต ‘‘อุเทฺทสภตฺตํ คเหตฺวา อาคโตมฺหี’’ติ วทติ, เอเกน ลชฺชิภิกฺขุนา ฐีติกาย คาเหตพฺพํฯ สเจ อาภตํ พหุ โหติ, สเพฺพสํ ปโหติ, ฐีติกากิจฺจํ นตฺถิฯ เถราสนโต ปฏฺฐาย ปตฺตํ ปูเรตฺวา ทาตพฺพํฯ

‘‘สงฺฆุเทฺทสปตฺตํ เทถา’’ติ วุเตฺต ‘‘กึ อาหริสฺสสี’’ติ อวตฺวา ปกติฐีติกาย เอว คาเหตพฺพํฯ โย ปน ปายาโส วา รสปิณฺฑปาโต วา นิจฺจํ ลพฺภติ, เอวรูปานํ ปณีตโภชนานํ อาเวณิกา ฐีติกา กาตพฺพา, ตถา สปริวาราย ยาคุยา มหคฺฆานํ ผลานํ ปณีตานญฺจ ขชฺชกานํฯ ปกติภตฺตยาคุผลขชฺชกานํ เอกาว ฐีติกา กาตพฺพาฯ ‘‘สปฺปึ อาหริสฺสามี’’ติ วุเตฺต สพฺพสปฺปีนํ เอกาว ฐีติกา วฎฺฎติ, ตถา สพฺพเตลานํฯ ‘‘มธุํ อาหริสฺสามี’’ติ วุเตฺต ปน มธุโน เอกาว ฐีติกา วฎฺฎติ, ตถา ผาณิตสฺส ลฎฺฐิมธุกาทีนญฺจ เภสชฺชานํฯ สเจ ปน คนฺธมาลํ สงฺฆุเทฺทสํ

เทนฺติ, ปิณฺฑปาติกสฺส วฏฺฏติ, น วฏฺฏตีติ? อามิสเสฺสว ปฏิกฺขิตฺตตฺตา วฏฺฏติฯ ‘‘สงฺฆํ อุทฺทิสฺส ทินฺนตฺตา ปน น คเหตพฺพ’’นฺติ วทนฺติฯ

อุเทฺทสภตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๑๐. **นิมนฺตนํ** ปุคฺคลิกํ เจ, สยเมว อิสฺสโรฯ สงฺฆิกํ ปน อุเทฺทสภเตฺต วุตฺตนเยเนว คาเหตพฺพํฯ สเจ ปเนตฺถ ทูโต พฺยโตฺต โหติ, ‘‘ภเนฺต, ราชเคเห ภิกฺขุสงฺฆสฺส ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ อวตฺวา ‘‘ภิกฺขํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ อถ ทูโต อพฺยโตฺต ‘‘ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ภตฺตุเทฺทสโก พฺยโตฺต ‘‘ภตฺต’’นฺติ อวตฺวา ‘‘ภเนฺต , ตุเมฺห ยาถ, ตุเมฺห ยาถา’’ติ วทติ, เอวมฺปิ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติ, ‘‘ตุมฺหากํ, ภเนฺต, ปฏิปาฏิยา ภตฺตํ ปาปุณาตี’’ติ วุเตฺต ปน น วฏฺฏติฯ สเจ นิมนฺติตุํ อาคตมนุโสฺส อาสนสาลํ ปวิสิตฺวา ‘‘อฏฺฐ ภิกฺขู เทถา’’ติ วา ‘‘อฏฺฐ ปเตฺต เทถา’’ติ วา วทติ, เอวมฺปิ ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติ, ‘‘ตุเมฺห จ ตุเมฺห จ คจฺฉถา’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ‘‘อฏฺฐ ภิกฺขู เทถ, ภตฺตํ คณฺหถ, อฏฺฐ ปเตฺต เทถ, ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วา วทติ, ปฏิปาฏิยา คาเหตพฺพํฯ คาเหเนฺตน ปน วิจฺฉินฺทิตฺวา ‘‘ภตฺต’’นฺติ อวทเนฺตน ‘‘ตุเมฺห จ ตุเมฺห จ คจฺฉถา’’ติ วุเตฺต ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติฯ ‘‘ภเนฺต, ตุมฺหากํ ปตฺตํ เทถ, ตุเมฺห เอถา’’ติ วุเตฺต ปน ‘‘สาธุ อุปาสกา’’ติ คนฺตพฺพํฯ ‘‘สงฺฆโต อุทฺทิสิตฺวา ตุเมฺห เอถา’’ติ วุเตฺตปิ ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ

นิมนฺตนภตฺตฆรโต ปน ปตฺตตฺถาย อาคตสฺส อุเทฺทสภเตฺต วุตฺตนเยเนว ฐิติกาย ปโตฺต ทาตโพฺพฯ เอโก ‘‘สงฺฆโต ปฏิปาฏิยา ปตฺต’’นฺติ อวตฺวา เกวลํ ‘‘เอกํ ปตฺตํ เทถา’’ติ วตฺวา อคฺคาหิเตเยว ปเตฺต ยสฺส กสฺสจิ ปตฺตํ คเหตฺวา ปูเรตฺวา อาหรติ, ตํ ปตฺตสามิกเสฺสว โหติฯ อุเทฺทสภเตฺต วิย ฐิติกาย น คาเหตพฺพํฯ อิธาปิ โย อาคนฺตฺวา ตุณฺหีภูโต ติฏฺฐติ, โส ‘‘กสฺส สนฺติกํ อาคโตสี’’ติ วา ‘‘กสฺส ปตฺตํ หริสฺสสี’’ติ วา น วตฺตโพฺพฯ ปุจฺฉาสภาเคน หิ ‘‘ตุมฺหากํ สนฺติกํ อาคโต, ตุมฺหากํ ปตฺตํ หริสฺสามี’’ติ วเทยฺย, ตโต โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ ชิคุจฺฉนีโย อสฺสฯ ‘‘กุหึ คจฺฉสิ, กึ กโรเนฺต อาหิณฺฑสี’’ติ ปน วุเตฺต ‘‘ตสฺส ปตฺตตฺถาย อาคโตมฺหี’’ติ วทนฺตสฺส ปฏิปาฏิภตฺตฏฺฐิติกาย คเหตฺวา ปโตฺต ทาตโพฺพฯ ‘‘ภตฺตหรณปตฺตํ เทถา’’ติ วุเตฺตปิ ปฏิปาฏิภตฺตฏฺฐิติกาย เอว ทาตโพฺพฯ สเจ อาหริตฺวา ‘‘สโพฺพ สโงฺฆ ภุญฺชตู’’ติ วทติ, ภาเชตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ ปตฺตสามิกสฺส อติกฺกนฺตมฺปิ ฐิติกํ ฐเปตฺวา อญฺญํ ปฏิปาฏิภตฺตํ คาเหตพฺพํฯ

เอโก ปาติยา ภตฺตํ อาหริตฺวา ‘‘สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ วทติ, อาโลปภตฺตฏฺฐิติกโต ปฏฺฐาย อาโลปสเงฺขเปน ภาเชตพฺพํฯ สเจ ปน ตุณฺหีภูโต อจฺฉติ, ‘‘กสฺส เต อาภตํ, กสฺส ทาตุกาโมสี’’ติ น วตฺตโพฺพฯ สเจ ปน ‘‘กุหึ คจฺฉสิ, กึ กโรเนฺต อาหิณฺฑสี’’ติ วุเตฺต ปน ‘‘สงฺฆสฺส เม ภตฺตํ อาภตํ, เถรานํ เม ภตฺตํ อาภต’’นฺติ วทติ, คเหตฺวา อาโลปภตฺตฏฺฐิติกาย ภาเชตพฺพํฯ สเจ ปน เอวํ อาภตํ ภตฺตํ พหุ โหติ, สกลสงฺฆสฺส ปโหติ, อภิหฏภิกฺขา นาม, ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติ, ฐิติกาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิ, เถราสนโต ปฏฺฐาย ปตฺตํ ปูเรตฺวา ทาตพฺพํฯ

อุปาสโก สงฺฆเตฺถรสฺส วา คนฺถธุตงฺควเสน อภิญฺญาตสฺส วา ภตฺตุเทฺทสกสฺส วา ปหิณติ ‘‘อมฺหากํ ภตฺตคหณตฺถาย อฏฺฐ ภิกฺขู คเหตฺวา อาคจฺฉถา’’ติ, สเจปิ ญาติอุปฏฺฐาเกหิ เปสิตํ โหติ, อิเม ตโย ชนา ปุจฺฉิตุํ น ลภนฺติ, อารุฬฺหาเยว มาติกํฯ สงฺฆโต อฏฺฐ ภิกฺขู อุทฺทิสาเปตฺวา อตฺตนวเมหิ คนฺตพฺพํฯ กสฺมา? ภิกฺขุสงฺฆสฺส หิ เอเต ภิกฺขู นิสฺสาย ลาโภ อุปฺปชฺชตีติฯ คนฺถธุตงฺคาทีหิ ปน อนภิญฺญาโต อาวาสิกภิกฺขุ อาปุจฺฉิตุํ ลภติ, ตสฺมา เตน ‘‘กึ สงฺฆโต คณฺหามิ, อุทาหุ เย ชานามิ, เตหิ สทฺธึ อาคจฺฉามี’’ติ มาติกํ อาโรเปตฺวา ยถา ทายกา วทนฺติ, ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ ‘‘ตุมฺหากํ นิสฺสิตเก วา เย วา ชานาถ, เต คเหตฺวา เอถา’’ติ วุเตฺต ปน

เย อิจฺฉนฺติ, เตหิ สทฺธึ คนฺตุํ ลภติฯ สเจ ‘‘อฎฺฐ ภิกฺขู ปหิณถา’’ติ เปเสนฺติ, สงฺฆโตว เปเสตพฺพาฯ อตฺตนา สเจ อญฺญสฺมึ คาเม สกฺกา โหติ ภิกฺขา ลภิตุํ, อโญฺญ คาโม คนฺตโพฺพฯ น สกฺกา เจ โหติ ลภิตุํ, โสเยว คาโม ปิณฺฑาย ปวิสิตโพฺพฯ

นิมนฺติตภิกฺขู อาสนสาลาย นิสินฺนา โหนฺติ, ตตฺร เจ มนุสฺสา ‘‘ปเตฺต เทถา’’ติ อาคจฺฉนฺติ, อนิมนฺติเตหิ น ทาตพฺพา, ‘‘เอเต นิมนฺติตา ภิกฺขู’’ติ วตฺตพฺพํ, ‘‘ตุเมฺหปิ เทถา’’ติ วุเตฺต ปน ทาตุํ วฎฺฎติฯ อุสฺสวาทีสุ มนุสฺสา สยเมว ปริเวณานิ จ ปธานฆรานิ จ คนฺตฺวา ติปิฎเก จ ธมฺมกถิเก จ ภิกฺขุสเตนปิ สทฺธึ นิมเนฺตนฺติ, ตทา เตหิ เย ชานนฺติ, เต คเหตฺวา คนฺตุํ วฎฺฎติฯ กสฺมา? น หิ มหาภิกฺขุสเงฺฆน อตฺถิกา มนุสฺสา ปริเวณปธานฆรานิ คจฺฉนฺติ, สนฺนิปาตฎฺฐานโตว ยถาสตฺติ ยถาพลํ ภิกฺขู คณฺหิตฺวา คจฺฉนฺตีติฯ

สเจ ปน สงฺฆเตฺถโร วา คนฺถธุตงฺควเสน อภิญฺญาโต วา ภตฺตุเทฺทสโก วา อญฺญตฺร วา วสฺสํ วสิตฺวา กตฺถจิ วา คนฺตฺวา ปุน สกฎฺฐานํ อาคจฺฉติ, มนุสฺสา จ อาคนฺตุกสฺส สกฺการํ กโรนฺติ, เอกวารํ เย ชานนฺติ, เต คเหตฺวา คนฺตพฺพํฯ ปฎิพทฺธกาลโต ปฎฺฐาย ทุติยวาเร อารเทฺธ สงฺฆโตเยว คเหตฺวา คนฺตพฺพํฯ อภินวอาคนฺตุกาว หุตฺวา ‘‘ญาตี วา อุปฎฺฐาเก วา ปสฺสิสฺสามี’’ติ คจฺฉนฺติ, ตตฺร เจ เตสํ ญาตี จ อุปฎฺฐากา จ สกฺการํ กโรนฺติ, เอตฺถ ปน เย ชานนฺติ, เต คเหตฺวา คนฺตุมฺปิ วฎฺฎติฯ โย ปน อติลาภี โหติ, สกฎฺฐานญฺจ อาคนฺตุกฎฺฐานญฺจ เอกสทิสํ, สพฺพตฺถ มนุสฺสา สงฺฆภตฺตํ สเชฺชตฺวาว นิสีทนฺติ, เตน สงฺฆโตว คเหตฺวา คนฺตพฺพนฺติ อยํ นิมนฺตเน วิเสโสฯ อวเสโส สพฺพปโญฺห อุเทฺทสภเตฺต วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘อฎฺฐ มหาเถเร เทถาติ วุเตฺต อฎฺฐ มหาเถราว ทาตพฺพา’’ติ วุตฺตํฯ เอส นโย มชฺฌิมาทีสุฯ สเจ ปน อวิเสเสตฺวา ‘‘อฎฺฐ ภิกฺขู เทถา’’ติ วทติ, สงฺฆโต ทาตพฺพาติฯ

นิมนฺตนภตฺตกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๑๑. **สลากภตฺตํ** ปน ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สลากาย วา ปฎฺฎิกาย วา อุปนิพนฺธิตฺวา โอปุญฺชิตฺวา ภตฺตํ อุทฺทิสิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๖) วจนโต รุกฺขสารมยาย สลากาย วา เวฬุวิลีวตาลปณฺณาทิมยาย ปฎฺฎิกาย วา ‘‘อสุกสฺส นาม สลากภตฺต’’นฺติ เอวํ อกฺขรานิ อุปนิพนฺธิตฺวา ปจฺฉิยํ วา จีวรโภเค วา กตฺวา สพฺพสลากาโย โอปุญฺชิตฺวา ปุนปฺปุนํ เหฎฺฐุปริยวเสน อาโลเฬตฺวา ปญฺจงฺคสมนฺนาคเตน ภตฺตุเทฺทสเกน สเจ ฐิติกา อตฺถิ, ฐิติกโต ปฎฺฐาย, โน เจ อตฺถิ, เถราสนโต ปฎฺฐาย สลากา ทาตพฺพาฯ ปจฺฉา อาคตานมฺปิ เอกาพทฺธวเสน ทูเร ฐิตานมฺปิ อุเทฺทสภเตฺต วุตฺตนเยเนว ทาตพฺพาฯ

สเจ วิหารสฺส สมนฺตโต พหู โคจรคามา, ภิกฺขู ปน น พหู, คามวเสนปิ สลากา ปาปุณนฺติฯ ‘‘ตุมฺหากํ อสุกคาเม สลากภตฺตํ ปาปุณาตี’’ติ คามวเสเนว คาเหตพฺพํฯ เอวํ คาเหเนฺตน สเจปิ เอกเมกสฺมึ คาเม นานปฺปการานิ สฎฺฐิ สลากภตฺตานิ, สพฺพานิ คหิตาเนว โหนฺติฯ ตสฺส ปตฺตคามสมีเป อญฺญานิปิ เทฺว ตีณิ สลากภตฺตานิ โหนฺติ, ตานิ ตเสฺสว ทาตพฺพานิฯ น หิ สกฺกา เตสํ การณา อญฺญํ ภิกฺขุํ ปหิณิตุนฺติฯ

สเจ เอกเจฺจสุ คาเมสุ พหูนิ สลากภตฺตานิ สลฺลเกฺขตฺวา สตฺตนฺนมฺปิ อฎฺฐนฺนมฺปิ ภิกฺขูนํ ทาตพฺพานิฯ เทเนฺตน ปน จตุนฺนํ ปญฺจนฺนํ ภตฺตานํ สลากาโย เอกโต พนฺธิตฺวา ทาตพฺพาฯ สเจ ตํ คามํ อติกฺกมิตฺวา อโญฺญ คาโม โหติ, ตสฺมิญฺจ เอกเมว สลากภตฺตํ, ตํ ปน ปาโตว เทนฺติ, ตมฺปิ เอเตสุ ภิกฺขูสุ เอกสฺส นิคฺคเหน ทตฺวา ‘‘ปาโตว ตํ คเหตฺวา ปจฺฉา โอริมคาเม อิตรานิ ภตฺตานิ คณฺหาหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ โอริมคาเม สลากภเตฺตสุ อคฺคหิเตเสฺวว

คหิตสญฺญาย คจฺฉติ, ปรภาคคาเม สลากภตฺตํ คเหตฺวา ปุน วิหารํ อาคนฺตฺวา อิตรานิ คเหตฺวา โอริมคาโม คนฺตโพฺพฯ น หิ พหิสีมาย สงฺฆลาโภ คาเหตุํ ลพฺภตีติ อยํ นโย **กุรุนฺทิยํ** วุตฺโตฯ สเจ ปน ภิกฺขู พหู โหนฺติ, คามวเสน สลากา น ปาปุณนฺติ, วีถิวเสน วา วีถิยํ เอกเคหวเสน วา เอกกุลวเสน วา คาเหตพฺพํฯ วีถิอาทีสุ จ ยตฺถ พหูนิ ภตฺตานิ, ตตฺถ คาเม วุตฺตนเยเนว พหูนํ ภิกฺขูนํ คาเหตพฺพานิ, สลากาสุ อสติ อุทฺทิสิตฺวาปิ คาเหตพฺพานิฯ

๒๑๒. สลากทายเกน ปน วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ เตน หิ กาลเสฺสว วุฏฺฐาย ปตฺตจีวรํ คเหตฺวา โภชนสาลํ คนฺตฺวา อสมฺมฏฺฐฏฺฐานํ สมฺมชฺชิตฺวา ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ‘‘อิทานิ ภิกฺขูหิ วตฺตํ กตํ ภวิสฺสตี’’ติ กาลํ สลฺลเกฺขตฺวา ฆณฺฑึ ปหริตฺวา ภิกฺขูสุ สนฺนิปติเตสุ ปฐมเมว วารคาเม สลากภตฺตํ คาเหตพฺพํ, ‘‘ตุยฺหํ อสุกสฺมึ นาม วารคาเม สลากา ปาปุณาติ, ตตฺร คจฺฉา’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ อภิเรกคาวุเต คาโม โหติ, ตํ ทิวสํ คจฺฉนฺตา กิลมนฺติ, ‘‘เสฺว ตุยฺหํ วารคาเม ปาปุณาตี’’ติ อเชฺชว คาเหตพฺพํฯ โย วารคามํ เปสิยมาโน น คจฺฉติ, อญฺญํ สลากํ มคฺคติ, น ทาตพฺพาฯ สทฺธานญฺหิ มนุสฺสานํ ปุญฺญหานิ จ สงฺฆสฺส จ ลาภเจฺฉโท โหติ, ตสฺมา ตสฺส ทุติเยปิ ตติเยปิ ทิวเส อญฺญา สลากา น ทาตพฺพา, ‘‘อตฺตโน ปตฺตฏฺฐานํ คนฺตฺวา ภุญฺชาหี’’ติ วตฺตโพฺพ, ตีณิ ปน ทิวสานิ อคจฺฉนฺตสฺส วารคามโต โอริมวารคาเม สลากา คาเหตพฺพาฯ ตเญฺจ น คณฺหาติ, ตโต ปฏฺฐาย ตสฺส อญฺญํ สลากํ ทาตุํ น วฏฺฏติ, ทณฺฑกมฺมํ ทฬฺหํ กาตพฺพํ ฯ สฏฺฐิโต วา ปณฺณาสโต วา น ปริหาเปตพฺพํฯ วารคาเม คาเหตฺวา วิหารวาโร คาเหตโพฺพ, ‘‘ตุยฺหํ วิหารวาโร ปาปุณาตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ วิหารวาริกสฺส เทฺว ติโสฺส ยาคุสลากาโย ติโสฺส จตโสฺส ภตฺตสลากาโย จ ทาตพฺพา, นิพทฺธํ กตฺวา ปน น ทาตพฺพาฯ ยาคุภตฺตทายกา หิ ‘‘อมฺหากํ ยาคุภตฺตํ วิหารโคปกาวภุญฺชนฺตี’’ติ อญฺญถตฺตํ อาปเชฺชยฺยุํ, ตสฺมา อเญฺญสุ กุเลสุ ทาตพฺพาฯ

สเจ วิหารวาริกานํ สภาคา อาหริตฺวา เทนฺติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ, วารํ คเหตฺวา เตสํ ยาคุภตฺตํ อาหราเปตพฺพํ, ตาว เนสํ สลากา ผาติกมฺมเมว ภวนฺติฯ วสฺสเคฺคน ปตฺตฏฺฐาเน ปน อญฺญมฺปิ ปณีตภตฺตสลากํ คณฺหิตุํ ลภนฺติเยวฯ อติเรกอุตฺตริภงฺคสฺส เอกจาริกภตฺตสฺส วิสุํ ฐิติกํ กตฺวา สลากา ทาตพฺพาฯ สเจ เยน สลากา ลทฺธา, โส ตํ ทิวสํ ตํ ภตฺตํ น ลภติ, ปุน ทิวเส คาเหตพฺพํฯ ภตฺตเญฺญว ลภติ, น อุตฺตริภงฺคํ, เอวมฺปิ ปุน คาเหตพฺพํฯ ขีรภตฺตสลากายปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ขีรเมว ลภติ, น ภตฺตํ, ขีรลาภโต ปฏฺฐาย ปุน น คาเหตพฺพํฯ เทฺว ตีณิ เอกจาริกภตฺตานิ เอกเสฺสว ปาปุณนฺติ, ทุพฺภิกฺขสมเย สงฺฆนวเกน ลทฺธกาเล วิชเฏฺตฺวา วิสุํ คาเหตพฺพานิฯ ปากติกสลากภตฺตํ อลทฺธสฺสปิ ปุนทิวเส คาเหตพฺพํฯ

สเจ ขุทฺทโก วิหาโร โหติ, สเพฺพ ภิกฺขู เอกสโมฺภคา, อุจฺฉุสลากํ คาเหนฺเตน ยสฺส กสฺสจิ สมฺมุขีภูตสฺส ปาเปตฺวา มหาเถรานํ ทิวา ตเจฺฉตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติฯ รสสลากํ ปาเปตฺวา ปจฺฉาภตฺตมฺปิ ปริสฺสาเวตฺวา ผาณิตํ วา กาเรตฺวา ปิณฺฑปาติกาทีนมฺปิ ทาตพฺพํ, อาคนฺตุกานํ อาคตานาคตภาวํ ญตฺวา คาเหตพฺพาฯ มหาอาวาเส ฐิติกํ กตฺวา คาเหตพฺพาฯ ตกฺกสลากมฺปิ สภาคฏฺฐาเน ปาเปตฺวา วา ธูมาเปตฺวา ปจาเปตฺวา วา เถรานํ ทาตุํ วฏฺฏติฯ มหาอาวาเส วุตฺตนเยเนว ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ ผลสลากปูวสลากเภสชฺชคนฺธมาลาสลากาโยปิ วิสุํ ฐิติกาย คาเหตพฺพาฯ เภสชฺชาทิสลากาโย เจตฺถ กิญฺจาปิ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏนฺติ, สลากวเสน ปน คาหิตตฺตา น สาทิตพฺพาฯ อคฺคภิกฺขามตฺตํ สลากภตฺตํ เทนฺติ, ฐิติกํ ปุจฺฉิตฺวา คาเหตพฺพํฯ อสติยา ฐิติกาย เถราสนโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพํฯ สเจ ตาทิสานิ ภตฺตานิ พหูนิ โหนฺติ, เอเกกสฺส ภิกฺขุโน เทฺว ตีณิ ทาตพฺพานิฯ โน เจ, เอเกกเมว ทตฺวา ปฏิปาฏิยา คตาย ปุน เถราสนโต ปฏฺฐาย ทาตพฺพํฯ อถ อนฺตราว อุปจฺฉิชฺชติ, ฐิติกา สลฺลเกฺขตพฺพาฯ ยทิ ปน

ตาทิสํ ภตฺตํ นิพทฺธเมว โหติ, ยสฺส ปาปุณาติ, โส วตฺตพฺโพ “ลทฺธา วา อลทฺธา วา เสฺวปิ คเณฺหยฺยาสี”ติฯ เอกํ อนิพทฺธํ โหติ, ลภนทิวเส ปน ยาวทตฺถํ ลภติฯ อลภนทิวสา พหุตรา โหนฺติ, ตํ ยสฺส ปาปุณาติ, โส อลภิตฺวา “เสฺว คเณฺหยฺยาสี”ติ วตฺตพฺโพฯ

โย สลากาสุ คหิตาสุ ปจฺฉา อาคจฺฉติ, ตสฺส อติกฺกนฺตาว สลากา น อุปฏฺฐาเปตฺวา ทาตพฺพาฯ สลากํ นาม ฆณฺฑึ ปหรณโต ปฏฺฐาย อาคนฺตฺวา หตฺถํ ปสาเรนฺตฺตว ลภติ, อญฺญสฺส อาคนฺตฺวา สมีเป ฐิตสฺสปิ อติกฺกนฺตา อติกฺกนฺตาว โหติฯ สเจ ปนสฺส อโญฺญ คณฺห โนฺต อตฺถิ, สยํ อนาคโตปิ ลภติ, สภาคฏฺฐาเน “อสุโก อนาคโต”ติ ญตฺวา “อยํ ตสฺส สลา กา”ติ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ สเจ “อนาคตสฺส น ทาตพฺพา”ติ กติกํ กโรนฺติ, อธมฺมิกา โหติฯ อโนฺ ตอุปจาเร ฐิตสฺส หิ ภาชนียภณฺฑํ ปาปุณาติฯ สเจ ปน “อนาคตสฺส เทถา”ติ มหาสทฺทํ ก โรนฺติ, ทณฺฑกมฺมํ ฐเปตพฺพํ, “อาคนฺตฺวา คณฺหนฺตู”ติ วตฺตพฺพํฯ ฉ ปญฺจสลากา นฏฺฐา โหนฺ ติ, ภตฺตุเทฺทสโก ทายกานํ นามํ น สรติ, โส เจ นฏฺฐสลากา มหาเถรสฺส วา อตฺตโน วา ปา เปตฺวา ภิกฺขู วเทยฺย “มยา อสุกคาเม สลากภตฺตํ มยฺหํ ปาปิตํ, ตุเมฺห ตตฺถ ลทฺธสลากภตฺตํ ภุเญฺชยฺยาถา”ติ, วฏฺฏติ, วิหาเร อปาปิตํ ปน อาสนสาลาย ตํ ภตฺตํ ลภิตฺวา ตเตฺถว ปาเปตฺวา ภุญฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ “อชฺช ปฏฺฐาย มยฺหํ สลากภตฺตํ คณฺหถา”ติ วุเตฺต ตตฺร อาสนสาลาย คา เหตุํ น วฏฺฏติ, วิหารํ อาเนตฺวา คาเหตพฺพํฯ “เสฺว ปฏฺฐายา”ติ วุเตฺต ปน ภตฺตุเทฺทสกสฺส อา จิกฺขิตพฺพํ “เสฺว ปฏฺฐาย อสุกกุลํ นาม สลากภตฺตํ เทติ, สลากคฺคาหณกาเล สเรยฺยาสี”ติฯ ทุพฺภิเกฺข สลากภตฺตํ ปจฺฉินฺทิตฺวา สุภิเกฺข ชาเต กญฺจิ ภิกฺขุํ ทิสฺวา “อชฺช ปฏฺฐาย อมฺหากํ สลากภตฺตํ คณฺหถา”ติ ปุน ปฏฺฐเปนฺติ, อโนฺตคาเม อคาเหตฺวา วิหารํ อาเนตฺวา คาเหตพฺพํฯ อิทญฺหิ สลากภตฺตํ นาม อุเทฺทสภตฺตสทิสํ น โหติ, วิหารเมว สนฺธาย ทียติ, ตสฺมา พหิอุป จาเร คาเหตุํ น วฏฺฏติ, “เสฺว ปฏฺฐายา”ติ วุเตฺต ปน วิหาเร คาเหตพฺพเมวฯ

คมิโก ภิกฺขุ ยํ ทิสาภาคํ คนฺตุกาโม, ตตฺถ อเญฺญน วารคามสลากา ลทฺธา โหติ, ตํ ค เหตฺวา อิตรํ ภิกฺขุํ “มยฺหํ ปตฺตสลากํ ตฺวํ คณฺหาหี”ติ วตฺวา คนฺตุํ วฏฺฏติฯ เตน ปน อุปจารสีมํ อนติกฺกเนฺตเยว ตสฺมึ ตสฺส สลากา คาเหตพฺพาฯ ฉฑฺฑิตวิหาเร วสิตฺวา มนุสฺสา “โพธิเจติ ยาทีนิ ชคฺคิตฺวา ภุญฺชนฺตู”ติ สลากภตฺตํ ปฏฺฐเปนฺติ, ภิกฺขู สภาคฏฺฐาเนสุ วสิตฺวา กาลเสฺสว คนฺตฺวา ตตฺถ วตฺตํ กริตฺวา ตํ ภตฺตํ ภุญฺชนฺติ, วฏฺฏติฯ สเจ เตสุ สฺวาตนาย อตฺตโน ปาเปตฺวา คเตสุ อาคนฺตุโก ภิกฺขุ ฉฑฺฑิตวิหาเร วสิตฺวา กาลเสฺสว วตฺตํ กตฺวา ฆณฺฑึ ปหริตฺวา สลาก ภตฺตํ อตฺตโน ปาเปตฺวา อาสนสาลํ คจฺฉติ, โสว ตสฺส ภตฺตสฺส อิสฺสโรฯ โย ปน ภิกฺขูสุ วตฺตํ กโรเนฺตสฺเวว ภูมิยํ เทฺว ตโย สมฺมุญฺชนีปหาเร ทตฺวา ฆณฺฑึ ปหริตฺวา “ธุรคาเม สลากภตฺตํ มยฺหํ ปาปุณาตี”ติ คจฺฉติ, ตสฺส ตํ โจริกาย คหิตตฺตา น ปาปุณาติ, วตฺตํ กตฺวา ปาเปตฺวา ปจฺฉาคตภิกฺขูนํเยว โหติฯ

เอโก คาโม อติทูเร โหติ, ภิกฺขู นิจฺจํ คนฺตุํ น อิจฺฉนฺติ, มนุสฺสา “มยํ ปุเญฺญน ปริพาหิรา โหมา”ติ วทนฺติ, เย ตสฺส คามสฺส อาสนฺนวิหาเร สภาคภิกฺขู, เต วตฺตพฺพา “อิเมสํ ภิกฺขูนํ อนาคตทิวเส ตุเมฺห ภุญฺชถา”ติ, สลากา ปน เทวสิกํ ปาเปตพฺพาฯ ตา จ โข ปน ฆณฺฑิป หรณมเตฺตน วา ปจฺฉิจาลนมเตฺตน วา ปาปิตา น โหนฺติ, ปจฺฉึ ปน คเหตฺวา สลากา ปีฐเก อา กิริตพฺพา, ปจฺฉิ ปน มุขวฏฺฏิยํ น คเหตพฺพาฯ สเจ หิ ตตฺถ อหิ วา วิจฺฉิโก วา ภเวยฺย, ทุกฺขํ อุปฺปาเทยฺย, ตสฺมา เหฏฺฐา คเหตฺวา ปจฺฉึ ปรมฺมุขํ กตฺวา สลากา อากิริตพฺพา “สเจปิ สโปฺป ภวิสฺสติ, เอโตฺตว ปลายิสฺสตี”ติฯ เอวํ สลากา อากิริตฺวา คามาทิวเสน ปุเพฺพ วุตฺตนเยเนว คาเหตพฺพาฯ

อปิจ เอกํ มหาเถรสฺส ปาเปตฺวา ‘‘อวเสสา มยฺหํ ปาปุณนฺตี’’ติ อตฺตโน ปาเปตฺวา วตฺตํ กตฺวา เจติยํ วนฺทิตฺวา วิตกฺกมาฬเก ฐิเตหิ ภิกฺขูหิ ‘‘ปาปิตา, อาวุโส, สลากา’’ติ วุตฺเต ‘‘อาม, ภนฺเต, ตุมฺเห คตคตคาเม สลากภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วตฺตพฺพํฯ เอวญฺหิ ปาปิตาปิ สุปาปิตาว โหนฺติฯ ภิกฺขู สพฺพรตฺตึ ธมฺมสฺสวนตฺถํ อญฺญํ วิหารํ คจฺฉนฺตา ‘‘มยํ ตตฺถ ทานํ อคฺคเหตฺวาว อมฺหากํ โคจรคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา อาคมิสฺสามา’’ติ สลากา อคฺคเหตฺวาว คตา วิหาเร เถรสฺส ปตฺตํ สลากภตฺตํ ภุญฺชิตุํ อาคจฺฉนฺติ, วฏฺฏติฯ อถ มหาเถโรปิ ‘‘อหํ อิธ กึ กโรมี’’ติ เตหิเยว สทฺธึ คจฺฉติ, เตหิ คตวิหาเร อภุญฺชิตฺวาว โคจรคามํ อนุปฺปเตฺตหิ ‘‘เทถ, ภนฺเต, ปเตฺต, สลากยาคุอาทีนิ อาหริสฺสามา’’ติ วุตฺเต ปตฺตา น ทาตพฺพาฯ กสฺมา, ภนฺเต, น เทถาติฯ วิหารฏฺฐกํ ภตฺตํ วิหาเร วุตฺถานํ ปาปุณาติ, มยํ อญฺญวิหาเร วุตฺถาติฯ ‘‘เทถ, ภนฺเต, น มยํ วิหาเร ปาลิกาย เทม, ตุมฺหากํ เทม, คณฺหถ อมฺหากํ ภิกฺข’’นฺติ วุตฺเต ปน วฏฺฏติฯ

สลากภตฺตกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๑๓. **ปกฺขิกาทีสุ** ปน ยํ อภิลกฺขิเตสุ จาตุทฺทสี ปญฺจทสี ปญฺจมี อฏฺฐมีติ อิเมสุ ปเกฺขสุ กมฺมปฺปสุเตหิ อุโปสถํ กาตุํ สติกรณตฺถาย ทียติ, ตํ ปกฺขิกํ นามฯ ตํ สลากภตฺตคติกเมว โหติ, คาเหตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ สลากภตฺตมฺปิ ปกฺขิกภตฺตมฺปิ พหุํ สเพฺพสํ วินิวิชฺฌิตฺวา คจฺฉติ, เทฺวปิ ภตฺตานิ วิสุํ วิสุํ คาเหตพฺพานิฯ สเจ ภิกฺขุสโงฺฆ มหา, ปกฺขิกํ คาเหตฺวา ตสฺส ฐิติกาย สลากภตฺตํ คาเหตพฺพํ, สลากภตฺตํ วา คาหาเปตฺวา ตสฺส ฐิติกาย ปกฺขิกํ คาเหตพฺพํฯ เยสํ น ปาปุณาติ, เต ปิณฺฑาย จริสฺสนฺติฯ สเจ เทฺวปิ ภตฺตานิ พหูนิ, ภิกฺขู มนฺทา, สลากภตฺตํ นาม เทวสิกํ ลพฺภติ, ตสฺมา ตํ ฐเปตฺวา ‘‘ปกฺขิกํ, อาวุโส, ภุญฺชถา’’ติ ปกฺขิกเมว ทาตพฺพํฯ ปกฺขิกํ ปณีตํ เทนฺติ, วิสุํ ฐิติกา กาตพฺพา, ‘‘เสฺว ปโกฺข’’ติ อชฺช ปกฺขิกํ น คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน ทายกา วทนฺติ ‘‘เสฺวปิ อมฺหากํ ฆเร ลูขภตฺตํ ภวิสฺสติ, อเชฺชว ปกฺขิกภตฺตํ อุทฺทิสถา’’ติ, เอวํ วฏฺฏติฯ

อุโปสถิกํ นาม อนฺวฑฺฒมาเส อุโปสถทิวเส อุโปสถงฺคานิ สมาทิยิตฺวา ยํ อตฺตนา ภุญฺชติ, ตเทว ทียติฯ **ปาฏิปทิกํ** นาม ‘‘อุโปสเถ พหู สทฺธา ปสนฺนา ภิกฺขูนํ สกฺการํ กโรนฺติ, ปาฏิปเท ปน ภิกฺขู กิลมนฺติ, ปาฏิปเท ทินฺนํ ทุพฺภิกฺขทานสทิสํ มหปฺผลํ โหติ, อุโปสถกเมฺมน วา ปริสุทฺธสีลานํ ทุติยทิวเส ทินฺนํ มหปฺผลํ โหตี’’ติ สลฺลเกฺขตฺวา ปาฏิปเท ทียมานกทานํฯ ตมฺปิ อุภยํ สลากภตฺตคติกเมวฯ อิติ อิมานิ สตฺตปิ ภตฺตานิ ปิณฺฑปาติกานํ น วฏฺฏนฺติ, ธุตงฺคเภทํ กโรนฺติเยวฯ

๒๑๔. อปรานิปิ จีวรกฺขนฺธเก (มหาว. ๓๕๐) วิสาขาย วรํ ยาจิตฺวา ทินฺนานิ อาคนฺตุกภตฺตํ คมิกภตฺตํ คิลานภตฺตํ คิลานุปฏฺฐากภตฺตนฺติ จตฺตาริ ภตฺตานิ ปาฬิยํ อาคตาเนวฯ ตตฺถ อาคนฺตุกานํ ทินฺนํ ภตฺตํ **อาคนฺตุกภตฺตํ**ฯ เอส นโย เสเสสุฯ สเจ ปเนตฺถ อาคนฺตุกภตฺตานิปิ อาคนฺตุกาปิ พหู โหนฺติ, สเพฺพสํ เอเกกํ คาเหตพฺพํฯ ภเตฺตสุ อปฺปโหเนฺตสุ ฐิติกาย คาเหตพฺพํฯ เอโก อาคนฺตุโก ปฐมเมว อาคนฺตฺวา สพฺพํ อาคนฺตุกภตฺตํ อตฺตโน คาเหตฺวา นิสีทติ, สพฺพํ ตเสฺสว โหติฯ ปจฺฉา อาคเตหิ อาคนฺตุเกหิ เตน ทินฺนานิ ปริภุญฺชิตพฺพานิฯ เตนปิ เอกํ อตฺตโน คเหตฺวา เสสานิ ทาตพฺพานิฯ อยํ อุฬารตาฯ สเจ ปน ปฐมํ อาคนฺตฺวาปิ อตฺตโน อคฺคเหตฺวา ตุณฺหีภูโต นิสีทติ, ปจฺฉา อาคเตหิ สทฺธึ ปฏิปาฏิยา คณฺหิตพฺพํฯ สเจ นิจฺจํ อาคนฺตุกา อาคจฺฉนฺติ, อาคตทิวเสเยว ภุญฺชิตพฺพํฯ อนฺตรนฺตรา เจ อาคจฺฉนฺติ, เทฺว ตีณิ ทิวสานิ ภุญฺชิตพฺพํฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘สตฺต ทิวสานิ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ อาวาสิโก กตฺถจิ คนฺตฺวา อาคโต, เตนปิ อาคนฺตุกภตฺตํ ภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ ปน ตํ วิหาเร นิพนฺธาปิตํ

โหติ, วิหาเร คาเหตพฺพํฯ อถ วิหาโร ทูเร โหติ, อาสนสาลาย นิพนฺธาปิตํ, อาสนสาลาย คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน ทายกา ‘‘อาคนฺตุเกสุ อสติ อาวาสิกาปิ ภุญฺชนฺตู’’ติ วทนฺติ, วฏฺฏติ, อวุตฺเต ปน น วฏฺฏติฯ

คมิกภตฺตมฺปิ อยเมว กถามคฺโคฯ อยํ ปน วิเสโส – อาคนฺตุโก อาคนฺตุกภตฺตเมว ลภติ, คมิโก อาคนฺตุกภตฺตมฺปิ คมิกภตฺตมฺปิฯ อาวาสิโกปิ ปกฺกมิตุกาโม คมิโก โหติ, คมิกภตฺตํ ลภติฯ ยถา ปน อาคนฺตุกภตฺตํ, เอวมิทํ เทฺว ตีณิ วา สตฺต วา ทิวสานิ น ลภติฯ ‘‘คมิสฺสามี’’ติ ภุตฺตมฺปิ ตํ ทิวสํ เกนจิ การเณน น คโต, ปุนทิวเสปิ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ สอุสฺสาหตฺตาฯ ‘‘คมิสฺสามี’’ติ ภุตฺตสฺส โจรา วา ปนฺถํ รุนฺธนฺติ, อุทกํ วา เทโว วา วสฺสติ, สตฺโถ วา น คจฺฉติ, สอุสฺสาเหน ภุญฺชิตพฺพํฯ ‘‘เอเต อุปทฺทเว โอโลเกนฺเตน เทฺว ตโย ทิวเส ภุญฺชิตุํ วฏฺฏตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ ‘‘คมิสฺสามิ คมิสฺสามี’’ติ ปน เลสํ โอเฑฺฑตฺวา ภุญฺชิตุํ น ลภติฯ

คิลานภตฺตมฺปิ สเจ สเพฺพสํ คิลานานํ ปโหติ, ตํ สเพฺพสํ ทาตพฺพํฯ โน เจ, ฐิติกํ กตฺวา คาเหตพฺพํฯ เอโก คิลาโน อโรครูโป สโกฺกติ อโนฺตคามํ คนฺตุํ, เอโก น สโกฺกติ, อยํ มหาคิลาโน นาม, เอตสฺส คิลานภตฺตํ ทาตพฺพํฯ เทฺว มหาคิลานา, เอโก ลาภี อภิญฺญาโต พหุํ ขาทนียโภชนียํ ลภติ, เอโก อนาโถ อปฺปลาภตาย อโนฺตคามํ ปวิสติ, เอตสฺส คิลานภตฺตํ ทาตพฺพํฯ คิลานภเตฺต ทิวสปริเจฺฉโท นตฺถิ, ยาว โรโค น วูปสมฺมติ, สปฺปายโภชนํ อภุญฺชโนฺต น ยาเปติ, ตาว ภุญฺชิตพฺพํฯ ยทา ปน มิสฺสกยาคุํ วา มิสฺสกภตฺตํ วา ภุตฺตสฺสปิ โรโค น กุปฺปติ, ตโต ปฏฺฐาย น ภุญฺชิตพฺพํฯ

คิลานุปฏฺฐากภตฺตมฺปิ ยํ สเพฺพสํ ปโหติ, ตํ สเพฺพสํ ทาตพฺพํฯ โน เจ ปโหติ, ฐิติกํ กตฺวา คาเหตพฺพํฯ อิทมฺปิ ทฺวีสุ คิลาเนสุ มหาคิลานุปฏฺฐากสฺส คาเหตพฺพํ, ทฺวีสุ มหาคิลาเนสุ อนาถคิลานุปฏฺฐากสฺสฯ ยํ กุลํ คิลานภตฺตมฺปิ เทติ คิลานุปฏฺฐากภตฺตมฺปิ, ตตฺถ ยสฺส คิลานสฺส คิลานภตฺตํ ปาปุณาติ, ตทุปฏฺฐากสฺสปิ ตเตฺถว คาเหตพฺพํฯ คิลานุปฏฺฐากภเตฺตปิ ทิวสปริเจฺฉโท นตฺถิ, ยาว คิลาโน ลภติ, ตาวสฺส อุปฏฺฐาโกปิ ลภตีติฯ อิมานิ จตฺตาริ ภตฺตานิ สเจ เอวํ ทินฺนานิ โหนฺติ ‘‘อาคนฺตุกคมิกคิลานคิลานุปฏฺฐากา มม ภิกฺขํ คณฺหนฺตู’’ติ, ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจ ปน ‘‘อาคนฺตุกาทีนํ จตุนฺนํ ภตฺตํ นิพนฺธาเปมิ, มม ภตฺตํ คณฺหนฺตู’’ติ เอวํ ทินฺนานิ โหนฺติ, ปิณฺฑปาติกานํ น วฏฺฏติฯ

๒๑๕. อปรานิปิ ธุรภตฺตํ กุฏิภตฺตํ วารกภตฺตนฺติ ตีณิ ภตฺตานิฯ ตตฺถ **ธุรภตฺต**นฺติ นิจฺจภตฺตํ วุจฺจติ, ตํ ทุวิธํ สงฺฆิกญฺจ ปุคฺคลิกญฺจฯ ตตฺถ ยํ ‘‘สงฺฆสฺส ธุรภตฺตํ เทมา’’ติ นิพนฺธาปิตํ, ตํ สลากภตฺตคติกํฯ ‘‘มม นิพทฺธภิกฺขํ คณฺหนฺตู’’ติ วตฺวา ทินฺนํ ปน ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ ปุคฺคลิเกปิ ‘‘ตุมฺหากํ ธุรภตฺตํ ทมฺมี’’ติ วุเตฺต ปิณฺฑปาติโก เจ, น วฏฺฏติ, ‘‘มม นิพทฺธภิกฺขํ คณฺหถา’’ติ วุเตฺต ปน วฏฺฏติ, สาทิตพฺพํฯ สเจ ปจฺฉา กติปาเห วีติวเตฺต ‘‘ธุรภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทติ, มูเล สุฏฺฐุ สมฺปฏิจฺฉิตตฺตา วฏฺฏติฯ

กุฏิภตฺตํ นาม ยํ สงฺฆสฺส อาวาสํ กาเรตฺวา ‘‘อมฺหากํ เสนาสนวาสิโน อมฺหากํเยว ภตฺตํ คณฺหนฺตู’’ติ เอวํ นิพนฺธาปิตํ, ตํ สลากภตฺตคติกเมว โหติ, คาเหตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ ‘‘อมฺหากํ เสนาสนวาสิโน อมฺหากํเยว ภิกฺขํ คณฺหนฺตู’’ติ วุเตฺต ปน ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ ยํ ปน ปุคฺคเล ปสีทิตฺวา ตสฺส อาวาสํ กตฺวา ‘‘ตุมฺหากํ เทมา’’ติ ทินฺนํ, ตํ ตเสฺสว โหติ, ตสฺมิํ กตฺถจิ คเต นิสฺสิตเกหิ ภุญฺชิตพฺพํฯ

วารกภตฺตํ นาม ทุพฺภิกฺขสมเย ‘‘วาเรน ภิกฺขู ชคฺคิสฺสามา’’ติ ธุรเคหโต ปฏฺฐาย ทินฺนํ, ตมฺปิ ภิกฺขาวจเนน ทินฺนํ ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติ, ‘‘วารกภตฺต’’นฺติ วุตฺเต ปน สลากภตฺตคติกํ โหติฯ สเจ ตณฺฑุลาทีนิ เปเสนฺติ ‘‘สามเณรา ปจิตฺวา เทนฺตู’’ติ, ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติฯ อิติ อิมานิ จ ตีณิ, อาคนฺตุกภตฺตาทีนิ จ จตฺตารีติ สตฺต, ตานิ สงฺฆภตฺตาทีหิ สห จุทฺทส ภตฺตานิ โหนฺติฯ

๒๑๖. อฏฺฐกถายํ ปน วิหารภตฺตํ อฏฺฐกภตฺตํ จตุกฺกภตฺตํ คุฬฺหกภตฺตนฺติ อญฺญานิปิ จตฺตาริ ภตฺตานิ วุตฺตานิฯ ตตฺถ **วิหารภตฺตํ** นาม วิหาเร ตตฺรุปฺปาทภตฺตํ, ตํ สงฺฆภตฺเตน สงฺคหิตํฯ ตํ ปน ติสฺสมหาวิหารจิตฺตลปพฺพตาทีสุ ปฏิสมฺภิทาปฺปตฺเตหิ ขีณาสเวหิ ยถา ปิณฺฑปาติกานมฺปิ สกฺกา โหนฺติ ปริภุญฺชิตุํ, ตถา ปฏิคฺคหิตตฺตา ตาทิเสสุ ฐาเนสุ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ ‘‘อฏฺฐนฺนํ ภิกฺขูนํ เทม, จตุนฺนํ เทมา’’ติ เอวํ ทินฺนํ ปน **อฏฺฐกภตฺตญฺจาว จตุกฺกภตฺตญฺจ,** ตมฺปิ ภิกฺขาวจเนน ทินฺนํ ปิณฺฑปาติกานํ วฏฺฏติฯ มหาภิสงฺขาเรน อติรสกปูเวน ปตฺตํ ถเกตฺวา ทินฺนํ **คุฬฺหกภตฺตํ** นามฯ อิมานิ ตีณิ สลากภตฺตคติกาเนวฯ อปรมฺปิ **คุฬฺหกภตฺตํ** นาม อตฺถิ, อิเธกเจฺจ มนุสฺสา มหาธมฺมสฺสวนญฺจ วิหารปูชญฺจ กาเรตฺวา ‘‘สกลสงฺฆสฺส ทาตุํ น สกฺโกม, เทฺว ตีณิ ภิกฺขุสตานิ อมฺหากํ ภิกฺขํ คณฺหนฺตู’’ติ ภิกฺขุปริเจฺฉทชานนตฺถํ คุฬฺหเก เทนฺติ, อิทํ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ

ปิณฺฑปาตภาชนียํ นิฏฺฐิตํฯ

๒๑๗. **คิลานปจฺจยภาชนียํ** ปน เอวํ เวทิตพฺพํ (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๒๕ ปกฺขิกภตฺตาทิกถา) – สปฺปิอาทีสุ เภสเชฺชสุ ราชราชมหามตฺตา สปฺปิสฺส ตาว กุมฺภสตมฺปิ กุมฺภสหสฺสมฺปิ วิหารํ เปเสนฺติ, ฆณฺฑึ ปหริตฺวา เถราสนโต ปฏฺฐาย คหิตภาชนํ ปูเรตฺวา ทาตพฺพํ, ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจ อลสชาติกา มหาเถรา ปจฺฉา อาคจฺฉนฺติ, ‘‘ภเนฺต, วีสติวสฺสานํ ทียติ, ตุมฺหากํ ฐิติกา อติกฺกนฺตา’’ติ น วตฺตพฺพา, ฐิติกํ ฐเปตฺวา เตสํ ทตฺวา ปจฺฉา ฐิติกาย ทาตพฺพํฯ ‘‘อสุกวิหาเร พหุ สปฺปิ อุปฺปนฺน’’นฺติ สุตฺวา โยชนนฺตรวิหารโตปิ ภิกฺขู อาคจฺฉนฺติ, สมฺปตฺตสมฺปตฺตานมฺปิ ฐิตฏฺฐานโต ปฏฺฐาย ทาตพฺพํฯ อสมฺปตฺตานมฺปิ อุปจารสีมํ ปวิฏฺฐานํ อเนฺตวาสิกาทีสุ คณฺหเนฺตสุ ทาตพฺพเมวฯ ‘‘พหิอุปจารสีมาย ฐิตานํ เทถา’’ติ วทนฺติ, น ทาตพฺพํฯ สเจ ปน อุปจารสีมํ โอกฺกเนฺตหิ เอกาพทฺธา หุตฺวา อตฺตโน วิหารทฺวาเร อโนฺตวิหาเรเยว วา โหนฺติ, ปริสวเสน วฑฺฒิตา นาม สีมา โหติ, ตสฺมา ทาตพฺพาฯ สงฺฆนวกสฺส ทิเนฺนปิ ปจฺฉา อาคตานํ ทาตพฺพเมวฯ ทุติยภาเค ปน เถราสนํ อารุเฬฺห อาคตานํ ปฐมภาโค น ปาปุณาติ, ทุติยภาคโต วสฺสเคฺคน ทาตพฺพํฯ อโนฺตอุปจารสีมํ ปวิสิตฺวา ยตฺถ กตฺถจิ ทินฺนํ โหติ, สพฺพํ สนฺนิปาตฏฺฐาเนเยว ภาเชตพฺพํฯ

ยสฺมึ วิหาเร ทส ภิกฺขู, ทเสว จ สปฺปิกุมฺภา ทียนฺติ, เอเกกกุมฺภวเสน ภาเชตพฺพํฯ เอโก สปฺปิกุโมฺภ โหติ, ทสภิกฺขูหิ ภาเชตฺวา คเหตพฺพํฯ สเจ ‘‘ยถาฐิตํเยว อมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ คณฺหนฺติ, ทุคฺคหิตํ, ตํ คตคตฏฺฐาเน สงฺฆิกเมว โหติฯ กุมฺภํ ปน อาวเชฺชตฺวา ถาลเก โถกํ สปฺปึ กตฺวา ‘‘อิทํ มหาเถรสฺส ปาปุณาติ, อวเสสํ อมฺหากํ ปาปุณาตี’’ติ วตฺวา ตมฺปิ กุเมฺภเยว อากิริตฺวา ยถิจฺฉิตํ คเหตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจ ถินํ สปฺปิ โหติ, เลขํ กตฺวา ‘‘เลขโต ปรภาโค มหาเถรสฺส ปาปุณาติ, อวเสสํ อมฺหาก’’นฺติ คหิตมฺปิ สุคฺคหิตํฯ วุตฺตปริเจฺฉทโต อูนาธิเกสุ ภิกฺขูสุ สปฺปิกุเมฺภสุ จ เอเตเนว อุปาเยน ภาเชตพฺพํฯ สเจ ปเนโก ภิกฺขุ, เอโก กุโมฺภ โหติ, ฆณฺฑึ ปหริตฺวา ‘‘อยํ มยฺหํ ปาปุณาตี’’ติปิ คเหตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อยํ ปฐมภาโค มยฺหํ ปาปุณาติ, อยํ ทุติยภาโค’’ติ เอวํ โถกํ โถกมฺปิ ปาเปตุํ วฏฺฏติฯ เอส นโย นวนีตาทีสุปิ ฯ ยสฺมึ ปน วิปฺป

สนฺนติลเตลาทิมฺหิ เลขา น สนฺติฏฺฐติ, ตํ อุทฺธริตฺวา ภาเชตพฺพํฯ สิงฺคิเวรมริจาทิเภสชฺชมฺปิ อวเสสปตฺตถาลกาทิสมณปริกฺขาโรปิ สโพฺพ วุตฺตานุรูเปเนว นเยน สุฏฺฐุ สลฺลเกฺขตฺวา ภาเชตโพฺพติฯ อยํ คิลานปจฺจยภาชนียกถาฯ

๒๑๘. อิทานิ **เสนาสนคฺคาเห** วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพ (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๑๘) – อยํ เสนาสนคฺคาโห นาม ทุวิโธ โหติ อุตุกาเล จ วสฺสาวาเส จฯ ตตฺถ **อุตุกาเล** ตาว เกจิ อาคนฺตุกา ภิกฺขู ปุเรภตฺตํ อาคจฺฉนฺติ, เกจิ ปจฺฉาภตฺตํ ปฐมยามํ มชฺฌิมยามํ ปจฺฉิมยามํ วาฯ เย ยทา อาคจฺฉนฺติ, เตสํ ตทาว ภิกฺขู อุฏฺฐาเปตฺวา เสนาสนํ ทาตพฺพํ, อกาโล นาม นตฺถิฯ เสนาสนปญฺญาปเกน ปน ปณฺฑิเตน ภวิตพฺพํ, เอกํ วา เทฺว วา มญฺจฏฺฐานานิ ฐเปตพฺพานิฯ สเจ วิกาเล เอโก วา เทฺว วา เถรา อาคจฺฉนฺติ, เต วตฺตพฺพา ‘‘ภนฺเต, อาทิโต ปฏฺฐาย วุฏฺฐาปิยมาเน สเพฺพปิ ภิกฺขู อุพฺภณฺฑิกา ภวิสฺสนฺติ, ตุเมฺห อมฺหากํ วสนฏฺฐาเน วสถา’’ติฯ

พหูสุ ปน อาคเตสุ วุฏฺฐาเปตฺวา ปฏิปาฏิยา ทาตพฺพํฯ สเจ เอเกกํ ปริเวณํ ปโหติ, เอเกกํ ปริเวณํ ทาตพฺพํฯ ตตฺถ อคฺคิสาลาทีฆสาลามณฺฑลมาฬาทโย สเพฺพปิ ตเสฺสว ปาปุณนฺติฯ เอวํ อปฺปโหเนฺต ปาสาทเคฺคน ทาตพฺพํ, ปาสาเทสุ อปฺปโหเนฺตสุ โอวรกเคฺคน ทาตพฺพํ, โอวรเกสุ อปฺปโหเนฺตสุ เสยฺยเคฺคน ทาตพฺพํ, เสยฺยเคฺคสุ อปฺปโหเนฺตสุ มญฺจฏฺฐาเนน ทาตพฺพํ, มญฺจฏฺฐาเน อปฺปโหเนฺต เอกปีฐกฏฺฐานวเสน ทาตพฺพํ, ภิกฺขุโน ปน ฐิโตกาสมตฺตํ น คาเหตพฺพํฯ เอตญฺหิ เสนาสนํ นาม น โหติฯ ปีฐกฏฺฐาเน ปน อปฺปโหเนฺต เอกํ มญฺจฏฺฐานํ วา เอกํ ปีฐฏฺฐานํ วา ‘‘วาเรน วาเรน, ภเนฺต, วิสฺสมถา’’ติ ติณฺณํ ชนานํ ทาตพฺพํฯ น หิ สกฺกา สีตสมเย สพฺพรตฺตึ อโชฺฌกาเสว วสิตุํฯ มหาเถเรน ปฐมยามํ วิสฺสมิตฺวา นิกฺขมิตฺวา ทุติยเตฺถรสฺส วตฺตพฺพํ ‘‘อาวุโส อิธ ปวิสาหี’’ติฯ สเจ มหาเถโร นิทฺทาครุโก โหติ, กาลํ น ชานาติ, อุกฺกาสิตฺวา ทฺวารํ อาโกเฏตฺวา ‘‘ภเนฺต กาโล ชาโต, สีตํ อนุทหตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ เตน นิกฺขมิตฺวา โอกาโส ทาตโพฺพ, อทาตุํ น ลภติฯ ทุติยเตฺถเรนปิ มชฺฌิมยามํ วิสฺสมิตฺวา ปุริมนเยเนว อิตรสฺส ทาตพฺพํฯ นิทฺทาครุโก วุตฺตนเยเนว วุฏฺฐาเปตโพฺพฯ เอวํ เอกรตฺตึ เอกมญฺจฏฺฐานํ ติณฺณํ ทาตพฺพํฯ ชมฺพุทีเป ปน เอกเจฺจ ภิกฺขู ‘‘เสนาสนํ นาม มญฺจฏฺฐานํ วา ปีฐฏฺฐานํ วา กิญฺจิเทว กสฺสจิ สปฺปายํ โหติ, กสฺสจิ อสปฺปาย’’นฺติ อาคนฺตุกา โหนฺตุ วา มา วา, เทวสิกํ เสนาสนํ คาเหนฺติฯ อยํ อุตุกาเล เสนาสนคฺคาโห นามฯ

๒๑๙. **วสฺสาวาเส** ปน อตฺถิ อาคนฺตุกวตฺตํ, อตฺถิ อาวาสิกวตฺตํฯ อาคนฺตุเกน ตาว สกฏฺฐานํ มุญฺจิตฺวา อญฺญตฺถ คนฺตฺวา วสิตุกาเมน วสฺสูปนายิกทิวสเมว ตตฺถ น คนฺตพฺพํฯ วสนฏฺฐานํ วา หิ ตตฺร สมฺพาธํ ภเวยฺย, ภิกฺขาจาโร วา น สมฺปเชฺชยฺย, เตน น ผาสุกํ วิหเรยฺย, ตสฺมา ‘‘อิทานิ มาสมเตฺตน วสฺสูปนายิกา ภวิสฺสตี’’ติ ตํ วิหารํ ปวิสิตพฺพํฯ ตตฺถ มาสมตฺตํ วสเนฺต สเจ อุเทฺทสตฺถิโก, อุเทฺทสสมฺปตฺตึ สลฺลเกฺขตฺวา, สเจ กมฺมฏฺฐานิโก, กมฺมฏฺฐานสปฺปายตํ สลฺลเกฺขตฺวา, สเจ ปจฺจยตฺถิโก, ปจฺจยลาภํ สลฺลเกฺขตฺวา อเนฺตวเสฺส สุขํ วสิสฺสติฯ สกฏฺฐานโต จ ตตฺถ คจฺฉเนฺตน น โคจรคาโม ฆเฏฺฏตโพฺพฯ น ตตฺถ มนุสฺสา วตฺตพฺพา ‘‘ตุเมฺห นิสฺสาย สลากภตฺตาทีนิ วา ยาคุขชฺชกาทีนิ วา วสฺสาวาสิกํ วา นตฺถิ, อยํ เจติยสฺส ปริกฺขาโร, อยํ อุโปสถาคารสฺส, อิทํ ตาฬเญฺจว สูจิ จ, สมฺปฏิจฺฉถ ตุมฺหากํ วิหาร’’นฺติฯ เสนาสนํ ปน ชคฺคิตฺวา ทารุภณฺฑมตฺติกาภณฺฑานิ ปฏิสาเมตฺวา คมิกวตฺตํ ปูเรตฺวา คนฺตพฺพํฯ

เอวํ คจฺฉเนฺตนปิ ทหเรหิ ปตฺตจีวรภณฺฑิกาโย อุกฺขิปาเปตฺวา เตลนาฬิกตฺตรทณฺฑาทีนิ คาเหตฺวา ฉตฺตํ ปคฺคยฺห อตฺตานํ ทเสฺสเนฺตน คามทฺวาเรเนว น คนฺตพฺพํ, ปฏิจฺฉเนฺนน อฏวิมเคฺคน คนฺตพฺพํฯ อฏวิมเคฺค อสติ คุมฺพาทีนิ มทฺทเนฺตน น คนฺตพฺพํ, คมิกวตฺตํ ปน ปูเรตฺวา

วิตกฺกํ ฉินฺทิตฺวา สุทฺธจิตฺเตน คมนวเตฺตเนว คนฺตพฺพํฯ สเจ ปน คามทฺวาเรน มโคฺค โหติ, คจฺฉนฺตญฺจ นํ สปริวารํ ทิสฺวา มนุสฺสา ‘‘อมฺหากํ เถโร วิยา’’ติ อุปธาวิตฺวา ‘‘กุหิํ, ภเนฺต, สพฺพ ปริกฺขาเร คเหตฺวา คจฺฉถา’’ติ วทนฺติ, เตสุ เจ เอโก เอวํ วทติ ‘‘วสฺสูปนายิกกาโล นามายํ, ยตฺถ อโนฺตวเสฺสนิพทฺธภิกฺขาจาโร ภณฺฑปฏิจฺฉาทนญฺจ ลพฺภติ, ตตฺถ ภิกฺขู คจฺฉนฺตี’’ติ, ตสฺส เจ สุตฺวา เต มนุสฺสา ‘‘ภเนฺต, อิมสฺมิมฺปิ คาเม ชโน ภุญฺชติ เจว นิวาเสติ จ, มา อญฺญตฺถ คจฺฉถา’’ติ วตฺวา มิตฺตามเจฺจ ปโกฺกสิตฺวา สเพฺพ สมฺมนฺตยิตฺวา วิหาเร นิพทฺธวตฺตญฺจ สลากภตฺตาทีนิ จ วสฺสาวาสิกญฺจ ฐเปตฺวา ‘‘อิเธว, ภเนฺต, วสถา’’ติ ยาจนฺติ, สเพฺพสํ สาทิตุํ วฏฺฏติฯ สพฺพเญฺจตํ กปฺปิยเญฺจว อนวชฺชญฺจฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘กุหิํ คจฺฉถาติ วุเตฺต ‘อสุกฏฺฐาน’นฺติ วตฺวา ‘กสฺมา ตตฺถ คจฺฉถา’ติ วุเตฺต ‘การณํ อาจิกฺขิตพฺพ’’’นฺติ วุตฺตํฯ อุภยมฺปิ ปเนตํ สุทฺธจิตฺตตฺตาว อนวชฺชํฯ อิทํ **อาคนฺตุกวตฺตํ** นามฯ

อิทํ ปน **อาวาสิกวตฺตํ**ฯ ปฏิกเจฺจว หิ อาวาสิเกหิ วิหาโร ชคฺคิตโพฺพ, ขณฺฑผุลฺลปฏิสงฺขรณปริภณฺฑานิ กาตพฺพานิ, รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐานวจฺจกุฏิปสฺสาวฏฺฐานานิ ปธานฆรวิหารมโคฺคติ อิมานิ สพฺพานิ ปฏิชคฺคิตพฺพานิฯ เจติเย สุธากมฺมํ มุณฺฑเวทิกาย เตลมกฺขนํ มญฺจปีฐชคฺคนนฺติ อิทมฺปิ สพฺพํ กาตพฺพํ ‘‘วสฺสํ วสิตุกามา อาคนฺตฺวา อุเทฺทสปริปุจฺฉากมฺมฏฺฐานานุโยคาทีนิ กโรนฺตา สุขํ วสิสฺสนฺตี’’ติฯ กตปริกเมฺมหิ อาสาฬฺหีชุณฺหปญฺจมิโต ปฏฺฐาย วสฺสาวาสิกํ ปุจฺฉิตพฺพํฯ กตฺถ ปุจฺฉิตพฺพํ? ยโต ปกติยา ลพฺภติฯ เยหิ ปน น ทินฺนปุพฺพํ, เต ปุจฺฉิตุํ น วฏฺฏติฯ กสฺมา ปุจฺฉิตพฺพํ? กทาจิ หิ มนุสฺสา เทนฺติ, กทาจิ ทุพฺภิกฺขาทีหิ อุปทฺทุตา น เทนฺติ, ตตฺถ เย น ทสฺสนฺติ, เต อปุจฺฉิตฺวา วสฺสาวาสิเก คาหิเต คาหิตภิกฺขูนํ ลาภนฺตราโย โหติ, ตสฺมา ปุจฺฉิตฺวาว คาเหตพฺพํฯ

ปุจฺฉเนฺตน ‘‘ตุมฺหากํ วสฺสาวาสิกํ คาหณกาโล อุปกโฏฺฐ’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ วทนฺติ ‘‘ภเนฺต, อิมํ สํวจฺฉรํ ฉาตกาทีหิ อุปทฺทุตมฺห, น สโกฺกม ทาตุ’’นฺติ วา ‘‘ยํ ปุเพฺพ เทม, ตโต อูนตรํ ทสฺสามา’’ติ วา ‘‘อิทานิ กปฺปาโส สุลโภ, ยํ ปุเพฺพ เทม, ตโต พหุตรํ ทสฺสามา’’ติ วา, ตํ สลฺลเกฺขตฺวา ตทนุรูเปน นเยน เตสํ เสนาสเน ภิกฺขูนํ วสฺสาวาสิกํ คาเหตพฺพํฯ สเจ มนุสฺสา วทนฺติ ‘‘ยสฺส อมฺหากํ วสฺสาวาสิกํ ปาปุณาติ, โส เตมาสํ ปานียํ อุปฏฺฐาเปตุ, วิหารมคฺคํ ชคฺคตุ, เจติยงฺคณโพธิยงฺคณานิ ชคฺคตุ, โพธิรุเกฺข อุทกํ อาสิญฺจตู’’ติ, ยสฺส ตํ ปาปุณาติ, ตสฺส อาจิกฺขิตพฺพํฯ โย ปน คาโม ปฏิกฺกมฺม โยชนทฺวิโยชนนฺตเร โหติ, ตตฺร เจ กุลานิ อุปนิเกฺขปํ ฐเปตฺวา ปหาเร วสฺสาวาสิกํ เทนฺติเยว, ตานิ กุลานิ อาปุจฺฉิตฺวาปิ เตสํ เสนาสเน วตฺตํ กตฺวา วสนฺตสฺส วสฺสาวาสิตํ คาเหตพฺพํฯ สเจ ปน เตสํ เสนาสเน ปํสุกูลิโก วสติ, อาคตญฺจ ตํ ทิสฺวา ‘‘ตุมฺหากํ วสฺสาวาสิกํ เทมา’’ติ วทนฺติ, เตน สงฺฆสฺส อาจิกฺขิตพฺพํฯ สเจ ตานิ กุลานิ สงฺฆสฺส ทาตุํ น อิจฺฉนฺติ, ‘‘ตุมฺหากํเยว เทมา’’ติ วทนฺติ, สภาโค ภิกฺขุ ‘‘วตฺตํ กตฺวา คณฺหาหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ ปํสุกูลิกสฺส ปเนตํ น วฏฺฏติฯ อิติ สทฺธาเทยฺยทายกมนุสฺสา ปุจฺฉิตพฺพาฯ

ตตฺรุปฺปาเท ปน กปฺปิยการกา ปุจฺฉิตพฺพาฯ กถํ ปุจฺฉิตพฺพา? กิํ, อาวุโส, สงฺฆสฺส ภณฺฑปฏิจฺฉาทนํ ภวิสฺสตีติ? สเจ วทนฺติ ‘‘ภวิสฺสติ, ภเนฺต, เอเกกสฺส นวหตฺถสาฏกํ ทสฺสาม, วสฺสาวาสิกํ คาเหถา’’ติ, คาเหตพฺพํฯ สเจปิ วทนฺติ ‘‘สาฏกา นตฺถิ, วตฺถุ ปน อตฺถิ, คาเหถ, ภเนฺต’’ติ, วตฺถุมฺหิ สเนฺตปิ คาเหตุํ วฏฺฏติเยวฯ กปฺปิยการกานญฺหิ หเตฺถ ‘‘กปฺปิยภณฺฑํ ปริภุญฺชถา’’ติ ทินฺนวตฺถุโต ยํ ยํ กปฺปิยํ, สพฺพํ ปริภุญฺชิตุํ อนุญฺญาตํฯ ยํ ปเนตฺถ ปิณฺฑปาตตฺถาย คิลานปจฺจยตฺถาย จ อุทฺทิสฺส ทินฺนํ, ตํ จีวเร อุปนาเมเนฺตหิ สงฺฆสุฏฺฐุตาย อปโลเกตฺวา อุปนาเมตพฺพํ, เสนาสนตฺถาย ปน อุทฺทิสฺส ทินฺนํ ครุภณฺฑํ โหติฯ จีวรวเสเนว ปน จตุปจฺจยวเสน วา ทินฺนํ จีวเร อุปนาเมนฺตานํ อปโลกนกมฺมกิจฺจํ นตฺถิฯ อปโลกนกมฺมํ กโรเนฺตหิ จ

ปุคฺคลวเสเนว กาตพฺพํ, สงฺฆวเสน น กาตพฺพํฯ ชาตรูปรชตวเสนปิ อามกธญฺญวเสน วา อปโลกนกมฺมํ น วฏฺฏติ, กปฺปิยภณฺฑวเสน จีวรตณฺฑุลาทิวเสเนว จ วฏฺฏติฯ ตํ ปน เอวํ กตฺตพฺพํ ‘‘อิทานิ สุภิกฺขํ สุลภปิณฺฑํ, ภิกฺขู จีวเรน กิลมนฺติ, เอตฺตกํ นาม ตณฺฑุลภาคํ ภิกฺขูนํ จีวรํ กาตุํ รุจฺจตี’’ติ, ‘‘คิลานปจฺจโย สุลโภ, คิลาโน วา นตฺถิ, เอตฺตกํ นาม ตณฺฑุลภาคํ ภิกฺขูนํ จีวรํ กาตุํ รุจฺจตี’’ติฯ

เอวํ จีวรปจฺจยํ สลฺลกฺเขตฺวา เสนาสนสฺส กาเล โฆสิเต สนฺนิปติเต สงฺเฆ เสนาสนคฺคาหโก สมฺมนฺนิตโพฺพฯ สมฺมนฺนเนฺตน จ เทฺว สมฺมนฺนิตพฺพาติ วุตฺตํฯ เอวญฺหิ นวโก วุฑฺฒสฺส, วุโฑฺฒ จ นวกสฺส คาเหสฺสตีติฯ มหเนฺต ปน มหาวิหารสทิเส วิหาเร ตโย จตฺตาโร ชนา สมฺมนฺนิตพฺพาฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘อฏฺฐปิ โสฬสปิ ชเน สมฺมนฺนิตุํ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ เตสํ สมฺมุติ กมฺมวาจายปิ อปโลกเนนปิ วฏฺฏติเยวฯ เตหิ สมฺมเตหิ ภิกฺขูหิ เสนาสนํ สลฺลกฺเขตพฺพํฯ เจติยฆรํ โพธิฆรํ อาสนฆรํ สมฺมุญฺชนิอโฏฺฏ ทารุอโฏฺฏ วจฺจกุฏิ อิฏฺฐกสาลา วฑฺฒกิสาลา ทฺวารโกฏฺฐโก ปานียมาโฬ มโคฺค โปกฺขรณีติ เอตานิ หิ อเสนาสนานิ, วิหาโร อฑฺฒโยโค ปาสาโท หมฺมิยํ คุหา มณฺฑโป รุกฺขมูลํ เวฬุคุมฺโพติ อิมานิ เสนาสนานิ, ตานิ คาเหตพฺพานิฯ

๒๒๐. คาเหเนฺตน จ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปฐมํ ภิกฺขู คเณตุํ, ภิกฺขู คเณตฺวา เสยฺยา คเณตุํ, เสยฺยา คเณตฺวา เสยฺยเคฺคน คาเหตุ’’นฺติ(จูฬว. ๓๑๘) อาทิวจนโต ปฐมํ วิหาเร ภิกฺขู คเณตฺวา มญฺจฏฺฐานานิ คเณตพฺพานิ, ตโต เอเกกํ มญฺจฏฺฐานํ เอเกกสฺส ภิกฺขุโน คาเหตพฺพํฯ สเจ มญฺจฏฺฐานานิ อติเรกานิ โหนฺติ, วิหารเคฺคน คาเหตพฺพํฯ สเจ วิหาราปิ อติเรกา โหนฺติ, ปริเวณเคฺคน คาเหตพฺพํฯ ปริเวเณสุปิ อติเรเกสุ ปุน อปโรปิ ภาโค ทาตโพฺพฯ อติมเนฺทสุ หิ ภิกฺขูสุ เอเกกสฺส ภิกฺขุโน เทฺว ตีณิ ปริเวณานิ ทาตพฺพานิฯ คหิเต ปน ทุติยภาเค อโญฺญ ภิกฺขุ อาคจฺฉติ, น อตฺตโน อรุจิยา โส ภาโค ตสฺส ทาตโพฺพฯ สเจ ปน เยน คหิโต, โส อตฺตโน รุจิยา ตํ ทุติยภาคํ วา ปฐมภาคํ วา เทติ, วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, นิสฺสีเม ฐิตสฺส เสนาสนํ คาเหตพฺพํ, โย คาเหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๑๘) วจนโต อุปจารสีธโต พหิ ฐิตสฺส น คาเหตพฺพํ, อโนฺตอุปจารสีมาย ปน ทูเร ฐิตสฺสปิ ลพฺภติเยวฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลานสฺส ปติรูปํ เสยฺยํ ทาตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๑๖) วจนโต โย (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๑๖) กาสสาสภคนฺทราติสาราทีหิ คิลาโน โหติ, เขฬมลฺลกวจฺจกปาลาทีนิ ฐเปตพฺพานิ โหนฺติ, กุฏฺฐี วา โหติ, เสนาสนํ ทูเสติ, เอวรูปสฺส เหฏฺฐาปาสาทปณฺณสาลาทีสุ อญฺญตรํ เอกมนฺตํ เสนาสนํ ทาตพฺพํฯ ยสฺมิํ วสเนฺต เสนาสนํ น ทุสฺสติ, ตสฺส วรเสยฺยาปิ ทาตพฺพาวฯ โยปิ สิเนหปานวิเรจนนตฺถุกมฺมาทีสุ ยํ กิญฺจิ เภสชฺชํ กโรติ, สโพฺพ โส คิลาโนเยวฯ ตสฺสปิ สลฺลกฺเขตฺวา ปติรูปํ เสนาสนํ ทาตพฺพํฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, เอเกน เทฺว ปฏิพาเหตพฺพา, โย ปฏิพาเหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๑๙) วจนโต เอเกน เทฺว เสนาสนานิ น คเหตพฺพานิฯ สเจปิ คเณฺหยฺย, ปจฺฉิเมน คหเณน ปุริมคฺคหณํ ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ คหเณน หิ คหณํ ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, คหเณน อาลโย ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, อาลเยน คหณํ ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, อาลเยน อาลโย ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ กถํ? อิเธกโจฺจ (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๑๙) วสฺสูปนายิกทิวเส เอกสฺมิํ วิหาเร เสนาสนํ คเหตฺวา สามนฺตวิหารํ คนฺตฺวา ตตฺราปิ คณฺหาติ, ตสฺส อิมินา คหเณน ปุริมคฺคหณํ ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ อปโร ‘‘อิธ วสิสฺสามี’’ติ อาลยมตฺตํ กตฺวา สามนฺตวิหารํ คนฺตฺวา ตตฺถ เสนาสนํ คณฺหาติ, ตสฺส อิมินา คหเณเนว ปุริโม อาลโย ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ เอโก ‘‘อิธ วสิสฺสามี’’ติ เสนาสนํ วา คเหตฺวา อาลยํ

วา กตฺวา สามนฺตวิหารํ คนฺตฺวา ‘‘อิเธว ทานิ วสิสฺสามี’’ติ อาลยํ กโรติ, อิจฺจสฺส อาลเยน วา คหณํ, อาลเยน วา อาลโย ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, สพฺพตฺถ ปจฺฉิเม คหเณ วา อาลเย วา ติฏฺฐติฯ โย ปน เอกสฺมิํ วิหาเร เสนาสนํ คเหตฺวา ‘‘อญฺญสฺมิํ วิหาเร วสิสฺสามี’’ติ คจฺฉติ, ตสฺส อุปจารสีมาติกฺกเม เสนาสนคฺคาโห ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ ยทิ ปน ‘‘ตตฺถ ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ, อาคมิสฺสามี’’ติ คนฺตฺวา อผาสุกภาวํ ญตฺวา ปจฺฉา วา คจฺฉติ, วฏฺฏติฯ

เสนาสนคฺคาหเกน จ เสนาสนํ คาเหตฺวา วสฺสาวาสิกํ คาเหตพฺพํฯ คาเหนฺเตน สเจ สงฺฆิโก จ สทฺธาเทยฺย จาติ เทฺว จีวรปจฺจยา โหนฺติ, เตสุ ยํ ภิกฺขู ปฐมํ คหิตุํ อิจฺฉนฺติ, ตํ คเหตฺวา ตสฺส ฐิติกโต ปฏฺฐาย อิตโร คาเหตโพฺพฯ ‘‘สเจ ภิกฺขูนํ อปฺปตาย ปริเวณเคฺคน เสนาสเน คาหิยมาเน เอกํ ปริเวณํ มหาลาภํ โหติ, ทส วา ทฺวาทส วา จีวรานิ ลภนฺติ, ตํ วิชเฏตฺวา อเญฺญสุ อลาภเกสุ อาวาเสสุ ปกฺขิปิตฺวา อเญฺญสมฺปิ ภิกฺขูนํ คาเหตพฺพ’’นฺติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปนาห ‘‘น เอวํ กาตพฺพํฯ มนุสฺสา หิ อตฺตโน อาวาสปฏิชคฺคนตฺถาย ปจฺจยํ เทนฺติ, ตสฺมา อเญฺญหิ ภิกฺขูหิ ตตฺถ ปวิสิตพฺพ’’นฺติฯ

๒๒๑. สเจ ปเนตฺถ มหาเถโร ปฏิโกฺกสติ ‘‘มา, อาวุโส, เอวํ คาเหถ, ภควโต อนุสิฏฺฐิํ กโรถฯ วุตฺตเญฺหตํ ภควตา ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปริเวณเคฺคน คาเหตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๑๘)ฯ ตสฺส ปฏิโกฺกสนาย อฏฺฐตฺวา ‘‘ภเนฺต, ภิกฺขู พหู, ปจฺจโย มโนฺท, สงฺคหํ กาตุํ วฏฺฏตี’’ติ สญฺญาเปตฺวา คาเหตพฺพเมวฯ คาเหเนฺตน จ สมฺมเตน ภิกฺขุนา มหาเถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวํ วตฺตพฺพํ ‘‘ภเนฺต, ตุมฺหากํ เสนาสนํ ปาปุณาติ, ปจฺจยํ ธาเรถา’’ติฯ อสุกกุลสฺส ปจฺจโย อสุกเสนาสนญฺจ มยฺหํ ปาปุณาติ, อาวุโสติฯ ปาปุณาติ ภเนฺต, คณฺหถ นนฺติฯ คณฺหามิ, อาวุโสติฯ คหิตํ โหติฯ ‘‘สเจ ปน ‘คหิตํ โว, ภเนฺต’ติ วุเตฺต ‘คหิตํ เม’ติ วา, ‘คณฺหิสฺสถ, ภเนฺต’ติ วุเตฺต ‘คณฺหิสฺสามี’ติ วา วทติ, อคฺคหิตํ โหตี’’ติ มหาสุมเตฺถโร อาหฯ มหาปทุมเตฺถโร ปนาห ‘‘อตีตานาคตวจนํ วา โหตุ วตฺตมานวจนํ วา, สตฺุปฺปาทมตฺตํ อาลยกรณมตฺตเมว เจตฺถ ปมาณํ, ตสฺมา คหิตเมว โหตี’’ติฯ

โยปิ ปํสุกูลิโก ภิกฺขุ เสนาสนํ คเหตฺวา ปจฺจยํ วิสฺสเชฺชติ, อยมฺปิ น อญฺญสฺมิํ อาวาเส ปกฺขิปิตโพฺพ, ตสฺมิํเยว ปริเวเณ อคฺคิสาลาย วา ทีฆสาลาย วา รุกฺขมูเล วา อญฺญสฺส คาเหตุํ วฏฺฏติฯ ปํสุกูลิโก ‘‘วสามี’’ติ เสนาสนํ ชคฺคิสฺสติ, อิตโร ‘‘ปจฺจยํ คณฺหามี’’ติ เอวํ ทฺวีหิ การเณหิ เสนาสนํ สุชคฺคิตตรํ ภวิสฺสติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน วุตฺตํ ‘‘ปํสุกูลิเก วาสตฺถาย เสนาสนํ คณฺหเนฺต เสนาสนคฺคาหเกน วตฺตพฺพํ, ‘ภเนฺต อิธ ปจฺจโย อตฺถิ, โส กิํ กาตโพฺพ’ติฯ เตน ‘เหฏฺฐา อญฺญํ คาหาเปหี’ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ ปน กิญฺจิ อวตฺวาว วสติ, วุฑฺฒวสฺสสฺส จ ปาทมูเล ฐเปตฺวา สาฏกํ เทนฺติ, วฏฺฏติฯ อถ ‘วสฺสาวาสิกํ เทมา’ติ วทนฺติ, ตสฺมิํ เสนาสเน วสฺสํวุฏฺฐภิกฺขูนํ ปาปุณาตี’’ติฯ เยสํ ปน เสนาสนํ นตฺถิ, เกวลํ ปจฺจยเมว เทนฺติ, เตสํ ปจฺจยํ อวสฺสาวาสิกเสนาสเน คาเหตุํ วฏฺฏติฯ มนุสฺสา ถูปํ กตฺวา วสฺสาวาสิกํ คาหาเปนฺติฯ ถูโป นาม อเสนาสนํ, ตสฺส สมีเป รุเกฺข วา มณฺฑเป วา อุปนิพนฺธิตฺวา คาเหตพฺพํฯ เตน ภิกฺขุนา เจติยํ ชคฺคิตพฺพํฯ โพธิรุกฺขโพธิฆรอาสนฆรสมฺมุญฺชนิอฏฺฏทารุอฏฺฏวจฺจกุฏิทฺวารโกฏฺฐกปานียกุฏิปานียมาฬกทนฺตกฏฺฐมาฬเกสุปิ เอเสว นโยฯ โภชนสาลา ปน เสนาสนเมว, ตสฺมา ตํ เอกสฺส วา พหูนํ วา ปริจฺฉินฺทิตฺวา คาเหตุํ วฏฺฏตีติ สพฺพมิทํ วิตฺถาเรน **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ

เสนาสนคฺคาหเกน ปน ปาฏิปทอรุณโต ปฏฺฐาย ยาว ปุน อรุณํ น ภิชฺชติ, ตาว คาเหตพฺพํฯ อิทญฺหิ เสนาสนคฺคาหสฺส เขตฺตํฯ สเจ ปาโตว คาหิเต เสนาสเน อโญฺญ วิตกฺกจาริโก ภิกฺขุ อาคนฺตฺวา เสนาสนํ ยาจติ, ‘‘คหิตํ, ภเนฺต, เสนาสนํ, วสฺสูปคโต สโงฺฆ, รมณีโย วิ

หาโร, รุกฺขมูลาทีสุ ยตฺถ อิจฺฉถ, ตตฺถ วสถา''ติ วตฺตโพฺพฯ ปจฺฉิมวสฺสูปนายิกทิวเส ปน สเจ กาลํ โฆเสตฺวา สนฺนิปติเต สงฺเฆ โกจิ ทสหตฺถํ วตฺถํ อาหริตฺวา วสฺสาวาสิกํ เทติ, อาคนฺตุโก เจ ภิกฺขุ สงฺฆเตฺถโร โหติ, ตสฺส ทาตพฺพํฯ นวโก เจ โหติ, สมฺมเตน ภิกฺขุนา สงฺฆเตฺถโร วตฺตโพฺพ ''สเจ, ภเนฺต, อิจฺฉถ, ปฐมภาคํ มุญฺจิตฺวา อิทํ วตฺถํ คณฺหถา''ติ, อมุญฺจนฺตสฺส น ทาตพฺพํฯ สเจ ปน ปุเพฺพ คาหิตํ มุญฺจิตฺวา คณฺหาติ, ทาตพฺพํฯ เอเตเนว อุปาเยน ทุติยเตฺถรโต ปฏฺฐาย ปริวเตฺตตฺวา ปตฺตฏฺฐาเนว อาคนฺตุกสฺส ทาตพฺพํฯ สเจ ปน ปฐมวสฺสูปคตา เทฺว ตีณิ จตฺตาริ ปญฺจ วา วตฺถานิ อลตฺถุํ, ลทฺธํ ลทฺธํ เอเตเนว อุปาเยน วิสฺสชฺชาเปตฺวา ยาว อาคนฺตุกสฺส สมกํ โหติ, ตาว ทาตพฺพํฯ เตน สมเก ลเทฺธ อวสิโฏฺฐ อนุภาโค เถราสเน ทาตโพฺพฯ ปจฺจุปฺปเนฺน ลาเภ สติ ฐิติกาย คาเหตุํ กติกํ กาตุํ วฏฺฏติฯ

สเจ ทุพฺภิกฺขํ โหติ, ทฺวีสุปิ วสฺสูปนายิกาสุ วสฺสูปคตา ภิกฺขู ภิกฺขาย กิลมนฺตา ''อาวุโส, อิธ วสนฺตา สเพฺพว กิลมาม, สาธุ วต เทฺว ภาคา โหม, เยสํ ญาติปวาริตฏฺฐานานิ อตฺถิ, เต ตตฺถ วสิตฺวา ปวารณาย อาคนฺตฺวา อตฺตโน ปตฺตํ วสฺสาวาสิกํ คณฺหนฺตู''ติ วทนฺติ, เตสุ เย ตตฺถ วสิตฺวา ปวารณาย อาคจฺฉนฺติ, เตสํ อปโลเกตฺวา วสฺสาวาสิกํ ทาตพฺพํฯ สาทิยนฺตาปิ หิ เตเนว วสฺสาวาสิกสฺส สามิโน, ขียนฺตาปิ จ อาวาสิกา เนว อทาตุํ ลภนฺติฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน วุตฺตํ ''กติกวตฺตํ กาตพฺพํ 'สเพฺพสํ โน อิธ ยาคุภตฺตํ นปฺปโหติ, สภาคฏฺฐาเน วสิตฺวา อาคจฺฉถ, ตุมฺหากํ ปตฺตํ วสฺสาวาสิกํ ลภิสฺสถา'ติฯ ตเญฺจ เอโก ปฏิพาหติ, สุปฺปฏิพาหิตํฯ โน เจ ปฏิพาหติ, กติกา สุกตาฯ ปจฺฉา เตสํ ตตฺถ วสิตฺวา อาคตานํ อปโลเกตฺวา ทาตพฺพํ, อปโลกนกาเล ปฏิพาหิตุํ น ลพฺภตี''ติฯ ปุนปิ วุตฺตํ ''สเจ วสฺสูปคเตสุ เอกจฺจานํ วสฺสาวาสิเก อปาปุณเนฺต ภิกฺขู กติกํ กโรนฺติ 'ฉินฺนวสฺสานํ วสฺสาวาสิกญฺจ อิทานิ อุปฺปชฺชนกวสฺสาวาสิกญฺจ อิเมสํ ทาตุํ รุจฺจตี'ติ, เอวํ กติกาย กตาย คาหิตสทิสเมว โหติ, อุปฺปนฺนุปฺปนฺนํ เตสเมว ทาตพฺพ''นฺติฯ เตมาสํ ปานียํ อุปฏฺฐาเปตฺวา วิหารมคฺคเจติยงฺคณโพธิยงฺคณานิ ชคฺคิตฺวา โพธิรุเกฺข อุทกํ สิญฺจิตฺวา ปกฺกโนฺตปิ วิพฺภโนฺตปิ วสฺสาวาสิกํ ลภติเยวฯ ภตินิวิฏฺฐญฺหิ เตน กตํ, สงฺฆิกํ ปน อปโลกนกมฺมํ กตฺวา คาหิตํ อโนฺตวเสฺส วิพฺภโนฺตปิ ลภเตว, ปจฺจยวเสน คาหิตํ ปน น ลภตีติ วทนฺติฯ

สเจ วุฏฺฐวโสฺส ทิสํคมิโก ภิกฺขุ อาวาสิกสฺส หตฺถโต กิญฺจิเทว กปฺปิยภณฺฑํ คเหตฺวา ''อสุกกุเล มยฺหํ วสฺสาวาสิกํ ปตฺตํ, ตํ คณฺหถา''ติ วตฺวา คตฏฺฐาเน วิพฺภมติ, วสฺสาวาสิกํ สงฺฆิกํ โหติฯ สเจ ปน มนุเสฺส สมฺมุขา สมฺปฏิจฺฉาเปตฺวา คจฺฉติ, ลภติฯ ''อิทํ วสฺสาวาสิกํ อมฺหากํ เสนาสเน วุตฺถภิกฺขุโน เทมา''ติ วุเตฺต ยสฺส คาหิตํ, ตเสฺสว โหติฯ สเจ ปน เสนาสนสามิกสฺส ปิยกมฺยตาย ปุตฺตธีตาทโย พหูนิ วตฺถานิ อาหริตฺวา ''อมฺหากํ เสนาสเน เทมา''ติ เทนฺติ, ตตฺถ วสฺสูปคตสฺส เอกเมว วตฺถํ ทาตพฺพํ, เสสานิ สงฺฆิกานิ โหนฺติฯ วสฺสาวาสิกฐิติกาย คาเหตพฺพานิ, ฐิติกาย อสติ เถราสนโต ปฏฺฐาย คาเหตพฺพานิฯ เสนาสเน วสฺสูปคตํ ภิกฺขุํ นิสฺสาย อุปฺปเนฺนน จิตฺตปฺปสาเทน พหูนิ วตฺถานิ อาหริตฺวา ''เสนาสนสฺส เทมา''ติ ทิเนฺนสุปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ปาทมูเล ฐเปตฺวา ''เอตสฺส ภิกฺขุโน เทมา''ติ วทนฺติ, ตเสฺสว โหนฺติฯ

เอกสฺส เคเห เทฺว วสฺสาวาสิกานิ, ปฐมภาโค สามเณรสฺส คาหิโต โหติ, ทุติโย เถราสเนฯ โส เอกํ ทสหตฺถํ, เอกํ อฏฺฐหตฺถํ สาฏกํ เปเสติ ''วสฺสาวาสิกํ ปตฺตภิกฺขูนํ เทถา''ติ, วิจินิตฺวา วรภาคํ สามเณรสฺส ทตฺวา อนุภาโค เถราสเน ทาตโพฺพ ฯ สเจ ปน อุโภปิ ฆรํ เนตฺวา โภเชตฺวา สยเมว ปาทมูเล ฐเปติ, ยํ ยสฺส ทินฺนํ, ตเทว ตสฺส โหติฯ อิโต ปรํ **มหาปจฺจริยํ** อาคตนโย โหติ – เอกสฺส ฆเร ทหรสามเณรสฺส วสฺสาวาสิกํ ปาปุณาติ, โส เจ ปุจฺฉติ ''อมฺหากํ

วสฺสาวาสิกํ กสฺส ปตฺต’’นฺติ, ‘‘สามเณรสฺสา’’ติ อวตฺวา ‘‘ทานกาเล ชานิสฺสสี’’ติ วตฺวา ทานทิวเส เอกํ มหาเถรํ เปเสตฺวา นีหราเปตพฺพํฯ สเจ ยสฺส วสฺสาวาสิกํ ปตฺตํ, โส วิพฺภมติ วา กาลํ วา กโรติ, มนุสฺสา เจ ปุจฺฉนฺติ ‘‘กสฺส อมฺหากํ วสฺสาวาสิกํ ปตฺต’’นฺติ, เตสํ ยถาภูตํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ สเจ เต วทนฺติ ‘‘ตุมฺหากํ เทมา’’ติ, ตสฺส ภิกฺขุโน ปาปุณาติฯ อถ สงฺฆสฺส วา คณสฺส วา เทนฺติ, สงฺฆสฺส วา คณสฺส วา ปาปุณาติฯ สเจ วสฺสูปคตา สุทฺธปํสุกูลิกาเยว โหนฺติ, อาเนตฺวา ทินฺนํ วสฺสาวาสิกํ เสนาสนปริกฺขารํ วา กตฺวา ฐเปตพฺพํ, พิโมฺพหนาทีนิ วา กาตพฺพานีติฯ

อยํ ตาว อโนฺตวเสฺส วสฺสูปนายิกทิวสวเสน

เสนาสนคฺคาหกถาฯ

๒๒๒. อยมปโรปิ อุตฺกาเล **อนฺตรามุตฺตโก** นาม เสนาสนคฺคาโห เวทิตโพฺพฯ ทิวสวเสน หิ ติวิโธ เสนาสนคฺคาโห ปุริมโก ปจฺฉิมโก อนฺตรามุตฺตโกติฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, เสนาสนคฺคาหา, ปุริมโก ปจฺฉิมโก อนฺตรามุตฺตโกฯ อปรชฺชุคตาย อาสาฬฺหิยา ปุริมโก คาเหตโพฺพ, มาสคตาย อาสาฬฺหิยา ปจฺฉิมโก คาเหตโพฺพ, อปรชฺชุคตาย ปวารณาย อายตึ วสฺสาวาสตฺถาย อนฺตรามุตฺตโก คาเหตโพฺพ’’ติ (มหาว. ๓๑๘)ฯ

เอเตสุ (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๑๘) ตีสุ เสนาสนคฺคาเหสุ ปุริมโก ปจฺฉิมโก จาติ อิเม เทฺว คาหา ถาวรา, อนฺตรามุตฺตโก ปน เสนาสนปฏิชคฺคนตฺถํ ภควตา อนุญฺญาโตฯ ตถา หิ เอกสฺมิํ วิหาเร มหาลาภํ เสนาสนํ โหติ, เสนาสนสามิกา วสฺสูปคตํ ภิกฺขุํ สพฺพปจฺจเยหิ สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐหิตฺวา ปวาเรตฺวา คมนกาเล พหุํ สมณปริกฺขารํ เทนฺติ, มหาเถรา ทูรโตว อาคนฺตฺวา วสฺสูปนายิกทิวเส ตํ คเหตฺวา ผาสุํ วสิตฺวา วุฏฺฐวสฺสา ลาภํ คณฺหิตฺวา ปกฺกมนฺติฯ อาวาสิกา ‘‘มยํ เอตฺถุปฺปนฺนํ ลาภํ น ลภาม, นิจฺจํ อาคนฺตุกมหาเถราว ลภนฺติ, เตเยว นํ อาคนฺตฺวา ปฏิชคฺคิสฺสนฺตี’’ติ ปลุชฺชนฺตมฺปิ น โอโลเกนฺติฯ ภควา ตสฺส ปฏิชคฺคนตฺถํ ‘‘อปรชฺชุคตาย ปวารณาย อายตึ วสฺสาวาสตฺถาย อนฺตรามุตฺตโก คาเหตโพฺพ’’ติ อาหฯ

ตํ คาเหเนฺตน สงฺฆเตฺถโร วตฺตโพฺพ ‘‘ภเนฺต, อนฺตรามุตฺตกเสนาสนํ คณฺหถา’’ติฯ สเจ คณฺหาติ , ทาตพฺพํฯ โน เจ, เอเตเนว อุปาเยน อนุเถรํ อาทิํ กตฺวา โย คณฺหาติ, ตสฺส อนฺตมโส สามเณรสฺสปิ ทาตพฺพํฯ เตน ตํ เสนาสนํ อฏฺฐ มาเส ปฏิชคฺคิตพฺพํ, ฉทนภิตฺติภูมีสุ ยํ กิญฺจิ ขณฺฑํ วา ผุลฺลํ วา โหติ, ตํ สพฺพํ ปฏิสงฺขริตพฺพํฯ อุเทฺทสปริปุจฺฉาทีหิ ทิวสํ เขเปตฺวา รตฺติํ ตตฺถ วสิตุํ วฏฺฏติ, รตฺติํ ปริเวเณ วสิตฺวา ตตฺถ ทิวสํ เขเปตุมฺปิ วฏฺฏติ, รตฺตินฺทิวํ ตเตฺถว วสิตุมฺปิ วฏฺฏติ, อุตุกาเล อาคตานํ วุฑฺฒานํ น ปฏิพาหิตพฺพํฯ วสฺสูปนายิกทิวเส ปน สมฺปเตฺต สเจ สงฺฆเตฺถโร ‘‘มยฺหํ อิทํ ปน เสนาสนํ เทถา’’ติ วทติ, น ลภติฯ ‘‘ภเนฺต, อิทํ อนฺตรามุตฺตกํ คเหตฺวา เอเกน ภิกฺขุนา ปฏิชคฺคิต’’นฺติ วตฺวา น ทาตพฺพํ, อฏฺฐ มาเส ปฏิชคฺคิตภิกฺขุเสฺสว คาหิตํ โหติฯ ยสฺมิํ ปน เสนาสเน เอกสํวจฺฉเร ทฺวิกฺขตฺตุํ ปจฺจเย เทนฺติ ฉมาสจฺจเยน ฉมาสจฺจเยน, ตํ อนฺตรามุตฺตกํ น คาเหตพฺพํฯ ยสฺมิํ วา ติกฺขตฺตุํ เทนฺติ จตุมาสจฺจเยน จตุมาสจฺจเยน, ยสฺมิํ วา จตุกฺขตฺตุํ เทนฺติ เตมาสจฺจเยน เตมาสจฺจเยน, ตํ อนฺตรามุตฺตกํ น คาเหตพฺพํฯ ปจฺจเยเนว หิ ตํ ปฏิชคฺคนํ ลภิสฺสติฯ ยสฺมิํ ปน เอกสํวจฺฉเร สกิเทว พหู ปจฺจเย เทนฺติ, เอตํ อนฺตรามุตฺตกํ คาเหตพฺพนฺติฯ

๒๒๓. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อกตํ วา วิหารํ วิปฺปกตํ วา นวกมฺมํ ทาตุํ, ขุทฺทเก วิหาเร กมฺมํ โอโลเกตฺวา ฉปฺปญฺจวสฺสิกํ นวกมฺมํ ทาตุํ, อฑฺฒโยเค กมฺมํ โอโลเกตฺวา สตฺตฏฺฐวสฺสิกํ นวกมฺมํ ทาตุํ, มหลฺลเก วิหาเร ปาสาเท วา กมฺมํ โอโลเกตฺวา ทสทฺวาทสวสฺสิกํ นวกมฺมํ ทาตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๓) วจนโต อกตํ วิปฺปกตํ วา เสนาสนํ เอกสฺส ภิกฺขุโน อปโลกเนน วา กมฺมวาจาย วา สาเวตฺวา นวกมฺมํ กตฺวา วสิตุํ ยถาวุตฺตกาลปริเจฺฉทวเสน ทาตพฺพํฯ นวกมฺมิโก ภิกฺขุ อโนฺตวเสฺส ตํ อาวาสํ ลภติ, อุตุกาเล ปฏิพาหิตุํ น ลภติฯ ลทฺธนวกเมฺมน ปน ภิกฺขุนา วาสิผรสุนิขาทนาทีนิ คเหตฺวา สยํ น กาตพฺพํ, กตากตํ ชานิตพฺพํฯ สเจ โส อาวาโส ชีรติ, อาวาสสามิกสฺส วา ตสฺส วํเส อุปฺปนฺนสฺส วา กสฺสจิ กเถตพฺพํ ‘‘อาวาโส เต นสฺสติ, ชคฺคถ เอตํ อาวาส’’นฺติฯ สเจ โส น สโกฺกติ, ภิกฺขูหิ ญาตีหิ วา อุปฏฺฐาเกหิ วา สมาทาเปตฺวา ชคฺคิตโพฺพฯ สเจ เตปิ น สโกฺกนฺติ, สงฺฆิเกน ปจฺจเยน ชคฺคิตโพฺพ, ตสฺมิมฺปิ อสติ เอกํ อาวาสํ วิสฺสเชฺชตฺวา อวเสสา ชคฺคิตพฺพา, พหู วิสฺสเชฺชตฺวา เอกํ สณฺฐเปตุมฺปิ วฏฺฏติเยวฯ

ทุพฺภิเกฺข ภิกฺขูสุ ปกฺกเนฺตสุ สเพฺพ อาวาสา นสฺสนฺติ, ตสฺมา เอกํ วา เทฺว วา ตโย วา อาวาเส วิสฺสเชฺชตฺวา ตโต ยาคุภตฺตจีวราทีนิ ปริภุญฺชเนฺตหิ เสสาวาสา ชคฺคิตพฺพาเยวฯ

กุรุนฺทิยํ ปน วุตฺตํ ‘‘สงฺฆิเก ปจฺจเย อสติ เอโก ภิกฺขุ ‘ตุยฺหํ เอกมญฺจฏฺฐานํ คเหตฺวา ชคฺคาหี’ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ พหุตรํ อิจฺฉติ, ติภาคํ วา อุปฑฺฒภาคํ วา ทตฺวาปิ ชคฺคาเปตพฺพํฯ อถ ถมฺภมตฺตเมเวตฺถ อวสิฏฺฐํ, พหุกมฺมํ กาตพฺพนฺติ น อิจฺฉติ, ‘ตุยฺหํ ปุคฺคลิกเมว กตฺวา ชคฺคาหี’ติ ทาตพฺพํฯ เอวมฺปิ หิ ‘สงฺฆสฺส ภณฺฑกฐปนฏฺฐานญฺจ นวกานญฺจ วสนฏฺฐานํ ลภิสฺสตี’ติ ชคฺคาเปตโพฺพฯ เอวํ ชคฺคิโต ปน ตสฺมิํ ชีวเนฺต ปุคฺคลิโก โหติ, มเต สงฺฆิโกวฯ สเจ สทฺธิวิหาริกานํ ทาตุกาโม โหติ, กมฺมํ โอโลเกตฺวา ติภาคํ วา อุปฑฺฒํ วา ปุคฺคลิกํ กตฺวา ชคฺคาเปตโพฺพฯ เอวญฺหิ สทฺธิวิหาริกานํ ทาตุํ ลภติฯ เอวํ ชคฺคนเก ปน อสติ เอกํ อาวาสํ วิสฺสเชฺชตฺวาติอาทินา นเยน ชคฺคาเปตโพฺพ’’ติ วุตฺตํฯ อิทมฺปิ จ อญฺญํ ตเตฺถว วุตฺตํฯ

เทฺว ภิกฺขู สงฺฆิกภูมิํ คเหตฺวา โสเธตฺวา สงฺฆิกเสนาสนํ กโรนฺติ, เยน สา ภูมิ ปฐมํ คหิตา, โส สามีฯ อุโภปิ ปุคฺคลิกํ กโรนฺติ, โสเยว สามีฯ โส สงฺฆิกํ กโรติ, อิตโร ปุคฺคลิกํ กโรติ, อญฺญํ เจ พหุ เสนาสนฏฺฐานํ อตฺถิ, ปุคฺคลิกํ กโรโนฺตปิ น วาเรตโพฺพฯ อญฺญสฺมิํ ปน ตาทิเส ปติรูเป ฐาเน อสติ ตํ ปฏิพาหิตฺวา สงฺฆิกํ กโรเนฺตเนว กาตพฺพํฯ ยํ ปน ตสฺส ตตฺถ วยกมฺมํ กตํ, ตํ ทาตพฺพํฯ สเจ ปน กตาวาเส วา อาวาสกรณฏฺฐาเน วา ฉายูปคผลูปคา รุกฺขา โหนฺติ, อปโลเกตฺวา หาเรตพฺพาฯ ปุคฺคลิกา เจ โหนฺติ, สามิกา อาปุจฺฉิตพฺพาฯ โน เจ เทนฺติ, ยาวตติยํ อาปุจฺฉิตฺวา ‘‘รุกฺขอคฺฆนกมูลํ ทสฺสามา’’ติ หาเรตพฺพาฯ

๒๒๔. โย ปน สงฺฆิกํ วลฺลิมตฺตมฺปิ อคฺคเหตฺวา อาหริเมน อุปกรเณน สงฺฆิกาย ภูมิยา ปุคฺคลิกวิหารํ กาเรติ, อุปฑฺฒํ สงฺฆิกํ โหติ, อุปฑฺฒํ ปุคฺคลิกํฯ ปาสาโท เจ โหติ, เหฏฺฐาปาสาโท สงฺฆิโก, อุปริ ปุคฺคลิโกฯ สเจ โย เหฏฺฐาปาสาทํ อิจฺฉติ, เหฏฺฐาปาสาทํ ตสฺส โหติฯ อถ เหฏฺฐา จ อุปริ จ อิจฺฉติ, อุภยตฺถ อุปฑฺฒํ ลภติฯ เทฺว เสนาสนานิ กาเรติ, เอกํ สงฺฆิกํ, เอกํ ปุคฺคลิกํฯ สเจ วิหาเร อุฏฺฐิเตน ทพฺพสมฺภาเรน กาเรติ, ติภาคํ ลภติฯ สเจ อกตฏฺฐาเน จยํ วา ปมุขํ วา กโรติ พหิกุเฏฺฏ, อุปฑฺฒํ สงฺฆสฺส, อุปฑฺฒํ ตสฺสฯ อถ มหนฺตํ วิสมํ ปูเรตฺวา อปเท ปทํ ทเสฺสตฺวา กตํ โหติ, อนิสฺสโร ตตฺถ สโงฺฆฯ

สเจ ภิกฺขุ สงฺฆิกวิหารโต โคปานสิอาทีนิ คเหตฺวา อญฺญสฺมิํ สงฺฆิกาวาเส โยเชติ, สุโยชิตานิฯ ปุคฺคลิกาวาเส โยเชเนฺตหิ ปน มูลํ วา ทาตพฺพํ, ปฏิปากติกํ วา กาตพฺพํฯ ฉฑฺฑิตวิหารโต มญฺจปีฐาทีนิ เถยฺยจิเตฺตน คณฺหเนฺต อุทฺธาเรเยว ภณฺฑเคฺฆน กาเรตโพฺพฯ ‘‘ปุน

อาวาสิกกาเล ทสฺสามี’’ติ คเหตฺวา สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชนฺตสฺส นฏฺฐํ สุนฏฺฐํ, ชิณฺณํ สุชิณฺณํฯ อโรคํ เจ, ปากติกํ กาตพฺพํ, ปุคฺคลิกปริโภเคน ปริภุญฺชนฺตสฺส นฏฺฐํ วา ชิณฺณํ วา คีวา โหติฯ ตโต ทฺวารวาตปานาทีนิ สงฺฆิกาวาเส วา ปุคฺคลิกาวาเส วา โยชิตานิ, ปฏิทาตพฺพานิเยวฯ สเจ โกจิ สงฺฆิโก วิหาโร อุนฺทฺริยติ, ยํ ตตฺถ มญฺจปีฐาทิกํ, ตํ คุตฺตตฺถาย อญฺญตฺร หริตุํ วฏฺฏติฯ ตสฺมา อญฺญตฺร หริตฺวา สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชนฺตสฺส นฏฺฐํ สุนฏฺฐํ, ชิณฺณํ สุชิณฺณํฯ สเจ อโรคํ, ตสฺมึ วิหาเร ปฏิสงฺขเต ปุน ปากติกํ กาตพฺพํฯ ปุคฺคลิกปริโภเคน ปริภุญฺชโต นฏฺฐํ วา ชิณฺณํ วา คีวา โหติ, ตสฺมึ ปฏิสงฺขเต ทาตพฺพเมวฯ อยํ เสนาสนคฺคาหกถาฯ

๒๒๕. อยํ ปเนตฺถ **จตุปจฺจยสาธารณกถา** (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๒๕ ปกฺขิกภตฺตาทิกถา) – สมฺมเตน อปฺปมตฺตกวิสฺสชฺชเกน ภิกฺขุนา จีวรกมฺมํ กโรนฺตสฺส ‘‘สูจึ เทหี’’ติ วทโต เอกา ทีฆา, เอกา รสฺสาติ เทฺว สูจิโย ทาตพฺพาฯ ‘‘อวิภตฺตํ สงฺฆิกภณฺฑ’’นฺติ ปุจฺฉิตพฺพกิจฺจํ นตฺถิฯ ปิปฺผลตฺถิกสฺส เอโก ปิปฺผลโก, กนฺตารํ ปฏิปชฺชิตุกามสฺส อุปาหนยุคฬํ, กายพนฺธนตฺถิกสฺส กายพนฺธนํ, ‘‘อํสพทฺธโก เม ชิโณฺณ’’ติ อาคตสฺส อํสพทฺธโก, ปริสฺสาวนตฺถิกสฺส ปริสฺสาวนํ ทาตพฺพํ, ธมฺมกรณตฺถิกสฺส ธมฺมกรโณฯ สเจ ปฏฺฏโก น โหติ, ธมฺมกรโณ ปฏฺฏเกน สทฺธึ ทาตโพฺพฯ ‘‘อาคนฺตุกปตฺตํ อาโรเปสฺสามี’’ติ ยาจนฺตสฺส กุสิยา จ อฑฺฒกุสิยา จ ปโหนกํ ทาตพฺพํฯ ‘‘มณฺฑลํ นปฺปโหตี’’ติ อาคตสฺส มณฺฑลํ เอกํ ทาตพฺพํ, อฑฺฒมณฺฑลานิ เทฺว ทาตพฺพานิ, เทฺว มณฺฑลานิ ยาจนฺตสฺส น ทาตพฺพานิฯ อนุวาตปริภณฺฑตฺถิกสฺส เอกสฺส จีวรสฺส ปโหนกํ ทาตพฺพํ, สปฺปินวนีตาทิอตฺถิกสฺส คิลานสฺส เอกํ เภสชฺชํ นาฬิมตฺตํ กตฺวา ตโต ตติยโกฏฺฐาโส ทาตโพฺพฯ เอวํ ตีณิ ทิวสานิ ทตฺวา นาฬิยา ปริปุณฺณาย จตุตฺถทิวสโต ปฏฺฐาย สงฺฆํ อาปุจฺฉิตฺวา ทาตพฺพํ, คุฬปิเณฺฑปิ เอกทิวสํ ตติยภาโค ทาตโพฺพฯ เอวํ ตีหิ ทิวเสหิ นิฏฺฐิเต ปิเณฺฑ ตโต ปรํ สงฺฆํ อาปุจฺฉิตฺวา ทาตพฺพํฯ สมฺมนฺนิตฺวา ฐปิตยาคุภาชกาทีหิ จ ภาชนียฏฺฐานํ อาคตมนุสฺสานํ อนาปุจฺฉิตฺวาว อุปฑฺฒภาโค ทาตโพฺพฯ อสมฺมเตหิ ปน อปโลเกตฺวา ทาตโพฺพติฯ

สงฺฆสฺส สนฺตกํ สมฺมเตน วา อาณตฺตหิ วา อารามิกาทีหิ ทียมานํ, คิหีนญฺจ สนฺตกํ สามิเกน วา อาณตฺตน วา ทียมานํ ‘‘อปรสฺส ภาคํ เทหี’’ติ อสนฺตํ ปุคฺคลํ วตฺวา คณฺหโต ภณฺฑาเทยฺยํฯ อเญฺญน ทียมานํ คณฺหโนฺต ภณฺฑเคฺฆน กาเรตโพฺพฯ อสมฺมเตน วา อนาณตฺตน วา ทียมาเน ‘‘อปรมฺปิ ภาคํ เทหี’’ติ วตฺวา วา กูฏวสฺสานิ คเณตฺวา วา คณฺหโนฺต อุทฺธาเรเยว ภณฺฑเคฺฆน กาเรตโพฺพฯ อิตเรหิ ทียมานํ เอวํ คณฺหโต ภณฺฑาเทยฺยํ สามิเกน ปน ‘‘อิมสฺส เทหี’’ติ ทาปิตํ วา สยํ ทินฺนํ วา สุทินฺนนฺติ อยํ สพฺพฏฺฐกถาวินิจฺฉยโต สาโรฯ

ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐสฺสปิ โอทนปฏิวีโส อโนฺตอุปจารสีมายํ ฐิตเสฺสว คเหตุํ วฏฺฏติฯ ยทิ ปน ทายกา ‘‘พหิอุปจารสีมฏฺฐานมฺปิ, ภเนฺต, คณฺหถ, อาคนฺตฺวา ปริภุญฺชิสฺสนฺตี’’ติ วทนฺติ, เอวํ อโนฺตคามฏฺฐานมฺปิ คเหตุํ วฏฺฏติฯ

ปาฬึ อฏฺฐกถเญฺจว, โอโลเกตฺวา วิจกฺขโณ;
สงฺฆิเก ปจฺจเย เอวํ, อปฺปมโตฺตว ภาชเยติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห สพฺพาการโต

จตุปจฺจยภาชนียวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๒๙. กถินตฺถารวินิจฺฉยกถา

๒๒๖. **กถิน**นฺติ เอตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๐๖) ปน กถินํ อตฺถริตุํ เก ลภนฺติ, เก น ลภนฺติ? คณนวเสน ตาว ปจฺฉิมโกฏิยา ปญฺจ ชนา ลภนฺติ, อุทฺธํ สตสหสฺสมฺปิ, ปญฺจนฺนํ เหฏฺฐา น ลภนฺติฯ วุฏฺฐวสฺสวเสน ปุริมิกาย วสฺสํ อุปคนฺตฺวา ปฐมปวารณาย ปวาริตา ลภนฺติฯ ฉินฺนวสฺสา วา ปจฺฉิมิกาย อุปคตา วา น ลภนฺติฯ ‘‘อญฺญสฺมึ วิหาเร วุฏฺฐวสฺสาปิ น ลภนฺตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ ปุริมิกาย อุปคตานํ ปน สเพฺพ คณปูรกา โหนฺติ, อานิสํสํ น ลภนฺติ, อานิสํโส อิตเรสํเยว โหติฯ สเจ ปุริมิกาย อุปคตา จตฺตาโร วา โหนฺติ ตโย วา เทฺว วา เอโก วา, อิตเร คณปูรเก กตฺวา กถินํ อตฺถริตพฺพํฯ อถ จตฺตาโร ภิกฺขู อุปคตา, เอโก ปริปุณฺณวโสฺส สามเณโร, โส เจ ปจฺฉิมิกาย อุปสมฺปชฺชติ, คณปูรโก เจว โหติ อานิสํสญฺจ ลภติฯ ตโย ภิกฺขู เทฺว สามเณรา, เทฺว ภิกฺขู ตโย สามเณรา, เอโก ภิกฺขุ จตฺตาโร สามเณราติ เอตฺถาปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปุริมิกาย อุปคตา กถินตฺถารกุสลา น โหนฺติ, อตฺถารกุสลา ขนฺธกภาณกเตฺถรา ปริเยสิตฺวา อาเนตพฺพาฯ กมฺมวาจํ สาเวตฺวา กถินํ อตฺถราเปตฺวา ทานญฺจ ภุญฺชิตฺวา คมิสฺสนฺติ, อานิสํโส ปน อิตเรสํเยว โหติฯ

กถินํ เกน ทินฺนํ วฏฺฏติ? เยน เกนจิ เทเวน วา มนุสฺเสน วา ปญฺจนฺนํ วา สหธมฺมิกานํ อญฺญตเรน ทินฺนํ วฏฺฏติฯ กถินทายกสฺส วตฺตํ อตฺถิ, สเจ โส ตํ อชานโนฺต ปุจฺฉติ – ‘‘ภเนฺต, กถํ กถินํ ทาตพฺพ’’นฺติ, ตสฺส เอวํ อาจิกฺขิตพฺพํ ‘‘ติณฺณํ จีวรานํ อญฺญตรปฺปโหนกํ สูริยุคฺคมนสมเย วตฺถํ ‘กถินจีวรํ เทมา’ติ ทาตุํ วฏฺฏติฯ ตสฺส ปริกมฺมตฺถํ เอตฺตกา นาม สูจิโย, เอตฺตกํ สุตฺตํ, เอตฺตกํ รชนํ, ปริกมฺมํ กโรนฺตานํ เอตฺตกานํ ภิกฺขูนํ ยาคุภตฺตญฺจ ทาตุํ วฏฺฏตี’’ติฯ

กถินตฺถารเกนปิ ธเมฺมน สเมน อุปฺปนฺนํ กถินํ อตฺถรเนฺตน วตฺตํ ชานิตพฺพํฯ ตนฺตวายเคหโต หิ อาภตสนฺตาเนเนว ขลิมกฺขิตสาฏโก น วฏฺฏติ, มลีนสาฏโกปิ น วฏฺฏติ, ตสฺมา กถินตฺถารสาฏกํ ลภิตฺวา สุฏฺฐุ โธวิตฺวา สูจิอาทีนิ จีวรกมฺมูปกรณานิ สเชฺชตฺวา พหูหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ตทเหว สิพฺพิตฺวา นิฏฺฐิตสูจิกมฺมํ รชิตฺวา กปฺปพินฺทุํ ทตฺวา กถินํ อตฺถริตพฺพํฯ สเจ ตสฺมึ อนตฺถเตเยว อญฺญํ กถินสาฏกํ อาหรติ, อญฺญานิ จ พหูนิ กถินานิสํสวตฺถานิ เทติ, โย อานิสํสํ พหุํ เทติ, ตสฺส สนฺตเกน อตฺถริตพฺพํฯ อิตโร ตถา ตถา โอวทิตฺวา สญฺญาเปตโพฺพฯ

กถินํ ปน เกน อตฺถริตพฺพํ? ยสฺส สโงฺฆ กถินจีวรํ เทติฯ สเงฺฆน ปน กสฺส ทาตพฺพํ? โย ชิณฺณจีวโร โหติฯ สเจ พหู ชิณฺณจีวรา, วุฑฺฒสฺส ทาตพฺพํฯ วุเฑฺฒสุปิ โย มหาปริโส ตทเหว จีวรํ กตฺวา อตฺถริตุํ สโกฺกติ, ตสฺส ทาตพฺพํฯ สเจ วุโฑฺฒ น สโกฺกติ, นวกตโร สโกฺกติ, ตสฺส ทาตพฺพํฯ อปิจ สเงฺฆน มหาเถรสฺส สงฺคหํ กาตุํ วฏฺฏติ, ตสฺมา ‘‘ตุเมฺห, ภเนฺต, คณฺหถ, มยํ กตฺวา ทสฺสามา’’ติ วตฺตพฺพํฯ ตีสุ จีวเรสุ ยํ ชิณฺณํ โหติ, ตทตฺถาย ทาตพฺพํฯ ปกติยา ทุปฏฺฏจีวรสฺส ทุปฏฺฏตฺถาเยว ทาตพฺพํฯ สเจปิสฺส เอกปฏฺฏจีวรํ ฆนํ โหติ, กถินสาฏกา จ เปลวา, สารุปฺปตฺถาย ทุปฏฺฏปฺปโหนกเมว ทาตพฺพํ, ‘‘อหํ อลภโนฺต เอกปฏฺฏํ ปารุปามี’’ติ วทนฺตสฺสปิ ทุปฏฺฏํ ทาตุํ วฏฺฏติฯ โย ปน โลภปกติโก โหติ, ตสฺส น ทาตพฺพํฯ เตนปิ ‘‘กถินํ อตฺถริตฺวา ปจฺฉา วิสิพฺพิตฺวา เทฺว จีวรานิ กริสฺสามี’’ติ น คเหตพฺพํฯ ยสฺส ปน ทียติ, ตสฺส –

> ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อิทํ สงฺฆสฺส กถินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิมํ กถินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺย กถินํ อตฺถริตุํ, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อิทํ สงฺฆสฺส กถินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ, สงฺโฆ อิมํ กถินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เทติ กถินํ อตฺถริตุํ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิมสฺส กถินทุสฺสสฺส อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทานํ กถินํ อตฺถริตุํ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทินฺนํ อิทํ สงฺเฆน กถินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน กถินํ อตฺถริตุํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ (มหาว. ๓๐๗) –

เอวํ ทุติยกมฺมวาจาย ทาตพฺพํฯ

เอวํ ทินฺเน ปน กถิเน สเจ ตํ กถินทุสฺสํ นิฏฺฐิตปริกมฺมเมว โหติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ นิฏฺฐิตปริกมฺมํ โหติ, ‘‘อหํ เถโร’’ติ วา ‘‘พหุสฺสุโต’’ติ วา เอเกนปิ อกาตุํ น ลพฺภติ , สเพฺพเหว สนฺนิปติตฺวา โธวนสิพฺพนรชนานิ นิฏฺฐาเปตพฺพานิฯ อิทญฺหิ กถินวตฺตํ นาม พุทฺธปฺปสตฺถํฯ อตีเต ปทุมุตฺตโรปิ ภควา กถินวตฺตํ อกาสิฯ ตสฺส กิร อคฺคสาวโก สุชาตเตฺถโร นาม กถินํ คณฺหิฯ ตํ สตฺถา อฏฺฐสฏฺฐิยา ภิกฺขุสตสหเสฺสหิ สทฺธิํ นิสีทิตฺวา อกาสิฯ

กตปริโยสิตํ ปน กถินํ คเหตฺวา อตฺถารเกน ภิกฺขุนา สเจ สงฺฆาฏิยา กถินํ อตฺถริตุกาโม โหติ, โปราณิกา สงฺฆาฏิ ปจฺจุทฺธริตพฺพา, นวา สงฺฆาฏิ อธิฏฺฐาตพฺพา, ‘‘อิมาย สงฺฆาฏิยา กถินํ อตฺถรามี’’ติ วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ สเจ อุตฺตราสเงฺคน กถินํ อตฺถริตุกาโม โหติ, โปราณโก อุตฺตราสโงฺค ปจฺจุทฺธริตโพฺพ, นโว อุตฺตราสโงฺค อธิฏฺฐาตโพฺพ, ‘‘อิมินา อุตฺตราสเงฺคน กถินํ อตฺถรามี’’ติ วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ สเจ อนฺตรวาสเกน กถินํ อตฺถริตุกาโม โหติ, โปราณโก อนฺตรวาสโก ปจฺจุทฺธริตโพฺพ, นโว อนฺตรวาสโก อธิฏฺฐาตโพฺพ, ‘‘อิมินา อนฺตรวาสเกน กถินํ อตฺถรามี’’ติ วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ

เตน (ปริ. ๔๑๓) กถินตฺถารเกน ภิกฺขุนา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย ‘‘อตฺถตํ, ภนฺเต, สงฺฆสฺส กถินํ, ธมฺมิโก กถินตฺถาโร, อนุโมทถา’’ติฯ เตหิ อนุโมทเกหิ ภิกฺขูหิ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย ‘‘อตฺถตํ, อาวุโส, สงฺฆสฺส กถินํ, ธมฺมิโก กถินตฺถาโร, อนุโมทามา’’ติฯ เตน กถินตฺถารเกน ภิกฺขุนา สมฺพหุเล ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย ‘‘อตฺถตํ, ภนฺเต, สงฺฆสฺส กถินํ, ธมฺมิโก กถินตฺถาโร, อนุโมทถา’’ติฯ เตหิ อนุโมทเกหิ ภิกฺขูหิ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย ‘‘อตฺถตํ, อาวุโส, สงฺฆสฺส กถินํ, ธมฺมิโก กถินตฺถาโร, อนุโมทามา’’ติฯ เตน กถินตฺถารเกน ภิกฺขุนา เอกํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย ‘‘อตฺถตํ, อาวุโส, สงฺฆสฺส กถินํ, ธมฺมิโก กถินตฺถาโร, อนุโมทาหี’’ติฯ เตน อนุโมทเกน ภิกฺขุนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย ‘‘อตฺถตํ, อาวุโส, สงฺฆสฺส กถินํ, ธมฺมิโก กถินตฺถาโร, อนุโมทามี’’ติฯ เอวํ สเพฺพสํ อตฺถตํ โหติ กถินํฯ วุตฺตเญฺหตํ ปริวาเร ‘‘ทฺวินฺนํ ปุคฺคลานํ อตฺถตํ โหติ กถินํ อตฺถารกสฺส จ อนุโมทกสฺส จา’’ติ (ปริ. ๔๐๓)ฯ ปุนปิ วุตฺตํ ‘‘น สงฺโฆ กถินํ อตฺถรติ, น คโณ กถินํ อตฺถรติ, ปุคฺคโล กถินํ อตฺถรติ, สงฺฆสฺส อนุโมทนาย คณสฺส อนุโมทนาย ปุคฺคลสฺส อตฺถราย สงฺฆสฺส อตฺถตํ โหติ กถินํ, คณสฺส อตฺถตํ โหติ กถินํ, ปุคฺคลสฺส อตฺถตํ โหติ กถิน’’นฺติ (ปริ. ๔๑๔)ฯ

เอวํ อตฺถเต ปน กถิเน สเจ กถินจีวเรน สทฺธิํ อาภตํ อานิสํสํ ทายกา ‘‘เยน อมฺหากํ กถินํ คหิตํ, ตเสฺสว เทมา’’ติ เทนฺติ, ภิกฺขุสโงฺฆ อนิสฺสโรฯ อถ อวิจาเรตฺวาว ทตฺวา คจฺฉนฺติ,

ภิกฺขุสโงฺฆ อิสฺสโรฯ ตสฺมา สเจ กถินตฺถารกสฺส เสสจีวรานิปิ ทุพฺพลานิ โหนฺติ, สเงฺฆน อปโลเกตฺวา เตสมฺปิ อตฺถาย วตฺถานิ ทาตพฺพานิ, กมฺมวาจา ปน เอกาเยว วฏฺฏติฯ อวเสสกถินานิสํเส พลววตฺถานิ วสฺสาวาสิกฐิติกาย ทาตพฺพานิ, ฐิติกาย อภาเว เถราสนโต ปฏฺฐาย ทาตพฺพานิ, ครุภณฺฑํ น ภาเชตพฺพํฯ สเจ ปน เอกสีมาย พหู วิหารา โหนฺติ, สเพฺพหิ ภิกฺขูหิ สนฺนิปาตาเปตฺวา เอกตฺถ กถินํ อตฺถริตพฺพํ, วิสุํ วิสุํ อตฺถริตุํ น วฏฺฏติฯ

‘‘อตฺถตกถินานํ โว, ภิกฺขเว, ปญฺจ กปฺปิสฺสนฺติ, อนามนฺตจาโร อสมาทานจาโร คณโภชนํ ยาวทตฺถจีวรํ โย จ ตตฺถ จีวรุปฺปาโทฯ โส เนสํ ภวิสฺสตี’’ติ (มหาว. ๓๐๖) วจนโต อตฺถตกถินานํ ภิกฺขูนํ อนามนฺตจาราทโย ปน ปญฺจานิสํสา ลพฺภนฺติฯ ตตฺถ **อนามนฺตจาโร**ติ อนามเนฺตตฺวา จรณํ, ยาว กถินํ น อุทฺธรียติ, ตาว จาริตฺตสิกฺขาปเทน อนาปตฺตีติ วุตฺตํ โหติฯ **อสมาทานจาโร**ติ จีวรํ อสมาทาย จรณํ, จีวรวิปฺปวาโสติ อโตฺถฯ **คณโภชน**นฺติ คณโภชนสิกฺขาปเทน อนาปตฺติ วุตฺตาฯ **ยาวทตฺถจีวร**นฺติ ยาวตา จีวเรน อโตฺถ, ตาวตกํ อนธิฏฺฐิตํ อวิกปฺปิตํ วฏฺฏตีติ อโตฺถฯ **โย จ ตตฺถ จีวรุปฺปาโท**ติ ตตฺถ กถินตฺถตสีมาย มตกจีวรํ วา โหตุ สงฺฆํ อุทฺทิสฺส ทินฺนํ วา สงฺฆิเกน ตตฺรุปฺปาเทน อาภตํ วา, เยน เกนจิ อากาเรน ยํ สงฺฆิกํ จีวรํ อุปฺปชฺชติ, ตํ เตสํ ภวิสฺสตีติ อโตฺถฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

กถินตฺถารวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๓๐. ครุภณฺฑวินิจฺฉยกถา

๒๒๗. **ครุภณฺฑานี**ติ เอตฺถ ‘‘ปญฺจิมานิ, ภิกฺขเว, อวิสฺสชฺชิยานิ น วิสฺสชฺเชตพฺพานิ สงฺเฆน วา คเณน วา ปุคฺคเลน วา, วิสฺสชฺชิตานิปิ อวิสฺสชฺชิตานิ โหนฺติ, โย วิสฺสชฺเชยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสา’’ติอาทินา (จูฬว. ๓๒๑) นเยน ทสฺสิตานิ อาราโม อารามวตฺถุ, วิหาโร วิหารวตฺถุ, มโญฺจ ปีฐํ ภิสิ พิโมฺพหนํ, โลหกุมฺภี โลหภาณกํ โลหวารโก โลหกฎาหํ วาสิ ผรสุ กุฐารี กุทาโล นิขาทนํ, วลฺลิ เวฬุ มุญฺชํ ปพฺพชํ ติณํ มตฺติกา ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑนฺติ อิมานิ ปญฺจ ครุภณฺฑานิ นามฯ

ตตฺถ (จูฬว. อฎฺฐ. ๓๒๑) **อาราโม** นาม ปุปฺผาราโม วา ผลาราโม วาฯ **อารามวตฺถุ** นาม เตสํเยว อารามานํ อตฺถาย ปริจฺฉินฺทิตฺวา ฐปิโตกาโส, เตสุ วา อาราเมสุ วินฎฺเฐสุ เตสํ โปราณกภูมิภาโคฯ **วิหาโร** นาม ยํ กิญฺจิ ปาสาทาทิ เสนาสนํฯ **วิหารวตฺถุ** นาม ตสฺส ปติฎฺฐาโนกาโสฯ **มโญฺจ** นาม มสารโก พุนฺทิกาพทฺโธ กุฬีรปาทโก อาหจฺจปาทโกติ อิเมสํ จตุนฺนํ มญฺจานํ อญฺญตโรฯ **ปีฐํ** นาม มสารกาทีนํเยว จตุนฺนํ ปีฐานํ อญฺญตรํฯ **ภิสิ** นาม อุณฺณภิสิอาทีนํ ปญฺจนฺนํ อญฺญตราฯ **พิโมฺพหนํ** นาม รุกฺขตูลลตาตูลโปฎกีตูลานํ อญฺญตรํฯ **โลหกุมฺภี** นาม กาฬโลเหน วา ตมฺพโลเหน วา เยน เกนจิ โลเหน กตกุมฺภีฯ **โลหภาณกา**ทีสุปิ เอเสว นโยฯ เอตฺถ ปน **ภาณก**นฺติ อรญฺชโร วุจฺจติฯ **วารโก**ติ ฆโฎฯ **กฎาหํ** กฎาหเมวฯ **วาสิ**อาทีสุ **วลฺลิ**อาทีสุ จ ทุวิเญฺญยฺยํ นาม นตฺถิฯ **ปญฺจา**ติ จ ราสิวเสน วุตฺตํ, สรูปวเสน ปเนตานิ ปญฺจวีสติวิธานิ โหนฺติฯ วุตฺตเญฺหตํ –

‘‘ทฺวิสงฺคหานิ เทฺว โหนฺติ, ตติยํ จตุสงฺคหํ;
จตุตฺถํ นวโกฎฺฐาสํ, ปญฺจมํ อฎฺฐเภทนํฯ

‘‘อิติ ปญฺจหิ ราสีหิ, ปญฺจนิมฺมลโลจโน;
ปญฺจวีสวิธํ นาโถ, ครุภณฺฑํ ปกาสยี’’ติฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉยกถา – อิทญฺหิ สพฺพมฺปิ ครุภณฺฑํ เสนาสนกฺขนฺธเก ‘‘อวิสฺสชฺชิย’’นฺติ วุตฺตํ, กีฎาคิริวตฺถุสฺมิํ ‘‘อเวภงฺคิย’’นฺติ ทสฺสิตํ, ปริวาเร ปน –

‘‘อวิสฺสชฺชิยํ อเวภงฺคิยํ,
ปญฺจ วุตฺตา มเหสินา;
วิสฺสเชฺชนฺตสฺส ปริภุญฺชนฺตสฺส อนาปตฺติ,
ปญฺหาเมสา กุสเลหิ จินฺติตา’’ติฯ (ปริ. ๔๗๙) –

อาคตํฯ ตสฺมา มูลเจฺฉชฺชวเสน อวิสฺสชฺชิยญฺจ อเวภงฺคิยญฺจ, ปริวตฺตนวเสน ปน วิสฺสเชฺชนฺตสฺส ปริภุญฺชนฺตสฺส จ อนาปตฺตีติ เอวเมตฺถ อธิปฺปาโย เวทิตโพฺพฯ

๒๒๘. ตตฺรายํ อนุปุพฺพิกถา – อิทํ ตาว ปญฺจวิธมฺปิ จีวรปิณฺฑปาตเภสชฺชตฺถาย อุปเนตุํ น วฎฺฎติ, ถาวเรน จ ถาวรํ, ครุภเณฺฑน จ ครุภณฺฑํ ปริวเตฺตตุํ วฎฺฎติฯ ถาวเร ปน เขตฺตํ วตฺถุ ตฬากํ มาติกาติ เอวรูปํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส วิจาเรตุํ วา สมฺปฎิจฺฉิตุํ วา อธิวาเสตุํ วา น วฎฺฎติ, กปฺปิยการเกเหว วิจาริตโต กปฺปิยภณฺฑํ วฎฺฎติฯ อาราเมน ปน อารามํ อารามวตฺถุํ วิหารํ วิหารวตฺถุนฺติ อิมานิ จตฺตาริปิ ปริวเตฺตตุํ วฎฺฎติฯ

ตตฺรายํ ปริวตฺตนนโย – สงฺฆสฺส นาฬิเกราราโม ทูเร โหติ, กปฺปิยการกา พหุตรํ ขาทนฺติ, ยมฺปิ น ขาทนฺติ, ตโต สกฏเวตนํ ทตฺวา อปฺปเมว อาหรนฺติ, อเญฺญสํ ปน ตสฺส อารามสฺส อวิทูเร คามวาสีนํ มนุสฺสานํ วิหารสฺส สมีเป อาราโม โหติ, เต สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา สเกน อาราเมน ตํ อารามํ ยาจนฺติ, สเงฺฆน ''รุจฺจติ สงฺฆสฺสา''ติ อปโลเกตฺวา สมฺปฏิจฺฉิตโพฺพฯ สเจปิ ภิกฺขูนํ รุกฺขสหสฺสํ โหติ, มนุสฺสานํ ปญฺจ สตานิ, ''ตุมฺหากํ อาราโม ขุทฺทโก''ติ น วตฺตพฺพํฯ กิญฺจาปิ หิ อยํ ขุทฺทโก, อถ โข อิตรโต พหุตรํ อายํ เทติฯ สเจปิ สมกเมว เทติ, เอวมฺปิ อิจฺฉิติจฺฉิตกฺขเณ ปริภุญฺชิตุํ สกฺกาติ คเหตพฺพเมวฯ สเจ ปน มนุสฺสานํ พหุตรา รุกฺขา โหนฺติ, ''นนุ ตุมฺหากํ พหุตรา รุกฺขา''ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ''อติเรกํ อมฺหากํ ปุญฺญํ โหตุ, สงฺฆสฺส เทมา''ติ วทนฺติ, ชานาเปตฺวา สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขูนํ รุกฺขา ผลธาริโน, มนุสฺสานํ รุกฺขา น ตาว ผลํ คณฺหนฺติ, กิญฺจาปิ น คณฺหนฺติ, ''น จิเรน คณฺหิสฺสนฺตี''ติ สมฺปฏิจฺฉิตพฺพเมวฯ มนุสฺสานํ รุกฺขา ผลธาริโน, ภิกฺขูนํ รุกฺขา น ตาว ผลํ คณฺหนฺติ, ''นนุ ตุมฺหากํ รุกฺขา ผลธาริโน''ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ''คณฺหถ, ภเนฺต, อมฺหากํ ปุญฺญํ ภวิสฺสตี''ติ เทนฺติ, ชานาเปตฺวา สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ อาราเมน อาราโม ปริวเตฺตตโพฺพฯ เอเตเนว นเยน อารามวตฺถุปิ วิหาโรปิ วิหารวตฺถุปิ อาราเมน ปริวเตฺตตพฺพํ, อารามวตฺถุนา จ มหเนฺตน วา ขุทฺทเกน วา อารามอารามวตฺถุวิหารวิหารวตฺถูนิฯ

กถํ วิหาเรน วิหาโร ปริวเตฺตตโพฺพ? สงฺฆสฺส อโนฺตคาเม เคหํ โหติ, มนุสฺสานํ วิหารมเชฺฌ ปาสาโท โหติ, อุโภปิ อเคฺฆน สมกา, สเจ มนุสฺสา เตน ปาสาเทน ตํ เคหํ ยาจนฺติ, สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขูนํ เจ มหคฺฆตรํ เคหํ โหติ, ''มหคฺฆตรํ อมฺหากํ เคห''นฺติ วุเตฺต จ ''กิญฺจาปิ มหคฺฆตรํ ปพฺพชิตานํ อสารุปฺปํ, น สกฺกา ตตฺถ ปพฺพชิเตหิ วสิตุํ, อิทํ ปน สารุปฺปํ, คณฺหถา''ติ วทนฺติ, เอวมฺปิ สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน มนุสฺสานํ มหคฺฆํ โหติ, ''นนุ ตุมฺหากํ เคหํ มหคฺฆ''นฺติ วตฺตพฺพํฯ ''โหตุ, ภเนฺต, อมฺหากํ ปุญฺญํ ภวิสฺสติ, คณฺหถา''ติ วุเตฺต ปน สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ เอวมฺปิ วิหาเรน วิหาโร ปริวเตฺตตโพฺพฯ เอเตเนว นเยน วิหารวตฺถุปิ อาราโมปิ อารามวตฺถุปิ วิหาเรน ปริวเตฺตตพฺพํ, วิหารวตฺถุนา จ มหเคฺฆน วา อปฺปเคฺฆน วา วิหารวิหารวตฺถุอารามอารามวตฺถูนิฯ เอวํ **ถาวเรน ถาวร**ปริวตฺตนํ เวทิตพฺพํฯ

ครุภเณฺฑน ครุภณฺฑปริวตฺตเน ปน มญฺจปีฐํ มหนฺตํ วา โหตุ ขุทฺทกํ วา, อนฺตมโส จตุรงฺคุลปาทกํ คามทารเกหิ ปํสฺวาคารเกสุ กีฬเนฺตหิ กตมฺปิ สงฺฆสฺส ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุภณฺฑํ โหติฯ สเจปิ ราชราชมหามตฺตาทโย เอกปฺปหาเรเนว มญฺจสตํ วา มญฺจสหสฺสํ วา เทนฺติ, สเพฺพ กปฺปิยมญฺจา สมฺปฏิจฺฉิตพฺพา, สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ''วุฑฺฒปฏิปาฏิยา สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชถา''ติ ทาตพฺพา, ปุคฺคลิกวเสน น ทาตพฺพาฯ อติเรกมเญฺจ ภณฺฑาคาราทีสุ ปญฺญเปตฺวา ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ พหิสีมาย ''สงฺฆสฺส เทมา''ติ ทินฺนมโญฺจ สงฺฆเตฺถรสฺส วสนฏฺฐาเน ทาตโพฺพฯ ตตฺถ เจ พหู มญฺจา โหนฺติ, มเญฺจน กมฺมํ นตฺถิฯ ยสฺส วสนฏฺฐาเน กมฺมํ อตฺถิ, ตตฺถ ''สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชถา''ติ ทาตโพฺพฯ มหเคฺฆน สตคฺฆนเกน วา สหสฺสคฺฆนเกน วา มเญฺจน อญฺญํ มญฺจสตํ ลภติ, ปริวเตฺตตฺวา คเหตพฺพํฯ น เกวลํ มเญฺจน มโญฺจเยว, อารามอารามวตฺถุวิหารวิหารวตฺถุปีฐภิสิพิโมฺพหนานิปิ ปริวเตฺตตุํ วฏฺฏนฺติฯ เอส นโย ปีฐภิสิพิโมฺพหเนสุปิฯ เอเตสุ ปน อกปฺปิยํ น ปริภุญฺชิตพฺพํ, กปฺปิยํ สงฺฆิกปริโภเคน ปริภุญฺชิตพฺพํฯ อกปฺปิยํ วา มหคฺฆํ กปฺปิยํ วา ปริวเตฺตตฺวา วุตฺตวตฺถูนิ คเหตพฺพานิฯ อครุภณฺฑุปคํ ปน ภิสิพิโมฺพหนํ นาม นตฺถิฯ

๒๒๙. **โลหกุมฺภี โลหภาณกํ โลหกฏาห**นฺติ อิมานิ ตีณิ มหนฺตานิ วา โหนฺตุ ขุทฺทกานิ วา, อนฺตมโส ปสตมตฺตอุทกคณฺหนกานิปิ ครุภณฺฑานิเยวฯ **โลหวารโก** ปน กาฬ

โลหตมฺพโลหวฏฺฏโลหกํสโลหานํ เยน เกนจิ กโต สีหฬีเป ปาทคณฺหนโก ภาเชตพฺโพฯ ปาโท จ นาม มคธนาฬิยา ปญฺจนาฬิมตฺตํ คณฺหาติ , ตโต อติเรกคณฺหนโก ครุภณฺฑํฯ อิมานิ ตาว ปาฬิยํ อาคตานิ โลหภาชนานิฯ ปาฬิยํ ปน อนาคตานิ ภิงฺคารปฏิคฺคหอุฬุงฺกทพฺพิกฏจฺฉุปาติตฏฺฏกสรกสมุคฺคองฺคารกปลฺลธูมกฏจฺฉุอาทีนิ ขุทฺทกานิ วา มหนฺตานิ วา สพฺพานิ ครุภณฺฑานิฯ ปโตฺต อยถาลกํ ตมฺพโลหถาลกนฺติ อิมานิ ปน ภาชนียานิฯ กํสโลหวฏฺฏโลหภาชนวิกติ สงฺฆิกปริโภเคน วา คิหิวิกฏา วา วฏฺฏติ, ปุคฺคลิกปริโภเคน น วฏฺฏติฯ กํสโลหาทิภาชนํ สงฺฆสฺส ทินฺนมฺปิ หิ ปาริหาริยํ น วฏฺฏติ, คิหิวิกฏนีหาเรเนว ปริภุญฺชิตพฺพนฺติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ

ฐเปตฺวา ปน ภาชนวิกตึ อญฺญสฺมิมฺปิ กปฺปิยโลหภณฺเฑ อญฺชนี อญฺชนิสลากา กณฺณมลหรณี สูจิ ปณฺณสูจิ ขุทฺทโก ปิปฺผลโก ขุทฺทกํ อารกณฺฏกํ กุญฺจิกา ตาฬํ กตฺตรยฏฺฐิ เวธโก นตฺถุทานํ ภิณฺฑิวาโล โลหกูโฏ โลหกุตฺติ โลหคุโฬ โลหปิณฺฑิ โลหจกฺกลิกํ อญฺญมฺปิ วิปฺปกตโลหภณฺฑํ ภาชนียํฯ ธูมเนตฺตผาลทีปรุกฺขทีปกปลฺลกโอลมฺพกทีปอิตฺถิปุริสติรจฺฉานคตรูปกานิ ปน อญฺญานิ วา ภิตฺติจฺฉทนกวาฏาทีสุ อุปเนตพฺพานิ อนฺตมโส โลหขิลกํ อุปาทาย สพฺพานิ โลหภณฺฑานิ ครุภณฺฑานิเยว โหนฺติ, อตฺตนา ลทฺธานิปิ ปริหริตฺวา ปุคฺคลิกปริโภเคน น ปริภุญฺชิตพฺพานิ, สงฺฆิกปริโภเคน วา คิหิวิกฏานิ วา วฏฺฏนฺติฯ ติปุภณฺฑปิ เอเสว นโยฯ ขีรปาสาณมยานิ ตฏฺฏกสรกาทีนิ ครุภณฺฑานิเยวฯ

ฆฏโก ปน เตลภาชนํ วา ปาทคณฺหนกโต อติเรกเมว ครุภณฺฑํฯ สุวณฺณรชตหารกูฏชาติผลิกภาชนานิ คิหิวิกฏานิปิ น วฏฺฏนฺติ, ปเคว สงฺฆิกปริโภเคน วา ปุคฺคลิกปริโภเคน วาฯ เสนาสนปริโภเค ปน อามาสมฺปิ อนามาสมฺปิ สพฺพํ วฏฺฏติฯ

วาสิอาทีสุ ยาย วาสิยา ฐเปตฺวา ทนฺตกฏฺฐเจฺฉทนํ วา อุจฺฉุตจฺฉนํ วา อญฺญํ มหากมฺมํ กาตุํ น สกฺกา, อยํ ภาชนียาฯ ตโต มหนฺตตรา เยน เกนจิ อากาเรน กตา วาสิ ครุภณฺฑเมวฯ **ผรสุ** ปน อนฺตมโส เวชฺชานํ สิราเวธนผรสุปิ ครุภณฺฑเมวฯ **กุฐาริยํ** ผรสุสทิโสเยว วินิจฺฉโยฯ ยา ปน อาวุธสเงฺขเปน กตา, อยํ อนามาสาฯ **กุทาโล** อนฺตมโส จตุรงฺคุลมโตฺตปิ ครุภณฺฑเมวฯ **นิขาทนํ** จตุรสฺสมุขํ วา โหตุ โทณิมุขํ วา วงฺกํ วา อุชุกํ วา, อนฺตมโส สมฺมุญฺชนีทณฺฑกเวธนมฺปิ ทณฺฑพทฺธํ เจ, ครุภณฺฑเมวฯ สมฺมุญฺชนีทณฺฑขณนกํ ปน อทณฺฑกํ ผลมตฺตเมวฯ ยํ สกฺกา สิปาฏิกาย ปกฺขิปิตฺวา ปริหริตุํ, ตํ ภาชนียํฯ สิขรมฺปิ นิขาทเนเนว สงฺคหิตํฯ เยหิ มนุสฺเสหิ วิหาเร วาสิอาทีนิ ทินฺนานิ โหนฺติ, เต เจ ฆเร ทเฑฺฒ วา โจเรหิ วา วิลุเตฺต “เทถ โน, ภเนฺต, อุปกรเณ, ปุน ปากติเก กริสฺสามา”ติ วทนฺติ, ทาตพฺพาฯ สเจ อาหรนฺติ, น วาเรตพฺพา, อนาหรนฺตาปิ น โจเทตพฺพาฯ

กมฺมารตจฺฉการจุนฺทการนฬการมณิการปตฺตพนฺธกานํ อธิกรณิมุฏฺฐิกสณฺฑาสตุลาทีนิ สพฺพานิ โลหมยอุปกรณานิ สเงฺฆ ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุภณฺฑานิฯ ติปุโกฏฺฏกสุวณฺณการจมฺมการอุปกรเณสุปิ เอเสว นโยฯ อยํ ปน วิเสโส – ติปุโกฏฺฏกอุปกรเณสุปิ ติปุเจฺฉทนกสตฺถกํ, สุวณฺณการอุปกรเณสุ สุวณฺณเจฺฉทนกสตฺถกํ, จมฺมการอุปกรเณสุ กตปริกมฺมจมฺมเจฺฉทนกขุทฺทกสตฺถกนฺติ อิมานิ ภาชนียภณฺฑานิฯ นหาปิตตุนฺนการอุปกรเณสุปิ ฐเปตฺวา มหากตฺตรึ มหาสณฺฑาสํ มหาปิปฺผลิกญฺจ สพฺพํ ภาชนียํ, มหากตฺตริอาทีนิ ครุภณฺฑานิฯ

วลฺลิอาทีสุ เวตฺตวลฺลิอาทิกา ยา กาจิ อฑฺฒพาหุปฺปมาณา วลฺลิ สงฺฆสฺส ทินฺนา วา ตตฺถชาตกา วา รกฺขิตโคปิตา ครุภณฺฑํ โหติ, สา สงฺฆกเมฺม จ เจติยกเมฺม จ กเต สเจ อติเรกา โหติ, ปุคฺคลิกกเมฺมปิ อุปเนตุํ วฏฺฏติฯ อรกฺขิตา ปน ครุภณฺฑเมว น โหติฯ สุตฺตมกจิวา

กนาฬิเกรหีรจมฺมยา รชฺชุกา วา โยตฺตานิ วา วาเก จ นาฬิเกรหีเร จ วเฏฺฏตฺวา กตา เอก วฏฺฏา วา ทฺวิวฏฺฏา วา สงฺฆสฺส ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุภณฺฑํฯ สุตฺตํ ปน อวเฏฺฏตฺวา ทินฺนํ มกจิวากนาฬิเกรหีรา จ ภาชนียาฯ เยหิ ปเนตานิ รชฺชุกโยตฺตาทีนิ ทินฺนานิ โหนฺติ, เต อตฺต โน กรณีเยน หรนฺตา น วาเรตพฺพาฯ

โย โกจิ อนฺตมโส อฏฺฐงฺคุลสูจิทณฺฑกมตฺโตปิ **เวฬุ** สงฺฆสฺส ทินฺโน วา ตตฺถชาตโก วา รกฺขิตโคปิโต ครุภณฺฑํ, โสปิ สงฺฆกมฺเม จ เจติยกมฺเม จ กเต อติเรโก ปุคฺคลิกกมฺเม จ ทาตุํ วฏฺฏติฯ ปาทคณฺหนกเตลนาฬิ ปน กตฺตรยฏฺฐิ อุปาหนทณฺฑโก ฉตฺตทณฺฑโก ฉตฺตสลากา ติ อิทเมตฺถ ภาชนียภณฺฑํฯ ทฑฺฒเคหมนุสฺสา คณฺหิตฺวา คจฺฉนฺตา น วาเรตพฺพาฯ รกฺขิตโค ปิตํ เวฬุํ คณฺหเนฺตน สมกํ วา อติเรกํ วา ถาวรํ อนฺตมโส ตํอคฺฆนกวลฺลิกายปิ ผาติกมฺมํ กตฺ วา คเหตพฺโพ, ผาติกมฺมํ อกตฺวา คณฺหเนฺตน ตเตฺถว วฬเญฺชตพฺโพฯ คมนกาเล สงฺฆิเก อา วาเส ฐเปตฺวา คนฺตพฺพํ, อสติยา คเหตฺวา คเตน ปหิณิตฺวา ทาตพฺโพฯ เทสนฺตรคเตน สมฺปตฺตวิหาโร สงฺฆิกาวาเส ฐเปตโพฺพฯ

ติณนฺติ มุญฺชญฺจ ปพฺพชญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสํ ยํ กิญฺจิ ติณํฯ ยตฺถ ปน ติณํ นตฺถิ, ตตฺถ ปเณฺณหิ ฉาเทนฺติ, ตสฺมา ปณฺณมฺปิ ติเณเนว สงฺคหิตํฯ อิติ มุญฺชาทีสุ ยํ กิญฺจิ มุฏฺฐิปฺปมาณํ ติณํ ตาลปณฺณาทีสุ จ เอกปณฺณมฺปิ สงฺฆสฺส ทินฺนํ วา ตตฺถชาตกํ วา พหาราเม สงฺฆสฺส ติณ วตฺถุโต ชาตติณํ วา รกฺขิตโคปิตํ ครุภณฺฑํ โหติ, ตมฺปิ สงฺฆกมฺเม จ เจติยกมฺเม จ กเต อติเรกํ ปุคฺคลิกกมฺเม ทาตุํ วฏฺฏติ, ทฑฺฒเคหมนุสฺสา คเหตฺวา คจฺฉนฺตา น วาเรตพฺพาฯ อฏฺฐงฺคุลปฺปมาโณปิ ริตฺตโปตฺถโก ครุภณฺฑเมวฯ

มตฺติกา ปกติมตฺติกา วา โหตุ ปญฺจวณฺณา วา สุธา วา สชฺชุรสกงฺคุฏฺฐสิเลสาทีสุ วา ยํ กิญฺจิ ทุลฺลภฏฺฐาเน อาเนตฺวา ทินฺนํ ตตฺถชาตกํ วา, รกฺขิตโคปิตํ ตาลผลปกฺกมตฺตํ ครุภณฺฑํ โหติ, ตมฺปิ สงฺฆกมฺเม จ เจติยกมฺเม จ นิฏฺฐิเต อติเรกํ ปุคฺคลิกกมฺเม จ ทาตุํ วฏฺฏติ, หิงฺคุหิงฺ คุลกหริตาลมโนสิลญฺชนานิ ปน ภาชนียภณฺฑานิฯ

ทารุภเณฺฑ ''โย โกจิ อฏฺฐงฺคุลสูจิทณฺฑมตฺโตปิ ทารุภณฺฑโก ทารุทุลฺลภฏฺฐาเน สงฺฆสฺส ทินฺโน วา ตตฺถชาตโก วา รกฺขิตโคปิโต, อยํ ครุภณฺฑํ โหตี''ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ **มหาอฏฺฐกถายํ** ปน สพฺพมฺปิ ทารุเวฬุจมฺมปาสาณาทิวิกตึ ทารุภเณฺฑน สงฺคณฺหิตฺวา อาสนฺทิก โต ปฏฺฐาย ทารุภเณฺฑ วินิจฺฉโย วุโตฺตฯ ตตฺรายํ นโย – อาสนฺทิโก สตฺตโงฺค ภทฺทปีฐํ ปีฐิกา เอกปาทกปีฐํ อามณฺฑกวณฺฏกปีฐํ ผลกํ โกจฺฉํ ปลาลปีฐนฺติ อิเมสุ ตาว ยํ กิญฺจิ ขุทฺทกํ วา โหตุ มหนฺตํ วา, สงฺฆสฺส ทินฺนํ ครุภณฺฑํ โหติฯ ปลาลปีเฐน เจตฺถ กทลิปตฺตาทิปีฐานิปิ สงฺ คหิตานิฯ พฺยคฺฆจมฺมโอนทฺธมฺปิ วาฬรูปปริกฺขิตฺตํ รตนปริสิพฺพิตํ โกจฺฉํ ครุภณฺฑเมว, วงฺก ผลกํ ทีฆผลกํ จีวรโธวนผลกํ ฆฏฺฏนผลกํ ฆฏฺฏนมุคฺคโร ทนฺตกฏฺฐเจฺฉทนคณฺฐิกา ทณฺฑ มุคฺคโร อมฺพณํ รชนโทณิ อุทกปฏิจฺฉโก ทารุมโย วา ทนฺตมโย วา เวฬุมโย วา สปาทโกปิ อปาทโกปิ สมุโคฺค มญฺชูสา ปาทคณฺหนกโต อติเรกปฺปมาโณ กรโณฺฑ อุทกโทณิ อุทก กฏาหํ อุฬุโงฺก กฏจฺฉุ ปานียสราวํ ปานียสโงฺขติ เอเตสุปิ ยํ กิญฺจิ สเงฺฆ ทินฺนํ ครุภณฺฑํฯ สงฺขถาลกํ ปน ภาชนียํ, ตถา ทารุมโย อุทกตุโมฺพฯ

ปาทกถลิกมณฺฑลํ ทารุมยํ วา โหตุ โจฬปณฺณาทิมยํ วา, สพฺพํ ครุภณฺฑํฯ อาธารโก ปตฺตปิธานํ ตาลวณฺฏํ พีชนี จโงฺกฏกํ ปจฺฉิ ยฏฺฐิสมฺมุญฺชนี มุฏฺฐิสมฺมุญฺชนีติ เอเตสุปิ ยํ กิญฺจิ ขุทฺทกํ วา โหตุ มหนฺตํ วา, ทารุเวฬุปณฺณจมฺมาทีสุ เยน เกนจิ กตํ ครุภณฺฑเมวฯ ถมฺภตุลา โสปานผลกาทีสุ ทารุมยํ วา ปาสาณมยํ วา ยํ กิญฺจิ เคหสมฺภารรูปํ โย โกจิ กฏสารโก ยํ กิญฺ

จิ ภูมตฺถรณํ ยํ กิญฺจิ อกปฺปิยจมฺมํ, สพฺพํ สเงฺฆ ทินฺนํ ครุภณฺฑํ, ภูมตฺถรณํ กาตุํ วฏฺฏติฯ เอฬก จมฺมํ ปน ปจฺจตฺถรณคติกํ โหติ, ตมฺปิ ครุภณฺฑเมวฯ กปฺปิยจมฺมานิ ภาชนียานิฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘สพฺพํ มญฺจปฺปมาณํ จมฺมํ ครุภณฺฑ’’นฺติ วุตฺตํฯ

อุทุกฺขลํ มุสลํ สุปฺปํ นิสทํ นิสทโปโต ปาสาณโทณิ ปาสาณกฏาหํ ตุริเวมภสฺตาทิ สพฺพํ เปสการาทิภณฺฑํ สพฺพํ กสิภณฺฑํ สพฺพํ จกฺกยุตฺตกํ ยานํ ครุภณฺฑเมวฯ มญฺจปาโท มญฺจอฏนี ปีฐปาโท ปีฐอฏนี วาสิผรสุอาทีนํ ทณฺฑาติ เอเตสุ ยํ กิญฺจิ วิปฺปกตตจฺฉนกมฺมํ อนิฏฺฐิต เมว ภาชนียํ, ตจฺฉิตมฏฺฐํ ปน ครุภณฺฑํ โหติฯ อนุญฺญาตวาสิยา ปน ทโณฺฑ ฉตฺตมุฏฺฐิปณฺณํ กตฺตรยฏฺฐิ อุปาหนา อรณิสหิตํ ธมฺมกรโณ ปาทคณฺหนกโต อนติริตฺตํ อามลกตุมฺพํ อามลกฆโฏ ลาพุกตุมฺพํ ลาพุฆโฏ วิสาณกตุมฺพนฺติ สพฺพเมเวตํ ภาชนียํ, ตโต มหนฺตตรํ ครุภณฺฑํฯ หตฺถิทโนฺต วา ยํ กิญฺจิ วิสาณํ วา อตจฺฉิตํ ยถาคตเมว ภาชนียํฯ เตหิ กตมญฺจปาทาทีสุ ปุริมสทิโสเยว วินิจฺฉโยฯ ตจฺฉิตนิฏฺฐิโตปิ หิงฺคุกรณฺฑโก คณฺฐิกา วิโธ อญฺชนี อญฺชนีสลากา อุทกปุญฺฉนีติ อิทํ สพฺพํ ภาชนียเมวฯ

มตฺติกาภเณฺฑ สพฺพํ มนุสฺสานํ อุปโภคปริโภคํ ฆฏปีฐราทิกุลาลภาชนํ ปตฺตกฏาหํ องฺคารกฏาหํ ธูมทานํ ทีปรุกฺขโก ทีปกปลฺลิกา จยนิฏฺฐกา ฉทนิฏฺฐกา ถูปิกาติ สงฺฆสฺส ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุภณฺฑํ, ปาทคณฺหนกโต อนติริตฺตปฺปมาโณ ปน ฆฏโก ปตฺตํ ถาลกํ กญฺจนโก กุณฺฑิกาติ อิทเมตฺถ ภาชนียภณฺฑํฯ ยถา จ มตฺติกาภเณฺฑ, เอวํ โลหภเณฺฑปิ กุณฺฑิกา ภาชนียโกฏฺฐาสเมว ภชตีติ อยเมตฺถ อนุปุพฺพิกถาฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ครุภณฺฑวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๓๑. โจทนาทิวินิจฺฉยกถา

๒๓๐. **โจทนาทิวินิจฺฉโย**ติ เอตฺถ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๓๘๕-๖) ปน โจเทตุํ โก ลภติ, โก น ลภติ? ทุพฺพลโจทกวจนํ ตาว คเหตฺวา โกจิ น ลภติฯ ทุพฺพลโจทโก นาม สมฺพหุเลสุ กถาสลฺลาเปน นิสินฺเนสุ เอโก เอกํ อารพฺภ อโนทิสฺสกํ กตฺวา ปาราชิกวตฺถุํ กเถติ, อโญฺญ ตํ สุตฺวา อิตรสฺส คนฺตฺวา อาโรเจติ, โส ตํ อุปสงฺกมิตฺวา ‘‘ตฺวํ กิร มํ อิทญฺจิทญฺจ วทสี’’ติ ภณติ, โส ‘‘นาหํ เอวรูปํ ชานามิ, กถาปวตฺติยํ ปน มยา อโนทิสฺสกํ กตฺวา วุตฺตมตฺถิฯ สเจ อหํ ตว อิมํ ทุกฺขุปฺปตฺตึ ชาเนยฺยํ, เอตฺตกมฺปิ น กเถยฺย’’นฺติฯ อยํ ทุพฺพลโจทโกฯ ตเสฺสตํ กถาสลฺลาปํ คเหตฺวา ตํ ภิกฺขุํ โกจิ โจเทตุํ น ลภติ, เอตํ ปน อคฺคเหตฺวา สีลสมฺปโนฺน ภิกฺขุ ภิกฺขุํ วา ภิกฺขุนึ วา, สีลสมฺปนฺนา จ ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีเมว โจเทตุํ ลภตีติ มหาปทุมเตฺถโร อาหฯ มหาสุมเตฺถโร ปน ‘‘ปญฺจปิ สหธมฺมิกา ลภนฺตี’’ติ อาหฯ โคทตฺตเตฺถโร ‘‘น โกจิ น ลภตี’’ติ วตฺวา ‘‘ภิกฺขุสฺส สุตฺวา โจเทติ, ภิกฺขุนิยา สุตฺวา…เป…. ติตฺถิยสาวกานํ สุตฺวา โจเทตี’’ติ อิทํ สุตฺตํ อาหริฯ ติณฺณมฺปิ เถรานํ วาเท จุทิตกเสฺสว ปฏิญฺญาย กาเรตโพฺพฯ

อยํ ปน โจทนา นาม ทิฏฺฐโจทนา สุตโจทนา ปริสงฺกิตโจทนาติ ติวิธา โหติฯ อปราปิ จตุพฺพิธา โหติ สีลวิปตฺติโจทนา อาจารวิปตฺติโจทนา ทิฏฺฐิวิปตฺติโจทนา อาชีววิปตฺติโจทนาติฯ ตตฺถ ครุกานํ ทฺวินฺนํ อาปตฺติกฺขนฺธานํ วเสน **สีลวิปตฺติโจทนา** เวทิตพฺพา , อวเสสานํ วเสน **อาจารวิปตฺติโจทนา,** มิจฺฉาทิฏฺฐิอนฺตคฺคาหิกทิฏฺฐิวเสน **ทิฏฺฐิวิปตฺติโจทนา,** อาชีวเหตุ ปญฺญตฺตานํ ฉนฺนํ สิกฺขาปทานํ วเสน **อาชีววิปตฺติโจทนา** เวทิตพฺพาฯ

อปราปิ จตุพฺพิธา โหติ วตฺถุสนฺทสฺสนา อาปตฺติสนฺทสฺสนา สํวาสปฏิกฺเขโป สามีจิปฏิกฺเขโปติฯ ตตฺถ **วตฺถุสนฺทสฺสนา** นาม ‘‘ตฺวํ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิ, อทินฺนํ อาทิยิ, มนุสฺสํ ฆาตยิตฺถ, อภูตํ อาโรจยิตฺถา’’ติ เอวํ ปวตฺตาฯ **อาปตฺติสนฺทสฺสนา** นาม ‘‘ตฺวํ เมถุนธมฺมปาราชิกาปตฺตึ อาปโนฺน’’ติเอวมาทินยปฺปวตฺตาฯ **สํวาสปฏิกฺเขโป** นาม ‘‘นตฺถิ ตยา สทฺธึ อุโปสโถ วา ปวารณา วา สงฺฆกมฺมํ วา’’ติ เอวํ ปวโตฺตฯ **สามีจิปฏิกฺเขโป** นาม อภิวาทนปจฺจุฏฺฐานอญฺชลีกมฺมพีชนาทิกมฺมานํ อกรณํฯ ตํ ปฏิปาฏิยา วนฺทนาทีนิ กโรโนฺต เอกสฺส อกตฺวา เสสานํ กรณกาเล เวทิตพฺพํฯ เอตฺตาวตาปิ โจทนา นาม โหติฯ ยาคุภตฺตาทินา ปน ยํ อิจฺฉติ, ตํ อาปุจฺฉติ, น ตาวตา โจทนา โหติฯ

อปรา **ปาติโมกฺขฏฺฐปนกฺขนฺธเก** (จูฬว. ๓๘๗) ‘‘เอกํ, ภิกฺขเว, อธมฺมิกํ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํ, เอกํ ธมฺมิก’’นฺติอาทึ กตฺวา ยาว ทส อธมฺมิกานิ ปาติโมกฺขฏฺฐปนานิ, ทส ธมฺมิกานีติ เอวํ อธมฺมิกา ปญฺจปญฺญาส, ธมฺมิกา ปญฺจปญฺญาสาติ ทสุตฺตรสตํ โจทนา วุตฺตาฯ ตา ทิเฏฺฐน โจเทนฺตสฺส ทสุตฺตรสตํ, สุเตน โจเทนฺตสฺส ทสุตฺตรสตํ, ปริสงฺกาย โจเทนฺตสฺส ทสุตฺตรสตนฺติ ตึสาธิกานิ ตีณิ สตานิ โหนฺติฯ ตานิ กาเยน โจเทนฺตสฺส, วาจาย โจเทนฺตสฺส, กายวาจาย โจเทนฺตสฺสาติ ติคุณานิ กตานิ นวุตาธิกานิ นว สตานิ โหนฺติฯ ตานิ อตฺตนา โจเทนฺตสฺสปิ ปเรน โจทาเปนฺตสฺสปิ ตตฺตกาเนวาติ วีสติอูนานิ เทฺว สหสฺสานิ โหนฺติฯ ปุน ทิฏฺฐาทิเภเท สมูลิกามูลิกวเสน อเนกสหสฺสา โจทนา โหนฺตีติ เวทิตพฺพาฯ

๒๓๑. วุตฺตปฺปเภทาสุ ปน อิมาสุ โจทนาสุ ยาย กายจิ โจทนาย วเสน สงฺฆมเชฺฌ โอสเฏ วตฺถุสฺมึ จุทิตกโจทกา วตฺตพฺพา ‘‘ตุเมฺห อมฺหากํ วินิจฺฉเยน ตุฏฺฐา ภวิสฺสถา’’ติฯ สเจ ‘‘ภวิสฺสามา’’ติ วทนฺติ, สเงฺฆน ตํ อธิกรณํ สมฺปฏิจฺฉิตพฺพํฯ อถ ปน ‘‘วินิจฺฉินถ ตาว, ภเนฺต, สเจ อมฺหากํ ขมิสฺสติ, คณฺหิสฺสามา’’ติ วทนฺติ, ‘‘เจติยํ ตาว วนฺทถา’’ติอาทีนิ วตฺวา ทีฆสุตฺตํ

กตฺวา วิสฺสชฺชิตพฺพํฯ เต เจ จิรรตฺตํ กิลนฺตา ปกฺกนฺตปริสา อุปจฺฉินฺนปกฺขา หุตฺวา ปุน ยาจนฺติ, ยาวตติยํ ปฏิกฺขิปิตฺวา ยทา นิมฺมทา โหนฺติ, ตทา เนสํ อธิกรณํ วินิจฺฉินิตพฺพํฯ วินิจฺฉินเนฺตหิ จ สเจ อลชฺชุสฺสนฺนา โหติ ปริสา, อุพฺพาหิกาย ตํ อธิกรณํ วินิจฺฉินิตพฺพํฯ สเจ พาลุสฺสนฺนา โหติ ปริสา, ‘‘ตุมฺหากํ สภาเค วินยธเร ปริเยสถา’’ติ วินยธเร ปริเยสาเปตฺวา เยน ธเมฺมน เยน วินเยน เยน สตฺถุสาสเนน ตํ อธิกรณํ วูปสมฺมติ, ตถา ตํ อธิกรณํ วูปสเมตพฺพํฯ

ตตฺถ จ **ธโมฺม**ติ ภูตํ วตฺถุฯ **วินโย**ติ โจทนา เจว สารณา จฯ **สตฺถุสาสน**นฺติ ญตฺติสมฺปทา จ อนุสฺสาวนสมฺปทา จฯ ตสฺมา โจทเกน วตฺถุสฺมิํ อาโรจิเต จุทิตโก ปุจฺฉิตโพฺพ ‘‘สนฺตเมตํ, โน’’ติฯ เอวํ วตฺถุํ อุปปริกฺขิตฺวา ภูเตน วตฺถุนา โจเทตฺวา สาเรตฺวา ญตฺติสมฺปทาย จ อนุสฺสาวนสมฺปทาย จ ตํ อธิกรณํ วูปสเมตพฺพํฯ ตตฺร เจ อลชฺชี ลชฺชิํ โจเทติ, โส จ อลชฺชี พาโล โหติ อพฺยโตฺต, นาสฺส นโย ทาตโพฺพ, เอวํ ปน วตฺตโพฺพ ‘‘กิมฺหิ นํ โจเทสี’’ติฯ อทฺธา โส วกฺขติ ‘‘กิมิทํ, ภเนฺต, กิมฺหิ นํ นามา’’ติฯ ‘‘ตฺวํ กิมฺหิ นมฺปิ น ชานาสิ, น ยุตฺตํ ตยา เอวรูเปน พาเลน ปรํ โจเทตุ’’นฺติ อุโยฺยเชตโพฺพ, นาสฺส อนุโยโค ทาตโพฺพฯ สเจ ปน โส อลชฺชี ปณฺฑิโต โหติ พฺยโตฺต, ทิเฎฺฐน วา สุเตน วา อโชฺฌตฺถริตฺวา สมฺปาเทตุํ สโกฺกติ, เอตสฺส อนุโยคํ ทตฺวา ลชฺชิเสฺสว ปฏิญฺญาย กมฺมํ กาตพฺพํฯ

สเจ ลชฺชี อลชฺชิํ โจเทติ, โส จ ลชฺชี พาโล โหติ อพฺยโตฺต, น สโกฺกติ อนุโยคํ ทาตุํ, ตสฺส นโย ทาตโพฺพ ‘‘กิมฺหิ นํ โจเทสิ สีลวิปตฺติยา วา อาจารวิปตฺติอาทีสุ วา เอกิสฺสา’’ติฯ กสฺมา ปน อิมเสฺสว เอวํ นโย ทาตโพฺพ, น อิตรสฺสาติ, นนุ น ยุตฺตํ วินยธรานํ อคติคมนนฺติ? น ยุตฺตเมวฯ อิทํ ปน อคติคมนํ น โหติ, ธมฺมานุคฺคโห นาม เอโสฯ อลชฺชินิคฺคหตฺถาย หิ ลชฺชิปคฺคหตฺถาย จ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํฯ ตตฺร อลชฺชี นยํ ลภิตฺวา อโชฺฌตฺถรโนฺต เอหิติ, ลชฺชี ปน นยํ ลภิตฺวา ทิเฎฺฐ ทิฎฺฐสนฺตาเนน สุเต สุตสนฺตาเนน ปติฎฺฐาย กเถสฺสติ, ตสฺมา ตสฺส ธมฺมานุคฺคโห วฎฺฎติฯ สเจ ปน โส ลชฺชี ปณฺฑิโต โหติ พฺยโตฺต, ปติฎฺฐาย กเถติ, อลชฺชี จ ‘‘เอตมฺปิ นตฺถิ, เอตมฺปิ นตฺถี’’ติ ปฏิญฺญํ น เทติ, อลชฺชิสฺส ปฏิญฺญาย เอว กาตพฺพํฯ

ตทตฺถทีปนตฺถญฺจ อิทํ วตฺถุ เวทิตพฺพํ – ติปิฎกจูฬาภยเตฺถโร กิร โลหปาสาทสฺส เหฎฺฐา ภิกฺขูนํ วินยํ กเถตฺวา สายนฺหสมเย วุฎฺฐาติ, ตสฺส วุฎฺฐานสมเย เทฺว อตฺตปจฺจตฺถิกา กถํ ปวเตฺตสุํฯ เอโก ‘‘เอตมฺปิ นตฺถิ, เอตมฺปิ นตฺถี’’ติ ปฏิญฺญํ น เทติ, อถ อปฺปาวเสเส ปฐมยาเม เถรสฺส ตสฺมิํ ปุคฺคเล ‘‘อยํ ปติฎฺฐาย กเถติ, อยํ ปน ปฏิญฺญํ น เทติ, พหูนิ จ วตฺถูนิ โอสฎานิ, อทฺธา เอตํ กตํ ภวิสฺสตี’’ติ อสุทฺธลทฺธิ อุปฺปนฺนาฯ ตโต พีชนีทณฺฑเกน ปาทกถลิกาย สญฺญํ ทตฺวา ‘‘อหํ, อาวุโส, วินิจฺฉินิตุํ อนนุจฺฉวิโก, อเญฺญน วินิจฺฉินาเปหี’’ติ อาหฯ ‘‘กสฺมา, ภเนฺต’’ติ? เถโร ตมตฺถํ อาโรเจสิฯ จุทิตกปุคฺคลสฺส กาเย ฑาโห อุฎฺฐิโต, ตโต โส เถรํ วนฺทิตฺวา ‘‘ภเนฺต, วินิจฺฉินิตุํ อนุรูเปน วินยธเรน นาม ตุมฺหาทิเสเนว ภวิตุํ วฎฺฎติ, โจทเกน จ อีทิเสเนว ภวิตุํ วฎฺฎตี’’ติ วตฺวา เสตกานิ นิวาเสตฺวา ‘‘จิรํ กิลมิตาตฺถ มยา’’ติ ขมาเปตฺวา ปกฺกามิฯ

เอวํ ลชฺชินา โจทิยมาโน อลชฺชี พหูสุปิ วตฺถูสุ อุปฺปเนฺนสุ ปฏิญฺญํ น เทติ, โส เนว ‘‘สุโทฺธ’’ติ วตฺตโพฺพ, น ‘‘อสุโทฺธ’’ติ, ชีวมตโก นาม อามกปูติโก นาม เจสฯ สเจ ปนสฺส อญฺญมฺปิ ตาทิสํ วตฺถุ อุปฺปชฺชติ, น วินิจฺฉินิตพฺพํ, ตถา นาสิตโก ภวิสฺสติ ฯ สเจ ปน อลชฺชีเยว อลชฺชิํ โจเทติ, โส วตฺตโพฺพ ‘‘อาวุโส, ตว วจเนนายํ กิํ สกฺกา วตฺตุ’’นฺติฯ อิตรมฺปิ ตเถว วตฺวา ‘‘อุโภปิ เอกสโมฺภคปริโภคา หุตฺวา ชีวถา’’ติ อุโยฺยเชตพฺพาฯ สีลตฺถาย เนสํ วินิจฺฉโย น กาตโพฺพ, ปตฺตจีวรปริเวณาทิอตฺถาย ปน ปติรูปํ สกฺขิํ ลภิตฺวา กาตโพฺพติฯ

อถ ลชฺชี ลชฺชึ โจเทติ, วิวาโท จ เนสํ กิสฺมิญฺจิเทว อปฺปมตฺตโก โหติ, สญฺญาเปตฺวา ‘‘มา เอวํ กโรถา’’ติ อจฺจยํ เทสาเปตฺวา อุโยฺยเชตพฺพา ฯ อถ ปเนตฺถ จุทิตเกน สหสา วิรทฺธํ โหติ, อาทิโต ปฏฺฐาย อลชฺชี นาม นตฺถิฯ โส จ ปกฺขานุรกฺขณตฺถาย ปฏิญฺญํ น เทติ, ‘‘มยํ สทฺทหาม, มยํ สทฺทหามา’’ติ พหู อุฏฺฐหนฺติ, โส เตสํ ปฏิญฺญาย เอกวารํ เทฺววารํ สุโทฺธ โหตุ, อถ ปน วิรทฺธกาลโต ปฏฺฐาย ฐาเน น ติฏฺฐติ, วินิจฺฉโย น ทาตโพฺพฯ

๒๓๒. อทินฺนาทานวตฺถุํ วินิจฺฉินเนฺตน (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๙๒) ปน ปญฺจวีสติ อวหารา สาธุกํ สลฺลเกฺขตพฺพาฯ เตสุ จ กุสเลน วินยธเรน โอติณฺณํ วตฺถุํ สหสา อวินิจฺฉินิตฺวาว **ปญฺจ ฐานานิ** โอโลเกตพฺพานิ, ยานิ สนฺธาย โปราณา อาหุ –

> ‘‘วตฺถุํ กาลญฺจ เทสญฺจ, อคฺฆํ ปริโภคปญฺจมํ;
> ตุลยิตฺวา ปญฺจ ฐานานิ, ธาเรยฺยตฺถํ วิจกฺขโณ’’ติฯ (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๙๒);

ตตฺถ **วตฺถุ**นฺติ ภณฺฑํฯ อวหารเกน หิ ‘‘มยา อิทํ นาม อวหฏ’’นฺติ วุเตฺตปิ อาปตฺตึ อนาโรเปตฺวาว ตํ ภณฺฑํ ‘‘สสามิกํ วา อสามิกํ วา’’ติ อุปปริกฺขิตพฺพํฯ สสามิเกปิ สามิกานํ สาลยภาโว วา นิราลยภาโว วา อุปปริกฺขิตโพฺพฯ สเจ เตสํ สาลยกาเล อวหฏํ, ภณฺฑํ อคฺฆาเปตฺวา อาปตฺติ กาตพฺพาฯ สเจ นิราลยกาเล, ปาราชิเกน น กาตพฺพาฯ ภณฺฑสามิเกสุ ปน ภณฺฑํ อาหราเปเนฺตสุ ภณฺฑํ ทาตพฺพํฯ อยเมตฺถ สามีจิฯ

อิมสฺส ปนตฺถสฺส ทีปนตฺถมิทํ วตฺถุ – ภาติยราชกาเล กิร มหาเจติยปูชาย ทกฺขิณทิสโต เอโก ภิกฺขุ สตฺตหตฺถํ ปณฺฑุกาสาวํ อํเส กริตฺวา เจติยงฺคณํ ปาวิสิฯ ตงฺขณเมว จ ราชาปิ เจติยวนฺทนตฺถํ อาคโตฯ ตโต อุสฺสารณาย วตฺตมานาย มหาชนสมฺมทฺโท อโหสิฯ อถ โส ภิกฺขุ ชนสมฺมทฺทปีฬิโต อํสโต ปตนฺตํ กาสาวํ อทิสฺวาว นิกฺขเนฺต, นิกฺขมิตฺวา กาสาวํ อปสฺสเนฺต ‘‘โก อีทิเส ชนสมฺมเทฺท กาสาวํ ลจฺฉติ, น ทานิ ตํ มยฺห’’นฺติ ธุรนิเกฺขปํ กตฺวา คโตฯ อถโญฺญ ภิกฺขุ ปจฺฉา อาคจฺฉเนฺต ตํ กาสาวํ ทิสฺวา เถยฺยจิเตฺตน คเหตฺวา ปุน วิปฺปฏิสารี หุตฺวา ‘‘อสฺสมโณ ทานิมฺหิ, วิพฺภมิสฺสามี’’ติ จิเตฺต อุปฺปเนฺน ‘‘วินยธเร ปุจฺฉิตฺวา ญสฺสามี’’ติ จิเนฺตสิฯ

เตน สมเยน จูฬสุมนเตฺถโร นาม สพฺพปริยตฺติธโร วินยาจริยปาโมโกฺข มหาวิหาเร ปฏิวสติฯ โส ภิกฺขุ เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา โอกาสํ กาเรตฺวา อตฺตโน กุกฺกุจฺจํ ปุจฺฉิฯ เถโร เตน ภเฏฺฐ ชนกาเย ปจฺฉา อาคนฺตฺวา คหิตภาวํ ญตฺวา ‘‘อตฺถิ ทานิ เอตฺถ โอกาโส’’ติ จิเนฺตตฺวา อาห ‘‘สเจ กาสาวสามิกํ ภิกฺขุํ อาเนยฺยาสิ, สกฺกา ภเวยฺย ตว ปติฏฺฐา กาตุ’’นฺติฯ กถาหํ, ภเนฺต, ตํ ทกฺขิสฺสามีติฯ ตหึ ตหึ คนฺตฺวา โอโลเกหีติฯ โส ปญฺจปิ มหาวิหาเร โอโลเกตฺวา เนว อทฺทกฺขิฯ ตโต นํ เถโร ปุจฺฉิ ‘‘กตราย ทิสาย พหู ภิกฺขู อาคจฺฉนฺตี’’ติ? ‘‘ทกฺขิณทิสาย, ภเนฺต’’ติฯ เตน หิ กาสาวํ ทีฆโต จ ติริยญฺจ มินิตฺวา ฐเปหิ, ฐเปตฺวา ทกฺขิณทิสาย วิหารปฏิปาฏิยา วิจินิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อาเนหีติฯ โส ตถา กตฺวา ตํ ภิกฺขุํ ทิสฺวา เถรสฺส สนฺติกํ อาเนสิฯ เถโร ปุจฺฉิ ‘‘ตเวทํ กาสาว’’นฺติ? ‘‘อาม, ภเนฺต’’ติฯ กุหึ เต ปาติตนฺติ? โส สพฺพํ อาจิกฺขิฯ เถโร เตน กตํ ธุรนิเกฺขปํ สุตฺวา อิตรํ ปุจฺฉิ ‘‘ตยา อิทํ กุหึ ทิสฺวา คหิต’’นฺติ? โสปิ สพฺพํ อาโรเจสิฯ ตโต ตํ เถโร อาห ‘‘สเจ เต สุทฺธจิเตฺตน คหิตํ อภวิสฺส, อนาปตฺติเยว เต อสฺส, เถยฺยจิเตฺตน ปน คหิตตฺตา ทุกฺกฏํ อาปนฺนฺนสิ, ตํ เทเสตฺวา อนาปตฺติโก โหติ, อิทญฺจ กาสาวํ อตฺตโน สนฺตกํ กตฺวา เอตเสฺสว ภิกฺขุโน เทหี’’ติฯ โส ภิกฺขุ อมเตเนว อภิสิโตฺต วรมสฺสาสปฺปโตฺต อโหสิฯ เอวํ วตฺถุ โอโลเกตพฺพํฯ

กาโลติ อวหารกาโลฯ ตเทว หิ ภณฺฑํ กทาจิ อปฺปคฺฆํ โหติ, กทาจิ มหคฺฆํฯ ตสฺมา ตํ ภณฺฑํ ยสฺมึ กาเล อวหฏํ, ตสฺมึเยว กาเล โย ตสฺส อโคฺฆ โหติ, เตน อเคฺฆน อาปตฺติ กาเรตพฺพาฯ เอวํ กาโล โอโลเกตโพฺพฯ

เทโสติ อวหารเทโสฯ ตญฺหิ ภณฺฑํ ยสฺมึ เทเส อวหฏํ, ตสฺมึเยว เทเส โย ตสฺส อโคฺฆ โหติ, เตน อเคฺฆน อาปตฺติ กาเรตพฺพาฯ ภณฺฑุฏฺฐานเทเส หิ ภณฺฑํ อปฺปคฺฆํ โหติ, อญฺญตฺถ มหคฺฆํฯ

อิมสฺสปิ จ อตฺถสฺส ทีปนตฺถมิทํ วตฺถุ – อนฺตรสมุเทฺท กิร เอโก ภิกฺขุ สุสณฺฐานํ นาฬิเกรํ ลภิตฺวา ภมํ อาโรเปตฺวา สงฺขถาลกสทิสํ มโนรมํ ปานียถาลกํ กตฺวา ตเตฺถว ฐเปตฺวา เจติยคิรึ อคมาสิ ฯ อโญฺญ ภิกฺขุ อนฺตรสมุทฺทํ คนฺตฺวา ตสฺมึ วิหาเร ปฏิวสโนฺต ตํ ถาลกํ ทิสฺวา เถยฺยจิเตฺตน คเหตฺวา เจติยคิริเมว อาคโตฯ ตสฺส ตตฺถ ยาคุํ ปิวนฺตสฺส ตํ ถาลกํ ทิสฺวา ถาลกสามิโก ภิกฺขุ อาห ‘‘กุโต เต อิทํ ลทฺธ’’นฺติฯ อนฺตรสมุทฺทโต เม อานีตนฺติฯ โส ตํ ‘‘เนตํ ตว สนฺตกํ, เถยฺยาย เต คหิต’’นฺติ สงฺฆมชฺฌํ อากฑฺฒิฯ ตตฺถ จ วินิจฺฉยํ อลภิตฺวา มหาวิหารํ อคมึสุ, ตตฺถ จ เภรึ ปหราเปตฺวา มหาเจติยสมีเป สนฺนิปาตํ กตฺวา วินิจฺฉยํ อารภึสุฯ วินยธรเตฺถรา อวหารํ สญฺญาเปสุํฯ

ตสฺมิญฺจ สนฺนิปาเต อาภิธมฺมิกโคทตฺตเตฺถโร นาม วินยกุสโล โหติ, โส เอวมาห ‘‘อิมินา อิทํ ถาลกํ กุหึ อวหฏ’’นฺติ? ‘‘อนฺตรสมุเทฺท อวหฏ’’นฺติฯ ตตฺถ ตํ กึ อคฺฆตีติฯ น กิญฺจิ อคฺฆติฯ ตตฺร หิ นาฬิเกรํ ภินฺทิตฺวา มิญฺชํ ขาทิตฺวา กปาลํ ฉเฑฺฑติ, ทารุอตฺถํ ปน ผรตีติฯ อิมสฺส ภิกฺขุโน เอตฺถ หตฺถกมฺมํ กึ อคฺฆตีติ? มาสกํ วา อูนมาสกํ วาติฯ อตฺถิ ปน กตฺถจิ สมฺมาสมฺพุเทฺธน มาสเก วา อูนมาสเก วา ปาราชิกํ ปญฺญตฺตนฺติฯ เอวํ วุเตฺต ‘‘สาธุ สาธุ, สุกถิตํ สุวินิจฺฉิต’’นฺติ เอกสาธุการโร อโหสิฯ เตน จ สมเยน ภาติยราชาปิ เจติยวนฺทนตฺถํ นครโต นิกฺขโนฺต ตํ สทฺทํ สุตฺวา ‘‘กึ อิท’’นฺติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพํ ปฏิปาฏิยา สุตฺวา นคเร เภรึ จราเปสิ ‘‘มยิ สเนฺต ภิกฺขูนมฺปิ ภิกฺขุนีนมฺปิ คิหีนมฺปิ อธิกรณํ อาภิธมฺมิกโคทตฺตเตฺถเรน วินิจฺฉิตํ สุวินิจฺฉิตํ, ตสฺส วินิจฺฉเย อติฏฺฐมานํ ราชาณาย ฐเปมี’’ติฯ เอวํ เทโส โอโลเกตโพฺพฯ

อโคฺฆติ ภณฺฑคฺโฆฯ นวภณฺฑสฺส หิ โย อโคฺฆ โหติ, โส ปจฺฉา ปริหายติฯ ยถา นวโธโต ปโตฺต อฏฺฐ วา ทส วา อคฺฆติ, โส ปจฺฉา ภิโนฺน วา ฉิโทฺท วา อาณิคณฺฐิกาหโต วา อปฺปโคฺฆ โหติ, ตสฺมา น สพฺพทา ภณฺฑํ ปกติอเคฺฆเนว กาตพฺพนฺติฯ เอวํ อโคฺฆ โอโลเกตโพฺพฯ

ปริโภโคติ ภณฺฑปริโภโคฯ ปริโภเคนปิ หิ วาสิอาทิภณฺฑสฺส อโคฺฆ ปริหายติฯ ตสฺมา เอวํ อุปปริกฺขิตพฺพํ – สเจ โกจิ กสฺสจิ ปาทคฺฆนกํ วาสึ หรติ, ตตฺร วาสิสามิโก ปุจฺฉิตโพฺพ ‘‘ตยา อยํ วาสิ กิตฺตเกน กีตา’’ติ? ‘‘ปาเทน, ภเนฺต’’ติฯ กึ ปน เต กิณิตฺวาว ฐปิตา, อุทาหุ นํ วฬเญฺชสีติ? สเจ วทติ ‘‘เอกทิวสํ เม ทนฺตกฏฺฐํ วา รชนฉลฺลิ วา ปตฺตปจนกทารุ วา ฉินฺนํ, ฆํสิตฺวา วา นิสิตา’’ติ, อถสฺส โปราณโก อโคฺฆ ภโฏฺฐติ เวทิตโพฺพฯ ยถา จ วาสิยา, เอวํ อญฺชนิยา วา อญฺชนิสลากาย วา กุญฺจิกาย วา ปลาเลน วา ถุเสหิ วา อิฏฺฐกจุเณฺณน วา เอกวารํ ฆํสิตฺวา โธวิตมเตฺตนปิ อโคฺฆ ภสฺสติฯ ติปุมณฺฑลสฺส มกรทนฺตเจฺฉทเนนปิ ปริมชฺชนมเตฺตนปิ, อุทกสาฏกสฺส สกึ นิวาสนปารุปเนนปิ ปริโภคสีเสน อํเส วา สีเส วา ฐปนมเตฺตนปิ, ตณฺฑุลาทีนํ ปโปฺผฏเนนปิ ตโต เอกํ วา เทฺว วา อปนยเนนปิ อนฺตมโส เอกํ ปาสาณสกฺขรํ อุทฺธริตฺวา ฉฑฺฑิตมเตฺตนปิ, สปฺปิเตลาทีนํ ภาชนนฺตรปอวตฺตเนนปิ อนฺตมโส ตโต มกฺขิกํ วา กิปิลฺลิกํ วา อุทฺธริตฺวา ฉฑฺฑิตมเตฺตนปิ, คุฬปิณฺฑกสฺส มธุรภาวชานนตฺถํ นเขน วิชฺฌิตฺวา อณุมตฺตํ คหิตมเตฺตนปิ อโคฺฆ ภสฺสติฯ ตสฺมา ยํ กิญฺจิ ปาทคฺฆนกํ วุตฺตนเยเนว สามิเกหิ

ปริโภเคน อูนํ กตํ โหติ, น ตํ อวหโฏ ภิกฺขุ ปาราชิเกน กาตโพฺพติฯ เอวํ อโคฺฆ โอโลเกต โพฺพฯ

เอวํ อิมานิ ตุลยิตฺวา ปญฺจ ฐานานิ ธาเรยฺย อตฺถํ วิจกฺขโณ, อาปตฺตึ วา อนาปตฺตึ วา ครุกํ วา ลหุกํ วา อาปตฺตึ ยถาฐาเน ฐเปยฺยาติฯ เตนาหุ อฏฺฐกถาจริยา –

‘‘สิกฺขาปทํ สมํ เตน, อญฺญํ กิญฺจิ น วิชฺชติ;
อเนกนยโวกิณฺณํ, คมฺภีรตฺถวินิจฺฉยํฯ

‘‘ตสฺมา วตฺถุมฺหิ โอติเณฺณ, ภิกฺขุนา วินยญฺญุนา;
วินยานุคฺคเหเนตฺถ, กโรเนฺตน วินิจฺฉยํฯ

‘‘ปาฬึ อฏฺฐกถเญฺจว, สาธิปฺปายมเสสโต;
โอคยฺห อปฺปมเตฺตน, กรณีโย วินิจฺฉโยฯ

‘‘อาปตฺติทสฺสนุสฺสาโห, น กตฺตโพฺพ กุทาจนํ;
ปสฺสิสฺสามิ อนาปตฺติ-มิติ กยิราถ มานสํฯ

‘‘ปสฺสิตฺวาปิ จ อาปตฺตึ, อวตฺวาว ปุนปฺปุนํ;
วีมํสิตฺวาถ วิญฺญูหิ, สํสนฺทิตฺวา จ ตํ วเทฯ

‘‘กปฺปิเยปิ จ วตฺถุสฺมึ, จิตฺตสฺส ลหุวตฺติโน;
วเสน สามญฺญคุณา, จวนฺตีธ ปุถุชฺชนาฯ

‘‘ตสฺมา ปรปริกฺขารํ, อาสีวิสมิโวรคํ;
อคฺคึ วิย จ สมฺปสฺสํ, นามเสยฺย วิจกฺขโณ’’ติฯ (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๑๖๐-๑ ตตฺรายํ อนุสาสนี);

๒๓๓. อุตฺตริมนุสฺสธมฺมาโรจนํ วินิจฺฉินเนฺตน (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๑๙๗) ปน ‘‘กึ เต อธิคตํฯ กินฺติ เต อธิคตํ, กทา เต อธิคตํ, กตฺถ เต อธิคตํ, กตเม เต กิเลสา ปหีนา, กตเมสํ ตฺวํ ธมฺมานํ ลาภี’’ติ อิมานิ ฉ ฐานานิ วิโสเธตพฺพานิฯ สเจ หิ โกจิ ภิกฺขุ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมาธิคมํ พฺยากเรยฺย, น โส เอตฺตาวตา สกฺกาโร กาตโพฺพ, อิเมสํ ปน ฉนฺนํ ฐานานํ โสธนตฺถํ เอวํ วตฺตโพฺพ ‘‘กึ เต อธิคตํ, กึ ฌานํ อุทาหุ วิโมกฺขาทีสุ อญฺญตร’’นฺติฯ โย หิ เยน อธิคโต ธโมฺม, โส ตสฺส ปากโฏ โหติฯ สเจ ‘‘อิทํ นาม เม อธิคต’’นฺติ วทติ, ตโต ‘‘กินฺติ เต อธิคต’’นฺติ ปุจฺฉิตโพฺพ, ‘‘อนิจฺจลกฺขณาทีสุ กึ ธุรํ กตฺวา อฏฺฐตึสาย วา อารมฺมเณสุ รูปารูปอชฺฌตฺตพหิทฺธาทิเภเทสุ วา ธเมฺมสุ เกน มุเขน อภินิวิสิตฺวา’’ติฯ โย หิ ยสฺสาภินิเวโส, โส ตสฺส ปากโฏ โหติฯ สเจ ‘‘อยํ นาม เม อภินิเวโส, เอวํ มยา อธิคต’’นฺติ วทติ, ตโต ‘‘กทา เต อธิคต’’นฺติ ปุจฺฉิตโพฺพ, ‘‘กึ ปุพฺพเณฺห, อุทาหุ มชฺฌนฺหิกาทีสุ อญฺญตรสฺมึ กาเล’’ติฯ สเพฺพสญฺหิ อตฺตนา อธิคตกาโล ปากโฏ โหติฯ สเจ ‘‘อมุกสฺมึ นาม กาเล อธิคต’’นฺติ วทติ, ตโต ‘‘กตฺถ เต อธิคต’’นฺติ ปุจฺฉิตโพฺพ, ‘‘กึ ทิวาฏฺฐาเน, อุทาหุ รตฺติฏฺฐานาทีสุ อญฺญตรสฺมึ โอกาเส’’ติฯ สเพฺพสญฺหิ อตฺตนา อธิคโตกาโส ปากโฏ โหติฯ สเจ ‘‘อมุกสฺมึ นาม เม โอกาเส อธิคต’’นฺติ วทติ, ตโต ‘‘กตเม เต กิเลสา ปหีนา’’ติ ปุจฺฉิตโพฺพ, ‘‘กึ ปฐมมคฺควชฺฌา, อุทาหุ ทุติยาทิมคฺควชฺฌา’’ติฯ สเพฺพสญฺหิ อตฺตนา อธิคตมเคฺคน ปหีนา กิเลสา ปากฏา โหนฺติฯ

สเจ ‘‘อิเม นาม เม กิเลสา ปหีนา’’ติ วทติ, ตโต ‘‘กตเมสํ ตฺวํ ธมฺมานํ ลาภี’’ติ ปุจฺฉิตพฺพํ, ‘‘กึ โสตาปตฺติมคฺคสฺส, อุทาหุ สกทาคามิมคฺคาทีสุ อญฺญตรสฺสา’’ติฯ สเพฺพสญฺหิ อตฺตนา อธิคตธโมฺม ปากโฏ โหติฯ สเจ ‘‘อิเมสํ นามาหํ ธมฺมานํ ลาภี’’ติ วทติ, เอตฺตาวตา ปิสฺส วจนํ น สทฺธาตพฺพํฯ พหุสฺสุตา หิ อุคฺคหปริปุจฺฉากุสลา ภิกฺขู อิมานิ ฉ ฐานานิ โสเธตุํ สโกฺกนฺติ, อิมสฺส ปน ภิกฺขุโน อาคมนปฏิปทา โสเธตพฺพาฯ ยทิ อาคมนปฏิปทา น สุชฺฌติ, ‘‘อิมาย ปฏิปทาย โลกุตฺตรธโมฺม นาม น ลพฺภตี’’ติ อปเนตโพฺพฯ ยทิ ปนสฺส อาคมนปฏิปทา สุชฺฌติ, ทีฆรตฺตํ ตีสุ สิกฺขาสุ อปฺปมโตฺต ชาครียมนุยุโตฺต จตูสุ ปจฺจเยสุ อลโคฺค อากาเส ปาณิสเมน เจตสา วิหรตีติ ปญฺญายติ, ตสฺส ภิกฺขุโน พฺยากรณํ ปฏิปทาย สทฺธึ สํสนฺทติฯ ‘‘เสยฺยถาปิ นาม คโงฺคทกํ ยมุโนทเกน สํสนฺทติ สเมติ, เอวเมว สุปญฺญตฺตา เตน ภควตา สาวกานํ นิพฺพานคามินี ปฏิปทา, สํสนฺทติ นิพฺพานญฺจ ปฏิปทา จา’’ติ (ที. นิ. ๒.๒๙๖) วุตฺตสทิสํ โหติฯ อปิจ โข น เอตฺตเกนปิ สกฺกาโร กาตโพฺพฯ กสฺมา? เอกจฺจสฺส หิ ปุถุชฺชนสฺสปิ สโต ขีณาสวสฺส ปฏิปตฺติสทิสา ปฏิปตฺติ โหติ, ตสฺมา โส ภิกฺขุ เตหิ เตหิ อุปาเยหิ อุตฺตาเสตโพฺพฯ ขีณาสวสฺส นาม อสนิยาปิ มตฺถเก ปตมานาย ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา น โหติ, ปุถุชฺชนสฺส อปฺปมตฺตเกนปิ โหติฯ

ตตฺริมานิ วตฺถูนิ (ม. นิ. อฏฺฐ. ๓.๑๐๒) – ทีฆภาณกอภยเตฺถโร กิร เอกํ ปิณฺฑปาติกํ ปริคฺคเหตุํ อสโกฺกโนฺต ทหรสฺส สญฺญํ อทาสิฯ โส ตํ นหายมานํ กลฺยาณีนทีมุขทฺวาเร นิมุชฺชิตฺวา ปาเท อคฺคเหสิฯ ปิณฺฑปาติโก ‘‘กุมฺภีโล’’ติ สญฺญาย มหาสทฺทมกาสิ, ตทา นํ ‘‘ปุถุชฺชโน’’ติ ชานิํสุฯ

จนฺทมุขติสฺสราชกาเล ปน มหาวิหาเร สงฺฆเตฺถโร ขีณาสโว ทุพฺพลจกฺขุโก วิหาเรเยว อจฺฉติฯ ราชา ‘‘เถรํ ปริคฺคณฺหิสฺสามี’’ติ ภิกฺขูสุ ภิกฺขาจารํ คเตสุ อปฺปสโทฺท อุปสงฺกมิตฺวา สโปฺป วิย ปาเท อคฺคเหสิฯ เถโร สิลาถโมฺภ วิย นิจฺจโล หุตฺวา ‘‘โก เอตฺถา’’ติ อาหฯ ‘‘อหํ, ภเนฺต, ติโสฺส’’ติ? ‘‘สุคนฺธํ วายสิ โน ติสฺสา’’ติฯ เอวํ ขีณาสวสฺส ภยํ นาม นตฺถิฯ

เอกโจฺจ ปน ปุถุชฺชโนปิ อติสูโร โหติ นิพฺภโยฯ โส รชนีเยน อารมฺมเณน ปริคฺคณฺหิตโพฺพฯ วสภราชาปิ เอกํ เถรํ ปริคฺคณฺหมาโน ฆเร นิสีทาเปตฺวา ตสฺส สนฺติเก พทรสาฬวํ มทฺทมาโน นิสีทิฯ มหาเถรสฺส เขโฬ จลิโต, เถรสฺส ปุถุชฺชนภาโว อาวิภูโตฯ ขีณาสวสฺส หิ รสตณฺหา นาม สุปฺปหีนา, ทิเพฺพสุปิ รเสสุ นิกนฺติ นาม น โหติ, ตสฺมา อิเมหิ อุปาเยหิ ปริคฺคเหตฺวา สจสฺส ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา รสตณฺหา วา อุปฺปชฺชติ, ‘‘น จ ตฺวํ อรหา’’ติ อปเนตโพฺพฯ สเจ ปน อภีรุ อจฺฉมฺภี อนุตฺราสี หุตฺวา สีโห วิย นิสีทติ, ทิพฺพารมฺมเณปิ นิกนฺติํ น ชเนติ, อยํ ภิกฺขุ สมฺปนฺนเวยฺยากรโณ สมนฺตา ราชราชมหามตฺตาทีหิ เปสิตํ สกฺการํ อรหตีติ เวทิตโพฺพฯ เอวํ ตาว อุตฺตริมนุสฺสธมฺมาโรจนํ วินิจฺฉินิตพฺพํฯ

๒๓๔. สกเล ปน วินยวินิจฺฉเย (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๔๕) โกสลฺลํ ปตฺถยเนฺตน **จตุพฺพิโธ วินโย** ชานิตโพฺพฯ

> จตุพฺพิธญฺหิ วินยํ, มหาเถรา มหิทฺธิกา;
> นีหริตฺวา ปกาเสสุํ, ธมฺมสงฺคาหกา ปุราฯ

กตมํ จตุพฺพิธํ? สุตฺตํ สุตฺตานุโลมํ อาจริยวาทํ อตฺตโนมตินฺติฯ ยํ สนฺธาย วุตฺตํ ‘‘อาหจฺจปเทน โข, มหาราช, รเสน อาจริยวํเสน อธิปฺปายา’’ติ (มิ. ป. ๔.๒.๓)ฯ เอตฺถ หิ

อาหจฺจปทนฺติ สุตฺตํ อธิเปฺปตํฯ **รโส**ติ สุตฺตานุโลมํฯ **อาจริยวํโส**ติ อาจริยวาโทฯ **อธิปฺปาโย**ติ อตฺตโนมติฯ

ตตฺถ **สุตฺตํ** นาม สกลวินยปิฏเก ปาฬิฯ

สุตฺตานุโลมํ นาม จตฺตาโร มหาปเทสาฯ เย ภควตา เอวํ วุตฺตา –

> ‘‘ยํ, ภิกฺขเว, มยา ‘อิทํ น กปฺปตี’ติ อปฺปฏิกฺขิตฺตํ, ตเญฺจ อกปฺปิยํ อนุโลเมติ, กปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว น กปฺปติฯ ยํ, ภิกฺขเว, มยา ‘อิทํ น กปฺปตี’ติ อปฺปฏิกฺขิตฺตํ, ตเญฺจ กปฺปิยํ อนุโลเมติ, อกปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว กปฺปติฯ ยํ, ภิกฺขเว, มยา ‘อิทํ กปฺปตี’ติ อนนุญฺญาตํ, ตํ เจ อกปฺปิยํ อนุโลเมติ, กปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว น กปฺปติฯ ยํ, ภิกฺขเว, มยา ‘อิทํ กปฺปตี’ติ อนนุญฺญาตํ, ตเญฺจ กปฺปิยํ อนุโลเมติ, อกปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว กปฺปตี’’ติ (มหาว. ๓๐๕)ฯ

อาจริยวาโท นาม ธมฺมสงฺคาหเกหิ ปญฺจหิ อรหนฺตสเตหิ ฐปิตา ปาฬิวินิมุตฺตา โอกฺกนฺตวินิจฺฉยปฺปวตฺตา อฏฺฐกถาตนฺติฯ

อตฺตโนมติ นาม สุตฺตสุตฺตานุโลมอาจริยวาเท มุญฺจิตฺวา อนุมาเนน อตฺตโน อนุพุทฺธิยา นยคฺคาเหน อุปฏฺฐิตาการกถนํฯ

อปิจ สุตฺตนฺตาภิธมฺมวินยฏฺฐกถาสุ อาคโต สโพฺพปิ เถรวาโท อตฺตโนมติ นามฯ ตํ ปน อตฺตโนมติํ คเหตฺวา กเถเนฺตน น ทฬฺหคฺคาหํ คเหตฺวา โวหริตพฺพํ, การณํ สลฺลเกฺขตฺวา อเตฺถน ปาฬิํ, ปาฬิยา จ อตฺถํ สํสนฺทิตฺวา กเถตพฺพํ, อตฺตโนมติ อาจริยวาเท โอตาเรตพฺพาฯ สเจ ตตฺถ โอตรติ เจว สเมติ จ, คเหตพฺพาฯ สเจ เนว โอตรติ น สเมติ, น คเหตพฺพาฯ อยญฺหิ อตฺตโนมติ นาม สพฺพทุพฺพลา, อตฺตโนมติโต อาจริยวาโท พลวตโรฯ

อาจริยวาโทปิ สุตฺตานุโลเม โอตาเรตโพฺพฯ ตตฺถ โอตรโนฺต สเมโนฺต เอว คเหตโพฺพ, อิตโร น คเหตโพฺพฯ อาจริยวาทโต หิ สุตฺตานุโลมํ พลวตรํฯ

สุตฺตานุโลมมฺปิ สุเตฺต โอตาเรตพฺพํฯ ตตฺถ โอตรนฺตํ สเมนฺตเมว คเหตพฺพํ, อิตรํ น คเหตพฺพํฯ สุตฺตานุโลมโต หิ สุตฺตเมว พลวตรํฯ สุตฺตญฺหิ อปฺปฏิวตฺติยํ การกสงฺฆสทิสํ พุทฺธานํ ฐิตกาลสทิสํฯ ตสฺมา ยทา เทฺว ภิกฺขู สากจฺฉนฺติ, สกวาที สุตฺตํ คเหตฺวา กเถติ, ปรวาที สุตฺตานุโลมํฯ เตหิ อญฺญมญฺญํ เขปํ วา ครหํ วา อกตฺวา สุตฺตานุโลมํ สุเตฺต โอตาเรตพฺพํฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตพฺพํ, โน เจ, น คเหตพฺพํ, สุตฺตสฺมิํเยว ฐาตพฺพํฯ อถายํ สุตฺตํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร อาจริยวาทํฯ เตหิปิ อญฺญมญฺญํ เขปํ วา ครหํ วา อกตฺวา อาจริยวาโท สุเตฺต โอตาเรตโพฺพฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตโพฺพฯ อโนตรโนฺต อสเมโนฺต จ คารยฺหาจริยวาโท น คเหตโพฺพ, สุตฺตสฺมิํเยว ฐาตพฺพํฯ อถายํ สุตฺตํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร อตฺตโนมติํฯ เตหิปิ อญฺญมญฺญํ เขปํ วา ครหํ วา อกตฺวา อตฺตโนมติ สุเตฺต โอตาเรตพฺพาฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตพฺพา, โน เจ, น คเหตพฺพา, สุตฺตสฺมิํเยว ฐาตพฺพํฯ

อถายํ สุตฺตานุโลมํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร สุตฺตํ, สุตฺตานุโลเม โอตาเรตพฺพํฯ สเจ โอตรติ สเมติ, ติโสฺส สงฺคีติโย อารุฬฺหํ ปาฬิอาคตํ ปญฺญายติ, คเหตพฺพํ, โน เจ ตถา ปญฺญายติ, น โอตรติ น สเมติ, พาหิรกสุตฺตํ วา โหติ สิโลโก วา อญฺญํ วา คารยฺหสุตฺตํ คุฬฺหเวสฺสนฺตร คุฬฺหวินยเวทลฺลาทีนํ อญฺญตรโต อาภตํ, น คเหตพฺพํ, สุตฺตานุโลมสฺมิํเยว ฐาตพฺพํฯ อถายํ

สุตฺตานุโลมํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร อาจริยวาทํฯ อาจริยวาโท สุตฺตานุโลเม โอตาเรตโพฺพฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตโพฺพฯ โน เจ, น คเหตโพฺพ, สุตฺตานุโลเมเยว ฐาตพฺพํฯ อถายํ สุตฺตานุโลมํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร อตฺตโนมติํฯ อตฺตโนมติ สุตฺตานุโลเม โอตาเรตพฺพาฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตพฺพาฯ โน เจ, น คเหตพฺพา, สุตฺตานุโลเมเยว ฐาตพฺพํฯ

อถายํ อาจริยวาทํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร สุตฺตํฯ สุตฺตํ อาจริยวาเท โอตาเรตพฺพํฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตพฺพํฯ อิตรํ คารยฺหสุตฺตํ น คเหตพฺพํ, อาจริยวาเทเยว ฐาตพฺพํฯ อถายํ อาจริยวาทํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร สุตฺตานุโลมํฯ สุตฺตานุโลมํ อาจริยวาเท โอตาเรตพฺพํฯ โอตรนฺตํ สเมนฺตเมว คเหตพฺพํ, อิตรํ น คเหตพฺพํ, อาจริยวาเทเยว ฐาตพฺพํฯ อถายํ อาจริยวาทํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร อตฺตโนมติํฯ อตฺตโนมติ อาจริยวาเท โอตาเรตพฺพาฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตพฺพาฯ โน เจ, น คเหตพฺพา, อาจริยวาเทเยว ฐาตพฺพํฯ

อถ ปนายํ อตฺตโนมติํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร สุตฺตํฯ สุตฺตํ อตฺตโนมติยํ โอตาเรตพฺพํฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตพฺพํฯ อิตรํ คารยฺหสุตฺตํ น คเหตพฺพํ, อตฺตโนมติยเมว ฐาตพฺพํฯ อถายํ อตฺตโนมติํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร สุตฺตานุโลมํฯ สุตฺตานุโลมํ อตฺตโนมติยํ โอตาเรตพฺพํฯ โอตรนฺตํ สเมนฺตเมว คเหตพฺพํ, อิตรํ น คเหตพฺพํ, อตฺตโนมติยเมว ฐาตพฺพํฯ อถายํ อตฺตโนมติํ คเหตฺวา กเถติ, ปโร อาจริยวาทํฯ อาจริยวาโท อตฺตโนมติยํ โอตาเรตโพฺพฯ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตโพฺพฯ อิตโร คารยฺหาจริยวาโท น คเหตโพฺพ, อตฺตโนมติยเมว ฐาตพฺพํ, อตฺตโน คหณเมว พลิยํ กาตพฺพํฯ สพฺพฏฺฐาเนสุ จ เขโป วา ครหา วา น กาตพฺพาติฯ

อถ ปนายํ กปฺปิยนฺติ คเหตฺวา กเถติ, ปโร อกปฺปิยนฺติ, สุเตฺต จ สุตฺตานุโลเม จ โอตาเรตพฺพํฯ สเจ กปฺปิยํ โหติ, กปฺปิเย ฐาตพฺพํฯ สเจ อกปฺปิยํ, อกปฺปิเย ฐาตพฺพํฯ อถายํ ตสฺส กปฺปิยภาวสาธกํ สุตฺตโต พหุํ การณญฺจ วินิจฺฉยญฺจ ทเสฺสติ, ปโร การณํ น วินฺทติ, กปฺปิเยว ฐาตพฺพํฯ อถ ปโร ตสฺส อกปฺปิยภาวสาธกํ สุตฺตโต พหุํ การณญฺจ วินิจฺฉยญฺจ ทเสฺสติ, อเนน อตฺตโน คหณนฺติ กตฺวา ทฬฺหํ อาทาย น ฐาตพฺพํ, ''สาธู''ติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา อกปฺปิเย เอว ฐาตพฺพํฯ อถ ทฺวินฺนมฺปิ การณจฺฉายา ทิสฺสติ, ปฏิกฺขิตฺตภาโวเยว สาธุ, อกปฺปิเย ฐาตพฺพํฯ วินยญฺหิ ปตฺวา กปฺปิยากปฺปิยวิจารณํ อาคมฺม รุนฺธิตพฺพํ, คาฬฺหํ กตฺตพฺพํ, โสตํ ปจฺฉินฺทิตพฺพํ, ครุกภาเวเยว ฐาตพฺพํฯ

อถ ปนายํ อกปฺปิยนฺติ คเหตฺวา กเถติ, ปโร กปฺปิยนฺติ, สุเตฺต จ สุตฺตานุโลเม จ โอตาเรตพฺพํฯ สเจ กปฺปิยํ โหติ, กปฺปิเย ฐาตพฺพํฯ สเจ อกปฺปิยํ, อกปฺปิเย ฐาตพฺพํฯ อถายํ พหูหิ สุตฺตวินิจฺฉยการเณหิ อกปฺปิยภาวํ ทเสฺสติ, ปโร การณํ น วินฺทติ, อกปฺปิเย ฐาตพฺพํฯ อถ ปโร พหูหิ สุตฺตวินิจฺฉยการเณหิ กปฺปิยภาวํ ทเสฺสติ, อยํ การณํ น วินฺทติ, กปฺปิเย ฐาตพฺพํฯ อถ ทฺวินฺนมฺปิ การณจฺฉายา ทิสฺสติ, อตฺตโน คหณํ น วิสฺสเชฺชตพฺพํฯ ยถา จายํ กปฺปิยากปฺปิเย อกปฺปิยกปฺปิเย จ วินิจฺฉโย วุโตฺต, เอวํ อนาปตฺติอาปตฺติวาเท อาปตฺตานาปตฺติวาเท จ, ลหุกครุกาปตฺติวาเท ครุกลหุกาปตฺติวาเท จาปิ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ นามมเตฺตเยว หิ เอตฺถ นานํ, โยชนานเย นานํ นตฺถิ, ตสฺมา น วิตฺถาริตํฯ

เอวํ กปฺปิยากปฺปิยาทิวินิจฺฉเย อุปฺปเนฺน โย สุตฺตสุตฺตานุโลมอาจริยวาทอตฺตโนมตีสุ อติเรกการณํ ลภติ, ตสฺส วาเท ฐาตพฺพํ, สพฺพโส ปน การณวินิจฺฉยํ อลภเนฺตน สุตฺตํ น ชหิตพฺพํ, สุตฺตสฺมิํเยว ฐาตพฺพนฺติฯ เอวํ สกลวินยวินิจฺฉเย โกสลฺลํ ปตฺถยเนฺตน อยํ จตุพฺพิโธ วินโย ชานิตโพฺพฯ

อิมญฺจ ปน จตุพฺพิธํ วินยํ ญตฺวาปิ วินยธเรน ปุคฺคเลน ติลกฺขณสมนฺนาคเตน ภวิตพฺพํฯ **ตีณิ** หิ **วินยธรสฺส ลกฺขณานิ** อิจฺฉิตพฺพานิฯ กตมานิ ตีณิ? สุตฺตญฺจสฺส สฺวาคตํ โหติ สุปฺปวตฺติ สุวินิจฺฉิตํ สุตฺตโต อนุพฺยญฺชนโสติ อิทเมกํ ลกฺขณํฯ วินเย โข ปน ฐิโต โหติ อสํหีโรติ อิทํ ทุติยํฯ อาจริยปรมฺปรา โข ปนสฺส สุคฺคหิตา โหติ สุมนสิกตา สูปธาริตาติ อิทํ ตติยํฯ

ตตฺถ **สุตฺตํ** นาม สกลํ วินยปิฏกํฯ ตทสฺส **สฺวาคตํ โหตี**ติ สุฏฺฐุ อาคตํฯ **สุปฺปวตฺตี**ติ สุฏฺฐุ ปวตฺตํ ปคุณํ วาจุคฺคตํฯ **สุวินิจฺฉิตํ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส**ติ ปาฬิโต จ ปริปุจฺฉโต จ อฏฺฐกถาโต จ สุวินิจฺฉิตํ โหติ กงฺขาเฉทนํ กตฺวา อุคฺคหิตํฯ **วินเย โข ปน ฐิโต โหตี**ติ วินเย ลชฺชิภาเวน ปติฏฺฐิโต โหติฯ อลชฺชี หิ พหุสฺสุโตปิ สมาโน ลาภครุกตาย ตนฺตึ วิสํวาเทตฺวา อุทฺธมฺมํ อุพฺพินยํ สตฺถุสาสนํ ทีเปตฺวา สาสเน มหนฺตํ อุปทฺทวํ กโรติ, สงฺฆเภทมฺปิ สงฺฆราชิมฺปิ อุปฺปาเทติฯ ลชฺชี ปน กุกฺกุจฺจโก สิกฺขากาโม ชีวิตเหตุปิ ตนฺตึ อวิสํวาเทตฺวา ธมฺมเมว วินยเมว ทีเปติ, สตฺถุสาสนํ ครุํ กตฺวา ฐเปติฯ ตถา หิ ปุพฺเพ มหาเถรา ติกฺขตฺตุํ วาจํ นิจฺฉาเรสุํ **“อนาคเต ลชฺชี รกฺขิสฺสติ, ลชฺชี รกฺขิสฺสติ, ลชฺชี รกฺขิสฺสตี”**ติ (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๔๕)ฯ เอวํ โย ลชฺชี, โส วินยํ อวิชหนฺโต อโวกฺกมนฺโต ลชฺชิภาเวเนว วินเย ฐิโต โหติ สุปฺปติฏฺฐิโตติฯ

อสํหีโรติ สํหีโร นาม โย ปาฬิยํ วา อฏฺฐกถายํ วา เหฏฺฐโต วา อุปริโต วา ปทปฏิปาฏิยา วา ปุจฺฉิยมาโน วิตฺถุนติ วิปฺผนฺทติ สนฺติฏฺฐิตุํ น สโกฺกติ, ยํ ยํ ปเรน วุจฺจติ, ตํ ตํ อนุชานาติ, สกวาทํ ฉฑฺเฑตฺวา ปรวาทํ คณฺหาติฯ โย ปน ปาฬิยํ วา อฏฺฐกถายํ วา เหฏฺฐุปริเยน วา ปทปฏิปาฏิยา วา ปุจฺฉิยมาโน น วิตฺถุนติ น วิปฺผนฺทติ, เอเกกโลมํ สณฺฑาเสน คณฺหนฺโต วิย ‘‘เอวํ มยํ วทาม, เอวํ โน อาจริยา วทนฺตี’’ติ วิสฺสชฺเชติ, ยมฺหิ ปาฬิ จ ปาฬิวินิจฺฉโย จ สุวณฺณภาชเน ปกฺขิตฺตสีหวสา วิย ปริกฺขยํ ปริยาทานํ อคจฺฉนฺโต ติฏฺฐติ, อยํ วุจฺจติ ‘‘อสํหีโร’’ติฯ

อาจริยปรมฺปรา โข ปนสฺส สุคฺคหิตา โหตีติ เถรปรมฺปรา วํสปรมฺปรา อสฺส สุฏฺฐุ คหิตา โหติฯ **สุมนสิกตา**ติ สุฏฺฐุ มนสิกตา, อาวชฺชิตมตฺเต อุชฺชลิตปทีโป วิย โหติฯ **สูปธาริตา**ติ สุฏฺฐุ อุปธาริตา ปุพฺพาปรานุสนฺธิโต อตฺถโต การณโต จ อุปธาริตา ฯ อตฺตโนมตึ ปหาย อาจริยสุทฺธิยา วตฺตา โหติ, ‘‘มยฺหํ อาจริโย อสุกาจริยสฺส สนฺติเก อุคฺคณฺหิ, โส อสุกสฺสา’’ติ เอวํ สพฺพํ อาจริยปรมฺปรํ เถรวาทงฺคํ หริตฺวา ยาว อุปาลิตฺเถโร สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สนฺติเก อุคฺคณฺหีติ ปาเปตฺวา ฐเปติ, ตโตปิ อาหริตฺวา อุปาลิตฺเถโร สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สนฺติเก อุคฺคณฺหิ, ทาสกตฺเถโร อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส อุปาลิตฺเถรสฺส, โสณตฺเถโร อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส ทาสกตฺเถรสฺส, สิคฺควตฺเถโร อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส โสณตฺเถรสฺส, โมคฺคลิปุตฺตติสฺสตฺเถโร อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส สิคฺควตฺเถรสฺส จณฺฑวชฺชิตฺเถรสฺส จาติ เอวํ สพฺพํ อาจริยปรมฺปรํ เถรวาทงฺคํ อาหริตฺวา อตฺตโน อาจริยํ ปาเปตฺวา ฐเปติฯ เอวํ อุคฺคหิตา หิ อาจริยปรมฺปรา สุคฺคหิตา โหติฯ เอวํ อสโกฺกนฺเตน ปน อวสฺสํ เทฺว ตโย ปริวฏฺฏา อุคฺคเหตพฺพาฯ สพฺพปจฺฉิเมน หิ นเยน ยถา อาจริโย อาจริยาจริโย จ ปาฬิญฺจ ปริปุจฺฉญฺจ วทนฺติ, ตถา ญาตุํ วฏฺฏติฯ

อิเมหิ จ ปน ตีหิ ลกฺขเณหิ สมนฺนาคเตน วินยธเรน วตฺถุวินิจฺฉยตฺถํ สนฺนิปติเต สงฺเฆ โอติเณฺณ วตฺถุสฺมึ โจทเกน จ จุทิตเกน จ วุตฺเต วตฺตพฺเพ สหสา อวินิจฺฉินิตฺวาว **ฉ ฐานานิ** โอโลเกตพฺพานิฯ กตมานิ ฉ? วตฺถุ โอโลเกตพฺพํ, มาติกา โอโลเกตพฺพา, ปทภาชนียํ โอโล

เกตพฺพํ, ติกปริเจฺฉโท โอโลเกตโพฺพ, อนฺตราปตฺติ โอโลเกตพฺพา, อนาปตฺติ โอโลเกตพฺพาติฯ

วตฺถุํ โอโลเกโนฺตปิ หิ ‘‘ติเณน วา ปเณฺณน วา ปฏิจฺฉาเทตฺวา อาคนฺตพฺพํ, น เตฺวว นเคฺคน อาคนฺตพฺพํ, โย อาคเจฺฉยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (ปารา. ๕๑๗) เอวํ เอกจฺจํ อาปตฺติํ ปสฺสติ, โส ตํ สุตฺตํ อาเนตฺวา ตํ อธิกรณํ วูปสเมสฺสติฯ

มาติกํ โอโลเกโนฺตปิ ‘‘สมฺปชานมุสาวาเท ปาจิตฺติย’’นฺติอาทินา (ปาจิ. ๓) นเยน ปญฺจนฺนํ อาปตฺตีนํ อญฺญตรํ อาปตฺติํ ปสฺสติ, โส ตํ สุตฺตํ อาเนตฺวา ตํ อธิกรณํ วูปสเมสฺสติฯ

ปทภาชนียํ โอโลเกโนฺตปิ ‘‘อกฺขยิเต สรีเร เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวติ, อาปตฺติ ปาราชิกสฺสฯ เยภุเยฺยน ขยิเต สรีเร เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวติ, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสา’’ติอาทินา (ปารา. ๕๙ อตฺถโต สมานํ) นเยน สตฺตนฺนํ อาปตฺตีนํ อญฺญตรํ อาปตฺติํ ปสฺสติ, โส ปทภาชนียโต สุตฺตํ อาเนตฺวา ตํ อธิกรณํ วูปสเมสฺสติฯ

ติกปริเจฺฉทํ โอโลเกโนฺตปิ ติกสงฺฆาทิเสสํ วา ติกปาจิตฺติยํ วา ติกทุกฺกฏํ วา อญฺญตรํ วา อาปตฺติํ ติกปริเจฺฉเท ปสฺสติ, โส ตโต สุตฺตํ อาเนตฺวา ตํ อธิกรณํ วูปสเมสฺสติฯ

อนฺตราปตฺติํ โอโลเกโนฺตปิ ‘‘ปฏิลาตํ อุกฺขิปติ, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (ปาจิ. ๓๕๕) เอวํ ยา สิกฺขาปทนฺตเรสุ อนฺตราปตฺติ โหติ, ตํ ปสฺสติ, โส ตํ สุตฺตํ อาเนตฺวา ตํ อธิกรณํ วูปสเมสฺสติฯ

อนาปตฺติํ โอโลเกโนฺตปิ ‘‘อนาปตฺติ ภิกฺขุ อสาทิยนฺตสฺส, อเถยฺยจิตฺตสฺส, น มรณาธิปฺปายสฺส, อนุลฺลปนาธิปฺปายสฺส, น โมจนาธิปฺปายสฺส อสญฺจิจฺจ อสติยา อชานนฺตสฺสา’’ติ (ปารา. ๗๒, ๑๓๖, ๑๘๐, ๒๒๕, ๒๖๓ โถกํ โถกํ วิสทิสํ) เอวํ ตสฺมิํ ตสฺมิํ สิกฺขาปเท นิทฺทิฏฺฐํ อนาปตฺติํ ปสฺสติ, โส ตํ สุตฺตํ อาเนตฺวา ตํ อธิกรณํ วูปสเมสฺสติฯ

โย หิ ภิกฺขุ จตุพฺพิธวินยโกวิโท ติลกฺขณสมฺปโนฺน อิมานิ ฉ ฐานานิ โอโลเกตฺวา อธิกรณํ วูปสเมสฺสติ, ตสฺส วินิจฺฉโย อปฺปฏิวตฺติโย พุเทฺธน สยํ นิสีทิตฺวา วินิจฺฉิตสทิโส โหติฯ ตํ เจ เอวํ วินิจฺฉยกุสลํ ภิกฺขุํ โกจิ กตสิกฺขาปทวีติกฺกโม ภิกฺขุ อุปสงฺกมิตฺวา อตฺตโน กุกฺกุจฺจํ ปุเจฺฉยฺย, เตน สาธุกํ สลฺลเกฺขตฺวา สเจ อนาปตฺติ โหติ, ‘‘อนาปตฺตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ปน อาปตฺติ โหติ, สา เทสนาคามินี เจ, ‘‘เทสนาคามินี’’ติ วตฺตพฺพํฯ วุฏฺฐานคามินี เจ, ‘‘วุฏฺฐานคามินี’’ติ วตฺตพฺพํฯ อถสฺส ปาราชิกจฺฉายา ทิสฺสติ, ‘‘ปาราชิกาปตฺตี’’ติ น วตฺตพฺพํฯ กสฺมา? เมถุนธมฺมวีติกฺกโม หิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมวีติกฺกโม จ โอฬาริโก, อทินฺนาทานมนุสฺสวิคฺคหวีติกฺกมา ปน สุขุมา จิตฺตลหุกาฯ เต สุขุเมเนว อาปชฺชติ, สุขุเมน รกฺขติ, ตสฺมา วิเสเสน ตํวตฺถุกํ กุกฺกุจฺจํ ปุจฺฉิยมาโน ‘‘อาปตฺตี’’ติ อวตฺวา สจสฺส อาจริโย ธรติ, ตโต เตน โส ภิกฺขุ ‘‘อมฺหากํ อาจริยํ ปุจฺฉา’’ติ เปเสตโพฺพฯ สเจ โส ปุน อาคนฺตฺวา ‘‘ตุมฺหากํ อาจริโย สุตฺตโต นยโต โอโลเกตฺวา ‘สเตกิโจฺฉ’ติ มํ อาหา’’ติ วทติ, ตโต เตน โส ‘‘สาธุ สุฏฺฐุ ยํ อาจริโย ภณติ, ตํ กโรหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ อถ ปนสฺส อาจริโย นตฺถิ, สทฺธิํ อุคฺคหิตเตฺถโร ปน อตฺถิ, ตสฺส สนฺติกํ เปเสตโพฺพ ‘‘อเมฺหหิ สห อุคฺคหิตเตฺถโร คณปาโมโกฺข, ตํ คนฺตฺวา ปุจฺฉา’’ติฯ เตนปิ ‘‘สเตกิโจฺฉ’’ติ วินิจฺฉิเต ‘‘สาธุ สุฏฺฐุ ตสฺส วจนํ กโรหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ อถ ตสฺส สทฺธิํ อุคฺคหิตเตฺถโรปิ นตฺถิ, อเนฺตวาสิโก ปณฺฑิโต อตฺถิ, ตสฺส สนฺติกํ เปเสตโพฺพ ‘‘อสุกทหรํ คนฺตฺวา ปุจฺฉา’’ติฯ เตนปิ ‘‘สเตกิโจฺฉ’’ติ วินิจฺฉิเต ‘‘สาธุ สุฏฺฐุ ตสฺส วจนํ กโรหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ อถ ทหรสฺสปิ ปา

ราชิกจฺฉายาว อุปฏฺฐาติ, เตนปิ ‘‘ปาราชิโกสี’’ติ น วตฺตพฺพํฯ ทุลฺลโภ หิ พุทฺธุปฺปาโท, ตโต ทุลฺลภตรา ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จฯ เอวํ ปน วตฺตพฺพํ ‘‘วิวิตฺตํ โอกาสํ สมฺมชฺชิตฺวา ทิวาวิหารํ นิสีทิตฺวา สีลานิ วิโสเธตฺวา ทฺวตฺตึสาการํ ตาว มนสิกโรหี’’ติฯ สเจ ตสฺส อโรคํ สีลํ, กมฺมฏฺฐานํ ฆฏยติ, สงฺขารา ปากฏา หุตฺวา อุปฏฺฐหนฺติ, อุปจารปฺปนาปฺปตฺตํ วิย จิตฺตํ เอกคฺคํ โหติ, ทิวสํ อติกฺกนฺตมฺปิ น ชานาติ, โส ทิวสาติกฺกเม อุปฏฺฐานํ อาคโต เอวํ วตฺตพฺโพ ‘‘กีทิสา เต จิตฺตปฺปวตฺตี’’ติฯ อาโรจิตาย จ จิตฺตปวตฺติยา วตฺตพฺโพ ‘‘ปพฺพชฺชา นาม จิตฺตวิสุทฺธตฺถาย, อปฺปมตฺโต สมณธมฺมํ กโรหี’’ติฯ

ยสฺส ปน สีลํ ภินฺนํ โหติ, ตสฺส กมฺมฏฺฐานํ น ฆฏยติ, ปโตทาภิตุนฺนํ วิย จิตฺตํ วิกมฺปติ, วิปฺปฏิสารคฺคินา ฑยฺหติ, ตตฺตปาสาเณ นิสิโนฺน วิย ตงฺขเณเยว วุฏฺฐาติฯ โส อาคโต ‘‘กา เต จิตฺตปวตฺตี’’ติ ปุจฺฉิตโพฺพฯ อาโรจิตาย จิตฺตปวตฺติยา ‘‘นตฺถิ โลเก รโห นาม ปาปกมฺมํ ปกุพฺพโตฯ สพฺพปฐมญฺหิ ปาปํ กโรโนฺต อตฺตนา ชานาติฯ อถสฺส อารกฺขเทวตา ปรจิตฺตวิทู สมณพฺราหฺมณา อญฺญา จ เทวตา ชานนฺติ, ตฺวํเยว ทานิ ตว โสตฺถึ ปริเยสาหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ เอวํ กตวีติกฺกเมเนว ภิกฺขุนา สยเมว อาคนฺตฺวา อาโรจิเต ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

๒๓๕. อิทานิ ยา สา ปุเพฺพ วุตฺตปฺปเภทา โจทนา, ตสฺสาเยว สมฺปตฺติวิปตฺติชานนตฺถํ อาทิมชฺฌปริโยสานาทีนํ วเสน วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพ ฯ เสยฺยถิทํ, โจทนาย โก อาทิ, กึ มเชฺฌ, กึ ปริโยสานํ? **โจทนาย** ‘‘อหํ ตํ วตฺตุกาโม, กโรตุ เม อายสฺมา โอกาส’’นฺติ เอวํ โอกาสกมฺมํ **อาทิ**ฯ โอติเณฺณน วตฺถุนา โจเทตฺวา สาเรตฺวา วินิจฺฉโย **มเชฺฌ**ฯ อาปตฺติยํ วา อนาปตฺติยํ วา ปติฏฺฐาปเนน สมโถ **ปริโยสานํ**ฯ

โจทนาย กติ มูลานิ, กติ วตฺถูนิ, กติ ภูมิโย? โจทนาย เทฺว มูลานิ สมูลิกา วา อมูลิกา วาฯ ตีณิ วตฺถูนิ ทิฏฺฐํ สุตํ ปริสงฺกิตํฯ ปญฺจ ภูมิโย กาเลน วกฺขามิ, โน อกาเลน, ภูเตน วกฺขามิ, โน อภูเตน, สเณฺหน วกฺขามิ, โน ผรุเสน, อตฺถสํหิเตน วกฺขามิ, โน อนตฺถสํหิเตน, เมตฺตจิโตฺต วกฺขามิ, โน โทสนฺตโรติฯ อิมาย จ ปน โจทนาย **โจทเกน** ปุคฺคเลน ‘‘ปริสุทฺธกายสมาจาโร นุ โขมฺหี’’ติอาทินา (ปริ. ๔๓๖) นเยน อุปาลิปญฺจเกสุ วุเตฺตสุ ปนฺนรสสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาตพฺพํฯ **จุทิตเกน** ทฺวีสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาตพฺพํ สเจฺจ จ อกุเปฺป จาติฯ

อนุวิชฺชเกน (ปริ. ๓๖๐) จ โจทโก ปุจฺฉิตโพฺพ ‘‘ยํ โข ตฺวํ, อาวุโส, อิมํ ภิกฺขุํ โจเทสิ, กิมฺหิ นํ โจเทสิ, สีลวิปตฺติยา โจเทสิ, อาจารวิปตฺติยา โจเทสิ, ทิฏฺฐิวิปตฺติยา โจเทสี’’ติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย ‘‘สีลวิปตฺติยา วา โจเทมิ, อาจารวิปตฺติยา วา โจเทมิ, ทิฏฺฐิวิปตฺติยา วา โจเทมี’’ติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย ‘‘ชานาสิ ปนายสฺมา สีลวิปตฺตึ, ชานาสิ อาจารวิปตฺตึ, ชานาสิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ’’นฺติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย ‘‘ชานามิ โข อหํ, อาวุโส, สีลวิปตฺตึ, ชานามิ อาจารวิปตฺตึ, ชานามิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ’’นฺติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย ‘‘กตมา ปนาวุโส, สีลวิปตฺติ, กตมา อาจารวิปตฺติ, กตมา ทิฏฺฐิวิปตฺตี’’ติ? โส เจ เอวํ วเทยฺย ‘‘จตฺตาริ ปาราชิกานิ เตรส สงฺฆาทิเสสา, อยํ สีลวิปตฺติฯ ถุลฺลจฺจยํ ปาจิตฺติยํ ปาฏิเทสนียํ ทุกฺกฏํ ทุพฺภาสิตํ, อยํ อาจารวิปตฺติฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ, อยํ ทิฏฺฐิวิปตฺตี’’ติฯ

โส เอวมสฺส วจนีโย ‘‘ยํ โข ตฺวํ, อาวุโส, อิมํ ภิกฺขุํ โจเทสิ, ทิเฏฺฐน วา โจเทสิ, สุเตน วา โจเทสิ, ปริสงฺกาย วา โจเทสี’’ติ ฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย ‘‘ทิเฏฺฐน วา โจเทมิ, สุเตน วา โจเทมิ, ปริสงฺกาย วา โจเทมี’’ติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย ‘‘ยํ โข ตฺวํ, อาวุโส, อิมํ ภิกฺขุํ ทิเฏฺฐน โจเทสิ, กึ เต ทิฏฺฐํ, กินฺติ เต ทิฏฺฐํ, กทา เต ทิฏฺฐํ, กตฺถ เต ทิฏฺฐํ, ปาราชิกํ อชฺฌาปชฺชโนฺต ทิโฏฺฐ, สงฺฆาทิเสสํ อชฺฌาปชฺชโนฺต ทิโฏฺฐ, ถุลฺลจฺจยํ ปาจิตฺติยํ ปาฏิเทสนียํ ทุกฺกฏํ ทุพฺภา

สิตํ อชฺฌาปชฺชนฺโต ทิฏฺโฐ, กตฺถ จายํ ภิกฺขุ อโหสิ, กตฺถ จ ตฺวํ กโรสิ, กิญฺจ ตฺวํ กโรสิ, กึ อยํ ภิกฺขุ กโรตี''ติ?

โส เจ เอวํ วเทยฺย ''น โข อหํ, อาวุโส, อิมํ ภิกฺขุํ ทิฏฺเฐน โจเทมิ, อปิจ สุเตน โจเทมี''ติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย ''ยํ โข ตฺวํ, อาวุโส, อิมํ ภิกฺขุํ สุเตน โจเทสิ, กึ เต สุตํ, กินฺติ เต สุตํ, กทา เต สุตํ, กตฺถ เต สุตํ, ปาราชิกํ อชฺฌาปนฺโนติ สุตํ, สงฺฆาทิเสสํ อชฺฌาปนฺโนติ สุตํ, ถุลฺลจฺจยํ ปาจิตฺติยํ ปาฏิเทสนียํ ทุกฺกฏํ ทุพฺภาสิตํ อชฺฌาปนฺโนติ สุตํ, ภิกฺขุสฺส สุตํ, ภิกฺขุนิยา สุตํ, สิกฺขมานาย สุตํ, สามเณรสฺส สุตํ, สามเณริยา สุตํ, อุปาสกสฺส สุตํ, อุปาสิกาย สุตํ, ราชูนํ สุตํ, ราชมหามตฺตานํ สุตํ, ติตฺถิยานํ สุตํ, ติตฺถิยสาวกานํ สุต''นฺติฯ

โส เจ เอวํ วเทยฺย ''น โข อหํ, อาวุโส, อิมํ ภิกฺขุํ สุเตน โจเทมิ, อปิจ ปริสงฺกาย โจเทมี''ติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย ''ยํ โข ตฺวํ, อาวุโส, อิมํ ภิกฺขุํ ปริสงฺกาย โจเทสิ, กึ ปริสงฺกสิ, กินฺติ ปริสงฺกสิ, กทา ปริสงฺกสิ, กตฺถ ปริสงฺกสิ? ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปนฺโนติ ปริสงฺกสิ, สงฺฆาทิเสสํ ถุลฺลจฺจยํ ปาจิตฺติยํ ปาฏิเทสนียํ ทุกฺกฏํ ทุพฺภาสิตํ อชฺฌาปนฺโนติ ปริสงฺกสิ, ภิกฺขุสฺส สุตฺวา ปริสงฺกสิ, ภิกฺขุนิยา สุตฺวา…เป.… ติตฺถิยสาวกานํ สุตฺวา ปริสงฺกสี''ติฯ

ทิฏฺฐํ ทิเฏฺฐน สเมติ, ทิเฏฺฐน สํสนฺทเต ทิฏฺฐํ;
ทิฏฺฐํ ปฏิจฺจ น อุเปติ, อสุทฺธปริสงฺกิโต;
โส ปุคฺคโล ปฏิญฺญาย, กาตพฺโพ เตนุโปสโถฯ

สุตํ สุเตน สเมติ, สุเตน สํสนฺทเต สุตํ;
สุตํ ปฏิจฺจ น อุเปติ, อสุทฺธปริสงฺกิโต;
โส ปุคฺคโล ปฏิญฺญาย, กาตพฺโพ เตนุโปสโถฯ

มุตํ มุเตน สเมติ, มุเตน สํสนฺทเต มุตํ;
มุตํ ปฏิจฺจ น อุเปติ, อสุทฺธปริสงฺกิโต;
โส ปุคฺคโล ปฏิญฺญาย, กาตพฺโพ เตนุโปสโถฯ

ปฏิญฺญา ลชฺชีสุ กตา, อลชฺชีสุ เอวํ น วิชฺชติ;
พหุมฺปิ อลชฺชี ภาเสยฺย, วตฺตานุสนฺธิเตน การเยติฯ (ปริ. ๓๕๙);

อปิเจตฺถ สงฺคามาวจเรน ภิกฺขุนา สงฺฆํ อุปสงฺกมนฺเตน นีจจิเตฺตน สโงฺฆ อุปสงฺกมิตโพฺพ รโชหรณสเมน จิเตฺตน, อาสนกุสเลน ภวิตพฺพํ นิสชฺชกุสเลน, เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺชเนฺตน นเว ภิกฺขู อาสเนน อปฺปฏิพาหเนฺตน ยถาปติรูเป อาสเน นิสีทิตพฺพํ, อนานากถิเกน ภวิตพฺพํ อติรจฺฉานกถิเกน, สามํ วา ธโมฺม ภาสิตโพฺพ, ปโร วา อเชฺฌสิตโพฺพ, อริโย วา ตุณฺหีภาโว นาติมญฺญิตโพฺพฯ

สเงฺฆน อนุมเตน ปุคฺคเลน อนุวิชฺชเกน อนุวิชฺชิตุกาเมน น อุปชฺฌาโย ปุจฺฉิตโพฺพ, น อาจริโย ปุจฺฉิตโพฺพ, น สทฺธิวิหาริโก ปุจฺฉิตโพฺพ, น อเนฺตวาสิโก ปุจฺฉิตโพฺพ, น สมานุปชฺฌายโก ปุจฺฉิตโพฺพ, น สมานาจริยโก ปุจฺฉิตโพฺพ, น ชาติ ปุจฺฉิตพฺพา, น นามํ ปุจฺฉิตพฺพํ, น โคตฺตํ ปุจฺฉิตพฺพํ, น อาคโม ปุจฺฉิตโพฺพ, น กุลปเทโส ปุจฺฉิตโพฺพ, น ชาติภูมิ ปุจฺฉิตพฺพาฯ ตํ กิการณา? อตฺรสฺส เปมํ วา โทโส วา, เปเม วา สติ โทเส วา ฉนฺทาปิ คเจฺฉยฺย โทสาปิ คเจฺฉยฺย โมหาปิ คเจฺฉยฺย ภยาปิ คเจฺฉยฺยาติฯ

สเงฺฆน อนุมเตน ปุคฺคเลน อนุวิชฺชเกน อนุวิชฺชิตุกาเมน สงฺฆครุเกน ภวิตพฺพํ, โน ปุคฺคลครุเกน, สทฺธมฺมครุเกน ภวิตพฺพํ, โน อามิสครุเกน, อตฺถวสิเกน ภวิตพฺพํ, โน ปริสกปฺปิเกน, กาเลน อนุวิชฺชิตพฺพํ, โน อกาเลน, ภูเตน อนุวิชฺชิตพฺพํ, โน อภูเตน, สเณฺหน อนุวิชฺชิตพฺพํ, โน ผรุเสน, อตฺถสํหิเตน อนุวิชฺชิตพฺพํ, โน อนตฺถสํหิเตน, เมตฺตจิเตฺตน อนุวิชฺชิตพฺพํ, โน โทสนฺตเรน, น อุปกณฺณกชปฺปินา ภวิตพฺพํ, น ชิมฺหํ เปกฺขิตพฺพํ, น อกฺขิ นิขณิตพฺพํ, น ภมุกํ อุกฺขิปิตพฺพํ, น สีสํ อุกฺขิปิตพฺพํ, น หตฺถวิกาโร กาตโพฺพ, น หตฺถมุทฺทา ทเสฺสตพฺพาฯ

อาสนกุสเลน ภวิตพฺพํ นิสชฺชกุสเลน, ยุคมตฺตํ เปกฺขเนฺตน อตฺถํ อนุวิธิยเนฺตน สเก อาสเน นิสีทิตพฺพํ, น จ อาสนา วุฎฺฐาตพฺพํ, น วีติหาตพฺพํ, น กุมฺมโคฺค เสวิตโพฺพ, น พาหาวิเกฺขปกํ ภณิตพฺพํ, อตุริเตน ภวิตพฺพํ อสาหสิเกน, อจณฺฑิกเตน ภวิตพฺพํ วจนกฺขเมน, เมตฺตจิเตฺตน ภวิตพฺพํ หิตานุกมฺปินา, การุณิเกน ภวิตพฺพํ หิตปริสกฺกินา, อสมฺผปฺปลาปินา ภวิตพฺพํ ปริยนฺตภาณินา, อเวรวสิเกน ภวิตพฺพํ อนสุรุเตฺตน, อตฺตา ปริคฺคเหตโพฺพ, ปโร ปริคฺคเหตโพฺพ, โจทโก ปริคฺคเหตโพฺพ, จุทิตโก ปริคฺคเหตโพฺพ, อธมฺมโจทโก ปริคฺคเหตโพฺพ, อธมฺมจุทิตโก ปริคฺคเหตโพฺพ, ธมฺมโจทโก ปริคฺคเหตโพฺพ, ธมฺมจุทิตโก ปริคฺคเหตโพฺพ, วุตฺตํ อหาเปเนฺตน อวุตฺตํ อปฺปกาเสเนฺตน โอติณฺณานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา ปโร ปริปุจฺฉิตฺวา ยถาปฎิญฺญาย กาเรตโพฺพ, มโนฺท หาเสตโพฺพ, ภีรุ อสฺสาเสตโพฺพ, จโณฺฑ นิเสเธตโพฺพ, อสุจิ วิภาเวตโพฺพ, อุชุมทฺทเวน น ฉนฺทาคติ คนฺตพฺพา, น โทสาคติ คนฺตพฺพา, น โมหาคติ คนฺตพฺพา, น ภยาคติ คนฺตพฺพา, มชฺฌเตฺตน ภวิตพฺพํ ธเมฺมสุ จ ปุคฺคเลสุ จ, เอวญฺจ ปน อนุวิชฺชโก อนุวิชฺชมาโน สตฺถุ เจว สาสนกโร โหติ, วิญฺญูนญฺจ สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จาติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

โจทนาทิวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๓๒. ครุกาปตฺติวุฏฺฐานวินิจฺฉยกถา

๒๓๖. **ครุกาปตฺติวุฏฺฐาน**นฺติ ปริวาสมานตฺตาทีหิ วินยกมฺมหิ ครุกาปตฺติโต วุฏฺฐานํฯ ตตฺถ (จูฬว. อฏฺฐ. ๑๐๒) ติวิโธ ปริวาโส ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส สุทฺธนฺตปริวาโส สโมธานปริวาโสติฯ เตสุ **ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส** ตาว ยถาปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ทาตพฺโพฯ กสฺสจิ หิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนา อาปตฺติ โหติ, กสฺสจิ ทฺวีหปฺปฏิจฺฉนฺนา, กสฺสจิ เอกาปตฺติ โหติ, กสฺสจิ เทฺว ติโสฺส ตตฺุตฺตริ วาฯ ตสฺมา ปฏิจฺฉนฺนปริวาสํ เทเนฺตน ปฐมํ ตาว ปฏิจฺฉนฺนภาโว ชานิตโพฺพฯ อยญฺหิ อาปตฺติ นาม ทสหาการหิ ปฏิจฺฉนฺนา โหติฯ

ตตฺราย มาติกา – อาปตฺติ จ โหติ อาปตฺติสญฺญี จ, ปกตตฺโต จ โหติ ปกตตฺตสญฺญี จ, อนนฺตรายิโก จ โหติ อนนฺตรายิกสญฺญี จ, ปหุ จ โหติ ปหุสญฺญี จ, ฉาเทตุกาโม จ โหติ ฉาเทติ จาติฯ ตตฺถ **อาปตฺติ จ โหติ อาปตฺติสญฺญี จา**ติ ยํ อาปโนฺน, สา อาปตฺติเยว โหติ, โสปิ จ ตตฺถ อาปตฺติสญฺญีเยวฯ อิติ ชานโนฺต ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติ, อถ ปนายํ ตตฺถ อนาปตฺติสญฺญี, อจฺฉนฺนา โหติฯ อนาปตฺติ ปน อาปตฺติสญฺญายปิ อนาปตฺติสญฺญายปิ ฉาเทเนฺตน อจฺฉาทิตาว โหติ, ลหุกํ วา ครุกาติ ครุกํ วา ลหุกาติ ฉาเทติ, อลชฺชิปเกฺข ติฏฺฐติ, อาปตฺติ ปน อจฺฉนฺนา โหติ, ครุกํ ลหุกาติ มญฺญมาโน เทเสติ, เนว เทสิตา โหติ, น ฉนฺนา, ครุกํ วา ครุกาติ ญตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติ, ครุกลหุกภาวํ น ชานาติ, อาปตฺตึ ฉาเทมีติ ฉาเทติ, ฉนฺนาว โหติฯ

ปกตโตฺตติ ติวิธํ อุเกฺขปนียกมฺมํ อกโตฯ โส เจ ปกตตฺตสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ อถ ''มยฺหํ สเงฺฆน กมฺมํ กต''นฺติ อปกตตฺตสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, อจฺฉนฺนา โหติฯ อปกตเตฺตน ปน ปกตตฺตสญฺญินา วา อปกตตฺตสญฺญินา วา ฉาทิตาปิ อจฺฉนฺนาว โหติฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ –

> ''อาปชฺชติ ครุกํ สาวเสสํ,
> ฉาเทติ อนาทริยํ ปฏิจฺจ;
> น ภิกฺขุนี โน จ ผุเสยฺย วชฺชํ,
> ปญฺหา เมสา กุสเลหิ จินฺติตา''ติฯ (ปริ. ๔๘๑) –

อยญฺหิ ปโญฺห อุกฺขิตฺตเกน กถิโตฯ

อนนฺตรายิโกติ ยสฺส ทสสุ อนฺตราเยสุ เอโกปิ นตฺถิ, โส เจ อนนฺตรายิกสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ สเจปิ โส ภีรุชาติกตาย อนฺธกาเร อมนุสฺสจณฺฑมิคภเยน อนฺตรายิกสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, อจฺฉนฺนาว โหติฯ ยสฺสปิ ปพฺพตวิหาเร วสนฺตสฺส กนฺทรํ วา นทึ วา อติกฺกมิตฺวา อาโรเจตพฺพํ โหติ, อนฺตรามเคฺค จ จณฺฑวาฬอมนุสฺสาทิภยํ อตฺถิ, มเคฺค อชครา นิปชฺชนฺติ, นที ปูรา โหติ, เอตสฺมึ ปน สติเยว อนฺตราเย อนฺตรายิกสญฺญี ฉาเทติ, อจฺฉนฺนา โหติฯ อนฺตรายิกสฺส ปน อนฺตรายิกสญฺญาย ฉาทยโต อจฺฉนฺนาวฯ

ปหูติ โส สโกฺกติ ภิกฺขุโน สนฺติกํ คนฺตุเญฺจว อาโรเจตุญฺจ, โส เจ ปหุสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ สจสฺส มุเข อปฺปมตฺตโก คโณฺฑ วา โหติ, หนุกวาโต วา วิชฺฌติ, ทโนฺต วา รุชฺชติ, ภิกฺขา วา มนฺทา ลทฺธา โหติ, ตาวตเกน ปน เนว วตฺตุํ น สโกฺกติ, น คนฺตุํ, อปิจ โข ''น สโกฺกมี''ติ สญฺญี โหติ, อยํ ปหุ หุตฺวา อปฺปหุสญฺญี นามฯ อิมินา ฉาทิตาปิ อจฺฉาทิต

าฯ อปฺปหุนา ปน วตฺถุํ วา คนฺตุํ วา อสมตฺเถน ปหุสญฺญินา วา อปฺปหุสญฺญินา วา ฉาทิตา โหติ, อจฺฉาทิตาวฯ

ฉาเทตุกาโม จ โหติ ฉาเทติ จาติ อิทํ อุตฺตานตฺถเมวฯ สเจ ปน ‘‘ฉาเทสฺสามี’’ติ ธุรนิเกฺขปํ กตฺวา ปุเรภตฺเต วา ปจฺฉาภตฺเต วา ปฐมยามาทีสุ วา ลชฺชิธมฺมํ โอกฺกมิตฺวา อโนฺตอรุเณเยว อาโรเจติ, อยํ **ฉาเทตุกาโม น ฉาเทติ** นามฯ ยสฺส ปน อภิกฺขุเก ฐาเน วสนฺตสฺส อาปชฺชิตฺวา สภาคสฺส ภิกฺขุโน อาคมนํ อาคเมนฺตสฺส, สภาคสฺส สนฺติกํ วา คจฺฉนฺตสฺส อฑฺฒมาโสปิ มาโสปิ อติกฺกมติ, อยํ **น ฉาเทตุกาโม ฉาเทติ** นาม, อยมฺปิ อจฺฉนฺนาว โหติฯ โย ปน อาปนฺนมตฺโตว อคฺคิํ อกฺกนฺตปุริโส วิย สหสา ปกฺกมิตฺวา สภาคฏฺฐานํ คนฺตฺวา อาวิกโรติ, อยํ **น ฉาเทตุกาโมว น ฉาเทติ** นามฯ สเจ ปน สภาคํ ทิสฺวาปิ ‘‘อยํ เม อุปชฺฌาโย วา อาจริโย วา’’ติ ลชฺชาย นาโรเจติ, ฉนฺนาว โหติ อาปตฺติฯ อุปชฺฌายาทิภาโว หิ อิธ อปฺปมาณํ, อเวริสภาคมตฺตเมว ปมาณํฯ ตสฺมา อเวริสภาคสฺส สนฺติเก อาโรเจตพฺพาฯ โย ปน วิสภาโค โหติ สุตฺวา ปกาเสตุกาโม, เอวรูปสฺส อุปชฺฌายสฺสปิ สนฺติเก น อาโรเจตพฺพาฯ

ตตฺถ ปุเรภตฺตํ วา อาปตฺติํ อาปโนฺน โหตุ ปจฺฉาภตฺตํ วา ทิวา วา รตฺติํ วา, ยาว อรุณํ น อุคฺคจฺฉติ, ตาว อาโรเจตพฺพํฯ อุทฺธเสฺต อรุเณ ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ปฏิจฺฉาทนปจฺจยา จ ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ, สภาคสงฺฆาทิเสสํ อาปนฺนสฺส ปน สนฺติเก อาวิกาตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ อาวิกโรติ, อาปตฺติ อาวิกตา โหติ, ทุกฺกฏา ปน น มุจฺจติฯ ตสฺมา สุทฺธสฺส สนฺติเก อาวิกาตพฺพาฯ อาวิกโรโนฺต จ ‘‘ตุยฺหํ สนฺติเก เอกํ อาปตฺติํ อาวิกโรมี’’ติ วา ‘‘อาจิกฺขามี’’ติ วา อาโรเจมี’’ติ วา ‘‘มม เอกํ อาปตฺติํ อาปนฺนภาวํ ชานาหี’’ติ วา วทตุ, ‘‘เอกํ ครุกาปตฺติํ อาวิกโรมี’’ติอาทินา วา นเยน วทตุ, สเพฺพหิปิ อากาเรหิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาว โหตีติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ สเจ ปน ‘‘ลหุกาปตฺติํ อาวิกโรมี’’ติอาทินา นเยน วทติ, ปฏิจฺฉนฺนาว โหติฯ วตฺถุํ อาโรเจติ, อาปตฺติํ อาโรเจติ, อุภยํ อาโรเจติ, ติวิเธนปิ อาโรจิตาว โหติฯ

๒๓๗. อิติ อิมานิ ทส การณานิ อุปปริกฺขิตฺวา ปฏิจฺฉนฺนปริวาสํ เทเนฺตน ปฐมเมว ปฏิจฺฉนฺนภาโว ชานิตโพฺพ, ตโต ปฏิจฺฉนฺนทิวเส จ อาปตฺติโย จ สลฺลเกฺขตฺวา สเจ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ‘‘อหํ, ภเนฺต, เอกํ อาปตฺติํ อาปชฺชิํ สเญฺจตนิกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ เอวํ ยาจาเปตฺวา **ขนฺธเก** (จูฬว. ๙๘) อาคตนเยเนว กมฺมวาจํ วตฺวา ปริวาโส ทาตโพฺพฯ อถ ทฺวีหตีหาทิปฺปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ‘‘ทฺวีหปฺปฏิจฺฉนฺนํ, ตีหปฺปฏิจฺฉนฺนํ, จตูหปฺปฏิจฺฉนฺนํ, ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนํ…เป.… จุทฺทสาหปฺปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ เอวํ ยาว จุทฺทสทิวสานิ ทิวสวเสน โยชนา กาตพฺพา, ปญฺจทสทิวสปฏิจฺฉนฺนาย ‘‘ปกฺขปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ โยชนา กาตพฺพาฯ ตโต ยาว เอกูนติํสติโม ทิวโส, ตาว ‘‘อติเรกปกฺขปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ, ตโต ‘‘มาสปฏิจฺฉนฺนํ, อติเรกมาสปฏิจฺฉนฺนํ, เทฺวมาสปฏิจฺฉนฺนํ, อติเรกเทฺวมาสปฏิจฺฉนฺนํ, เตมาส…เป.… อติเรกเอกาทสมาสปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ เอวํ โยชนา กาตพฺพาฯ สํวจฺฉเร ปุเณฺณ ‘‘เอกสํวจฺฉรปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ, ตโต ปรํ ‘‘อติเรกสํวจฺฉรํ, เทฺวสํวจฺฉร’’นฺติ เอวํ ยาว ‘‘สฏฺฐิสํวจฺฉรํ, อติเรกสฏฺฐิสํวจฺฉรปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ วา ตโต วา ภิโยฺยปิ วตฺวา โยชนา กาตพฺพาฯ

สเจ ปน เทฺว ติโสฺส ตตุตฺตริ วา อาปตฺติโย โหนฺติ, ยถา ‘‘เอกํ อาปตฺติ’’นฺติ วุตฺตํ, เอวํ ‘‘เทฺว อาปตฺติโย, ติโสฺส อาปตฺติโย’’ติ วตฺตพฺพํฯ ตโต ปรํ ปน สตํ วา โหตุ สหสฺสํ วา , ‘‘สมฺพหุลา’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ นานาวตฺถุกาสุปิ ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ เอกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิํ, เอกํ กายสํสคฺคํ, เอกํ ทุฏฺฐุลฺลวาจํ, เอกํ อตฺตกามํ, เอกํ สญฺจริตฺตํ, เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ คณนวเสน วา ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติ

โย อาปชฺชึ นานาวตฺถุกา เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ วตฺถุกิตฺตนวเสน วา ‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ นามมตฺตวเสน วา โยชนา กาตพฺพาฯ ตตฺถ นามํ ทุวิธํ สชาติสาธารณํ สพฺพสาธารณญฺจฯ ตตฺถ สงฺฆาทิเสโสติ **สชาติสาธารณํ**ฯ อาปตฺตีติ **สพฺพสาธารณํ**ฯ ตสฺมา ‘‘สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ **สพฺพสาธารณนามวเสนปิ** วฏฺฏติฯ อิทญฺหิ ปริวาสาทิวินยกมฺมํ **วตฺถุวเสน โคตฺตวเสน นามวเสน อาปตฺติวเสน จ** กาตุํ วฏฺฏติเยวฯ

ตตฺถ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ **วตฺถุ** เจว **โคตฺต**ญฺจฯ สงฺฆาทิเสโสติ **นาม**เญฺจว **อาปตฺติ** จฯ ตตฺถ ‘‘สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ กายสํสคฺค’’นฺติอาทินา วจเนนปิ ‘‘นานาวตฺถุกาโย’’ติ วจเนนปิ วตฺถุ เจว โคตฺตญฺจ คหิตํ โหติฯ ‘‘สงฺฆาทิเสโส’’ติ วจเนนปิ ‘‘อาปตฺติโย’’ติ วจเนนปิ นามเญฺจว อาปตฺติ จ คหิตา โหติฯ ตสฺมา เอเตสุ ยสฺส กสฺสจิ วเสน กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ อิธ ปน สพฺพาปตฺตีนํ สาธารณวเสน สมฺพหุลนเยเนว จ สพฺพตฺถ กมฺมวาจํ โยเชตฺวา ทสฺสยิสฺสามฯ เอกญฺหิ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา ‘‘สมฺพหุลา’’ติ วินยกมฺมํ กโรนฺตสฺสปิ วุฏฺฐาติ เอกํ วินา สมฺพหุลานํ อภาวโตฯ สมฺพหุลา ปน อาปชฺชิตฺวา ‘‘เอกํ อาปชฺชิ’’นฺติ กโรนฺตสฺส น วุฏฺฐาติ, ตสฺมา สมฺพหุลนเยเนว โยชยิสฺสามฯ เสยฺยถิทํ – ปฏิจฺฉนฺนปริวาสํ เทเนฺตน สเจ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนา อาปตฺติ โหติฯ

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจามิฯ อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ทุติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจามิฯ อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย , ตติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจามีติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

‘‘ทินฺโน สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาโส, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ โย โย อาปนฺโน โหติ, ตสฺส ตสฺส นามํ คเหตฺวา กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ เตน ภิกฺขุนา มาฬกสีมายเมว ‘‘ปริวาสํ สมาทิยามิ, วตฺตํ สมาทิยามี’’ติ วตฺตํ สมาทาตพฺพํ, สมาทิยิตฺวา ตตฺเถว สงฺฆสฺส อาโรเจตพฺพํฯ อาโรเจนฺเตน จ –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสามิ, เวทิยามหํ, ภนฺเต, เวทิยตีติ มํ สงฺโฆ ธาเรตู’’ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ อิมญฺจ อตฺถํ คเหตฺวา ยาย กายจิ วาจาย อาโรเจตุํ วฏฺฏติเยวฯ

อาโรเจตฺวา (จูฬว. อฏฺฐ. ๑๐๒) สเจ นิกฺขิปิตุกาโม โหติ, ‘‘ปริวาสํ นิกฺขิปามิ, วตฺตํ นิกฺขิปามี’’ติ นิกฺขิปิตพฺพํฯ เอกปเทนปิ เจตฺถ นิกฺขิตฺเต โหติ ปริวาโส, ทฺวีหิ ปน สุนิกฺขิตฺตเมวฯ สมาทาเนปิ เอเสว นโยฯ นิกฺขิตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ปกตตฺตฏฺฐาเน ติฏฺฐติฯ มาฬกโต ภิกฺขูสุ นิกฺขเนฺตสุ เอกสฺสปิ สนฺติเก นิกฺขิปิตุํ วฏฺฏติ, มาฬกโต นิกฺขมิตฺวา สตึ ปฏิลภเนฺตน สหคจฺฉนฺตสฺส สนฺติเก นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ โสปิ ปกฺกนฺโต, อญฺญสฺส ยสฺส มาฬเก นาโรจิตํ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ อาโรเจนฺเตน จ อวสาเน ‘‘เวทิยตีติ มํ อายสฺมา ธาเรตู’’ติ วตฺตพฺพํฯ ทฺวินฺนํ อาโรเจนฺเตน ‘‘อายสฺมนฺตา ธาเรนฺตู’’ติ, ติณฺณํ อาโรเจนฺเตน ‘‘อายสฺมนฺต ธาเรนฺตู’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ อปฺปภิกฺขุโก วิหาโร โหติ, สภาคา ภิกฺขู วสนฺติ, วตฺตํ อนิกฺขิปิตฺวา วิหาเรเยว รตฺติปริคฺคโห กาตโพฺพฯ อถ น สกฺกา โสเธตุํ, วุตฺตนเยเนว วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา ปจฺจูสสมเย เอเกน ภิกฺขุนา สทฺธึ ปริกฺขิตฺตสฺส วิหารสฺส ปริเกฺขปโต, อปริกฺขิตฺตสฺส วิหารสฺส ปริเกฺขปารหฏฺฐานโต เทฺว เลฑฺฑุปาเต อติกฺกมิตฺวา มหามคฺคโต โอกฺกมฺม คุมฺเพน วา วติยา วา ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน นิสีทิตพฺพํ, อโนฺตอรุเณเยว วุตฺตนเยน วตฺตํ สมาทิยิตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ อาโรเจนฺเตน สเจ นวกตโร โหติ, ‘‘อาวุโส’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ วุฑฺฒตโร, ‘‘ภนฺเต’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ อโญฺญ โกจิ ภิกฺขุ เกนจิเทว กรณีเยน ตํ ฐานํ อาคจฺฉติ, สเจ เอส ตํ ปสฺสติ, สทฺทํ วาสฺส สุณาติ, อาโรเจตพฺพํ, อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภโท จฯ อถ ทฺวาทสหตฺถํ อุปจารํ โอกฺกมิตฺวา อชานนฺตเสฺสว คจฺฉติ, รตฺติเจฺฉโท โหติเยว, วตฺตเภโท ปน นตฺถิ, อุคฺคเต อรุเณ วตฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ โส ภิกฺขุ เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกนฺโต โหติ, ยํ อญฺญํ สพฺพปฐมํ ปสฺสติ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ วิหารํ คนฺตฺวาปิ ยํ ปฐมํ ปสฺสติ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ อยํ **นิกฺขิตฺตวตฺตสฺส ปริหาโร**ฯ

๒๓๘. เอวํ ยตฺตกานิ ทิวสานิ อาปตฺติ ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ตตฺตกานิ ตโต อธิกตรานิ วา กุกฺกุจฺจวิโนทนตฺถาย ปริวสิตฺวา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา วตฺตํ สมาทิยิตฺวา มานตฺตํ ยาจิตพฺพํฯ อยญฺหิ วเตฺต สมาทิเนฺน เอว มานตฺตารโห โหติ นิกฺขิตฺตวเตฺตน ปริวุตฺถตฺตาฯ อนิกฺขิตฺตวตฺตสฺส ปน ปุน สมาทานกิจฺจํ นตฺถิฯ โส หิ ปฏิจฺฉนฺนทิวสาติกฺกเมเนว มานตฺตารโห โหติ, ตสฺมา ตสฺส มานตฺตํ ทาตพฺพเมวฯ ตํ เทเนฺตน –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ, ภนฺเต, ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิฯ อหํ, ภนฺเต…เป.… โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส, ทุติยมฺปิ, ภนฺเต, สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺ

ตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิฯ อหํ, ภนฺเต…เป…. โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส, ตติยมฺปิ, ภนฺเต, สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี’’ติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

‘‘ทินฺนํ สงฺเฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ เตน ภิกฺขุนา มาฬกสีมายเมว ‘‘มานตฺตํ สมาทิยามิ, วตฺตํ สมาทิยามี’’ติ วตฺตํ สมาทาตพฺพํ, สมาทิยิตฺวา ตเตฺถว สงฺฆสฺส อาโรเจตพฺพํฯ อาโรเจนฺเตน จ –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทิยามหํ ภนฺเต, เวทิยตีติ มํ สงฺโฆ ธาเรตู’’ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ อิมญฺจ ปน อตฺถํ คเหตฺวา ยาย กายจิ วาจาย อาโรเจตุํ วฏฺฏติเยวฯ

อาโรเจตฺวา สเจ นิกฺขิปิตุกาโม โหติ, ‘‘มานตฺตํ นิกฺขิปามิ, วตฺตํ นิกฺขิปามี’’ติ สงฺฆมชฺเฌ นิกฺขิปิตพฺพํฯ มาฬกโต ภิกฺขูสุ นิกฺขนฺเตสุ เอกสฺสปิ สนฺติเก นิกฺขิปิตุํ วฏฺฏติฯ

มาฬกโต นิกฺขมิตฺวา สตึ ปฏิลภเนฺตน สหคจฺฉนฺตสฺส สนฺติเก นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ โสปิ ปกฺกโนฺต, อญฺญสฺส ยสฺส มาฬเก นาโรจิตํ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ อาโรเจเนฺตน ปน อวสาเน ‘‘เวทิยตีติ มํ อายสฺมา ธาเรตู’’ติ วตฺตพฺพํฯ ทฺวินฺนํ อาโรเจเนฺตน ‘‘อายสฺมนฺตา ธาเรนฺตู’’ติ, ติณฺณํ อาโรเจเนฺตน ‘‘อายสฺมโนฺต ธาเรนฺตู’’ติ วตฺตพฺพํฯ นิกฺขิตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ปกตตฺตฏฺฐาเน ติฏฺฐติฯ สเจ อปฺปภิกฺขุโก วิหาโร โหติ, สภาคา ภิกฺขู วสนฺติ, วตฺตํ อนิกฺขิปิตฺวา อโนฺตวิหาเรเยว รตฺติโย คเณตพฺพาฯ อถ น สกฺกา โสเธตุํ, วุตฺตนเยเนว วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา ปจฺจูสสมเย จตูหิ ปญฺจหิ วา ภิกฺขูหิ สทฺธิํ ปริกฺขิตฺตสฺส วิหารสฺส ปริเกฺขปโต, อปริกฺขิตฺตสฺส ปริเกฺขปารหฏฺฐานโต เทฺว เลฑฺฑุปาเต อติกฺกมิตฺวา มหามคฺคโต โอกฺกมฺม คุมฺเพน วา วติยา วา ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน นิสีทิตพฺพํ, อโนฺตอรุเณเยว วุตฺตนเยน วตฺตํ สมาทิยิตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ สเจ อโญฺญ โกจิ ภิกฺขุ เกนจิเทว กรณีเยน ตํ ฐานํ อาคจฺฉติ, สเจ เอส ตํ ปสฺสติ, สทฺทํ วาสฺส สุณาติ, อาโรเจตพฺพํฯ อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภโท จ, อถ ทฺวาทสหตฺถํ อุปจารํ โอกฺกมิตฺวา อชานนฺตเสฺสว คจฺฉติ, รตฺติเจฺฉโท โหติ เอว, วตฺตเภโท ปน นตฺถิฯ อาโรจิตกาลโต ปฏฺฐาย เอกํ ภิกฺขุํ ฐเปตฺวา เสเสหิ สติ กรณีเย คนฺตุมฺปิ วฏฺฏติ, อรุเณ อุฏฺฐิเต ตสฺส ภิกฺขุสฺส สนฺติเก วตฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ โสปิ เกนจิ กมฺมเนน ปุเร อรุเณเยว คจฺฉติ, อญฺญํ วิหารโต นิกฺขนฺตํ วา อาคนฺตุกํ วา ยํ ปฐมํ ปสฺสติ, ตสฺส สนฺติเก อาโรเจตฺวา วตฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อยญฺจ ยสฺมา คณสฺส อาโรเจตฺวา ภิกฺขูนญฺจ อตฺถิภาวํ สลฺลเกฺขตฺวาว วสิ, เตนสฺส อูเน คเณ จรณโทโส วา วิปฺปวาโส วา น โหติฯ สเจ น กญฺจิ ปสฺสติ, วิหารํ คนฺตฺวาปิ ยํ ปฐมํ ปสฺสติ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ อยํ **นิกฺขิตฺตวตฺตสฺส ปริหาโร**ฯ

๒๓๙. เอวํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อขณฺฑํ จริตฺวา ยตฺถ สิยา วีสติคโณ ภิกฺขุสโงฺฆ, ตตฺถ โส ภิกฺขุ อเพฺภตโพฺพฯ อเพฺภเนฺตหิ จ ปฐมํ อพฺภานารโห กาตโพฺพฯ อยญฺหิ นิกฺขิตฺตวตฺตตฺตา ปกตตฺตฏฺฐาเน ฐิโต, ปกตตฺตสฺส จ อพฺภานํ กาตุํ น วฏฺฏติ, ตสฺมา วตฺตํ สมาทาเปตโพฺพ, วเตฺต สมาทิเนฺน อพฺภานารโห โหติฯ เตนปิ วตฺตํ สมาทิยิตฺวา อาโรเจตฺวา อพฺภานํ ยาจิตพฺพํฯ อนิกฺขิตฺตวตฺตสฺส ปุน วตฺตสมาทานกิจฺจํ นตฺถิฯ โส หิ ฉารตฺตาติกฺกเมเนว อพฺภานารโห โหติ, ตสฺมา โส อเพฺภตโพฺพฯ อเพฺภเนฺตน จ –

> ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิํ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิํ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ, ภเนฺต, จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิฯ อหํ, ภเนฺต…เป.… โสหํ จิณฺณมานโตฺต ทุติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิฯ อหํ, ภเนฺต…เป.… โสหํ จิณฺณมานโตฺต ตติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามี’’ติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

> ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ

อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘อพฺภิโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

เอวํ ตาว เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส มานตฺตทานํ อพฺภานญฺจ เวทิตพฺพํฯ อิมินาว นเยน ทฺวีหาทิปฺปฏิจฺฉนฺนาสุปิ ตทนุรูปา กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

๒๔๐. สเจ ปน อปฺปฏิจฺฉนฺนา อาปตฺติ โหติ, ปริวาสํ อทตฺวา มานตฺตเมว ทตฺวา จิณฺณมานโตฺต อเพฺภตโพฺพฯ กถํ? มานตฺตํ เทเนฺตน ตาว –

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิฯ อหํ, ภเนฺต…เป.… ทุติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิฯ อหํ , ภเนฺต…เป.… ตติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

“ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

“ทินฺนํ สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี”ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ วตฺตสมาทานํ วตฺตนิเกฺขโป มานตฺตจรณญฺจ สพฺพํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ อาโรเจเนฺตน ปน –

“อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิํ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทิยามหํ, ภเนฺต, เวทิยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู”ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ

เอกสฺส ทฺวินฺนํ ติณฺณํ วา อาโรเจเนฺตน ปฏิจฺฉนฺนมานเตฺต วุตฺตนเยเนว อาโรเจตพฺพํฯ จิณฺณมานโตฺต จ ยตฺถ สิยา วีสติคโณ ภิกฺขุสโงฺฆ, ตตฺถ โส อเพฺภตโพฺพฯ อเพฺภเนฺตน จ –

“อหํ , ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิํ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิฯ อหํ, ภเนฺต…เป…. โสหํ จิณฺณมานโตฺต ทุติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิฯ อหํ, ภเนฺต…เป…. โสหํ จิณฺณมานโตฺต ตติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามี”ติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

“สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภยฺย, เอสา ญตฺติฯ

“สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

“ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

อพฺภิโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจํ วตฺวา อเพฺภตโพฺพฯ เอวํ อปฺปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา วุฏฺฐานํ เวทิตพฺพํฯ

๒๔๑. สเจ กสฺสจิ เอกาปตฺติ ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, เอกา อปฺปฏิจฺฉนฺนา, ตสฺส ปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวาสํ ทตฺวา ปริวุตฺถปริวาสสฺส มานตฺตํ เทเนฺตน อปฺปฏิจฺฉนฺนาปตฺติํ ปฏิจฺฉนฺนาปตฺติยา สโมธาเนตฺวาปิ ทาตุํ วฏฺฏติฯ กถํ? สเจ ปฏิจฺฉนฺนาปตฺติ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนา โหติ –

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิํ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส, อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘ทินฺนํ สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ วตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจเนฺตน ปน –

“อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส, อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทิยามหํ, ภเนฺต, เวทิยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู”ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ

สมาทินฺนมานเตฺตน จ อนูนํ กตฺวา วุตฺตนเยน ฉารตฺตํ มานตฺตํ จริตพฺพํฯ จิณฺณมานโตฺต จ ยตฺถ สิยา วีสติคโณ ภิกฺขุสโงฺฆ, ตตฺถ โส อเพฺภตโพฺพฯ อเพฺภเนฺตน จ –

“อหํ , ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส, อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ, ภเนฺต, จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามี”ติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

“สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนาญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภยฺย, เอสา ญตฺติฯ

“สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ เอกาหปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ

ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานตฺโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อพฺเภติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ...เป.... ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ...เป....ฯ

‘‘อพฺภิโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจํ กตฺวา อพฺเภตพฺโพฯ

ปฏิจฺฉนฺนปริวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๔๒. สุทฺธนฺตปริวาโส สโมธานปริวาโสติ เทฺว อวเสสาฯ ตตฺถ (จูฬว. อฏฺฐ. ๑๐๒) **สุทฺธนฺตปริวาโส** ทุวิโธ จูฬสุทฺธนฺโต มหาสุทฺธนฺโตติฯ ทุวิโธปิ เจส รตฺติปริเจฺฉทํ สกลํ วา เอกจฺจํ วา อชานนฺตสฺส จ อสฺสรนฺตสฺส จ ตตฺถ เวมติกสฺส จ ทาตพฺโพฯ อาปตฺติปริยนฺตํ ปน ‘‘เอตฺตกา อหํ อาปตฺติโย อาปนฺโน’’ติ ชานาตุ วา มา วา, อการณเมตํฯ ตตฺถ โย อุปสมฺปทโต ปฏฺฐาย อนุโลมกฺกเมน วา อาโรจิตทิวสโต ปฏฺฐาย ปฏิโลมกฺกเมน วา ‘‘อสุกญฺจ อสุกญฺจ ทิวสํ วา ปกฺขํ วา มาสํ วา สํวจฺฉรํ วา ตว สุทฺธภาวํ ชานาสี’’ติ ปุจฺฉิยมาโน ‘‘อาม, ภนฺเต, ชานามิ, เอตฺตกํ นาม กาลํ อหํ สุโทฺธ’’ติ วทติ, ตสฺส ทินฺโน สุทฺธนฺตปริวาโส **จูฬสุทฺธนฺโต**ติ วุจฺจติฯ

ตํ คเหตฺวา ปริวสนฺเตน ยตฺตกํ กาลํ อตฺตโน สุทฺธิํ ชานาติ, ตตฺตกํ อปเนตฺวา อวเสสํ มาสํ วา เทฺวมาสํ วา ปริวสิตพฺพํฯ สเจ ‘‘มาสมตฺตํ อสุโทฺธมฺหี’’ติ สลฺลเกฺขตฺวา อคฺคเหสิ, ปริวสนฺโต จ ปุน อญฺญํ มาสํ สรติ, ตมฺปิ มาสํ ปริวสิตพฺพเมว, ปุน ปริวาสทานกิจฺจํ นตฺถิฯ อถ ‘‘เทฺวมาสํ อสุโทฺธมฺหี’’ติ สลฺลเกฺขตฺวา อคฺคเหสิ, ปริวสนฺโต จ ‘‘มาสมตฺตเมวาหํ อสุโทฺธมฺหี’’ติ สนฺนิฏฺฐานํ กโรติ, มาสเมว ปริวสิตพฺพํ, ปุน ปริวาสทานกิจฺจํ นตฺถิฯ อยญฺหิ สุทฺธนฺตปริวาโส นาม อุทฺธมฺปิ อาโรหติ, เหฏฺฐาปิ โอโรหติฯ อิทมสฺส ลกฺขณํฯ อญฺญสฺมิํ ปน อาปตฺติวุฏฺฐาเน อิทํ ลกฺขณํ – โย อปฺปฏิจฺฉนฺนํ อาปตฺติํ ‘‘ปฏิจฺฉนฺนา’’ติ วินยกมฺมํ กโรติ, ตสฺสาปตฺติ วุฏฺฐาติฯ โย ปฏิจฺฉนฺนํ ‘‘อปฺปฏิจฺฉนฺนา’’ติ วินยกมฺมํ กโรติ, ตสฺส น วุฏฺฐาติฯ อจิรปฏิจฺฉนฺนํ ‘‘จิรปฏิจฺฉนฺนา’’ติ กโรนฺตสฺสปิ วุฏฺฐาติ, จิรปฏิจฺฉนฺนํ ‘‘อจิรปฏิจฺฉนฺนา’’ติ กโรนฺตสฺส น วุฏฺฐาติฯ เอกํ อาปตฺติํ อาปชฺชิตฺวา ‘‘สมฺพหุลา’’ติ กโรนฺตสฺส วุฏฺฐาติ เอกํ วินา สมฺพหุลานํ อภาวโตฯ สมฺพหุลา ปน อาปชฺชิตฺวา ‘‘เอกํ อาปชฺชิ’’นฺติ กโรนฺตสฺส น วุฏฺฐาติฯ

โย ปน ยถาวุตฺเตน อนุโลมปฏิโลมนเยน ปุจฺฉิยมาโนปิ รตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ นสฺสรติ, เวมติโก วา โหติ, ตสฺส ทินฺโน สุทฺธนฺตปริวาโส **มหาสุทฺธนฺโต**ติ วุจฺจติฯ ตํ คเหตฺวา คหิตทิวสโต ปฏฺฐาย ยาว อุปสมฺปททิวโส, ตาว รตฺติโย คเณตฺวา ปริวสิตพฺพํ, อยํ อุทฺธํ นาโรหติ, เหฏฺฐา ปน โอโรหติฯ ตสฺมา สเจ ปริวสนฺโต รตฺติปริเจฺฉเท สนฺนิฏฺฐานํ กโรติ ‘‘มาโส วา สํวจฺฉโร วา มยฺหํ อาปนฺนสฺสา’’ติ, มาสํ วา สํวจฺฉรํ วา ปริวสิตพฺพํฯ

ปริวาสยาจนทานลกฺขณํ ปเนตฺถ เอวํ เวทิตพฺพํ – เตน ภิกฺขุนา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา วุฑฺฒานํ ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย –

"อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, อาปตฺติปริยนฺเต เวมติโก, รตฺติปริยนฺเต เวมติโก, โสหํ สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจามี"ติฯ

ทุติยมฺปิ ยาจิตพฺโพฯ ตติยมฺปิ ยาจิตพฺโพฯ

พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ –

"สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, อาปตฺติปริยนฺเต เวมติโก, รตฺติปริยนฺเต เวมติโก, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

"สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, อาปตฺติปริยนฺเต เวมติโก, รตฺติปริยนฺเต เวมติโก, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจติ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

"ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

"ทินฺโน สงฺเฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํฯ สุทฺธนฺตปริวาโส, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี"ติ –

เอวํ สุทฺธนฺตปริวาโส ทาตพฺโพฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน วตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจนฺเตน ปน –

"อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, อาปตฺติปริยนฺเต เวมติโก, รตฺติปริยนฺเต เวมติโก, โสหํ, ภนฺเต, สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สงฺโฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสามิ, เวทิยามหํ, ภนฺเต, เวทิยตีติ มํ สงฺโฆ ธาเรตู"ติ อาโรเจตพฺพํฯ

เอกสฺส ทฺวินฺนํ วา ติณฺณํ วา อาโรจนํ วุตฺตนยเมวฯ ปริวุตฺถปริวาสสฺส มานตฺตํ เทนฺเตน –

‘‘อหํ , ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, อาปตฺติปริยเนฺต เวมติโก, รตฺติปริยเนฺต เวมติโก, โสหํ, ภนฺเต, สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ อทาสิ, โสหํ, ภนฺเต, ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มารตฺตํ ยาจามี’’ติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, อาปตฺติปริยเนฺต เวมติโก, รตฺติปริยเนฺต เวมติโก, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, อาปตฺติปริยเนฺต เวมติโก, รตฺติปริยเนฺต เวมติโก, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

‘‘ทินฺนํ สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน มานตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจเนฺตน ปน –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, อาปตฺติปริยเนฺต เวมติโก, รตฺติปริยเนฺต เวมติโก, โสหํ สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทิยามหํ, ภนฺเต, เวทิยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ

จิณฺณมานตฺต จ ยตฺถ สิยา วีสติคโณ ภิกฺขุสโงฺฆ, ตตฺถ โส ภิกฺขุ อเพฺภตโพฺพฯ อเพฺภเนฺตน จ –

“อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานามิ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรามิ, อาปตฺติปริยเนฺต เวมติโก, รตฺติปริยเนฺต เวมติโก, โสหํ สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ ภเนฺต จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามี”ติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

“สุณาตุ เม , ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, อาปตฺติปริยเนฺต เวมติโก, รตฺติปริยเนฺต เวมติโก, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภยฺย, เอสา ญตฺติฯ

“สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ, อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, อาปตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, รตฺติปริยนฺตํ นสฺสรติ, อาปตฺติปริยเนฺต เวมติโก, รตฺติปริยเนฺต เวมติโก, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ สุทฺธนฺตปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

“ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

“อพฺภิโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี”ติ –

เอวํ กมฺมวาจํ กตฺวา อเพฺภตโพฺพฯ

สุทฺธนฺตปริวาสกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๔๓. **สโมธานปริวาโส** ปน ติวิโธ โหติ – โอธานสโมธาโน อคฺฆสโมธาโน มิสฺสกสโมธาโนติฯ ตตฺถ (จูฬว. อฎฺฐ. ๑๐๒) **โอธานสโมธาโน** นาม อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา ปฎิจฺฉาเทนฺตสฺส ปริวุตฺถทิวเส โอธุนิตฺวา มกฺขิตฺวา ปุริมาย อาปตฺติยา มูลทิวสปริเจฺฉเท ปจฺฉา อาปนฺนํ อาปตฺตึ สโมทหิตฺวา ทาตพฺพปริวาโส วุจฺจติฯ

อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉโย – โย ปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวาสํ คเหตฺวา ปริวสนฺโต วา มานตฺตารโห วา มานตฺตํ จรนฺโต วา อพฺภานารโห วา อนิกฺขิตฺตวโตฺต อญฺญํ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา ปุริมาย อาปตฺติยา สมา วา อูนตรา วา รตฺติโย ปฏิจฺฉาเทติ, ตสฺส มูลายปฏิกสฺสเนน เต ปริวุตฺถทิวเส จ มานตฺตจิณฺณทิวเส จ สเพฺพ โอธุนิตฺวา อทิวเส กตฺวา ปจฺฉา อาปนฺนาปตฺตึ มูลอาปตฺติยํ สโมธาย ปริวาโส ทาตโพฺพฯ เตน สเจ มูลาปตฺติ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนา, อนฺตราปตฺติ อูนกปกฺขปฏิจฺฉนฺนา, ปุน ปกฺขเมว ปริวาโส ปริวสิตโพฺพฯ อถาปิ อนฺตราปตฺติ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาว, ปกฺขเมว ปริวสิตพฺพํฯ เอเตนุปาเยน ยาว สฏฺฐิวสฺสปฏิจฺฉนฺนา มูลาปตฺติ, ตาว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ สฏฺฐิวสฺสานิปิ ปริวสิตฺวา มานตฺตารโห หุตฺวาปิ หิ เอกทิวสํ อนฺตราปตฺตึ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ปุน สฏฺฐิวสฺสานิ ปริวาสารโห โหติฯ เอวํ มานตฺตจาริกมานตฺตารหกาเลปิ อาปนฺนาย อาปตฺติยา มูลายปฏิกสฺสเน กเต มานตฺตจิณฺณทิวสาปิ ปริวาสวุตฺถทิวสาปิ สเพฺพ มกฺขิตาว โหนฺติฯ สเจ ปน นิกฺขิตฺตวโตฺต อาปชฺชติ, มูลายปฏิกสฺสนารโห นาม น โหติฯ กสฺมา? ยสฺมา น โส ปริวสนฺโต อาปโนฺน, ปกตตฺตฏฺฐาเน ฐิโต อาปโนฺน, ตสฺมา ตสฺสา อาปตฺติยา วิสุํ มานตฺตํ จริตพฺพํฯ สเจ ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ปริวาโสปิ วสิตโพฺพฯ

‘‘สเจ ปน อนฺตราปตฺติ มูลาปตฺติโต อติเรกปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ตตฺถ กึ กาตพฺพ’’นฺติ วุเตฺต มหาสุมเตฺถโร อาห ‘‘อเตกิโจฺฉ อยํ ปุคฺคโล, อเตกิโจฺฉ นาม อาวิการาเปตฺวา วิสฺสเชฺชตโพฺพ’’ติฯ มหาปทุมเตฺถโร ปนาห ‘‘กสฺมา อเตกิโจฺฉ นาม, นนุ อยํ สมุจฺจยกฺขนฺธโก นาม พุทฺธานํ ฐิตกาลสทิโส, อาปตฺติ นาม ปฏิจฺฉนฺนา วา โหตุ อปฺปฏิจฺฉนฺนา วา สมกอูนตรอติเรกปฏิจฺฉนฺนา วา, วินยธรสฺส กมฺมวาจํ โยเชตุํ สมตฺถภาโวเยเวตฺถ ปมาณํ, ตสฺมา ยา อติเรกปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ตํ มูลาปตฺตึ กตฺวา ตตฺถ อิตรํ สโมธาย ปริวาโส ทาตโพฺพ’’ติฯ อยํ โอธานสโมธาโน นามฯ

ตํ เทเนฺตน ปฐมํ มูลาย ปฏิกสฺสิตฺวา ปจฺฉา ปริวาโส ทาตโพฺพฯ สเจ โกจิ ภิกฺขุ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวสโนฺต อนฺตรา อนิกฺขิตฺตวโตฺตว ปุน ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนํ อาปตฺตึ อาปชฺชติ, เตน ภิกฺขุนา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา วุฑฺฒานํ ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย –

> ‘‘อหํ , ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสโนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจามี’’ติฯ
>
> ทุติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ ตติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ

พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

> ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสโนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺ

สนํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนา, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘ปฏิกสฺสิโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนา, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ มูลายปฏิกสฺสนา กาตพฺพาฯ

เอวญฺจ สโมธานปริวาโส ทาตโพฺพฯ เตน ภิกฺขุนา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา…เป.… เอวมสฺส วจนีโย –

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจามี’’ติฯ

ทุติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ ตติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ

พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจติ , ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนาม

สฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจติ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘ทินฺโน สงฺเฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาโส , ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ สโมธานปริวาโส ทาตโพฺพฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ วตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ ปุเพฺพ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจเนฺตน ปน –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิํ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิํ, ตํ มํ สงฺโฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจิํ, ตสฺส เม สงฺโฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสามิ, เวทิยามหํ, ภนฺเต, เวทิยตีติ มํ สงฺโฆ ธาเรตู’’ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ

ปริวุตฺถปริวาสสฺส มานตฺตํ เทเนฺตน –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิํ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อาปตฺ

ตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โสหํ, ภเนฺต, ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี’’ติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘ทินฺนํ สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ มานตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจเนฺตน ปน –

‘‘อหํ , ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฎิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ , โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทิยามหํ ภเนฺต, เวทิยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ

จิณฺณมานตฺตํ อเพฺภเนฺตน จ –

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ, ภเนฺต, จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามี’’ติ –

เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ

อพฺภานํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ปุริมาสุ อาปตฺตีสุ สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

‘‘อพฺภิโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

สเจ มานตฺตารโห วา มานตฺตํ จรโนฺต วา อพฺภานารโห วา อนิกฺขิตฺตวโตฺต อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา ปฏิจฺฉาเทติ, วุตฺตนเยเนว ปุริมาปตฺติยา อนฺตราปตฺติยา จ ทิวสปริเจฺฉทํ สลฺลเกฺขตฺวา ตทนุรูปาย กมฺมวาจาย มูลาย ปฏิกสฺสิตฺวา ปริวาสํ ทตฺวา ปริวุตฺถปริวาสสฺส มานตฺตํ ทตฺวา จิณฺณมานโตฺต อเพฺภตโพฺพฯ สเจ ปน ปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวสเนฺต อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น ปฏิจฺฉาเทติ, ตสฺส มูลายปฏิกสฺสนาเยว กาตพฺพา, ปุน ปริวาสทานกิจฺจํ นตฺถิฯ มูลายปฏิกสฺสเนน ปน ปริวุตฺถทิวสานํ มกฺขิตตฺตา ปุน อาทิโต ปฏฺฐาย ปริวสิตพฺพํฯ ปริวุตฺถปริวาสสฺส จ มูลาปตฺติยา อนฺตราปตฺตึ สโมธาเนตฺวา มานตฺตํ ทาตพฺพํ, จิณฺณมานโตฺต จ อเพฺภตโพฺพฯ กถํ? มูลายปฏิกสฺสนํ กโรเนฺตน ตาว สเจ มูลาปตฺติ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนา โหติ,

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ อนฺตราสมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺเสยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจติ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนา, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘ปฏิกสฺสิโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสนา ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

เอวํ มูลาย ปฏิกสฺสิเตน ปุน อาทิโต ปฏฺฐาย ปริวสิตพฺพํฯ ปริวสเนฺตน จ –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สงฺโฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ ปริวสามิ, เวทิยามหํ, ภนฺเต, เวทิยตีติ มํ สงฺโฆ ธาเรตู’’ติ –

อาโรเจตพฺพํฯ

ปริวุตฺถปริวาสสฺส มานตฺตํ เทนฺเตน –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สงฺโฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ

อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ, ภนฺเต, ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี''ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

''สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, ตํ สงฺโฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

''สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, ตํ สงฺโฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

''ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

''ทินฺนํ สงฺเฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี''ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน มานตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจนฺเตน ปน –

''อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สงฺโฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สงฺโฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ

อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทิยามหํ ภเนฺต, เวทิยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู''ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ

จิณฺณมานตฺตํ อเพฺภเนฺตน จ –

''อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ ภเนฺต จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามี''ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, ตํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ , โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภยฺย, เอสา ญตฺติฯ

''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปกฺขปฏิจฺฉนฺนานํ ปกฺขปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวสเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, ตํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ ปฏิจฺฉนฺนานญฺจ อปฺปฏิจฺฉนฺนานญฺจ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

‘‘อพฺภิโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

อิมินาว นเยน มานตฺตารหมานตฺตจาริกอพฺภานารหกาเลสุปิ อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา อปฺปฏิจฺฉาเทนฺตสฺส มูลายปฏิกสฺสนเมว กตฺวา มูลาปตฺติยา อนฺตราปตฺตึ สโมธาเนตฺวา มานตฺตํ ทตฺวา จิณฺณมานตฺตสฺส อพฺภานํ กาตพฺพํฯ เอตฺถ ปน ‘‘โสหํ ปริวสนฺโต’’ติ อาคตฏฺฐาเน ‘‘โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส มานตฺตารโห’’ติ วา ‘‘โสหํ มานตฺตํ จรนฺโต’’ติ วา ‘‘โสหํ จิณฺณมานตฺโต อพฺภานารโห’’ติ วา วตฺตพฺพํฯ

สเจ ปน อปฺปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา มานตฺตํ จรนฺโต อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น ปฏิจฺฉาเทติ, โส มูลาย ปฏิกสฺสิตฺวา อนฺตราปตฺติยา ปุน มานตฺตํ ทตฺวา จิณฺณมานตฺโต อพฺเภตพฺโพฯ กถํ? มูลายปฏิกสฺสนํ กโรเนฺตน ตาว –

‘‘อหํ , ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส มานตฺตํ จรนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส มานตฺตํ จรนฺโต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนา, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

‘‘ปฏิกสฺสิโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนา ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

เอวํ มูลาย ปฏิกสฺสิตฺวา มานตฺตํ เทเนฺตน –

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิํ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิํ, ตํ มํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส มานตฺตํ จรเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, ตํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส มานตฺตํ จรเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, ตํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘ทินฺนํ สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน มานตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจเนฺตน ปน –

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตํ มํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทิยามหํ, ภเนฺต, เวทิยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ

จิณฺณมานตฺตํ อเพฺภเนฺตน จ –

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจึ, ตํ มํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โสหํ สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ, ภเนฺต, จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส มานตฺตํ จรเนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, ตํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลาย ปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ

มานตฺตํ อทาสิ, โส มานตฺตํ จรโนฺต อนฺตรา สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชิ อปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสนํ ยาจิ, ตํ สโงฺฆ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ มูลายปฏิกสฺสิ, โส สงฺฆํ อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา สมฺพหุลานํ อาปตฺตีนํ อปฺปฏิจฺฉนฺนานํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘อพฺภิโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจํ กตฺวา อเพฺภตโพฺพฯ

อพฺภานารหกาเลปิ อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา อปฺปฏิจฺฉาเทนฺตสฺส อิมินาว นเยน มูลายปฏิกสฺสนา มานตฺตทานํ อพฺภานญฺจ เวทิตพฺพํฯ เกวลํ ปเนตฺถ ‘‘มานตฺตํ จรโนฺต’’ติ อวตฺวา ‘‘จิณฺณมานโตฺต อพฺภานารโห’’ติ วตฺตพฺพํฯ

โอธานสโมธานปริวาสกถา นิฎฺฐิตาฯ

๒๔๔. อคฺฆสโมธาโน (จูฬว. อฎฺฐ. ๑๐๒) นาม สมฺพหุลาสุ อาปตฺตีสุ ยา เอกา วา เทฺว วา ติโสฺส วา สมฺพหุลา วา อาปตฺติโย สพฺพจิรปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธาย ตาสํ รตฺติปริเจฺฉทวเสน อวเสสานํ อูนตรปฏิจฺฉนฺนานํ อาปตฺตีนํ ปริวาโส ทียติ, อยํ วุจฺจติ อคฺฆสโมธาโนฯ ยสฺส ปน สตํ อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนา, อปรมฺปิ สตํ อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาติ เอวํ ทสกฺขตฺตุํ กตฺวา อาปตฺติสหสฺสํ ทิวสสตํ ปฏิจฺฉนฺนํ โหติ, เตน กึ กาตพฺพนฺติ? สพฺพา สโมทหิตฺวา ทส ทิวเส ปริวสิตพฺพํฯ เอวํ เอเกเนว ทสาเหน ทิวสสตมฺปิ ปริวสิตพฺพเมว โหติฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ –

‘‘ทสสตํ รตฺติสตํ, อาปตฺติโย ฉาทยิตฺวาน;
ทส รตฺติโย วสิตฺวาน, มุเจฺจยฺย ปาริวาสิโก’’ติฯ (ปริ. ๔๗๗);

อยํ อคฺฆสโมธาโน นามฯ

ตสฺส อาโรจนทานลกฺขณํ เอวํ เวทิตพฺพํ – สเจ กสฺสจิ ภิกฺขุโน เอกา อาปตฺติ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนา โหติ, เอกา อาปตฺติ ทฺวีหปฺปฏิจฺฉนฺนา, เอกา ตีหปฏิจฺฉนฺนา, เอกา จตูหปฺปฏิจฺฉนฺนา, เอกา ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนา, เอกา ฉาหปฺปฏิจฺฉนฺนา, เอกา สตฺตาหปฺปฏิจฺฉนฺนา, เอกา อฎฺฐาหปฺปฏิจฺฉนฺนา, เอกา นวาหปฺปฏิจฺฉนฺนา, เอกา ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนา โหติ, เตน ภิกฺขุนา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา…เป.… เอวมสฺส วจนีโย –

‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทฺวีหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป.… สมฺพหุลา

อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ, ภนฺเต, สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจามี''ติฯ

ทุติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ ตติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ

พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป.… สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป.… สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

''ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

''ทินฺโน สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาโส, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี''ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน วตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจเนฺตน ปน –

''อหํ , ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิํ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป.… สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจิํ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวสามิ, เวทิยามหํ, ภเนฺต, เวทิยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู''ติ –

เอวํ อาโรเจตพฺพํฯ

ปริวุตฺถปริวาสสฺส มานตฺตํ เทเนฺตน –

“อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป…. สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โสหํ, ภนฺเต, ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

“สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป…. สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ , สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

“สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป…. สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

“ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

“ทินฺนํ สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ มานตฺตสมาทานาทิ สพฺพํ วุตฺตนยเมวฯ อาโรเจเนฺตน ปน –

“อหํ , ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป…. สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ

มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทิยามหํ, ภนฺเต, เวทิยตีติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติ อาโรเจตพฺพํฯ

จิณฺณมานโตฺต อเพฺภตโพฺพฯ อเพฺภเนฺตน จ –

‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป…. สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โสหํ สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจึ, ตสฺส เม สโงฺฆ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โสหํ, ภนฺเต, จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป…. สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ สมฺพหุลา อาปตฺติโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย…เป…. สมฺพหุลา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ยา อาปตฺติโย ทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธานปริวาสํ อทาสิ, โส ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ, โส จิณฺณมานโตฺต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อเพฺภติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตุณฺหสฺสฯ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป….ฯ

‘‘อพฺภิโต สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ –

เอวํ กมฺมวาจํ กตฺวา อเพฺภตโพฺพฯ

อคฺฆสโมธานปริวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๔๕. มิสฺสกสโมธาโน (จุฬว. อฏฺฐ. ๑๐๒) นาม – โย นานาวตฺถุกา อาปตฺติโย เอก โต กตฺวา ทียติฯ ตตฺรายํ นโย –

> ‘‘อหํ, ภนฺเต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ, เอกํ กายสํสคฺคํ, เอกํ ทุฏฺฐุลฺลวาจํ, เอกํ อตฺตกามํ, เอกํ สญฺจริตฺตํ, เอกํ กุฏิการํ, เอกํ วิหารการํ, เอกํ ทุฏฺฐโทสํ, เอกํ อญฺญภาคิยํ, เอกํ สงฺฆเภทกํ, เอกํ สงฺฆเภทานุวตฺตกํ, เอกํ ทุพฺพจํ, เอกํ กุลทูสกํ, โสหํ, ภนฺเต, สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตีนํ สโมธานปริวาสํ ยาจามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา ตทนุรูปาย กมฺมวาจาย ปริวาโส ทาตโพฺพฯ

เอตฺถ จ ‘‘สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ นานาวตฺถุกาโย’’ติปิ ‘‘สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ’’อิติปิ เอวํ ปุเพฺพ วุตฺตนเยน วตฺถุวเสนปิ โคตฺตวเสนปิ นามวเสนปิ อาปตฺติวเสนปิ โยเชตฺวา กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติเยว, ตสฺมา น อิธ วิสุํ กมฺมวาจํ โยเชตฺวา ทสฺสยิสฺสาม ปุเพฺพ สพฺพาปตฺติสาธารณํ กตฺวา โยเชตฺวา ทสฺสิตาย เอว กมฺมวาจาย นานาวตฺถุกาหิปิ อาปตฺตีหิ วุฏฺฐานสมฺภวโต สาเยเวตฺถ กมฺมวาจา อลนฺติฯ

มิสฺสกสโมธานปริวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๔๖. สเจ โกจิ ภิกฺขุ ปริวสโนฺต วิพฺภมติ, สามเณโร วา โหติ, วิพฺภมนฺตสฺส สามเณรสฺส จ ปริวาโส น รุหติฯ โส เจ ปุน อุปสมฺปชฺชติ, ตสฺส ตเทว ปุริมํ ปริวาสทานํ, โย ปริวาโส ทิโนฺน, สุทิโนฺน, โย ปริวุโตฺถ, สุปริวุโตฺถ, อวเสโส ปริวสิตโพฺพฯ สเจปิ มานตฺตารโห มานตฺตํ จรโนฺต อพฺภานารโห วา วิพฺภมติ, สามเณโร วา โหติ, โส เจ ปุน อุปสมฺปชฺชติ, ตสฺส ตเทว ปุริมํ ปริวาสทานํ, โย ปริวาโส ทิโนฺน, สุทิโนฺน, โย ปริวุโตฺถ, สุปริวุโตฺถ, ยํ มานตฺตํ ทินฺนํ, สุทินฺนํ, ยํ มานตฺตํ จิณฺณํ, ตํ สุจิณฺณํ, โส ภิกฺขุ อเพฺภตโพฺพฯ

สเจ โกจิ ภิกฺขุ ปริวสโนฺต อุมฺมตฺตโก โหติ ขิตฺตจิโตฺต เวทนาโฎฺฏ, อุมฺมตฺตกสฺส ขิตฺตจิตฺตสฺส เวทนาฏฺฏสฺส จ ปริวาโส น รุหติฯ โส เจ ปุน อนุมฺมตฺตโก โหติ อขิตฺตจิโตฺต อเวทนาโฎฺฏ, ตเทว ปุริมํ ปริวาสทานํ, โย ปริวาโส ทิโนฺน, สุทิโนฺน, โย ปริวุโตฺถ, สุปริวุโตฺถ, อวเสโส ปริวสิตโพฺพฯ มานตฺตารหาทีสุปิ เอเสว นโยฯ

สเจ โกจิ ปริวสโนฺต อุกฺขิตฺตโก โหติ, อุกฺขิตฺตกสฺส ปริวาโส น รุหติฯ สเจ ปุน โอสารียติ, ตสฺส ตเทว ปุริมํ ปริวาสทานํ, โย ปริวาโส ทิโนฺน, สุทิโนฺน, โย ปริวุโตฺถ, สุปริวุโตฺถ, อวเสโส ปริวสิตโพฺพฯ มานตฺตารหาทีสุปิ เอเสว นโยฯ

สเจ กสฺสจิ ภิกฺขุโน อิตฺถิลิงฺคํ ปาตุภวติ, ตสฺส สาเยว อุปชฺฌา, สาเยว อุปสมฺปทา, ปุน อุปชฺฌา น คเหตพฺพา, อุปสมฺปทา จ น กาตพฺพา, ภิกฺขุอุปสมฺปทโต ปภุติ ยาว วสฺสคณนา, สาเยว วสฺสคณนา , น อิโต ปฏฺฐาย วสฺสคณนา กาตพฺพาฯ อปฺปติรูปํ ทานิสฺสา ภิกฺขูนํ มเชฺฌ วสิตุํ, ตสฺมา ภิกฺขุนุปสฺสยํ คนฺตฺวา ภิกฺขุนีหิ สทฺธึ วสิตพฺพํฯ ยา เทสนาคามินิโย วา วุฏฺฐานคามินิโย วา อาปตฺติโย ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีหิ สาธารณา, ตาสํ ภิกฺขุนีหิ กาตพฺพํ, วินยกมฺมเมว ภิกฺขุนีนํ สนฺติเก กาตพฺพํฯ ยา ปน ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีหิ อสาธารณา สุกฺกวิสฺสฏฺฐิอาทิกา อาปตฺติโย, ตาหิ อาปตฺตีหิ อนาปตฺติ, ลิเงฺค ปริวเตฺต ตา อาปตฺติโย วุฏฺฐิตาว โหนฺติ, ปุน ปกติลิเงฺค

อุปฺปเนฺนปิ ตาหิ อาปตฺตีหิ ตสฺส อนาปตฺติเยวฯ ภิกฺขุนิยา ปุริสลิงฺค ปาตุภูเตปิ เอเสว นโยฯ วุตฺตเญฺจตํ –

> ‘‘เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน อิตฺถิลิงฺคํ ปาตุภูตํ โหติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ ภิกฺขเว ตํเยว อุปชฺฌํ, ตํเยว อุปสมฺปทํ, ตานิเยว วสฺสานิ ภิกฺขุนีหิ สงฺคมิตุํ, ยา อาปตฺติโย ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีหิ สาธารณา, ตา อาปตฺติโย ภิกฺขุนีนํ สนฺติเก วุฏฺฐาตุํฯ ยา อาปตฺติโย ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีหิ อสาธารณา, ตาหิ อาปตฺตีหิ อนาปตฺติฯ
>
> ‘‘เตน โข ปน สมเยน อญฺญตริสฺสา ภิกฺขุนิยา ปุริสลิงฺคํ ปาตุภูตํ โหติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ ภิกฺขเว ตํเยว อุปชฺฌํ, ตํเยว อุปสมฺปทํ, ตานิเยว วสฺสานิ ภิกฺขูหิ สงฺคมิตุํ, ยา อาปตฺติโย ภิกฺขุนีนํ ภิกฺขูหิ สาธารณา, ตา อาปตฺติโย ภิกฺขูนํ สนฺติเก วุฏฺฐาตุํฯ ยา อาปตฺติโย ภิกฺขุนีนํ ภิกฺขูหิ อสาธารณา, ตาหิ อาปตฺตีหิ อนาปตฺตี’’ติ (ปารา. ๖๙)ฯ

๒๔๗. **อยํ ปเนตฺถ ปาฬิมุตฺตกวินิจฺฉโย** (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๖๙) – อิเมสุ ทฺวีสุ ลิเงฺคสุ ปุริสลิงฺคํ อุตฺตมํ, อิตฺถิลิงฺคํ หีนํ, ตสฺมา ปุริสลิงฺคํ พลวอกุสเลน อนฺตรธายติ, อิตฺถิลิงฺคํ ทุพฺพลกุสเลน ปติฏฺฐาติฯ อิตฺถิลิงฺคํ ปน อนฺตรธายนฺตํ ทุพฺพลอกุสเลน อนฺตรธายติ, ปุริสลิงฺคํ พลวกุสเลน ปติฏฺฐาติฯ เอวํ อุภยมฺปิ อกุสเลน อนฺตรธายติ, กุสเลน ปฏิลพฺภติฯ

ตตฺถ สเจ ทฺวินฺนํ ภิกฺขูนํ เอกโต สชฺฌายํ วา ธมฺมสากจฺฉํ วา กตฺวา เอกาคาเร นิปชฺชิตฺวา นิทฺทํ โอกฺกนฺตานํ เอกสฺส อิตฺถิลิงฺคํ ปาตุภวติ, อุภินฺนมฺปิ สหเสยฺยาปตฺติ โหติฯ โส เจ ปฏิพุชฺฌิตฺวา อตฺตโน วิปฺปการํ ทิสฺวา ทุกฺขี ทุมฺมโน รตฺติภาเคเยว อิตรสฺส อาโรเจยฺย, เตน สมสฺสาเสตพฺพ ‘‘โหตุ มา จินฺตยิตฺถ, วฏฺฏเสฺสเวโส โทโส, สมฺมาสมฺพุเทฺธน ทฺวารํ ทินฺนํ, ภิกฺขุ วา โหตุ ภิกฺขุนี วา, อนาวโฏ ธโมฺม, อวาริโต สคฺคมโคฺค’’ติฯ สมสฺสาเสตฺวา เอวํ วตฺตพฺพํ ‘‘ตุเมฺหหิ ภิกฺขุนุปสฺสยํ คนฺตุํ วฏฺฏติ, อตฺถิ ปน เต กาจิ สนฺทิฏฺฐา ภิกฺขุนิโย’’ติฯ สจสฺสา โหนฺติ ตาทิสา ภิกฺขุนิโย, ‘‘อตฺถี’’ติ, โน เจ โหนฺติ, ‘‘นตฺถี’’ติ วตฺวา โส ภิกฺขุ วตฺตโพฺพ ‘‘มม สงฺคหํ กโรถ, อิทานิ มํ ปฐมํ ภิกฺขุนุปสฺสยํ เนถา’’ติฯ เตน ภิกฺขุนา ตํ คเหตฺวา ตสฺสา วา สนฺทิฏฺฐานํ อตฺตโน วา สนฺทิฏฺฐานํ ภิกฺขุนีนํ สนฺติกํ คนฺตพฺพํฯ คจฺฉเนฺตน จ น เอกเกน คนฺตพฺพํ, จตูหิ ปญฺจหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิํ โชติกญฺจ กตฺตรทณฺฑกญฺจ คเหตฺวา สํวิทหนํ ปริโมเจตฺวา ‘‘มยํ อสุกํ นาม ฐานํ คจฺฉามา’’ติ คนฺตพฺพํฯ สเจ พหิคาเม ทูเร วิหาโร โหติ, อนฺตรามเคฺค คามนฺตรนทีปารรตฺติวิปฺปวาสคณโอหียนาปตฺตีหิ อนาปตฺติฯ ภิกฺขุนุปสฺสยํ คนฺตฺวา ตา ภิกฺขุนิโย วตฺตพฺพา ‘‘อสุกํ นาม ภิกฺขุํ ชานาถา’’ติ? ‘‘อาม, อยฺยา’’ติฯ ตสฺส อิตฺถิลิงฺคํ ปาตุภูตํ, สงฺคหํ ทานิสฺสา กโรถาติฯ ตา เจ ‘‘สาธุ อยฺยา, อิทานิ มยมฺปิ สชฺฌายิสฺสาม, ธมฺมํ โสสฺสาม, คจฺฉถ ตุเมฺห’’ติ วตฺวา สงฺคหํ กโรนฺติ, อาราธิกา จ โหนฺติ สงฺคาหิกา ลชฺชินิโย, ตา โกเปตฺวา อญฺญตฺถ น คนฺตพฺพํฯ คจฺฉติ เจ, คามนฺตรนทีปารรตฺติวิปฺปวาสคณโอหียนาปตฺตีหิ น มุจฺจติฯ

สเจ ปน ลชฺชินิโย โหนฺติ, น สงฺคาหิกาโย, อญฺญตฺถ คนฺตุํ ลพฺภติฯ สเจปิ อลชฺชินิโย โหนฺติ, สงฺคหํ ปน กโรนฺติ, ตาปิ ปริจฺจชิตฺวา อญฺญตฺถ คนฺตุํ ลพฺภติฯ สเจ ลชฺชินิโย จ สงฺคาหิกา จ, ญาติกา น โหนฺติ, อาสนฺนคาเม ปน อญฺญา ญาติกา โหนฺติ ปฏิชคฺคนิกา, ตาสมฺปิ สนฺติกํ คนฺตุํ วฏฺฏตีติ วทนฺติฯ คนฺตฺวา สเจ ภิกฺขุภาเวปิ นิสฺสยปฏิปโนฺน, ปติรูปาย ภิกฺขุนิยา สนฺติเก นิสฺสโย คเหตโพฺพ, มาติกา วา วินโย วา อุคฺคหิโต สุคฺคหิโต, ปุน อุคฺคณฺหนการณํ

นตฺถิฯ สเจ ภิกฺขุภาเวปิ ปริสาวจโร, ตสฺส สนฺติเกเยว อุปสมฺปนฺนา สูปสมฺปนฺนา, อญฺญสฺส สนฺติเก นิสฺสโย คเหตโพฺพฯ ปุเพฺพ ตํ นิสฺสาย วสเนฺตหิปิ อญฺญสฺส สนฺติเก นิสฺสโย คเหตโพฺพฯ ปริปุณฺณวสฺสสามเณเรนปิ อญฺญสฺส สนฺติเก อุปชฺฌา คเหตพฺพาฯ

ยํ ปนสฺส ภิกฺขุภาเว อธิฏฺฐิตํ ติจีวรญฺจ ปโตฺต จ, ตํ อธิฏฺฐานํ วิชหติ, ปุน อธิฏฺฐาตพฺพํฯ สงฺกจฺจิกา จ อุทกสาฏิกา จ คเหตพฺพาฯ ยํ อติเรกจีวรํ วา อติเรกปโตฺต วา วินยกมฺมํ กตฺวา ฐปิโต โหติ, ตมฺปิ สพฺพํ วินยกมฺมํ วิชหติ, ปุน กาตพฺพํฯ ปฏิคฺคหิตเตลมธุผาณิตาทีนิปิ ปฏิคฺคหณํ วิชหนฺติฯ สเจ ปฏิคฺคหณโต สตฺตเม ทิวเส ลิงฺคํ ปริวตฺตติ, ปุน ปฏิคฺคเหตฺวา สตฺตาหํ วฏฺฏติฯ ยํ ปน ภิกฺขุกาเล อญฺญสฺส ภิกฺขุโน สนฺตกํ ปฏิคฺคหิตํ, ตํ ปฏิคฺคหณํ น วิชหติฯ ยมฺปิ อุภินฺนํ สาธารณํ อวิภชิตฺวา ฐปิตํ, ตํ ปกตโตฺต รกฺขติฯ ยํ ปน วิภตฺตํ เอตเสฺสว สนฺตกํ, ตํ ปฏิคฺคหณํ วิชหติฯ วุตฺตเญฺจตํ ปริวาเร –

‘‘เตลํ มธุ ผาณิตญฺจาปิ สปฺปึ, สามํ คเหตฺวา นิกฺขิเปยฺย;
อวีติวเตฺต สตฺตาเห, สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺติ;
ปญฺหา เมสา กุสเลหิ จินฺติตา’’ติฯ (ปริ. ๔๘๐);

อิทญฺหิ ลิงฺคปริวตฺตนํ สนฺธาย วุตฺตํฯ ปฏิคฺคหณํ นาม ลิงฺคปริวตฺตเนน, กาลกิริยาย, สิกฺขาปจฺจกฺขาเนน, หีนายาวตฺตเนน, อนุปสมฺปนฺนสฺส ทาเนน, อนเปกฺขวิสฺสชฺชเนน, อจฺฉินฺทิตฺวา คหเณน จ วิชหติฯ ตสฺมา สเจปิ หรีตกขณฺฑมฺปิ ปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิตมตฺถิ, สพฺพมสฺส ปฏิคฺคหณํ วิชหติฯ ภิกฺขุวิหาเร ปน ยํ กิญฺจิสฺสา สนฺตกํ ปฏิคฺคเหตฺวา วา อปฺปฏิคฺคเหตฺวา วา ฐปิตํ, สพฺพสฺส สาว อิสฺสรา, อาหราเปตฺวา คเหตพฺพํฯ ยํ ปเนตฺถ ถาวรํ ตสฺสา สนฺตกํ เสนาสนํ วา อุปโรปกา วา, เต ยสฺสิจฺฉติ, ตสฺส ทาตพฺพาฯ เตรสสุ สมฺมุตีสุ ยา ภิกฺขุกาเล ลทฺธา สมฺมุติ, สพฺพา ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, ปุริมิกาย เสนาสนคฺคาโห ปฏิปฺปสฺสมฺภติฯ สเจ ปจฺฉิมิกาย เสนาสเน คหิเต ลิงฺคํ ปริวตฺตติ, ภิกฺขุสโงฺฆ จสฺสา อุปฺปนฺนลาภํ ทาตุกาโม โหติ, อปโลเกตฺวา ทาตโพฺพฯ

สเจ ภิกฺขุนีหิ สาธารณาย ปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ปริวสนฺตสฺส ลิงฺคํ ปริวตฺตติ, ปุน ปกฺขมานตฺตเมว ทาตพฺพํฯ สเจ มานตฺตํ จรนฺตสฺส ปริวตฺตติ , ปุน ปกฺขมานตฺตเมว ทาตพฺพํฯ สเจ จิณฺณมานตฺตสฺส ปริวตฺตติ, ภิกฺขุนีหิ อพฺภานกมฺมํ กาตพฺพํฯ สเจ อกุสลวิปาเก ปริกฺขีเณ ปกฺขมานตฺตกาเล ปุนเทว ลิงฺคํ ปริวตฺตติ, ฉารตฺตํ มานตฺตเมว ทาตพฺพํฯ สเจ จิเณฺณ ปกฺขมานเตฺต ปริวตฺตติ, ภิกฺขูหิ อพฺภานกมฺมํ กาตพฺพนฺติฯ

ภิกฺขุนิยา ลิงฺคปริวตฺตเนปิ วุตฺตนเยเนว สโพฺพ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ อยํ ปน วิเสโส – สเจ ภิกฺขุนิกาเล อาปนฺนา สญฺจริตฺตาปตฺติ ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ปริวาสทานํ นตฺถิ, ฉารตฺตํ มานตฺตเมว ทาตพฺพํฯ สเจ ปกฺขมานตฺตํ จรนฺติยา ลิงฺคํ ปริวตฺตติ, น เตนโตฺถ, ฉารตฺตํ มานตฺตเมว ทาตพฺพํฯ สเจ จิณฺณมานตฺตาย ปริวตฺตติ, ปุน มานตฺตํ อทตฺวา ภิกฺขูหิ อเพฺภตโพฺพฯ อถ ภิกฺขูหิ มานเตฺต อทินฺเน ปุน ลิงฺคํ ปริวตฺตติ, ภิกฺขุนีหิ ปกฺขมานตฺตเมว ทาตพฺพํฯ อถ ฉารตฺตํ มานตฺตํ จรนฺตสฺส ปุน ปริวตฺตติ, ปกฺขมานตฺตเมว ทาตพฺพํฯ จิณฺณมานตฺตสฺส ปน ลิงฺคปริวเตฺต ชาเต ภิกฺขุนีหิ อพฺภานกมฺมํ กาตพฺพํฯ ปุน ปริวเตฺต จ ลิเงฺค ภิกฺขุนิภาเว ฐิตายปิ ยา อาปตฺติโย ปุเพฺพ ปฏิปฺปสฺสทฺธา, ตา สุปฺปฏิปฺปสฺสทฺธา เอวาติฯ

๒๔๘. อิโต ปรํ ปาริวาสิกาทีนํ วตฺตํ ทสฺสยิสฺสาม – ปาริวาสิเกน (จูฬว. อฏฺฐ. ๗๖) ภิกฺขุนา อุปชฺฌาเยน หุตฺวา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา ปน อุปสมฺปาเทตุํ วฏฺฏติฯ

อาจริเยน หุตฺวาปิ กมฺมวาจา น สาเวตพฺพา, อญฺญสฺมึ อสติ วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา สาเวตุํ วฏฺฏติฯ อาคนฺตุกานํ นิสฺสโย น ทาตพฺโพฯ เยหิปิ ปกติยาว นิสฺสโย คหิโต, เต วตฺตพฺพา ''อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, อสุกเตฺถรสฺส นาม สนฺติเก นิสฺสยํ คณฺหถ, มยฺหํ วตฺตํ มา กโรถ, มา มํ คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉถา''ติฯ สเจ เอวํ วุตฺเตปิ กโรนฺติเยว, วาริตกาลโต ปฏฺฐาย กโรเนฺตสุปิ อนาปตฺติฯ อโญฺญ สามเณโรปิ น คเหตโพฺพ, อุปชฺฌํ ทตฺวา คหิตสามเณโรปิ วตฺตโพฺพ ''อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, มยฺหํ วตฺตํ มา กโรถ, มา มํ คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉถา''ติฯ สเจ เอวํ วุตฺเตปิ กโรนฺติเยว, วาริตกาลโต ปฏฺฐาย กโรเนฺตสุปิ อนาปตฺติฯ น ภิกฺขุโนวาทกสมฺมุติ สาทิตพฺพา, สมฺมเตนปิ ภิกฺขุนิโย น โอวทิตพฺพา, ตสฺมา ภิกฺขุสงฺฆสฺส วตฺตพฺพํ ''ภเนฺต, อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, ภิกฺขุโนวาทกํ ชานาถา''ติฯ ปฏิพลสฺส วา ภิกฺขุสฺส ภาโร กาตโพฺพฯ อาคตา ภิกฺขุนิโย ''สงฺฆสฺส สนฺติกํ คจฺฉถ, สโงฺฆ โว โอวาททายกํ ชานิสฺสตี''ติ วา ''อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, อสุกภิกฺขุสฺส นาม สนฺติกํ คจฺฉถ, โส โว โอวาทํ ทสฺสตี''ติ วา วตฺตพฺพาฯ

ยาย อาปตฺติยา สเงฺฆน ปริวาโส ทิโนฺน โหติ, สา อาปตฺติ น อาปชฺชิตพฺพา, อญฺญา วา ตาทิสิกา ตโต วา ปาปิฏฺฐตรา, กมฺมํ น ครหิตพฺพํ, กมฺมิกา น ครหิตพฺพา, น ปกตตฺตสฺส ภิกฺขุโน อุโปสโถ ฐเปตโพฺพ, น ปวารณา ฐเปตพฺพา, ปลิโพธตฺถาย วา ปโกฺกสนตฺถาย วา สวจนียํ น กาตพฺพํฯ ปลิโพธตฺถาย หิ กโรโนฺต ''อหํ อายสฺมนฺตํ อิมสฺมึ วตฺถุสฺมึ สวจนียํ กโรมิ, อิมมฺหา อาวาสา ปรมฺปิ มา ปกฺกม, ยาว น ตํ อธิกรณํ วูปสนฺตํ โหตี''ติ เอวํ กโรติ, ปโกฺกสนตฺถาย กโรโนฺต ''อหํ ตํ สวจนียํ กโรมิ, เอหิ มยา สทฺธึ วินยธรานํ สมฺมุขีภาวํ คจฺฉาหี''ติ เอวํ กโรติ, ตทุภยมฺปิ น กาตพฺพํฯ วิหาเร เชฏฺฐกฏฺฐานํ น กาตพฺพํ, ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน วา ธมฺมเชฺฌสเกน วา น ภวิตพฺพํ, นปิ เตรสสุ สมฺมุตีสุ เอกสมฺมุติวเสนปิ อิสฺสริยกมฺมํ กาตพฺพํ, ''กโรตุ เม อายสฺมา โอกาสํ, อหํ ตํ วตฺตุกาโม''ติ เอวํ ปกตตฺตสฺส โอกาโส น กาเรตโพฺพ, วตฺถุนา วา อาปตฺติยา วา น โจเทตโพฺพ, ''อยํ เต โทโส''ติ น สาเรตโพฺพ, ภิกฺขูหิ อญฺญมญฺญํ โยเชตฺวา กลโห น กาเรตโพฺพ, สงฺฆเตฺถเรน หุตฺวา ปกตตฺตสฺส ภิกฺขุโน ปุรโต น คนฺตพฺพํ น นิสีทิตพฺพํ, ทฺวาทสหตฺถํ อุปจารํ มุญฺจิตฺวา เอกเกเนว คนฺตพฺพเญฺจว นิสีทิตพฺพญฺจ, โย โหติ สงฺฆสฺส อาสนปริยโนฺต เสยฺยาปริยโนฺต วิหารปริยโนฺต, โส ตสฺส ทาตโพฺพฯ

ตตฺถ **อาสนปริยโนฺต** นาม ภตฺตคฺคาทีสุ สงฺฆนวกาสนํ, สฺวสฺส ทาตโพฺพ, ตตฺถ นิสีทิตพฺพํฯ **เสยฺยาปริยโนฺต** นาม เสยฺยานํ ปริยโนฺต สพฺพลามกํ มญฺจปีฐํฯ อยญฺหิ วสฺสเคฺคน อตฺตโน ปตฺตฏฺฐาเนน เสยฺยํ คเหตุํ น ลภติ, สพฺพภิกฺขูหิ วิจินิตฺวา คหิตาวเสสา มงฺคุลคูถภริตา เวตฺตลตาทิวินทฺธา ลามกเสยฺยาวสฺส ทาตพฺพาฯ ยถา จ เสยฺยา, เอวํ วสนอาวาโสปิ วสฺสเคฺคน อตฺตโน ปตฺตฏฺฐาเนน ตสฺส น วฏฺฏติ, สพฺพภิกฺขูหิ วิจินิตฺวา คหิตาวเสสา ปน รโชหตภูมิ ชตุกมูสิกภริตา ปณฺณสาลา อสฺส ทาตพฺพาฯ สเจ ปกตตฺตา สเพฺพ รุกฺขมูลิกา อโพฺภกาสิกา จ โหนฺติ, ฉนฺนํ น อุเปนฺติ, สเพฺพปิ เอเตหิ วิสฺสฏฺฐาวาสา นาม โหนฺติ, เตสุ ยํ อิจฺฉติ, ตํ ลภติฯ

วสฺสูปนายิกทิวเส ปจฺจยํ เอกปเสฺส ฐตฺวา วสฺสเคฺคน คณฺหิตุํ ลภติ, เสนาสนํ น ลภติ, นิพทฺธวสฺสาวาสิกํ เสนาสนํ คณฺหิตุ กาเมน วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา คเหตพฺพํฯ ญาติปวาริตฏฺฐาเน ''เอตฺตเก ภิกฺขู คเหตฺวา อาคจฺฉถา''ติ นิมนฺติเตน ''ภเนฺต, อสุกํ นาม กุลํ ภิกฺขู นิมเนฺตสิ, เอถ, ตตฺถ คจฺฉามา''ติ เอวํ สํวิธาย ภิกฺขูนํ ปุเรสมเณน วา ปจฺฉาสมเณน วา หุตฺวา กุลานิ น อุปสงฺกมิตพฺพานิ, ''ภเนฺต, อสุกสฺมึ นาม คาเม มนุสฺสา ภิกฺขูนํ อาคมนํ อิจฺฉนฺติ, สาธุ วตสฺส, สเจ เตสํ สงฺคหํ กเรยฺยาถา''ติ เอวํ ปนสฺส วินยปริยาเยน กเถตุํ วฏฺฏติฯ อาคตาคตานํ อาโร

เจตุํ หรายมาเนน อารญฺญิกธุตงฺคํ น สมาทาตพฺพํฯ เยนปิ ปกติยา สมาทินฺนํ, เตน ทุติยํ ภิกฺขุํ คเหตฺวา อรเญฺญ อรุณํ อุฏฺฐาเปตพฺพํ, น เอกเกน วตฺตพฺพํฯ ตถา ภตฺตคฺคาทีสุ อาสนปริยนฺเต นิสชฺชาย หรายมาเนน ปิณฺฑปาติกธุตงฺคมฺปิ น สมาทาตพฺพํฯ โย ปน ปกติยาว ปิณฺฑปาติโก, ตสฺส ปฏิเสโธ นตฺถิ, น จ ตปฺปจฺจยา ปิณฺฑปาโต นีหราเปตโพฺพ ''มา มํ ชานิํสู''ติฯ นีหฏภโตฺต หุตฺวา วิหาเรเยว นิสีทิตฺวา ภุญฺชโนฺต ''รตฺติโย คณยิสฺสามิ, คจฺฉโต เม ภิกฺขุํ ทิสฺวา อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท สิยา''ติ อิมินา การเณน ปิณฺฑปาโต น นีหราเปตโพฺพ, ''มา มํ เอกภิกฺขุปิ ชานาตู''ติ จ อิมินา อชฺฌาสเยน วิหาเร สามเณเรหิ ปจาเปตฺวา ภุญฺชิตุมฺปิ น ลภติ, คามํ ปิณฺฑาย ปวิสิตพฺพเมวฯ คิลานสฺส ปน นวกมฺมอาจริยุปชฺฌายกิจฺจาทิปสุตสฺส วา วิหาเรเยว อจฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ

สเจปิ คาเม อเนกสตา ภิกฺขู วิจรนฺติ, น สกฺกา โหติ อาโรเจตุํ, คามกาวาสํ คนฺตฺวา สภาคฏฺฐาเน วสิตุํ วฏฺฏติฯ ยสฺมา ''ปาริวาสิเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อาคนฺตุเกน อาโรเจตพฺพํ, อาคนฺตุกสฺส อาโรเจตพฺพํ, อุโปสเถ อาโรเจตพฺพํ, ปวารณาย อาโรเจตพฺพํ, สเจ คิลาโน โหติ, ทูเตนปิ อาโรเจตพฺพ''นฺติ (จูฬว. ๗๖) วุตฺตํ , ตสฺมา กญฺจิ วิหารํ คเตน อาคนฺตุเกน ตตฺถ ภิกฺขูนํ อาโรเจตพฺพํฯ สเจ สเพฺพ เอกฏฺฐาเน ฐิเต ปสฺสติ, เอกฏฺฐาเน ฐิเตเนว อาโรเจตพฺพํฯ อถ รุกฺขมูลาทีสุ วิสุํ ฐิตา โหนฺติ, ตตฺถ ตตฺถ คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํ, สญฺจิจฺจ อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท จ โหติ, วตฺตเภเท จ ทุกฺกฏํฯ อถ วิจินโนฺต เอกเจฺจ น ปสฺสติ, รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภเท ทุกฺกฏํฯ

อาคนฺตุกสฺสปิ อตฺตโน วสนวิหารํ อาคตสฺส เอกสฺส วา พหูนํ วา วุตฺตนเยเนว อาโรเจตพฺพํ, รตฺติเจฺฉทวตฺตเภทาปิ เจตฺถ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพาฯ สเจ อาคนฺตุกา มุหุตฺตํ วิสฺสมิตฺวา วา อวิสฺสมิตฺวา เอว วา วิหารมชฺฌเน คจฺฉนฺติ, เตสมฺปิ อาโรเจตพฺพํฯ สเจ ตสฺส อชานนฺตเสฺสว คจฺฉนฺติ, อยญฺจ คตกาเล ชานาติ, คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํ, สมฺปาปุณิตุํ วา สาเวตุํ วา อสโกฺกนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภเท ทุกฺกฏํฯ เยปิ อโนฺตวิหารํ อปฺปวิสิตฺวา อุปจารสีมํ โอกฺกมิตฺวา คจฺฉนฺติ, อยญฺจ เนสํ ฉตฺตสทฺทํ วา อุกฺกาสิตสทฺทํ วา ขิปิตสทฺทํ วา สุตฺวา อาคนฺตุกภาวํ ชานาติ, คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํ, คตกาเล ชานเนฺตนปิ อนุพนฺธิตฺวา อาโรเจตพฺพเมว, สมฺปาปุณิตุํ อสโกฺกนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภเท ทุกฺกฏํฯ โยปิ รตฺติํ อาคนฺตฺวา รตฺติํเยว คจฺฉติ, โสปิสฺส รตฺติเจฺฉทํ กโรติ, อญฺญาตตฺตา ปน วตฺตเภเท ทุกฺกฏํ นตฺถิฯ สเจ อชานิตฺวาว อพฺภานํ กโรติ, อกตเมว โหตีติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํ, ตสฺมา อธิกา รตฺติโย คเหตฺวา กาตพฺพํฯ อยํ อปณฺณกปฏิปทาฯ

นทีอาทีสุ นาวาย คจฺฉนฺตมฺปิ ปรตีเร ฐิตมฺปิ อากาเส คจฺฉนฺตมฺปิ ปพฺพตตลอรญฺญาทีสุ ทูเร ฐิตมฺปิ ภิกฺขุํ ทิสฺวา สเจ ''ภิกฺขู''ติ ววตฺถานํ อตฺถิ, นาวาทีหิ คนฺตฺวา วา มหาสทฺทํ กตฺวา วา เวเคน อนุพนฺธิตฺวา วา อาโรเจตพฺพํ, อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภเท ทุกฺกฏญฺจฯ สเจ วายมโนฺตปิ สมฺปาปุณิตุํ วา สาเวตุํ วา น สโกฺกติ, รตฺติเจฺฉโทว โหติ, น วตฺตเภเท ทุกฺกฏํฯ สงฺฆเสนาภยเตฺถโร ปน วิสยาวิสเยน กเถติ ''วิสเย กิร อนาโรเจนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภเท ทุกฺกฏญฺจ โหติ, อวิสเย ปน อุภยมฺปิ นตฺถี''ติฯ กรวีกติสฺสเตฺถโร ''สมโณ อยนฺติ ววตฺถานเมว ปมาณํฯ สเจปิ อวิสโย โหติ, วตฺตเภเท ทุกฺกฏเมว นตฺถิ, รตฺติเจฺฉโท ปน โหติเยวา''ติ อาหฯ

อุโปสถทิวเส ''อุโปสถํ สมฺปาปุณิสฺสามา''ติ อาคนฺตุกา ภิกฺขู อาคจฺฉนฺติ, อิทฺธิยา คจฺฉนฺตาปิ อุโปสถภาวํ ญตฺวา โอตริตฺวา อุโปสถํ กโรนฺติ, ตสฺมา อาคนฺตุกโสธนตฺถํ อุโปสถ

ทิวเสปิ อาโรเจตพฺพํฯ ปวารณายปิ เอเสว นโยฯ คนฺตุํ อสมตฺเถน คิลาเนน ภิกฺขุํ เปเสตฺวา อาโรจาเปตพฺพํ, อนุปสมฺปนฺนํ เปเสตุํ น วฏฺฏติฯ

น ปาริวาสิเกน ภิกฺขุนา สภิกฺขุกา อาวาสา วา อนาวาสา วา อภิกฺขุโก นานาสํวาสเกหิ วา สภิกฺขุโก อาวาโส วา อนาวาโส วา คนฺตพฺโพ อญฺญตฺร ปกตตฺเตน อญฺญตฺร อนฺตรายาฯ ยตฺถ หิ เอโกปิ ภิกฺขุ นตฺถิ, ตตฺถ น วสิตพฺพํฯ น หิ ตตฺถ วุตฺถรตฺติโย คณนูปิกา โหนฺติฯ ทส วิเธ อนฺตราเย ปน สเจปิ รตฺติโย คณนูปิกา น โหนฺติ, อนฺตรายโต ปริมุจฺจนตฺถาย คนฺตพฺพเมวฯ เตน วุตฺตํ ‘‘อญฺญตฺร อนฺตรายา’’ติฯ นานาสํวาสเกหิ สทฺธึ วินยกมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติ, เตสํ อนาโรจเนปิ รตฺติเจฺฉโท นตฺถิ, อภิกฺขุกาวาสสทิสเมว โหติฯ เตน วุตฺตํ ‘‘นานาสํวาสเกหิ วา สภิกฺขุโก’’ติฯ

น ปาริวาสิเกน ภิกฺขุนา ปกตตฺเตน ภิกฺขุนา สทฺธึ เอกจฺฉนฺเน อาวาเส วา อนาวาเส วา วตฺถพฺพํฯ ตตฺถ **อาวาโส** นาม วสนตฺถาย กตเสนาสนํฯ **อนาวาโส** นาม เจติยฆรํ โพธิฆรํ สมฺมุญฺชนีอฏฺฏโก ทารุอฏฺฏโก ปานียมาโฬ วจฺจกุฏิ ทฺวารโกฏฺฐโกติ เอวมาทิฯ ‘‘เอเตสุ ยตฺถ กตฺถจิ เอกจฺฉนฺเน ฉทนโต อุทกปตนฏฺฐานปริจฺฉินฺเน โอกาเส อุกฺขิตฺตโกว วสิตุํ น ลภติ, ปาริวาสิโก ปน อโนฺตอาวาเสเยว น ลภตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ **มหาอฏฺฐกถายํ** อวิเสเสน ‘‘อุทกปาเตน วาริต’’นฺติ วุตฺตํฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘เอเตสุ เอตฺตเกสุ ปญฺจวณฺณจฺฉทนพทฺธฏฺฐาเนสุ ปาริวาสิกสฺส จ อุกฺขิตฺตกสฺส จ ปกตตฺเตน สทฺธึ อุทกปาเตน วาริต’’นฺติ วุตฺตํฯ ตสฺมา นานูปจาเรปิ เอกจฺฉนฺเน น วฏฺฏติฯ สเจ ปเนตฺถ ตทหุปสมฺปเนฺนปิ ปกตตฺเต ปฐมํ ปวิสิตฺวา นิปเนฺนปิ สฏฺฐิวสฺสิโกปิ ปาริวาสิโก ปจฺฉา ปวิสิตฺวา ชานโนฺต นิปชฺชติ, รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภเท ทุกฺกฏญฺจ, อชานนฺตสฺส รตฺติเจฺฉโทว, น วตฺตเภเท ทุกฺกฏํฯ สเจ ปน ตสฺมึ นิสิเนฺน ปจฺฉา ปกตโตฺต ปวิสิตฺวา นิปชฺชติ, ปาริวาสิโก จ ชานาติ, รตฺติเจฺฉโท เจว วตฺตเภเท ทุกฺกฏญฺจฯ โน เจ ชานาติ, รตฺติเจฺฉโทว, น วตฺตเภเท ทุกฺกฏํฯ

ปาริวาสิเกน ภิกฺขุนา ปกตตฺตํ ภิกฺขุํ ตทหุปสมฺปนฺนมฺปิ ทิสฺวา อาสนา วุฏฺฐาตพฺพํ, วุฏฺฐาย จ ‘‘อหํ อิมินา สุขนิสิโนฺน วุฏฺฐาปิโต’’ติ ปรมฺมุเขนปิ น คนฺตพฺพํ, ‘‘อิทํ อาจริย อาสนํ, เอตฺถ นิสีทถา’’ติ เอวํ ปกตโตฺต ภิกฺขุ อาสเนน นิมเนฺตตโพฺพเยวฯ นวเกน ปน ‘‘มหาเถรํ โอพทฺธํ กโรมี’’ติ ปาริวาสิกเตฺถรสฺส สนฺติกํ น คนฺตพฺพํฯ ปาริวาสิเกน ปกตตฺเตน ภิกฺขุนา สทฺธึ น เอกาสเน นิสีทิตพฺพํ, น นีเจ อาสเน นิสิเนฺน อุเจฺจ อาสเน นิสีทิตพฺพํ, น ฉมายํ นิสิเนฺน อาสเน นิสีทิตพฺพํ, ทฺวาทสหตฺถํ ปน อุปจารํ มุญฺจิตฺวา นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ ปาริวาสิเกน ภิกฺขุนา ปกตตฺเตน สทฺธึ น เอกจงฺกเม จงฺกมิตพฺพํ, น นีเจ จงฺกเม จงฺกมเนฺต อุเจฺจ จงฺกเม จงฺกมิตพฺพํ, น ฉมายํ จงฺกมเนฺต จงฺกเม จงฺกมิตพฺพํฯ เอตฺถ ปน อกตปริเจฺฉทาย ภูมิยา จงฺกมเนฺต ปริเจฺฉทํ กตฺวา วาลุกํ อากิริตฺวา อาลมฺพนํ โยเชตฺวา กตจงฺกเม นีเจปิ น จงฺกมิตพฺพํ, โก ปน วาโท อิฏฺฐกจเยน สมฺปเนฺน เวทิกาปริกฺขิเตฺตฯ สเจ ปน ปาการปริกฺขิโตฺต โหติ, ทฺวารโกฏฺฐกยุโตฺต ปพฺพตนฺตรวนฺตรคุมฺพนฺตเรสุ วา สุปฺปฏิจฺฉโนฺน, ตาทิเส จงฺกเม จงฺกมิตุํ วฏฺฏติ, อปฺปฏิจฺฉเนฺนปิ อุปจารํ มุญฺจิตฺวา วฏฺฏติฯ

ปาริวาสิเกน ภิกฺขุนา ปาริวาสิกวุฑฺฒตเรน ภิกฺขุนา สทฺธึ มูลายปฏิกสฺสนารเหน มานตฺตารเหน มานตฺตจาริเกน อพฺภานารเหน ภิกฺขุนา สทฺธึ น เอกจฺฉเนฺน อาวาเส วา อนาวาเส วา วตฺถพฺพํฯ เอตฺถ ปน สเจ วุฑฺฒตเร ปาริวาสิเก ปฐมํ นิปเนฺน อิตโร ชานโนฺต ปจฺฉา นิปชฺชติ, รตฺติเจฺฉโท จสฺส โหติ, วตฺตเภเท จ ทุกฺกฏํฯ วุฑฺฒตรสฺส ปน รตฺติเจฺฉโทว, น วตฺตเภเท ทุกฺกฏํฯ อชานิตฺวา นิปชฺชติ, ทฺวินฺนมฺปิ วตฺตเภโท นตฺถิ, รตฺติเจฺฉโท ปน โหติฯ อถ นวกปาริ

วาสิเก ปฐมํ นิปนฺเน วุฑฺฒตโร ปจฺฉา นิปชฺชติ, นวโก จ ชานาติ, รตฺติ จสฺส ฉิชฺชติ, วตฺตเภเท จ ทุกฺกฏํ โหติฯ วุฑฺฒตรสฺส รตฺติเจฺฉโทว, น วตฺตเภโทฯ โน เจ ชานาติ, ทฺวินฺนมฺปิ วตฺตเภโท นตฺถิ, รตฺติเจฺฉโท ปน โหติฯ สเจ อปจฺฉาปุริมํ นิปชฺชนฺติ, วุฑฺฒตรสฺส รตฺติเจฺฉโทว, อิตรสฺส วตฺตเภโทปีติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ

เทฺว ปาริวาสิกา สมวสฺสา, เอโก ปฐมํ นิปนฺโน, เอโก ชานนฺโตว ปจฺฉา นิปชฺชติ, รตฺติ จสฺส ฉิชฺชติ, วตฺตเภเท จ ทุกฺกฏํฯ ปฐมํ นิปนฺนสฺส รตฺติเจฺฉโทว, น วตฺตเภโทฯ สเจ ปจฺฉา นิปชฺชโนฺตปิ น ชานาติ, ทฺวินฺนมฺปิ วตฺตเภโท นตฺถิ, รตฺติเจฺฉโท ปน โหติฯ สเจ เทฺวปิ อปจฺฉาปุริมํ นิปชฺชนฺติ, ทฺวินฺนมฺปิ รตฺติเจฺฉโทเยว, น วตฺตเภโทฯ สเจ หิ เทฺว ปาริวาสิกา เอกโต วเสยฺยุํ, เต อญฺญมญฺญสฺส อชฺฌาจารํ ญตฺวา อคารววา วา วิปฺปฏิสาริโน วา หุตฺวา ตํ วา อาปตฺตึ อาปเชฺชยฺยุํ ตโต ปาปิฏฺฐตรํ วา, วิพฺภเมยฺยุํ วา, ตสฺมา เนสํ สหเสยฺยา สพฺพปกาเรน ปฏิกฺขิตฺตาฯ มูลายปฏิกสฺสนารหาทโย เจตฺถ ปาริวาสิกานํ ปกตตฺตฏฺฐาเน ฐิตาติ เวทิตพฺพาฯ ตสฺมา ปาริวาสิเกน ภิกฺขุนา มูลายปฏิกสฺสนารเหน มานตฺตารเหน มานตฺตจาริเกน อพฺภานารเหน ภิกฺขุนา สทฺธึ น เอกาสเน นิสีทิตพฺพํ, น นีเจ อาสเน นิสินฺเน อุเจฺจ อาสเน นิสีทิตพฺพํ, น ฉมาย นิสินฺเน อาสเน นิสีทิตพฺพํ, น เอกจงฺกเม จงฺกมิตพฺพํ, น นีเจ จงฺกเม จงฺกมนฺเต อุเจฺจ จงฺกเม จงฺกมิตพฺพํ, น ฉมาย จงฺกมนฺเต จงฺกเม จงฺกมิตพฺพํฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, ปาริวาสิเกน ภิกฺขุนา สาทิตพฺพํ ปกตตฺตานํ ภิกฺขูนํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ อาสนาภิหาโร เสยฺยาภิหาโร ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปตฺตจีวรปฏิคฺคหณํ นหาเน ปิฏฺฐิปริกมฺมํ, โย สาทิเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๗๕) วจนโต ปกตตฺตานํ ภิกฺขูนํ ฐเปตฺวา นวกตรํ ปาริวาสิกํ อวเสสานํ อนฺตมโส มูลายปฏิกสฺสนารหาทีนมฺปิ อภิวาทนาทึ สาทิยนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, สทฺธิวิหาริกานมฺปิ สาทิยนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ ตสฺมา เต วตฺตพฺพา ‘‘อหํ วินยกมฺมํ กโรมิ, มยฺหํ วตฺตํ มา กโรถ, มา มํ คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉถา’’ติฯ สเจ สทฺธาปพฺพชิตา กุลปุตฺตา ‘‘ตุเมฺห, ภเนฺต, ตุมฺหากํ วินยกมฺมํ กโรถา’’ติ วตฺวา วตฺตํ กโรนฺติ, คามปฺปเวสนมฺปิ อาปุจฺฉนฺติเยว, วาริตกาลโต ปฏฺฐาย อนาปตฺติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปาริวาสิกานํ ภิกฺขูนํ มิถุ ยถาวุฑฺฒํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ อาสนาภิหารํ เสยฺยาภิหารํ ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปตฺตจีวรปฏิคฺคหณํ นหาเน ปิฏฺฐิปริกมฺม’’นฺติ (จูฬว. ๗๕) วจนโต ปน ปาริวาสิกานํ ภิกฺขูนํ อญฺญมญฺญํ โย โย วุฑฺโฒ, เตน เตน นวกตรสฺส อภิวาทนาทึ สาทิตุํ วฏฺฏติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปาริวาสิกานํ ภิกฺขูนํ ปญฺจ ยถาวุฑฺฒํ อุโปสถํ ปวารณํ วสฺสิกสาฏิกํ โอโณชนํ ภตฺต’’นฺติ (จูฬว. ๗๕) วจนโต อิมานิ อุโปสถาทีนิ ปญฺจ ปกตเตฺตหิปิ สทฺธึ วุฑฺฒปฏิปาฏิยา กาตุํ วฏฺฏติ, ตสฺมา (จูฬว. อฏฺฐ. ๗๕) ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน หตฺถปาเส นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘ปาฬิยา อนิสีทิตฺวา ปาฬึ วิหาย หตฺถปาสํ อมุญฺจเนฺตน นิสีทิตพฺพ’’นฺติ วุตฺตํฯ ปาริสุทฺธิอุโปสเถ กริยมาเน สงฺฆนวกฏฺฐาเน นิสีทิตฺวา ตเตฺถว นิสินฺเนน อตฺตโน ปาฬิยา ปาริสุทฺธิอุโปสโถ กาตโพฺพฯ ปวารณายปิ สงฺฆนวกฏฺฐาเน นิสีทิตฺวา ตเตฺถว นิสินฺเนน อตฺตโน ปาฬิยา ปวาเรตพฺพํฯ สเงฺฆน ฆณฺฏึ ปหริตฺวา ภาชิยมานํ วสฺสิกสาฏิกมฺปิ อตฺตโน ปตฺตฏฺฐาเน คเหตุํ วฏฺฏติฯ

โอโณชนนฺติ วิสฺสชฺชนํ วุจฺจติฯ สเจ หิ ปาริวาสิกสฺส เทฺว ตีณิ อุเทฺทสภตฺตาทีนิ ปาปุณนฺติ, อญฺญา จสฺส ปุคฺคลิกภตฺตปจฺจาสา โหติ, ตานิ ปฏิปาฏิยา คเหตฺวา ‘‘ภเนฺต, เหฏฺฐา คาเหถ, อชฺช มยฺหํ ภตฺตปจฺจาสา อตฺถิ, เสฺวว คณฺหิสฺสามี’’ติ วตฺวา วิสฺสเชฺชตพฺพานิฯ เอวํ

ตานิ ปุนทิวเสสุ คณฺหิตุํ ลภติฯ ‘‘ปุนทิวเส สพฺพปฐมํ ตสฺส ทาตพฺพ’’นฺติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ ยทิ ปน น คณฺหาติ น วิสฺสชฺชติ, ปุนทิวเส น ลภติฯ อิทํ โอโณชนํ นาม ปาริวาสิกเสฺสว โอทิสฺส อนุญฺญาตํฯ กสฺมา? ตสฺส หิ สงฺฆนวกฏฺฐาเน นิสินฺนสฺส ภตฺตเคฺค ยาคุขชฺชกาทีนิ ปาปุณนฺติ วา น วา, ตสฺมา ‘‘โส ภิกฺขาหาเรน มา กิลมิตฺถา’’ติ อิทมสฺส สงฺคหกรณตฺถาย โอทิสฺส อนุญฺญาตํฯ

ภตฺตนฺติ อาคตาคเตหิ วุฑฺฒปฏิปาฏิยา คเหตฺวา คนฺตพฺพํ วิหาเร สงฺฆสฺส จตุสฺสาลภตฺตํฯ เอตํ ยถาวุฑฺฒํ ลภติ, ปาฬิยา ปน คนฺตุํ วา ฐาตุํ วา น ลภติ, ตสฺมา ปาฬิโต โอสกฺกิตฺวา หตฺถปาเส ฐิเตน หตฺถํ ปสาเรตฺวา ยถา เสโน นิปติตฺวา คณฺหาติ, เอวํ คณฺหิตพฺพํฯ อารามิกสมณุเทฺทเสหิ อาหราเปตุํ น ลภติฯ สเจ สยเมว อาหรนฺติ, วฏฺฏติฯ รโญฺญ มหาเปฬภเตฺตปิ เอเสว นโยฯ จตุสฺสาลภเตฺต ปน สเจ โอโณชนํ กตฺตุกาโม โหติ, อตฺตโน อตฺถาย อุกฺขิเตฺต ปิเณฺฑ ‘‘อชฺช เม ภตฺตํ อตฺถิ, เสฺวว คณฺหิสฺสามี’’ติ วตฺตพฺพํฯ ‘‘ปุนทิวเส เทฺว ปิเณฺฑ ลภตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ อุเทฺทสภตฺตาทีนิปิ ปาฬิโต โอสกฺกิตฺวาว คเหตพฺพานิ, ยตฺถ ปน นิสีทาเปตฺวา ปริวิสนฺติ, ตตฺถ สามเณรานํ เชฏฺฐเกน, ภิกฺขูนํ สงฺฆนวเกน หุตฺวา นิสีทิตพฺพํฯ อิทํ ปาริวาสิกวตฺตํฯ

มูลายปฏิกสฺสนารหานํ มานตฺตารหานํ มานตฺตจาริกานํ อพฺภานารหานญฺจ อิทเมว วตฺตนฺติ เวทิตพฺพํฯ มานตฺตจาริกสฺส วเตฺต ปน ‘‘เทวสิกํ อาโรเจตพฺพ’’นฺติ วิเสโสฯ รตฺติเจฺฉเทสุ จ ‘‘ตโย โข, อุปาลิ, ปาริวาสิกสฺส ภิกฺขุโน รตฺติเจฺฉทา, สหวาโส วิปฺปวาโส อนาโรจนา’’ติ (จูฬว. ๘๓) วจนโต ยฺวายํ ‘‘ปกตเตฺตน ภิกฺขุนา สทฺธิํ เอกจฺฉเนฺน’’ติอาทินา นเยน วุเตฺต สหวาโส, โย จ เอกเสฺสว วาโส, ยา จายํ อาคนฺตุกาทีนํ อนาโรจนา, เอเตสุ ตีสุ เอเกนปิ การเณน ปาริวาสิกสฺส ภิกฺขุโน รตฺติเจฺฉโท โหติฯ

มานตฺตจาริกสฺส ปน ‘‘จตฺตาโร โข, อุปาลิ, มานตฺตจาริกสฺส ภิกฺขุโน รตฺติเจฺฉทา, สหวาโส, วิปฺปวาโส, อนาโรจนา, อูเน คเณ จรณ’’นฺติ วจนโต อิเมสุ จตูสุ การเณสุ เอเกนปิ รตฺติเจฺฉโท โหติฯ **คโณ**ติ เจตฺถ จตฺตาโร วา อติเรกา วาฯ ตสฺมา สเจปิ ตีหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิํ วสติ, รตฺติเจฺฉโท โหติเยวฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ครุกาปตฺติวุฏฺฐานวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

๓๓. กมฺมากมฺมวินิจฺฉยกถา

๒๔๙. **กมฺมากมฺม**นฺติ เอตฺถ (ปริ. ๔๘๒-๔๘๔) ปน กมฺมานิ จตฺตาริ – อปโลกนกมฺมํ ญตฺติกมฺมํ ญตฺติทุติยกมฺมํ ญตฺติจตุตฺถกมฺมนฺติฯ อิมานิ จตฺตาริ กมฺมานิ กติหากาเรหิ วิปชฺชนฺติ? ปญฺจหากาเรหิ วิปชฺชนฺติ – วตฺถุโต วา ญตฺติโต วา อนุสฺสาวนโต วา สีมโต วา ปริสโต วาฯ

กถํ **วตฺถุโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ**? สมฺมุขากรณียํ กมฺมํ อสมฺมุขา กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ ปฏิปุจฺฉาการณียํ กมฺมํ อปฏิปุจฺฉา กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ ปฏิญฺญาย กรณียํ กมฺมํ อปฏิญฺญาย กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ สติวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ อมูฬฺหวินยารหสฺส ตสฺส ปาปิยสิกกมฺมํ กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ ตสฺส ปาปิยสิกกมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ ตชฺชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ นิยสฺสกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส อุเกฺขปนียกมฺมํ กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ อุเกฺขปนียกมฺมารหสฺส ปริวาสํ เทติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ ปริวาสารหสฺส มูลาย ปฏิกสฺสติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ มูลายปฏิกสฺสนารหสฺส มานตฺตํ เทติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ มานตฺตารหํ อเพฺภติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ อพฺภานารหํ อุปสมฺปาเทติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ อนุโปสเถ อุโปสถํ กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ อปวารณาย ปวาเรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ ปณฺฑกํ อุปสมฺปาเทติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ เถยฺยสํวาสกํ, ติตฺถิยปกฺกนฺตกํ, ติรจฺฉานคตํ, มาตุฆาตกํ, ปิตุฆาตกํ, อรหนฺตฆาตกํ, ภิกฺขุนิทูสกํ, สงฺฆเภทกํ, โลหิตุปฺปาทกํ, อุภโตพฺยญฺชนกํ, อูนวีสติวสฺสํ ปุคฺคลํ อุปสมฺปาเทติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํฯ เอวํ วตฺถุโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติฯ

กถํ **ญตฺติโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ**? ปญฺจหากาเรหิ ญตฺติโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ – วตฺถุํ น ปรามสติ, สงฺฆํ น ปรามสติ, ปุคฺคลํ น ปรามสติ, ญตฺติํ น ปรามสติ, ปจฺฉา วา ญตฺติํ ฐเปติฯ อิเมหิ ปญฺจหากาเรหิ ญตฺติโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติฯ

กถํ **อนุสฺสาวนโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ**? ปญฺจหากาเรหิ อนุสฺสาวนโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ – วตฺถุํ น ปรามสติ, สงฺฆํ น ปรามสติ, ปุคฺคลํ น ปรามสติ, สาวนํ หาเปติ, อกาเล วา สาเวติฯ อิเมหิ ปญฺจหากาเรหิ อนุสฺสาวนโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติฯ

กถํ **สีมโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ**? เอกาทสหิ อากาเรหิ สีมโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ – อติขุทฺทกํ สีมํ สมฺมนฺนติ, อติมหติํ สีมํ สมฺมนฺนติ, ขณฺฑนิมิตฺตํ สีมํ สมฺมนฺนติ, ฉายานิมิตฺตํ สีมํ สมฺมนฺนติ, อนิมิตฺตํ สีมํ สมฺมนฺนติ, พหิสีเม ฐิโต สีมํ สมฺมนฺนติ, นทิยา สีมํ สมฺมนฺนติ, สมุเทฺท สีมํ สมฺมนฺนติ, ชาตสฺสเร สีมํ สมฺมนฺนติ, สีมาย สีมํ สมฺภินฺทติ, สีมาย สีมํ อโชฺฌตฺถรติฯ อิเมหิ เอกาทสหิ อากาเรหิ สีมโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติฯ

กถํ **ปริสโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ**? ทฺวาทสหิ อากาเรหิ ปริสโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติ – จตุวคฺคกรณีเย กเมฺม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา เต อนาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานํ ฉโนฺท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิโกฺกสนฺติ, จตุวคฺคกรเณ กเมฺม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานํ ฉโนฺท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิโกฺกสนฺติ, จตุวคฺคกรเณ ก

เมฺม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานํ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิโกฺกสนฺติฯ

ปญฺจวคฺคกรเณ กเมฺม…เป…. ทสวคฺคกรเณ กเมฺม…เป…. วีสติวคฺคกรเณ กเมฺม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อนาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานํ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิโกฺกสนฺติ, วีสติวคฺคกรเณ กเมฺม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานํ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิโกฺกสนฺติ, วีสติวคฺคกรเณ กเมฺม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานํ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิโกฺกสนฺติฯ อิเมหิ ทฺวาทสหิ อากาเรหิ ปริสโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติฯ

จตุวคฺคกรเณ กเมฺม จตฺตาโร ภิกฺขู ปกตตฺตา กมฺมปฺปตฺตา, อวเสสา ปกตตฺตา ฉนฺทารหาฯ ยสฺส สโงฺฆ กมฺมํ กโรติ, โส เนว กมฺมปฺปโตฺต นาปิ ฉนฺทารโห, อปิจ กมฺมารโหฯ ปญฺจวคฺคกรเณ กเมฺม ปญฺจ ภิกฺขู ปกตตฺตา กมฺมปฺปตฺตา, อวเสสา ปกตตฺตา ฉนฺทารหาฯ ยสฺส สโงฺฆ กมฺมํ กโรติ, โส เนว กมฺมปฺปโตฺต นาปิ ฉนฺทารโห, อปิจ กมฺมารโห ฯ ทสวคฺคกรเณ กเมฺม ทส ภิกฺขู ปกตตฺตา กมฺมปฺปตฺตา, อวเสสา ปกตตฺตา ฉนฺทารหาฯ ยสฺส สโงฺฆ กมฺมํ กโรติ, โส เนว กมฺมปฺปโตฺต นาปิ ฉนฺทารโห, อปิจ กมฺมารโหฯ วีสติวคฺคกรเณ กเมฺม วีสติ ภิกฺขู ปกตตฺตา กมฺมปฺปตฺตา, อวเสสา ปกตตฺตา ฉนฺทารหาฯ ยสฺส สโงฺฆ กมฺมํ กโรติ, โส เนว กมฺมปฺปโตฺต นาปิ ฉนฺทารโห, อปิจ กมฺมารโหฯ

๒๕๐. **อปโลกนกมฺมํ** กติ ฐานานิ คจฺฉติ? **ญตฺติกมฺมํ, ญตฺติทุติยกมฺมํ, ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ** กติ ฐานานิ คจฺฉติ? อปโลกนกมฺมํ ปญฺจ ฐานานิ คจฺฉติฯ ญตฺติกมฺมํ นว ฐานานิ คจฺฉติฯ ญตฺติทุติยกมฺมํ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติฯ ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติฯ

อปโลกนกมฺมํ กตมานิ ปญฺจ ฐานานิ คจฺฉติ? โอสารณํ นิสฺสารณํ ภณฺฑุกมฺมํ พฺรหฺมทณฺฑํ กมฺมลกฺขณเญฺญว ปญฺจมํฯ อปโลกนกมฺมํ อิมานิ ปญฺจ ฐานานิ คจฺฉติฯ

ญตฺติกมฺมํ กตมานิ นว ฐานานิ คจฺฉติ? โอสารณํ นิสฺสารณํ อุโปสถํ ปวารณํ สมฺมุติํ ทานํ ปฏิคฺคหณํ ปจฺจุกฺกฑฺฒนํ กมฺมลกฺขณเญฺญว นวมํฯ ญตฺติกมฺมํ อิมานิ นว ฐานานิ คจฺฉติฯ

ญตฺติทุติยกมฺมํ กตมานิ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติ? โอสารณํ นิสฺสารณํ สมฺมุติํ ทานํ อุทฺธรณํ เทสนํ กมฺมลกฺขณเญฺญว สตฺตมํฯ ญตฺติทุติยกมฺมํ อิมานิ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติฯ

ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ กตมานิ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติ? โอสารณํ นิสฺสารณํ สมฺมุติํ ทานํ นิคฺคหํ สมนุภาสนํ กมฺมลกฺขณเญฺญว สตฺตมํฯ ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ อิมานิ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติฯ อยํ ตาว ปาฬินโยฯ

๒๕๑. อยํ ปเนตฺถ อาทิโต ปฏฺฐาย วินิจฺฉยกถา (ปริ. อฏฺฐ. ๔๘๒) – **อปโลกนกมฺมํ** นาม สีมฏฺฐกสงฺฆํ โสเธตฺวา ฉนฺทารหานํ ฉนฺทํ อาหริตฺวา สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา ติกฺขตฺตุํ สาเวตฺวา กตฺตพฺพกมฺมํฯ **ญตฺติกมฺมํ** นาม วุตฺตนเยเนว สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา เอกาย ญตฺติยา กตฺตพฺพกมฺมํฯ **ญตฺติทุติยกมฺมํ** นาม วุตฺตนเยเนว สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา เอกาย ญตฺติยา เอกาย จ อนุสฺสาวนายาติ เอวํ ญตฺติทุติยาย อนุสฺสาวนาย กตฺตพฺ

พกมฺมํฯ **ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ** นาม วุตฺตนเยเนว สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา เอกาย ญตฺติยา ตีหิ จ อนุสฺสาวนาหีติ เอวํ ญตฺติจตุตฺถาหิ ตีหิ อนุสฺสาวนาหิ กตฺตพฺพกมฺมํฯ

ตตฺร อปโลกนกมฺมํ อปโลเกตฺวาว กาตพฺพํ, ญตฺติกมฺมาทิวเสน น กาตพฺพํฯ ญตฺติกมฺมมฺปิ เอกํ ญตฺตึ ฐเปตฺวาว กาตพฺพํ, อปโลกนกมฺมาทิวเสน น กาตพฺพํฯ ญตฺติทุติยกมฺมํ ปน อปโลเกตฺวา กาตพฺพมฺปิ อกาตพฺพมฺปิ อตฺถิฯ ตตฺถ สีมาสมฺมุติ สีมาสมูหนํ กถินทานํ กถินุทฺธาโร กุฏิวตฺถุเทสนา วิหารวตฺถุเทสนาติ อิมานิ ฉกมฺมานิ ครุกานิ อปโลเกตฺวา กาตุํ น วฏฺฏติ, ญตฺติทุติยกมฺมวาจํ สาเวตฺวาว กาตพฺพานิฯ อวเสสา เตรส สมฺมุติโย เสนาสนคฺคาหกมตกจีวรทานาทิสมฺมุติโย จาติ เอตานิ ลหุกกมฺมานิ, อปโลเกตฺวาปิ กาตุํ วฏฺฏนฺติ, ญตฺติกมฺมญตฺติจตุตฺถกมฺมวเสน ปน น กาตพฺพเมวฯ ‘‘ญตฺติจตุตฺถกมฺมวเสน กยิรมานํ ทฬฺหตรํ โหติ, ตสฺมา กาตพฺพ’’นฺติ เอกเจฺจ วทนฺติฯ เอวํ ปน สติ กมฺมสงฺกโร โหติ, ตสฺมา น กาตพฺพนฺติ ปฏิกฺขิตฺตเมวฯ สเจ ปน อกฺขรปริหีนํ วา ปทปริหีนํ วา ทุรุตฺตปทํ วา โหติ, ตสฺส โสธนตฺถํ ปุนปฺปุนํ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ อิทํ อกุปฺปกมฺมสฺส ทฬฺหีกมฺมํ โหติ, กุปฺปกเมฺม กมฺมํ หุตฺวา ติฏฺฐติฯ ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ ญตฺติญฺจ ติโสฺส จ กมฺมวาจาโย สาเวตฺวาว กาตพฺพํ, อปโลกนกมฺมาทิวเสน น กาตพฺพํฯ

สมฺมุขาករณียํ กมฺมํ อสมฺมุขา กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมนฺติ เอตฺถ ปน อตฺถิ กมฺมํ สมฺมุขาករณียํ, อตฺถิ กมฺมํ อสมฺมุขาករณียํฯ ตตฺถ **อสมฺมุขาករណียํ** นาม ทูเตนูปสมฺปทา, ปตฺตนิกฺกุชฺชนํ, ปตฺตุกฺกุชฺชนํ, อุมฺมตฺตกสฺส ภิกฺขุโน อุมฺมตฺตกสมฺมุติ, เสกฺขานํ กุลานํ เสกฺขสมฺมุติ, ฉนฺนสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺโฑ, เทวทตฺตสฺส ปกาสนียกมฺมํ, อปสาทนียํ ทเสฺสนฺตสฺส ภิกฺขุโน ภิกฺขุนิสเงฺฆน กาตพฺพํ อวนฺทิยกมฺมนฺติ อฏฺฐวิธํ โหติฯ อิทํ อฏฺฐวิธมฺปิ กมฺมํ อสมฺมุขา กตํ สุกตํ โหติ อกุปฺปํ, เสสานิ สพฺพกมฺมานิ สมฺมุขา เอว กาตพฺพานิฯ สงฺฆสมฺมุขตา ธมฺมสมฺมุขตา วินยสมฺมุขตา ปุคฺคลสมฺมุขตาติ อิมํ จตุพฺพิธํ สมฺมุขาวินยํ อุปเนตฺวาว กาตพฺพานิฯ เอวํ กตานิ หิ สุกตานิ โหนฺติ, เอวํ อกตานิ ปเนตานิ อิมํ สมฺมุขาวินยสงฺขาตํ วตฺถุํ วินา กตตฺตา วตฺถุวิปนฺนานิ นาม โหนฺติฯ เตน วุตฺตํ ‘‘สมฺมุขาករณียํ กมฺมํ อสมฺมุขา กโรติ, วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺม’’นฺติฯ **ปฏิปุจฺฉาករณียา**ทีสุปิ ปฏิปุจฺฉาทิกรณเมว วตฺถุ, ตํ วตฺถุํ วินา กตตฺตา เตสมฺปิ วตฺถุวิปนฺนตา เวทิตพฺพาฯ อปิจ อูนวีสติวสฺสํ วา อนฺติมวตฺถุํ อชฺฌาปนฺนปุพฺพํ วา เอกาทสสุ วา อภพฺพปุคฺคเลสุ อญฺญตรํ อุปสมฺปาเทนฺตสฺสปิ วตฺถุวิปนฺนํ อธมฺมกมฺมํ โหติฯ อยํ วตฺถุโต กมฺมวิปตฺติยํ วินิจฺฉโยฯ

ญตฺติโต วิปตฺติยํ ปน **วตฺถุํ น ปรามสตี**ติ ยสฺส อุปสมฺปทาทิกมฺมํ กโรติ, ตํ น ปรามสติ, ตสฺส นามํ น คณฺหาติฯ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ ธมฺมรกฺขิโต อายสฺมโต พุทฺธรกฺขิตสฺส อุปสมฺปทาเปโกฺข’’ติ วตฺตพฺเพ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อายสฺมโต พุทฺธรกฺขิตสฺส อุปสมฺปทาเปโกฺข’’ติ วทติฯ เอวํ วตฺถุํ น ปรามสติฯ

สงฺฆํ น ปรามสตีติ สงฺฆสฺส นามํ น คณฺหาติฯ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ ธมฺมรกฺขิโต’’ติ วตฺตพฺเพ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, อยํ ธมฺมรกฺขิโต’’ติ วทติฯ เอวํ สงฺฆํ น ปรามสติฯ

ปุคฺคลํ น ปรามสตีติ โย อุปสมฺปทาเปกฺขสฺส อุปชฺฌาโย, ตํ น ปรามสติ, ตสฺส นามํ น คณฺหาติฯ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ ธมฺมรกฺขิโต อายสฺมโต พุทฺธรกฺขิตสฺส อุปสมฺปทาเปโกฺข’’ติ วตฺตพฺเพ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ ธมฺมรกฺขิโต อุปสมฺปทาเปโกฺข’’ติ วทติฯ เอวํ ปุคฺคลํ น ปรามสติฯ

ญตฺตึ น ปรามสตีติ สเพฺพน สพฺพํ ญตฺตึ น ปรามสติ, ญตฺติทุติยกเมฺม ญตฺตึ อฐเปตฺวา ทฺวิกฺขตฺตุํ กมฺมวาจาย เอว อนุสฺสาวนกมฺมํ กโรติ, ญตฺติจตุตฺถกเมฺมปิ ญตฺตึ อฐเปตฺวา จตุกฺขตฺตุํ กมฺมวาจาย เอว อนุสฺสาวนกมฺมํ กโรติฯ เอวํ ญตฺตึ น ปรามสติฯ

ปจฺฉา วา ญตฺตึ ฐเปตีติ ปฐมํ กมฺมวาจาย อนุสฺสาวนกมฺมํ กตฺวา ‘‘เอสา ญตฺตี’’ติ วตฺวา ‘‘ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ วทติฯ เอวํ ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติฯ อิติ อิเมหิ ปญฺจหากาเรหิ ญตฺติโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติฯ

อนุสฺสาวนโต วิปตฺติยํ ปน วตฺถุอาทีนิ ตาว วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพานิฯ เอวํ ปน เนสํ อปรามสนํ โหติ – ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ’’ติ ปฐมานุสฺสาวนาย วา ‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิฯ สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ’’ติ ทุติยตติยานุสฺสาวนาสุ วา ‘‘อยํ ธมฺมรกฺขิโต อายสฺมโต พุทฺธรกฺขิตสฺส อุปสมฺปทาเปโกฺข’’ติ วตฺตเพฺพ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อายสฺมโต พุทฺธรกฺขิตสฺสา’’ติ วทโนฺต **วตฺถุํ น ปรามสติ** นามฯ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ ธมฺมรกฺขิโต’’ติ วตฺตเพฺพ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, อยํ ธมฺมรกฺขิโต’’ติ วทโนฺต **สงฺฆํ น ปรามสติ** นามฯ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ ธมฺมรกฺขิโต อายสฺมโต พุทฺธรกฺขิตสฺสา’’ติ วตฺตเพฺพ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ ธมฺมรกฺขิโต อุปสมฺปทาเปโกฺข’’ติ วทโนฺต **ปุคฺคลํ น ปรามสติ** นามฯ

สาวนํ หาเปตีติ สเพฺพน สพฺพํ กมฺมวาจาย อนุสฺสาวนํ น กโรติ, ญตฺติทุติยกเมฺม ทฺวิกฺขตฺตุํ ญตฺติเมว ฐเปติ, ญตฺติจตุตฺถกเมฺม จตุกฺขตฺตุํ ญตฺติเมว ฐเปติฯ เอวํ สาวนํ หาเปติฯ โยปิ ญตฺติทุติยกเมฺม เอกํ ญตฺตึ ฐเปตฺวา เอกํ กมฺมวาจํ อนุสฺสาเวโนฺต อกฺขรํ วา ฉเฑฺฑติ, ปทํ วา ทุรุตฺตํ กโรติ, อยมฺปิ สาวนํ หาเปติเยวฯ ญตฺติจตุตฺถกเมฺม ปน เอกํ ญตฺตึ ฐเปตฺวา สกิเมว วา ทฺวิกฺขตฺตุํ วา กมฺมวาจาย อนุสฺสาวนํ กโรโนฺตปิ อกฺขรํ วา ปทํ วา ฉเฑฺฑโนฺตปิ ทุรุตฺตํ กโรโนฺตปิ อนุสฺสาวนํ หาเปติเยวาติ เวทิตโพฺพฯ

๒๕๒. ‘‘ทุรุตฺตํ กโรตี’’ติ เอตฺถ ปน อยํ วินิจฺฉโยฯ โย หิ อญฺญสฺมึ อกฺขเร วตฺตเพฺพ อญฺญํ วทติ, อยํ ทุรุตฺตํ กโรติ นามฯ ตสฺมา กมฺมวาจํ กโรเนฺตน ภิกฺขุนา ยฺวายํ –

> ‘‘สิถิลํ ธนิตญฺจ ทีฆรสฺสํ, ครุกํ ลหุกญฺจ นิคฺคหิตํ;
> สมฺพนฺธํ ววตฺถิตํ วิมุตฺตํ, ทสธา พฺยญฺชนพุทฺธิยา ปเภโท’’ติฯ –

วุโตฺต, อยํ สุฎฺฐุ อุปลเกฺขตโพฺพฯ เอตฺถ หิ **สิถิลํ** นาม ปญฺจสุ วเคฺคสุ ปฐมตติยํฯ **ธนิตํ** นาม เตเสฺวว ทุติยจตุตฺถํฯ **ทีฆ**นฺติ ทีเฆน กาเลน วตฺตพฺพอาการาทิฯ **รสฺส**นฺติ ตโต อุปฑฺฒกาเลน วตฺตพฺพอการาทิฯ **ครุก**นฺติ ทีฆเมว, ยํ วา ‘‘อายสฺมโต พุทฺธรกฺขิตเตฺถรสฺส ยสฺส นกฺขมตี’’ติ เอวํ สํโยคปรํ กตฺวา วุจฺจติฯ **ลหุก**นฺติ รสฺสเมว, ยํ วา ‘‘อายสฺมโต พุทฺธรกฺขิตเตฺถรสฺส ยสฺส น ขมตี’’ติ เอวํ อสํโยคปรํ กตฺวา วุจฺจติฯ **นิคฺคหิต**นฺติ ยํ กรณานิ นิคฺคเหตฺวา อวิสฺสเชฺชตฺวา อวิวเฎน มุเขน สานุนาสิกํ กตฺวา วตฺตพฺพํฯ **สมฺพนฺธ**นฺติ ยํ ปรปเทน สมฺพนฺธิตฺวา ‘‘ตุณฺหิสฺสา’’ติ วา ‘‘ตุณฺหสฺสา’’ติ วา วุจฺจติฯ **ววตฺถิต**นฺติ ยํ ปรปเทน อสมฺพนฺธํ กตฺวา วิจฺฉินฺทิตฺวา ‘‘ตุณฺหี อสฺสา’’ติ วา ‘‘ตุณฺห อสฺสา’’ติ วา วุจฺจติฯ **วิมุตฺต**นฺติ ยํ กรณานิ อนิคฺคเหตฺวา วิสฺสเชฺชตฺวา วิวเฎน มุเขน อนนุนาสิกํ อกตฺวา วุจฺจติฯ

ตตฺถ ‘‘สุณาตุ เม’’ติ วตฺตเพฺพ ต-การสฺส ถ-การํ กตฺวา ‘‘สุณาถุ เม’’ติ วจนํ สิถิลสฺส ธนิตกรณํ นาม, ตถา ‘‘ปตฺตกลฺลํ เอสา ญตฺตี’’ติ วตฺตเพฺพ ‘‘ปตฺถกลฺลํ เอสา ญตฺถี’’ติอาทิวจนํ

จนํฯ ‘‘ภเนฺต สโงฺฆ’’ติ วตฺตเพฺพ ภ-การฆ-การานํ พ-การค-กาเร กตฺวา ‘‘พเนฺต สํโค’’ติ วจนํ ธนิตสฺส สิถิลกรณํ นามฯ ‘‘สุณาตุ เม’’ติ วิวเฎน มุเขน วตฺตเพฺพ ปน ‘‘สุณํตุ เม’’ติ วา ‘‘เอสา ญตฺตี’’ติ วตฺตเพฺพ ‘‘เอสํ ญตฺตี’’ติ วา อวิวเฎน มุเขน อนนุนาสิกํ กตฺวา วจนํ วิมุตฺตสฺส นิคฺคหิตวจนํ นามฯ ‘‘ปตฺตกลฺล’’นฺติ อวิวเฎน มุเขน อนุนาสิกํ กตฺวา วตฺตเพฺพ ‘‘ปตฺตกลฺลา’’ติ วิวเฎน มุเขน อนุนาสิกํ อกตฺวา วจนํ นิคฺคหิตสฺส วิมุตฺตวจนํ นามฯ อิติ สิถิเล กตฺตเพฺพ ธนิตํ, ธนิเต กตฺตเพฺพ สิถิลํ, วิมุเตฺต กตฺตเพฺพ นิคฺคหิตํ, นิคฺคหิเต กตฺตเพฺพ วิมุตฺตนฺติ อิมานิ จตฺตาริ พฺยญฺชนานิ อโนฺตกมฺมวาจาย กมฺมํ ทูเสนฺติฯ เอวํ วทโนฺต หิ อญฺญสฺมึ อกฺขเร วตฺตเพฺพ อญฺญํ วทติ, ทุรุตฺตํ กโรตีติ วุจฺจติฯ

อิตเรสุ ปน ทีฆรสฺสาทีสุ ฉสุ พฺยญฺชเนสุ ทีฆฎฺฐาเน ทีฆเมว, รสฺสฎฺฐาเน รสฺสเมวาติ เอวํ ยถาฐาเน ตํ ตเทว อกฺขรํ ภาสเนฺตน อนุกฺกมาคตํ ปเวณึ อวินาเสเนฺตน กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ สเจ ปน เอวํ อกตฺวา ทีเฆ วตฺตเพฺพ รสฺสํ, รเสฺส วา วตฺตเพฺพ ทีฆํ วทติ, ตถา ครุเก วตฺตเพฺพ ลหุกํ, ลหุเก วา วตฺตเพฺพ ครุกํ วทติ, สมฺพเนฺธ วา ปน วตฺตเพฺพ ววตฺถิตํ, ววตฺถิเต วา วตฺตเพฺพ สมฺพนฺธํ วทติ, เอวํ วุเตฺตปิ กมฺมวาจา น กุปฺปติฯ อิมานิ หิ ฉ พฺยญฺชนานิ กมฺมํ น โกเปนฺติฯ ยํ ปน สุตฺตนฺติกเตฺถรา ‘‘ท-กาโร ต-การมาปชฺชติ, ต-กาโร ท-การมาปชฺชติ, จ-กาโร ช-การมาปชฺชติ, ช-กาโร จ-การมาปชฺชติ, ย-กาโร ก-การมาปชฺชติ, ก-กาโร ย-การมาปชฺชติ, ตสฺมา ท-การาทีสุ วตฺตเพฺพสุ ต-การาทิวจนํ น วิรุชฺฌตี’’ติ วทนฺติ, ตํ กมฺมวาจํ ปตฺวา น วฎฺฎติฯ ตสฺมา วินยธเรน เนว ท-กาโร ต-กาโร กาตโพฺพ…เป.… น ก-กาโร ย-กาโรฯ ยถาปาฬิยา นิรุตฺตึ โสเธตฺวา ทสวิธาย พฺยญฺชนนิรุตฺติยา วุตฺตโทเส ปริหรเนฺตน กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ อิตรถา หิ สาวนํ หาเปติ นามฯ

อกาเล วา สาเวตีติ สาวนาย อกาเล อโนกาเส ญตฺตึ อฎฺฐเปตฺวา ปฐมํเยว อนุสฺสาวนกมฺมํ กตฺวา ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติฯ อิติ อิเมหิ ปญฺจหากาเรหิ อนุสฺสาวนโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺติฯ

๒๕๓. **สีมโต วิปตฺติยํ** ปน **อติขุทฺทกสีมา** นาม ยา เอกวีสติ ภิกฺขู น คณฺหาติ ฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ‘‘ยตฺถ เอกวีสติ ภิกฺขู นิสีทิตุํ น สโกฺกนฺตี’’ติ วุตฺตํฯ ตสฺมา ยา เอวรูปา สีมา, อยํ สมฺมตาปิ อสมฺมตา คามเขตฺตสทิสาว โหติ, ตตฺถ กตํ กมฺมํ กุปฺปติฯ เอส นโย เสสสีมาสุปิฯ เอตฺถ ปน **อติมหตี** นาม ยา เกสคฺคมเตฺตนปิ ติโยชนํ อติกฺกมิตฺวา สมฺมตา โหติฯ **ขณฺฑนิมิตฺตา** นาม อฆฎิตนิมิตฺตา วุจฺจติฯ ปุรตฺถิมาย ทิสาย นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา อนุกฺกเมเนว ทกฺขิณาย ปจฺฉิมาย อุตฺตราย ทิสาย กิเตฺตตฺวา ปุน ปุรตฺถิมาย ทิสาย ปุพฺพกิตฺติตํ นิมิตฺตํ ปฎิกิเตฺตตฺวา ฐเปตุํ วฎฺฎติ, เอวํ อขณฺฑนิมิตฺตา โหติฯ สเจ ปน อนุกฺกเมน อาหริตฺวา อุตฺตราย ทิสาย นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา ตเตฺถว ฐเปติ, ขณฺฑนิมิตฺตา โหติฯ อปราปิ **ขณฺฑนิมิตฺตา** นาม ยา อนิมิตฺตุปคํ ตจสารรุกฺขํ วา ขาณุกํ วา ปํสุปุญฺชํ วา วาลุกปุญฺชํ วา อญฺญตรํ อนฺตรา เอกํ นิมิตฺตํ กตฺวา สมฺมตา โหติฯ **ฉายานิมิตฺตา** นาม ยา ปพฺพตจฺฉายาทีนํ ยํ กิญฺจิ ฉายํ นิมิตฺตํ กตฺวา สมฺมตา โหติฯ **อนิมิตฺตา** นาม ยา สเพฺพน สพฺพํ นิมิตฺตานิ อกิเตฺตตฺวา สมฺมตา โหติฯ **พหิสีเม ฐิโต สีมํ สมฺมนฺนติ** นาม นิมิตฺตานิ กิเตฺตตฺวา นิมิตฺตานํ พหิ ฐิโต สมฺมนฺนติฯ **นทิยา สมุเทฺท ชาตสฺสเร สีมํ สมฺมนฺนตี**ติ เอเตสุ นทีอาทีสุ ยํ สมฺมนฺนติ, สา เอวํ สมฺมตาปิ ‘‘สพฺพา, ภิกฺขเว, นที อสีมา, สโพฺพ สมุโทฺท อสีโม, สโพฺพ ชาตสฺสโร อสีโม’’ติ (มหาว. ๑๔๗) วจนโต อสมฺมตาว โหติฯ **สีมาย สีมํ สมฺภินฺทตี**ติ อตฺตโน สีมาย ปเรสํ สีมํ สมฺภินฺทติฯ **สีมาย สีมํ อโชฺฌตฺถรตี**ติ อตฺตโน สีมาย ปเรสํ สีมํ อโชฺฌตฺถรติฯ ตตฺถ ยถา สเมฺภโท จ อโชฺฌตฺถรณญฺจ โหติ, ตํ สพฺพํ สีมากถายํ วุตฺตเมวฯ อิติ อิมา เอกาทสปิ สีมา อสีมา คามเขตฺตสทิสา

เอว, ตาสุ นิสีทิตฺวา กตํ กมฺมํ กุปฺปติฯ เตน วุตฺตํ ‘‘อิเมหิ เอกาทสหิ อากาเรหิ สีมโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺตี’’ติฯ

ปริสโต กมฺมวิปตฺติยํ ปน กิญฺจิ อนุตฺตานํ นาม นตฺถิฯ ยมฺปิ ตตฺถ กมฺมปฺปตฺตฉนฺทารหลกฺขณํ วตฺตพฺพํ สิยา, ตมฺปิ ปรโต ‘‘จตฺตาโร ภิกฺขู ปกตตฺตา กมฺมปฺปตฺตา’’ติอาทินา นเยน วุตฺตเมวฯ ตตฺถ **ปกตตฺตา กมฺมปฺปตฺตา**ติ จตุวคฺคกรเณ กมฺเม จตฺตาโร ปกตตฺตา อนุกฺขิตฺตา อนิสฺสาริตา ปริสุทฺธสีลา จตฺตาโร ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา กมฺมสฺส อรหา อนุจฺฉวิกา สามิโนฯ น เตหิ วินา ตํ กมฺมํ กรียติ, น เตสํ ฉนฺโท วา ปาริสุทฺธิ วา เอติ, อวเสสา ปน สเจปิ สหสฺสมตฺตา โหนฺติ, สเจ สมานสํวาสกา สเพฺพ ฉนฺทารหาว โหนฺติ, ฉนฺทปาริสุทฺธึ ทตฺวา อาคจฺฉนฺตุ วา มา วา, กมฺมํ ปน ติฏฺฐติฯ ยสฺส ปน สโงฺฆ ปริวาสาทิกมฺมํ กโรติ, โส เนว กมฺมปฺปโตฺตนาปิ ฉนฺทารโห, อปิจ ยสฺมา ตํ ปุคฺคลํ วตฺถุํ กตฺวา สโงฺฆ กมฺมํ กโรติ, ตสฺมา กมฺมารโหติ วุจฺจติฯ เสสกเมฺมสุปิ เอเสว นโยฯ

๒๕๔. **อปโลกนกมฺมํ กตมานิ ปญฺจ ฐานานิ คจฺฉติ, โอสารณํ นิสฺสารณํ ภณฺฑุกมฺมํ พฺรหฺมทณฺฑํ กมฺมลกฺขณเญฺญว ปญฺจม**นฺติ เอตฺถ ‘‘โอสารณํ นิสฺสารณ’’นฺติ ปทสิลิฏฺฐตาเยตํ วุตฺตํ, ปฐมํ ปน นิสฺสารณา โหติ, ปจฺฉา โอสารณาฯ ตตฺถ ยา สา กณฺฎกสฺส สามเณรสฺส ทณฺฑกมฺมนาสนา, สา นิสฺสารณาติ เวทิตพฺพาฯ ตสฺมา เอตรหิ สเจปิ สามเณโร พุทฺธสฺส วา ธมฺมสฺส วา สงฺฆสฺส วา อวณฺณํ ภณติ, อกปฺปิยํ ‘‘กปฺปิย’’นฺติ ทีเปติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต, โส ยาวตติยํ นิวาเรตฺวา ตํ ลทฺธึ วิสฺสชฺชาเปตโพฺพฯ โน เจ วิสฺสเชฺชติ, สงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา ‘‘วิสฺสเชฺชหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ โน เจ วิสฺสเชฺชติ, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา อปโลกนกมฺมํ กตฺวา นิสฺสาเรตโพฺพฯ เอวญฺจ ปน กมฺมํ กาตพฺพํ –

> ‘‘สงฺฆํ, ภเนฺต, ปุจฺฉามิ ‘อยํ อิตฺถนฺนาโม สามเณโร พุทฺธสฺส ธมฺมสฺส สงฺฆสฺส อวณฺณวาที มิจฺฉาทิฏฺฐิโก, ยํ อเญฺญ สามเณรา ลภนฺติ ทิรตฺตติรตฺตํ ภิกฺขูหิ สทฺธึ สหเสยฺยํ, ตสฺสา อลาภาย นิสฺสารณา รุจฺจติ สงฺฆสฺสา’ติฯ ทุติยมฺปิฯ ตติยมฺปิ ภเนฺต สงฺฆํ ปุจฺฉามิ ‘อยํ อิตฺถนฺนาโม สามเณโร…เป.… รุจฺจติ สงฺฆสฺสา’ติ, จร ปิเร วินสฺสา’’ติฯ

โส อปเรน สมเยน ‘‘อหํ, ภเนฺต, พาลตาย อญฺญาณตาย อลกฺขิกตาย เอวํ อกาสึ, สฺวาหํ สงฺฆํ ขมาเปมี’’ติ ขมาเปโนฺต ยาวตติยํ ยาจาเปตฺวา อปโลกนกเมฺมเนว โอสาเรตโพฺพ, เอวญฺจ ปน โอสาเรตโพฺพฯ สงฺฆมเชฺฌ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา สงฺฆสฺส อนุมติยา สาเวตพฺพํ –

> ‘‘สงฺฆํ , ภเนฺต, ปุจฺฉามิ ‘อยํ อิตฺถนฺนาโม สามเณโร พุทฺธสฺส ธมฺมสฺส สงฺฆสฺส อวณฺณวาที มิจฺฉาทิฏฺฐิโก, ยํ อเญฺญ สามเณรา ลภนฺติ ทิรตฺตติรตฺตํ ภิกฺขูหิ สทฺธึ สหเสยฺยํ, ตสฺสา อลาภาย นิสฺสาริโต, สฺวายํ อิทานิ โสรโต นิวาตวุตฺติ ลชฺชิธมฺมํ โอกฺกโนฺต หิโรตฺตเปฺป ปติฏฺฐิโต กตทณฺฑกโมฺม อจฺจยํ เทเสติ, อิมสฺส สามเณรสฺส ยถาปุเร กายสโมฺภคสามคฺคิทานํ รุจฺจติ สงฺฆสฺสา’’’ติฯ

เอวํ ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ เอวํ อปโลกนกมฺมํ **โอสารณญฺจ นิสฺสารณญฺจ** คจฺฉติฯ **ภณฺฑุกมฺมํ** ปพฺพชฺชาวินิจฺฉยกถาย วุตฺตเมวฯ

พฺรหฺมทโณฺฑ ปน น เกวลํ ฉนฺนเสฺสว ปญฺญโตฺต, โย อโญฺญปิ ภิกฺขุ มุขโร โหติ, ภิกฺขู ทุรุตฺตวจเนหิ ฆเฏฺฏโนฺต ขุํเสโนฺต วเมฺภโนฺต วิหรติ, ตสฺสปิ ทาตโพฺพ, เอวญฺจ ปน ทาตโพฺพฯ สงฺฆมเชฺฌ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา สงฺฆสฺส อนุมติยา สาเวตพฺพํ –

‘‘ภเนฺต, อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ มุขโร, ภิกฺขู ทุรุตฺตวจเนหิ ฆเฏฺฏโนฺต ขุํเสโนฺต วเมฺภโนฺต วิหรติ, โส ภิกฺขุ ยํ อิเจฺฉยฺย, ตํ วเทยฺย, ภิกฺขูหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เนว วตฺตโพฺพ, น โอวทิตโพฺพ น อนุสาสิตโพฺพ, สงฺฆํ, ภเนฺต, ปุจฺฉามิ ‘อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺฑสฺส ทานํ รุจฺจติ สงฺฆสฺสา’ติฯ ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ…เป.… ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ ‘อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺฑสฺส ทานํ รุจฺจติ สงฺฆสฺสา’’’ติฯ

ตสฺส อปเรน สมเยน สมฺมา วตฺติตฺวา ขมาเปนฺตสฺส พฺรหฺมทโณฺฑ ปฏิปฺปสฺสเมฺภตโพฺพ, เอวญฺจ ปน ปฏิปฺปสฺสเมฺภตโพฺพฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา สงฺฆมเชฺฌ สาเวตพฺพํ –

‘‘ภเนฺต, ภิกฺขุสโงฺฆ อสุกสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺฑํ อทาสิ, โส ภิกฺขุ โสรโต นิวาตวุตฺติ ลชฺชิธมฺมํ โอกฺกโนฺต หิโรตฺตเปฺป ปติฏฺฐิโต ปฏิสงฺขา อายตึ สํวเร ติฏฺฐติ, สงฺฆํ, ภเนฺต, ปุจฺฉามิ ‘ตสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺฑสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธิ รุจฺจติ สงฺฆสฺสา’’’ติฯ

เอวํ ยาวตติยํ วตฺวา อปโลกนกเมฺมเนว พฺรหฺมทโณฺฑ ปฏิปฺปสฺสเมฺภตโพฺพติฯ

กมฺมลกฺขณเญฺญว ปญฺจมนฺติ ยํ ตํ ภควตา ภิกฺขุนิกฺขนฺธเก –

‘‘เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ภิกฺขุนิโย กทฺทโมทเกน โอสิญฺจนฺติ ‘อเปฺปว นาม อเมฺหสุ สารเชฺชยฺยุ’นฺติ, กายํ วิวริตฺวา ภิกฺขุนีนํ ทเสฺสนฺติ, อูรุํ วิวริตฺวา ภิกฺขุนีนํ ทเสฺสนฺติ, องฺคชาตํ วิวริตฺวา ภิกฺขุนีนํ ทเสฺสนฺติฯ ภิกฺขุนิโย โอภาเสนฺติ, ภิกฺขุนีหิ สทฺธึ สมฺปโยเชนฺติ ‘อเปฺปว นาม อเมฺหสุ สารเชฺชยฺยุ’’’นฺติ (จูฬว. ๔๑๑) –

อิเมสุ วตฺถูสุ เยสํ ภิกฺขูนํ ทุกฺกฏํ ปญฺญเปตฺวา ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ตสฺส ภิกฺขุโน ทณฺฑกมฺมํ กาตุ’’นฺติ วตฺวา ‘‘กึ นุ โข ทณฺฑกมฺมํ กาตพฺพ’’นฺติ สํสเย อุปฺปเนฺน ‘‘อวนฺทิโย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ภิกฺขุนิสเงฺฆน กาตโพฺพ’’ติ เอวํ อวนฺทิยกมฺมํ อนุญฺญาตํ, ตํ กมฺมลกฺขณเญฺญว ปญฺจมํ, อิมสฺส อปโลกนกมฺมสฺส ฐานํ โหติฯ ตสฺส หิ กมฺมเญฺญว ลกฺขณํ, น โอสารณาทีนิ, ตสฺมา กมฺมลกฺขณนฺติ วุจฺจติฯ ตสฺส กรณํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา สทฺธึ วิตฺถารโต ทสฺสยิสฺสามฯ ภิกฺขุนุปสฺสเย สนฺนิปติตสฺส ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส อนุมติยา พฺยตฺตาย ภิกฺขุนิยา สาเวตพฺพํ –

‘‘อเยฺย, อสุโก นาม อโยฺย ภิกฺขุนีนํ อปาสาทิกํ ทเสฺสติ, เอตสฺส อยฺยสฺส อวนฺทิยกรณํ รุจฺจตี’’ติ ภิกฺขุนิสงฺฆํ ปุจฺฉามิฯ ‘อเยฺย, อสุโก นาม อโยฺย ภิกฺขุนีนํ อปาสาทิกํ ทเสฺสติ, เอตสฺส อยฺยสฺส อวนฺทิยกรณํ รุจฺจตี’ติ ทุติยมฺปิฯ ตติยมฺปิ ภิกฺขุนิสงฺฆํ ปุจฺฉามี’’ติฯ

เอวํ ติกฺขตฺตุํ สาเวตฺวา อปโลกนกเมฺมน อวนฺทิยกมฺมํ กาตพฺพํฯ

ตโต ปฏฺฐาย โส ภิกฺขุ ภิกฺขุนีหิ น วนฺทิตโพฺพฯ สเจ อวนฺทิยมาโน หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐเปตฺวา สมฺมา วตฺตติ, เตน ภิกฺขุนิโย ขมาเปตพฺพาฯ ขมาเปนฺเตน ภิกฺขุนุปสฺสยํ อคนฺตฺวา วิหาเรเยว สงฺฆํ วา คณํ วา เอกํ ภิกฺขุํ วา อุปสงฺกมิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา

‘‘อหํ, ภนฺเต, ปฏิสงฺขา อายตึ สํวเร ติฏฺฐามิ, น ปุน อปาสาทิกํ ทเสฺสสฺสามิ, ภิกฺขุนิสโงฺฆ มยฺหํ ขมตู’’ติ ขมาเปตพฺพํฯ เตน สเงฺฆน วา คเณน วา เอกํ ภิกฺขุํ เปเสตฺวา เอกภิกฺขุนา วา สยเมว คนฺตฺวา ภิกฺขุนิโย วตฺตพฺพา ‘‘อยํ ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา อายตึ สํวเร ฐิโต, อิมินา อจฺจยํ เทเสตฺวา ภิกฺขุนิสโงฺฆ ขมาปิโต, ภิกฺขุนิสโงฺฆ อิมํ ภิกฺขุํ วนฺทิยํ กโรตู’’ติฯ โส วนฺทิโย กาตโพฺพ, เอวญฺจ ปน กาตโพฺพฯ ภิกฺขุนุปสฺสเย สนฺนิปติตสฺส ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส อนุมติยา พฺยตฺตาย ภิกฺขุนิยา สาเวตพฺพํ –

‘‘อเยฺย, อสุโก นาม อโยฺย ภิกฺขุนีนํ อปาสาทิกํ ทเสฺสตีติ ภิกฺขุนิสเงฺฆน อวนฺทิโย กโต, โส ลชฺชิธมฺมํ โอกฺกมิตฺวา ปฏิสงฺขา อายตึ สํวเร ฐิโต, อจฺจยํ เทเสตฺวา ภิกฺขุนิสงฺฆํ ขมาเปสิ, ตสฺส อยฺยสฺส วนฺทิยกรณํ รุจฺจตีติ ภิกฺขุนิสงฺฆํ ปุจฺฉามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ เอวํ อปโลกนกเมฺมเนว วนฺทิโย กาตโพฺพฯ

๒๕๕. อยํ ปเนตฺถ ปาฬิมุตฺตโกปิ กมฺมลกฺขณวินิจฺฉโย (ปริ. อฏฺฐ. ๔๙๕-๔๙๖)ฯ อิทญฺหิ กมฺมลกฺขณํ นาม ภิกฺขุนิสงฺฆมูลกํ ปญฺญตฺตํ, ภิกฺขุสงฺฆสฺสปิ ปเนตํ ลพฺภติเยวฯ ยญฺหิ ภิกฺขุสโงฺฆ สลากภตฺตอุโปสถเคฺคสุ จ อปโลกนกมฺมํ กโรติ, เอตมฺปิ กมฺมลกฺขณเมวฯ อจฺฉินฺนจีวรชิณฺณจีวรนฏฺฐจีวรานญฺหิ สงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ยาวตติยํ สาเวตฺวา อปโลกนกมฺมํ กตฺวา จีวรํ ทาตุํ วฎฺฎติฯ อปฺปมตฺตกวิสฺสชฺชเกน ปน จีวรํ กโรนฺตสฺส ปจฺจยภาชนียกถายํ วุตฺตปฺปเภทานิ สูจิอาทีนิ อนปโลเกตฺวาปิ ทาตพฺพานิฯ เตสํ ทาเน โสเยว อิสฺสโร, ตโต อติเรกํ เทเนฺตน อปโลเกตฺวา ทาตพฺพํฯ ตโต หิ อติเรกทาเน สโงฺฆ สามีฯ คิลานเภสชฺชมฺปิ ตตฺถ วุตฺตปฺปการํ สยเมว ทาตพฺพํ, อติเรกํ อิจฺฉนฺตสฺส อปโลเกตฺวา ทาตพฺพํฯ โยปิ จ ทุพฺพโล วา ฉินฺนิริยาปโถ วา ปจฺฉินฺนภิกฺขาจารปโถ วา มหาคิลาโน, ตสฺส มหาวาเสสุ ตตฺรุปฺปาทโต เทวสิกํ นาฬิ วา อุปฑฺฒนาฬิ วา, เอกทิวสํเยว วา ปญฺจ วา ทส วา ตณฺฑุลนาฬิโย เทเนฺตน อปโลกนกมฺมํ กตฺวาว ทาตพฺพาฯ เปสลสฺส ภิกฺขุโน ตตฺรุปฺปาทโต อิณปลิโพธมฺปิ พหุสฺสุตสฺส สงฺฆภารนิตฺถรกสฺส ภิกฺขุโน อนุฏฺฐาปนียเสนาสนมฺปิ สงฺฆกิจฺจํ กโรนฺตานํ กปฺปิยการกาทีนํ ภตฺตเวตนมฺปิ อปโลกนกเมฺมน ทาตุํ วฎฺฎติฯ

จตุปจฺจยวเสน ทินฺนตตฺรุปฺปาทโต สงฺฆิกํ อาวาสํ ชคฺคาเปตุํ วฎฺฎติ, ‘‘อยํ ภิกฺขุ อิสฺสรวตาย วิจาเรตี’’ติ กถาปจฺฉินฺทนตฺถํ ปน สลากคฺคาทีสุ วา อนฺตรสนฺนิปาเต วา สงฺฆํ อาปุจฺฉิตฺวาว ชคฺคาเปตโพฺพฯ จีวรปิณฺฑปาตตฺถาย โอทิสฺส ทินฺนตตฺรุปฺปาทโตปิ อปโลเกตฺวา อาวาโส ชคฺคาเปตโพฺพ, อนปโลเกตฺวาปิ วฎฺฎติ, ‘‘สูโร วตายํ ภิกฺขุ จีวรปิณฺฑปาตตฺถาย โอทิสฺส ทินฺนโต อาวาสํ ชคฺคาเปตี’’ติ เอวํ อุปฺปนฺนกถาปเจฺฉทนตฺถํ ปน อปโลกนกมฺมเมว กตฺวา ชคฺคาเปตโพฺพฯ

เจติเย ฉตฺตํ วา เวทิกํ วา โพธิฆรํ วา อาสนฆรํ วา อกตํ วา กโรเนฺตน ชิณฺณํ วา ปฏิสงฺขโรเนฺตน สุธากมฺมํ วา กโรเนฺตน มนุเสฺส สมาทเปตฺวา กาตุํ วฎฺฎติฯ สเจ การโก นตฺถิ, เจติยสฺส อุปนิเกฺขปโต กาเรตพฺพํฯ อุปนิเกฺขเปปิ อสติ อปโลกนกมฺมํ กตฺวา ตตฺรุปฺปาทโต กาเรตพฺพํ, สงฺฆิเกนปิ อปโลเกตฺวา เจติยกิจฺจํ กาตุํ วฎฺฎติฯ เจติยสฺส สนฺตเกน อปโลเกตฺวาปิ สงฺฆิกกิจฺจํ น วฎฺฎติ, ตาวกาลิกํ ปน คเหตฺวา ปฏิปากติกํ กาตุํ วฎฺฎติฯ เจติเย สุธากมฺมาทีนิ กโรเนฺตหิ ปน ภิกฺขาจารโต วา สงฺฆโต วา ยาปนมตฺตํ อลภเนฺตหิ เจติยสนฺตกโต ยาปนมตฺตํ คเหตฺวา ปริภุญฺชเนฺตหิ วตฺตํ กาตุํ วฎฺฎติ, ‘‘วตฺตํ กโรมา’’ติ มจฺฉมํสาทีหิ สงฺฆภตฺตํ กาตุํ น วฎฺฎติฯ

เย วิหาเร โรปิตา ผลรุกฺขา สเงฺฆน ปริคฺคหิตา โหนฺติ, ชคฺคนกมฺมํ ลภนฺติฯ เยสํ ผลานิ ฆณฺฏึ ปหริตฺวา ภาเชตฺวา ปริภุญฺชนฺติ, เตสุ อปโลกนกมฺมํ น กาตพฺพํฯ เย ปน อปริคฺคหิตา, เตสุ อปโลกนกมฺมํ กาตพฺพํ, ตํ ปน สลากคฺคยาคคฺคภตฺตคฺคอนฺตรสออาปาเตสุปิ กาตุํ วฏฺฏติ, อุโปสถเคฺค ปน วฏฺฏติเยวฯ ตตฺถ หิ อนาคตานมฺปิ ฉนฺทปาริสุทฺธิ อาหรียติ, ตสฺมา ตํ สุวิโสธิตํ โหติฯ เอวญฺจ ปน กาตพฺพํ, พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อนุมติยา สาเวตพฺพํ –

> ‘‘ภเนฺต, ยํ อิมสฺมึ วิหาเร อโนฺตสีมาย สงฺฆสนฺตกํ มูลตจปตฺตองฺกุรปุปฺผผลขาทนียาทิ อตฺถิ, ตํ สพฺพํ อาคตาคตานํ ภิกฺขูนํ ยถาสุขํ ปริภุญฺชิตุํ รุจฺจตีติ สงฺฆํ ปุจฺฉามี’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ ปุจฺฉิตพฺพํฯ

จตูหิ ปญฺจหิ ภิกฺขูหิ กตํ สุกตเมวฯ ยสฺมิมฺปิ วิหาเร เทฺว ตโย ชนา วสนฺติ, เตหิ นิสีทิตฺวา กตมฺปิ สเงฺฆน กตสทิสเมวฯ ยสฺมึ ปน เอโก ภิกฺขุ โหติ, เตน ภิกฺขุนา อุโปสถทิวเส ปุพฺพกรณปุพฺพกิจฺจํ กตฺวา นิสิเนฺนน กตมฺปิ กติกวตฺตํ สเงฺฆน กตสทิสเมว โหติฯ กโรเนฺตน ปน ผลวาเรน กาตุมฺปิ จตฺตาโร มาเส ฉ มาเส เอกสํวจฺฉรนฺติ เอวํ ปริจฺฉินฺทิตฺวาปิ อปริจฺฉินฺทิตฺวาปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ ปริจฺฉิเนฺน ยถาปริเจฺฉทํ ปริภุญฺชิตฺวา ปุน กาตพฺพํฯ อปริจฺฉิเนฺน ยาว รุกฺขา ธรนฺติ, ตาว วฏฺฏติฯ เยปิ เตสํ รุกฺขานํ พีเชหิ อเญฺญ รุกฺขา โรปิตา โหนฺติ, เตสมฺปิ สา เอว กติกาฯ

สเจ ปน อญฺญสฺมึ วิหาเร โรปิตา โหนฺติ, เตสํ ยตฺถ โรปิตา, ตสฺมึเยว วิหาเร สโงฺฆ สามีฯ เยปิ อญฺญโต พีชานิ อาหริตฺวา ปุริมวิหาเร ปจฺฉา โรปิตา, เตสุ อญฺญา กติกา กาตพฺพา, กติกาย กตาย ปุคฺคลิกฏฺฐาเน ติฏฺฐนฺติ, ยถาสุขํ ผลาทีนิ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏนฺติฯ สเจ ปเนตฺถ ตํ ตํ โอกาสํ ปริกฺขิปิตฺวา ปริเวณานิ กตฺวา ชคฺคนฺติ, เตสํ ภิกฺขูนํ ปุคฺคลิกฏฺฐาเน ติฏฺฐนฺติ, อเญฺญ ปริภุญฺชิตุํ น ลภนฺติฯ เตหิ ปน สงฺฆสฺส ทสมภาคํ ทตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพานิฯ โยปิ มเชฺฌวิหาเร รุกฺขํ สาขาหิ ปริวาเรตฺวา รกฺขติ, ตสฺสปิ เอเสว นโยฯ

โปราณกวิหารํ คตสฺส สมฺภาวนียภิกฺขุโน ‘‘เถโร อาคโต’’ติ ผลาผลํ อาหรนฺติ, สเจ ตตฺถ มูเล สพฺพปริยตฺติธโร พหุสฺสุตภิกฺขุ วิหาสิ, ‘‘อทฺธา เอตฺถ ทีฆา กติกา กตา ภวิสฺสตี’’ติ นิกฺกุกฺกุเจฺจน ปริภุญฺชิตพฺพํฯ วิหาเร ผลาผลํ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติ, ธุตงฺคํ น โกเปติฯ สามเณรา อตฺตโน อาจริยุปชฺฌายานํ พหูนิ ผลานิ เทนฺติ, อเญฺญ ภิกฺขู อลภนฺตา ขิยฺยนฺติ, ขิยฺยนมตฺตเมว ตํ โหติฯ สเจ ทุพฺภิกฺขํ โหติ, เอกํ ปนสรุกฺขํ นิสฺสาย สฏฺฐิปิ ชนา ชีวนฺติ, ตาทิเส กาเล สเพฺพสํ สงฺคหกรณตฺถาย ภาเชตฺวา ขาทิตพฺพํฯ อยํ สามีจิฯ ยาว ปน กติกวตฺตํ น ปฏิปฺปสฺสมฺภติ, ตาว เตหิ ขายิตํ สุขายิตเมวฯ กทา ปน กติกวตฺตํ ปฏิปฺปสฺสมฺภติ? ยทา สมโคฺค สโงฺฆ สนฺนิปติตฺวา ‘‘อิโต ปฏฺฐาย ภาเชตฺวา ขาทนฺตู’’ติ สาเวติ, เอกภิกฺขุเก ปน วิหาเร เอเตน สาวิเตปิ ปุริมกติกา ปฏิปฺปสฺสมฺภติเยว ฯ สเจ ปฏิปฺปสฺสทฺธาย กติกาย สามเณรา เนว รุกฺขโต ปาเตนฺติ, น ภูมิโต คเหตฺวา ภิกฺขูนํ เทนฺติ, ปติตผลานิ ปาเทหิ ปหรนฺตา วิจรนฺติ, เตสํ ทสมภาคโต ปฏฺฐาย ยาว อุปฑฺฒผลภาเคน ผาติกมฺมํ กาตพฺพํฯ อทฺธา ผาติกมฺมโลเภน อาหริตฺวา ทเสฺสนฺติ, ปุน สุภิเกฺข ชาเต กปฺปิยการเกสุ อาคนฺตฺวา สาขาปริวาราทีนิ กตฺวา รุเกฺข รกฺขเนฺตสุ สามเณรานํ ผาติกมฺมํ น กาตพฺพํ, ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ

‘‘วิหาเร ผลาผลํ อตฺถี’’ติ สามนฺตคาเมหิ มนุสฺสา คิลานานํ วา คพฺภินีนํ วา อตฺถาย อาคนฺตฺวา ‘‘เอกํ นาฬิเกรํ เทถ, อมฺพํ เทถ, ลพุชํ เทถา’’ติ ยาจนฺติ, ทาตพฺพํ, น ทาตพฺพนฺติ?

ทาตพฺพํฯ อทียมาเน หิ เต โทมนสฺสิกา โหนฺติฯ เทเนฺตน ปน สงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา ยาวตติยํ สาเวตฺวา อปโลกนกมฺมํ กตฺวาว ทาตพฺพํ, กติกวตฺตํ วา กตฺวา ฐเปตพฺพํ, เอวญฺจ ปน กาตพฺพํฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา สงฺฆสฺส อนุมติยา สาเวตพฺพํ –

> ‘‘สามนฺตคาเมหิ มนุสฺสา อาคนฺตฺวา คิลานาทีนํ อตฺถาย ผลาผลํ ยาจนฺติ, เทฺว นาฬิเกรานิ เทฺว ตาลผลานิ เทฺว ปนสานิ ปญฺจ อมฺพานิ ปญฺจ กทลิผลานิ คณฺหนฺตานํ อนิวารณํ, อสุกรุกฺขโต จ อสุกรุกฺขโต จ ผลํ คณฺหนฺตานํ อนิวารณํ รุจฺจติ ภิกฺขุสงฺฆสฺสา’’ติ –

ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ ตโต ปฏฺฐาย คิลานาทีนํ นามํ คเหตฺวา ยาจนฺตา ‘‘คณฺหถา’’ติ น วตฺตพฺพา , วตฺตํ ปน อาจิกฺขิตพฺพํ ‘‘นาฬิเกราทีนิ อิมินา นาม ปริเจฺฉเทน คณฺหนฺตานํ อสุกรุกฺขโต จ อสุกรุกฺขโต จ ผลํ คณฺหนฺตานํ อนิวารณํ กต’’นฺติฯ อนุวิจริตฺวา ปน ‘‘อยํ มธุรผโล อโมฺพ, อิโต คณฺหถา’’ติปิ น วตฺตพฺพาฯ

ผลภาชนกาเล ปน อาคตานํ สมฺมเตน อุปฑฺฒภาโค ทาตโพฺพ, อสมฺมเตน อปโลเกตฺวา ทาตพฺพํฯ ขีณปริพฺพโย วา มคฺคคมิยสตฺถวาโห วา อโญฺญ วา อิสฺสโร อาคนฺตฺวา ยาจติ, อปโลเกตฺวาว ทาตพฺพํ, พลกฺกาเรน คเหตฺวา ขาทโนฺต น วาเรตโพฺพฯ กุโทฺธ หิ โส รุเกฺขปิ ฉินฺเทยฺย, อญฺญมฺปิ อนตฺถํ กเรยฺยฯ ปุคฺคลิกปริเวณํ อาคนฺตฺวา คิลานสฺส นาเมน ยาจโนฺต ‘‘อเมฺหหิ ฉายาทีนํ อตฺถาย โรปิตํ, สเจ อตฺถิ, ตุเมฺห ชานาถา’’ติ วตฺตโพฺพฯ ยทิ ปน ผลภริตาว รุกฺขา โหนฺติ, กณฺฏเก พนฺธิตฺวา ผลวาเรน คณฺหนฺติ, อปจฺจาสีสเนฺตน หุตฺวา ทาตพฺพํ, พลกฺกาเรน คณฺหโนฺต น วาเรตโพฺพฯ ปุเพฺพ วุตฺตเมเวตฺถ การณํฯ

สงฺฆสฺส ผลาราโม โหติ, ปฏิชคฺคนํ น ลภติฯ สเจ ตํ โกจิ วตฺตสีเสน ชคฺคติ, สงฺฆเสฺสว โหติฯ อถาปิ กสฺสจิ ปฏิพลสฺส ภิกฺขุโน ‘‘อิมํ สปฺปุริส ชคฺคิตฺวา เทหี’’ติ สโงฺฆ ภารํ กโรติ, โส เจ วตฺตสีเสน ชคฺคติ, เอวมฺปิ สงฺฆเสฺสว โหติฯ ผาติกมฺมํ ปจฺจาสีสนฺตสฺส ปน ตติยภาเคน วา อุปฑฺฒภาเคน วา ผาติกมฺมํ กาตพฺพํฯ ‘‘ภาริยํ กมฺม’’นฺติ วตฺวา เอตฺตเกน อนิจฺฉโนฺต ปน ‘‘สพฺพํ ตเวว สนฺตกํ กตฺวา มูลภาคํ ทสมภาคมตฺตํ ทตฺวา ชคฺคาหี’’ติปิ วตฺตโพฺพ, ครุภณฺฑตฺตา ปน น มูลเจฺฉชฺชวเสน ทาตพฺพํฯ โส มูลภาคํ ทตฺวา ขาทโนฺต อกตาวาสํ วา กตฺวา กตาวาสํ วา ชคฺคิตฺวา นิสฺสิตกานํ อารามํ นิยฺยาเตติ, เตหิปิ มูลภาโค ทาตโพฺพวฯ

ยทา ปน ภิกฺขู สยํ ชคฺคิตุํ ปโหนฺติ, อถ เตสํ ชคฺคิตุํ น ทาตพฺพํ, ชคฺคิตกาเล ปน น วาเรตพฺพา, ชคฺคนกาเลเยว วาเรตพฺพาฯ ‘‘พหุํ ตุเมฺหหิ ขายิตํ, อิทานิ มา ชคฺคิตฺถ, ภิกฺขุสโงฺฆเยว ชคฺคิสฺสตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ปน เนว วตฺตสีเสน ชคฺคโนฺต อตฺถิ, น ผาติกเมฺมน, น สโงฺฆ ชคฺคิตุํ ปโหติ, เอโก อนาปุจฺฉิตฺวาว ชคฺคิตฺวา ผาติกมฺมํ วเฑฺฒตฺวา ปจฺจาสีสติ, อปโลกนกเมฺมน ผาติกมฺมํ วเฑฺฒตฺวาว ทาตพฺพํฯ อิติ อิมํ สพฺพมฺปิ กมฺมลกฺขณเมว โหติฯ อปโลกนกมฺมํ อิมานิ ปญฺจ ฐานานิ คจฺฉติฯ

๒๕๖. **ญตฺติกมฺมฏฺฐานเภเท** ปน (ปริ. อฏฺฐ. ๔๙๕-๔๙๖) –

> ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺข, อนุสิโฏฺฐ โส มยา, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อาคเจฺฉยฺย, ‘อาคจฺฉาหี’ติ วตฺตโพฺพ’’ติ –

เอวํ อุปสมฺปทาเปกฺขสฺส โอสารณา **โอสารณา** นามฯ

“สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ธมฺมกถิโก, อิมสฺส เนว สุตฺตํ อาคจฺฉติ, โน สุตฺตวิภงฺโค, โส อตฺถํ อสลฺลกฺเขตฺวา พฺยญฺชนจฺฉายาย อตฺถํ ปฏิพาหติ, ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ วุฏฺฐาเปตฺวา อวเสสา อิมํ อธิกรณํ วูปสเมยฺยามา”ติ –

เอวํ อุพฺพาหิกวินิจฺฉเย ธมฺมกถิกสฺส ภิกฺขุโน นิสฺสารณา **นิสฺสารณา** นามฯ

“สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อชฺชุโปสโถ ปนฺนรโส, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อุโปสถํ กเรยฺยา”ติ –

เอวํ อุโปสถกมฺมวเสน ฐปิตา ญตฺติ **อุโปสโถ** นามฯ

“สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อชฺช ปวารณา ปนฺนรสี, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ ปวาเรยฺยา”ติ –

เอวํ ปวารณกมฺมวเสน ฐปิตา ญตฺติ **ปวารณา** นามฯ

“สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺข, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามํ อนุสาเสยฺย”นฺติ, “ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามํ อนุสาเสยฺยา”ติ, “ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามํ อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺเฉยฺย”นฺติ, “ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามํ อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺเฉยฺยา”ติ, “ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามํ วินยํ ปุจฺเฉยฺย”นฺติ, “ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามํ วินยํ ปุจฺเฉยฺยา”ติ, “ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนาเมน วินยํ ปุฏฺโฐ วิสฺสเชฺชยฺย”นฺติ, “ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนาเมน วินยํ ปุฏฺโฐ วิสฺสเชฺชยฺยา”ติ –

เอวํ อตฺตานํ วา ปรํ วา สมฺมนฺนิตุํ ฐปิตา ญตฺติ **สมฺมุติ** นามฯ

“สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อิทํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน นิสฺสคฺคิยํ สงฺฆสฺส นิสฺสฏฺฐํ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺยา”ติ, “ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, อายสฺมนฺตา อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺยุ”นฺติ –

เอวํ นิสฺสฏฺฐจีวรปตฺตาทีนํ ทานํ **ทานํ** นามฯ

“สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ อาปตฺตึ สรติ วิวรติ อุตฺตานึ กโรติ เทเสติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อาปตฺตึ ปฏิคฺคเณฺหยฺย”นฺติ, “ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อาปตฺตึ ปฏิคฺคเณฺหยฺย”นฺติ, เตน วตฺตโพฺพ “ปสฺสสี”ติฯ อาม, ปสฺสามีติฯ “อายตึ สํวเรยฺยาสี”ติ –

เอวํ อาปตฺติปฏิคฺคโห **ปฏิคฺคโห** นามฯ

‘‘สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา อาวาสิกา, ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, อิทานิ อุโปสถํ กเรยฺยาม, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยาม, อาคเม กาเฬ ปวาเรยฺยามา’’ติฯ

เต เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺฆ อธิกรณการกา ตํ กาฬํ อนุวเสยฺยุํ, อาวาสิเกน ภิกฺขุนา พฺยตฺเตน ปฏิพเลน อาวาสิกา ภิกฺขู ญาเปตพฺพา –

‘‘สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา อาวาสิกา, ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, อิทานิ อุโปสถํ กเรยฺยาม, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยาม, อาคเม ชุเณฺห ปวาเรยฺยามา’’ติ –

เอวํ กตา ปวารณาปจฺจุกฺกฑฺฒนา **ปจฺจุกฺกฑฺฒนา** นามฯ

สเพฺพเหว เอกชฺฌํ สนฺนิปติตพฺพํ, สนฺนิปติตฺวา พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อมฺหากํ ภณฺฑนชาตานํ กลหชาตานํ วิวาทาปนฺนานํ วิหรตํ พหุํ อสฺสามณกํ อชฺฌาจิณฺณํ ภาสิตปริกฺกนฺตํ, สเจ มยํ อิมาหิ อาปตฺตีหิ อญฺญมญฺญํ กาเรสฺสาม, สิยาปิ ตํ อธิกรณํ กกฺขฬตฺตาย วาฬตฺตาย เภทาย สํวเตฺตยฺย, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิมํ อธิกรณํ ติณวตฺถารเกน วูปสเมยฺย ฐเปตฺวา ถุลฺลวชฺชํ ฐเปตฺวา คิหิปฺปฏิสํยุตฺต’’นฺติ –

เอวํ ติณวตฺถารกสมเถน กตฺวา สพฺพปฐมา สพฺพสงฺคาหิกญตฺติ **กมฺมลกฺขณํ** นามฯ

ตถา ตโต ปรา เอเกกสฺมิํ ปเกฺข เอเกกํ กตฺวา เทฺว ญตฺติโยฯ อิติ ยถาวุตฺตปฺปเภทํ โอสารณํ นิสฺสารณํ…เป.… กมฺมลกฺขณเญฺญว นวมนฺติ ญตฺติกมฺมํ อิมานิ นว ฐานานิ คจฺฉติฯ

๒๕๗. **ญตฺติทุติยกมฺมฏฺฐานเภเท** (ปริ. อฏฺฐ. ๔๙๕-๔๙๖) ปน วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิโน ปตฺตนิกฺกุชฺชนวเสน ขนฺธเก วุตฺตา **นิสฺสารณา,** ตเสฺสว ปตฺตุกฺกุชฺชนวเสน ขนฺธเก วุตฺตา **โอสารณา** จ เวทิตพฺพาฯ วุตฺตเญฺหตํ (จูฬว. ๒๖๕-๒๖๖) –

‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, องฺคเหิ สมนฺนาคตสฺส อุปาสกสฺส ปโตฺต นิกฺกุชฺชิตโพฺพฯ ภิกฺขูนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขูนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขูนํ อวาสาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขู อโกฺกสติ ปริภาสติ, ภิกฺขู ภิกฺขูหิ เภเทติ, พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสติฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อิเมหิ อฏฺฐหิ องฺคเหิ สมนฺนาคตสฺส อุปาสกสฺส ปตฺตํ นิกฺกุชฺชิตุํฯ

เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว นิกฺกุชฺชิตโพฺพฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, วโฑฺฒ ลิจฺฉวี อายสฺมนฺตํ ทพฺพํ มลฺลปุตฺตํ อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา อนุทฺธํเสติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺตํ นิกฺกุเชฺชยฺย, อสโมฺภคํ สเงฺฆน กเรยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, วโฑฺฒ ลิจฺฉวี อายสฺมนฺตํ ทพฺพํ มลฺลปุตฺตํ อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา อนุทฺธํเสติ, สงฺโฆ วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺตํ นิกฺกุชฺชติ, อสมฺโภคํ สงฺเฆน กโรติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺตสฺส นิกฺกุชฺชนา อสมฺโภคํ สงฺเฆน กรณํ, โส ตุณฺหสฺส฿ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย฿

‘‘นิกฺกุชฺชิโต สงฺเฆน วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺโต อสมฺโภโค สงฺเฆน, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ฿

อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส อุปาสกสฺส ปตฺโต อุกฺกุชฺชิตโพฺพ฿ น ภิกฺขูนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, น ภิกฺขูนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ…เป…. น สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสติ฿ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อิเมหิ อฏฺฐหิ องฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส อุปาสกสฺส ปตฺตํ อุกฺกุชฺชิตุํ฿

เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, อุกฺกุชฺชิตโพฺพ฿ เตน, ภิกฺขเว, วเฑฺฒน ลิจฺฉวินา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย –

‘‘สงฺเฆน เม, ภนฺเต, ปตฺโต นิกฺกุชฺชิโต, อสมฺโภโคมฺหิ สงฺเฆน, โสหํ, ภนฺเต, สมฺมา วตฺตามิ, โลมํ ปาเตมิ, เนตฺถารํ วตฺตามิ, สงฺฆํ ปตฺตุกฺกุชฺชนํ ยาจามี’’ติ฿

ทุติยมฺปิ ยาจิตโพฺพ฿ ตติยมฺปิ ยาจิตโพฺพ฿

พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, สงฺเฆน วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺโต นิกฺกุชฺชิโต, อสมฺโภโค สงฺเฆน, โส สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, สงฺฆํ ปตฺตุกฺกุชฺชนํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺตํ อุกฺกุเชฺชยฺย, สมฺโภคํ สงฺเฆน กเรยฺย, เอสา ญตฺติ฿

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆ, สงฺเฆน วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺโต นิกฺกุชฺชิโต, อสมฺโภโค สงฺเฆน, โส สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, สงฺฆํ ปตฺตุกฺกุชฺชนํ ยาจติ, สงฺโฆ วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺตํ อุกฺกุชฺชติ, สมฺโภคํ สงฺเฆน กโรติ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺตสฺส อุกฺกุชฺชนา สมฺโภคํ สงฺเฆน กรณํ, โส ตุณฺหสฺส฿ ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย฿

‘‘อุกฺกุชฺชิโต สงฺเฆน วฑฺฒสฺส ลิจฺฉวิสฺส ปตฺโต สมฺโภโค สงฺเฆน, ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ฿

เอตฺถ (จูฬว. อฏฺฐ. ๒๖๕) จ อฏฺฐสุ องฺเคสุ เอกเกนปิ องฺเคน สมนฺนาคตสฺส ปตฺตนิกฺกุชฺชนกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติ, อโนฺตสีมาย วา นิสฺสีมํ คนฺตฺวา นทีอาทีสุ วา นิกฺกุชฺชิตุํ วฏฺฏติเยว฿ เอวํ นิกฺกุชฺชิเต ปน ปเตฺต ตสฺส เคเห โกจิ เทยฺยธโมฺม น คเหตโพฺพ, ‘‘อสุกสฺส เคเห ภิกฺขํ มา คณฺหิตฺถา’’ติ อญฺญวิหาเรสุปิ เปเสตพฺพํ฿ อุกฺกุชฺชนกาเล ปน ยาวตติยํ ยาจาเปตฺวา หตฺถปาสํ วิชหาเปตฺวา ญตฺติทุติยกเมฺมน อุกฺกุชฺชิตโพฺพ฿

สีมาสมฺมุติ, ติจีวเรน อวิปฺปวาสสมฺมุติ, สนฺถตสมฺมุติ, ภตฺตุเทฺทสกเสนาสนคฺคาหาปก ภณฺฑาคาริยจีวรปฏิคฺคาหกจีวรภาชกยาคุภาชกขชฺชภาชกผลภาชกอปฺปมตฺตกวิสฺสชฺชก สาฏิยคฺคาหาปกปตฺตคฺคาหาปกอารามิกเปสกสามเณรเปสกสมฺมุตีติ เอตาสํ สมฺมุตีนํ วเสน **สมฺมุติ** เวทิตพฺพาฯ กถินจีวรทานมตกจีวรทานวเสน **ทานํ** เวทิตพฺพํฯ กถินุทฺธารวเสน **อุทฺธาโร** เวทิตโพฺพฯ กุฏิวตฺถุวิหารวตฺถุเทสนาวเสน **เทสนา** เวทิตพฺพาฯ ยา ปน ติณวตฺถารก สมเถ สพฺพสงฺคาหิกญตฺติญฺจ เอเกกสฺมึ ปเกฺข เอเกกญตฺติญฺจาติ ติโสฺส ญตฺติโย ฐเปตฺวา ปุน เอเกกสฺมึ ปเกฺข เอเกกาติ เทฺว ญตฺติทุติยกมฺมวาจา วุตฺตา, ตาสํ วเสน **กมฺมลกฺขณํ** เวทิตพฺพํฯ อิติ ญตฺติทุติยกมฺมํ อิมานิ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติฯ

๒๕๘. ญตฺติจตุตฺถกมฺมฏฺฐานเภเท ปน ตชฺชนียกมฺมาทีนํ สตฺตนฺนํ กมฺมานํ วเสน **นิสฺสารณา,** เตสํเยว จ กมฺมานํ ปฏิปฺปสฺสมฺภนวเสน **โอสารณา** เวทิตพฺพาฯ ภิกฺขุโนวาทก สมฺมุติวเสน **สมฺมุติ** เวทิตพฺพาฯ ปริวาสทานมานตฺตทานวเสน **ทานํ** เวทิตพฺพํฯ มูลา ยปฏิกสฺสนกมฺมวเสน **นิคฺคโห** เวทิตโพฺพฯ อุกฺขิตฺตานุวตฺติกา, อฏฺฐ ยาวตติยกา, อริฏฺฐ, จณฺฑกาฬี จ อิเมเต ยาวตติยกาติ อิมาสํ เอกาทสนฺนํ สมนุภาสนานํ วเสน **สมนุภาสนา** เวทิตพฺพาฯ อุปสมฺปทกมฺมอพฺภานกมฺมวเสน **กมฺมลกฺขณํ** เวทิตพฺพํฯ อิติ ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ อิมานิ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติฯ เอวํ กมฺมานิ จ กมฺมวิปตฺติ จ เตสํ กมฺมานํ การกสงฺฆปริเจฺฉโท จ วิปตฺติวิรหิตานํ กมฺมานํ ฐานเภทคมนญฺจ เวทิตพฺพํฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

กมฺมากมฺมวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

ปกิณฺณกกณฺฑมาติกา

คณโภชํ ปรมฺปรํ, นาปุจฺฉา ปํสุกูลกํ;
อจฺฉินฺนํ ปฏิภานญฺจ, วิปฺปกตอุทฺทิสนํฯ

ติวสฺสนฺตํ ทีฆาสนํ, คิลานุปฏฺฐวณฺณนํ;
อตฺตปาตมนเวกฺขํ, สิลาปวิชฺฌลิมฺปนํฯ

มิจฺฉาทิฏฺฐิโคปทานํ, ธมฺมิการกฺขุจฺจาราทิ;
นฺหานฆํสํ ปณฺฑกาทิ, ทีฆเกสาทฺยาทาสาทิฯ

นจฺจาทงฺคเฉทนิทฺธิ, ปโตฺต สพฺพปํสุกูลํ;
ปริสฺสาวนํ นโคฺค จ, ปุปฺผคนฺธอาสิตฺตกํฯ

มโฬริเกกภาชนํ, เจลปฏิ ปาทฆํสี;
พีชนี ฉตฺตนขาทิ, กายพนฺธนิวาสนํฯ

กาชหรํ ทนฺตกฏฺฐํ, รุกฺขาโรโห ฉนฺทาโรโป;
โลกายตํ ขิปิตโก, ลสุณํ นกฺกมิตพฺพํฯ

อวนฺทิโย ตูลภิสิ, พิโมฺพหนอาสนฺทาทิ;
อุจฺจาสนมหาสนํ, จีวรอธโมฺมกาโสฯ

สทฺธาเทยฺยํ สนฺตุตฺตรํ, นิเกฺขโป สตฺถกมฺมาทิ;
นหาปิโต ทสภาโค, ปาเถยฺยํ มหาปเทโส;
อานิสํโสติ มาติกาฯ

๓๔. ปกิณฺณกวินิจฺฉยกถา

๑. อิทานิ ปกิณฺณกกถา จ เวทิตพฺพาฯ ‘‘คณโภชเน อญฺญตฺร สมยา ปาจิตฺติย’’นฺติ (ปาจิ. ๒๑๗) วุตฺตํ **คณโภชนํ** (ปาจิ. อฏฺฐ. ๒๑๗-๒๑๘) ทฺวีหิ อากาเรหิ ปสวติ วิญฺญตฺติโต วา นิมนฺตนโต วาฯ กถํ **วิญฺญตฺติโต ปสวติ**? จตฺตาโร ภิกฺขู เอกโต ฐิตา วา นิสินฺนา วา อุปาสกํ ทิสฺวา ‘‘อมฺหากํ จตุนฺนมฺปิ ภตฺตํ เทหี’’ติ วา วิญฺญาเปยฺยุํ, ปาเฏกฺกํ วา ปสฺสิตฺวา ‘‘มยฺหํ เทหิ, มยฺหํ เทหี’’ติ เอวํ เอกโต วา นานาโต วา วิญฺญาเปตฺวา เอกโต วา คจฺฉนฺตุ นานาโต วา, ภตฺตํ คเหตฺวาปิ เอกโต วา ภุญฺชนฺตุ นานาโต วาฯ สเจ เอกโต คณฺหนฺติ, คณโภชนํ โหติ, สเพฺพสํ อาปตฺติฯ ปฏิคฺคหณเมว เหตฺถ ปมาณํฯ เอวํ วิญฺญตฺติโต ปสวติฯ

กถํ **นิมนฺตนโต ปสวติ**? จตฺตาโร ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ‘‘ตุเมฺห, ภเนฺต, โอทเนน นิมเนฺตมิ, โอทนํ เม คณฺหถ อากงฺขถ โอโลเกถ อธิวาเสถ ปฏิมาเนถา’’ติ เอวํ เยน เกนจิ เววจเนน วา ภาสนฺตเรน วา ปญฺจนฺนํ โภชนานํ นามํ คเหตฺวา นิมเนฺตติฯ เอวํ เอกโต นิมนฺติตา ปริจฺฉินฺนกาลวเสน อชฺชตนาย วา สฺวาตนาย วา เอกโต คจฺฉนฺติ, เอกโต คณฺหนฺติ, เอกโต ภุญฺชนฺติ, คณโภชนํ โหติ, สเพฺพสํ อาปตฺติฯ เอกโต นิมนฺติตา เอกโต วา นานาโต วา คจฺฉนฺติ, เอกโต คณฺหนฺติ, เอกโต วา นานาโต วา ภุญฺชนฺติ, อาปตฺติเยวฯ เอกโต นิมนฺติตา เอกโต วา นานาโต วา คจฺฉนฺติ, นานาโต คณฺหนฺติ, เอกโต วา นานาโต วา ภุญฺชนฺติ, อนาปตฺติฯ จตฺตาริ ปริเวณานิ วา วิหาเร วา คนฺตฺวา นานาโต นิมนฺติตา, เอกฏฺฐาเน ฐิเตสุเยว วา เอโก ปุเตฺตน เอโก ปิตราติ เอวมฺปิ นานาโต นิมนฺติตา เอกโต วา นานาโต วา คจฺฉนฺตุ, เอกโต วา นานาโต วา ภุญฺชนฺตุ, สเจ เอกโต คณฺหนฺติ, คณโภชนํ โหติ, สเพฺพสํ อาปตฺติฯ เอวํ ตาว นิมนฺตนโต ปสวติฯ

ตสฺมา สเจ โกจิ สงฺฆภตฺตํ กตฺตุกาเมน นิมนฺตนตฺถาย เปสิโต วิหารํ อาคมฺม ‘‘ภเนฺต, เสฺว อมฺหากํ ฆเร ภิกฺขํ คณฺหถา’’ติ อวตฺวา ‘‘ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วา ‘‘สงฺฆภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วา ‘‘สโงฺฆ ภตฺตํ คณฺหตู’’ติ วา วทติ, ภตฺตุเทฺทสเกน ปณฺฑิเตน ภวิตพฺพํฯ นิมนฺตนิกา คณโภชนโต, ปิณฺฑปาติกา จ ธุตงฺคเภทโต โมเจตพฺพาฯ กถํ? เอวํ ตาว วตฺตพฺพํ ‘‘เสฺว น สกฺกา อุปาสกา’’ติฯ ปุนทิวเส, ภเนฺตติฯ ปุนทิวเสปิ น สกฺกาติฯ เอวํ ยาว อฑฺฒมาสมฺปิ หริตฺวา ปุน วตฺตโพฺพ ‘‘กึ ตฺวํ อวจา’’ติฯ สเจ ปุนปิ ‘‘สงฺฆภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ตโต ‘‘อิมํ ตาว อุปาสก ปุปฺผํ กปฺปิยํ กโรหิ, อิมํ ติณ’’นฺติ เอวํ วิเกฺขปํ กตฺวา ปุน ‘‘ตฺวํ กึ กถยิตฺถา’’ติ ปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ ปุนปิ ตเถว วทติ, ‘‘อาวุโส, ตฺวํ ปิณฺฑปาติเก วา มหลฺลกเตฺถเร วา น ลจฺฉสิ, สามเณเร ลจฺฉสี’’ติ วตฺตโพฺพฯ ‘‘นนุ, ภเนฺต, อสุกสฺมึ อสุกสฺมิญฺจ คาเม ภทเนฺต โภเชสุํ, อหํ กสฺมา น ลภามี’’ติ จ วุเตฺต เต นิมนฺติตุํ ชานนฺติ, ตฺวํ น ชานาสีติฯ เต กถํ นิมเนฺตสุํ, ภเนฺตติ? เต เอวมาหํสุ ‘‘อมฺหากํ, ภเนฺต, ภิกฺขํ คณฺหถา’’ติฯ สเจ โสปิ ตเถว วทติ, วฏฺฏติฯ

อถ ปุนปิ ‘‘ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ‘‘น ทานิ ตฺวํ, อาวุโส, พหู ภิกฺขู ลจฺฉสิ, ตโย เอว, อาวุโส, ลจฺฉสี’’ติ วตฺตโพฺพฯ ‘‘นนุ, ภเนฺต, อมุกสฺมิญฺจ อมุกสฺมิญฺจ คาเม สกลํ ภิกฺขุสงฺฆํ โภเชสุํ, อหํ กสฺมา น ลภามี’’ติฯ ‘‘ตฺวํ นิมนฺติตุํ น ชานาสี’’ติฯ เต กถํ นิมเนฺตสุํ, ภเนฺตติ? เต เอวมาหํสุ ‘‘อมฺหากํ, ภเนฺต, ภิกฺขํ คณฺหถา’’ติฯ สเจ โสปิ ตเถว ‘‘ภิกฺขํ คณฺหถา’’ติ วทติ, วฏฺฏติฯ อถ ปุนปิ ‘‘ภตฺตเมวา’’ติ วทติ, ตโต วตฺตโพฺพ – ‘‘คจฺฉ ตฺวํ, นตฺถมฺหากํ ตว ภเตฺตน โตฺถ, นิพทฺธโคจโร เอส อมฺหากํ, มยเมตฺถ ปิณฺฑาย จริสฺสามา’’ติฯ ตํ ‘‘จรถ, ภเนฺต’’ติ วตฺวา อาคตํ ปุจฺฉนฺติ ‘‘กึ โภ ลทฺธา ภิกฺขู’’ติ? กึ เอเตน, พหุ เอตฺถ วตฺตพฺพํ, เถรา ‘‘เสฺว ปิณฺฑาย จริสฺสามา’’ติ อาหํสุ, มา ทานิ ตุเมฺห ปมชฺชิตฺถาติฯ ทุติยทิวเส เจติยวตฺตํ กตฺวา ฐิตภิกฺขู

สงฺฆเตฺถเรน วตฺตพฺพา ‘‘อาวุโส, ธุรคาเม สงฺฆภตฺตํ, อปณฺฑิตมนุสฺส ปน อคมาสิ, คจฺฉาม, ธุรคาเม ปิณฺฑาย จริสฺสามา’’ติฯ ภิกฺขูหิ เถรสฺส วจนํ กาตพฺพํ, น ทุพฺพเจหิ ภวิตพฺพํ, คามทฺวาเร อฏฺฐตฺวาว ปิณฺฑาย จริตพฺพํ, เตสุ ปตฺตานิ คเหตฺวา นิสีทาเปตฺวา โภเชนฺเตสุ ภุญฺชิตพฺพํฯ

สเจ อาสนสาลาย ภตฺตํ ฐเปตฺวา รถิกาสุ อาหิณฺฑนฺตา อาโรเจนฺติ ‘‘อาสนสาลายํ, ภนฺเต, ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ, น วฏฺฏติฯ อถ ปน ‘‘ภตฺตํ อาทาย ตตฺถ ตตฺถ คนฺตฺวา ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทนฺติ, ปฏิกเจฺจว วา วิหารํ อติหริตฺวา ปติรูเป ฐาเน ฐเปตฺวา อาคตาคตานํ เทนฺติ, อยํ อภิหฏภิกฺขา นาม วฏฺฏติฯ สเจ ปน ภตฺตสาลาย ทานํ สเชฺชตฺวา ตํ ตํ ปริเวณํ ปหิณนฺติ ‘‘ภตฺตสาลาย ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ, วฏฺฏติฯ เย ปน มนุสฺสา ปิณฺฑจาริเก ภิกฺขู ทิสฺวา อาสนสาลํ สมฺมชฺชิตฺวา ตตฺถ นิสีทาเปตฺวา โภเชนฺติ, น เต ปฏิกฺขิปิตพฺพาฯ เย ปน คาเม ภิกฺขํ อลภิตฺวา คามโต นิกฺขมนฺเต ภิกฺขู ทิสฺวา ‘‘ภนฺเต, ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทนฺติ, เต ปฏิกฺขิปิตพฺพา, น นิวตฺติตพฺพํฯ สเจ ‘‘นิวตฺตถ, ภนฺเต, ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทนฺติ, ‘‘นิวตฺตถา’’ติ วุตฺตปเท นิวตฺติตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘นิวตฺตถ, ภนฺเต, ฆเร ภตฺตํ กตํ, คาเม ภตฺตํ กต’’นฺติ วทนฺติ, เคเห จ คาเม จ ภตฺตํ นาม ยสฺส กสฺสจิ โหติ, นิวตฺติตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘นิวตฺตถ ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ สมฺพนฺธํ กตฺวา วทนฺติ, นิวตฺติตุํ น วฏฺฏติฯ อาสนสาลาโต ปิณฺฑาย จริตุํ นิกฺขมนฺเต ทิสฺวา ‘‘นิสีทถ, ภนฺเต, ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วุเตฺตปิ เอเสว นโยฯ

‘‘อญฺญตฺร สมยา’’ติ วจนโต คิลานสมโย จีวรทานสมโย จีวรการสมโย อทฺธานคมนสมโย นาวาภิรุหนสมโย มหาสมโย สมณภตฺตสมโยติ เอเตสุ สตฺตสุ สมเยสุ อญฺญตรสฺมึ อนาปตฺติฯ ตสฺมา ยถา มหาจมฺมสฺส ปรโต มํสํ ทิสฺสติ, เอวํ อนฺตมโส ปาทาปิ ผาลิตา โหนฺติ, วาลิกาย วา สกฺขราย วา ปหฏมเตฺต ทุกฺขํ อุปฺปาเทนฺติ, น สกฺกา จ โหติ อโนฺตคาเม ปิณฺฑาย จริตุํ, อีทิเส เคลเญฺญ **คิลานสมโย**ติ ภุญฺชิตพฺพํ, น เลสกปฺปิยํ กาตพฺพํฯ

จีวรทานสมโย นาม อนตฺถเต กถิเน วสฺสานสฺส ปจฺฉิโม มาโส, อตฺถเต กถิเน ปญฺจมาสาฯ เอตฺถนฺตเร ‘‘จีวรทานสมโย’’ติ ภุญฺชิตพฺพํฯ จีวเร กริยมาเน **จีวรการสมโย**ติ ภุญฺชิตพฺพํฯ ยทา หิ สาฎกญฺจ สุตฺตญฺจ ลภิตฺวา จีวรํ กโรนฺติ, อยํ จีวรการสมโย นาม, วิสุํ จีวรการสมโย นาม นตฺถิ, ตสฺมา โย ตตฺถ จีวเร กตฺตพฺพํ ยํ กิญฺจิ กมฺมํ กโรติ, **มหาปจฺจริย**ญฺหิ ‘‘อนฺตมโส สูจิเวธโก’’ติปิ วุตฺตํฯ เตน ‘‘จีวรการสมโย’’ติ ภุญฺชิตพฺพํฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน วิตฺถาเรเนว วุตฺตํ ‘‘โย จีวรํ วิจาเรติ ฉินฺทติ, โมฆสุตฺตกํ ฐเปติ, อาคนฺตุกปตฺตํ ฐเปติ, ปจฺจาคตํ สิเพฺพติ, อาคนฺตุกปตฺตํ พนฺธติ, อนุวาตํ ฉินฺทติ ฆเฏติ อาโรเปติ, ตตฺถ ปจฺจาคตํ สิเพฺพติ, สุตฺตํ กโรติ วเลติ, ปิปฺผลิกํ นิเสติ, ปริวตฺตนํ กโรติ, สโพฺพปิ จีวรํ กโรติเยวาติ วุจฺจติฯ โย ปน สมีเป นิสิโนฺน ชาตกํ วา ธมฺมปทํ วา กเถติ, อยํ น จีวรการโก, เอตํ ฐเปตฺวา เสสานํ คณโภชเน อนาปตฺตี’’ติฯ

อทฺธานคมนสมเย อนฺตมโส อฑฺฒโยชนํ คนฺตุกาเมนปิ ‘‘อฑฺฒโยชนํ คจฺฉิสฺสามี’’ติ ภุญฺชิตพฺพํ, คจฺฉเนฺตน ภุญฺชิตพฺพํ, คเตน เอกทิวสํ ภุญฺชิตพฺพํฯ

นาวาภิรุหนสมเย ‘‘นาวํ อภิรุหิสฺสามี’’ติ ภุญฺชิตพฺพํ, อารุเฬฺหน อิจฺฉิตฏฺฐานํ คนฺตฺวาปิ ยาว น โอโรหติ, ตาว ภุญฺชิตพฺพํ, โอรุเฬฺหน เอกทิวสํ ภุญฺชิตพฺพํฯ

มหาสมโย นาม ยตฺถ เทฺว ตโย ภิกฺขู ปิณฺฑาย จริตฺวา ยาเปนฺติ, อนฺตมโส จตุเตฺถปิ อาคเต น ยาเปนฺติ, อยํ มหาสมโยฯ ยตฺถ ปน สตํ วา สหสฺสํ วา สนฺนิปตนฺติ, ตตฺถ วตฺตพฺพเมว

นตฺถิ, ตสฺมา ตาทิเส กาเล ‘‘มหาสมโย’’ติ อธิฏฺฐหิตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ

สมณภตฺตสมโย นาม โย โกจิ ปริพฺพาชกสมาปนฺโน ภตฺตํ กโรติ, อยํ สมณภตฺตสมโยวฯ ตสฺมา สหธมฺมิเกสุ วา ติตฺถิเยสุ วา อญฺญตเรน เยน เกนจิ กเต ภตฺเต ‘‘สมณภตฺตสมโย’’ติ ภุญฺชิตพฺพํฯ ‘‘อนาปตฺติ สมเย, เทฺว ตโย เอกโต ภุญฺชนฺติ, ปิณฺฑาย จริตฺวา เอกโต สนฺนิปติตฺวา ภุญฺชนฺติ, นิจฺจภตฺตํ, สลากภตฺตํ, ปกฺขิกํ, อุโปสถิกํ, ปาฏิปทิกํ, ปญฺจ โภชนานิ ฐเปตฺวา สพฺพตฺถ อนาปตฺตี’’ติ (ปาจิ. ๒๒๐) วจนโต เยปิ อกปฺปิยนิมนฺตนํ สาทิยิตฺวา เทฺว วา ตโย วา เอกโต คเหตฺวา ภุญฺชนฺติ, เตสมฺปิ อนาปตฺติฯ

ตตฺถ อนิมนฺติตจตุตฺถํ ปิณฺฑปาติกจตุตฺถํ อนุปสมฺปนฺนจตุตฺถํ ปตฺตจตุตฺถํ คิลานจตุตฺถนฺติ ปญฺจนฺนํ จตุตฺถานํ วเสน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพฯ กถํ? อิเธกโจฺจ จตฺตาโร ภิกฺขู ‘‘ภตฺตํ คณฺหถา’’ติ นิมเนฺตติฯ เตสุ ตโย คตา, เอโก น คโตฯ อุปาสโก ‘‘เอโก, ภเนฺต, เถโร กุหิ’’นฺติ ปุจฺฉติฯ นาคโต อุปาสกาติฯ โส อญฺญํ ตํขณปฺปตฺตํ กญฺจิ ‘‘เอหิ, ภเนฺต’’ติ ฆรํ ปเวเสตฺวา จตุนฺนมฺปิ ภตฺตํ เทติ , สเพฺพสํ อนาปตฺติฯ กสฺมา? คณปูรกสฺส อนิมนฺติตตฺตาฯ ตโย เอว หิ ตตฺถ นิมนฺติตา คณฺหึสุ, เตหิ คโณ น ปูรติ, คณปูรโก จ อนิมนฺติโต, เตน คโณ ภิชฺชตีติฯ เอตํ **อนิมนฺติตจตุตฺถํ**ฯ

ปิณฺฑปาติกจตุเตฺถ นิมนฺตนกาเล เอโก ปิณฺฑปาติโก โหติ, โส นาธิวาเสติ, คมนเวลายํ ปน ‘‘เอหิ ภเนฺต’’ติ วุเตฺต อนธิวาสิตตฺตา อนาคจฺฉนฺตมฺปิ ‘‘เอถ ภิกฺขํ ลจฺฉถา’’ติ คเหตฺวา คจฺฉนฺติ, โส ตํ คณํ ภินฺทติ, ตสฺมา สเพฺพสํ อนาปตฺติฯ

อนุปสมฺปนฺนจตุเตฺถ สามเณเรน สทฺธึ นิมนฺติตา โหนฺติ, โสปิ คณํ ภินฺทติฯ

ปตฺตจตุเตฺถ เอโก สยํ อาคนฺตฺวา ปตฺตํ เปเสติ, เอวมฺปิ คโณ ภิชฺชติ, ตสฺมา สเพฺพสํ อนาปตฺติฯ

คิลานจตุเตฺถ คิลาเนน สทฺธึ นิมนฺติตา โหนฺติ, ตตฺถ คิลานเสฺสว อนาปตฺติ, อิตเรสํ ปน คณปูรโก โหติฯ น หิ คิลาเนน คโณ ภิชฺชติ, ตสฺมา เตสํ อาปตฺติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน อวิเสเสน วุตฺตํ ‘‘สมยลทฺธโก สยเมว มุจฺจติ, เสสานํ คณปูรกตฺตา อาปตฺติกโร โหตี’’ติฯ ตสฺมา จีวรทานสมยลทฺธกาทีนมฺปิ วเสน จตุกฺกานิ เวทิตพฺพานิฯ

สเจ ปน อธิวาเสตฺวา คเตสุปิ จตูสุ ชเนสุ เอโก ปณฺฑิโต ภิกฺขุ ‘‘อหํ ตุมฺหากํ คณํ ภินฺทิสฺสามิ, นิมนฺตนํ สาทิยถา’’ติ วตฺวา ยาคุขชฺชกาวสาเน ภตฺตตฺถาย ปตฺตํ คณฺหนฺตานํ อทตฺวา ‘‘อิเม ตาว ภิกฺขู โภเชตฺวา วิสฺสเชฺชถ, อหํ ปจฺฉา อนุโมทนํ กตฺวา คมิสฺสามี’’ติ นิสิโนฺน, เตสุ ภุตฺวา คเตสุ ‘‘เทถ, ภเนฺต, ปตฺต’’นฺติ อุปาสเกน ปตฺตํ คเหตฺวา ภเตฺต ทิเนฺน ภุญฺชิตฺวา อนุโมทนํ กตฺวา คจฺฉติ, สเพฺพสํ อนาปตฺติฯ ปญฺจนฺนญฺหิ โภชนานํเยว วเสน คณโภชเน วิสเงฺกตํ นตฺถิ, โอทเนน นิมเนฺตตฺวา กุมฺมาสํ คณฺหนฺตาปิ อาปชฺชนฺติ, ตานิ จ เตหิ เอกโต น คหิตานิ, ยาคุอาทีหิ ปน วิสเงฺกตํ โหติ, ตานิ เตหิ เอกโต คหิตานีติ เอวํ เอโก ปณฺฑิโต อเญฺญสมฺปิ อนาปตฺตึ กโรติฯ **นิจฺจภตฺต**นฺติ ธุวภตฺตํ วุจฺจติ, ‘‘นิจฺจภตฺตํ คณฺหถา’’ติ วทนฺติ, พหูนํ เอกโต คเหตุํ วฎฺฎติฯ **สลากภตฺตา**ทีสุปิ เอเสว นโยฯ

๒. ‘‘ปรมฺปรโภชเน อญฺญตฺร สมยา ปาจิตฺติย’’นฺติ (ปาจิ. ๒๒๒-๒๒๓, ๒๒๕) วุตฺตํ **ปรมฺปรโภชนํ** ปน นิมนฺตนโตเยว ปสวติฯ โย หิ ‘‘ปญฺจนฺนํ โภชนานํ อญฺญตเรน โภชเนน

ภตฺตํ คณฺหถา’’ติอาทินา นิมนฺติโต ตํ ฐเปตฺวา อญฺญํ ปญฺจนฺนํ โภชนานํ อญฺญตรโภชนํ ภุญฺชติ, ตเสฺสตํ โภชนํ ‘‘ปรมฺปรโภชน’’นฺติ วุจฺจติฯ เอวํ ภุญฺชนฺตสฺส ฐเปตฺวา คิลานสมยํ จีวรทานสมยํ จีวรการสมยญฺจ อญฺญสฺมึ สมเย ปาจิตฺติยํ วุตฺตํ, ตสฺมา นิมนฺตนปฏิปาฏิยาว ภุญฺชิตพฺพํ, น อุปฺปฏิปาฏิยาฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, วิกเปฺปตฺวา ปรมฺปรโภชนํ ภุญฺชิตุ’’นฺติ (ปาจิ. ๒๒๖) วจนโต ปฐม นิมนฺตนํ อญฺญสฺส วิกเปฺปตฺวาปิ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ อยํ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๒๒๖ อาทโย) วิกปฺปนา นาม สมฺมุขาปิ ปรมฺมุขาปิ วฏฺฏติฯ สมฺมุขา ทิสฺวา ‘‘มยฺหํ ภตฺตปจฺจาสํ ตุยฺหํ วิกเปฺปมี’’ติ วา ‘‘ทมฺมี’’ติ วา วตฺวา ภุญฺชิตพฺพํ, อทิสฺวา ปญฺจสุ สหธมฺมิเกสุ ยสฺส กสฺสจิ นามํ คเหตฺวา ‘‘มยฺหํ ภตฺตปจฺจาสํ อิตฺถนฺนามสฺส วิกเปฺปมี’’ติ วา ‘‘ทมฺมี’’ติ วา วตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ เทฺว ตีณิ นิมนฺตนานิ ปน เอกสฺมึ ปเตฺต ปกฺขิปิตฺวา มิเสฺสตฺวา เอกํ กตฺวา ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อนาปตฺติ เทฺว ตโย นิมนฺตเน เอกโต ภุญฺชตี’’ติ (ปาจิ. ๒๒๙) หิ วุตฺตํฯ สเจ เทฺว ตีณิ กุลานิ นิมเนฺตตฺวา เอกสฺมึ ฐาเน นิสีทาเปตฺวา อิโต จิโต จ อาหริตฺวา ภตฺตํ อากิรนฺติ, สูปพฺยญฺชนํ อากิรนฺติ, เอกมิสฺสกํ โหติ, เอตฺถาปิ อนาปตฺติฯ

สเจ ปน มูลนิมนฺตนํ เหฏฺฐา โหติ, ปจฺฉิมํ ปจฺฉิมํ อุปริ, ตํ อุปริโต ปฏฺฐาย ภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺติ, หตฺถํ ปน อโนฺต ปเวเสตฺวา ปฐมนิมนฺตนโต เอกมฺปิ กพฬํ อุทฺธริตฺวา ภุตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ยถา ตถา วา ภุญฺชนฺตสฺส อนาปตฺติฯ ‘‘สเจปิ ตตฺถ ขีรํ วา รสํ วา อากิรนฺติ, เยน อโชฺฌตฺถตํ ภตฺตํ เอกรสํ โหติ, โกฏิโต ปฏฺฐาย ภุญฺชนฺตสฺส อนาปตฺตี’’ติ **มหาปจฺจริยํ** วุตฺตํฯ **มหาอฏฺฐกถายํ** ปน วุตฺตํ ‘‘ขีรภตฺตํ วา รสภตฺตํ วา ลภิตฺวา นิสินฺนสฺส ตเตฺถว อเญฺญปิ ขีรภตฺตํ วา รสภตฺตํ วา อากิรนฺติ, ขีรํ วา รสํ วา ปิวโต อนาปตฺติ, ภุญฺชเนฺตน ปฐมํ ลทฺธมํสขณฺฑํ วา ภตฺตปิณฺฑํ วา มุเข ปกฺขิปิตฺวา โกฏิโต ปฏฺฐาย ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สปฺปิปายาเสปิ เอเสว นโย’’ติฯ

มหาอุปาสโก ภิกฺขุํ นิมเนฺตติ, ตสฺส กุลํ อุปคตสฺส อุปาสโกปิ ตสฺส ปุตฺตทารภาตุภคินิ อาทโยปิ อตฺตโน อตฺตโน โกฏฺฐาสํ อาหริตฺวา ปเตฺต ปกฺขิปนฺติ, ‘‘อุปาสเกน ปฐมํ ทินฺนํ อภุญฺชิตฺวา ปจฺฉา ลทฺธํ ภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺตี’’ติ **มหาอฏฺฐกถายํ** วุตฺตํฯ **กุรุนฺทฏฺฐกถายํ** ‘‘วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ **มหาปจฺจริยํ** ‘‘สเจ ปาเฏกฺกํ ปจนฺติ, อตฺตโน อตฺตโน ปกฺกภตฺตโต อาหริตฺวา เทนฺติ, ตตฺถ ปจฺฉา อาหฏํ ปฐมํ ภุญฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ ยทิ ปน สเพฺพสํ เอโกว ปาโก โหติ, ปรมฺปรโภชนํ น โหตี’’ติ วุตฺตํฯ มหาอุปาสโก นิมเนฺตตฺวา นิสีทาเปติ, อโญฺญ มนุโสฺส ปตฺตํ คณฺหาติ, น ทาตพฺพํฯ กึ, ภเนฺต, น เทถาติฯ นนุ อุปาสก ตยา นิมนฺติตมฺหาติฯ ‘‘โหตุ, ภเนฺต, ลทฺธํ ลทฺธํ ภุญฺชถา’’ติ วทติ, ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อเญฺญน อาหริตฺวา ภเตฺต ทิเนฺน อาปุจฺฉิตฺวาปิ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏตี’’ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ

อนุโมทนํ กตฺวา คจฺฉนฺตํ ธมฺมํ โสตุกามา ‘‘เสฺวปิ, ภเนฺต, อาคเจฺฉยฺยาถา’’ติ สเพฺพ นิมเนฺตนฺติ, ปุนทิวเส อาคนฺตฺวา ลทฺธํ ลทฺธํ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ กสฺมา? สเพฺพหิ นิมนฺติตตฺตาฯ เอโกปิ ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จรโนฺต ภตฺตํ ลภติ, ตมโญฺญ อุปาสโก นิมเนฺตตฺวา ฆเร นิสีทาเปติ, น จ ตาว ภตฺตํ สมฺปชฺชติ, สเจ โส ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จริตฺวา ลทฺธภตฺตํ ภุญฺชติ, อาปตฺติฯ อภุญฺชิตฺวา นิสิเนฺน ‘‘กึ, ภเนฺต, น ภุญฺชสี’’ติ วุเตฺต ‘‘ตยา นิมนฺติตตฺตา’’ติ วตฺวา ‘‘ลทฺธํ ลทฺธํ ภุญฺชถ, ภเนฺต’’ติ วุเตฺต ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สกเลน คาเมน เอกโต หุตฺวา นิมนฺติตสฺส ยตฺถ กตฺถจิ ภุญฺชโต อนาปตฺติฯ ปูเคปิ เอเสว นโยฯ ‘‘อนาปตฺติ สกเลน คาเมน นิมนฺติโต ตสฺมึ คาเม ยตฺถ กตฺถจิ ภุญฺชติ, สกเลน ปูเคน นิมนฺติโต ตสฺมึ ปูเค ยตฺถ กตฺถจิ ภุญฺชติ, นิมนฺติยมาโน ‘ภิกฺขํ

คเหสฺสามี’ติ ภณติ, นิจฺจภเตฺต สลากภเตฺต ปกฺขิเก อุโปสถิเก ปาฏิปทิเก ปญฺจ โภชนานิ ฐเปตฺวา สพฺพตฺถ อนาปตฺตี’’ติ (ปาจิ. ๒๒๙) วุตฺตํฯ

ตตฺถ **นิมนฺติยมาโน ภิกฺขํ คเหสฺสามีติ ภณตี**ติ เอตฺถ ‘‘*ภตฺตํ คณฺหา*’’ติ นิมนฺติยมาโน ‘‘น มยฺหํ ตว ภเตฺตนโตฺถ, ภิกฺขํ คณฺหิสฺสามี’’ติ วทติ, อนาปตฺตีติ อโตฺถฯ เอตฺถ ปน มหาปทุมเตฺถโร อาห ‘‘เอวํ วทโนฺต อิมสฺมิํ สิกฺขาปเท อนิมนฺตนํ กาตุํ สโกฺกติ, ภุญฺชนตฺถาย ปน โอกาโส กโต โหตีติ เนว คณโภชนโต, น จาริตฺตโต มุจฺจตี’’ติฯ มหาสุมเตฺถโร อาห ‘‘ยทเคฺคน อนิมนฺตนํ กาตุํ สโกฺกติ, ตทเคฺคน เนว คณโภชนํ, น จาริตฺตํ โหตี’’ติฯ

ตตฺถ **จาริตฺต**นฺติ –

> ‘‘โย ปน ภิกฺขุ นิมนฺติโต สภโตฺต สมาโน สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉา ปุเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ วา กุเลสุ จาริตฺตํ อาปเชฺชยฺย อญฺญตฺร สมยา ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย จีวรทานสมโย จีวรการสมโยฯ อยํ ตตฺถ สมโย’’ติ (ปาจิ. ๒๙๙) –

เอวมาคตํ จาริตฺตสิกฺขาปทํ วุตฺตํฯ อิมินา หิ สิกฺขาปเทน โย ปญฺจนฺนํ โภชนานํ อญฺญตเรน ‘‘*ภตฺตํ คณฺหถา*’’ติอาทินา อกปฺปิยนิมนฺตเนน นิมนฺติโต, เตเนว นิมนฺตนภเตฺตน สภโตฺต สมาโน สนฺตํ ภิกฺขุํ ‘‘อหํ อิตฺถนฺนามสฺส ฆรํ คจฺฉามี’’ติ วา ‘‘จาริตฺตํ อาปชฺชามี’’ติ วา อีทิเสน วจเนน อนาปุจฺฉิตฺวา เยน ภเตฺตน นิมนฺติโต, ตํ ภุตฺวา วา อภุตฺวา วา อวีติวเตฺตเยว มชฺฌนฺหิเก ยสฺมิํ กุเล นิมนฺติโต, ตโต อญฺญานิ กุลานิ ปวิเสยฺย, ตสฺส วุตฺตลกฺขณํ ทุวิธมฺปิ สมยํ ฐเปตฺวา อญฺญตฺถ ปาจิตฺติยํ วุตฺตํฯ ตสฺมา อกปฺปิยนิมนฺตเนน นิมนฺติยมาโน สเจ ‘‘*ภิกฺขํ คณฺหิสฺสามี*’’ติ วทติ, อิมินาปิ สิกฺขาปเทน อนาปตฺติฯ

๓. **สนฺตํ *ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉา***ติ เอตฺถ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๒๙๘) ปน กิตฺตาวตา สโนฺต โหติ, กิตฺตาวตา อสโนฺต? อโนฺตวิหาเร ยตฺถ ฐิตสฺส กุลานิ ปยิรุปาสนจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ, ตโต ปฏฺฐาย ยํ ปเสฺส วา อภิมุเข วา ปสฺสติ, ยสฺส สกฺกา โหติ ปกติวจเนน อาโรเจตุํ, อยํ สโนฺต นาม, อิโต จิโต จ ปริเยสิตฺวา อาโรจนกิจฺจํ ปน นตฺถิฯ โย หิ เอวํ ปริเยสิตโพฺพ, โส อสโนฺตเยวฯ อปิจ อโนฺตอุปจารสีมาย ภิกฺขุํ ทิสฺวา ‘‘อาปุจฺฉิสฺสามี’’ติ คจฺฉติฯ ตตฺถ ยํ ปสฺสติ, โส อาปุจฺฉิตโพฺพฯ โน เจ ปสฺสติ, อสนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉา ปวิโฏฺฐ นาม โหติฯ วิกาลคามปฺปเวสเนปิ อยเมว นโยฯ

สเจ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๕๑๒) ปน สมฺพหุลา เกนจิ กเมฺมน คามํ ปวิสนฺติ, ‘‘วิกาเล คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉามี’’ติ สเพฺพหิ อญฺญมญฺญํ อาปุจฺฉิตพฺพํฯ ตสฺมิํ คาเม ตํ กมฺมํ น สมฺปชฺชตีติ อญฺญํ คามํ คจฺฉนฺติ, คามสตมฺปิ โหตุ, ปุน อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิฯ สเจ ปน อุสฺสาหํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภตฺวา วิหารํ คจฺฉนฺตา อนฺตรา อญฺญํ คามํ ปวิสิตุกามา โหนฺติ, ปุน อาปุจฺฉิตพฺพเมวฯ กุลฆเร วา อาสนสาลาย วา ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา เตลภิกฺขาย วา สปฺปิภิกฺขาย วา จริตุกาโม โหติ, สเจ ปเสฺส ภิกฺขุ อตฺถิ, อาปุจฺฉิตฺวา คนฺตพฺพํฯ อสเนฺต ภิกฺขุมฺหิ ‘‘นตฺถี’’ติ คนฺตพฺพํ, วีถิํ โอตริตฺวา ภิกฺขุํ ปสฺสติ, อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิ, อนาปุจฺฉิตฺวาปิ จริตพฺพเมวฯ คามมเชฺฌน มโคฺค โหติ, เตน คจฺฉนฺตสฺส ‘‘เตลาทิภิกฺขาย จริสฺสามี’’ติ จิเตฺต อุปฺปเนฺน สเจ ปเสฺส ภิกฺขุ อตฺถิ, อาปุจฺฉิตฺวา จริตพฺพํฯ มคฺคา อโนกฺกมฺม ภิกฺขาย จรนฺตสฺส ปน อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิฯ สเจ สีโห วา พฺยโคฺฆ วา อาคจฺฉติ, เมโฆ วา อุเฏฺฐติ, อโญฺญ วา โกจิ อุปทฺทโว อุปฺปชฺชติ, เอวรูปาสุ อาปทาสุ อนาปุจฺฉาปิ พหิคามโต อโนฺตคามํ ปวิสิตุํ วฏฺฏติฯ

๔. ‘‘น จ, ภิกฺขเว, อภินฺน สรีเร ปํสุกูลํ คเหตพฺพํ, โย คเณฺหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (ปารา. ๑๓๗) วจนโต อพฺภุเณฺห อลฺลสรีเร **ปํสุกูลํ** น คเหตพฺพํ, คณฺหโนฺต ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ อุปทฺทวา จ ตสฺส โหนฺติ, ภิเนฺน ปน คเหตุํ วฏฺฏติฯ

กิตฺตาวตา ปน ภินฺนํ โหติ? กากกุลลโสณสิงฺคาลาทีหิ มุขตุณฺฑเกน วา ทาฐาย วา อีสกํ ผาลิตมเตฺตนปิฯ ยสฺส ปน ปตโต ฆํสเนน ฉวิมตฺตํ ฉินฺนํ โหติ, จมฺมํ อจฺฉินฺนํ, เอตํ อภินฺนเมว, จเมฺม ปน ฉิเนฺน ภินฺนํฯ ยสฺสปิ สชีวกาเลเยว ปภินฺนา คณฺฑกุฏฺฐปีฬกา วา วโณ วา โหติ, อิทมฺปิ ภินฺนํ, ตติยทิวสโต ปภุติ อุทฺธุมาตกาทิภาเวน กุณปภาวํ อุปคตมฺปิ ภินฺนเมวฯ สเพฺพน สพฺพํ ปน อภิเนฺนปิ สุสานโคปเกหิ วา อเญฺญหิ วา มนุเสฺสหิ คาหาเปตุํ วฏฺฏติฯ โน เจ อญฺญํ ลภติ, สตฺถเกน วา เกนจิ วา วณํ กตฺวา คเหตพฺพํฯ วิสภาคสรีเร ปน สติํ อุปฏฺฐเปตฺวา สมณสญฺญํ อุปฺปาเทตฺวา สีเส วา หตฺถปาทปิฏฺฐิยํ วา วณํ กตฺวา คเหตุํ วฏฺฏติฯ

๕. **อจฺฉินฺนจีวรเกน** ภิกฺขุนา กถํ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ? ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อจฺฉินฺนจีวรสฺส วา นฏฺฐจีวรสฺส วา อญฺญาตกํ คหปติํ วา คหปตานิํ วา จีวรํ วิญฺญาเปตุํฯ ยํ อาวาสํ ปฐมํ อุปคจฺฉติ, สเจ ตตฺถ โหติ สงฺฆสฺส วิหารจีวรํ วา อุตฺตรตฺถรณํ วา ภุมตฺถรณํ วา ภิสิจฺฉวิ วา, ตํ คเหตฺวา ปารุปิตุํ ‘ลภิตฺวา โอทหิสฺสามี’ติฯ โน เจ โหติ สงฺฆสฺส วิหารจีวรํ วา อุตฺตรตฺถรณํ วา ภุมตฺถรณํ วา ภิสิจฺฉวิ วา, ติเณน วา ปเณฺณน วา ปฏิจฺฉาเทตฺวา อาคนฺตพฺพํ, น เตฺวว นเคฺคน อาคนฺตพฺพํ, โย อาคเจฺฉยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (ปารา. ๕๑๗) วจนโต อิธ วุตฺตนเยน ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

อยํ ปเนตฺถ อนุปุพฺพกถา (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๕๑๗)ฯ สเจ หิ โจเร ปสฺสิตฺวา ทหรา ปตฺตจีวรานิ คเหตฺวา ปลาตา, โจรา เถรานํ นิวาสนปารุปนมตฺตํเยว หริตฺวา คจฺฉนฺติ, เถเรหิ เนว ตาว จีวรํ วิญฺญาเปตพฺพํ, น สาขาปลาสํ ภญฺชิตพฺพํฯ อถ ทหรา สพฺพํ ภณฺฑกํ ฉเฑฺฑตฺวา ปลาตา, โจรา เถรานญฺจ นิวาสนปารุปนํ ตญฺจ ภณฺฑกํ หริตฺวา คจฺฉนฺติ, ทหเรหิ อาคนฺตฺวา อตฺตโน นิวาสนปารุปนานิ น ตาว เถรานํ ทาตพฺพานิฯ น หิ เต อนจฺฉินฺนจีวรา อตฺตโน อตฺถาย สาขาปลาสํ ภญฺชิตุํ ลภนฺติ, อจฺฉินฺนจีวรานํ ปน อตฺถาย ลภนฺติฯ อจฺฉินฺนจีวราว อตฺตโนปิ ปเรสมฺปิ อตฺถาย ลภนฺติ, ตสฺมา เถเรหิ วา สาขาปลาสํ ภญฺชิตฺวา วากาทีหิ คเนฺถตฺวา ทหรานํ ทาตพฺพํ, ทหเรหิ วา เถรานํ อตฺถาย ภญฺชิตฺวา คเนฺถตฺวา เตสํ หเตฺถ ทตฺวา วา อทตฺวา วา อตฺตนา นิวาเสตฺวา อตฺตโน นิวาสนปารุปนานิ เถรานํ ทาตพฺพานิ, เนว ภูตคามปาตพฺยตาย ปาจิตฺติยํ โหติ, น เตสํ ธารเณ ทุกฺกฏํฯ

สเจ อนฺตรามเคฺค รชกตฺถรณํ วา โหติ, อเญฺญ วา ตาทิเส มนุเสฺส ปสฺสนฺติ, จีวรํ วิญฺญาเปตพฺพํฯ ยานิ จ เนสํ เต วา วิญฺญตฺตมนุสฺสา อเญฺญ วา สาขาปลาสนิวาสเน ภิกฺขู ทิสฺวา อุสฺสาหชาตา วตฺถานิ เทนฺติ, ตานิ สทสานิ วา โหนฺตุ อทสานิ วา นีลาทินานาวณฺณานิ วา, กปฺปิยานิปิ อกปฺปิยานิปิ สพฺพานิปิ อจฺฉินฺนจีวรฏฺฐาเน ฐิตตฺตา เตสํ นิวาเสตุญฺจ ปารุปิตุญฺจ วฏฺฏนฺติฯ

วุตฺตมฺปิเหตํ ปริวาเร –

‘‘อกปฺปกตํ นาปิ รชนาย รตฺตํ,
เตน นิวโตฺถ เยนกามํ วเชยฺย;
น จสฺส โหติ อาปตฺติ,
โส จ ธโมฺม สุคเตน เทสิโต;

ปญฺหาเมสา กุสเลหิ จินฺติตา’’ติฯ (ปริ. ๔๘๑);

อยญฺหิ ปโญฺห อจฺฉินฺนจีวรกภิกฺขุํ สนฺธาย วุโตฺตฯ อถ ปน ติตฺถิเยหิ สมาคจฺฉนฺติ, เต จ เนสํ กุสจีรวากจีรผลกจีรานิ เทนฺติ, ตานิปิ ลทฺธิํ อคฺคเหตฺวา นิวาเสตุํ วฎฺฎนฺติ, นิวาเสตฺวาปิ ลทฺธิ น คเหตพฺพาฯ

ยํ อาวาสํ ปฐมํ อุปคจฺฉนฺติ, ตตฺถ วิหารจีวราทีสุ ยํ อตฺถิ, ตํ อนาปุจฺฉาปิ คเหตฺวา นิวาเสตุํ วา ปารุปิตุํ วา ลภติฯ ตญฺจ โข ‘‘ลภิตฺวา โอทหิสฺสามิ, ปุน ฐเปสฺสามี’’ติ อธิปฺปาเยน, น มูลเจฺฉชฺชายฯ ลภิตฺวา จ ปน ญาติโต วา อุปฎฺฐากโต วา อญฺญโต วา กุโตจิ ปากติกเมว กาตพฺพํฯ วิเทสคเตน ปน เอกสฺมิํ สงฺฆิเก อาวาเส สงฺฆิกปริโภเคน ภุญฺชนฺตฺถาย ฐเปตพฺพํฯ สจสฺส ปริโภเคเนว ตํ ชีรติ วา นสฺสติ วา, คีวา น โหติฯ สเจ ปน เอเตสํ วุตฺตปฺปการานํ คิหิวตฺถาทีนํ ภิสิจฺฉวิปริยนฺตานํ กิญฺจิ น ลภติ, เตน ติเณน วา ปเณฺณน วา ปฎิจฺฉาเทตฺวา อาคนฺตพฺพนฺติฯ

๖. ‘‘น, ภิกฺขเว, ปฎิภานจิตฺตํ การาเปตพฺพํ อิตฺถิรูปกํ ปุริสรูปกํ, โย การาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๙๙) วจนโต อิตฺถิปุริสรูปํ กาตุํ วา การาเปตุํ วา ภิกฺขุโน น วฎฺฎติฯ น เกวลํ (จูฬว. อฎฺฐ. ๒๙๙) อิตฺถิปุริสรูปเมว, ติรจฺฉานรูปมฺปิ อนฺตมโส คณฺฑุปฺปาทรูปํ ภิกฺขุโน สยํ กาตุํ วา ‘‘กโรหี’’ติ วตฺตุํ วา น วฎฺฎติ, ‘‘อุปาสก ทฺวารปาลํ กโรหี’’ติ วตฺตุมฺปิ น ลภติฯ ชาตกปกรณอสทิสทานาทีนิ ปน ปสาทนียานิ นิพฺพิทาปฎิสํยุตฺตานิ วา วตฺถูนิ ปเรหิ การาเปตุํ ลภติ, มาลากมฺมาทีนิ สยมฺปิ กาตุํ ลภติฯ

๗. ‘‘น, ภิกฺขเว, วิปฺปกตโภชโน ภิกฺขุ วุฎฺฐาเปตโพฺพ, โย วุฎฺฐาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๑๖) วจนโต อนฺตรฆเร (จูฬว. อฎฺฐ. ๓๑๖) วา วิหาเร วา อรเญฺญ วา ยตฺถ กตฺถจิ ภุญฺชมาโน ภิกฺขุ อนิฎฺฐิเต โภชเน น วุฎฺฐาเปตโพฺพ, อนฺตรฆเร ปจฺฉา อาคเตน ภิกฺขํ คเหตฺวา คนฺตพฺพํฯ สเจ มนุสฺสา วา ภิกฺขู วา ‘‘ปวิสถา’’ติ วทนฺติ, ‘‘มยิ ปวิสเนฺต ภิกฺขู อุฎฺฐหิสฺสนฺตี’’ติ วตฺตพฺพํฯ ‘‘เอถ, ภเนฺต, อาสนํ อตฺถี’’ติ วุเตฺต ปน ปวิสิตพฺพํฯ สเจ โกจิ กิญฺจิ น วทติ, อาสนสาลํ คนฺตฺวา อติสมีปํ อคนฺตฺวา สภาคฎฺฐาเน ฐาตพฺพํฯ โอกาเส กเต ‘‘ปวิสถา’’ติ วุเตฺตน ปวิสิตพฺพํฯ สเจ ปน ยํ อาสนํ ตสฺส ปาปุณาติ, ตตฺถ อภุญฺชโนฺต ภิกฺขุ นิสิโนฺน โหติ, ตํ อุฎฺฐาเปตุํ วฎฺฎติฯ ยาคุขชฺชกาทีสุ ปน ยํ กิญฺจิ ปิวิตฺวา ขาทิตฺวา วา ยาว อโญฺญ อาคจฺฉติ, ตาว นิสินฺนํ ริตฺตหตฺถมฺปิ อุฎฺฐาเปตุํ น วฎฺฎติฯ วิปฺปกตโภชโนเยว หิ โส โหติฯ

สเจ ปน อาปตฺติํ อติกฺกมิตฺวาปิ วุฎฺฐาเปติเยว, ยํ โส วุฎฺฐาเปติ, อยญฺจ ภิกฺขุ ปวาริโต โหติ, เตน วตฺตโพฺพ ‘‘คจฺฉ อุทกํ อาหราหี’’ติฯ วุฑฺฒตรํ ภิกฺขุํ อาณาเปตุํ อิทเมว เอกฎฺฐานํฯ สเจ โส อุทกมฺปิ น อาหรติ, สาธุกํ สิตฺถานิ คิลิตฺวา วุฑฺฒสฺส อาสนํ ทาตพฺพํฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ –

> ‘‘สเจ วุฎฺฐาเปติ, ปวาริโต จ โหติ, ‘คจฺฉ อุทกํ อาหรา’ติ วตฺตโพฺพฯ เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ลเภถ, สาธุกํ สิตฺถานิ คิลิตฺวา วุฑฺฒสฺส อาสนํ ทาตพฺพํฯ นเตฺววาหํ, ภิกฺขเว, ‘เกนจิ ปริยาเยน วุฑฺฒตรสฺส ภิกฺขุโน อาสนํ ปฎิพาหิตพฺพ’นฺติ วทามิ, โย ปฎิพาเหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๑๖)ฯ

๘. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, นวเกน ภิกฺขุนา อุทฺทิสเนฺตน สมเก วา อาสเน นิสีทิตุํ อุจฺจตเร วา ธมฺมคารเวน, เถเรน ภิกฺขุนา อุทฺทิสาเปเนฺตน สมเก วา อาสเน นิสีทิตุํ นีจตเร วา ธมฺมคา

รเวนา’’ติ (จูฬว. ๓๒๐) วจนโต นวกตเรน ภิกฺขุนา อุทฺทิสเนฺตน อุจฺจตเรปิ อาสเน นิสีทิตุํ, วุฑฺฒตเรน ภิกฺขุนา อุทฺทิสาเปเนฺตน นีจตเรปิ อาสเน นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ

๙. ‘‘อนุชานามิ , ภิกฺขเว, ติวสฺสนฺตเรน สห นิสีทิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๐) วจนโต ติวสฺสนฺตเรน ภิกฺขุนา สทฺธิํ เอกาสเน นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ **ติวสฺสนฺตโร** (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๒๐) นาม โย ทฺวีหิ วเสฺสหิ มหนฺตตโร วา ทหรตโร วา โหติ, โย ปน เอเกน วเสฺสน มหนฺตตโร วา ทหรตโร วา, โย วา สมานวโสฺส, ตตฺถ วตฺตพฺพเมว นตฺถิ, อิเม สเพฺพ เอกสฺมิํ มเญฺจ วา ปีเฐ วา เทฺว เทฺว หุตฺวา นิสีทิตุํ ลภนฺติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ทุวคฺคสฺส มญฺจํ ทุวคฺคสฺส ปีฐ’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๐) หิ วุตฺตํฯ

๑๐. ยํ ปน ติณฺณํ ปโหติ, ตํ สํหาริมํ วา โหตุ อสํหาริมํ วา, ตถารูเป อปิ ผลกขเณฺฑ อนุปสมฺปเนฺนนปิ สทฺธิํ นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ยํ ติณฺณํ ปโหติ, เอตฺตกํ ปจฺฉิมํ ทีฆาสน’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๐) หิ วุตฺตํฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ฐเปตฺวา ปณฺฑกํ มาตุคามํ อุภโตพฺยญฺชนกํ อสมานาสนิเกหิ สห ทีฆาสเน นิสีทิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๐) วจนโต ปน ทีฆาสเนปิ ปณฺฑกาทีหิ สห นิสีทิตุํ น วฏฺฏติฯ

๑๑. คิลานํ อุปฏฺฐหเนฺตน ‘‘นตฺถิ โว, ภิกฺขเว, มาตา, นตฺถิ ปิตา, เย โว อุปฏฺฐเหยฺยุํ, ตุเมฺห เจ, ภิกฺขเว, อญฺญมญฺญํ น อุปฏฺฐหิสฺสถ, อถ โก จรหิ อุปฏฺฐหิสฺสติฯ โย, ภิกฺขเว, มํ อุปฏฺฐเหยฺย, โส คิลานํ อุปฏฺฐเหยฺยา’’ติ (มหาว. ๓๖๕) อิมํ ภควโต อนุสาสนิํ อนุสฺสรเนฺตน สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐาตโพฺพฯ

> สเจ อุปชฺฌาโย โหติ, อุปชฺฌาเยน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ สเจ อาจริโย โหติ, อาจริเยน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก โหติ, สทฺธิวิหาริเกน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ สเจ อเนฺตวาสิโก โหติ, อเนฺตวาสิเกน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ สเจ สมานุปชฺฌายโก โหติ, สมานุปชฺฌายเกน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ สเจ สมานาจริยโก โหติ, สมานาจริยเกน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพํฯ สเจ น โหติ อุปชฺฌาโย วา อาจริโย วา สทฺธิวิหาริโก วา อเนฺตวาสิโก วา สมานุปชฺฌายโก วา สมานาจริยโก วา, สเงฺฆน อุปฏฺฐาตโพฺพฯ โน เจ อุปฏฺฐเหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๓๖๕) –

วจนโต ยสฺส (มหาว. อฏฺฐ. ๓๖๕) เต อุปชฺฌายาทโย ตสฺมิํ วิหาเร นตฺถิ, อาคนฺตุโก โหติ เอกจาริกภิกฺขุ, สงฺฆสฺส ภาโร, ตสฺมา สเงฺฆน อุปฏฺฐาตโพฺพฯ โน เจ อุปฏฺฐเหยฺย, สกลสฺส สงฺฆสฺส อาปตฺติฯ วารํ ฐเปตฺวา ชคฺคเนฺตสุ ปน โย อตฺตโน วาเร น ชคฺคติ, ตเสฺสว อาปตฺติ, สงฺฆเตฺถโรปิ วารโต น มุจฺจติฯ สเจ สกโล สโงฺฆ เอกสฺส ภารํ กโรติ, เอโก วา วตฺตสมฺปโนฺน ภิกฺขุ ‘‘อหเมว ชคฺคิสฺสามี’’ติ ชคฺคติ, สโงฺฆ อาปตฺติโต มุจฺจติฯ

คิลาเนน ปน –

> ‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต คิลาโน ทูปโฏฺฐ โหติฯ อสปฺปายการี โหติ, สปฺปาเย มตฺตํ น ชานาติ, เภสชฺชํ น ปฏิเสวิตา โหติ, อตฺถกามสฺส คิลานุปฏฺฐากสฺส ยถาภูตํ อาพาธํ นาวิกตฺตา โหติ ‘อภิกฺกมนฺตํ วา อภิกฺกมตีติ, ปฏิกฺกมนฺตํ วา ปฏิกฺกมตีติ, ฐิตํ วา ฐิโต’ติ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ข

รานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อนธิวาสกชาติโก โหตี’’ติ (มหาว. ๓๖๖) –

เอวํ วุตฺตานิ ปญฺจ อยุตฺตงฺคานิ อารกา ปริวชฺชตฺวา –

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต คิลาโน สูปฏฺฐ โหติฯ สปฺปายการี โหติ, สปฺปาเย มตฺตํ ชานาติ, เภสชฺชํ ปฏิเสวิตา โหติ, อตฺถกามสฺส คิลานุปฏฺฐากสฺส ยถาภูตํ อาพาธํ อาวิกตฺตา โหติ ‘อภิกฺกมนฺตํ วา อภิกฺกมตีติ, ปฏิกฺกมนฺตํ วา ปฏิกฺกมตีติ, ฐิตํ วา ฐิโต’ติ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสกชาติโก โหตี’’ติ (มหาว. ๓๖๖) –

เอวํ วุตฺตปญฺจงฺคสมนฺนาคเตน ภวิตพฺพํฯ

คิลานุปฏฺฐาเกน จ –

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต คิลานุปฏฺฐาโก นาลํ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํฯ น ปฏิพโล โหติ เภสชฺชํ สํวิธาตุํ, สปฺปายาสปฺปายํ น ชานาติ, อสปฺปายํ อุปนาเมติ, สปฺปายํ อปนาเมติ, อามิสนฺตโร คิลานํ อุปฏฺฐาติ, โน เมตฺตจิตฺโต, เชคุจฺฉี โหติ อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา เขฬํ วา วนฺตํ วา นีหาตุํ, น ปฏิพโล โหติ คิลานํ กาเลน กาลํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตุํ สมาทเปตุํ สมุเตฺตเชตุํ สมฺปหํเสตุ’’นฺติ (มหาว. ๓๖๖) –

เอวํ วุตฺตานิ ปญฺจ อยุตฺตงฺคานิ อารกา ปริวชฺชตฺวา –

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต คิลานุปฏฺฐาโก อลํ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํฯ ปฏิพโล โหติ เภสชฺชํ สํวิธาตุํ, สปฺปายาสปฺปายํ ชานาติ, อสปฺปายํ อปนาเมติ, สปฺปายํ อุปนาเมติ, เมตฺตจิตฺโต คิลานํ อุปฏฺฐาติ, โน อามิสนฺตโร, อเชคุจฺฉี โหติ อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา เขฬํ วา วนฺตํ วา นีหาตุํ, ปฏิพโล โหติ คิลานํ กาเลน กาลํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตุํ สมาทเปตุํ สมุเตฺตเชตุํ สมฺปหํเสตุ’’นฺติ (มหาว. ๓๖๖) –

เอวํ วุตฺตปญฺจงฺคสมนฺนาคเตน ภวิตพฺพํฯ

๑๒. ธมฺมึ กถํ กโรเนฺตน (มหาว. อฏฺฐ. ๒.๑๘๐) จ ‘‘สีลวา หิ ตฺวํ กตกุสโล, กสฺมา มียมาโน ภายสิ, นนุ สีลวโต สโคฺค นาม มรณมตฺตปฏิพโทฺธเยวา’’ติ เอวํ คิลานสฺส ภิกฺขุโน มรณวโณฺณ น สํวเณฺณตโพฺพฯ สเจ หิ ตสฺส สํวณฺณนํ สุตฺวา อาหารุปเจฺฉทาทินา อุปกฺกเมน เอกชวนวาราวเสเสปิ อายุสฺมึ อนฺตรา กาลํ กโรติ, อิมินาว มาริโต โหติฯ ปณฺฑิเตน ปน ภิกฺขุนา อิมินา นเยน อนุสิฏฺฐิ ทาตพฺพา ‘‘สีลวโต นาม อนจฺฉริยา มคฺคผลุปฺปตฺติ, ตสฺมา วิหาราทีสุ อาสตฺตึ อกตฺวา พุทฺธคตํ ธมฺมคตํ สงฺฆคตํ กายคตญฺจ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา มนสิกาเร อปฺปมาโท กาตโพฺพ’’ติฯ มรณวเณฺณปิ สํวณฺณิเต โส ตาย สํวณฺณนาย กญฺจิ อุปกฺกมํ อกตฺวา อตฺตโน ธมฺมตาย ยถายุนา ยถานุสนฺธินาว มรติ, ตปฺปจฺจยา สํวณฺณโก อาปตฺติยา น กาเรตโพฺพฯ

๑๓. ‘‘น จ, ภิกฺขเว, อตฺตานํ ปาเตตพฺพํ, โย ปาเตยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (ปารา. ๑๘๓) วจนโต คิลาเนน (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๑๘๒-๑๘๓) ภิกฺขุนาปิ เยน เกนจิ อุปกฺกเมน อนุตมโส อาหารุปเจฺฉทเนนปิ อตฺตา น มาเรตโพฺพฯ โยปิ คิลาโน วิชฺชมาเน เภสเชฺช จ อุป

ฎฺฐาเกสุ จ มริตุกาโม อาหารํ อุปจฺฉินฺทติ, ทุกฺกฏเมวฯ ยสฺส ปน มหาอาพาโธ จิรานุพนฺโธ, ภิกฺขู อุปฏฺฐหนฺตา กิลมนฺติ ชิคุจฺฉนฺติ, ''กทา นุ โข คิลานโต มุจฺจิสฺสามา''ติ อฏฺฏียนฺติฯ สเจ โส ''อยํ อตฺตภาโว ปฏิชคฺคิยมาโนปิ น ติฏฺฐติ, ภิกฺขู จ กิลมนฺตี''ติ อาหารํ อุปจฺฉินฺทติ, เภสชฺชํ น เสวติ, วฏฺฏติฯ โย ปน ''อยํ โรโค ขโร, อายุสงฺขารา น ติฏฺฐนฺติ, อยญฺจ เม วิเสสาธิคโม หตฺถปฺปตฺโต วิย ทิสฺสตี''ติ อุปจฺฉินฺทติ, วฏฺฏติเยวฯ อคิลานสฺสปิ อุปฺปนฺนสํเวคสฺส ''อาหารปริเยสนํ นาม ปปญฺโจ, กมฺมฏฺฐานเมว อนุยุญฺชิสฺสามี''ติ กมฺมฏฺฐานสีเสน อุปจฺฉินฺทนฺตสฺส วฏฺฏติฯ วิเสสาธิคมํ พฺยากริตฺวา อาหารํ อุปจฺฉินฺทติ, น วฏฺฏติฯ สภาคานญฺหิ ลชฺชีภิกฺขูนํ กเถตุํ วฏฺฏติฯ

๑๔. ''น จ, ภิกฺขเว, อปฺปฏิเวกฺขิตฺวา อาสเน นิสีทิตพฺพํ, โย นิสีเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (ปารา. ๑๘๐) วจนโต อาสนํ อนุปปริกฺขิตฺวา น นิสีทิตพฺพํฯ กีทิสํ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๑๘๐) ปน อาสนํ อุปปริกฺขิตพฺพํ, กีทิสํ น อุปปริกฺขิตพฺพํ? ยํ สุทฺธํ อาสนเมว โหติ อปจฺจตฺถรณกํ, ยญฺจ อาคนฺตฺวา ฐิตานํ ปสฺสตํเยว อตฺถรียติ, ตํ น ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, นิสีทิตุํ วฏฺฏติฯ ยมฺปิ มนุสฺสา สยํ หตฺเถน อกฺกมิตฺวา ''อิธ ภนฺเต นิสีทถา''ติ เทนฺติ, ตสฺมิมฺปิ วฏฺฏติฯ สเจปิ ปฐมเมว อาคนฺตฺวาปิ นิสินฺนา ปจฺฉา อุทฺธํ วา อโธ วา สงฺกมนฺติ, ปฏิเวกฺขณกิจฺจํ นตฺถิฯ ยมฺปิ ตนุเกน วตฺเถน ยถา ตลํ ทิสฺสติ, เอวํ ปฏิจฺฉนฺนํ โหติ, ตสฺมิมฺปิ ปฏิเวกฺขณกิจฺจํ นตฺถิฯ ยํ ปน ปฏิกเจฺจว ปาวารโกชวาทีหิ อตฺถตํ โหติ, ตํ หตฺเถน ปรามสิตฺวา สลฺลเกฺขตฺวา นิสีทิตพฺพํฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ''ฆนสาฏเกนปิ อตฺถเต ยสฺมิํ วลิ น ปญฺญายติ, ตํ น ปฏิเวกฺขิตพฺพ''นฺติ วุตฺตํฯ

๑๕. ''น , ภิกฺขเว, ทวาย สิลา ปฏิวิชฺฌิตพฺพา, โย ปฏิวิเชฺฌยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (ปารา. ๑๘๓) วจนโต หสาธิปฺปาเยน ปาสาโณ น ปวเฏฺฏตโพฺพฯ น เกวลญฺจ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๑๘๒-๑๘๓) ปาสาโณ, อญฺญมฺปิ ยํ กิญฺจิ ทารุขณฺฑํ วา อิฏฺฐกขณฺฑํ วา หตฺเถน วา ยเนฺตน วา ปฏิวิชฺฌิตุํ น วฏฺฏติฯ เจติยาทีนํ อตฺถาย ปาสาณาทโย หสนฺตา หสนฺตา ปวเฏฺฏนฺติปิ ขิปนฺติปิ อุกฺขิปนฺติปิ, ''กมฺมสมโย''ติ วฏฺฏติ, อญฺญมฺปิ อีทิสํ นวกมฺมํ วา กโรนฺตา ภณฺฑกํ วา โธวนฺตา รุกฺขํ วา โธวนทณฺฑกํ วา อุกฺขิปิตฺวา ปฏิวิชฺฌนฺติ, วฏฺฏติ, ภตฺตวิสฺสคฺคกาลาทีสุ กาเก วา โสเณ วา กฏฺฐํ วา กถลํ วา ขิปิตฺวา ปลาเปนฺติ, วฏฺฏติฯ

๑๖. ''น, ภิกฺขเว, ทาโย อาลิมฺปิตโพฺพ, โย อาลิเมฺปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (จูฬว. ๒๘๓) วจนโต วเน อคฺคิ น ทาตโพฺพฯ สเจ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๑๙๐) ปน ''เอตฺถนฺตเร โย โกจิ สโตฺต มรตู''ติ อคฺคิํ เทติ, ปาราชิกานนฺตริยถุลฺลจฺจยปาจิตฺติยวตฺถูนํ อนุรูปโต ปาราชิกาทีนิ อกุสลราสิ จ โหติฯ ''อลฺลติณวนปฺปตโย ฑยฺหนฺตู''ติ อคฺคิํ เทนฺตสฺส ปาจิตฺติยํ, ''ทพฺพูปกรณานิ วินสฺสนฺตู''ติ อคฺคิํ เทนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ ''ขิฑฺฑาธิปฺปาเยนปิ ทุกฺกฏ''นฺติ **สเงฺขปฏฺฐกถายํ** วุตฺตํฯ ''ยํ กิญฺจิ อลฺลสุกฺขํ สอินฺทฺริยานินฺทฺริยํ ฑยฺหตู''ติ อคฺคิํ เทนฺตสฺส วตฺถุวเสน ปาราชิกถุลฺลจฺจยปาจิตฺติยทุกฺกฏานิ เวทิตพฺพานิฯ

ปฏคฺคิทานํ ปน ปริตฺตกรณญฺจ ภควตา อนุญฺญาตํ, ตสฺมา อรเญฺญ วนกมฺมิเกหิ วา ทินฺนํ สยํ วา อุฏฺฐิตํ อคฺคิํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ''ติณกุฏิโย มา วินสฺสนฺตู''ติ ตสฺส อคฺคิโน ปฏิอคฺคิํ ทาตุํ วฏฺฏติ, เยน สทฺธิํ อาคจฺฉโนฺต อคฺคิ เอกโต หุตฺวา นิรุปาทาโน นิพฺพาติฯ ''ปริตฺตมฺปิ กาตุํ วฏฺฏตี''ติ ติณกุฏิกานํ สมนฺตา ภูมิตจฺฉนํ ปริขาขณนํ วา, ยถา อาคโต อคฺคิ อุปาทานํ อลภิตฺวา นิพฺพาติ, เอตญฺจ สพฺพํ อุฏฺฐิเตเยว อคฺคิสฺมิํ อสติ อนุปสมฺปเนฺน สยมฺปิ กาตุํ วฏฺฏ

ติฯ อนุญฺญาเต ปน อนุปสมฺปนฺเนหิ กปฺปิยโวหาเรน กาเรตพฺพํ, อุทเกน ปน นิพฺพาเปนฺเตหิ อปฺปาณกเมว อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

๑๗. อสฺสเทฺธสุ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๑๘๑) มิจฺฉาทิฏฺฐิกุเลสุ สกฺกจฺจํ ปณีตโภชนํ ลภิตฺวา อนุปปริกฺขิตฺวา เนว อตฺตนา ปริภุญฺชิตพฺพํ, น ปเรสํ ทาตพฺพํฯ วิสมิสฺสมฺปิ หิ ตานิ กุลานิ ปิณฺฑปาตํ เทนฺติฯ ยมฺปิ อาภิโทสิกํ ภตฺตํ วา ขชฺชกํ วา ตโต ลภติ, ตมฺปิ น ปริภุญฺชิตพฺพํฯ อปิหิตวตฺถุมฺปิ หิ สปฺปวิจฺฉิกาทีหิ อธิสยิตํ ฉฑฺฑนียธมฺมํ ตานิ กุลานิ เทนฺติฯ คนฺธหลิทฺทาทิมกฺขิโตปิ ตโต ปิณฺฑปาโต น คเหตโพฺพฯ สรีเร โรคฏฺฐานานิ ปุญฺฉิตฺวา ฐปิตภตฺตมฺปิ หิ ตานิ ทาตพฺพํ มญฺญนฺตีติฯ

๑๘. ‘‘อนาปตฺติ, ภิกฺขเว, โคปกสฺส ทาเน’’ติ (ปารา. ๑๕๖) วุตฺตํฯ ตตฺถ (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๑๕๖) กตรํ โคปกทานํ วฏฺฏติ, กตรํ น วฏฺฏติ? มหาสุมตฺเถโร ตาว อาห ‘‘ยํ โคปกสฺส ปริจฺฉินฺทิตฺวา ทินฺนํ โหติ ‘เอตฺตกํ ทิวเส ทิวเส คณฺหา’ติ, ตเทว วฏฺฏติ, ตโต อุตฺตริ น วฏฺฏตี’’ติฯ มหาปทุมตฺเถโร ปนาห ‘‘กึ โคปกานํ ปณฺณํ อาโรเปตฺวา นิมิตฺตสญฺญํ วา กตฺวา ทินฺนํ อตฺถิ, เอเตสํ หตฺเถ วิสฺสฏฺฐกสฺส เอเต อิสฺสรา, ตสฺมา ยํ เทนฺติ, ตํ พหุกมฺปิ วฏฺฏตี’’ติฯ **กุรุนฺทฏฺฐกถายํ** ปน วุตฺตํ ‘‘มนุสฺสานํ อารามํ วา อญฺญํ วา ผลาผลํ ทารกา รกฺขนฺติ, เตหิ ทินฺนํ วฏฺฏติ, อาหราเปตฺวา ปน น คเหตพฺพํฯ สงฺฆิเก ปน เจติยสฺส สนฺตเก จ เกณิยา คเหตฺวา รกฺขนฺตเสฺสว ทานํ วฏฺฏติ, เวตเนน รกฺขนฺตสฺส อตฺตโน ภาคมตฺตํ วฏฺฏตี’’ติฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน ‘‘ยํ คิหีนํ อารามรกฺขกา ภิกฺขูนํ เทนฺติ, เอตมฺปิ วฏฺฏติฯ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อารามโคปกา ยํ อตฺตโน ภติยา ขณฺฑิตฺวา เทนฺติ, เอตํ วฏฺฏติฯ โยปิ อุปฑฺฒารามํ วา เกจิเทว รุกฺเข วา ภตึ ลภิตฺวา รกฺขติ, ตสฺสปิ อตฺตโน สมฺปตฺตรุกฺขโตเยว ทาตุํ วฏฺฏติ, เกณิยา คเหตฺวา รกฺขนฺตสฺส ปน สพฺพมฺปิ วฏฺฏตี’’ติ วุตฺตํฯ เอตํ ปน สพฺพํ พฺยญฺชนโต นานํ, อตฺถโต เอกเมว, ตสฺมา อธิปฺปายํ ญตฺวา คเหตพฺพํฯ

อปิเจตฺถ อยมฺปิ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพ (ปารา. อฏฺฐ. ๑.๑๕๖) – ยตฺถ อาวาสิกา อาคนฺตุกานํ น เทนฺติ, ผลวาเร จ สมฺปตฺเต อเญฺญสํ อภาวํ ทิสฺวา โจริกาย อตฺตนาว ขาทนฺติ, ตตฺถ อาคนฺตุเกหิ ฆณฺฑึ ปหริตฺวา ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ยตฺถ ปน อาวาสิกา รุกฺเข รกฺขิตฺวา ผลวาเร สมฺปตฺเต ภาเชตฺวา ขาทนฺติ, จตูสุ ปจฺจเยสุ สมฺมา อุปเนนฺติ, อนิสฺสรา ตตฺถ อาคนฺตุกาฯ เยปิ รุกฺขา จีวรตฺถาย นิยเมตฺวา ทินฺนา, เตสุปิ อาคนฺตุกา อนิสฺสราฯ เอส นโย เสสปจฺจยตฺถาย นิยเมตฺวา ทิเนฺนสุปิฯ เย ปน ตถา อนิยเมตฺวา อาวาสิกา จ เต รกฺขิตฺวา โคเปตฺวา โจริกาย ปริภุญฺชนฺติ, น เตสุ อาวาสิกานํ กติกาย ฐาตพฺพํฯ เย ผลปริโภคตฺถาย ทินฺนา, อาวาสิกา จ เน รกฺขิตฺวา โคเปตฺวา สมฺมา อุปเนนฺติ, เตสุเยว เตสํ กติกาย ฐาตพฺพํฯ **มหาปจฺจริยํ** ปน วุตฺตํ ‘‘จตุนฺนํ ปจฺจยานํ นิยเมตฺวา ทินฺนํ เถยฺยจิตฺเตน ปริภุญฺชโนฺต ภณฺฑํ อคฺฆาเปตฺวา กาเรตโพฺพ, ปริโภควเสน ภาเชตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส ภณฺฑเทยฺยํฯ ยํ ปเนตฺถ เสนาสนตฺถาย นิยมิตํ, ตํ ปริโภควเสเนว ภาเชตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส ถุลฺลจฺจยญฺจ ภณฺฑเทยฺยญฺจา’’ติฯ

โอทิสฺส จีวรตฺถาย ทินฺนํ จีวเรเยว อุปเนตพฺพํฯ สเจ ทุพฺภิกฺขํ โหติ, ภิกฺขู ปิณฺฑปาเตน กิลมนฺติ, จีวรํ ปน สุลภํ, สงฺฆสุฏฺฐุตาย อปโลกนกมฺมํ กตฺวา ปิณฺฑปาเตปิ อุปเนตุํ วฏฺฏติฯ เสนาสเนน คิลานปจฺจเยน วา กิลมเนฺตสุ สงฺฆสุฏฺฐุตาย อปโลกนกมฺมํ กตฺวา ตทตฺถายปิ อุปเนตุํ วฏฺฏติฯ โอทิสฺส ปิณฺฑปาตตฺถาย จ คิลานปจฺจยตฺถาย จ ทิเนฺนปิ เอเสว นโยฯ โอทิสฺส เสนาสนตฺถาย ทินฺนํ ปน ครุภณฺฑํ โหติ, ตํ รกฺขิตฺวา โคเปตฺวา ตทตฺถเมว อุปเนตพฺพํฯ สเจ

ปน ทุพฺภิกฺขํ โหติ, ภิกฺขู ปิณฺฑปาเตน น ยาเปนฺติ, เอตฺถ ราชโรคโจรภยาทีหิ อญฺญตฺถ คจฺฉนฺตานํ วิหารา ปลุชฺชนฺติ, ตาลนาฬิเกราทิเก วินาเสนฺติ, เสนาสนปจฺจยํ ปน นิสฺสาย ยาเปตุํ สกฺกา โหติ, เอวรูเป กาเล เสนาสนํ วิสฺสเชฺชตฺวาปิ เสนาสนชคฺคนตฺถาย ปริโภโค ภควตา อนุญฺญาโตฯ ตสฺมา เอกํ วา เทฺว วา วรเสนาสนานิ ฐเปตฺวา อิตรานิ ลามกโกฏิยา ปิณฺฑปาตตฺถาย วิสฺสเชฺชตุํ วฏฺฏนฺติ, มูลวตฺถุเจฺฉทํ ปน กตฺวา น อุปเนตพฺพํฯ

โย ปน อาราโม จตุปจฺจยตฺถาย นิยเมตฺวา ทิโนฺน, ตตฺถ อปโลกนกมฺมํ น กาตพฺพํฯ เยน ปจฺจเยน ปน อูนํ, ตทตฺถํ อุปเนตุํ วฏฺฏติ, อาราโม ปฏิชคฺคิตโพฺพ, เวตนํ ทตฺวาปิ ชคฺคาเปตุํ วฏฺฏติฯ เย ปน เวตนํ ลภิตฺวา อาราเมเยว เคหํ กตฺวา วสนฺตา รกฺขนฺติ, เต เจ อาคตานํ ภิกฺขูนํ นาฬิเกรํ วา ตาลปกฺกํ วา เทนฺติ, ยํ เตสํ สเงฺฆน อนุญฺญาตํ โหติ ‘‘ทิวเส ทิวเส เอตฺตกํ นาม ขาทถา’’ติ, ตเทว เต ทาตุํ ลภนฺติ, ตโต อุตฺตริ เตสํ เทนฺตานมฺปิ คเหตุํ น วฏฺฏนฺติฯ โย ปน อารามํ เกณิยา คเหตฺวา สงฺฆสฺส จตุปจฺจยตฺถาย กปฺปิยภณฺฑเมว เทติ, อยํ พหุกมฺปิ ทาตุํ ลภติฯ เจติยสฺส ปทีปตฺถาย วา ขณฺฑผุลฺลปฏิสงฺขรณตฺถาย วา ทิโนฺนอาราโมปิ ชคฺคิตโพฺพ, เวตนํ ทตฺวาปิ ชคฺคาเปตโพฺพฯ เวตนญฺจ ปเนตฺถ เจติยสนฺตกมฺปิ สงฺฆสนฺตกมฺปิ ทาตุํ วฏฺฏติฯ เอตมฺปิ อารามํ เวตเนน ตเตฺถว วสิตฺวา รกฺขนฺตานญฺจ เกณิยา คเหตฺวา กปฺปิยภณฺฑทายกานญฺจ ตตฺถชาตกผลทานํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

๑๙. ธมฺมิกรกฺขํ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๖๗๙) ยาจเนฺตน อตีตํ อนาคตํ วา อารพฺภ โอทิสฺส อาจิกฺขิตุํ น วฏฺฏติฯ อตีตญฺหิ อารพฺภ อตฺถิ โอทิสฺส อาจิกฺขนา, อตฺถิ อโนทิสฺส อาจิกฺขนา, อนาคตํ อารพฺภปิ อตฺถิ โอทิสฺส อาจิกฺขนา, อตฺถิ อโนทิสฺส อาจิกฺขนาฯ กถํ **อตีตํ อารพฺภ โอทิสฺส อาจิกฺขนา** โหติ? ภิกฺขูนํ วิหาเร คามทารกา วา ธุตฺตาทโย วา เย เกจิ อนาจารํ อาจรนฺติ, รุกฺขํ วา ฉินฺทนฺติ, ผลาผลํ วา หรนฺติ, ปริกฺขาเร วา อจฺฉินฺทนฺติ, ภิกฺขุ โวหาริเก อุปสงฺกมิตฺวา ‘‘อมฺหากํ วิหาเร อิทํ นาม กต’’นฺติ วทติฯ ‘‘เกนา’’ติ วุเตฺต ‘‘อสุเกน จ อสุเกน จา’’ติ อาจิกฺขติฯ เอวํ อตีตํ อารพฺภ โอทิสฺส อาจิกฺขนา โหติ, สา น วฏฺฏติฯ ตเญฺจ สุตฺวา เต โวหาริกา เตสํ ทณฺฑํ กโรนฺติ, สพฺพํ ภิกฺขุสฺส คีวา โหติ, ‘‘ทณฺฑํ คณฺหิสฺสนฺตี’’ติ อธิปฺปาเยปิ สติ คีวาเยว โหติฯ สเจ ปน ‘‘ตสฺส ทณฺฑํ คณฺหถา’’ติ วทติ, ปญฺจมาสกมเตฺต คหิเต ปาราชิกํ โหติฯ ‘‘เกนา’’ติ วุเตฺต ปน ‘‘อสุเกนาติ วตฺตุํ อมฺหากํ น วฏฺฏติ, ตุเมฺหเยว ชานิสฺสถฯ เกวลญฺหิ มยํ รกฺขํ ยาจาม, ตํ โน เทถ, อวหฏภณฺฑญฺจ อาหราเปถา’’ติ วตฺตพฺพํฯ เอวํ **อโนทิสฺส อาจิกฺขนา** โหติ, สา วฏฺฏติฯ เอวํ วุเตฺต สเจปิ เต โวหาริกา การเก คเวสิตฺวา เตสํ ทณฺฑํ กโรนฺติ, สพฺพสาปเตยฺยมฺปิ คหิเต ภิกฺขุโน เนว คีวา, น อาปตฺติฯ ปริกฺขารํ หรเนฺต ทิสฺวา เตสํ อนตฺถกามตาย ‘‘โจโร โจโร’’ติ วตฺตุมฺปิ น วฏฺฏติฯ เอวํ วุเตฺตปิ หิ ยํ เตสํ ทณฺฑํ กโรนฺติ, สพฺพํ ภิกฺขุโน คีวา โหติฯ อตฺตโน วจนกรํ ปน ‘‘อิมินา เม ปริกฺขาโร คหิโต, ตํ อาหราเปหิ, มา จสฺส ทณฺฑํ กโรหี’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ ทาสทาสีวาปิอาทีนมฺปิ อตฺถาย อฑฺฑํ กโรนฺติ อยํ อกปฺปิยอโฑฺฑ นาม, น วฏฺฏติฯ

กถํ **อนาคตํ อารพฺภ โอทิสฺส อาจิกฺขนา** โหติ? วุตฺตนเยเนว ปเรหิ อนาจาราทีสุ กเตสุ ภิกฺขุ โวหาริเก เอวํ วทติ ‘‘อมฺหากํ วิหาเร อิทญฺจิทญฺจ กโรนฺติ, รกฺขํ โน เทถ อายตึ อกรณตฺถายา’’ติฯ ‘‘เกน เอวํ กต’’นฺติ วุเตฺต จ ‘‘อสุเกน จ อสุเกน จา’’ติ อาจิกฺขติฯ เอวํ อนาคตํ อารพฺภ โอทิสฺส อาจิกฺขนา โหติ, สาปิ น วฏฺฏติฯ เตสญฺหิ ทเณฺฑ กเต ปุริมนเยเนว สพฺพํ ภิกฺขุสฺส คีวา, เสสํ ปุริมสทิสเมวฯ สเจ โวหาริกา ‘‘ภิกฺขูนํ วิหาเร เอวรูปํ อนาจารํ กโรนฺตานํ อิมํ นาม ทณฺฑํ กโรมา’’ติ เภริํ จราเปตฺวา อาณาย อติฏฺฐมาเน ปริเยสิตฺวา ทณฺฑํ กโรนฺติ, ภิกฺขุโน เนว คีวา, น อาปตฺติฯ วิหารสีมาย รุกฺขาทีนิ ฉินฺทนฺตานํ วาสิผรสุอาทีนิ ค

เหตฺวา ปาสาเณหิ โกเฏฺนฺติ, น วฏฺฏติฯ สเจ ธารา ภิชฺชติ, การาเปตฺวา ทาตพฺพาฯ อุปธาวิตฺวา เตสํ ปริกฺขาเร คณฺหนฺติ, ตมฺปิ น กาตพฺพํฯ ลหุปริวตฺตญฺหิ จิตฺตํ, เถยฺยเจตนาย อุปฺปนฺนาย มูลเจฺฉชฺชมฺปิ คเจฺฉยฺยฯ

๒๐. อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา สงฺการํ วา วิฆาสํ วา ติโรกุเฏฺฏ วา ติโรปาการเร วา ฉฑฺเฑตุํ วา ฉฑฺฑาเปตุํ วา น วฏฺฏติฯ จตฺตาริปิ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๘๒๖) วตฺถูนิ เอกปโยเคน ฉฑฺฑนฺตสฺส เอกเมว ทุกฺกฏํ, ปาเฏกฺกํ ฉฑฺฑนฺตสฺส วตฺถุคณนาย ทุกฺกฏานิฯ อาณตฺติยมฺปิ เอเสว นโยฯ ทนฺตกฏฺฐฉฑฺฑเนปิ ทุกฺกฏเมวฯ โอโลเกตฺวา วา อวลญฺช วา อุจฺจาราทีนิ ฉฑฺฑนฺตสฺส อนาปตฺติฯ ยมฺปิ มนุสฺสานํ อุปโภคปริโภคํ โรปิมํ เขตฺตํ โหตุ นาฬิเกราทิอาราโม วา, ตตฺถาปิ ยตฺถ กตฺถจิ โรปิมหริตฏฺฐาเน เอตานิ วตฺถูนิ ฉฑฺฑตุํ น วฏฺฏติฯ ฉฑฺฑนฺตสฺส ปุริมนเยเนว อาปตฺติเภโท เวทิตโพฺพฯ เขเตฺต วา อาราเม วา นิสีทิตฺวา ภุญฺชมาโน อุจฺฉุอาทีนิ วา ขาทมาโน คจฺฉโนฺต อุจฺฉิโฏฺฐทกจลกาทีนิ หริตฏฺฐาเน ฉฑฺฑติ, อนฺตมโส อุทกํ ปิวิตฺวา มตฺถกจฺฉินฺนนาฬิเกรมฺปิ ฉฑฺฑติ, ทุกฺกฏํฯ กสิตฏฺฐาเน นิกฺขิตฺตพีเช องฺกุเร อุฏฺฐิเตปิ อวุฏฺฐิเตปิ ทุกฺกฏเมวฯ อนิกฺขิตฺตพีเชสุ ปน เขตฺตโกณาทีสุ วา อสญฺชาตโรปิเมสุ เขตฺตมริยาทาทีสุ วา ฉฑฺฑตุํ วฏฺฏติ, มนุสฺสานํ กจวรฉฑฺฑนฏฺฐาเนปิ วฏฺฏติฯ มนุเสฺสสุ สสฺสํ อุทฺธริตฺวา คเตสุ ฉฑฺฑิตเขตฺตํ นาม โหติ, ตตฺถ วฏฺฏติฯ ยตฺถ ปน ‘‘ลายิตมฺปิ ปุพฺพณฺณาทิ ปุน อุฏฺฐหิสฺสตี’’ติ รกฺขนฺติ, ตตฺถ น วฏฺฏติฯ

๒๑. ‘‘น , ภิกฺขเว, นหายมาเนน ภิกฺขุนา รุเกฺข กาโย อุคฺฆํเสตโพฺพ, โย อุคฺฆํเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๓) วจนโต นหายเนฺตน (จูฬว. อฏฺฐ. ๒๔๓ อาทโย) รุเกฺข วา นหานติเตฺถ นิขนิตฺวา ฐปิตตฺถเมฺภ วา อิฏฺฐกสิลาทารุกุฏฺฏานํ อญฺญตรสฺมิํ กุเฏฺฏ วา กาโย น ฆํเสตโพฺพฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, อฏฺฏาเน นหายิตพฺพํ, โย นหาเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๓) วจนโต อฏฺฏาเนปิ นหายิตุํ น วฏฺฏติฯ **อฏฺฏานํ** นาม รุกฺขํ ผลกํ วิย ตเจฺฉตฺวา อฏฺฐปทาการเรน ราชิโย ฉินฺทิตฺวา นหานติเตฺถ นิขนนฺติ, ตตฺถ จุณฺณานิ อากิริตฺวา มนุสฺสา กายํ ฆํสนฺติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, คนฺธพฺพหตฺถเกน นหายิตพฺพํ, โย นหาเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๓) วจนโต นหานติเตฺถ ฐปิเตน ทารุมยหเตฺถน จุณฺณานิ คเหตฺวา มนุสฺสา สรีรํ ฆํสนฺติ, เตน นหายิตุํ น วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, กุรุวินฺทกสุตฺติยา นหายิตพฺพํ, โย นหาเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๓) วจนโต กุรุวินฺทกสุตฺติยาปิ นหายิตุํ น วฏฺฏติฯ **กุรุวินฺทกสุตฺติ** นาม กุรุวินฺทกปาสาณจุณฺณานิ ลาขาย พนฺธิตฺวา กตคุฬิกกลาปโก วุจฺจติ, ยํ อุโภสุ อเนฺตสุ คเหตฺวา สรีรํ ฆํสนฺติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, วิคฺคยฺห ปริกมฺมํ การาเปตพฺพํ, โย การาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๓) วจนโต อญฺญมญฺญํ สรีเรน ฆํสิตุํ น วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, มลฺลเกน นหายิตพฺพํ, โย นหาเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลานสฺส อกตมลฺลก’’นฺติ (จูฬว. ๒๔๓-๒๔๔) วจนโต มกรทนฺตเก ฉินฺทิตฺวา มลฺลกมูลสณฺฐาเนน กตํ ‘‘มลฺลก’’นฺติ วุจฺจติ, อิทํ คิลานสฺสปิ น วฏฺฏติฯ **อกตมลฺลกํ** นาม ทเนฺต อจฺฉินฺทิตฺวา กตํ, อิทํ อคิลานสฺส น วฏฺฏติ, อิฏฺฐกขณฺฑํ ปน กปาลขณฺฑํ วา วฏฺฏติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุกฺกาสิกํ ปุถุปาณิก’’นฺติ (จูฬว. ๒๔๔) วจนโต อุกฺกาสิกํ ปุถุปาณิกญฺจ วฏฺฏติฯ **อุกฺกาสิกํ** นาม วตฺถวฏฺฏิ, ตสฺมา นหายนฺตสฺส ยสฺส กสฺสจิ นหานสาฏกวฏฺฏิยา ปิฏฺฐึ ฆํสิตุํ วฏฺฏติฯ **ปุถุปาณิก**นฺติ หตฺถปริกมฺมํ วุจฺจติ, ตสฺมา สเพฺพสํ หเตฺถน ปิฏฺฐิปริกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ

อิทํ ปเนตฺถ นหานวตฺตํ – อุทกติตฺถํ คนฺตฺวา ยตฺถ วา ตตฺถ วา จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา เวเคน ฐิตเกเนว น โอตริตพฺพํ, สพฺพทิสา ปน โอโลเกตฺวา วิวิตฺตภาวํ ญตฺวา ขาณุคุมฺพลตาทีนิ ววตฺถเปตฺวา ติกฺขตฺตุํ อุกฺกาสิตฺวา อวกุชฺช ฐิเตน อุตฺตราสงฺคจีวรํ อปเนตฺวา ปสาเรตพฺพํ, กายพนฺธนํ โมเจตฺวา จีวรปิเฏฺฐเยว ฐเปตพฺพํฯ สเจ อุทกสาฏิกา นตฺถิ, อุทกเนฺต อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา นิวาสนํ โมเจตฺวา สเจ นินฺนฏฺฐานํ อตฺถิ, อาตเป ปสาเรตพฺพํฯ โน เจ อตฺถิ, สํหริตฺวา ฐเปตพฺพํฯ โอตรเนฺตน สณิกํ นาภิปฺปมาณมตฺตํ โอตริตฺวา วีจึ อนุฏฺฐเปเนฺตน สทฺทํ อกโรเนฺตน นิวตฺติตฺวา อาคตทิสาภิมุเขน นิมุชฺชิตพฺพํ, เอวํ จีวรํ รกฺขิตํ โหติฯ อุมฺมุชฺชเนฺตนปิ สทฺทํ อกโรเนฺตน สณิกํ อุมฺมุชฺชิตฺวา นหานปริโยสาเน อุทกเนฺต อุกฺกุฏิเกน นิสีทิตฺวา นิวาสนํ ปริกฺขิปิตฺวา อุฏฺฐาย สุปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา จีวรํ ปารุปิตฺวาว ฐาตพฺพํฯ

๒๒. ‘‘น, ภิกฺขเว, วลฺลิกา ธาเรตพฺพา… น ปามโงฺค ธาเรตโพฺพ… น กณฺฐสุตฺตกํ ธาเรตพฺพํ… น กฏิสุตฺตกํ ธาเรตพฺพํ… น โอวฏฺฏิกํ ธาเรตพฺพํ… น กายุรํ ธาเรตพฺพํ… น หตฺถาภรณํ ธาเรตพฺพํ… น องฺคุลิมุทฺทิกา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๕) วจนโต กณฺณปิฬนฺธนาทิ ยํ กิญฺจิ อาภรณํ น วฏฺฏติฯ ตตฺถ (จูฬว. อฏฺฐ. ๒๔๕) **วลฺลิกา**ติ กณฺณโต นิกฺขนฺตมุโตฺตลมฺพกาทีนํ เอตํ อธิวจนํฯ น เกวลญฺจ วลฺลิกา เอว, ยํ กิญฺจิ กณฺณปิฬนฺธนํ อนฺตมโส ตาลปณฺณมฺปิ น วฏฺฏติฯ **ปามงฺค**นฺติ ยํ กิญฺจิ ปลมฺพกสุตฺตํฯ **กณฺฐสุตฺตก**นฺติ ยํ กิญฺจิ คีวูปคํ อาภรณํฯ **กฏิสุตฺตก**นฺติ ยํ กิญฺจิ กฏิปิฬนฺธนํ, อนฺตมโส สุตฺตตนฺตุมตฺตมฺปิฯ **โอวฏฺฏิก**นฺติ วลยํฯ **กายูรา**ทีนิ ปากฏาเนวฯ

๒๓. ‘‘น, ภิกฺขเว, ทีฆา เกสา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เทฺวมาสิกํ วา ทฺวงฺคุลํ วา’’ติ (จูฬว. ๒๔๖) วจนโต สเจ เกสา อโนฺตเทฺวมาเส ทฺวงฺคุลํ ปาปุณนฺติ, อโนฺตเทฺวมาเสเยว ฉินฺทิตพฺพา, ทฺวงฺคุเลหิ อติกฺกาเมตุํ น วฏฺฏติฯ สเจปิ น ทีฆา, เทฺวมาสโต เอกทิวสมฺปิ อติกฺกาเมตุํ น ลภติเยวฯ อุภยถาปิ อุกฺกฏฺฐปริเจฺฉโทว วุโตฺต, ตโต โอรํ ปน น วฏฺฏนภาโว นาม นตฺถิฯ

‘‘น , ภิกฺขเว, กตฺตริกาย เกสา เฉทาเปตพฺพา, โย เฉทาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาพาธปจฺจยา กตฺตริกาย เกเส เฉทาเปตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๗๕) วจนโต อาพาธํ วินา กตฺตริกาย เกเส เฉทาเปตุํ น วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, โกเจฺฉน เกสา โอสเณฺฐตพฺพา… น ผณเกน เกสา โอสเณฺฐตพฺพา… น หตฺถผณเกน เกสา โอสเณฺฐตพฺพา… น สิตฺถเตลเกน เกสา โอสเณฺฐตพฺพา… น อุทกเตลเกน เกสา โอสเณฺฐตพฺพา, โย โอสเณฺฐยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๖) วจนโต มณฺฑนตฺถาย โกจฺฉาทีหิ เกสา น โอสเณฺฐตพฺพา, อุทฺธโลเมน ปน อนุโลมนิปาตนตฺถํ หตฺถํ เตเมตฺวา สีสํ ปุญฺฉิตพฺพํ, อุณฺหาภิตตฺตรชสิรานมฺปิ อลฺลหเตฺถน ปุญฺฉิตุํ วฏฺฏติฯ

๒๔. ‘‘น, ภิกฺขเว, อาทาเส วา อุทกปเตฺต วา มุขนิมิตฺตํ โอโลเกตพฺพํ, โย โอโลเกยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาพาธปจฺจยา อาทาเส วา อุทกปเตฺต วา มุขนิมิตฺตํ โอโลเกตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๔๗) วจนโต อาพาธํ วินา อาทาเส วา อุทกปเตฺต วา มุขํ น โอโล

เกตพฺพํฯ เอตฺถ จ กํสปตฺตาทีนิปิ เยสุ มุขนิมิตฺตํ ปญฺญายติ, สพฺพานิ อาทาสสงฺขเมว คจฺฉนฺติ, กญฺชิยาทีนิปิ จ อุทกปตฺตสงฺขเมวฯ ตสฺมา ยตฺถ กตฺถจิ โอโลเกนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ อาพาธปจฺจยา ปน ‘‘สญฺฉวิ นุ โข เม วโณ, อุทาหุ น ตาวา’’ติ ชานนตฺถํ วฏฺฏติ, ‘‘ชิโณฺณ นุ โขมฺหิ, โน’’ติ เอวํ อายุสงฺขารํ โอโลกนตฺถมฺปิ วฏฺฏตีติ วุตฺตํฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, มุขํ อาลิมฺปิตพฺพํ… น มุขํ อุมฺมทฺทิตพฺพํ… น มุขํ จุเณฺณตพฺพํ… น มโนสิลิกาย มุขํ ลเญฺฉตพฺพํ… น องฺคราโค กาตโพฺพ… น มุขราโค กาตโพฺพ… น องฺคราคมุขราโค กาตโพฺพ, โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส ฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาพาธปจฺจยา มุขํ อาลิมฺปิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๔๗) วจนโต อาพาธํ วินา มุขวิลิมฺปนาทิ น กาตพฺพํฯ

๒๕. ‘‘น, ภิกฺขเว, นจฺจํ วา คีตํ วา วาทิตํ วา ทสฺสนาย คนฺตพฺพํ, โย คเจฺฉยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๘) วจนโต นจฺจาทิํ ทสฺสนาย น คนฺตพฺพํฯ เอตฺถ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๘๓๕) จ **นจฺจ**นฺติ นฏาทโย วา นจฺจนฺตุ โสณฺฑา วา อนฺตมโส โมรสุวมกฺกฏาทโยปิ, สพฺพเมตํ นจฺจเมว, ตสฺมา อนฺตมโส โมรนจฺจมฺปิ ทสฺสนาย คจฺฉนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ สยมฺปิ นจฺจนฺตสฺส วา นจฺจาเปนฺตสฺส วา ทุกฺกฏเมวฯ **คีต**นฺติ นฏาทีนํ วา คีตํ โหตุ อริยานํ ปรินิพฺพานกาเล รตนตฺตยคุณูปสญฺหิตํ สาธุกีฬิตคีตํ วา อสญฺญตภิกฺขูนํ ธมฺมภาณกคีตํ วา อนฺตมโส ทนฺตคีตมฺปิ, ‘‘ยํ คายิสฺสามา’’ติ ปุพฺพภาเค โอกูชนฺตา กโรนฺติ, สพฺพเมตํ คีตเมว, สยํ คายนฺตสฺสปิ คายาเปนฺตสฺสปิ ทุกฺกฏเมวฯ

> ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, อาทีนวา อายตเกน คีตสฺสเรน ธมฺมํ คายนฺตสฺสฯ อตฺตนาปิ ตสฺมิํ สเร สารชฺชติ, ปเรปิ ตสฺมิํ สเร สารชฺชนฺติ, คหปติกาปิ อุชฺฌายนฺติ, สรกุตฺติมฺปิ นิกามยมานสฺส สมาธิสฺส ภโงฺค โหติ, ปจฺฉิมา ชนตา ทิฏฺฐานุคติํ อาปชฺชติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ อาทีนวา อายตเกน คีตสฺสเรน ธมฺมํ คายนฺตสฺสฯ น, ภิกฺขเว, อายตเกน คีตสฺสเรน ธโมฺม คายิตโพฺพ, โย คาเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๔๙) –

วจนโต อายตเกน คีตสฺสเรน ธโมฺมปิ น คายิตโพฺพฯ

อายตโก (จูฬว. อฏฺฐ. ๒๔๙) นาม **คีตสฺสโร** ตํ ตํ วตฺตํ ภินฺทิตฺวา อกฺขรานิ วินาเสตฺวา ปวโตฺตฯ ธเมฺม ปน สุตฺตนฺตวตฺตํ นาม อตฺถิ, ชาตกวตฺตํ นาม อตฺถิ, คาถาวตฺตํ นาม อตฺถิ, ตํ วินาเสตฺวา อติทีฆํ กาตุํ น วฏฺฏติ, จตุรเสฺสน วเตฺตน ปริมณฺฑลานิ ปทพฺยญฺชนานิ ทเสฺสตพฺพานิฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สรภญฺญ’’นฺติ (จูฬว. ๒๔๙) วจนโต ปน สเรน ธมฺมํ ภณิตุํ วฏฺฏติฯ **สรภเญฺญ** กิร ตรงฺควตฺตโธตกวตฺตคลิตวตฺตาทีนิ ทฺวตฺติํส วตฺตานิ อตฺถิ, เตสุ ยํ อิจฺฉติ, ตํ กาตุํ ลภติฯ สเพฺพสํ ปทพฺยญฺชนํ อวินาเสตฺวา วิการํ อกตฺวา สมณสารุเปฺปน จตุรเสฺสน นเยน ปวตฺตนํเยว ลกฺขณํฯ

วาทิตํ นาม ตนฺติพทฺธาทิวาทนียภณฺฑํ วาทิตํ วา โหตุ กุฏเภริวาทิตํ วา อนฺตมโส อุทกเภริวาทิตมฺปิ, สพฺพเมตํ น วฏฺฏติฯ ยํ ปน นิฏฺฐุภโนฺต วา สาสเงฺก วา ฐิโต อจฺฉริกํ วา โผเฏติ, ปาณิํ วา ปหรติ, ตตฺถ อนาปตฺติ, สพฺพํ อนฺตราราเม ฐิตสฺส ปสฺสโต อนาปตฺติ, ปสฺสิสฺสามีติ วิหารโต วิหารํ คจฺฉนฺตสฺส อาปตฺติเยวฯ อาสนสาลายํ นิสิโนฺน ปสฺสติ, อนาปตฺติฯ ปสฺสิสฺสามีติ อุฏฺฐหิตฺวา คจฺฉโต อาปตฺติ, วีถิยํ ฐตฺวา คีวํ ปริวเตฺตตฺวา ปสฺสโตปิ อาปตฺติเยวฯ สลากภตฺตาทีนํ วา อตฺถาย อเญฺญน วา เกนจิ กรณีเยน คนฺตฺวา คตฏฺฐาเน ปสฺสติ วา สุณาติ วา, อนาปตฺติฯ อาปทาสุ ตาทิเสน อุปทฺทเวน อุปทฺทุโต สมชฺชฏฺฐานํ ปวิสติ, เอวํ ปวิสิตฺวา

ปสฺสนฺตสฺส สุณนฺตสฺส วา อนาปตฺติฯ ‘‘เจติยสฺส อุปหารํ เทถ อุปาสกา’’ติ วตฺตุมฺปิ, ‘‘ตุมฺหากํ เจติยสฺส อุปหารํ กโรมา’’ติ วุเตฺต สมฺปฏิจฺฉิตุมฺปิ น ลภติฯ ‘‘ตุมฺหากํ เจติยสฺส อุปฏฺฐานํ กโรมา’’ติ วุเตฺต ปน ‘‘อุปฏฺฐานกรณํ นาม สุนฺทร’’นฺติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ

๒๖. ‘‘น, ภิกฺขเว, อตฺตโน องฺคชาตํ เฉตพฺพํ, โย ฉิเนฺทยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๑) วจนโต องฺคชาตํ (จูฬว. ๒๕๑) ฉินฺทนฺตสฺส ถุลฺลจฺจยํ, อญฺญํ ปน กณฺณนาสาองฺคุลิอาทิํ ยํ กิญฺจิ ฉินฺทนฺตสฺส ตาทิสํ วา ทุกฺขํ อุปฺปาเทนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ อหิกีฏทฏฺฐาทีสุ ปน อญฺญาพาธปจฺจยา วา โลหิตํ วา โมเจนฺตสฺส ฉินฺทนฺตสฺส วา อนาปตฺติฯ

๒๗. ‘‘น, ภิกฺขเว, คิหีนํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อิทฺธิปาฏิหาริยํ ทเสฺสตพฺพํ, โย ทเสฺสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๒) วจนโต คิหีนํ วิกุพฺพนิทฺธิํ ทเสฺสตุํ น วฏฺฏติ, อธิฏฺฐานิทฺธิ ปน อปฺปฏิกฺขิตฺตาฯ

๒๘. ‘‘น, ภิกฺขเว, โสวณฺณมโย ปโตฺต ธาเรตโพฺพ…เป.… น รูปิยมโย…เป.… น มณิมโย…เป.… น เวฬุริยมโย…เป.… น ผลิกมโย…เป.… น กํสมโย…เป.… น กาจมโย…เป.… น ติปุมโย …เป.… น สีสมโย…เป.… น ตมฺพโลหมโย ปโตฺต ธาเรตโพฺพ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๒) วจนโต สุวณฺณมยาทิปโตฺต น วฏฺฏติฯ สเจปิ คิหีภตฺตเคฺค สุวณฺณตฏฺฏิกาทีสุ พฺยญฺชนํ กตฺวา อุปนาเมนฺติ, อามสิตุมฺปิ น วฏฺฏติฯ ผลิกมยกาจมยกํสมยานิ ปน ตฏฺฏิกาทีนิ ภาชนานิ ปุคฺคลิกปริโภเคเนว น วฏฺฏนฺติ, สงฺฆิกปริโภเคน วา คิหิวิกฏานิ วา วฏฺฏนฺติฯ ตมฺพโลหมโยปิ ปโตฺตเยว น วฏฺฏติ, ถาลกํ ปน วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เทฺว ปเตฺต อโยปตฺตํ มตฺติกาปตฺต’’นฺติ (จูฬว. ๒๕๒) เทฺวเยว จ ปตฺตา อนุญฺญาตาฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, ตุมฺพกฏาเห ปิณฺฑาย จริตพฺพํ, โย จเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๕) วจนโต ลาพุกฏาหํ ปริหริตุํ น วฏฺฏติ, ตํ ลภิตฺวา ปน ตาวกาลิกํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ **ฆฏิกฏาเห**ปิ เอเสว นโยฯ

‘‘น , ภิกฺขเว, ฉวสีสปโตฺต ธาเรตโพฺพ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๕) วจนโต ฉวสีสมโยปิ ปโตฺต น วฏฺฏติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปตฺตาธารก’’นฺติ (จูฬว. ๒๕๔) วจนโต ภูมิทารุทณฺฑวลเยตฺตาทีหิ กเต ภูมิอาธารเก ทารุทณฺฑอาธารเก จ ปตฺตํ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ ‘‘ภูมิอาธารเก ตโยทณฺฑาธารเก เทฺว ปเตฺต อุปรูปริ ฐเปตุํ วฏฺฏตี’’ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ **มหาอฏฺฐกถายํ** ปน วุตฺตํ ‘‘ภูมิอาธารเก ติณฺณํ ปตฺตานํ อโนกาโส, เทฺว ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ ทารุอาธารกทณฺฑาธารเกสุปิ สุสชฺชิเตสุ เอเสว นโยฯ ภมโกฏิสทิโส ปน ทารุอาธารโก ตีหิ ทณฺฑเกหิ พโทฺธ, ทณฺฑาธารโก จ เอกสฺสปิ ปตฺตสฺส อโนกาโส, ตตฺถ ฐเปตฺวาปิ หเตฺถน คเหตฺวาว นิสีทิตพฺพํ, ภูมิยํ ปน นิกฺกุชฺชิตฺวา เอกเมว ฐเปตพฺพ’’นฺติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, มิฑฺฒเนฺต ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพ, โย นิกฺขิเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๔) วจนโต อาลินฺทกมิฑฺฒิกาทีนํ อเนฺต ฐเปตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปน ปริวเตฺตตฺวา ตเตฺถว ปติฏฺฐาติ, เอวรูปาย วิตฺถิณฺณาย มิฑฺฒิกาย ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, ปริภณฺฑเนฺต ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพ, โย นิกฺขิเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๔) วจนโต พาหิรปเสฺส กตาย ตนุกมิฏฺฐิกาย อเนฺตปิ เอเสว นโยฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โจฬก’’นฺติ (จูฬว. ๒๕๔) วจนโต โจฬกํ ปตฺถริตฺวา ตตฺถ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ ตสฺมิํ ปน อสติ กฏสารเก วา ตฏฺฏิกาย วา มตฺติกาย วา ปริภณฺฑกตาย ภูมิยา ยตฺถ น ทุสฺสติ, ตถารูปาย วาลิกาย วา ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ ปํสุรชาทีสุ ปน ขรภูมิยํ วา ฐเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, ปโตฺต ลเคฺคตโพฺพ, โย ลเคฺคยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๔) วจนโต นาคทนฺตาทีสุ ยตฺถ กตฺถจิ ลเคฺคตุํ น วฏฺฏติ, จีวรวํเสปิ พนฺธิตฺวา ฐเปตุํ น วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, มเญฺจ ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพ, โย นิกฺขิเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๔) วจนโต ภณฺฑกฏฺฐปนตฺถเมว วา กตํ โหตุ นิสีทนสยนตฺถํ วา, ยตฺถ กตฺถจิ มเญฺจ วา ปีเฐ วา ฐเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, อเญฺญน ปน ภณฺฑเกน สทฺธิํ พนฺธิตฺวา ฐเปตุํ, อฏนิยํ พนฺธิตฺวา โอลมฺพิตุํ วา วฏฺฏติ, พนฺธิตฺวาปิ อุปริ ฐเปตุํ น วฏฺฏติเยวฯ สเจ ปน มโญฺจ วา ปีฐํ วา อุกฺขิปิตฺวา จีวรวํสาทีสุ อฏฺฏกจฺฉเนฺนน ฐปิตํ โหติ, ตตฺถ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ อํสวฏฺฏกนเกน อํสกูเฏ ลเคฺคตฺวา อเงฺก ฐเปตุํ วฏฺฏติ, ฉเตฺต ภตฺตปูโรปิ อํสกูเฏ ลคฺคิตปโตฺตปิ ฐเปตุํ น วฏฺฏติฯ ภณฺฑเกน ปน สทฺธิํ พนฺธิตฺวา อฏฺฏกํ กตฺวา วา ฐปิเต โย โกจิ ฐเปตุํ วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, ปตฺตหเตฺถน กวาฏํ ปณาเมตพฺพํ, โย ปณาเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๕) วจนโต ปตฺตหเตฺถน กวาฏํ น ปณาเมตพฺพํฯ เอตฺถ จ น เกวลํ ยสฺส ปโตฺต หเตฺถ, โส เอว ปตฺตหโตฺถฯ น เกวลญฺจ กวาฏเมว ปณาเมตุํ น ลภติ, อปิจ โข ปน หเตฺถ วา ปิฏฺฐิปาเท วา ยตฺถ ยตฺถจิ สรีราวยเว ปตฺตสฺมิํ สติ หเตฺถน วา ปาเทน วา สีเสน วา เยน เกนจิ สรีราวยเวน กวาฏํ วา ปณาเมตุํ ฆฏิกํ วา อุกฺขิปิตุํ สูจิํ วา กุญฺจิกาย อวาปุริตุํ น ลภติ, อํสกูเฏ ปน ปตฺตํ ลเคฺคตฺวา ยถาสุขํ อวาปุริตุํ ลภติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, จลกานิ วา อฏฺฐิกานิ วา อุจฺฉิโฏฺฐทกํ วา ปเตฺตน นีหริตพฺพํ, โย นีหเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๕) วจนโต จลกาทีนิ ปเตฺตน นีหริตุํ น วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ **จลกานี**ติ จเพฺพตฺวา อปวิทฺธามิสานิฯ **อฏฺฐิกานี**ติ มจฺฉมํสออกานิฯ **อุจฺฉิโฏฺฐทก**นฺติ มุขวิกฺขาลิโตทกํฯ เอเตสุ ยํ กิญฺจิ ปเตฺตน นีหรนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ ปตฺตํ ปฏิคฺคหํ กตฺวา หตฺถํ โธวิตุมฺปิ น ลภติฯ หตฺถโธตปาทโธตอุทกมฺปิ ปเตฺต อากิริตฺวา นีหริตุํ น วฏฺฏติ, อนุจฺฉิฏฺฐํ สุทฺธปตฺตํ อุจฺฉิฏฺฐหเตฺถน คณฺหิตุํ น วฏฺฏติ, วามหเตฺถน ปเนตฺถ อุทกํ อาสิญฺจิตฺวา เอกํ อุทกคณฺฑุสํ คเหตฺวา อุจฺฉิฏฺฐหเตฺถน คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ เอตฺตาวตาปิ หิ โส อุจฺฉิฏฺฐปโตฺต โหติ, หตฺถํ ปน พหิอุทเกน วิกฺขาเลตฺวา คเหตุํ วฏฺฏติฯ มจฺฉมํสผลาผลาทีนิ จ ขาทโนฺต ยํ ตตฺถ อฏฺฐิํ วา จลกํ วา ฉเฑฺฑตุกาโม โหติ, ตํ ปเตฺต ฐเปตุํ น ลภติฯ ยํ ปน ปฏิขาทิตุกาโม โหติ, ตํ ปเตฺต ฐเปตุํ ลภติฯ อฏฺฐิกกณฺฏกาทีนิ ตเตฺถว กตฺวา หเตฺถน ลุญฺจิตฺวา ขาทิตุํ วฏฺฏติฯ มุขโต นีหฏํ ปน ยํ กิญฺจิ ปุน ขาทิตุกาโม ปเตฺต ฐเปตุํ น ลภติ, สิงฺคิเวรนาฬิเกรขณฺฑาทีนิ ฑํสิตฺวา ปุน ฐเปตุํ ลภติฯ

๒๙. ‘‘น จ, ภิกฺขเว, สพฺพปํสุกูลิเกน ภวิตพฺพํ, โย ภเวยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๕) วจนโต สพฺพปํสุกูลิเกน น ภวิตพฺพํฯ เอตฺถ ปน จีวรญฺจ มญฺจปีฐญฺจ ปํสุกูลํ วฏฺฏติ, อโชฺฌหรณียํ ปน ทินฺนเมว คเหตพฺพํฯ

๓๐. ‘‘น , ภิกฺขเว, อทฺธานมคฺคปฺปฏิปเนฺนน ภิกฺขุนา ปริสฺสาวนํ ยาจิยมาเนน น ทาตพฺพํ, โย น ทเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๙) วจนโต อปริสฺสาวนกสฺส

(จูฬว. อฏฺฐ. ๒๕๙) ยาจมานสฺส ปริสฺสาวนํ อทาตุํ น วฏฺฏติฯ โย ปน อตฺตโน หเตฺถ ปริสฺสาวเน วิชฺชมาเนปิ ยาจติ, ตสฺส น อกามา ทาตพฺพํฯ

‘‘น จ, ภิกฺขเว, อปริสฺสาวนเกน ภิกฺขุนา อทฺธานมโคฺค ปฏิปชฺชิตโพฺพ, โย ปฏิปเชฺชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๕๙) วจนโต อปริสฺสาวนเกน มโคฺค น คนฺตโพฺพฯ สเจปิ น โหติ ปริสฺสาวนํ วา ธมฺมกรณํ วา, สงฺฆาฏิกโณฺณ อธิฏฺฐาตโพฺพ ‘‘อิมินา ปริสฺสาเวตฺวา ปิวิสฺสามี’’ติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ทณฺฑปริสฺสาวน’’นฺติ (จูฬว. ๒๕๙) วจนโต ทณฺฑปริสฺสาวนมฺปิ วฏฺฏติฯ **ทณฺฑปริสฺสาวนํ** นาม ยตฺถ รชกานํ ขารปริสฺสาวนํ วิย จตูสุ ปาเทสุ พทฺธนิเสฺสณิกาย สาฏกํ พนฺธิตฺวา มเชฺฌ ทณฺฑเก อุทกํ อาสิญฺจนฺติ, ตํ อุโภปิ โกฏฺฐาเส ปูเรตฺวา ปริสฺสาวติฯ

‘‘อนุชานามิ , ภิกฺขเว, โอตฺถรก’’นฺติ (จูฬว. ๒๕๙) วจนโต โอตฺถรกํ ปริสฺสาวนมฺปิ วฏฺฏติฯ **โอตฺถรกํ** นาม ยํ อุทเก โอตฺถริตฺวา ฆฏเกน อุทกํ คณฺหนฺติ, ตญฺหิ จตูสุ ทณฺฑเกสุ วตฺถํ พนฺธิตฺวา อุทเก จตฺตาโร ขาณุเก นิขนิตฺวา เตสุ พนฺธิตฺวา สพฺพปริยเนฺต อุทกโต โมเจตฺวา มเชฺฌ โอตฺถริตฺวา ฆเฎน อุทกํ คณฺหนฺติฯ

๓๑. ‘‘น, ภิกฺขเว, นเคฺคน นโคฺค อภิวาเทตโพฺพ, โย อภิวาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติอาทิวจนโต (จูฬว. ๒๖๑) น นเคฺคน นโคฺค อภิวาเทตโพฺพ, น นเคฺคน อภิวาเทตพฺพํ, น นเคฺคน นโคฺค อภิวาทาเปตโพฺพ, น นเคฺคน อภิวาทาเปตพฺพํ, น นเคฺคน นคฺคสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ, น นเคฺคน นคฺคสฺส ทาตพฺพํ, น นเคฺคน ปฏิคฺคเหตพฺพํ, น นเคฺคน ขาทิตพฺพํ, น นเคฺคน ภุญฺชิตพฺพํ, น นเคฺคน สายิตพฺพํ, น นเคฺคน ปาตพฺพํฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ติโสฺส ปฏิจฺฉาทิโย ชนฺตาฆรปฏิจฺฉาทึ อุทกปฏิจฺฉาทึ วตฺถปฏิจฺฉาทิ’’นฺติ (จูฬว. ๒๖๑) วจนโต ติโสฺส ปฏิจฺฉาทิโย วฏฺฏนฺติฯ เอตฺถ จ ชนฺตาฆรปฏิจฺฉาทิ อุทกปฏิจฺฉาทิ จ ปริกมฺมํ กโรนฺตเสฺสว วฏฺฏติ, เสเสสุ อภิวาทนาทีสุ น วฏฺฏติฯ วตฺถปฏิจฺฉาทิ ปน สพฺพกเมฺมสุ วฏฺฏติฯ

๓๒. ‘‘น , ภิกฺขเว, ปุปฺผาภิกิเณฺณสุ สยเนสุ สยิตพฺพํ, โย สเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๖๔) วจนโต ปุเปฺผหิ สนฺถเตสุ สยเนสุ น สยิตพฺพํ, คนฺธคนฺธํ ปน คเหตฺวา กวาเฏ ปญฺจงฺคุลึ ทาตุํ วฏฺฏติ ปุปฺผํ คเหตฺวา วิหาเร เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตุํฯ

๓๓. ‘‘น, ภิกฺขเว, อาสิตฺตกูปธาเน ภุญฺชิตพฺพํ, โย ภุเญฺชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๖๔) วจนโต อาสิตฺตกูปธาเน ฐเปตฺวา น ภุญฺชิตพฺพํฯ **อาสิตฺตกูปธาน**นฺติ ตมฺพโลเหน วา รชเตน วา กตาย เปฬาย เอตํ อธิวจนํ, ปฏิกฺขิตฺตตฺตา ปน ทารุมยาปิ น วฏฺฏติฯ

๓๔. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, มโฬฺหริก’’นฺติ (จูฬว. ๒๖๔) วจนโต มโฬฺหริกาย ฐเปตฺวา ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ **มโฬฺหริกา**ติ ทณฺฑาธารโก วุจฺจติฯ ยฏฺฐิอาธารกปณฺณาธารกปจฺฉิกปิฏฺฐาทีนิปิ เอเตฺถว ปวิฏฺฐานิฯ อาธารกสเงฺขปคมนโต หิ ปฏฺฐาย ฉิทฺทํ วิทฺธมฺปิ อวิทฺธมฺปิ วฏฺฏติเยวฯ

๓๕. ‘‘น , ภิกฺขเว, เอกภาชเน ภุญฺชิตพฺพํ, โย ภุเญฺชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ(จูฬว. ๒๖๔) อาทิวจนโต น เอกภาชเน ภุญฺชิตพฺพํ, น เอกถาลเก ปาตพฺพํฯ สเจ ปน เอโก ภิกฺขุ

ภาชนโต ผลํ วา ปูปํ วา คเหตฺวา คจฺฉติ, ตสฺมึ อปคเต อิตรสฺส เสสกํ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, อิตรสฺสปิ ตสฺมึ ขีเณ ปุน คเหตุํ วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, เอกมเญฺจ ตุวฏฺฏิตพฺพํ, โย ตุวเฏฺฏยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ(จูฬว. ๒๖๔) อาทิวจนโต น เอกมเญฺจ นิปชฺชิตพฺพํ, น เอกตฺถรเณ นิปชฺชิตพฺพํฯ ววตฺถานํ ปน ทเสฺสตฺวา มเชฺฌ กาสาวํ วา กตฺตรยฏฺฐึ วา อนฺตมโส กายพนฺธนมฺปิ ฐเปตฺวา นิปชฺชนฺตานํ อนาปตฺติฯ เอกปาวุรเณหิ เอกตฺถรณปาวุรเณหิ จ น นิปชฺชิตพฺพํฯ เอกํ อตฺถรณเญฺจว ปาวุรณญฺจ เอเตสนฺติ เอกตฺถรณปาวุรณาฯ สํหาริมานํ ปาวารตฺถรณกฏสารกาทีนํ เอกํ อนฺตํ อตฺถริตฺวา เอกํ ปารุปิตฺวา นิปชฺชนฺตานเมตํ อธิวจนํฯ

๓๖. ‘‘น, ภิกฺขเว, เจลปฺปฏิกา อกฺกมิตพฺพา, โย อกฺกเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๖๘) วจนโต น เจลสนฺถาโร อกฺกมิตโพฺพ, ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิหีนํ มงฺคลตฺถาย ยาจิยมาเนน เจลปฺปฏิกํ อกฺกมิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๖๘) วจนโต ปน กาจิ อิตฺถี (จูฬว. อฏฺฐ. ๒๖๘) อปคตคพฺภา วา โหติ ครุคพฺภา วา, เอวรูเปสุ ฐาเนสุ มงฺคลตฺถาย ยาจิยมาเนน อกฺกมิตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โธตปาทกํ อกฺกมิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๖๘) วจนโต ปาทโธวนฏฺฐาเน โธเตหิ ปาเทหิ อกฺกมนตฺถาย อตฺถตปจฺจตฺถรณํ อกฺกมิตุํ วฏฺฏติฯ

๓๗. ‘‘น, ภิกฺขเว, กตกํ ปริภุญฺชิตพฺพํ, โย ปริภุเญฺชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๖๙) วจนโต กตกํ น วฏฺฏติฯ **กตกํ** นาม ปทุมกณฺณิกาการํ ปาทฆํสนตฺถํ กณฺฏเก อุฏฺฐาเปตฺวา กตํฯ ตํ วฏฺฏํ วา โหตุ จตุรสฺสาทิเภทํ วา, พาหุลิกานุโยคตฺตา ปฏิกฺขิตฺตเมว, เนว ปฏิคฺคเหตุํ, น ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ติโสฺส ปาทฆํสนิโย สกฺขรํ กถลํ สมุทฺทเผณก’’นฺติ (จูฬว. ๒๖๙) วจนโต สกฺขราทีหิ ปาทฆํสนํ วฏฺฏติฯ **สกฺขรา**ติ ปาสาโณ วุจฺจติ, ปาสาณเผณโกปิ วฏฺฏติเยวฯ

๓๘. ‘‘น , ภิกฺขเว, จามรีพีชนี ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๖๙) วจนโต จามริวาเลหิ กตพีชนี น วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, มกสพีชนิํฯ อนุชานามิ ภิกฺขเว ติโสฺส พีชนิโย วากมยํ อุสีรมยํ โมรปิญฺฉมยํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, วิธูปนญฺจ ตาลวณฺฏญฺจา’’ติ (จูฬว. ๒๖๙) วจนโต มกสพีชนีอาทิ วฏฺฏติฯ ตตฺถ **วิธูปน**นฺติ พีชนี วุจฺจติฯ **ตาลวณฺฏํ** ปน ตาลปเณฺณหิ วา กตํ โหตุ เวฬุทนฺตวิลีเวหิ วา โมรปิเญฺฉหิ วา จมฺมวิกตีหิ วา, สพฺพํ วฏฺฏติฯ **มกสพีชนี** ทนฺตมยวิสาณมยทณฺฑกาปิ วฏฺฏติฯ วากมยพีชนิยา เกตกปาโรหกุนฺตาลปณฺณาทิมยาปิ สงฺคหิตาฯ

๓๙. ‘‘น, ภิกฺขเว, ฉตฺตํ ธาเรตพฺพํ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลานสฺส ฉตฺต’’นฺติ (จูฬว. ๒๗๐) วจนโต อคิลาเนน ฉตฺตํ น ธาเรตพฺพํฯ ยสฺส ปน กายฑาโห วา ปิตฺตโกโป วา โหติ จกฺขุ วา ทุพฺพลํ, อโญฺญ วา โกจิ อาพาโธ วินา ฉเตฺตน อุปฺปชฺชติ, ตสฺส คาเม วา อรเญฺญ วา ฉตฺตํ วฏฺฏติฯ วเสฺส ปน จีวรคุตฺตตฺถมฺปิ วาฬมิคโจรภเยสุ อตฺตคุตฺตตฺถมฺปิ วฏฺฏติ, เอกปณฺณจฺฉตฺตํ ปน สพฺพเตฺถว วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อคิลาเนนปิ อาราเม อารามูปจาเร ฉตฺตํ ธาเรตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๗๐) วจนโต ปน อคิลานสฺสปิ อารามอารามูปจาเรสุ ฉตฺตํ ธาเรตุํ วฏฺฏติฯ

๔๐. ‘‘น, ภิกฺขเว, ทีฆา นขา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ , ภิกฺขเว, มํสปฺปมาเณน นขํ ฉินฺทิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๗๔) วจนโต ทีฆา นขา ฉินฺทิตพฺพาฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, วีสติมฏฺฐํ การาเปตพฺพํ, โย การาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, มล

มตฺตํ อปกฑฺฒิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๗๔) วจนโต วีสติปิ นเข ลิขิตมฏฺฐ การาเปตุํ น วฏฺฏติ, นขโต มลมตฺตํ ปน อปกฑฺฒิตุํ วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, สมฺพาเธ โลมํ สํหราเปตพฺพํ, โย สํหราเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาพาธปจฺจยา สมฺพาเธ โลมํ สํหราเปตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๗๕) วจนโต คณฺฑวณาทิอาพาธํ วินา สมฺพาเธ โลมํ สํหราเปตุํ น วฏฺฏติฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, ทีฆํ นาสิกาโลมํ ธาเรตพฺพํ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๗๕) วจนโต สณฺฑาเสน นาสิกาโลมํ สํหราเปตุํ วฏฺฏติฯ สกฺขราทีหิ นาสิกาโลมํ คาหาปเนปิ อาปตฺติ นตฺถิ, อนุรกฺขณตฺถํ ปน ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สณฺฑาส’’นฺติ (จูฬว. ๒๗๕) สณฺฑาโส อนุญฺญาโตฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, ปลิตํ คาหาเปตพฺพํ, โย คาหาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๗๕) วจนโต ปลิตํ คาหาเปตุํ น วฏฺฏติฯ ยํ ปน ภมุกาย วา นลาเฏ วา ทาฐิกาย วา อุคฺคนฺตฺวา พีภจฺฉํ หุตฺวา ฐิตํ, ตาทิสํ โลมํ ปลิตํ วา อปลิตํ วา คาหาเปตุํ วฏฺฏติฯ

๔๑. ‘‘น, ภิกฺขเว, อกายพนฺธเนน คาโม ปวิสิตโพฺพ, โย ปวิเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๗๘) วจนโต อกายพนฺธเนน คาโม น ปวิสิตโพฺพ, อพนฺธิตฺวา นิกฺขมเนฺตน ยตฺถ สรติ, ตตฺถ พนฺธิตพฺพํฯ ‘‘อาสนสาลาย พนฺธิสฺสามี’’ติ คนฺตุํ วฏฺฏติ, สริตฺวา ยาว น พนฺธติ, น ตาว ปิณฺฑาย จริตพฺพํฯ

๔๒. ‘‘น, ภิกฺขเว, คิหินิวตฺถํ นิวาเสตพฺพํ, โย นิวาเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ(จูฬว. ๒๘๐) อาทิวจนโต หตฺถิโสณฺฑาทิวเสน คิหินิวตฺถํ น นิวาเสตพฺพํ, เสตปฏปารุตาทิวเสน น คิหิปารุตํ ปารุปิตพฺพํ, มลฺลกมฺมกราทโย วิย กจฺฉํ พนฺธิตฺวา น นิวาเสตพฺพํฯ เอวํ นิวาเสตุํ คิลานสฺสปิ มคฺคปฺปฏิปนฺนสฺสปิ น วฏฺฏติฯ ยมฺปิ มคฺคํ คจฺฉนฺตา เอกํ วา เทฺว วา โกเณ อุกฺขิปิตฺวา อนฺตรวาสกสฺส อุปริ ลคฺเคนฺติ, อเนฺต วา เอกํ กาสาวํ ตถา นิวาเสตฺวา พหิ อปรํ นิวาเสนฺติ, สพฺพํ น วฏฺฏติฯ คิลาโน ปน อเนฺตกาสาวสฺส โอวฏฺฏิกํ ทเสฺสตฺวา อปรํ อุปริ นิวาเสตุํ ลภติ, อคิลาเนน เทฺว นิวาเสเนฺตน สคุณํ กตฺวา นิวาเสตพฺพานิฯ

๔๓. ‘‘น , ภิกฺขเว, อุภโตกาชํ หริตพฺพํ, โย หเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๘๑) วจนโต อุภโตกาชํ หริตุํ น วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เอกโตกาชํ อนฺตรากาชํ สีสภารํ ขนฺธภารํ กฏิภารํ โอลมฺพก’’นฺติ วจนโต เอกโตกาชาทิํ หริตุํ วฏฺฏติฯ

๔๔. ‘‘น, ภิกฺขเว, ทีฆํ ทนฺตกฏฺฐํ ขาทิตพฺพํ, โย ขาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๘๒) วจนโต น ทีฆํ ทนฺตกฏฺฐํ ขาทิตพฺพํฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อฏฺฐงฺคุลปรมํ ทนฺตกฏฺฐํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, จตุรงฺคุลปจฺฉิมํ ทนฺตกฏฺฐ’’นฺติ (จูฬว. ๒๘๒) วจนโต มนุสฺสานํ ปมาณงฺคุเลน อฏฺฐงฺคุลปรมํ จตุรงฺคุลปจฺฉิมญฺจ ทนฺตกฏฺฐํ ขาทิตพฺพํฯ

๔๕. ‘‘น, ภิกฺขเว, รุโกฺข อภิรุหิตโพฺพ, โย อภิรุเหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สติ กรณีเย โปริสํ รุกฺขํ อภิรุหิตุํ อาปทาสุ ยาวทตฺถ’’นฺติ (จูฬว. ๒๘๔) วจนโต น รุกฺขํ อภิรุหิตพฺพํ, สุกฺขกฏฺฐคหณาทิกิเจฺจ ปน สติ ปุริสปฺปมาณํ อภิรุหิตุํ วฏฺฏติฯ **อาปทาสู**ติ วาฬมิคาทโย วา ทิสฺวา มคฺคมูโฬฺห วา ทิสา โอโลเกตุกาโม หุตฺวา ทวฑาหํ วา อุทโกฆํ วา อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา อติอุจฺจมฺปิ รุกฺขํ อาโรหิตุํ วฏฺฏติฯ

๔๖. ‘‘น, ภิกฺขเว, พุทฺธวจนํ ฉนฺทโส อาโรเปตพฺพํ, โย อาโรเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๘๕) วจนโต เวทํ

วิย พุทฺธวจนํ สกฺกฏภาสาย วาจนามคฺคํ อาโรเจตุํ น วฏฺฏติ, สกาย ปน มาคธิกาย นิรุตฺติยา ปริยาปุณิตพฺพํฯ

๔๗. ‘‘น, ภิกฺขเว, โลกายตํ ปริยาปุณิตพฺพํ, โย ปริยาปุเณยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ(จอูฬว. ๒๘๖) อาทิวจนโต โลกายตสงฺขาตํ ‘‘สพฺพํ อุจฺฉิฏฺฐํ, สพฺพํ อนุจฺฉิฏฺฐํ, เสโต กาโก, กาโฬ พโก อิมินา จ อิมินา จ การเณนา’’ติ เอวมาทินิรตฺถกการณปฏิสํยุตฺตํ ติตฺถิยสตฺถํ เนว ปริยาปุณิตพฺพํ, น ปรสฺส วาเจตพฺพํฯ น จ ติรจฺฉานวิชฺชา ปริยาปุณิตพฺพา, น ปรสฺส วาเจตพฺพาฯ

๔๘. ‘‘น, ภิกฺขเว, ขิปิเต ‘ชีวา’ติ วตฺตโพฺพ, โย วเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ , ภิกฺขเว, คิหีนํ ‘ชีวถ ภนฺเต’ติ วุจฺจมาเนน ‘จิรํ ชีวา’ติ วตฺตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๘๘) วจนโต ขิปิเต ‘‘ชีวา’’ติ น วตฺตพฺพํ, คิหินา ปน ‘‘ชีวถา’’ติ วุจฺจมาเนน ‘‘จิรํ ชีวา’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ

๔๙. ‘‘น, ภิกฺขเว, ลสุณํ ขาทิตพฺพํ, โย ขาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาพาธปจฺจยา ลสุณํ ขาทิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๒๘๙) วจนโต อาพาธํ วินา ลสุณํ ขาทิตุํ น วฏฺฏติ, สูปสมฺปากาทีสุ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๗๙๗) ปกฺขิตฺตํ ปน วฏฺฏติฯ ตญฺหิ ปจฺจมาเนสุ มุคฺคสูปาทีสุ วา มจฺฉมํสวิกติยา วา เตเล วา พทรสาฬวาทีสุ วา อมฺพิลสากาทีสุ วา อุตฺตริภงฺคสุ วา ยตฺถ กตฺถจิ อนฺตมโส ยาคุภตฺเตปิ ปกฺขิตฺตํ วฏฺฏติฯ

๕๐. ‘‘น, ภิกฺขเว, อโธเตหิ ปาเทหิ เสนาสนํ อกฺกมิตพฺพํ, โย อกฺกเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๒๔) วจนโต อโธเตหิ ปาเทหิ มญฺจปีฐาทิเสนาสนํ ปริกมฺมกตา วา ภูมิ น อกฺกมิตพฺพาฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, อเลฺลหิ ปาเทหิ เสนาสนํ อกฺกมิตพฺพํ, โย อกฺกเมยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๒๔) วจนโต เยหิ (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๒๔) อกฺกนฺตฏฺฐาเน อุทกํ ปญฺญายติ, เอวรูเปหิ อลฺลปาเทหิ ปริภณฺฑกตา ภูมิ วา เสนาสนํ วา น อกฺกมิตพฺพํฯ สเจ ปน อุทกสิเนหมตฺตเมว ปญฺญายติ, น อุทกํ, วฏฺฏติฯ ปาทปุญฺฉนิํ ปน อลฺลปาเทหิปิ อกฺกมิตุํ วฏฺฏติเยวฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, สอุปาหเนน เสนาสนํ อกฺกมิตพฺพํ, โย อกฺกเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๒๔) วจนโต โธตปาเทหิ อกฺกมิตพฺพฏฺฐานํ สอุปาหเนน อกฺกมิตุํ น วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, ปริกมฺมกตาย ภูมิยา นิฏฺฐุภิตพฺพํ, โย นิฏฺฐุเภยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๒๔) วจนโต ปริกมฺมกตาย ภูมิยา น นิฏฺฐุภิตพฺพํฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เขฬมลฺลก’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๔) เอวํ อนุญฺญาเต เขฬมลฺลเก นิฏฺฐุภิตพฺพํฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โจฬเกน ปลิเวเฐตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๔) วจนโต สุธาภูมิยา วา ปริภณฺฑภูมิยา วา มญฺจปีฐํ นิกฺขิปนฺเตน สเจ ตฏฺฏิกา วา กฏสารโก วา นตฺถิ, โจฬเกน มญฺจปีฐานํ ปาทา เวเฐตพฺพา, ตสฺมิํ อสติ ปณฺณมฺปิ อตฺถริตุํ วฏฺฏติ, กิญฺจิ อนตฺถริตฺวา ฐเปนฺตสฺส ปน ทุกฺกฏํฯ ยทิ ปน ตตฺถ เนวาสิกา อนตฺถตาย ภูมิยาปิ ฐเปนฺติ, อโธตปาเทหิปิ วฬญฺชนฺติ, ตเถว วฬญฺชตุํ วฏฺฏติฯ

‘‘น , ภิกฺขเว, ปริกมฺมกตา ภิตฺติ อปเสฺสตพฺพา, โย อปเสฺสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๓๒๔) วจนโต ปริกมฺมกตา ภิตฺติ เสตภิตฺติ วา โหตุ จิตฺตกมฺมกตา วา, น อปเสฺสตพฺพาฯ น เกวลญฺจ ภิตฺติเมว, ทฺวารมฺปิ วาตปานมฺปิ อปเสฺสนผลกมฺปิ ปาสาณตฺถมฺภมฺปิ รุกฺขตฺถมฺภมฺปิ จีวเรน วา เยน เกนจิ อปฺปฏิจฺฉาเทตฺวา อปสฺสิตุํ น ลภติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว , ปจฺจตฺถริตฺวา นิปชฺชิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๕) วจนโต ปน โธตปาเทหิ อกฺกมิตพฺพํ, ปริภณฺฑกตํ ภูมิํ วา ภูมตฺถรณํ เสนาสนํ วา สงฺฆิกมญฺจปีฐํ วา อตฺตโน สนฺตเกน ปจฺจตฺถรเณน ปจฺจตฺถริตฺวาว นิปชฺชิตพฺพํฯ สเจ นิทฺทายโตปิ ปจฺจตฺถรเณ สงฺกุฏิเต โกจิ สรีราวยโว มญฺจํ วา ปีฐํ วา ผุ

สติ, อาปตฺติเยว, โลเมสุ ปน ผุสเนฺตสุ โลมคณนาย อาปตฺติโยฯ ปริโภคสีเสน อปสฺสยนฺตสฺสปิ เอเสว นโยฯ หตฺถตลปาทตเลหิ ปน ผุสิตุํ อกฺกมิตุํ วา วฏฺฏติ, มญฺจํ วา ปีฐํ วา หรนฺตสฺส กาเย ปฏิหญฺญติ, อนาปตฺติฯ

๕๑. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, อวนฺทิยาฯ ปุเรอุปสมฺปเนฺนน ปจฺฉุปสมฺปโนฺน อวนฺทิโย, อนุปสมฺปโนฺน อวนฺทิโย, นานาสํวาสโก วุฑฺฒตโร อธมฺมวาที อวนฺทิโย, มาตุคาโม อวนฺทิโย, ปณฺฑโก อวนฺทิโย, ปาริวาสิโก อวนฺทิโย, มูลายปฏิกสฺสนารโห อวนฺทิโย, มานตฺตารโห อวนฺทิโย, มานตฺตจาริโก อวนฺทิโย, อพฺภานารโห อวนฺทิโย’’ติ (จูฬว. ๓๑๒) วจนโต อิเม ทส อวนฺทิยาติ เวทิตพฺพาฯ

‘‘ปจฺฉุปสมฺปเนฺนน ปุเรอุปสมฺปโนฺน วนฺทิโย, นานาสํวาสโก วุฑฺฒตโร ธมฺมวาที วนฺทิโย, ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วนฺทิโย’’ติ (จูฬว. ๓๑๒) – วจนโต อิเม ตโย วนฺทิตพฺพาฯ

๕๒. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ตีณิ ตูลานิ รุกฺขตูลํ ลตาตูลํ โปฏกีตูล’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต อิมานิ ตีณิ ตูลานิ กปฺปิยานิฯ ตตฺถ (จูฬว. อฏฺฐ. ๒๙๗) **รุกฺขตูล**นฺติ สิมฺพลิรุกฺขาทีนํ เยสํ เกสญฺจิ รุกฺขานํ ตูลํฯ **ลตาตูล**นฺติ ขีรวลฺลิอาทีนํ ยาสํ กาสญฺจิ วลฺลีนํ ตูลํฯ **โปฏกีตูล**นฺติ โปฏกีติณาทีนํ เยสํ เกสญฺจิ ติณชาติกานํ อนฺตมโส อุจฺฉุนฬาทีนมฺปิ ตูลํฯ เอเตหิ ตีหิ สพฺพภูตคามา สงฺคหิตา โหนฺติฯ รุกฺขวลฺลิติณชาติโย หิ มุญฺจิตฺวา อโญฺญ ภูตคาโม นาม นตฺถิ, ตสฺมา ยสฺส กสฺสจิ ภูตคามสฺส ตูลํ พิโมฺพหเน วฏฺฏติฯ ภิสิํ ปน ปาปุณิตฺวา สพฺพเมตํ อกปฺปิยตูลนฺติ วุจฺจติฯ น เกวลญฺจ พิโมฺพหเน เอตํ ตูลเมว, หํสโมราทีนํ สพฺพสกุณานํ สีหาทีนํ สพฺพจตุปฺปทานญฺจ โลมมฺปิ วฏฺฏติ, ปิยงฺคุปุปฺผพกุลปุปฺผาทีนํ ปน ยํ กิญฺจิ ปุปฺผํ น วฏฺฏติฯ ตมาลปตฺตํ สุทฺธเมว น วฏฺฏติ, มิสฺสกํ ปน วฏฺฏติ, ภิสีนํ อนุญฺญาตํ ปญฺจวิธํ อุณฺณาทิตูลมฺปิ วฏฺฏติฯ

๕๓. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจ ภิสิโย อุณฺณภิสิํ โจฬภิสิํ วากภิสิํ ติณภิสิํ ปณฺณภิสิ’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต ปญฺจหิ อุณฺณาทีหิ ปูริตา ปญฺจ ภิสิโย อนุญฺญาตาฯ ตูลคณนาย หิ เอตาสํ คณนา วุตฺตาฯ ตตฺถ อุณฺณคฺคหเณน น เกวลํ เอฬกโลมเมว คหิตํ, ฐเปตฺวา ปน มนุสฺสโลมํ ยํ กิญฺจิ กปฺปิยากปฺปิยมํสชาตีนํ ปกฺขิจตุปฺปทานํ โลมํ สพฺพํ อิธ อุณฺณคฺคหเณเนว คหิตํฯ ตสฺมา ฉนฺนํ จีวรานํ ฉนฺนํ อนุโลมจีวรานญฺจ อญฺญตเรน ภิสิจฺฉวิํ กตฺวา ตํ สพฺพํ ปกฺขิปิตฺวา ภิสิํ กาตุํ วฏฺฏติฯ เอฬกโลมานิ ปน อปกฺขิปิตฺวา กมฺพลเมว จตุคฺคุณํ ปญฺจคุณํ วา ปกฺขิปิตฺวา กตาปิ **อุณฺณภิสิ**สงฺขฺยเมว คจฺฉติฯ

โจฬภิสิอาทีสุ ยํ กิญฺจิ นวโจฬํ วา ปุราณโจฬํ วา สํหริตฺวา อโนฺต ปกฺขิปิตฺวา วา กตา โจฬภิสิฯ ยํ กิญฺจิ วากํ ปกฺขิปิตฺวา กตา **วากภิสิ**ฯ ยํ กิญฺจิ ติณํ ปกฺขิปิตฺวา กตา **ติณภิสิ**ฯ อญฺญตฺร สุทฺธตมาลปตฺตา ยํ กิญฺจิ ปณฺณํ ปกฺขิปิตฺวา กตา **ปณฺณภิสี**ติ เวทิตพฺพาฯ ตมาลปตฺตํ ปน อเญฺญน มิสฺสเมว วฏฺฏติฯ สุทฺธํ น วฏฺฏติฯ ยํ ปเนตํ อุณฺณาทิปญฺจวิธํ ตูลํ ภิสิยํ วฏฺฏติ, ตํ มสูรเกปิ วฏฺฏตีติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ เอเตน มสูรกํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏตีติ สิทฺธํ โหติฯ ภิสิยา ปมาณนิยโม นตฺถิ, มญฺจภิสิ ปีฐภิสิ ภูมตฺถรณภิสิ จงฺกมนภิสิ ปาทปุญฺฉนภิสีติ เอตาสํ อนุรูปโต สลฺลเกฺขตฺวา อตฺตโน รุจิวเสน ปมาณํ กาตพฺพํฯ พิโมฺพหนํ ปน ปมาณยุตฺตเมว วฏฺฏติฯ

๕๔. ‘‘น, ภิกฺขเว, อฑฺฒกายิกานิ พิมฺโพหนานิ ธาเรตพฺพานิ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๙๗) เยสุ กฏิโต ปฏฺฐาย ยาว สีสํ อุปทหนฺติ, ตาทิสานิ อุปฑฺฒกายปฺปมาณานิ พิมฺโพหนานิ ปฏิกฺขิปิตฺวา ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สีสปฺปมาณํ พิมฺโพหน’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) สีสปฺปมาณํ อนุญฺญาตํฯ **สีสปฺปมาณํ** นาม ยสฺส วิตฺถารโต ตีสุ กณฺเณสุ ทฺวินฺนํ กณฺณานํ อนฺตรํ มินิยมานํ วิทตฺถิ เจว จตุรงฺคุลญฺจ โหติ, มชฺฌฏฺฐานํ มุฏฺฐิรตนํ โหติฯ ‘‘ทีฆโต ปน ทิยฑฺฒรตนํ วา ทฺวิรตนํ วา’’ติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ อยํ สีสปฺปมาณสฺส อุกฺกฏฺฐปริเจฺฉโท, อิโต อุทฺธํ น วฏฺฏติ, เหฏฺฐา วฏฺฏติ ฯ อคิลานสฺส สีสูปธานญฺจ ปาทูปธานญฺจาติ ทฺวยเมว วฏฺฏติ, คิลานสฺส พิมฺโพหนานิ สนฺถริตฺวา อุปริ ปจฺจตฺถรณํ ทตฺวา นิปชฺชิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ ‘‘ยานิ ปน ภิสีนํ อนุญฺญาตานิ ปญฺจ กปฺปิยตูลานิ, เตหิ พิมฺโพหนํ มหนฺตมฺปิ วฏฺฏตี’’ติ ผุสฺสเทวตฺเถโร อาหฯ วินยธรอุปติสฺสตฺเถโร ปน ‘‘พิมฺโพหนํ กริสฺสามีติ กปฺปิยตูลํ วา อกปฺปิยตูลํ วา ปกฺขิปิตฺวา กโรนฺตสฺส ปมาณเมว วฏฺฏตี’’ติ อาหฯ

๕๕. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาสนฺทิก’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต จตุรสฺสปีฐสงฺขาโต อาสนฺทิโก วฏฺฏติ, โส จ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุจฺจกมฺปิ อาสนฺทิก’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต อฏฺฐงฺคุลโต อุจฺจปาทโกปิ วฏฺฏติฯ เอกโตภาเคน ทีฆปีฐเมว หิ อฏฺฐงฺคุลโต อุจฺจปาทกํ น วฏฺฏติ, ตสฺมา จตุรสฺสปีฐํ ปมาณาติกฺกนฺตมฺปิ วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สตฺตงฺค’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต ตีสุ ทิสาสุ อปสฺสยํ กตฺวา กตมโญฺจปิ วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุจฺจกมฺปิ สตฺตงฺค’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต อยมฺปิ ปมาณาติกฺกโนฺต จ วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ภทฺทปีฐ’’นฺติอาทินา (จูฬว. ๒๙๗) ปาฬิยํ อนุญฺญาตํ เวตฺตมยปีฐํ ปิโลติกาพทฺธปีฐํ ทารุปฏฺฏิกาย อุปริ ปาเท ฐเปตฺวา โภชนผลกํ วิย กตํ เอฬกปาทปีฐํ อามลกาการเน โยชิตํ พหุปาทกํ อามณฺฑกวฏฺฏิกปีฐํ ปลาลปีฐํ ผลกปีฐญฺจ ปาฬิยํ อนาคตญฺจ อญฺญมฺปิ ยํ กิญฺจิ ทารุมยปีฐํ วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, อุเจฺจ มเญฺจ สยิตพฺพํ, โย สเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต ปมณาติกฺกเนฺต มเญฺจ สยนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ตํ ปน กโรนฺตสฺส การาเปนฺตสฺส จ เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ อเญฺญน กตํ ปฏิลภิตฺวา ปริภุญฺชเนฺตน ฉินฺทิตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ สเจ น ฉินฺทิตุกาโม โหติ, ภูมิยํ นิขนิตฺวา ปมาณํ อุปริ ทเสฺสติ, อุตฺตานกํ วา กตฺวา ปริภุญฺชติ, อุกฺขิปิตฺวา ตุลาสงฺฆาเฏ ฐเปตฺวา อฏฺฏํ กตฺวา ปริภุญฺชติ, วฏฺฏติฯ ‘‘น, ภิกฺขเว, อุจฺจา มญฺจปฏิปาทกา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อฏฺฐงฺคุลปรมํ มญฺจปฏิปาทก’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต มนุสฺสานํ ปมาณงฺคุเลน อฏฺฐงฺคุลปรโมว มญฺจปฏิปาทโก วฏฺฏติ, ตโต อุทฺธํ น วฏฺฏติฯ

๕๖. ‘‘น , ภิกฺขเว, อุจฺจาสยนมหาสยนานิ ธาเรตพฺพานิ, เสยฺยถิทํ, อาสนฺทิ ปลฺลโงฺก โคนโก จิตฺตโก ปฏิกา ปฏลิกา ตูลิกา วิกติกา อุทฺทโลมิ เอกนฺตโลมิ กฏฺฏิสฺสํ โกเสยฺยํ กุตฺตกํ หตฺถตฺถรํ อสฺสตฺถรํ รถตฺถรํ อชินปเวณี กทลิมิคปวรปจฺจตฺถรณํ สอุตฺตรจฺฉทํ อุภโตโลหิตกูปธานํ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๒๕๔) วจนโต อุจฺจาสยนมหาสยนานิ น วฏฺฏนฺติฯ ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๕๔) **อุจฺจาสยนํ** นาม ปมาณาติกฺกนฺตํ มญฺจํฯ **มหาสยนํ** นาม อกปฺปิยตฺถรณํฯ อาสนฺทิอาทีสุ **อาสนฺที**ติ ปมาณาติกฺกนฺตาสนํฯ **ปลฺลโงฺก**ติ ปาเทสุ วาฬรูปานิ ฐเปตฺวา กโตฯ **โคนโก**ติ ทีฆโลมโก มหาโกชโวฯ จตุรงฺคุลาธิกานิ กิร ตสฺส โลมานิฯ **จิตฺตโก**ติ รตนจิตฺรอุณฺณามยตฺถรโกฯ **ปฏิกา**ติ อุณฺณามโย เสตตฺถรโกฯ **ปฏลิกา**ติ ฆนปุปฺผโก อุณฺณามยโลมตฺถรโก, โย ‘‘อามลกปโฏฺฏ’’ติปิ วุจฺจติฯ **ตูลิกา**ติ ปกติตูลิกาเยวฯ **วิกติกา**ติ สีหพฺยคฺฆาทิรูปวิจิโตฺร อุณฺณามยตฺถรโกฯ **อุทฺทโลมี**ติ เอกโต อุคฺคตโลมํ

อุณฺณามยตฺถรณํฯ **เอกนฺตโลมี**ติ อุภโต อุคฺคตโลมํ อุณฺณามยตฺถรณํฯ **กฏฺฏิสฺส**นฺติ รตนปริสิพฺพิตํ โกเสยฺยกฏฺฏิสฺสมยํ ปจฺจตฺถรณํฯ **โกเสยฺย**นฺติ รตนปริสิพฺพิตํ โกสิยสุตฺตมยํ ปจฺจตฺถรณํ, สุทฺธโกเสยฺยํ ปน วฏฺฏติฯ

กุตฺตกนฺติ โสฬสนฺนํ นาฏกิตฺถีนํ ฐตฺวา นจฺจนโยคฺคํ อุณฺณามยตฺถรณํฯ **หตฺถตฺถรอสฺสตฺถรา** หตฺถิอสฺสปิฏฺฐีสุ อตฺถรณกอตฺถรณา เอวฯ รถตฺถเรปิ เอเสว นโยฯ **อชินปเวณี**ติ อชินจมฺมหิ มญฺจปฺปมาเณน สิพฺพิตฺวา กตา ปเวณีฯ **กทลิมิคปวรปจฺจตฺถรณ**นฺติ กทลิมิคจมฺมํ นาม อตฺถิ, เตน กตํ ปวรปจฺจตฺถรณนฺติ อโตฺถฯ ตํ กิร เสตวตฺถสฺส อุปริ กทลิมิคจมฺมํ ปตฺถริตฺวา สิพฺพิตฺวา กโรนฺติฯ **สอุตฺตรจฺฉท**นฺติ สห อุตฺตรจฺฉเทน, อุปริพเทฺธน รตฺตวิตาเนน สทฺธินฺติ อโตฺถฯ เสตวิตานมฺปิ เหฏฺฐา อกปฺปิยปจฺจตฺถรเณ สติ น วฏฺฏติ, อสติ ปน วฏฺฏติฯ **อุภโตโลหิตกูปธาน**นฺติ สีสูปธานญฺจ ปาทูปธานญฺจาติ มญฺจสฺส อุภโตโลหิตกูปธานํ, เอตํ น กปฺปติฯ ยํ ปน เอกเมว อุปธานํ อุโภสุ ปเสฺสสุ รตฺตํ วา โหตุ ปทุมวณฺณํ วา วิจิตฺรํ วา, สเจ ปมาณยุตฺตํ, วฏฺฏติ, มหาอุปธานํ ปน ปฏิกฺขิตฺตํฯ โคนกาทีนิ (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๒๐) สงฺฆิกวิหาเร วา ปุคฺคลิกวิหาเร วา มญฺจปีฐเกสุ อตฺถริตฺวา ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏนฺติ, ธมฺมาสเน ปน คิหิวิกตนีหาเรน ลพฺภนฺติ, ตตฺราปิ นิปชฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ฐเปตฺวา ตีณิ อาสนฺทิํ ปลฺลงฺกํ ตูลิกํ คิหิวิกตํ อภินิสีทิตุํ, น เตฺวว อภินิปชฺชิตุ’’นฺติ (จูฬว. ๓๑๔) – วจนโต อาสนฺทาทิตฺตยํ ฐเปตฺวา อวเสเสสุ โคนกาทีสุ คิหิวิกเตสุ ธมฺมาสเน วา ภตฺตเคฺค วา อนฺตรฆเร วา นิสีทิตุํ วฏฺฏติ, นิปชฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ ตูโลนทฺธํ ปน มญฺจปีฐํ ภตฺตเคฺค อนฺตรฆเรเยว นิสีทิตุํ วฏฺฏติ, ตตฺถาปิ นิปชฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ตูโลนทฺธํ ปน มญฺจปีฐํ การาเปนฺตสฺสปิ อุทฺทาลนกํ ปาจิตฺติยํฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โอนทฺธมญฺจํ โอนทฺธปีฐ’’นฺติ (จูฬว. ๒๙๗) วจนโต ปน จมฺมาทีหิ โอนทฺธํ มญฺจปีฐํ วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปาวารํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โกเสยฺยปาวารํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โกชวํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, กมฺพล’’นฺติ (มหาว. ๓๓๗-๓๓๘) – วจนโต ปาวาราทีนิ สงฺฆิกานิ วา โหนฺตุ ปุคฺคลิกานิ วา, ยถาสุขํ วิหาเร วา อนฺตรฆเร วา ยตฺถ กตฺถจิ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏนฺติฯ โกชวํ ปเนตฺถ ปกติโกชวเมว วฏฺฏติ, มหาปิฏฺฐิยโกชวํ น วฏฺฏติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สพฺพํ ปาสาทปริโภค’’นฺติ (จูฬว. ๓๒๐) วจนโต สุวณฺณรชตาทิวิจิตฺรานิ (จูฬว. อฏฺฐ. ๓๒๐) กวาฏานิ มญฺจปีฐานิ ตาลวณฺฏานิ สุวณฺณรชตโยนิ ปานียฆฏปานียสราวานิ, ยํ กิญฺจิ จิตฺตกมฺมกตํ, สพฺพํ เสนาสนปริโภเค วฏฺฏติฯ ‘‘ปาสาทสฺส ทาสิทาสํ เขตฺตวตฺถุํ โคมหิํสํ เทมา’’ติ วทนฺติ, ปาเฏฺกฺกํ คหณกิจฺจํ นตฺถิ, ปาสาเท ปฏิคฺคหิเต ปฏิคฺคหิตเมว โหติฯ

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เอกปลาสิกํ อุปาหนํ… น, ภิกฺขเว, ทิคุณา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น ติคุณา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น คุณงฺคุณูปาหนา ธาเรตพฺพา… โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๒๔๕) – วจนโต เอกปฏลาเยว อุปาหนา วฏฺฏติ, ทฺวิปฏลา ปน ติปฏลา น วฏฺฏติเยวฯ **คุณงฺคุณูปาหนา** (มหาว. อฏฺฐ. ๒๔๕) นาม จตุปฏลโต ปฏฺฐาย วุจฺจติ, สา ปน มชฺฌิมเทเสเยว น วฏฺฏติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สพฺพปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ คุณงฺคุณูปาหน’’นฺติ (มหาว. ๒๕๙) – วจนโต ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ คุณงฺคุณูปาหนา นวา วา โหตุ ปริภุตฺตา วา, วฏฺฏติฯ มชฺฌิมเทเส ปน ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โอมุกฺกํ คุณงฺคุณูปาหนํฯ น, ภิกฺขเว, นวา คุณงฺคุณูปาหนา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๒๔๗) วจนโต ปฏิมุญฺจิตฺวา อปนีตา ปริภุตฺตาเยว คุณงฺคุณูปาหนา วฏฺฏติ, อปริภุต

ตา ปฏิกฺขิตฺตาเยวฯ เอกปฏลา ปน ปริภุตฺตา วา โหตุ อปริภุตฺตา วา, สพฺพตฺถ วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ มนุสฺสจมฺมํ ฐเปตฺวา เยน เกนจิ จมฺเมน กตา อุปาหนา วฏฺฏติฯ อุปาหนโกสกสตฺถกโกสกกุญฺจิกโกสเกสุปิ เอเสว นโยฯ

“น , ภิกฺขเว, สพฺพนีลิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น สพฺพปีติกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น สพฺพโลหิติกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น สพฺพมญฺชิฏฺฐิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น สพฺพกณฺหา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น สพฺพมหารงฺครตฺตา อุปาหนา ธาเรตพฺพาฯ น สพฺพมหานามรตฺตา อุปาหนา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา”ติ (มหาว. ๒๔๖) – วจนโต สพฺพนีลิกาทิ อุปาหนา น วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ **นีลิกา** อุมาปุปฺผวณฺณา โหติฯ **ปีติกา** กณิการปุปฺผวณฺณา… **โลหิติกา** ชยสุมนปุปฺผวณฺณา… **มญฺชิฏฺฐิกา** มญฺชิฏฺฐวณฺณา เอว… **กณฺหา** อทฺทาริฏฺฐกวณฺณา… **มหารงฺครตฺตา** สตปทิปิฏฺฐิวณฺณา… **มหานามรตฺตา** สมฺภินฺนวณฺณา โหติ ปณฺฑุปลาสวณฺณาฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน “ปทุมปุปฺผวณฺณา”ติ วุตฺตํฯ เอตาสุ ยํ กิญฺจิ ลภิตฺวา รชนํ โจฬเกน ปุญฺฉิตฺวา วณฺณํ ภินฺทิตฺวา ธาเรตุํ วฏฺฏติ, อปฺปมตฺตเกปิ ภินฺเน วฏฺฏติเยวฯ

“น, ภิกฺขเว, นีลกวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น ปีตกวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น โลหิตกวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น มญฺชิฏฺฐิกวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น กณฺหวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น มหารงฺครตฺตวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น มหานามรตฺตวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา”ติ (มหาว. ๒๔๖) – วจนโต ยาสํ วทฺธาเยว นีลาทิวณฺณา โหนฺติ, ตาปิ น วฏฺฏนฺติ, วณฺณเภทํ ปน กตฺวา ธาเรตุํ วฏฺฏติฯ

“น, ภิกฺขเว, ขลฺลกพทฺธา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น ปุฏพทฺธา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น ปาลิคุณฺฐิมา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น ตูลปุณฺณิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น ติตฺติรปตฺติกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น เมณฺฑวิสาณวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น อชวิสาณวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น วิจฺฉิกาฬิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น โมรปิญฺฉปริสิพฺพิตา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น จิตฺรา อุปาหนา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา”ติ (มหาว. ๒๔๖) – วจนโต ขลฺลกพทฺธาทิ อุปาหนาปิ น วฏฺฏติฯ ตตฺถ **ขลฺลกพทฺธา**ติ ปณฺหิปิธานตฺถํ ตเล ขลฺลกํ พนฺธิตฺวา กตาฯ **ปุฏพทฺธา**ติ โยนกอุปาหนา วุจฺจติ, ยา ยาว ชงฺฆโต สพฺพปาทํ ปฏิจฺฉาเทติฯ **ปาลิคุณฺฐิมา**ติ ปลิคุณฺฐิตฺวา กตา, อุปริ ปาทมตฺตเมว ปฏิจฺฉาเทติ, น ชงฺฆํฯ **ตูลปุณฺณิกา**ติ ตูลปิจุนา ปูเรตฺวา กตาฯ **ติตฺติรปตฺติกา**ติ ติตฺติรปตฺตสทิสา วิจิตฺรพทฺธาฯ **เมณฺฑวิสาณวทฺธิกา**ติ กณฺณิกฏฺฐาเน เมณฺฑกสิงฺคสณฺฐาเน วทฺเธ โยเชตฺวา กตาฯ **อชวิสาณวทฺธิกา**ทีสุปิ เอเสว นโย, **วิจฺฉิกาฬิกา**ปิ ตเตฺถว วิจฺฉิกนงฺคุฏฺฐสณฺฐาเน วทฺเธ โยเชตฺวา กตาฯ **โมรปิญฺฉปริสิพฺพิตา**ติ ตเลสุ วา วทฺเธสุ วา โมรปิเญฺฉหิ สุตฺตกสทิเสหิ ปริสิพฺพิตาฯ **จิตฺรา**ติ วิจิตฺราฯ เอตาสุ ยํ กิญฺจิ ลภิตฺวา สเจ ตานิ ขลฺลกาทีนิ อปเนตฺวา สกฺกา โหนฺติ วฬญฺชิตุํ, วฬเญฺชตพฺพาฯ เตสุ ปน สติ วฬญฺชนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ

“น, ภิกฺขเว, สีหจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น พฺยคฺฆจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น ทีปิจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น อชินจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น อุทฺทจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น มชฺชารจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น กาฬกจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนา ธาเรตพฺพา… น ลุวกจมฺมปริกฺขฏา

อุปาหนา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๒๔๖) – วจนโต สีหจมฺมาทิปริกฺขฏาปิ อุปาหนา น วฏฺฏติฯ ตตฺถ **สีหจมฺมปริกฺขฏา** นาม ปริยเนฺตสุ จีวเร อนุวาตํ วิย สีหจมฺมํ โยเชตฺวา กตาฯ เอส นโย สพฺพตฺถฯ **ลุวกจมฺมปริกฺขฏา**ติ ปกฺขิพิฬาลจมฺมปริกฺขฏาฯ เอตาสุปิ ยา กาจิ ตํ จมฺมํ อปเนตฺวา ธาเรตพฺพาฯ

''น, ภิกฺขเว, กฏฺฐปาทุกา ธาเรตพฺพา… น ตาลปตฺตปาทุกา… น เวฬุปตฺตปาทุกา, น ติณปาทุกา… น มุญฺชปาทุกา, น ปพฺพชปาทุกา… น หินฺตาลปาทุกา, น กมลปาทุกา… น กมฺพลปาทุกา… น โสวณฺณปาทุกา… น รูปิยมยา ปาทุกา… น มณิมยา… น เวฬุริยมยา… น ผลิกมยา … น กํสมยา… น กาจมยา… น ติปุมยา… น สีสมยา… น ตมฺพโลหมยา… น กาจิ สงฺกมนียา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๒๕๐-๒๕๑) – วจนโต เยน เกนจิ ติเณน วา อเญฺญน วา กตา ยา กาจิ สงฺกมนียา ปาทุกา น ธาเรตพฺพาฯ ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ติโสฺส ปาทุกา ธุวฏฺฐานิยา อสงฺกมนียาโย, วจฺจปาทุกํ ปสฺสาวปาทุกํ อาจมนปาทุก''นฺติ (มหาว. ๒๕๑) – วจนโต ปน ภูมิยํ สุปฺปติฏฺฐิตา นิจฺจลา อสํหาริยา วจฺจปาทุกาที ติโสฺส ปาทุกา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏนฺติฯ

''น, ภิกฺขเว, สอุปาหเนน คาโม ปวิสิตโพฺพ, โย ปวิเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๒๕๙) วจนโต สอุปาหเนน คาโม น ปวิสิตโพฺพฯ ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลาเนน ภิกฺขุนา สอุปาหเนน คามํ ปวิสิตุ''นฺติ (มหาว. ๒๕๖) วจนโต ปน ยสฺส ปาทา วา ผาลิตา ปาทขีลา วา อาพาโธ ปาทา วา ทุกฺขา โหนฺติ, โย น สโกฺกติ อนุปาหโน คามํ ปวิสิตุํ, เอวรูเปน คิลาเนน สอุปาหเนน คามํ ปวิสิตุํ วฏฺฏติฯ ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อชฺฌาราเม อุปาหนํ ธาเรตุํ อุกฺกํ ปทีปํ กตฺตรทณฺฑ''นฺติ (มหาว. ๒๔๙) วจนโต อชฺฌาราเม อคิลานสฺสปิ อุปาหนํ ธาเรตุํ วฏฺฏติฯ

''น, ภิกฺขเว, อาจริเยสุ อาจริยมเตฺตสุ อุปชฺฌาเยสุ อุปชฺฌายมเตฺตสุ อนุปาหเนสุ จงฺกมมาเนสุ สอุปาหเนน จงฺกมิตพฺพํ, โย จงฺกเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๒๔๘) – วจนโต อาจริยาทีสุ อนุปาหเนสุ จงฺกมเนฺตสุ สอุปาหเนน น จงฺกมิตพฺพํฯ เอตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๔๘) จ ปพฺพชฺชาจริโย อุปสมฺปทาจริโย นิสฺสยาจริโย อุเทฺทสาจริโยติ อิเม จตฺตาโรปิ อิธ **อาจริยา** เอวฯ อวสฺสิกสฺส ฉพฺพโสฺส อาจริยมโตฺตฯ โส หิ จตุวสฺสกาเล ตํ นิสฺสาย วจฺฉติฯ เอวํ เอกวสฺสสฺส สตฺตวโสฺส, ทุวสฺสสฺส อฏฺฐวโสฺส, ติวสฺสสฺส นววโสฺส, จตุวสฺสสฺส ทสวโสฺสติ อิเมปิ **อาจริยมตฺตา** เอวฯ อุปชฺฌายสฺส สนฺทิฏฺฐสมฺภตฺตา ปน สหายภิกฺขู, เย วา ปน เกจิ ทสวเสฺสหิ มหนฺตตรา, เต สเพฺพปิ **อุปชฺฌายมตฺตา** นามฯ เอตฺตเกสุ ภิกฺขูสุ อนุปาหเนสุ จงฺกมเนฺตสุ สอุปาหนสฺส จงฺกมโต อาปตฺติฯ

''น , ภิกฺขเว, มหาจมฺมานิ ธาเรตพฺพานิ สีหจมฺมํ พฺยคฺฆจมฺมํ ทีปิจมฺมํ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส''ฯ ''น, ภิกฺขเว, โคจมฺมํ ธาเรตพฺพํ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส''ฯ ''น, ภิกฺขเว, กิญฺจิ จมฺมํ ธาเรตพฺพํ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๒๕๕) – วจนโต มชฺฌิมเทเส สีหจมฺมาทิ ยํ กิญฺจิ จมฺมํ คเหตฺวา ปริหริตุํ น วฏฺฏติฯ สีหจมฺมาทีนญฺจ ปริหรเณเยว ปฏิเกฺขโป กโตฯ ภูมตฺถรณวเสน ปน อญฺญตฺถ อนีหรเนฺตน ยํ กิญฺจิ จมฺมํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ

''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สพฺพปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ จมฺมานิ อตฺถรณานิ เอฬกจมฺมํ อชจมฺมํ มิคจมฺม''นฺติ (มหาว. ๒๕๙) วจนโก ปน ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ ยํ กิญฺจิ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๕๙) เอฬกจมฺมญฺจ อชจมฺมญฺจ อตฺถริตฺวา นิปชฺชิตุํ วา นิสีทิตุํ วา วฏฺฏติฯ มิคจเมฺม เอณิมิ

โค วาตมิโค ปสทมิโค กุรุงฺคมิโค มิคมาตุโก โรหิตมิโคติ เอเตสํเยว จมฺมานิ วฏฺฏนฺติ, อเญฺญสํ ปน –

> มกฺกโฏ กาฬสีโห จ, สรโภ กทลีมิโค;
> เย จ วาฬมิคา เกจิ, เตสํ จมฺมํ น วฏฺฏติฯ

ตตฺถ **วาฬมิคา**ติ สีหพฺยคฺฆอจฺฉตรจฺฉาฯ น เกวลญฺจ เอเตเยว, เยสํ วา ปน จมฺมํ วฏฺฏตีติ วุตฺตํ, เต ฐเปตฺวา อวเสสา อนฺตมโส โคมหิํสสสพิฬาราทโยปิ สเพฺพ อิมสฺมิํ อเตฺถ ‘‘วาฬมิคา’’เตฺวว เวทิตพฺพาฯ เอเตสญฺหิ สเพฺพสํ ปน จมฺมํ น วฏฺฏติฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, ยาเนน ยายิตพฺพํ, โย ยาเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลานสฺส ยาน’’นฺติ (มหาว. ๒๕๓) วจนโต อคิลาเนน ภิกฺขุนา ยาเนน น คนฺตพฺพํฯ กตรํ ปน ยานํ กปฺปติ, กตรํ น กปฺปตีติ? ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปุริสยุตฺตํ หตฺถวฏฺฏกํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สิวิกํ ปาฏงฺกิ’’นฺติ (มหาว. ๒๕๓) วจนโต ปุริสยุตฺตํ หตฺถวฏฺฏกํ สิวิกา ปาฏงฺกี จ วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ ปุริสยุตฺตํ อิตฺถิสารถิ วา โหตุ ปุริสสารถิ วา, วฏฺฏติ, เธนุยุตฺตํ ปน น วฏฺฏติฯ หตฺถวฏฺฏกํ ปน อิตฺถิโย วา วเฏฺฏนฺตุ ปุริสา วา, วฏฺฏติเยวฯ

๕๗. ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อหตานํ ทุสฺสานํ อหตกปฺปานํ ทิคุณํ สงฺฆาฏิํ เอกจฺจิยํ อุตฺตราสงฺคํ เอกจฺจิยํ อนฺตรวาสกํ, อุตุทฺธฏานํ ทุสฺสานํ จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏิํ ทิคุณํ อุตฺตราสงฺคํ ทิคุณํ อนฺตรวาสกํ, ปํสุกูเล ยาวทตฺถํ, ปาปณิเก อุสฺสาโห กรณีโย’’ติ (มหาว. ๓๔๘) วจนโต อโธตานํ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๔๘) เอกวารํ โธตานญฺจ วตฺถานํ ทุปฏฺฏา สงฺฆาฏิ กาตพฺพา, อุตฺตราสโงฺค อนฺตรวาสโก จ เอกปโฏฺฏ กาตโพฺพฯ อุตุทฺธฏานํ ปน หตวตฺถานํ ปิโลติกานํ สงฺฆาฏิ จตุคฺคุณา กาตพฺพา, อุตฺตราสโงฺค อนฺตรวาสโก จ ทุปโฏฺฏ กาตโพฺพ, ปํสุกูเล ปน ยถารุจิ กาตพฺพํฯ อนฺตราปณโต ปติตปิโลติกจีวเรปิ อุสฺสาโห กรณีโย, ปริเยสนา กาตพฺพา, ปริเจฺฉโท ปน นตฺถิ, ปฏฺฏสตมฺปิ วฏฺฏติฯ สพฺพมิทํ สาทิยนฺตสฺส ภิกฺขุโน วุตฺตํฯ ตีสุ ปน จีวเรสุ เทฺว วา เอกํ วา ฉินฺทิตฺวา กาตพฺพํฯ สเจ นปฺปโหติ, อาคนฺตุกปตฺตํ ทาตพฺพํฯ อาคนฺตุกปตฺตญฺหิ อปฺปโหนเก อนุญฺญาตํฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เทฺว ฉินฺนกานิ เอกํ อจฺฉินฺนกนฺติฯ เทฺว ฉินฺนกานิ เอกํ อจฺฉินฺนกํ นปฺปโหติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เทฺว อจฺฉินฺนกานิ เอกํ ฉินฺนกนฺติฯ เทฺว อจฺฉินฺนกานิ เอกํ ฉินฺนกํ นปฺปโหติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อนฺวาธิกมฺปิ อาโรเปตุํฯ น จ, ภิกฺขเว, สพฺพํ อจฺฉินฺนกํ ธาเรตพฺพํ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๓๖๐)ฯ

ตสฺมา สเจ ปโหติ อาคนฺตุกปตฺตํ, น วฏฺฏติ, ฉินฺทิตพฺพเมวฯ

‘‘น, ภิกฺขเว, โปตฺถโก นิวาเสตโพฺพ, โย นิวาเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ น, ภิกฺขเว, สพฺพนีลกานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ… น สพฺพปีตกานิ… น สพฺพโลหิตกานิ… น สพฺพมญฺชิฏฺฐกานิ… น สพฺพกณฺหานิ… น สพฺพมหารงฺครตฺตานิ… น สพฺพมหานามรตฺตานิ… น อจฺฉินฺนทสานิ… น ทีฆทสานิ… น ปุปฺผทสานิ… น ผลทสานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ… น กญฺจุกํ… น ติรีฏกํ… น เวฐนํ ธาเรตพฺพํ, โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๓๗๑-๓๗๒) – วจนโต โปตฺถกาทีนิ น ธาเรตพฺพานิฯ ตตฺถ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๗๑-๓๗๒) **โปตฺถโก**ติ มกจิมโย วุจฺจติ, อกฺกทุสฺสกทลิทุสฺสเอรกทุสฺสานิปิ โปตฺถกคติกาเนวฯ **สพฺพนีลกา**ทีนิ รชนํ โธวิตฺวา

ปุน รชิตฺวา ธาเรตพฺพานิฯ น สกฺกา เจ โหนฺติ โธวิตุํ, ปจฺจตฺถรณานิ วา กาตพฺพานิฯ ติปฏฺฏ จีวรสฺส วา มเชฺฌ ทาตพฺพานิฯ เตสํ วณฺณนานตฺตํ อุปาหนาสุ วุตฺตนยเมวฯ **อจฺฉินฺนทสทีฆทสานิ** ทสา ฉินฺทิตฺวา ธาเรตพฺพานิฯ **กญฺจุกํ** ลภิตฺวา ผาเลตฺวา รชิตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ **เวฐเน**ปิ เอเสว นโยฯ **ติรีฏกํ** ปน รุกฺขจฺฉลฺลิมยํ, ตํ ปาทปุญฺฉนิํ กาตุํ วฏฺฏติฯ

๕๘. ''น, ภิกฺขเว, อธมฺมกมฺมํ กาตพฺพํ, โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อธมฺมกมฺเม กยิรมาเน ปฏิโกฺกสิตุ''นฺติ (มหาว. ๑๕๔) วจนโต อธมฺมกมฺมํ น กาตพฺพํ, กยิรมานญฺจ นิวาเรตพฺพํฯ นิวาเรนฺเตหิ จ ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, จตูหิ ปญฺจหิ ปฏิโกฺกสิตุํ, ทฺวีหิ ตีหิ ทิฏฺฐิํ อาวิกาตุํ, เอเกน อธิฏฺฐาตุํ 'น เมตํ ขมตี''ติ (มหาว. ๑๕๔) วจนโต ยตฺถ นิวาเรนฺตสฺส ภิกฺขุโน อุปทฺทวํ กโรนฺติ, ตตฺถ เอกเกน น นิวาเรตพฺพํฯ สเจ จตฺตาโร ปญฺจ วา โหนฺติ, นิวาเรตพฺพํฯ สเจ ปน เทฺว วา ตโย วา โหนฺติ, ''อธมฺมกมฺมํ อิทํ, น เมตํ ขมตี''ติ เอวํ อญฺญสฺส สนฺติเก อตฺตโน ทิฏฺฐิ อาวิกาตพฺพาฯ สเจ เอโกว โหติ, ''น เมตํ ขมตี''ติ อธิฏฺฐาตพฺพํฯ สพฺพเญฺจตํ เตสํ อนุปทฺทวตฺถาย วุตฺตํฯ

๕๙. ''น, ภิกฺขเว, อโนกาสกโต ภิกฺขุ อาปตฺติยา โจเทตโพฺพ, โย โจเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๑๕๓) วจนโต โจเทเนฺตน ''กโรตุ เม อายสฺมา โอกาสํ, อหํ ตํ วตฺตุกาโม''ติ เอวํ โอกาสํ การาเปตฺวา โจเทตโพฺพฯ อธิปฺปายเภโท ปเนตฺถ เวทิตโพฺพ (มหาว. อฏฺฐ. ๒.๓๘๙)ฯ อยญฺหิ อธิปฺปาโย นาม จาวนาธิปฺปาโย อโกฺกสาธิปฺปาโย กมฺมาธิปฺปาโย วุฏฺฐานาธิปฺปาโย อุโปสถปวารณฏฺฐปนาธิปฺปาโย อนุวิชฺชนาธิปฺปาโย ธมฺมกถาธิปฺปาโยติ อเนกวิโธฯ ตตฺถ ปุริเมสุ จตูสุ อธิปฺปาเยสุ โอกาสํ อการาเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, โอกาสํ การาเปตฺวาปิ สมฺมุขา อมูลเกน ปาราชิเกน โจเทนฺตสฺส สงฺฆาทิเสโส, อมูลเกน สงฺฆาทิเสเสน โจเทนฺตสฺส ปาจิตฺติยํ, อมูลิกาย อาจารวิปตฺติยา โจเทนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, อโกฺกสาธิปฺปาเยน วทนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ อสมฺมุขา ปน สตฺตหิปิ อาปตฺติกฺขเนฺธหิ วทนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, อสมฺมุขา เอว สตฺตวิธมฺปิ กมฺมํ กโรนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ''วุฏฺฐานาธิปฺปาเยน 'ตฺวํ อิมํ นาม อาปตฺติํ อาปโนฺน, ตํ ปฏิกโรหี'ติ วทนฺตสฺส โอกาสกิจฺจํ นตฺถี''ติ วุตฺตํฯ อุโปสถปวารณํ ฐเปนฺตสฺสปิ โอกาสกมฺมํ นตฺถิ, ฐปนเขตฺตํ ปน ชานิตพฺพํ ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อชฺชุโปสโถ ปนฺนรโส, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อุโปสถํ กเร''ติฯ

เอตสฺมิญฺหิ **เร**-กาเร อนติกฺกเนฺตเยว ฐเปตุํ ลพฺภติ, ตโต ปรํ ปน **ยฺย**-กาเร ปเตฺต น ลพฺภติฯ เอส นโย ปวารณายฯ

อนุวิชฺชกสฺสปิ โอสเฏ วตฺถุสฺมิํ ''อเตฺถตํ ตวา''ติ อนุวิชฺชนาธิปฺปาเยน วทนฺตสฺส โอกาสกมฺมํ นตฺถิฯ ธมฺมกถิกสฺสปิ ธมฺมาสเน นิสีทิตฺวา ''โย อิทญฺจิทญฺจ กโรติ, อยํ ภิกฺขุ อสฺสมโณ''ติอาทินา นเยน อโนทิสฺส ธมฺมํ กเถนฺตสฺส โอกาสกมฺมํ นตฺถิฯ สเจ ปน โอทิสฺส นิยเมตฺวา ''อสุโก จ อสุโก จ อสฺสมโณ อนุปาสโก''ติ กเถติ, ธมฺมาสนโต โอโรหิตฺวา อาปตฺติํ เทเสตฺวา คนฺตพฺพํฯ ''น, ภิกฺขเว, สุทฺธานํ ภิกฺขูนํ อนาปตฺติกานํ อวตฺถุสฺมิํ อการเณ โอกาโส การาเปตโพฺพ, โย การาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๑๕๓) วจนโต สุทฺธานํ ภิกฺขูนํ อการเณ วตฺถุสฺมิํ โอกาโส น กาเรตโพฺพฯ ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปุคฺคลํ ตุลยิตฺวา โอกาสํ กาตุ''นฺติ (มหาว. ๑๕๓) วจนโต ''ภูตเมว นุ โข อาปตฺติํ วทติ, อภูต''นฺติ เอวํ อุปปริกฺขิตฺวา โอกาโส กาตโพฺพฯ

๖๐. ''น, ภิกฺขเว, สทฺธาเทยฺยํ วินิปาเตตพฺพํ, โย วินิปาเตยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (มหาว. ๓๖๑) วจนโต สทฺธาเทยฺยํ น วินิปาเตตพฺพํฯ ฐเปตฺวา มาตาปิตโร (มหาว. อฏฺฐ.

๓๖๑) เสสญาตีนํ เทโนฺตปิ วินิปาเตติเยว, มาตาปิตโร ปน รเชฺช ฐิตาปิ ปตฺถยนฺติ, ทาตพฺพํฯ

๖๑. ‘‘น , ภิกฺขเว, สนฺตรุตฺตเรน คาโม ปวิสิตโพฺพ, โย ปวิเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๓๖๒) วจนโต สนฺตรุตฺตเรน คาโม น ปวิสิตโพฺพฯ

๖๒. ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, ปจฺจยา สงฺฆาฎิยา นิเกฺขปายฯ คิลาโน วา โหติ, วสฺสิกสเงฺกตํ วา โหติ, นทีปารคตํ วา โหติ, อคฺคฬคุตฺติวิหาโร วา โหติ, อตฺถตกถินํ วา โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ ปจฺจยา สงฺฆาฎิยา นิเกฺขปายา’’ติ (มหาว. ๓๖๒) – วจนโต ปน คเหตฺวา คนฺตุํ อสมโตฺถ คิลาโน วา โหติ, วสฺสิกสเงฺกตาทีสุ วา อญฺญตรํ การณํ, เอวรูเปสุ ปจฺจเยสุ สงฺฆาฎึ อคฺคฬคุตฺติวิหาเร ฐเปตฺวา สนฺตรุตฺตเรน คนฺตุํ วฎฺฎติฯ สเพฺพเสฺวว หิ เอเตสุ คิลานวสฺสิกสเงฺกตนทีปารคมนอตฺถตกถินภาเวสุ อคฺคฬคุตฺติเยว ปมาณํ, คุเตฺต เอว วิหาเร นิกฺขิปิตฺวา พหิ คนฺตุํ วฎฺฎติ, นาคุเตฺตฯ อารญฺญกสฺส ปน วิหาโร น สุคุโตฺต โหติ, เตน ภณฺฑุกฺขลิกาย ปกฺขิปิตฺวา ปาสาณสุสิรรุกฺขสุสิราทีสุ สุปฎิจฺฉเนฺนสุ ฐเปตฺวา คนฺตพฺพํฯ อุตฺตราสงฺคอนฺตรวาสกานํ นิเกฺขเปปิ อิเมเยว ปญฺจ ปจฺจยา เวทิตพฺพาฯ

๖๓. ‘‘น, ภิกฺขเว, สมฺพาธสฺส สามนฺตา ทฺวงฺคุลา สตฺถกมฺมํ วา วตฺถิกมฺมํ วา การาเปตพฺพํ, โย การาเปยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสา’’ติ (มหาว. ๒๗๙) วจนโต ยถาปริจฺฉิเนฺน โอกาเส (มหาว. อฎฺฐ. ๒๗๙) เยน เกนจิ สเตฺถน วา สูจิยา วา กณฺฎเกน วา สตฺติกาย วา ปาสาณสกฺขลิกาย วา นเขน วา ฉินฺทนํ วา ผาลนํ วา วิชฺฌนํ วา เลขนํ วา น กาตพฺพํ, สพฺพเณฺหตํ สตฺถกมฺมเมว โหติฯ เยน เกนจิ ปน จมฺมเมน วา วเตฺถน วา วตฺถิปีฬนมฺปิ น กาตพฺพํ, สพฺพเณฺหตํ วตฺถิกมฺมเมว โหติฯ เอตฺถ จ **‘‘สมฺพาธสฺส สามนฺตา ทฺวงฺคุลา’’**ติ อิทํ สตฺถกมฺมํเยว สนฺธาย วุตฺตํ, วตฺถิกมฺมํ ปน สมฺพาเธเยว ปฎิกฺขิตฺตํฯ ตตฺถ ปน ขารํ วา ทาตุํ เยน เกนจิ รชฺชุเกน วา พนฺธิตุํ วฎฺฎติ, ยทิ เตน ฉิชฺชติ, สุจฺฉินฺนํฯ อณฺฑวุฑฺฒิโรเคปิ สตฺถกมฺมํ น วฎฺฎติ, ตสฺมา ‘‘อณฺฑํ ผาเลตฺวา พีชานิ อุทฺธริตฺวา อโรคํ กริสฺสามี’’ติ น กาตพฺพํ, อคฺคิตาปนเภสชฺชเลปเนสุ ปน ปฎิเกฺขโป นตฺถิฯ วจฺจมเคฺค เภสชฺชมกฺขิตา อาทานวฎฺฎิ วา เวฬุนาฬิกา วา วฎฺฎติ, ยาย ขารกมฺมํ วา กโรนฺติ, เตลํ วา ปเวเสนฺติฯ

๖๔. ‘‘น, ภิกฺขเว, นหาปิตปุเพฺพน ขุรภณฺฑํ ปริหริตพฺพํ, โย ปริหเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสา’’ติ (มหาว. ๓๐๓) วจนโต นหาปิตปุเพฺพน (มหาว. อฎฺฐ. ๓๐๓) ขุรภณฺฑํ คเหตฺวา ปริหริตุํ น วฎฺฎติ, อญฺญสฺส สนฺตเกน ปน เกเส เฉเทตุํ วฎฺฎติฯ สเจ เวตนํ คเหตฺวา ฉินฺทติ, น วฎฺฎติฯ โย อนหาปิตปุโพฺพ, ตเสฺสว ปริหริตุํ วฎฺฎติ, ตํ วา อญฺญํ วา คเหตฺวา เกเส เฉเทตุมฺปิ วฎฺฎติฯ

๖๕. ‘‘สงฺฆิกานิ , ภิกฺขเว, พีชานิ ปุคฺคลิกาย ภูมิยา โรปิตานิ ภาคํ ทตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพานิฯ ปุคฺคลิกานิ พีชานิ สงฺฆิกาย ภูมิยา โรปิตานิ ภาคํ ทตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพานี’’ติ (มหาว. ๓๐๔) – วจนโต ปุคฺคลิกาย ภูมิยา สงฺฆิเกสุ พีเชสุ โรปิเตสุ สงฺฆิกาย ภูมิยา วา ปุคฺคลิเกสุ พีเชสุ โรปิเตสุ ทสมภาคํ ทตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ อิทํ กิร ชมฺพุทีเป โปราณกจาริตฺตํ, ตสฺมา ทส โกฎฺฐาเส กตฺวา เอโก โกฎฺฐาโส ภูมิสามิกานํ ทาตโพฺพฯ

๖๖. ‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, มคฺคา กนฺตารา อโปฺปทกา อปฺปภกฺขา, น สุกรา อปาเถเยฺยน คนฺตุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปาเถยฺยํ ปริเยสิตุํฯ ตณฺฑุโล ตณฺฑุลตฺถิเกน, มุโคฺค มุคฺคตฺถิเกน, มาโส มาสตฺถิเกน, โลณํ โลณตฺถิเกน, คุโฬ คุฬตฺถิเกน, เตลํ เตลตฺถิเกน, สปฺปิ สปฺปิตฺถิเกนา’’ติ (มหาว. ๒๙๙) – วจนโต ตาทิสํ กนฺตารํ นิตฺถรเณฺตน ปาเถยฺยํ ปริเยสิตุํ วฎฺฎติฯ กถํ

ปน ปริเยสิตพฺพนฺติ? สเจ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๙๖) เกจิสยเมว ญตฺวา เทนฺติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ เทนฺติ, ญาติปวาริตฏฺฐานโต วา ภิกฺขาจารวเตฺตน วา ปริเยสิตพฺพํฯ ตถา อลภเนฺตน อญฺญาติกอปฺปวาริตฏฺฐานโต ยาจิตฺวาปิ คเหตพฺพํฯ เอกทิวเสน คมนีเย มเคฺค เอกภตฺตตฺถาย ปริเยสิตพฺพํฯ ทีเฆ อทฺธาเน ยตฺตเกน กนฺตารํ นิตฺถรติ, ตตฺตกํ ปริเยสิตพฺพํฯ

๖๗. ''ยํ, ภิกฺขเว, มยา 'อิทํ น กปฺปตี'ติ อปฺปฏิกฺขิตฺตํ, ตเญฺจ อกปฺปิยํ อนุโลเมติ, กปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว น กปฺปติฯ ยํ, ภิกฺขเว, มยา 'อิทํ น กปฺปตี'ติ อปฺปฏิกฺขิตฺตํ, ตเญฺจ กปฺปิยํ อนุโลเมติ, อกปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว กปฺปติฯ ยํ, ภิกฺขเว, มยา 'อิทํ กปฺปตี'ติ อนนุญฺญาตํ, ตเญฺจ อกปฺปิยํ อนุโลเมติ, กปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว น กปฺปติฯ ยํ, ภิกฺขเว, มยา 'อิทํ กปฺปตี'ติ อนนุญฺญาตํ, ตเญฺจ กปฺปิยํ อนุโลเมติ, อกปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว กปฺปตี''ติ (มหาว. ๓๐๕) – อิเม จตฺตาโร มหาปเทเส ภควา ภิกฺขูนํ นยคฺคหณตฺถาย อาหฯ ตตฺถ ธมฺมสงฺคาหกเตฺถรา สุตฺตํ คเหตฺวา ปริมทฺทนฺตา อิทํ อทฺทสํสุฯ ''ฐเปตฺวา ธญฺญผลรส''นฺติ สตฺต ธญฺญรสานิ ''ปจฺฉาภตฺตํ น กปฺปตี''ติ ปฏิกฺขิตฺตานิ ฯ ตาลนาฬิเกรปนสลพุชอลาพุกุมฺภณฺฑปุสฺสผลติปุสผลเอฬาลุกานิ นว มหาผลานิ สพฺพญฺจ อปรณฺณํ ธญฺญคติกเมวฯ ตํ กิญฺจาปิ น ปฏิกฺขิตฺตํ , อถ โข อกปฺปิยํ อนุโลเมติ, ตสฺมา ปจฺฉาภตฺตํ น กปฺปติฯ อฏฺฐ ปานานิ อนุญฺญาตานิ, อวเสสานิ เวตฺตตินฺติณิกมาตุลุงฺคกปิฏฺฐโกสมฺพกรมนฺทาทิขุทฺทกผลปานานิ อฏฺฐปานคติกาเนวฯ ตานิ กิญฺจาปิ น อนุญฺญาตานิ, อถ โข กปฺปิยํ อนุโลเมนฺติ, ตสฺมา กปฺปนฺติฯ ฐเปตฺวา หิ สานุโลมํ ธญฺญผลรสํ อญฺญํ ผลปานํ นาม อกปฺปิยํ นตฺถิ, สพฺพํ ยามกาลิกํเยวาติ **กุรุนฺทิยํ** วุตฺตํฯ

ภควตา – ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ฉ จีวรานิ โขมํ กปฺปาสิกํ โกเสยฺยํ กมฺพลํ สาณํ ภงฺค''นฺติ (มหาว. ๓๓๙) ฉ จีวรานิ อนุญฺญาตานิ, ธมฺมสงฺคาหกเตฺถเรหิ เตสํ อนุโลมานิ ทุกูลํ ปตฺตุณฺณํ จีนปฏฺฏํ โสมารปฏฺฏํ อิทฺธิมยํ เทวทตฺติยนฺติ อปรานิ ฉ อนุญฺญาตานิฯ ตตฺถ **ปตฺตุณฺณ**นฺติ ปตฺตุณฺณเทเส ปาณเกหิ สญฺชาตวตฺถํฯ เทฺว ปฏานิ เทสนาเมเนว วุตฺตานิฯ ตีณิ โกเสยฺยสฺส อนุโลมานิ, ทุกูลํ สาณสฺส, อิตรานิ เทฺว กปฺปาสิกสฺส วา สเพฺพสํ วาฯ

ภควตา เอกาทส ปเตฺต ปฏิกฺขิปิตฺวา เทฺว ปตฺตา อนุญฺญาตา โลหปโตฺต จ มตฺติกาปโตฺต จฯ โลหถาลกํ มตฺติกาถาลกํ ตมฺพโลหถาลกนฺติ เตสํเยว อนุโลมานิฯ ภควตา ตโย ตุมฺพา อนุญฺญาตา โลหตุโมฺพ กฏฺฐตุโมฺพ ผลตุโมฺพติฯ กุณฺฑิกา กญฺจนโก อุทกตุโมฺพติ เตสํเยว อนุโลมานิฯ **กุรุนฺทิยํ** ปน ''ปานียสงฺขปานียสราวกานํ เอเต อนุโลมา''ติ วุตฺตํฯ ปฏฺฏิกา สูกรนฺตนฺติ เทฺว กายพนฺธนานิ อนุญฺญาตานิฯ ทุสฺสปเฏฺฏน รชฺชุเกน จ กตกายพนฺธนานิ เตสํเยว อนุโลมานิฯ เสตจฺฉตฺตํ กิลญฺชจฺฉตฺตํ ปณฺณจฺฉตฺตนฺติ ตีณิ ฉตฺตานิ อนุญฺญาตานิฯ เอกปณฺณจฺฉตฺตํ เตสํเยว อนุโลมนฺติ อิมินา นเยน ปาฬิญฺจ อฏฺฐกถญฺจ อนุเปกฺขิตฺวา อญฺญานิปิ กปฺปิยากปฺปิยานํ อนุโลมานิ วินยธเรน เวทิตพฺพานิฯ

๖๘. วินยธโร (ปาจิ. อฏฺฐ. ๔๓๘) จ ปุคฺคโล วินยปริยตฺติมูลเก ปญฺจานิสํเส ฉานิสํเส สตฺตานิสํเส อฏฺฐานิสํเส นวานิสํเส ทสานิสํเส เอกาทสานิสํเส ลภติฯ กตเม ปญฺจานิสํเส ลภติ? อตฺตโน สีลกฺขนฺธคุตฺติอาทิเกฯ วุตฺตเญฺหตํ –

> ''ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, อานิสํสา วินยธเร ปุคฺคเลฯ อตฺตโน สีลกฺขโนฺธ สุคุโตฺต โหติ สุรกฺขิโต, กุกฺกุจฺจปกตานํ ปฏิสรณํ โหติ, วิสารโท สงฺฆมเชฺฌ โวหรติ, ปจฺจตฺถิเก สหธเมฺมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคณฺหาติ, สทฺธมฺมฏฺฐิติยา ปฏิปโนฺน โหตี''ติ (ปริ. ๓๒๕)ฯ

กถมสฺส **อตฺตโน สีลกฺขนฺธ สุคุตฺต โหติ สุรกฺขิโต**? อิเธกจฺจ ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชนฺต ฉหากาเรหิ อาปชฺชติ อลชฺชิตา, อญฺญาณตา, กุกฺกุจฺจปกตตา, อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตา, กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตา, สติสโมฺมสาฯ กถํ **อลชฺชิตาย** อาปชฺชติ? อกปฺปิยภาวํ ชานนฺตเยว มทฺทิตฺวา วีติกฺกมํ กโรติฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ –

> ‘‘สญฺจิจฺจ อาปตฺตึ อาปชฺชติ, อาปตฺตึ ปริคูหติ;
> อคติคมนญฺจ คจฺฉติ, เอทิโส วุจฺจติ อลชฺชิปุคฺคโล’’ติฯ (ปริ. ๓๕๙);

กถํ **อญฺญาณตาย** อาปชฺชติ? อญฺญาณปุคฺคโล หิ มนฺท โมมูโห กตฺตพฺพากตฺตพฺพํ อชานนฺต อกตฺตพฺพํ กโรติ, กตฺตพฺพํ วิราเธติฯ เอวํ อญฺญาณตาย อาปชฺชติฯ กถํ **กุกฺกุจฺจปกตตาย** อาปชฺชติ? กปฺปิยากปฺปิยํ นิสฺสาย กุกฺกุเจฺจ อุปฺปเนฺน วินยธรํ ปุจฺฉิตฺวา กปฺปิยํ เจ, กตฺตพฺพํ สิยา, อกปฺปิยํ เจ, น กตฺตพฺพํ, อยํ ปน ‘‘วฎฺฎตี’’ติ มทฺทิตฺวา วีติกฺกมติเยวฯ เอวํ กุกฺกุจฺจปกตตาย อาปชฺชติฯ

กถํ **อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตาย** อาปชฺชติ? อจฺฉมํสํ ‘‘สูกรมํส’’นฺติ ขาทติ, ทีปิมํสํ ‘‘มิคมํส’’นฺติ ขาทติ, อกปฺปิยโภชนํ ‘‘กปฺปิยโภชน’’นฺติ ภุญฺชติ, วิกาเล กาลสญฺญาย ภุญฺชติ, อกปฺปิยปานกํ ‘‘กปฺปิยปานก’’นฺติ ปิวติฯ เอวํ อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตาย อาปชฺชติฯ กถํ **กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตาย** อาปชฺชติ? สูกรมํสํ ‘‘อจฺฉมํส’’นฺติ ขาทติ, มิคมํสํ ‘‘ทีปิมํส’’นฺติ ขาทติ, กปฺปิยโภชนํ ‘‘อกปฺปิยโภชน’’นฺติ ภุญฺชติ, กาเล วิกาลสญฺญาย ภุญฺชติ, กปฺปิยปานกํ ‘‘อกปฺปิยปานก’’นฺติ ปิวติฯ เอวํ กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตาย อาปชฺชติฯ กถํ **สติสโมฺมสา** อาปชฺชติ? สหเสยฺยจีวรวิปฺปวาสเภสชฺชจีวรกาลาติกฺกมนปจฺจยา อาปตฺตึ สติสโมฺมสา อาปชฺชติฯ เอวมิเธกจฺจ ภิกฺขุ อิเมหิ ฉหิ อากาเรหิ อาปตฺตึ อาปชฺชติฯ

วินยธโร ปน อิเมหิ ฉหากาเรหิ อาปตฺตึ น อาปชฺชติฯ กถํ **ลชฺชิตาย** นาปชฺชติ? โส หิ ‘‘ปสฺสถ โภ, อยํ กปฺปิยากปฺปิยํ ชานนฺตเยว ปณฺณตฺติวีติกฺกมํ กโรตี’’ติ อิมํ ปรูปวาทํ รกฺขนฺตฺปิ นาปชฺชติฯ เอวํ ลชฺชิตาย นาปชฺชติ, สหสา อาปนฺนมฺปิ เทสนาคามินึ เทเสตฺวา วุฎฺฐานคามินิยา วุฎฺฐหิตฺวา สุทฺธเนฺต ปติฎฺฐาติฯ ตโต –

> ‘‘สญฺจิจฺจ อาปตฺตึ นาปชฺชติ, อาปตฺตึ น ปริคูหติ;
> อคติคมนญฺจ น คจฺฉติ, เอทิโส วุจฺจติ ลชฺชิปุคฺคโล’’ติฯ (ปริ. ๓๕๙) –

อิมสฺมึ ลชฺชิภาเว ปติฎฺฐิโตว โหติฯ

กถํ **ญาณตาย** นาปชฺชติ? โส หิ กปฺปิยากปฺปิยํ ชานาติ, ตสฺมา กปฺปิยํเยว กโรติ, อกปฺปิยํ น กโรติฯ เอวํ ญาณตาย นาปชฺชติฯ กถํ **อกุกฺกุจฺจปกตตาย** นาปชฺชติ? กปฺปิยากปฺปิยํ นิสฺสาย กุกฺกุเจฺจ อุปฺปเนฺน วตฺถุํ โอโลเกตฺวา มาติกํ ปทภาชนํ อนฺตราปตฺตึ อนาปตฺตึ โอโลเกตฺวา กปฺปิยํ เจ โหติ, กโรติ, อกปฺปิยํ เจ, น กโรติฯ เอวํ อกุกฺกุจฺจปกตตาย นาปชฺชติฯ กถํ **อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตา**ทีหิ นาปชฺชติ? โส หิ กปฺปิยากปฺปิยํ ชานาติ, ตสฺมา อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญี น โหติ, กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญี น โหติ, สุปฺปติฎฺฐิตา จสฺส สติ โหติ, อธิฎฺฐาตพฺพํ อธิเฎฺฐติ, วิกเปฺปตพฺพํ วิกเปฺปติฯ อิติ อิเมหิ ฉหิ อากาเรหิ อาปตฺตึ นาปชฺชติฯ อนาปชฺชนฺต อขณฺฑสีโล โหติ, ปริสุทฺธสีโล โหติฯ เอวมสฺส อตฺตโน สีลกฺขนฺธ สุคุตฺต โหติ สุรกฺขิโตฯ

กถํ **กุกฺกุจฺจปกตานํ ปฏิสรณํ โหติ**? ติโรรฏฺฐสุ ติโรชนปเทสุ จ อุปฺปนฺนกุกฺกุจฺจา ภิกฺขู ‘‘อสุกสฺมึ กิร วิหาเร วินยธโร วสตี’’ติ ทูรโตว ตสฺส สนฺติกํ อาคนฺตฺวา กุกฺกุจฺจํ ปุจฺฉนฺติฯ โส เตหิ กตสฺส กมฺมสฺส วตฺถุํ โอโลเกตฺวา อาปตฺตานาปตฺติครุกลหุกาทิเภทํ สลฺลกฺเขตฺวา เทสนาคามินึ เทสาเปตฺวา, วุฏฺฐานคามินิยา วุฏฺฐาเปตฺวา สุทฺธเนฺต ปติฏฺฐาเปติฯ เอวํ กุกฺกุจฺจปกตานํ ปฏิสรณํ โหติฯ

วิสารโท สงฺฆมเชฺฌ โวหรตีติ อวินยธรสฺส หิ สงฺฆมเชฺฌ กเถนฺตสฺส ภยํ สารชฺชํ โอกฺกมติ, วินยธรสฺส ตํ น โหติฯ กสฺมา? ‘‘เอวํ กเถนฺตสฺส โทโส โหติ, เอวํ น โทโส’’ติ ญตฺวา กถนโตฯ

ปจฺจตฺถิเก สหธเมฺมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคณฺหาตีติ เอตฺถ ทฺวิธา ปจฺจตฺถิกา นาม อตฺตปจฺจตฺถิกา จ สาสนปจฺจตฺถิกา จฯ ตตฺถ เมตฺติยภูมชกา จ ภิกฺขู วโฑฺฒ จ ลิจฺฉวี อมูลเกน อนฺติมวตฺถุนา โจเทสุํ, อิเม **อตฺตปจฺจตฺถิกา** นามฯ เย ปน อเญฺญปิ ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา , สเพฺพเต อตฺตปจฺจตฺถิกาฯ วิปรีตทสฺสนา ปน อริฏฺฐภิกฺขุกณฺฏกสามเณรเวสาลิกวชฺชิปุตฺตกา ปรูปหารอญฺญาณกงฺขาวิตรณาทิวาทา มหาสงฺฆิกาทโย จ อพุทฺธสาสนํ ‘‘พุทฺธสาสน’’นฺติ วตฺวา กตปคฺคหา **สาสนปจฺจตฺถิกา** นามฯ เต สเพฺพปิ สหธเมฺมน สหการเณน วจเนน ยถา ตํ อสทฺธมฺมํ ปติฏฺฐาเปตุํ น สโกฺกนฺติ, เอวํ สุนิคฺคหิตํ กตฺวา นิคฺคณฺหาติฯ

สทฺธมฺมฏฺฐิติยา ปฏิปโนฺน โหตีติ เอตฺถ ปน ติวิโธ สทฺธโมฺม ปริยตฺติปฏิปตฺติอธิคมวเสนฯ ตตฺถ เตปิฏกํ พุทฺธวจนํ **ปริยตฺติสทฺธโมฺม** นามฯ เตรส ธุตคุณา จุทฺทส ขนฺธกวตฺตานิ เทฺวอสีติ มหาวตฺตานีติ อยํ **ปฏิปตฺติสทฺธโมฺม** นามฯ จตฺตาโร มคฺคา จ จตฺตาริ ผลานิ จ, อยํ **อธิคมสทฺธโมฺม** นามฯ

ตตฺถ เกจิ เถรา ‘‘โย โว, อานนฺท, มยา ธโมฺม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญโตฺต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา’’ติ อิมินา สุเตฺตน (ที. นิ. ๒.๒๑๖) ‘‘สาสนสฺส ปริยตฺติ มูล’’นฺติ วทนฺติฯ เกจิ เถรา ‘‘อิเม จ สุภทฺท ภิกฺขู สมฺมา วิหเรยฺยุํ, อสุโญฺญ โลโก อรหเนฺตหิ อสฺสา’’ติ อิมินา สุเตฺตน (ที. นิ. ๒.๒๑๔) ‘‘สาสนสฺส ปฏิปตฺติ มูล’’นฺติ วตฺวา ‘‘ยาว ปญฺจ ภิกฺขู สมฺมาปฏิปนฺนา สํวิชฺชนฺติ, ตาว สาสนํ ฐิตํ โหตี’’ติ อาหํสุฯ อิตเร ปน เถรา ‘‘ปริยตฺติยา อนฺตรหิตาย สุปฺปฏิปนฺนสฺสปิ ธมฺมาภิสมโย นตฺถี’’ติ วตฺวา อาหํสุ ‘‘สเจปิ ปญฺจ ภิกฺขู จตฺตาริ ปาราชิกานิ รกฺขกา โหนฺติ, เต สเทฺธ กุลปุเตฺต ปพฺพาเชตฺวา ปจฺจนฺติเม ชนปเท อุปสมฺปาเทตฺวา ทสวคฺคํ คณํ ปูเรตฺวา มชฺฌิมชนปเท อุปสมฺปทํ กริสฺสนฺติ, เอเตนุปาเยน วีสติวคฺคํ สงฺฆํ ปูเรตฺวา อตฺตโนปิ อพฺภานกมฺมํ กตฺวา สาสนํ วุทฺธึ วิรูฬฺหึ คมยิสฺสนฺติฯ เอวมยํ วินยธโร ติวิธสฺสปิ สทฺธมฺมสฺส จิรฏฺฐิติยา ปฏิปโนฺน โหตี’’ติฯ เอวมยํ วินยธโร อิเม ตาว ปญฺจานิสํเส ปฏิลภตีติ เวทิตโพฺพฯ

กตเม ฉานิสํเส ลภตีติ? ตสฺสาเธโยฺย อุโปสโถ ปวารณา สงฺฆกมฺมํ ปพฺพชฺชา อุปสมฺปทา, นิสฺสยํ เทติ, สามเณรํ อุปฏฺฐาเปติฯ เยปิ อิเม จาตุทฺทสิโก, ปนฺนรสิโก, สามคฺคิอุโปสโถ, สเงฺฆ อุโปสโถ, คเณ อุโปสโถ, ปุคฺคเล อุโปสโถ, สุตฺตุเทฺทโส, ปาริสุทฺธิ, อธิฏฺฐานอุโปสโถติ นว อุโปสถา, สเพฺพ เต วินยธรายตฺตา, ยาปิ จ อิมา จาตุทฺทสิกา, ปนฺนรสิกา, สามคฺคิปวารณา, สเงฺฆ ปวารณา, คเณ ปวารณา, ปุคฺคเล ปวารณา, เตวาจิกา ปวารณา , เทฺววาจิกา ปวารณา, สมานวสฺสิกา ปวารณาติ นว ปวารณา, ตาปิ วินยธรายตฺตา เอว, ตสฺส สนฺตกา, โส ตาสํ สามีฯ

ยานิปิ อิมานิ อปโลกนกมฺมํ ญตฺติกมฺมํ ญตฺติทุติยกมฺมํ ญตฺติจตุตฺถกมฺมนฺติ จตฺตาริ สงฺฆกมฺมานิ, ยา จายํ อุปชฺฌาเยน หุตฺวา กุลปุตฺตานํ ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ กาตพฺพา, อยมฺปิ วินยธรายตฺตาวฯ น หิ อโญฺญ ทฺวิปิฏกธโรปิ เอวํ กาตุํ ลภติ, โส เอว นิสฺสยํ เทติ, สามเณรํ อุปฏฺฐาเปติ, อโญฺญ เนว นิสฺสยํ ทาตุํ ลภติ, น สามเณรํ อุปฏฺฐาเปตุํฯ เตเนว ‘‘น, ภิกฺขเว, เอเกน เทฺว สามเณรา อุปฏฺฐาเปตพฺพา, โย อุปฏฺฐาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๐๑) ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุน อนุชานเนฺตนปิ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา เอเกน เทฺว สามเณเร อุปฏฺฐาเปตุํ, ยาวตเก วา ปน อุสฺสหติ โอวทิตุํ อนุสาสิตุํ, ตาวตเก อุปฏฺฐาเปตุ’’นฺติ (มหาว. ๑๐๕) พฺยตฺตเสฺสว สามเณรุปฏฺฐาปนํ อนุญฺญาตํฯ สามเณรุปฏฺฐาปนํ ปจฺจาสีสโนฺต ปน วินยธรสฺส สนฺติเก อุปชฺฌํ คาหาเปตฺวา วตฺตปฏิปตฺติํ สาทิตุํ ลภติฯ เอตฺถ จ นิสฺสยทานเญฺจว สามเณรุปฏฺฐานญฺจ เอกมงฺคํฯ อิติ อิเมสุ ฉสุ อานิสํเสสุ เอเกน สทฺธิํ ปุริมานิ ปญฺจ ฉ โหนฺติฯ ทฺวีหิ สทฺธิํ สตฺต, ตีหิ สทฺธิํ อฏฺฐ, จตูหิ สทฺธิํ นว, ปญฺจหิ สทฺธิํ ทส, สเพฺพหิเปเตหิ สทฺธิํ เอกาทสาติ เอวํ วินยธโร ปุคฺคโล ปญฺจ ฉ สตฺต อฏฺฐ นว ทส เอกาทส จ อานิสํเส ลภตีติ เวทิตโพฺพฯ

มหานิสํสมิเจฺจวํ , โกสลฺลํ วินเย สทา;
ปเตฺถเนฺตเนตฺถ กาตโพฺพ, อภิโยโค ปุนปฺปุนนฺติฯ

อิติ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคเห

ปกิณฺณกวินิจฺฉยกถา สมตฺตาฯ

นิฏฺฐิโต จายํ ปาฬิมุตฺตกวินยวินิจฺฉยสงฺคโหฯ

นิคมนกถา

อเชฺฌสิโต นริเนฺทน, โสหํ **ปรกฺกมพาหุนา**;
สทฺธมฺมฏฺฐิติกาเมน, สาสนุโชฺชตการินาฯ

เตเนว การิเต รเมฺม, ปาสาทสตมณฺฑิเต;
นานาทุมคณากิเณฺณ, ภาวนาภิรตาลเยฯ

สีตลูทกสมฺปเนฺน, วสํ **เชตวเน** อิมํ;
วินยสงฺคหํ สารํ, อกาสิ โยคินํ หิตํฯ

ยํ สิทฺธํ อิมินา ปุญฺญํ, ยญฺจญฺญํ ปสุตํ มยา;
เอเตน ปุญฺญกเมฺมน, ทุติเย อตฺตสมฺภเวฯ

ตาวติํเส ปโมเทโนฺต, สีลาจารคุเณ รโต;
อลโคฺค ปญฺจกาเมสุ, ปตฺวาน ปฐมํ ผลํฯ

อนฺติเม อตฺตภาวมฺหิ, เมเตฺตยฺยํ มุนิปุงฺควํ;
โลกคฺคปุคฺคลํ นาถํ, สพฺพสตฺตหิเต รตํฯ

ทิสฺวาน ตสฺส ธีรสฺส, สุตฺวา สทฺธมฺมเทสนํ;

อธิคนฺตฺวา ผลํ อคฺคํ, โสเภยฺยํ ชินสาสนนฺติฯ

วินยสงฺคห-อฏฺฐกถา นิฏฺฐิตาฯ